

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кафедра фінансів і банківської справи ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Департамент фінансів Закарпатської обласної державної адміністрації

Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України

Кафедра фінансів ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця»

Кафедра фінансів ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу»

Кафедра банківського менеджменту та обліку ДВНЗ «Тернопільський національний економічний університет»

Міжнародний центр логістичних технологій ДВНЗ «Запорізький національний університет»

Факультет права та адміністрації Університету ім. Адама Міцкевича в Познані

(м. Познань, Республіка Польща)

Факультет міжнародних відносин Економічного університету у Братиславі

(м. Братислава, Словачка Республіка)

Інститут Фасиліті Менеджмент (м. Берлін, Федеративна Республіка Німеччина)

Білоруський державний аграрний технологічний університет (м. Мінськ, Республіка Білорусь)

Інститут ім. Йозефа Етвеша (м. Бая, Угорщина)

ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА:

ВЕКТОР РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

Збірник матеріалів

I Міжнародної науково-практичної конференції

(23-25 квітня 2015 року, м. Ужгород)

Ужгород - 2015

УДК 336.2/.5 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) 261 л 0
Ф 59

Рекомендовано до друку Вченою радою економічного факультету ДВНЗ «Ужгородський національний університет», протокол № 7 від 19.03.2015 року.

Редакційна колегія:

Варцаба Віра Іванівна – завідувач кафедри фінансів і банківської справи економічного факультету ДВНЗ «УжНУ», к.е.н., доцент.

Пойда-Носик Ніна Никифорівна — доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», к.е.н., доцент.

Чубарь Оксана Геннадіївна — доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», к.е.н., доцент.

Заславська Наталія Павлівна — доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», к.х.н., доцент.

Огородник Валерія Олегівна — доцент кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», к.е.н.

Машіко Катерина Сергіївна — старший науковий співробітник Закарпатського регіонального центру соціально-економічних і гуманітарних досліджень НАН України, к.е.н.

Заславська Ольга Ігорівна — викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ», к.е.н.

Траньович Юлія Петрівна — викладач кафедри фінансів і банківської справи ДВНЗ «УжНУ».

Ф 59 Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України: збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ужгород, 23-25 квітня 2015р.) – Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2015. – 628 с.

Збірник укладено за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції «Фінансово-кредитна система: вектор розвитку для України», яка відбулася 23-25 квітня 2015р. в ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Матеріали авторів містять різні точки зору з теоретичних та практичних аспектів розвитку фінансово-кредитної та банківської системи України, грошово-кредитної, фіскальної політики та фінансової безпеки держави і суб'єктів господарювання в контексті світової фінансової кризи.

Матеріали друкуються в авторській редакції. Редакція не завжди поділяє думку та погляди авторів. Відповідальність за достовірність фактів, власних імен, назв, цитат, цифр та інших відомостей несуть автори публікацій.

УДК 336.2/.5 (477) (063)
ББК У9 (4Укр) 261 л 0

ISBN ???????

© ДВНЗ «УжНУ», 2015
© ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2015

ЗМІСТ

		стор.
	СЕКЦІЯ 1	
	СТРАТЕГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
1.	Владислав АЛЕКСЄЄВ РОЛЬ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ У МОДЕЛІ СТРУКТУРНОЇ ДУОПОЛІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ	
2.	Лідія БАБИДОРІЧ ВІДТІК ДЕПОЗИТІВ ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК	
3.	Роберт БАЧО АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ	
4.	Олександр БЄЛОСВЕТ ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МППК АПК	
5.	Тетяна БІЛОВУС МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	
6.	Володимир БОРОНОС, Світлана ПОХИЛЬКО ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВІДТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ РИНКОВОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ	
7.	Віра ВАРЦАБА ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ, ДОЦІЛЬНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ	
8.	Volodymyr VOLKOV, Lidiya GOROSHKOVA MANAGEMENT OF THE PROJECTS AND PROGRAMS FINANCING OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES	
9.	Volodymyr VOLKOV, Wolfgang SCHMAHL, Grigory KOVALENKO DAS FACILITY MANAGEMENT IMMOBILIEN	
10.	Юлія ГЕРНЕГО ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ	
11.	Олена ГРАЦІЯН ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	
12.	Світлана ДОБРИНЬ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА	
13.	Олексій ДРУГОВ СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЕНДАУМЕНТІВ ПРИ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ (ДОСВІД УБС НБУ)	
14.	Орест ЖУРБА ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ	
15.	Наталія ЗАСЛАВСЬКА СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ	
16.	Марина ЗІНЧЕНКО ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МОТИВАЦІЯ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ	

17.	Маріанна КІЧУРЧАК ПРОМИСЛОВІСТЬ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА СУСПІЛЬНИХ БЛАГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	
18.	Vita KLIMENKO THE MODEL OF CREATION A SELF-REGULATED ORGANIZATION OF CREDIT UNIONS IN UKRAINE	
19.	Олена КОЛІСНИК УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ	
20.	Марія КОСТЮК ФАКТОРИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕПІДГОТОВКИ АУП	
21.	Ганна КОСТЬОВ'ЯТ СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
22.	Оксана КУРМАН ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ	
23.	Наталія ЛІЙЗЬО БІЗНЕС-АНГЕЛИ ТА ЇХ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ	
24.	Олена ЛИТОВЧЕНКО, Єлизавета МУЗИКА ОПТИМАЛЬНА СТРУКТУРА КАПІТАЛУ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ	
25.	Анна МАЙСТЕР ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	
26.	Ірина МЕДВЕДЄВА, Марія АГАПОВА ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ РОЗВИТОК»	
27.	Олена НОВОСЬОЛОВА ВНУТРІШНЯ НЕЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА ОЗНАКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
28.	Валерія ОГОРОДНИК ТЕОРЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ “КРАУДФАНДИНГ”	
29.	Тетяна ОЛІЙНИК ЗАДАЧІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	
30.	Любов ОПАНАСЕНКО ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ	
31.	Олексій ОРЛОВ ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ	
32.	Володимир ПАВЛОВ МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ДЕРЖАВИ	
33.	Марія ПЕРЕПЕЛИЦЯ ГОЛОВНА МЕТА ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ	
34.	Радміла ПІДЛИПНА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ	
35.	Богдан ПШИК ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ	

36.	Юрій РАДІОНОВ БЮДЖЕТІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ	
37.	Марія РИПКОВИЧ РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА	
38.	Юлія САЛАХОВА ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ, ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ДВИЖЕНИЯ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА С УЧЕТОМ ДВОЙСТВЕННОСТИ ЕГО ПРИРОДЫ В СИСТЕМЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА	
39.	Віктор СВАДЕБА ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ	
40.	Ірина СКОМОРОВИЧ ВСТАНОВЛЕННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ГРИВНІ У НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ	
41.	Олена СОВА ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ КРЕДИТНИМИ РЕСУРСАМИ	
42.	Віктор СТЕГУРА ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	
43.	Татьяна ТЕТЕРИНЕЦ ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ	
44.	Мар'яна ТИМЧАК ІНТЕГРАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ СТРАХОВИЙ ПРОСТІР	
45.	Антоніна ТКАЧУК МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ БАНКУ — ЗАПОРУКА ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ	
46.	Андрій ТУРКЕВИЧ ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ	
47.	Ірина ФАДСЄВА, Віктор ПЕТРЕНКО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ І ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ: ТРАДИЦІЯ, СПЕЦИФІКА, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ	
48.	Ганна ЧЕПЕЛЮК ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ	
49.	Георгій ШЕВЧЕНКО ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	
50.	Андрій ЯЦЕНКО ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я	

	СЕКЦІЯ 2 ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ І ФОНДОВОГО РИНКУ	
1.	Наталія БАКАЇМ РОЛЬ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	
2.	Ірина БАНДУРА ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	
3.	Ігор БРІТЧЕНКО РОЗВИТОК КРЕДИТУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ	
4.	Володимир ВИСОЧАНСЬКИЙ ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	
5.	Юрій ГАНУСИК АКТИВНА АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	
6.	Вікторія ГРИГОРЕНКО ОБґРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМКУ ФІНАНСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ	
7.	Микола ГУНЬКО БАНКИ ЛЬВІВЩИНИ: ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ	
8.	Лілія ГУРСЬКА ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НБУ В СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У 2008 – 2012 РР.	
9.	Єлизавета ДЮЛАЙ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ БАНКІВ: НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРІОД КРИЗИ	
10.	Любов ЄВТУХ, Катерина ТЕЛЮК КРЕДИТНІ РИЗИКИ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ	
11.	Ольга ЄСІНА ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ	
12.	Ольга ЗАСЛАВСЬКА ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	
13.	Раїса КВАСНИЦЬКА ДО ПИТАННЯ СКЛАДУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕСТИТОРІВ ВІТЧИЗНЯНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ	
14.	Юлія КНИШ КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ БАНКІВСЬКИХ УГОД ЗІ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ	
15.	Вікторія КРАВЧЕНКО, Анастасія ФЕДОРОВА РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ В БАНКАХ	
16.	Андрій КРИЧИНЮК АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ БАНКІВ УКРАЇНИ	

17.	Вікторія ЛЕБІДЬ УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ З КРЕДИТУВАННЯ АПК	
18.	Олена ЛЕМІШКО ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	
19.	Катерина ЛУЗАН ПОСЛУГИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ	
20.	Богдан ЛУЦІВ РЕГІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ	
21.	Аліна МЕТЕЛИЦЯ РОЛЬ ПОЛІТИКИ РЕФІНАНСУВАННЯ У РЕГУЛЮВАННІ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ	
22.	Наталія МЕЩЕРЯКОВА ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ	
23.	Світлана ОСТАШ СУТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ	
24.	Тетяна РУДА ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕПОЗИТІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ	
25.	Ігор СКВОРЦОВ ЕКВІВАЛЕНТНІ МЕТОДИ ПОВЕРНЕННЯ КОРОТКОСТРОКОВОГО КРЕДИТУ	
26.	Марина СТЕГНІЄНКО ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ГЛОБАЛЬНИХ(G-SIBS) ТА НАЦІОНАЛЬНИХ(D-SIBS) СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ	
27.	Вікторія СТОЙКА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІСЛАМСЬКИХ БАНКІВ У СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ	
28.	Юнна ТИСЯЧНА, Марина СІМАВОНЯН ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИБУТКУ БАНКУ	
29.	Тетяна ХАЙЛОВА ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ БЕЗГОТІВКОВОЇ ФОРМИ РОЗРАХУНКІВ	
30.	Оксана ЧУБАРЬ, Катерина МАШКО ДИНАМІКА ДЕПОЗИТНИХ І КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ	
31.	Марія ЩЕРБАН ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В РЕГІОНІ	
	СЕКЦІЯ 3 ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ, ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ І ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМ	
1.	Ігор АЛЕКСЄЄВ, Світлана ГРИЦА ОПОДАТКУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У ПОДАТКОВО-БЮДЖЕТНІЙ ВЗАЄМОДІЇ	
2.	Маріяна АНДРІЮК МИТО ЯК ФІСКАЛЬНИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	

3.	Анна БАРТУНЬ ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	
4.	Артем БЕЛЬМЕС НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ	
5.	Тетяна БУТУРЛАКІНА АКТУАЛЬНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ	
6.	Тетяна ВАСИЛЬКОВА, Тетяна МИКИТЕНКО МОНІТОРИНГ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА	
7.	Наталія ВДОВЕНКО ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА УМОВ РОЗПОЧАТИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	
8.	Уляна ВЛАДИЧИН ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО БАНКІВНИЦТВА В УКРАЇНІ	
9.	Альона ДУБОНОС АЛГОРИТМ ВИБОРУ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	
10.	Ольга ІВАНОВА ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	
11.	Соломія КАРП'ЮК МІСЦЕ І РОЛЬ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ	
12.	Інна КОМАРОВА БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ВИДОБУТКУ ВУГІЛЛЯ В УКРАЇНІ	
13.	Марина КОНІНА ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ЯК ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
14.	Петро ЛАЗАР, Юлія ТРАНЬОВИЧ ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ ВІДНОСИН НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ (НА МАТЕРІАЛАХ ЗВЕДЕНОГО БЮДЖЕТУ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ)	
15.	Юлія ЛЕНДЄЛ ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ	
16.	Мирослава ЛУК'ЯНЮК ФІСКАЛЬНІ ІНСТИТУТИ: ЕВОЛЮЦІЯ, ДОСВІД, НЕОБХІДНІСТЬ	
17.	Юлія МАЛИШКО СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ	
18.	Вікторія МІНКОВИЧ РОЛЬ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ	
19.	Марина МОРГУН, Жанна ГАГЛОЄВА ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	

20.	Анна ПАНТЮХОВА НАЛОГОВЫЕ АСПЕКТЫ УЧЕТА «ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ»	
21.	Ирина ПОЗДНЯКОВА, Светлана ИЗМАЙЛОВИЧ АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ БЮДЖЕТНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ	
22.	Дар'я РЕВА ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ	
23.	Світлана СТЕГУРА МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ	
24.	Лідія ТРИШАК, Ірина БАТРИН ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	
25.	Наталя УКРАЇНЕЦЬ СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	
26.	Сергій ШЕПЕЛЄВ ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЗАСОБУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВТ З ЄС	
27.	Сергій ЮШКО, Лілія МОСТОВА ГОРИЗОНТАЛЬНІ ФІСКАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ ЛІКВІДАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД	
	СЕКЦІЯ 4 ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ	
1.	Марина АВІЛКИНА, Светлана КОСТЮКОВА РАЗВИТИЕ МЕТОДИКИ РАСЧЕТА СЕБЕСТОИМОСТИ ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА	
2.	Інна АЛЕКСЄЄНКО ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА	
3.	Марина БЕРЕСТ, Майя ДУДКА ОЦІНКА КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ	
4.	Валентина БОГАТЫРЕВА ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В МОДЕЛЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ	
5.	Сергей БОСЛОВЯК ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОСНОВА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ О ФИНАНСИРОВАНИИ	
6.	Ірина БУЗЬКО, Юрій Д'ЯЧЕНКО, Олена НЕМАШКАЛО МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МІЖНАРОДНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР	
7.	Юлія БУЧКО-КАЛИНА ПРОБЛЕМИ ЗРОСТАННЯ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	

8.	Дарія ВАНІНА ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ	
9.	Марія ВЛАДИЧИН АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ У ДІЛОВОМУ ПАРТНЕРСТВІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ	
10.	Валерія ВОЛЕНКО ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
11.	Олена ГАВРИЛЬЧЕНКО ЗМІСТ ТА ЦІЛІ ПЛАНУ ДОСУДОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА-БОРЖНИКА	
12.	Максим ГЛУЩЕНКО РОЗВ'ЯЗОК БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНОЇ ЗАДАЧІ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	
13.	Ірина ГОЛОФАЄВА ФАКТОРИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ	
14.	Людмила ГОРДІСНКО ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОКРЕМИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ	
15.	Оксана ГРИНЮК УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ	
16.	Тетяна ГУДЗЬ РОЛЬ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ ПІДПРИЄМСТВА	
17.	Надія ДАВИДЕНКО ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	
18.	Валерій ДМИТРІЄВ РОЛЬ ПЛАТІЖНОГО КАЛЕНДАРЯ В ЕФЕКТИВНОМУ УПРАВЛІННІ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ	
19.	Лідія ДЯЧЕНКО, Лариса ТЕОДОРОВИЧ ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	
20.	Мар'яна ЗАВЕРБНА ПЛАНУВАННЯ УМОВНО-ПОСТІЙНИХ ВИТРАТ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ЗАХОДІВ ТА ПРОГРАМ	
21.	Андрій ЗАВЕРБНИЙ ПОСТАЧАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНУ ШЛЯХОМ РЕВЕРСНИХ ПОСТАВОК З КРАЇН ЄВРОПИ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
22.	Юрій ІВАНОВ, Тетяна ЧЕЧЕТОВА-ТЕРАШВІЛІ ПОЛІТИКА ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В 2014 РОЦІ: ВАРТІСНИЙ ВИМІР	
23.	Галина КОШЕЛЬОК ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ	
24.	Інна ЛАТИШЕВА АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	

25.	Світлана ЛЕЛЮК ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МЕЗОРІВНЯ	
26.	Іван МАЙДИЧ МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	
27.	Наталія МАРКОВИЧ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
28.	Eugenija MARTINAITYTE STRUCTURAL CHANGES AND ECONOMY GROWTH: FEATURES AND TRENDS IN BALTICS	
29.	Василь МЕШКО ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	
30.	Наталія Мишенина, Галина Мишенина СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМОЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ	
31.	Олена МУКАН, Марта АДАМІВ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	
32.	Оксана ОРЛИК ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	
33.	Юрій ПАСІЧНИК ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	
34.	Наталія ПЛАХОТНА ОРГАНІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА	
35.	Євгенія ПОЖАР НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ	
36.	Nina ROYDA-NOSYK FINANCIAL SECURITY IN CONDITIONS OF FINANCIAL UNCERTAINTY: THE NATURE AND PROBLEMS OF PROVISION	
37.	Ольга ПОЛТІНІНА ПІДХОДИ ДО ДЕТАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА	
38.	Світлана ПУСТОВГАР ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ	
39.	Світлана ПУХИР СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ	
40.	Наталія РАЙТЕР МАТРИЧНИЙ БАЛАНС ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	
41.	Ольга РОМАНЕНКО РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ	
42.	Наталія САБЛІНА, Ірина КАРАЩУК ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ	

43.	Любов САВЧИН ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ	
44.	Віталій СЕРЖАНОВ БОРГОВА БЕЗПЕКА КРАЇНИ, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ	
45.	Галина СКРИПНИК ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	
46.	Лілія ТЕРЕШКУН ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ ДЕРЖАВИ	
47.	Мирослава ТИМОШУК ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ	
48.	Світлана ФРУНЗА НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА	
49.	Світлана ШАПОВАЛОВА, Анна ШАПОВАЛОВА ПРО ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКАМИ В УКРАЇНІ	
50.	Володимир ШЕМАЄВ РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ КРАЇНАМИ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	
51.	Андрій ШТАНГРЕТ ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
52.	Надія ЮРКІВ ФОРМУВАННЯ “СТРАТЕГІЧНОГО НАБОРУ” ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВ	

СЕКЦІЯ 1

СТРАТЕГІЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

*Владислав Алексєєв, к.т.н.
доцент кафедри прикладної математики
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів*

РОЛЬ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ У МОДЕЛІ СТРУКТУРНОЇ ДУОПОЛІЇ НА РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

На своєму шляху до становлення ринкової економіки Україна змушена орієнтуватись на досвід світових лідерів та має можливість врахувати недоліки існуючих ринкових систем. Не винятком є й ринок фінансових послуг, на якому кредитна кооперація відіграє визначальну роль [1], а системи кредитних спілок і кооперативних банків США, Канади та ЄС формують основу фінансової безпеки та фінансової незалежності населення цих країн. Станом на теперішній момент українська кредитна кооперація подолала ряд труднощів у процесі свого становлення і можна говорити про сформованість її як системи, що включає кредитні спілки, асоціації регіонального і всеукраїнського рівня, об'єднані кредитні спілки та уповноважений орган державного регулювання. Водночас саме зараз слід звернути особливу увагу на перспективи і потенціал кредитної кооперації та потреби і проблеми вітчизняної системи кредитних спілок для формування безпечного і збалансованого ринку фінансових послуг.

Одна із принципових проблем на ринку фінансових послуг України вже тривалий час полягає у тотальному домінуванні банківського сектору [2] та, у поєднанні із рядом інших проблемних явищ штучно створюваних окремими державними органами, неможливості нормального конкурентного розвитку цього ринку. З точки зору державних інтересів саме тепер слід звернути увагу на той факт, що для підтримки самого лише існування банківської системи (здавалось би, потужної, порівняно із системою кредитних спілок)

витрачаються величезні бюджетні кошти. Причому витрачаються вони на підтримку цілком комерційних, а не лише державних банків. І це, навіть, при наявності такої структури як фонд гарантування вкладів. Водночас на підтримку системи кредитних спілок із бюджетних коштів не витрачено нічого, а система продовжує жити і функціонувати! Більш того, система кредитної кооперації постійно демонструє стабільність, готовність до саморегуляції, самоконтролю та, що має бути особливо важливо для держави, самогарантування. Події останніх років не лише виявили, а скоріше вже підтвердили висновки щодо помилковості побудови незбалансованого ринку фінансових послуг на основі виключно (чи переважно) банківської системи.

Отже, відповідальним державним структурам потрібно чітко і однозначно сформулювати задачу для побудови сильного, витривалого й стійкого ринку фінансових послуг на основі дотримання принципів конкурентного середовища та балансу між конкуруючими структурами. Для цього визначимо перелік ключових принципів:

1. Структурованість: Структуру ринку фінансових послуг визначають 1) власне типи послуг, що називають фінансовими («продукт»), 2) типи суб'єктів ринку, що здатні та мають право надавати фінансові послуги («виробник»), 3) типи споживачів фінансових послуг («споживач»). Таку структуру ринку, звичайно, можна уточнювати і доповнювати (наприклад, посередниками і т.п.), проте згадані три елементи у цій структурі є ключовими, оскільки відсутність будь-якого із них означає відсутність такого ринку.

2. Спеціалізованість: Суб'єкти ринку фінансових послуг («виробники») є спеціалізованими (за типом послуг чи типом споживачів), тобто мають деяке своє характерне призначення, відповідно до якого визначається їх суть і природа функціонування на ринку. Наприклад, спеціалізація за типом послуги може означати, що страхові послуги надають лише страхові компанії (як єдині носії ідеології страхування), а спеціалізація за типом споживачів може означати, що пенсійні фонди надають свої послуги лише фізичним особам (як кінцевим споживачам пенсій).

3. Конкурентність: Суб'єкти ринку фінансових послуг діють на ринку із дотриманням внутрішньотипової конкуренції (в межах одного типу суб'єктів) та міжтипової конкуренції (між типами суб'єктів). З одного боку, якщо деякі типи послуг надаються виключно одним лише типом суб'єктів ринку, то завдання державного регулювання полягає у забезпеченні нормального конкурентного середовища в межах цього типу. З іншого боку, якщо деякі типи послуг можуть надавати різні типи суб'єктів ринку, то завдання державного регулювання полягає додатково у забезпеченні можливостей для конкуренції між суб'єктами різних типів (у цьому сенсі можна говорити про структурну збалансованість для забезпечення конкурентності).

4. Структурна безпека: Поява проблем у деякого типу суб'єктів ринку фінансових послуг не повинно впливати на суб'єктів інших типів та не повинно унеможлиблювати надання аналогічних чи пов'язаних типів послуг суб'єктами інших типів. Тут не лише питання державного регулювання та нагляду за суб'єктами ринку фінансових послуг, але й питання формування нормативно-правової бази, що дозволила б, у разі появи проблем у суб'єктів деякого типу, розраховувати на безперешкодне отримання такого типу послуг у суб'єктів іншого типу та гарантувати відсутність «каскадного» ефекту щодо суб'єктів іншого типу. Наприклад, свого часу, рішення НБУ про заборону дострокового повернення депозитних вкладів призвело до неможливості багатьма юридичними особами, в т.ч. кредитними спілками та страховими компаніями, проводити виплати своїм клієнтам (щодо яких жодних заборон чи обмежень встановлено не було) за рахунок коштів депозитів «до запитання» (за цими депозитами виплати було заблоковано із формальних міркувань, оскільки зняття коштів повинно було відбутися до завершення строку дії договору).

5. Гарантованість: Здатність суб'єктів ринку фінансових послуг гарантувати надання споживачам тих послуг, які критично необхідні, або ефективно компенсувати порушення у наданні таких послуг. Найкраще така гарантованість може бути забезпечена в умовах колективної відповідальності суб'єктів ринку за кожного суб'єкта. При цьому слід дотримуватися достатньо

високого ступеня автономності суб'єктів ринку, аби уникнути каскадних ефектів у скрутних ситуаціях через надлишкову зв'язаність суб'єктів між собою.

У контексті визначених принципів можна говорити про можливість забезпечення стабільності на ринку фінансових послуг. Якщо припустити, що реалізацію гарантованого безпечного та конкурентного надання окремої фінансової послуги може забезпечити присутність на ринку двох типів суб'єктів, то таку ситуацію можна іменувати структурною дуополією. Структурну дуополію можна вважати повною, якщо обидва типи суб'єктів здатні надавати повністю усі різновиди даного типу послуг, або частковою, якщо надаватися може лише деяка частина послуг даного типу. Відповідно, сформоване у такий спосіб уявлення про ринок фінансових послуг можна назвати моделлю структурної дуополії. Такий погляд відкриває можливості для застосування вже відомого математичного апарату [3] для аналізу ринку фінансових послуг.

Якщо далі глибше проаналізувати ринок фінансових послуг України, виходячи із викладених вище міркувань, легко дійти висновку, що система кредитних спілок (чи, більш широко, система кредитної кооперації) може бути віднесена до моделі часткової структурної дуополії (дуополісти – кредитні спілки та банки). Справді, більшість фінансових послуг, які можуть надавати кредитні спілки, дублюють аналогічні послуги банківських установ – кредити, депозити, поручительства, гарантії. Відмінністю тут буде лише те, що банки надають такі послуги будь-кому із своїх клієнтів (фізичним і юридичним особам), а кредитні спілки лише своїм членам (фізичним особам). Справді, банки, як суб'єкти ринку фінансових послуг, мають в Україні надзвичайно широке охоплення щодо послуг – вони або самі надають більшість послуг, або є посередниками у наданні таких послуг. Одночасно слід зауважити, що банки, в силу своєї природи, стають причетними майже до будь-яких фінансових послуг, оскільки грошові кошти розміщуються на рахунках і переказуються саме у банках. Такого всеохоплюючого значення для ринку фінансових послуг

не має жоден інший тип суб'єктів. Ні страхові компанії, ні фінансові компанії, ні пенсійні фонди, ні ломбарди, ні благодійні фонди не можуть позмагатися із банками за право «робити гроші» безпосередньо з грошей. Лише кредитні спілки працюють за аналогічною схемою. Проте кредитні спілки організовані за іншим принципом та мають інші цілі, ніж банки. Кредитна спілка є об'єднанням людей з метою забезпечення потреб у отриманні фінансових послуг та з метою фінансового захисту і безпеки членів спілки.

Цікавим є і той факт, що кредитні спілки можна включити у моделі часткової чи повної структурної дуополії з більшістю інших типів суб'єктів ринку фінансових послуг. Незмінним залишатиметься лише той факт, що кредитні спілки, на відміну від усіх інших типів, не мають на меті отримання прибутку та, виконуючи комерційні операції, переслідують соціальні та суспільні цілі. Таким чином можна зробити висновок про здатність кредитних спілок забезпечити формування надійного, стабільного та захищеного ринку фінансових послуг. Нажаль, в Україні частково діюча нормативно-правова база та, здебільшого, практика її застосування не дозволяють кредитним спілкам розкрити в повній мірі свій потенціал для суспільства.

Отже, кредитна кооперація (представлена кредитними спілками) має унікальні особливості для формування безпечного та стабільного ринку фінансових послуг України, який зручно вивчати у моделі структурної дуополії.

Список використаних джерел:

1. Становлення світової системи кредитної кооперації: теорія, методологія, практика: Автореферат дис. ... докт. екон. наук: 08.05.01 / Гончаренко В. В.; Київ. нац. унів. ім. Т.Шевченка. – Київ, 2002. – 35 с.
2. Математична модель оцінки залежності національних фінансових інститутів від зовнішніх впливів / В. І. Алексєєв // Фізико-математичне моделювання та інформаційні технології. – Львів: ЦММ ІППММ НАН України, 2013. – Вип. 17. – С. 9–16.
3. Математичні моделі регулювання фінансових потоків: Монографія / Костробій П. П., Алексєєв І. В., Хома І. Б., Гнатів Б. В., Кавалець І. І., Алексєєв В. І. — Львів: Видавництво «Растр-7», 2012. — 134 с.

ВІДТІК ДЕПОЗИТІВ ЯК НЕГАТИВНИЙ ЧИННИК ФІНАНСОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ КРЕДИТНИХ СПІЛОК

Основною метою діяльності кредитних спілок, як неприбуткових установ, є надання фінансових послуг своїм членам-фізичним особам у вигляді взаємного кредитування за рахунок спільно акумульованих ними грошових коштів на взаємовигідних умовах. Тобто, залучені кошти кредитних спілок трансформуються у інвестиційні кошти, котрі, з урахуванням специфіки діяльності даних фінансових кооперативів, становлять кредитні ресурси. З огляду на таку особливість, очевидно, що фінансова спроможність кредитних спілок прямо залежить від обсягу депозитного портфелю установи та збалансованості строків залучених вкладів і виданих кредитів.

Наслідки тісного взаємозв'язку цих показників кредитні спілки відчували на собі у післякризовий період (2008-2009 рр.), коли в умовах фінансової скрути позичальники не вносили платежі за кредитами, а спілки, в результаті, не спроможні були виплачувати проценти та повертати вклади населенню [1, с.19]. Така ситуація спостерігалась як в загальному по Україні, так і в окремо взятому регіоні.

Не став винятком і Карпатський регіон, який на кінець 2013 року займав друге місце в рейтингу дев'яти економічних районів України, із кількістю кредитних спілок – 96 од. та 111 од. відокремлених підрозділів.

Згідно даних наведених на рис 1. очевидно, що у післякризових умовах 2009-2010 рр. обсяги залучених вкладів кредитних спілок Карпатського регіону зросли на 28,1%, що можна пояснити значно вищими процентними ставками за депозитами у даних установах порівняно з банками. На противагу цьому, впродовж 2010-2011 рр. під впливом погіршення показників платоспроможності та ліквідності кредитних спілок спостерігався масовий

відтік депозитів, який сягнув 32,2%. Тенденція уповільнення ділової активності кредитних спілок регіону прослідковувалась і в 2012 році, хоча темпи спаду залучення вкладів склали лише 1,7%. Про часткове відновлення довіри населення до кредитної кооперації Карпатського регіону свідчить темп приросту даного показника на 7,4% у 2013 році.

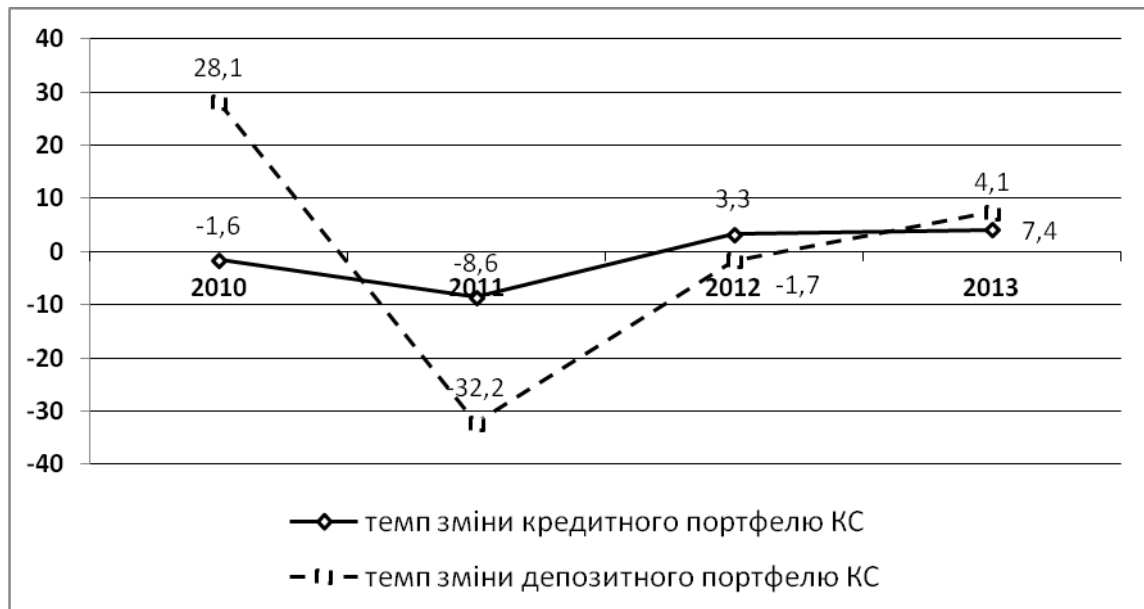

Рис 1. Темпи зміни кредитного і депозитного портфелів кредитних спілок Карпатського регіону за 2010-2013 рр., %*

**Складено та розраховано автором самостійно за даними [3]*

Враховуючи важливість залучених внесків у покритті потреб кредитних спілок у грошових коштах, слід наголосити і на їх збалансованості зі структурою виданих кредитів, що прямо впливає на фінансову спроможність даних установ (табл.1).

Дані таблиці 1 демонструють, що обсяги кредитного і депозитного портфелів кредитних спілок Карпатського регіону за 2009-2013 рр. були дещо непропорційні, що підтверджує дані рис 1. Такий стан справ можна пояснити наслідками світової фінансової кризи та панічними настроями населення. В результат чого у 2010 році в кредитній кооперації регіону різко зросли обсяги вкладів строком від 3 до 12 місяців – на 32,9% порівняно з 2009 роком, який характеризувався повною збалансованістю строків кредитування та залучення внесків на депозитні рахунки.

Таблиця 1

**Розподіл кредитів і депозитів кредитних спілок Карпатського регіону
за строками впродовж 2009-2013 рр., %***

Строк погашення	2009		2010		2011		2012		2013	
	Кре- ти	Депо- зити	Кре- ти	Депо- зити	Кре- ти	Депо- зити	Кре- ти	Депо- зити	Кре- ти	Депо- зити
до 3 місяців	2,2	4,6	2,1	0	0,6	4,1	0,5	4,8	0,8	4,4
від 3 до 12 місяців	46,2	39,4	44,6	72,3	43,5	28,7	41,6	24,8	38,3	26
більше 12 місяців	51,6	54,9	53,3	3,5	55,9	28,3	57,9	28,3	60,9	26
вклад на блокований рахунок	-	1,1	-	24,2	-	38,9	-	42,1	-	43,6
Всього	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

**Складено та розраховано автором самостійно за даними [2; 3]*

Водночас, впродовж 2010-2013 рр. спостерігається постійне зростання обсягів вкладів на блокованому рахунку установ – з 24,2% від депозитного портфелю у 2010 році до 43,6% у 2013 році. Цей вид вкладів має особливе значення, оскільки залучається від членів кредитної спілки для забезпечення виконання їх кредитних зобов’язань і не повертається протягом терміну дії кредитного договору. Тобто виступає як забезпечення кредиту і мінімізує рівень кредитного ризику установи.

Таким чином, можемо припустити, що обсяг залучених вкладів даного типу вплинув на встановлення балансу між розривами у строках кредитування та залучення депозитів кредитних спілок Карпатського регіону впродовж 2011-2013 рр. Крім того, за даними таблиці 1 очевидно, що впродовж досліджуваного періоду позички надані кредитними спілками регіону строком до 3 місяців становили 2% й менше, і повністю покривалися вкладами залученими на відповідний строк в межах 4%.

В результаті проведеного аналізу, можемо підсумувати, що кредитні спілки Карпатського регіону є фінансово спроможні, однак внаслідок девальвації національної валюти в післякризовий період зазнали масового відтоку депозитів, що негативно позначилося на рівні їх активності у регіоні. Це, водночас, негативно впливає і на розвиток регіональної економіки, оскільки дані фінансові кооперативи здатні акумулювати кошти населення області і використовувати їх як кредитний ресурс для розвитку економіки відповідної території.

Список використаних джерел:

1. Волкова О.Г. Платоспроможність кредитних спілок України на сучасному етапі розвитку / О.Г. Волкова // Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. – 2014. – Випуск 2 (27). Частина 5. – С. 19-24.
2. Кредитна кооперація України: сучасний стан та перспективи розбудови: Монографія / За заг. ред. доц. В.П. Хомутенко. – Одеса: Печатный дом, Друк Південь, 2010. – 348 с.
3. Інформація про стан і розвиток кредитних установ України [Електронний ресурс] // Офіційна Інтернет-сторінка Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг – Режим доступу до ресурсу: <http://nfp.gov.ua/content/stan-i-rozvitok-kreditnih-spilok.html>.

***Роберт Бачо**, к.е.н., доцент
завідувач кафедри економіки*

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II, м. Берегово

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ НЕБАНКІВСЬКИХ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ УКРАЇНИ

В сучасних умовах євроінтеграційного поступу України вкрай актуальним є вдосконалення системи державного регулювання ринку небанківських фінансових послуг. Адже діюча система лише фрагментарно має збалансований та системний характер. Недостатня активність державного регулювання та нагляду, надмірна зарегульованість дозвільної системи, прояв недобросовісної конкуренції на ринку, що часто проявляється через зловживання службовим становищем працівників державних органів нагляду

не сприяють підвищенню довіри споживачів та професійних учасників даного ринку до органів державного регулювання.

У зв'язку з наведеним вище надзвичайно актуальним є реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг. Першим кроком на шляху вдосконалення існуючого механізму державного регулювання ринку є прийняття «Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки» [1].

У цьому документі основні напрями реформування ринку небанківських фінансових послуг. Цими напрямами є:

- 1) дерегуляція ринків небанківських фінансових послуг та спрощення регуляторного впливу;
- 2) вдосконалення діяльності регулятора та підвищення ефективності державного нагляду;
- 3) захист інтересів споживачів фінансових послуг та відновлення довіри до даного ринку;
- 4) визначення пріоритетів розвитку ринків небанківських фінансових послуг.

На думку розробників Стратегії шляхом дерегуляції на ринках фінансових послуг та спрощенням регуляторного середовища буде усунуто надмірне регулювання та знято адміністративні бар'єри, оптимізовано реєстраційні та дозвільні процедури, створено сприятливі умови для ведення бізнесу, кожне рішення регулятора повинно бути обґрунтовано і наслідки прийняття належно прораховані.

Другий напрям – удосконалення діяльності регулятора та підвищення ефективності державного нагляду – сприятиме запровадженню нової моделі взаємовідносин між державним регулятором та учасниками ринків небанківських фінансових послуг, спрямованого на перехід до державного сервісу, обов'язкових консультацій з інститутами громадянського суспільства. Надання сервісних послуг державою передбачає контроль за якістю їх надання з боку самих професійних учасників та їх об'єднань – інститутів

саморегулювання. Надзвичайно позитивний вплив матиме реальне впровадження механізму консультування з професійними учасниками при прийнятті системно важливих рішень для ринку небанківських фінансових послуг.

Третій напрям реформаторських кроків спрямований на захист інтересів споживачів фінансових послуг та відновлення довіри до ринків небанківських фінансових послуг ті професійних учасників цього ринку.

Останній пріоритетний напрям реформ спрямовуватиметься на забезпечення системного розвитку ринків небанківських фінансових послуг. Пріоритетними напрямками досягнення даної задачі будуть: забезпечення створення сприятливих умов для зміцнення та сталого розвитку ринків небанківських фінансових послуг, здатних забезпечувати реальний сектор економіки необхідними фінансовими ресурсами, задовольняти потреби споживачів у якісних фінансових послугах, підвищити ефективність використання коштів державного та місцевого бюджетів під час управління ризиками транспортних аварій, природних катаклізмів та техногенних катастроф, а також створення нових робочих місць, шляхом проведення державної політики зваженого регулювання та нагляду.

Впровадження зазначених вище напрямів у реальність дозволить в повній мірі перегулювати процеси на досліджуваному ринку, мінімізувати державний регуляторний вплив у ті процеси, що можуть бути вирішені і за допомогою механізму саморегулювання та інституційного регулювання, таким чином перенаправивши вкрай обмежені фінансові та кадрові ресурси держави у більш пріоритетні напрями.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг «Про затвердження Стратегії реформування державного регулювання ринків небанківських фінансових послуг на 2015-2020 роки» №499 від 19.03.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FN009514.html.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ ЗВ'ЯЗКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ МППК АПК

Розвиток економіки України супроводжується поглибленням її інтеграції у глобальний економічний простір, у тому числі в світову продовольчу систему. У зв'язку з цим виникає ряд проблем пов'язаних з уніфікацією вимог щодо якості харчових продуктів, що спонукає до корегування регуляторної політики держави. Особливо це стосується виробництва та переробки молока, адже 90 % продукції молокопродуктового підкомплексу (МППК) АПК не може конкурувати з відповідною продукцією ЄС, США, Австралії, Нової Зеландії саме через низьку якість сирого необробленого молока.

У науковій сфері вже досить довгий час тривають дискусії з приводу розробки та впровадження дієвих заходів щодо державної підтримки МППК АПК. У цьому напрямі працюють багато науковців, зокрема П. Саблук, В. Амбросов, В. Онєгіна, С. Кваша, Т. Осташко та ряд інших. Але, зважаючи на негативну динаміку поголів'я корів та обсягів виробництва сирого молока, питання щодо раціональних напрямів державної підтримки МППК можна вважати до цього часу не вирішеним. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває дослідження функціональних зв'язків державної підтримки МППК АПК.

Розглянемо, що необхідно розуміти під поняттям державного регулювання, підтримки, стимулювання та контроль. Що стосується визначення поняття «державне регулювання економіки», то багато вчених трактують його дуже широко. Так, вважається, що державне регулювання належить до будь-якого прояву державного втручання в ринкові процеси [1, с. 57].

Але більш доречним в цьому аспекті вважається думка, згідно з якою державне регулювання називається одним з напрямів державного впливу на розвиток економічних процесів поряд із плануванням організаційної діяльності, стимулюванням і контролем, державним моніторингом, державним протекціонізмом, правовій організації державного сектора економіки [2, с. 119].

У праці Н. О. Саніахметової державне регулювання економіки визначається як заснована на законодавстві одна з форм державного впливу на економіку шляхом встановлення та застосування державними органами правил, що націлені на корегування економічної діяльності фізичних і юридичних осіб, яке підтримується можливістю застосування правових санкцій при їх порушенні [2, с. 121].

Тобто, можна говорити про вузький підхід автора до державного регулювання, як більшою мірою нормотворчої діяльності державних органів по встановленню правил поведінки на ринку. Також автором зазначається, що регулювання і відповідні йому організаційно-правові засоби знаходяться в системі державного впливу на економіку між методами безпосереднього державного контролю (наприклад, націоналізація галузі) та опосередкованими контрольними механізмами (наприклад, оподаткування і субсидії). Тобто, автор розрізняє поняття державне регулювання і державна підтримка економіки, співвідносячи їх як різні засоби державного впливу на економіку. Необхідно погодитися з таким твердженням, адже згідно з тлумачним словником з української мови «регулювати» означає впорядковувати що-небудь, керувати чимось, підкоряючи його відповідним правилам, певній системі [3, с. 1020]. І з впевненістю можна говорити, що підтримка суб'єктів господарювання є частиною єдиної системи державного регулювання економіки.

У нормативно-правових актах вживається термін «стимулювання», наприклад, Закон України «Про стимулювання розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу». У буквальному розумінні «стимул» означає те, що викликає зацікавленість у здійсненні чого-небудь, спонукальну причину здійснення чогось.

В юридичній літературі стимулювання розглядають як сукупність чинників, які спонукають суб'єктів до належної діяльності. Аналіз практики використання законодавцем названих термінів у нормативно-правових актах дає підстави зробити висновок, що термін «державне стимулювання» і «державна підтримка» співвідносяться як частина і ціле. Державна підтримка є більш широким терміном та може включати в себе декілька форм стимулювання суб'єктів господарювання.

Враховуючи положення Закону України «Про молоко та молочні продукти», обов'язковим є державний контроль у сфері виробництва, переробки, реалізації, експорту та імпорту молока, молочної сировини та молочних продуктів. При чому, відповідно до Закону України «Про молоко та молочні продукти» функціями державного контролю є контроль якості та технічних умов виробництва. Зважаючи на положення Податкового кодексу та Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України», доречним є включення до функцій контролю – контроль обов'язкових платежів та цін. Відповідно до проведеного дослідження функціями стимулювання є стимулювання попиту та пропозиції. Тому схему державного регулювання виробництва та переробки молока можна представити наступним чином (рис. 1):

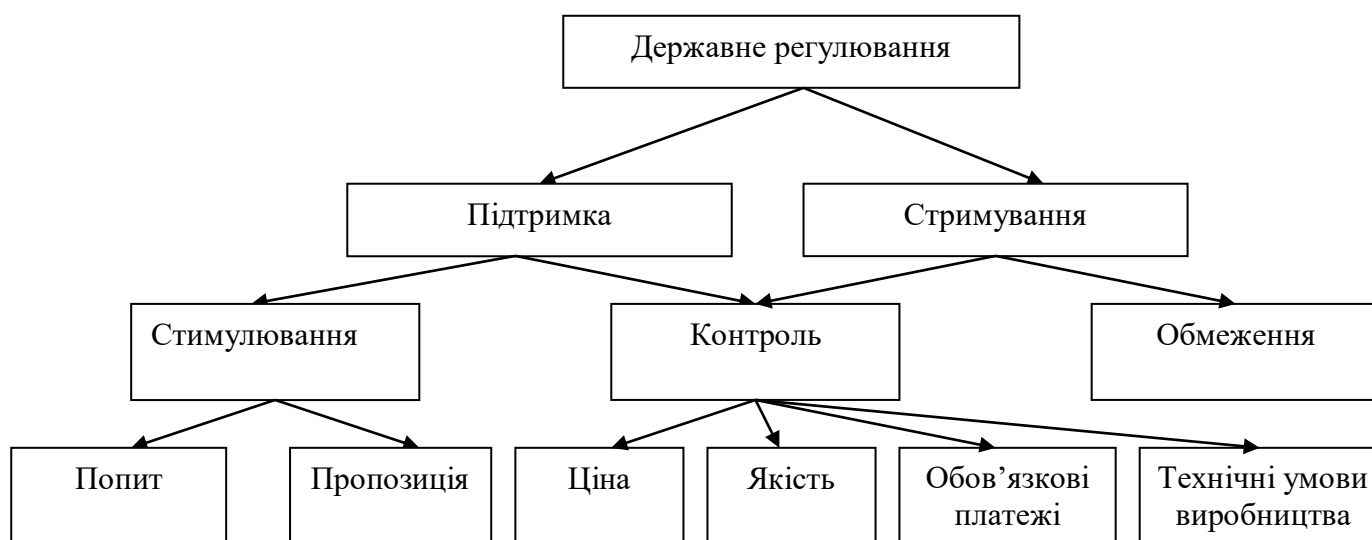

Рис. 1. Схема державного регулювання МППК

Автором пропонується розглядати державну підтримку в розрізі взаємозв'язку підфункцій стимулювання та контролю в МППК, що дозволить

на теоретичному рівні визначити подальші напрями реалізації державної підтримки в досліджуваній сфері виробництва (рис. 2).

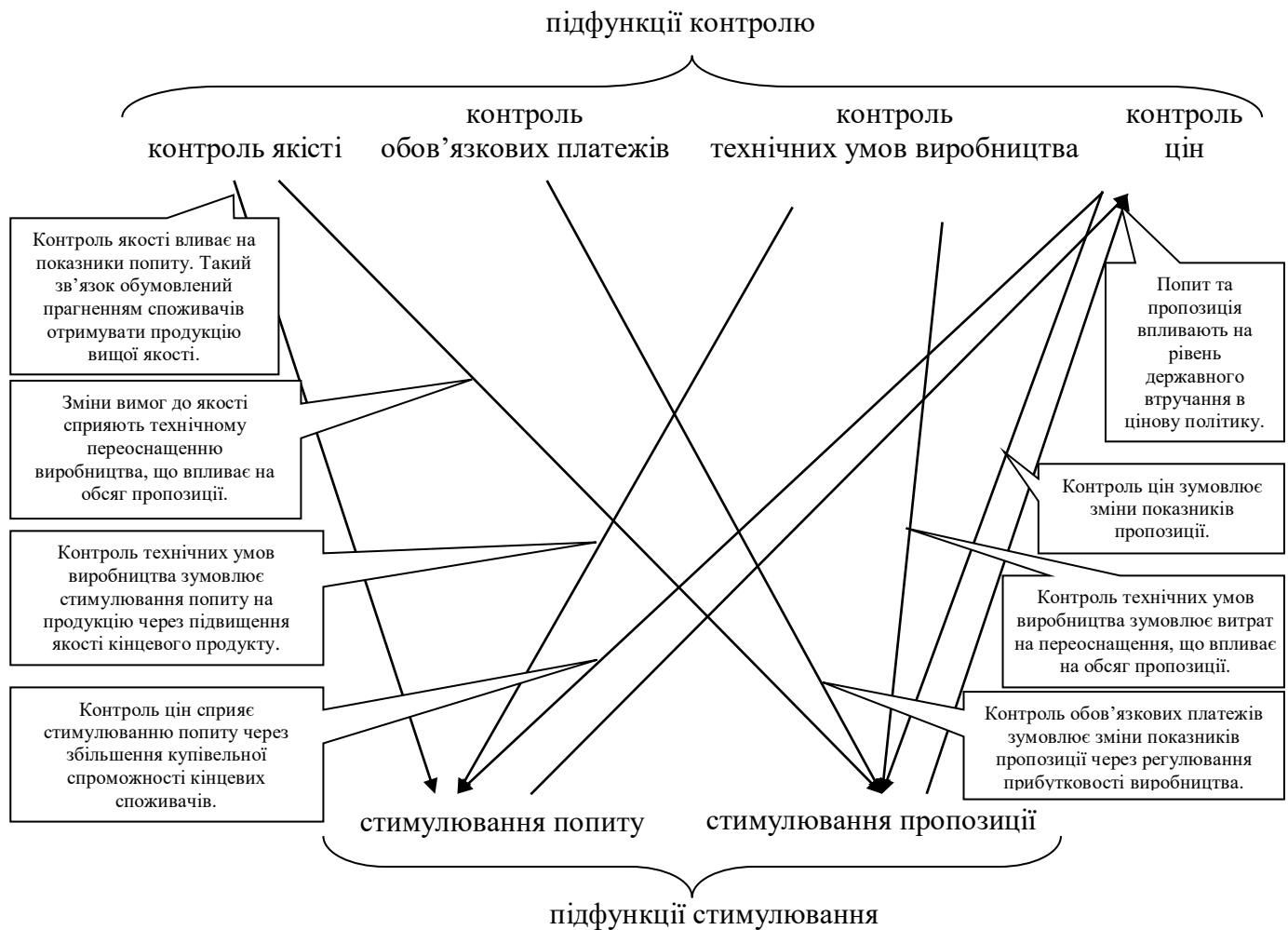

Рис. 2. Взаємозв'язок підфункцій державної підтримки

Таким чином, у рамках цього дослідження державну підтримку пропонується розглядати як комплекс заходів направлених на збільшення попиту та пропозиції в МППК. При цьому інструментами державної підтримки можна вважати регламентовані нормативними актами механізми направлені на реалізацію підфункцій стимулювання та контролю. Можна зробити висновки, що в сучасних умовах регуляторна політика держави щодо МППК повинна здійснюватися через контроль якості, обов'язкових платежів, технічних умов та цін з метою стимулювання попиту та пропозиції.

Список використаних джерел:

1. Бобров В. Я. Основи ринкової економіки / В. Я. Бобров. – К. : Либідь, 1995. – 320 с.
2. Саниахметова Н. А. Регулирование предпринимательской деятельности в Украине: организационно-правовые аспекты: монография / Н. А. Саниахметова; Одес. гос. юрид. акад. – О., 1998. – 232 с.

3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

Тетяна Біловус
*викладач кафедри фінансів та кредиту
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ*

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Успішно функціонуючий ринок цінних паперів є гарантією успішного розвитку економіки України, а також може бути сприятливим чинником приєднання держави до Європейського співтовариства.

Усі провідні школи та напрями економічної думки другої половини ХХ ст. приділяють значну увагу ролі держави в економічному розвитку країни та регулюванні фондового ринку. Вагомий внесок у розвиток методів та інструментів державного регулювання ринку цінних паперів зробили такі зарубіжні та вітчизняні науковці як Дж.С. Мілль, М. Туган-Барановський, Дж. Кейнс, Дж. Стігліц, Т. Кембелл, Г. Марковіц, Баула О. В., Дудко Л. І., Мозговий О. М., Еш С.М. Кузнєцова Н.С., Назарчук І.Р. та ін. Зважаючи на сучасний стан розвитку ринку цінних паперів в Україні, дана тематика потребує більш детального дослідження.

Вчені Н. Кузнєцов, І. Назарчук виокремлюють дві базові моделі державного регулювання фондового ринку в економічно розвинених країнах. „Перша модель – регулювання фондового ринку зосереджується переважно в державних органах, і лише невелика частина повноважень щодо нагляду, контролю та встановлення обов’язкових правил поведінки передається державою самоврядним організаціям професійних учасників ринку. Такий підхід, наприклад, застосовується у Франції. Друга модель – максимально можливий обсяг повноважень передається самоврядним організаціям. Значне місце в контролі займають не жорсткі нормативні приписи, а переговорний процес, індивідуальні узгодження з професійними учасниками ринку, і при

цьому держава зберігає за собою основні контрольні функції. Яскравий приклад такої моделі – ринок цінних паперів Великобританії". У реальній практиці розвинених зарубіжних країн рівень жорсткості та розвитку регулювання державою фондового ринку коливається між цими двома моделями [5, с. 135].

На Україні в даний час склалась змішана модель регулювання та функціонування ринку цінних паперів, функції щодо контролю за діяльністю на фондовому ринку розподілені між декількома державними органами. Тому при виборі національної моделі регулювання ринку цінних паперів важливо вивчити зарубіжний досвід, врахувати плюси і мінуси кожної моделі [6].

Маємо відмітити, що в цьому контексті цікавим з точки зору історичного розвитку державного регулювання фондового ринку є досвід США, бо саме з діючою моделлю державного регулювання пов'язують успіх сучасного функціонування найбільшого та найактивнішого у світі національного ринку цінних паперів в США, який забезпечує фінансування інвестицій потужної економіки. В американській моделі можна простежити три основних складники. Перший – концепція, що була сформульована понад півстоліття тому, однак збереглася й дотепер як втілення американської традиції. Її суть полягає в тому, що фінансування інвестицій має спиратись переважно на ринок цінних паперів, який функціонує автономно від банківської системи й апелює безпосередньо до всіх верств населення, залучаючи їхні капітали та заощадження. Другий – правова база у вигляді пакета законів, що безпосередньо стосуються ринку цінних паперів і утворюють міцні основи для системи регулювання цього ринку. Третій – соціальний орган управління ринком цінних паперів, зобов'язаний забезпечувати виконання прийнятих законів. Ця модель виникла на початку 30-х років XX ст. [7, с. 24-27].

В США головною саморегулюючою організацією є Національна асоціація дилерів цінних паперів (NASD). Порушення встановлених нею правил може призвести до виключення із членів Асоціації чи біржі, що рівнозначно забороні на діяльність з цінними паперами. Основоположним принципом саморегулювання є недопущення в галузь некваліфікованих осіб [3, с. 82].

Міжнародній практиці відомі також наступні моделі організації державного регулювання, що представлені на рис. 1:

Рис. 1. Моделі систем регулювання ринку цінних паперів [1].

В наукових джерелах є також поділ ринків цінних паперів за специфікою організаційної структури ринку. Залежно від специфіки організаційної структури фондового ринку розрізняють вертикальний і горизонтальний ринки. Прикладом горизонтального ринку є ринок США, де на різних біржах країни котируються цінні папери різних за своїм економічним статусом компаній. На Нью-Йоркській біржі – головній біржі США – котируються акції корпорацій групи А (найвищого рівня), на Американській – групи В та ін. При цьому цінні папери різних груп обліковуються в різних депозитаріях. Прикладом вертикальної організації ринку є Франція, де всі цінні папери котируються в системі Товариства французьких бірж, зберігаються й обліковуються в національному депозитарії. Всі папери, що є в обігу у Франції, поділяються на три групи котирування: K_1 , K_2 , K_3 . До офіційного котирування в групі K_1 потрапляють цінні папери найвищої якості, до K_2 – цінні папери, які не

допущені до офіційного котирування, але мають значний економічний потенціал, до групи КЗ входять цінні папери, що не претендують на лістинг, в основному це цінні папери середніх і малих компаній [4, с. 28].

Загальновідомим є той факт, що українська зовнішня політика давно спрямована на членство в міжнародних організаціях та євроінтеграцію. Євроінтеграційні процеси накладають свій відбиток на всі сфери життя країни, в тому числі й на модель розвитку фондового ринку. Міжнародна інтеграція державного управління економічними процесами у країнах Європейського Союзу найбільш чітка і послідовна: аналогів їй у світі немає. Система державного управління в регіоні заснована на наднаціональному втручанні в соціально-економічні процеси гармонізації національних систем державного управління і вимагає наполегливого впровадження єдиних норм Європейського Союзу – *Acquis communautaire*, тобто проведення спільної комунітарної політики. *Acquis communautaire* – французький юридичний термін (буквально – все, що напрацьоване, доробок спільноти або здобуток союзу), який означає загальний масив норм і правил, включаючи єдину нормативно-правову базу. Він охоплює: зміст, принципи та політичні цілі угод; закони, ухвалені на виконання угод, та рішення суду ЄС; декларації та резолюції Союзу; міжнародні угоди, укладені Спільнотою, а також державами-членами між собою у сфері діяльності Союзу. Право ЄС звернене передусім до держав-членів ЄС. Вони повинні неухильно дотримуватися правових настанов директив, регламентів, рішень та інших актів ЄС [2, с. 36-44].

Важливою в даному контексті є співпраця країни з міжнародними організаціями. На даному етапі розвитку світового фінансового ринку міжнародними регулюючими організаціями є [4]:

- 1) Міжнародний валютний фонд (МВФ);
- 2) Міжнародна організація комісій з цінних паперів (IOSCO);
- 3) Форум Європейських Комісій з цінних паперів (FESCO);
- 4) Група 30.

Отже, Україна вступила на шлях побудови фондового ринку у той час, коли у світовій практиці сформувалися принципи та механізми державного й наддержавного регулювання фондових ринків. Це дає нашій країні змогу не повторювати помилок, що припускалися інші держави, а виробити власну модель державного регулювання ринку цінних паперів, створити оптимальний механізм функціонування фондового ринку, спираючись на міжнародний досвід та національні особливості.

Список використаних джерел:

1. Баула О. В., Дудко Л. І. Регулювання ринку цінних паперів: світова практика та вітчизняні реалії /О. В. Баула, Л. І. Дудко/ Електронний ресурс – режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2014/Economics/4_158798.doc.htm
2. Горбик О. Адаптація зарубіжного досвіду державного управління у сфері формування фондового ринку в Україні/ О. Горбик // Державне управління та місцеве самоврядування. – 2013. – Вип. 1. – С. 36-44.
3. Дегтярева О. И., Н.М. Коршунова, Е.Ф. Жукова. Рынок ценных бумаг и биржевое дело: Учебник для вузов – М: ЮНИТИ-ДАНА. – 2004 – 501 с.
4. Еш С.М. Фінансовий ринок. Навч. посіб. 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури – 2011. – 528 с.
5. Кузнєцова Н.С., Назарчук І.Р. Ринок цінних паперів в Україні: правові основи формування та функціонування. Київ: Юрінком Інтер. – 1998 – 528 с.
6. Мезенцева, О. О. Міжнародні моделі державного регулювання ринку цінних паперів [Електронний ресурс] / О. О. Мезенцева/ ОРІДУ НАДУ при Президентіві України. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/ONG/Economics/15_mezenceva%20o.o..doc.htm
7. Рак Р. Регулювання ринку державних цінних паперів у розвинутих країнах // Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка // – 2007 – С. 24-27.

***Володимир Боронос, к.е.н., професор**
завідувач кафедри фінансів і кредиту*

***Світлана Похилько, к.е.н.**
старший викладач кафедри фінансів і кредиту
Сумський державний університет, м. Суми*

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ФІНАНСОВИХ МЕХАНІЗМІВ ВІДТВОРЕННЯ В СИСТЕМІ РИНКОВОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

Дослідження теоретичних та практичних засад управління природокористуванням виявив переваги застосування регіонального підходу, оскільки значна частина екологічних проблем локалізується на регіональному

(територіальному) рівні, природні умови та ресурси є вагомим чинником, що формує економічну цілісність регіонів, темпи їх соціально-економічного розвитку значною мірою визначаються характером природокористування.

Особливо актуальним регіональний підхід в управлінні природокористуванням є для економіки України, де спостерігаються значні диспропорції регіонального розвитку, а чинні механізми інвестування не забезпечують їх усунення – обсяги інвестицій екологічного спрямування не створюють передумов для цілісної переорієнтації технологій споживання ресурсів і системи виробництва на природоошадні форми відтворення.

Аналіз інвестиційно-фінансового забезпечення природокористування за регіонами України виявив ряд проблем, а саме: обмежені фінансові можливості регіонів і територій у реалізації інвестицій (особливо довгострокових), відсутність регіональних інвестиційних стратегій та орієнтирів для їх формування, незначний досвід застосування фінансових інструментів для залучення додаткових фінансових ресурсів на екологічні цілі, невідпрацьованість механізмів інвестування у раціональне природокористування за рахунок коштів фінансових посередників.

Раціональність природокористування визначається ступенем розвитку соціально-економічних відносин, трансформація яких виявляє додаткові еколого-економічні протиріччя, серед яких виділено протиріччя асинхронного розвитку: протиріччя, обумовлені швидкістю процесів відтворення у природній та економічній системах, та протиріччя між довгостроковими цілями інвестиційної діяльності і змінами у сфері державного регулювання природокористування та екологічного розвитку, що зумовлює додаткову асиметрію інформації.

Дослідження еколого-економічних протиріч виявили потребу в удосконаленні методології управління природокористуванням з позиції забезпечення орієнтації відтворення регіональної еколого-економічної системи на сталий розвиток.

Виходячи з того, що основним завданням політики ефективного відтворення в цілому є забезпечення пропорційності та збалансованості економічних процесів відповідно до наявних екологічних та ресурсних обмежень, як теоретичну основу оцінювання якості відтворювальних процесів у регіональній еколого-економічній системі запропоновано використовувати теорію динамічної еколого-економічної рівноваги. Як один із аспектів цієї рівноваги запропоновано досліджувати синхронність відтворювальних процесів у регіоні, що розглядається як загальна часова відповідність між окремими характеристиками інвестиційного процесу, його узгодженість з цілями сталого розвитку. Доведено, що ефективність інвестиційної політики, яка реалізується як у державному, так і приватному секторах, визначається ступенем синхронізованості інвестиційних процесів.

З метою обґрунтування найбільш адекватних інвестиційному середовищу та екологічним потребам конкретного регіону механізмів інвестування, у роботі запропоновано еколого-орієнтовану регіональну інвестиційну політику формувати, базуючись на таких принципах: стратегічної спрямованості – формування такого інвестиційного середовища, яке забезпечить орієнтованість інвестиційних рішень у сфері природокористування на стратегічну перспективу; альтернативності – означає необхідність формування альтернативних варіантів природокористування, розроблення відповідних прийомів аналізу та оцінки інвестиційних рішень; гнучкості – можливість і здатність коригувати рішення відповідно до появи нових вимог, узгоджувати короткострокові рішення зі стратегічними цілями, диференційовано підходити до вибору інвестиційно-фінансових механізмів; інноваційний характер – орієнтація механізмів відтворення на останні досягнення науки і техніки, що дають можливість зменшити негативний вплив економічної діяльності на довкілля; комплексності використання ресурсів – формування способів їх залучення і використання у виробництві, які дозволяють досягати максимально можливого ефекту з одночасною мінімізацією негативних наслідків від їх використання з обов’язковим урахуванням особливостей відтворювальної

структури регіону; синхронність процесів відтворення – базовий принцип, який розуміється як забезпечення узгоджених динамічних характеристик інвестиційного процесу у регіональній еколого-економічній системі, відповідність між окремими характеристиками орієнтованого на сталий розвиток відтворювального процесу.

Необхідність визначення кількісних характеристик синхронізації відтворення зумовлена існуванням впливу регулюючої політики у сфері природокористування на стратегічні пріоритети в інвестиційній діяльності економічних суб'єктів, що проявляється у зміні напрямів, обсягів та структури потоків капіталу. Враховуючи, що стратегічним завданням сучасної екологічної політики є залучення приватного капіталу у процеси природоохоронного інвестування за всебічної підтримки державного сектора, як індикатори таких потоків в оцінюванні синхронності запропоновано використовувати показники бюджетних природоохоронних інвестицій, та інвестицій у раціональне природокористування, що фінансуються з інших джерел.

Доведено, що синхронізованість відтворювальних процесів є фактором підвищення якості інвестиційного простору регіону. [1] Індекс синхронізації характеризує якість регіональної еколого-орієнтованої інвестиційної політики через оцінку динамічних характеристик взаємодії корпоративного сектору та регіонального управління. Розглядаючи синхронізованість як одну з основних характеристик інвестиційного простору, обґрунтовано, що однією зі складових інвестиційного ризику є ризик асинхронності.

Список використаних джерел:

1. Похилько С. В. Інвестиційні механізми управління регіональним природокористуванням [Текст] / С. В. Похилько // Фінансові механізми управління природокористуванням : монографія / За заг. ред. В.М. Бороноса, І. Д. Скляр. – Суми : Вид-во СумДУ, 2012. – С. 188-257.

ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ: НЕОБХІДНІСТЬ, ДОЦІЛЬНІСТЬ І МОЖЛИВОСТІ

Фінансова безпека держави Україна та всієї множини суб'єктів її господарсько-економічної, науково-освітньої, культурної, громадської і, нарешті, політичної діяльності з самих різноманітних причин зустрічається з цілим букетом різноманітних проблем, коріння виникнення і можливі шляхи вирішення яких слід шукати як за кожною із ідентифікованих проблем окремо, так і в комплексному аналізі структури, складових елементів, прямих і зворотних зв'язків, формальній і неформальній ієрархії, професійності і здібностях кадрового наповнення і т. д. самої фінансової системи.

Однак, всі сформульовані і запропоновані для обговорення в рамках цієї конференції проблеми фінансової безпеки держави та її суб'єктів, грошово-кредитної і фіскальної політики, бюджетної, податкової і банківської підсистем, фондового ринку, і т. д. вимагають, на нашу думку, узагальнюючого аналізу фінансової системи як суб'єкта національного господарства, діяльність і результати функціонування якого є явно незадовільними.

При цьому, об'єктом прискіпливого аналізу повинні стати як вся фінансова система загалом, так і всі без виключення її складові, які є інтелектуальними продуктами – результатами інтелектуальних зусиль з їх створення і реалізації ідеологів-теоретиків і управлінців-практиків. Адже, нескінченна вервечка фінансових проблем, криз і провалів і, як наслідок, постійні спроби, намагання і старання щось виправити, підтримати, погасити, залатати і т. п. свідчать про явну недосконалість або самого проекту фінансової системи нашої держави, або рівнем її практичної реалізації і умовами функціонування.

Використавши модель пошуку, знаходження і утримання парето-оптимальної точки (ПОТ) економічно ефективної взаємодії учасників ринку за наявного рівня забезпечення ресурсами, запропоновану в [1], реінтерпретуємо її в модель взаємодії основних агентів ринку фінансових послуг, представлену на рис.1.

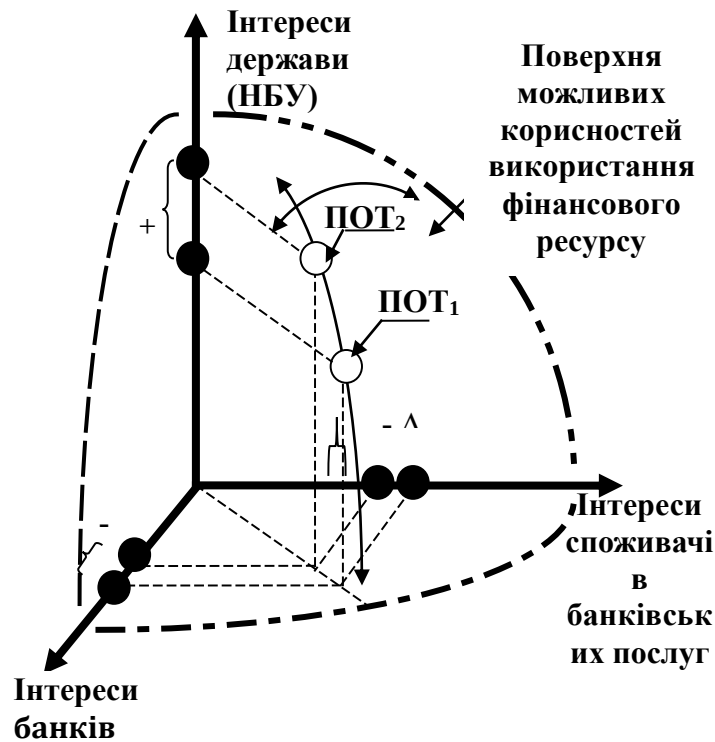

Рис.1. Просторова модель пошуку парето-оптимальної точки економічно ефективної ринкової взаємодії трьох учасників ринкових (фінансових) трансакцій на поверхні утилітарних можливостей.

Рисунок демонструє процес взаємодії учасників ринку фінансових послуг, коли будь-яка одностороння дія одного з учасників (в даному прикладі НБУ), спрямована виключно на досягнення своїх власних інтересів ($+\Delta$), в результаті переміщення ПОТ з позиції ПОТ₁ в ПОТ₂ призводитиме до недосягнення цілей, виникнення збитків ($-\Delta$) двох у інших учасників.

Якщо ж усвідомити, що в основі будь-яких дій агентів ринку (в т. ч. і фінансового) лежать генеровані ними інтелектуальні продукти – рішення про власну поведінку на ринку в існуючому і діючому правовому просторі різноманітних законів, регулювань, нормативно-правових актів, правил і

процедур, то стає цілком очевидною необхідність елімінації односторонніх і, навіть, двосторонніх рішень подібного типу.

Теоретичне обґрунтування такої можливості, виконане автором роботи [2] на основі запропонованої В. Парето теорії нелогічних дій, в якій діяльність структурних елементів (індивідуумів і груп) у суспільстві розглянуто як ірраціональний процес, коли людина (група людей) діє спочатку відповідно до своїх почуттів, а вже потім на основі детермінованих почуттями дій формує переконання. В зв'язку з цим було продемонстровано, що теоретичний аналіз моделі парето-ефективних стосунків слід виконувати з позицій раціональності-ірраціональності поведінки їх учасників та ідентифікації шляхів і можливостей управлінського впливу на процеси гармонізації цілей, інтересів і вигод учасників, інтерпретованих як інтелектуально-емоційних контрагентів процесу парето-оптимізації.

Розглянуті авторами в [3, 4, 5] умови взаємодії підсистем складної системи на засадах синергізму, а також уточнені місце, роль і функціонування прямих та зворотних зв'язків між цими підсистемами, доказово продемонстрували, що всі процеси взаємодії і зв'язків реалізуються на ментально-інтелектуальному рівні. Це, в свою чергу, дозволяє стверджувати, що процеси забезпечення парето-оптимальної взаємодії учасників використання фінансових ресурсів також вимагають реалізації інноваційних інтелектуально-орієнтованих технологій управління, відомих сьогодні під назвою «інтелектуалізованих» [6, 7], які, в результаті, взаємодії керуючої та керованої підсистем з урахуванням структури і типології взаємозв'язків формують «інтеграційний інтелект управління» і «... є результатом синергії складових, які формують кожен підсистему» [7].

Інтеграція інтелекту множини підсистем фінансової системи держави з отриманням ефекту синергії лежить в площині використання відповідних технологій стратегічного управління, які вимагають парадигмальних змін основ загальної психології людей і їх організованих груп у «синергетичному контексті» [8]. Тільки в цьому випадку інтегрований інтелектуальний потенціал фінансової системи України буде спрямований не на досягнення односторонніх

переваг кожним із можливих учасників, а на досягнення парето-ефективного розподілу і використання фінансових ресурсів між ними.

В [9] авторами запропонована технологія комплексного використання тріади механізмів сінтелектики, синергії і синархії, потенційно здатна вирішити проблему інтелектуалізації фінансової системи та рішень, які в ній приймаються. Адже, на думку автора [10] саме «Низький інтелектуальний рівень державних рішень – реальна загроза для України».

Результати проведеного аналізу представленої моделі інтелектуальної взаємодії основних агентів ринку фінансових послуг, дають право стверджувати, що в основі нинішньої вітчизняної фінансової кризи лежить криза загальнолюдських цінностей, незадовільний рівень професійності кадрового наповнення, неузгодженість і безвідповідальність дій всіх гілок влади та суб'єктів фінансово-економічної системи, що призвело до втрати довіри як до владних, так і до бізнесових та фінансово-кредитних структур.

В той же час, дослідження науковцями та експертами-практиками причин виникнення і оцінки наслідків фінансово-економічної кризи, пошук і обґрунтування можливих шляхів виходу з неї продовжують в більшості випадків залишатися орієнтованими на суто фінансові та економічні результати без урахування ролі громадянського суспільства загалом та кожної людини зокрема – власне тих, заради кого і повинна успішно функціонувати фінансово-кредитна та економічна система держави.

Сучасні завдання на шляху інтеграції України в європейський і світовий фінансовий простір потребують перегляду і ролі університетської освіти у формуванні основних параметрів інтелектуального, соціального та наукового потенціалу інноваційного розвитку економічної системи держави та його базового структурного елементу — фінансово-кредитної системи.

Виходячи з реальної відсутності до останнього часу результатів практичної реалізації економічних (і не тільки) реформ, країна терміново потребує розробки і реалізації ефективної взаємоузгодженої стратегії виходу із кризового стану, з розрахунком на досягнення синергічного ефекту, в основі якого

повинна лежати ефективна інтелектуальна взаємодія всіх основних гравців економічної системи: держави, бізнесу, науки та громадянського суспільства. Таким документом повинна стати Стратегія сталого розвитку «Україна 2020» [11] та передбачена в її розділі «Дорожня карта та першочергові пріоритети реалізації Стратегії» «Реформа фінансового сектору» нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Петренко В. П. До визначення шляхів оптимізації стосунків держави, виробників і споживачів з використанням закономірностей парето-ефективного ринку // Науковий вісник ІФНТУНГ. – 2002 р. - №4. – С. 71-76.
2. Варцаба В. І. Щодо ідентифікації основних можливостей удосконалення і гармонізації стосунків агентів ринку в економіці добробуту / В. І. Варцаба // Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості». – 2014. - №1(9). – С. 67 - 72.
3. Фадєєва І. Г. Синергізм та координація роботи підсистем в інтегрованій системі управління нафтогазовидобувної корпорації / І. Г. Фадєєва // Економічний часопис ХХІ. – 2012. – № 1-2. – С. 32-35.
4. Фадєєва І. Г. Роль додатного зворотного зв'язку в синергічному розвитку корпорацій / І. Г. Фадєєва // http://www.rusnauka.com/32.../9_97541.doc.htm
5. Петренко В. П. Теоретична реінтерпретація сутності і дії зворотних зв'язків як основи інтеграційних процесів в управлінні соціально-економічними системами / В. П. Петренко, Д. І. Дзвінчук, О. В. Немчук // Менеджмент, маркетинг та інтелектуальний капітал в глобальному економічному просторі: монографія / під наук. ред. П. Г. Перерви, О. І. Савченко, В. Л. Товажнянського. – Х.: «Цифрова друкарня №1», 2012. – С. 209-220.
6. Кісь С. Я. Проблеми інтелектуалізації розвитку соціально-економічних систем / С. Я. Кісь // Збірник наукових праць «Економічний аналіз». – 2014. – (Т.18) №1. – С. 25-33.
7. Станьковська І. М. Системне управління конкурентоспроможністю підприємств на засадах інтелектуалізації [Текст] / І. М. Станьковська // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. — 2013. — № 776. — С. 67-73.
8. Парадигмальні зміни основ загальної психології у синергетичному контексті : колективна монографія / [Чепа М.-Л. А., Маценко В. Ф., Маценко Ж. М. та ін.] ; за редакцією Чепа М.-Л. А. - Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. - 220 с.
9. Петренко В. П. До удосконалення технологій стратегічного управління соціально-економічним розвитком регіональних суспільних систем України / В. П. Петренко, В. І. Варцаба // Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Управління соціально-економічним розвитком держави, регіону, підприємства»: збірник наукових праць. - Полтава: видавець ФОП Мирон І.А., 2014. – С. 3-5.
10. Панцир С. І. Низький інтелектуальний рівень державних рішень – реальна загроза для України / С. І. Панцир // [Електронний ресурс] Диалог.ua. – Режим доступу : <http://dialogs.org.ua/ru/dialog/page93-1477.html>
11. Указ Президента України Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» від 12 січня 2015 року №5/2015. Стратегія сталого розвитку «Україна – 2020» / [Електронний ресурс] Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>

***Volodymyr Volkov**, Doctor of Engineering Science, Professor
Head of the Department of business management and logistics, vice-rector
Lidiya Goroshkova, Doctor of Economical Science, Professor
Professor of the Department of business management and logistics
Zaporizhzhya National University, Zaporizhzhya*

MANAGEMENT OF THE PROJECTS AND PROGRAMS FINANCING OF HOUSING AND COMMUNAL SERVICES

In work the reasons of formation of system crisis of housing and communal services of Ukraine are analyzed. The offers concerning an opportunity of achievement by branch break-even and steady development with use of methods of economic-mathematical modeling are developed.

Is shown, that in the majority of the countries of the world housing and communal services is subsidy branch, its financial condition depends on volumes of the charges of the state budget. With the purpose of development of ways of an exit housing and communal services of Ukraine from crisis, in work the comparisons of dynamics and volumes of the charges of the budget on the contents of housing and communal services of the Russia, Republic of Belarus and Great Britain with the appropriate parameters for the Ukraine are carried out. Is established, that in the Russia and Republic of Belarus the volumes of the charges on housing and communal services are made approximately by 2,3 % and essentially did not change during 2000 – 2011 years. Volume of the charges concerning a total sum of the charges of the budget of these countries made: 6-8 % in Russia; 4-7 % - in Republic of Belarus. In the Great Britain, the charges of the budget only on a communal services, make 2,5%. Is shown, that in Ukraine volume of the charges on housing and communal services makes less than 1 % GDP of the country and approximately 2,5 % from a total sum of the charges of the budget. Is proved, that the insufficient level of budget financing housing and communal services in Ukraine is the basic reason of financial crisis of the branch.

With the purpose of definition of volumes of the charges of the budget, which

will be sufficient for achievement of the breakeven of housing and communal services of the Ukraine, the economic-mathematical modeling is carried out. A number of the possible scripts concerning volumes of financing is considered and is proved, that optimal such is. If dynamics of the charges on the contents housing and communal services from the budget of the country to keep at a level 2000 – 2005 years, when there was a gradual acceleration of rates of their growth, it will be possible to reach of the break-even in 2013 year.

Is proved, that the break-even of housing and communal services the Ukraine's are possible for reaching under condition of, if the charges of the budget of Ukraine will make from 4,3 % up to 7,82 % of a total sum of the charges of the budget, or from 1,6 up to 2,5 % GDP, as it is done in the Republic of Belarus.

Literature:

1. Управління виробничим та інфраструктурним розвитком економічного потенціалу України : [монографія] / за заг. ред. В. П. Волкова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2012. – 500 с.
2. Волков В.П. Логістика нерухомості у житлово-комунальному господарстві: [монографія] / Волков В. П., Горошкова Л. А. – Запоріжжя: ЗНУ, 2013. – 640 с.
3. Волков В.П. Логістично-адаптивне управління релевантними соціально-економічними процесами: [монографія] / за заг. ред. В. П. Волкова. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 640 с.
4. Логістика: генезис, гносеологія, адаптація: [монографія] / за заг. ред. В. П. Волкова, Л.А.Горошкової. – Запоріжжя: ЗНУ, 2015. – 234 с.

Dr. Volodymyr Volkov, professor

*Prorektor für wissenschaftliche und pädagogische Arbeit, Leiter Lehrstuhls für
Management und Logistik*

National Universität Saporishshja, Saporishshja

Dr. Wolfgang Schmahl, professor

Director für Institut für Facility Managment Berlin, Berlin

Grigory Kovalenko, aspirant

Lehrstuhls für Management und Logistik

National Universität Saporishshja, Saporishshja

DAS FACILITY MANAGEMENT IMMOBILIEN

Es sind die Grund der Benutzung der Technologien Facility Management in die Verwaltung Immobilien analysiert.

Sind bestimmt solche Fundamentalere Wandel in Gesellschaft verursacht heutige Reformen:

- 1) Begrenzte Gestaltungs- und Steuerungsmöglichkeiten.
- 2) Wandel vom Bürokratie-zum Managementmodell.
- 3) Kennzeichnung einer kommunalen Gebietskörperschaft als Konzern.
- 4) Vision einer Bürgergesellschaft auf Basis von Solidarität, Subsidiarität und dem Willen zur Teilhabe an Entscheidungen.

Ist eingerichtet heute die wesentlichen Veränderungs- und Entwicklungstreiber was sind es:

- 1) Digitale Revolution.
- 2) Ressourcenknappheit.
- 3) Demografische Entwicklung, Wertewandel und soziokultureller Wandel
- 4) Globalisierung und Internationalisierung.

Digitale Revolution:

- 1) Qualität und Komplexität der Informationen und Dienstleistungen an jedem Ort und zeitnah.
- 2) Vielfältige mobile Kommunikationsmittel und Datenaufnahme.
- 3) Enorme Senkung der Informations- und Kommunikationskosten.
- 4) Neue Kommunikationsformen ermöglichen Bürgerbeteiligung.
- 5) Antwort auf digitale Medien möglich.

Ressourcenknappheit:

- 1) Sowohl Finanzen als auch materielle Infrastruktur.
- 2) Soziale Infrastruktur und verfügbares Sozialkapital
- 3) Kulturelle Infrastruktur
- 4) Bildungsinfrastruktur

Es geht dabei nicht nur um die Knappheit finanzieller Mittel, sondern um Strukturentscheidungen und Bestimmungsfaktoren zukünftiger Entwicklungen eines funktionierenden und international wettbewerbsfähigen Gemeinwesens.

Demografische Entwicklung, Wertewandel und soziokultureller Wandel – Auswirkungen auf fast alle Lebensbereiche:

- 1) Sozial- und Gesundheitswesen
- 2) Wohnen, Verkehr und Stadtentwicklung

3) Innovationsfähigkeit

4) Kultur und Bildung

Globalisierung und Internationalisierung:

1) Internationalisierung von Güter-, Kapital- und Arbeitsmärkten.

2) Änderung von Handlungsbedingungen auch der Kommunen.

3) Relativieren des Nationalen.

4) Zunehmende Einschränkungen nationalstaatlicher

Problemlösungsmöglichkeiten.

5) Internationaler Terrorismus, vor Ort auf kommunaler Ebene wirkende organisierte Kriminalität.

In diesem Zusammenhang existiert interessant die Erfahrung Die BIM Berliner Immobilienmanagement GmbH (BIM).

Nach dem Mieter-Vermieter-Modell ist das Land Berlin weiterhin Eigentümer der Immobilien im Sondervermögen, die von der Verwaltung genutzt werden. Gegenüber der Verwaltung tritt die BIM als Vermieter auf und repräsentiert den Eigentümer.

Hauptaufgabe der BIM ist es, die vom Land Berlin genutzten Gebäude optimal zu bewirtschaften. Dies geschieht im Rahmen des so genannten Mieter-Vermieter-Modells: Die Nutzer der Verwaltungsgebäude zahlen eine Miete an die BIM. Diese übernimmt im Gegenzug die Verwaltung und Bewirtschaftung der Gebäude ebenso wie die Verantwortung für Unterhalt und Sanierung.

Das Mieter-Vermieter-Modell schafft Transparenz über die tatsächlichen Unterbringungskosten und ermöglicht so eine gezielte Steuerung der Kostenfaktoren sowohl für Mieter als auch Vermieter. So können sich die Mieter auf ihre Kernaufgaben konzentrieren, während die Verantwortlichkeit für alle gebäudebezogenen Aufgaben bei der BIM liegt.

Derzeit kümmern sich rund 200 Mitarbeiterinnen und Mitarbeiter der BIM um die optimale Verwaltung dieser Immobilien und um die Zufriedenheit der Kunden.

Rund 1.600 Gebäude verwaltet die BIM in ganz Berlin. Sie alle gehören dem Land Berlin und sind im „Sondervermögen Immobilien des Landes Berlin“

(SILB) zusammengefasst. Aufgabe der BIM ist es, die Bauwerke effizient zu bewirtschaften und fachgerecht zu erhalten.

Die BIM Berliner Immobilienmanagement GmbH (BIM) wurde 2003 als 100-prozentige Tochtergesellschaft des Landes Berlin gegründet. Im Auftrag des Landes verwaltet die BIM die Dienstgebäude der Berliner Hauptverwaltung ebenso wie Finanzämter, Gerichtsgebäude und berufsbildende Schulen sowie die Immobilien der Berliner Polizei und Feuerwehr. Der Bestand der BIM umfasst etwa 1.600 Gebäude. Ein Großteil davon gehört dem Land Berlin und ist im "Sondervermögen Immobilien des Landes Berlin" zusammengefasst. Ein kleinerer Teil ist am freien Markt angemietet. Insgesamt bewirtschaftet die Gesellschaft damit rund 5 Millionen Quadratmeter Bruttogrundfläche.

Bis 2003 gab es für die vom Land Berlin genutzten Gebäude keine einheitlichen Immobilien- und Belegungsdaten. Wo Daten vorhanden waren, wurden unterschiedlichste Systeme genutzt, so dass man die Informationen nicht miteinander vergleichen konnte. Ohne diese Daten ist weder eine Standort- und Raumplanung, noch eine strategische Bedarfsplanung bei Dienstleistungen möglich.

Trotz hohen Leerstands bei den landeseigenen Immobilien waren 30 Prozent der Flächen extern angemietet. Es gab wenig Anstöße zu wirtschaftlichem Handeln: Durch unterschiedliche Zuständigkeiten herrschte keine Transparenz über die tatsächlichen Kosten, dadurch bestand auch kein Anreiz, diese aktiv zu beeinflussen.

Der über die Jahre aufgelaufene Sanierungsstau bei notwendigen Instandhaltungsmaßnahmen betrug eine Summe im dreistelligen Millionenbereich. Die unzureichende Instandhaltung der landeseigenen Immobilien führte zu Substanz- und Wertverlusten.

Diese und weitere Gründe gaben den Ausschlag, im Jahr 2003 die BIM zu gründen. Durch eine zentrale Verwaltung und Bewirtschaftung des Gebäudebestandes sollten die Immobilienverwaltung des Landes Berlin effizienter gestaltet und Einsparpotentiale realisiert werden.

Durch ein ressortübergreifendes Gebäudemanagement kann die BIM die Verwaltung und Bewirtschaftung der Immobilien effizient gestalten und so

beträchtliche Einsparungen für das Land Berlin erzielen, während sich die Verwaltungen auf ihre Kernaufgaben konzentrieren können.

Zentrale Kompetenz BIM.

Für angemietete Immobilien kann die BIM als zentrale Steuerungsstelle aufgrund ihrer Marktkenntnisse günstigere Mieten vereinbaren. Auch Wartungs-, Reinigungs- oder Sicherheitsdienstleistungen können durch eine zentrale Vergabe und gebündelte Ausschreibung kostengünstiger eingekauft werden.

Investitionen in den Gebäudebestand.

Für die Instandhaltung und Sanierung der Gebäude ist die BIM ebenfalls zuständig. Jedes Jahr investiert die Gesellschaft in den Erhalt und die Sanierung der öffentlichen Gebäude. Bisher konnte ein umfangreicher Teil des Sanierungsstaus erfolgreich abgebaut werden. Dies nutzt nicht nur dem Land Berlin als Eigentümer, auch die Nutzer profitieren von diesen Investitionen in den Gebäudebestand, zu dem sie aus eigener Kraft oft nicht in der Lage gewesen wären.

Als 100-prozentige Tochter des Landes Berlin vergibt die BIM ihre Aufträge nach den Regeln des öffentlichen Vergaberechts.

Im Rahmen des Facility Managements, des Baumanagements und des kleinen baulichen Unterhaltes schreibt die BIM jedes Jahr zahlreiche Dienstleistungs- und Bauaufträge aus. Die Veröffentlichung der Ausschreibungen erfolgt über die Vergabeplattform des Landes Berlin und damit nicht mehr im Amtsblatt.

*Юлія Гернего, к. е. н.
старший викладач кафедри банківських інвестицій
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана»,
м. Київ*

ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Для стабілізації тенденцій інноваційного розвитку в Україні необхідним є врахування фінансово-кредитних детермінант, які формують фінансову основу інноваційної діяльності. На сьогодні, в зв'язку із потребою систематичного

пошуку надійних та, водночас, гнучких можливостей для залучення фінансових ресурсів особливої актуальності набуває обґрунтування особливостей кредитування інноваційного розвитку. У вказаному контексті для України з її банкоцентричною моделлю фінансового ринку важливо зупинитися на перспективах банківського кредитування інноваційного розвитку.

В зв'язку із актуалізацією зазначених вище питань на національному рівні вони отримали своє висвітлення у працях вітчизняних авторів. Зокрема, на перспективи участі банків у фінансуванні розвитку економіки України звернули увагу А.Ю. Маслова, М.В. Корнєєв, Н.М. Шелудько, В.І. Міщенко, А.С. Даниленко та інші. На присутності та перевагах залучення кредиту з-поміж інших джерел фінансування інноваційної діяльності наголосили О. Вовчак, М. Диба, А. Кузнєцова, І. Лютий, Т. Майорова, С. Пашова, Л. Федулова та інші. Для досягнення мети нашого дослідження, на основі оцінки сучасного стану та тенденцій банківського кредитування інноваційної діяльності в Україні, узагальнимо перспективи його застосування для подальшого інноваційного розвитку нашої країни.

Зважаючи на динаміку кредиту в структурі джерел фінансування інноваційної діяльності в Україні, відмічаємо спільні тенденції зміни для даного індикатору та питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації (рис. 1).

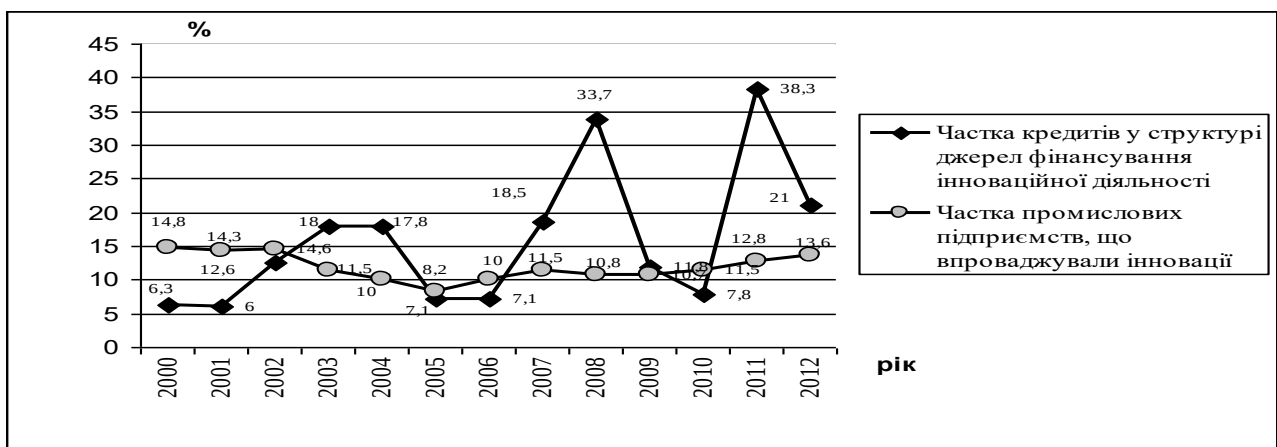

Рис. 1. Співвідношення приросту кредитування та питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації у 2000 – 2012 роках*

*Джерело: складено автором на основі [1], [2], [4]

Наприклад, зменшення частки кредиту в структурі джерел фінансування у 2005 році супроводжувалося зниженням питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації. Зростання частки кредиту в 2002 та 2008 роках відбулося паралельно із стабілізацією інноваційної активності.

Для підтвердження гіпотези наведеного аналітичного дослідження застосуємо математико-статистичний апарат, а саме побудуємо кореляційне поле зв'язку, знайдемо коефіцієнт мішаної кореляції (рис. 2).

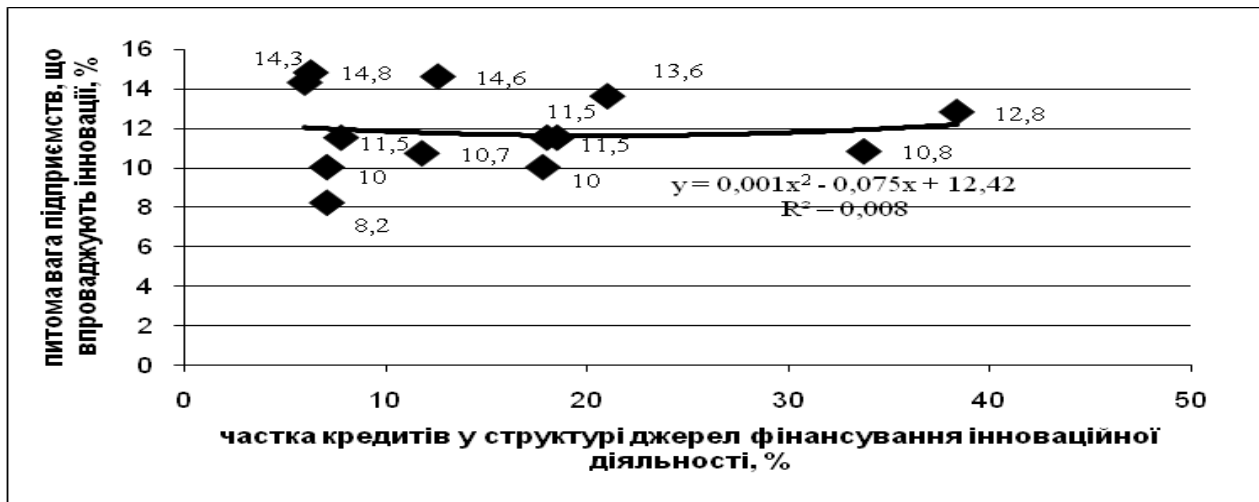

Рис. 2. Кореляційне поле зв'язку частки кредитів у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності та питомої ваги підприємств, що впроваджували інновації протягом 2000 – 2012 років*

**Джерело: складено автором на основі рис. 1*

Зв'язок між показниками оцінюємо, як поліноміальний (параболічний). Залежність пряма, нестійка. Результируюча ознака (питома вага підприємств, що впроваджували інновації) реагує дещо сповільнено на зміни факторної (частка кредитів у структурі джерел фінансування інноваційної діяльності). Це пояснюється одночасною комплексністю та різноманітними напрямками реалізації інноваційного процесу.

Проте, обґрунтована вище залежність між доступними можливостями для залучення кредиту та інноваційною активністю суб'єктів господарювання у вітчизняній економіці слугує ще одним підтвердженням необхідності систематичного залучення кредиту. Вітчизняні фахівці наголошують на

банкоцентричній моделі фінансового ринку, що підтверджуємо на основі співставлення наявних статистичних даних (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка активів банків та небанківських фінансових установ в економіці України протягом 2000 – 2012 років, млн. грн*

	Вартість активів, млн. грн.		ВВП, млн. грн..	Частка активів у ВВП, %	
	Банків	Небанківських фінансових установ		Банків	Небанківських фінансових установ
2000	20326	1530,63	170070	12,0	0,9
2001	52174,38	3062,85	204190	25,6	1,5
2002	67826,7	4516,2	225810	30,0	2,0
2003	67774	6164,953	267344	25,4	2,3
2004	100234	18014,9	345113	29,0	5,2
2005	134348	28297,07	441452	30,4	6,4
2006	213878	27915,05	544153	39,3	5,1
2007	340179	37766,3	720 731	47,2	5,2
2008	599396	61 668,10	948 056	63,2	6,5
2009	926 086	62 848,70	913 345	101,4	6,9
2010	880 302	69 855,50	1 082 569	81,3	6,5
2011	942 088	79844,84	1 302 079	72,4	6,1
2012	1 054 280	96600	1 408 889	74,8	6,9

* Джерело: складено автором на основі [1], [3], [6]

Очевидним є те, що банки є беззаперечними лідерами за величиною активів, що відповідно показує їх переважну частку у ВВП, а отже слугує індикатором вирішальної ролі банків для інноваційного розвитку. Результати попередньо наведеного аналізу унаочнимо на рис. 3.

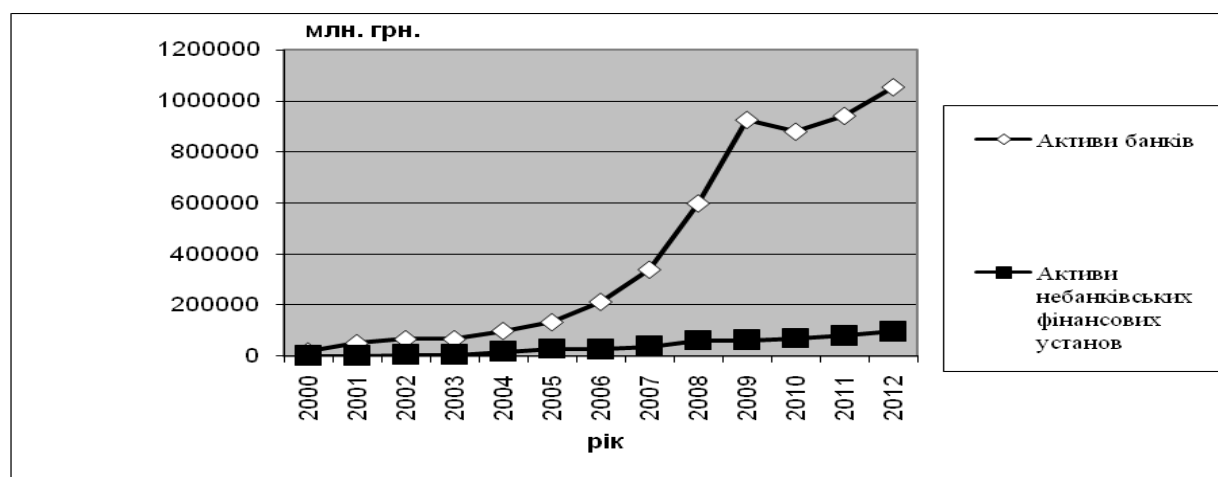

Рис. 3. Співвідношення активів вітчизняних банків та небанківських фінансових установ протягом 2000 – 2012 років*

* Джерело: складено автором на основі табл. 1

Поряд із величиною ресурсів банків, одним із ключових аспектів формування перспектив банківського кредитування інноваційного розвитку вважаємо досвід окремих вітчизняних банків стосовно кредитування інноваційної діяльності, а також конкретних інноваційних проектів.

Наприклад, UniCredit Bank при банківському інвестиційному кредитуванні інноваційної діяльності фінансує витрати на технічне переоснащення виробничих потужностей, будівництво інноваційних технологічних ліній. Банк надає можливість встановлення пільгового періоду, протягом якого клієнт погашає тільки відсотки; надання разових кредитів, кредитів у формі невідновлювальних кредитних ліній [5]. У 2013 р. банк уклав угоду з холдингом UMIN. Банк бере участь у фінансуванні великого інвестиційного проекту, спрямованого на оновлення і збільшення виробничих потужностей з виробництва каоліну. Альфа-банк здійснює довгострокове інвестиційне кредитування проектів українських підприємств з модернізації та розширення діючого виробництва. Основними особливостями надання кредиту є такі: активи компанії повинні перевищувати суму кредиту, не менш ніж удвічі; місце розташування компанії та реалізації проекту на території України; строк реального функціонування компанії – не менше 3 років; беззбиткова діяльність компанії за останні 4 квартали; відсутність простроченої заборгованості перед бюджетними та позабюджетними обов'язковими фондами. Банк визначає участь у проекті, виходячи з потреб конкретного клієнта. Банк займається складно-структурованими проектами [5]. ПАТ "Приватбанк" у 2013 р. відкрив кредитну лінію більше 1 млн. грн.. одному з найбільших вітчизняних виробників високоякісного скла ТОВ «Гюалос».

Таким чином, перспективи банківського кредитування інноваційного розвитку в Україні формуються, зважаючи на врахування суб'єктами інноваційної діяльності: зв'язків між індикаторами інноваційної активності та кредитування; наявних фінансових ресурсів та розміру активів банків; досвіду вітчизняних банків щодо попереднього кредитування аналогічних інноваційних проектів. Це дозволить створити основу для стабілізації фінансового

забезпечення інноваційної діяльності, що формує перспективу банківського кредитування інноваційного розвитку в Україні.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. Статистична інформація. Наука та інновації. Наукова та інноваційна діяльність / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: Статистичний збірник / Держкомстат України. – К, 2012. – 305 с.
3. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Офіційний сайт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua/>
4. Офіційний сайт АУБ. Показники діяльності банків / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://aub.org.ua>
5. Пашова С. М. Оцінка сучасного стану розвитку інвестиційно-інноваційної моделі кредитування в Україні / С. М. Пашова // Вісник Університету банківської справи НБУ. – 2011. – № 2 (11). – с. 116 – 121
6. Статистичні матеріали офіційного сайту Національного банку України. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

Олена Граціян, студентка

*Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Дідух О. В., к.е.н., асистент кафедри фінансів*

ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Традиційно, інвестиційна діяльність є основною складовою стратегічної політики підприємства, яка направлена на підвищення його забезпеченості фінансовими ресурсами. Актуальність даної тематики зумовлена підписанням Україною асоціації з Європейським Союзом, що фактично відкриває вітчизняним суб'єктам господарювання доступ до європейського ринку фінансових ресурсів. Це якісно новий підхід до побудови економічних відносин на основі принципу інтеграції, пристосуватись до якого зможуть лише найбільш конкурентоспроможні та інвестиційно привабливі суб'єкти господарювання. Проте, варто зазначити, що інвестиційна привабливість підприємств України сьогодні знаходиться у незадовільному стані через складну політичну і економічну ситуацію.

На формування інвестиційної привабливості підприємства впливають чотири фактори: правовий, фінансовий, соціально-економічний та суспільно-

політичний [3, с. 161]. У зв'язку із тим, що ринкове середовище України є швидко змінюваним, жоден із зазначених факторів не чинить сприятливого впливу на інвестиційний клімат загалом. Чинні законодавчі акти, що регламентують сферу інвестування, не завжди встигають за розвитком ринкових відносин і потребують значних доопрацювань. Що стосується фінансового чинника, то тривалий процес «проїдання» основного капіталу, неефективна амортизаційна політика, що має податкове підґрунтя, а також недостатній розвиток комунікацій та інфраструктури інвестиційного ринку обумовлюють ризиковість вкладення коштів у вітчизняні підприємства [2, с. 59]. Соціально-економічні та суспільно-політичні фактори, які тісно пов'язані між собою, визначаються нестабільністю внутрішньої ситуації в Україні, що зумовлює капіталу за межі держави. Якщо така ситуація буде продовжуватись, то це загрожуватиме зменшенню конкурентної спроможності підприємств, відсутністю можливостей освоєння нових областей бізнесу через незадовільний стан фізичного, фінансового та людського капіталів [1, с. 83].

Відтак сьогодні як ніколи є важливим розроблення комплексу заходів, які б стимулювали інвестиційний процес. Найбільш доцільно розділити ці заходи на макrorівневі та мікрорівневі, оскільки сприятливе бізнес-середовище, в якому функціонують підприємства є результатом взаємодії державних органів влади і, відповідно, самих підприємницьких структур. Першочерговими заходами на макrorівні можна вважати забезпечення політичної стабільності в Україні, редагування національних законодавчих актів у сфері інвестування до загальноприйнятих норм світового рівня, реформування митної та податкової політики. Такі дії стануть основою для того, щоб місцеві органи влади змогли дієво організувати процес підтримки підприємництва в окремо взятому регіоні. Якщо ж брати до уваги самі підприємства, то на їх рівні для забезпечення інвестиційної привабливості необхідно вдосконалювати внутрішню політику суб'єкта господарювання, яка полягає у гарантії прав і свобод працівників, розвитку комунікаційної мережі, більш детальному аналізі фінансових ризиків, які можуть мати місце у процесі провадження господарської діяльності, а також

покращення фінансових показників функціонування підприємства [4, с. 133-134]. Комплексно зазначені заходи на всіх рівнях стимулюватимуть інвестиційний процес, що дасть змогу підприємствам розширити обсяги діяльності і забезпечити фінансову стійкість, а державному бюджету мобілізувати більший обсяг фінансових ресурсів.

Як висновок, підсумуємо, що механізм забезпечення інвестиційної привабливості підприємств в Україні є недосконалим. Питання щодо його вдосконалення залишається і досі відкритим, що потребує подальшого систематизованого дослідження, оскільки виявлені проблеми, які чинять вплив на інвестиційну привабливість підприємницьких структур, потребують негайного вирішення. Це є завданням стратегічного значення від реалізації котрого залежить можливість модернізації національної економіки і забезпечення активізації діяльності вітчизняних та іноземних інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Ботвіна Н.О. Активізація інвестиційної діяльності підприємств як чинник фінансової безпеки країни / Н.О. Ботвіна // Фінансовий простір. – 2013. - №4 (12). – С.83-85.
2. Коваль Н.О., Терпель Л.В. Проблеми та шляхи покращення інвестиційної діяльності в економіці України / Н.О. Коваль, Л.В. Терпель // Економічний аналіз. – 2013. – №13. – С.56-63.
3. Нікітіна А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку / А.В. Нікітіна // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №2 (6). – С.161-165.
4. Топалов С.А., Селезньова К.С. Формування інвестиційної привабливості підприємств / Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2014. – №8. – С.130-139.

*Світлана Добринь, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів*

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах господарювання вітчизняні підприємства змушені постійно шукати шляхи збільшення фінансових ресурсів, а також самостійно вирішувати питання щодо пошуку нових ринків збуту, оновлення асортименту продукції, модернізації виробництва та ін. За для реалізації подібних кроків не

завжди достатньо тільки залучення додаткових капітальних вкладень. Дуже часто підприємства стикаються із низкою факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які здійснюють негативний вплив на фінансово-економічну діяльність всього підприємства та стають причиною виникнення певних видів ризиків, що призводять до значних фінансових втрат.

В сучасній економічній літературі питанням аналізу зовнішнього та внутрішнього середовища приділяють багато вітчизняних та зарубіжних вчених [3, 4]. Також, досліджуються причини виникнення фінансово-економічних ризиків, пов'язаних із діяльністю вітчизняних підприємств [1, 2]. Однак в подібних дослідженнях майже не розглядається причинно-наслідковий зв'язок між впливом факторів та появою певних фінансових ризиків.

В процесі реалізації своєї діяльності, підприємства дуже часто стикаються із певними непередбаченими втратами. При подальшому аналізі можливих причин такого результату виокремлюється ряд факторів, негативний вплив яких призвів до отриманих збитків. Така ситуація свідчить про те, що в процесі прийняття управлінських рішень не було проведено значного аналізу імовірних причин негативного впливу. Особливо враховуючи те, що найчастіше підприємства систематично стикаються з певним видом ризиків. Наприклад, втратами через стрімке та тривале зростання рівня інфляції, або через значні коливання курсів валют, тощо. Зазначені чинники, переважно відносяться до групи фінансових ризиків. Отже, в такому випадку доцільним є проведення аналізу сукупності факторів ризику, що призводять до настання саме фінансових втрат.

В ході дослідження факторів зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, можливо передбачити негативний вплив певних факторів і таким чином виокремити низку негативних чинників, тобто сформулювати комплексну систему факторів ризику.

Таким чином, фактор ризику в економічній сфері – це група чинників, або їх складові, які сприяють виникненню негативного кінцевого фінансово-економічного результату. Тобто, фактор ризику – це узагальнююче поняття для

тих чинників, що не є безпосередньою причиною кінцевого негативного результату, але збільшують вірогідність виникнення певних ризиків та фінансових втрат.

Отже, при аналізі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища можливо виокремити ті чинники, які можуть здійснити найбільший негативний вплив на фінансовий стан підприємства. Сукупність таких чинників, або їх складових утворюють систему факторів фінансового ризику.

Аналізуючи основні складові фінансового ризику доцільно розглядати їх в залежності від джерела виникнення, тобто чи спричинена їх поява впливом зовнішнього середовища, або навпаки, викликана безпосередньою діяльністю самого підприємства.

До чинників фінансового ризику зовнішнього середовища доцільно віднести: рівень інфляції, коливання валютних курсів, кредитна політика держави, інвестиційний клімат (країни, галузі, регіону), система оподаткування, система митного регулювання.

Зазначені чинники мають вагомий вплив на діяльність підприємства, оскільки від їх коливань залежить вартість сировини, комплектуючих та матеріалів; втрати через курсову різницю національної та іноземної валют й системи митного регулювання, особливо якщо підприємство активно розвиває міжнародні торгівельні зв'язки; кредитна політика впливає через коливання процентних ставок на короткострокові та середньострокові позки, оскільки підприємства часто беруть позики на закупівлю сировини та матеріалів для виконання угоди та сплачують їх з отриманого доходу у майбутньому; інвестиційний клімат створює умови для залучення додаткових фінансових ресурсів на розвиток та модернізацію діяльності підприємства; податкове навантаження впливає на загальний фінансовий стан підприємства.

До чинників фінансового ризику внутрішнього середовища доцільно віднести всі основні показники, що характеризують фінансово-економічний стан підприємства: рівень фінансової стійкості, рентабельність діяльності, структура активів та їх ліквідність, оборотність активів, тощо.

Отже, визначивши основні складові фінансового ризику стає можливим побудувати профіль фінансового ризику. Тобто, із застосуванням сучасних експертних методів аналізу ризиків можливо визначити вірогідність настання та наслідки прояву певного фактора фінансового ризику. В залежності від отриманих результатів сформувати відповідні практичні рекомендації щодо уникнення імовірності настання, або суттєво зменшити негативні наслідки прояву фінансового ризику.

Список використаних джерел:

1. Гріщенко А. О. Експертний метод оцінки фінансових ризиків / А. О. Гріщенко. // Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст». – 2012. – №106. – С. 304-313.
2. Кожухівський А. Д. Експертний метод моделювання профілю ризиків / А. Д. Кожухівський, В. О. Занора, А. І. Боркун, Ю. М. Пальоний, Т. А. Пальона. // Вісник ЧДТУ. Математичне моделювання та обчислювальні методи, управління проектами. – 2009. – №3. – С.31-35.
3. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений: учеб. пособие / В. М. Колпаков – [2-е изд., перераб. и доп.]. – К.: МАУП, 2004. – 504с.
4. Назарова Г. В. Організаційні структури управління корпораціями: монографія / Г. В. Назарова. – [2 вид., доп. і перероб.]. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2004. – 420с.

***Олексій Другов, д.е.н., професор**
заступник директора з наукової та міжнародної роботи
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, м. Львів*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СТВОРЕННЯ ЕНДАУМЕНТІВ ПРИ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТАХ (ДОСВІД УБС НБУ)

Система вищої освіти є одним з визначальних факторів розвитку будь-якої країни. Від рівня освіченості населення та якості отриманих ним знань залежить конкурентоспроможність та розвиток економіки, соціальної сфери. Для забезпечення розвитку системи вищої освіти необхідне належне фінансування. У більшості європейських країн функцію основного інвестора бере на себе держава, через бюджетні механізми. У Сполучених штатах Америки основою розвитку системи вищої освіти є приватні інвестиції. Об'єктивно усвідомлюючи фінансові можливості українського Державного бюджету, яких ледь вистарчає на фінансування самих нагальних поточних

потреб функціонування ВНЗ, доцільним є створення дієвих механізмів залучення в систему вищої освіти приватних коштів. Особливо це стосується проектів з її розвитку та модернізації.

Саме таким механізмом є створення ендаументів – спеціалізованих фондів цільових коштів, що складаються із внесків приватних інвесторів, як правило, випускників цих навчальних закладів, дохід від яких спрямовується на потреби їх розвитку. Даний механізм набув суттєвого поширення у США, Канаді, Великобританії, інших європейських країнах. Капітал найбільшого ендаумента при Гарвардському університеті, за станом на початок 2013 року складав майже 30,5 мільярдів доларів. Позитивний досвід функціонування цих фондів та наявні потенційні можливості приватних інвесторів щодо фінансування розвитку вищої освіти, роблять актуальним дослідження питання шляхів створення ендаументів при вищих навчальних закладах в Україні.

Незважаючи на високу актуальність питання створення при українських ВНЗ ендаументів, воно не знайшло свого адекватного відображення у працях українських науковців. Натомість у Російській Федерації колективом авторів Фінансового університету при Уряді РФ було видано практичне керівництво «Эндаумент-фонды (фонды целевого капитала) государственных и муниципальных образовательных учреждений: организация деятельности, состояние и перспективы развития», у якому детально описано організаційні та правові аспекти створення ендаументів при ВНЗ в Росії [1]. Чимало праць американських та англійських вчених присвячено даній проблематиці [2-4].

Загальноприйнятим визначенням ендаументу є – сформована за рахунок пожертв частина майна неприбуткової організації, передана в управління управляючої компанії для отримання доходу, що використовується для фінансування статутної діяльності некомерційної організації. Завданнями ендаументів є: забезпечення умов для розвитку приватного фінансування сфери вищої освіти фізичними та юридичними особами; підвищення рівня фінансової стійкості та незалежності ВНЗ шляхом створення довгострокового джерела

фінансування його діяльності. Його засновниками можуть виступати адміністрація ВНЗ, асоціація випускників, інші фізичні та юридичні особи.

Сам механізм роботи ендаумента визначається законодавством окремих країн, але за класичної схеми його роботи, пожертви або внески потрапляють на рахунок ендаументу, а потім інвестуються через управляючу компанію. Вони не можуть бути одразу ж витрачені (переважно, період часу, через який вони можуть бути використаними визначається донором). Управляюча компанії розміщує кошти ендаументи в цінні папери, на депозити, в облігації, інші дозволені законодавством інструменти на фінансовому ринку. У більшості випадків, використовується для фінансування потреб Університету лише дохід від інвестування (у США приблизно 50% отриманого на розміщені кошти доходу реінвестується, збільшуючи розмір ендаументи). Ендаумент також виконує функції своєрідного страхового фонду Університету.

Перевагами ендаумента для донорів є, переважно, наявність компенсаційних механізмів щодо сплати податку з доходу фізичних та юридичних осіб, можливість брати участь у розвитку ВНЗ, створювати особисті стипендіальні програми і підтримувати молоді таланти. Перевагами ендаумента для Університету є прозорість та відносно невисокий рівень ризику втрати коштів, який досягається завдяки механізму його роботи.

Напрями витрачання доходів з ендаументу прописані в його установчих документах та безпосередньо визначаються Радою фонду, до якої, переважно, входять найбільші благодійники, їх представники та працівники і випускники ВНЗ. Можливі варіанти, коли напрями витрачання коштів визначаються благодійником. Переважно, ці кошти використовуються на:

- надання стипендій талановитим студентам;
- виділення грантів та премій молодим та досвідченим науковцям, які, за загальним визнанням зробили суттєвий внесок у розвиток університетської науки;
- капітальні інвестиції – будівництво, капітальні ремонти приміщень, тощо.

Світовий досвід, загалом позитивний, переконливо засвідчив важливість ендаументів, як одного зі стратегічних механізмів фінансування діяльності та розвитку системи вищої освіти. Це зумовлює актуальність визначення засад та перспектив їх створення в Україні. Наразі, де-юре, їх в Україні не існує, хоча спроби їх створення, незважаючи на відсутність правової бази, є. Зокрема, при Інституті міжнародних відносин Київського національного університету імені Т. Шевченка, започатковано Фонд розвитку [5]. На сторінці цього навчального закладу в Інтернеті також задекларовано, що одним з перших благодійників – вкладників фонду став Петро Порошенко, випускник ІМВ КНУ ім. Т.Шевченка. Зважаючи на відсутність у законодавстві правової основи роботи ендаументів цей фонд можна назвати благодійним.

Такий підхід до створення ендаументів в Україні також має право на існування, але при цьому порушується сама суть його діяльності, коли мотивацією благодійника, окрім доброї волі, є податкові послаблення. Окрім того відсутність нормативно-правової бази значно обмежує можливості використання цих коштів на потреби функціонування університетів, створює чимало питань податкового характеру.

Для реального створення в Україні ендаументів, першочергово, має бути розроблено та ухвалено закон України «Про ендаументи» або «Про фонди цільового капіталу», який має врегульовувати вищезазначені проблемні питання. Тут за основу можна взяти закон 83-ФЗ Російської Федерації «Про фонди цільового капіталу». При цьому потрібно врахувати ті проблемні питання, які виникли після його впровадження в Росії у 2007 році, добре визначені у праці науковців Фінансового університету при Уряді Російської Федерації [1]. Основні з них:

—недостатній рівень податкових пільг та стимулів для здійснення благодійних внесків (виходячи з редакції закону, суми коштів, вкладені у фонди цільового капіталу не виключаються з податкової бази платника, як це є, для прикладу, в Сполучених штатах Америки);

—обмеження видів майна, що можуть бути спрямовані у фонд цільового капіталу виключно внесками у грошовій формі (валюті РФ або іншій), що знижує потенційну спроможність благодійників щодо здійснення внесків;

—обмеження по сумі цільового капіталу та термінам його формування: мінімальний розмір фонду цільового капіталу в РФ складає 3 млн рублів і у випадку, якщо його капітал через рік після отримання першого внеску буде менший. Фонд має бути розформовано, а внески роздані благодійникам;

—у законі не прописані процедури контролю за цільовим використанням доходів від фондів цільового капіталу, що може призвести до певних зловживань та зниження рівня ефективності їх функціонування.

Стратегічно важливим питанням, від вирішення якого залежатиме розвиток ендаументів в Україні є надання податкових пільг благодійникам. Зі світової практики саме це є важливим мотиваційним фактором до благодійності, особливо у країнах з прогресивною шкалою податку з доходів фізичних осіб. Зокрема, пільги зі сплати цього податку надаються у вкладникам ендаументів у таких країнах.

Список використаних джерел:

1. Эндаумент-фонды (фонды целевого капитала) государственных и муниципальных образовательных учреждений: организация деятельности, состояние и перспективы развития: практическое руководство / [Миркин Я.М. и др.]; под ред. Миркина Я.М. – М.: Финансовый университет, 2010. – 144с.
2. Munson L. Endowment Reform: Why Universities Should Share Their Vast Wealth and in the Process Make Higher Education More Affordable // Center for College Affordability and Productivity. Retrieved 4 September 2010. – p. 11–14.
3. Newfield C. Unmaking the public university: the forty-year assault on the middle class / Harvard University Press, 2008. – p. 162.
4. Blumenstyk G. Financial Affairs: Why the Endowment-Spending Debate Matters Now More Than Ever / The Chronicle of Higher Education, retrieved 2 September 2010. – 178 p.
5. Фонд развития [електронний ресурс] // Институт международных отношений [сайт] / режим доступа: www.iir.kiev.ua/ru/fond/
6. Фонд розвитку банківської освіти та науки // <http://lbi.wubn.net/index.php/ua/fond-rozvytku.html>

*Орест Журба, студент
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка», м. Львів
Науковий керівник: Кульчицький М.І., к.е.н., професор*

ДОСВІД ФІНАНСУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН ТА ДОЦІЛЬНІСТЬ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

В сучасних умовах фінансово-економічної нестабільності та наявності кризових явищ існує суттєва потреба у реформуванні або створенні нової, більш ефективної системи фінансування місцевого самоврядування в Україні. Найважливішим чинником успішного розвитку регіону та управління його бюджетними ресурсами є здійснення загальної оцінки стану місцевого бюджету у зарубіжних країнах та доцільність його застосування в Україні. Саме вдосконалення механізму наповнення місцевих бюджетів обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Фінансовому забезпеченню місцевих бюджетів зарубіжних країн присвячено чимало наукових праць, зокрема К.М. Бліщука [1], В.В. Руденка [2], О.Л. Яременка [3] та низки інших.

Відомо, що оподаткування населення на користь центральних і місцевих влад у більшості країн історично розвивалося цілком самостійно. Упродовж ХХ ст. спостерігалось значне скорочення питомої ваги місцевих податків у сукупних податкових надходженнях. Однак останнім часом ситуація почала змінюватись, причинами чого стали вимоги Європейської хартії самоврядування, прийнятої у 1985 році (наприклад, на сьогодні частина фінансових ресурсів самоврядування повинна надходити у вигляді місцевих податків і зборів).

Зауважимо, що питання фінансової основи місцевого управління у зарубіжних країнах регулюються конституційними актами, а також спеціальним бюджетно-фінансовим законодавством [1]. Аналіз зарубіжного досвіду свідчить, що однією з фундаментальних умов ефективного функціонування місцевого самоврядування є повноцінне ресурсне забезпечення і достатність, що є гарантією самостійності та незалежності. Саме наявність

фінансово-економічної бази дозволяє органам місцевого самоврядування вирішувати найважливіше їхнє завдання, а саме – задоволення життєво важливих потреб населення відповідної місцевості [2].

У різних державах доходи місцевих бюджетів формуються по-різному, проте можна виокремити чотири основні джерела наповнення дохідної частини місцевих бюджетів: податки, неподаткові надходження, субсидії та дотації з центрального бюджету, а також позики (кредити). Найважливішим джерелом доходів місцевих бюджетів є податки. Рівень доходів від податків значно коливається. В Італії, Ірландії і Нідерландах він найнижчий і становить менше 10% від доходів місцевих бюджетів. У свою чергу, у Бельгії, Німеччині, Франції, Данії, Великобританії доходи від місцевих податків перевищують 20% бюджетних доходів. У Франції і Данії ця стаття доходів перевищує 40%.

В Україні згідно з законодавством є 16 місцевих податків і зборів, найвагомішим серед яких є комунальний податок, питома вага якого в окремих регіонах становить майже 50% від загальної суми надходжень до місцевого бюджету. Менш значну роль у місцевих бюджетах відіграють неподаткові доходи. До них належать доходи від власності, що належить органам місцевого управління, від комунальних послуг, комерційної діяльності, продажу нерухомості, штрафів, грошових зборів. До важливих джерел фінансування місцевих бюджетів також належать державні субсидії і дотації. Вони забезпечують значну частину доходів місцевих бюджетів. Ще одним із джерел фінансування місцевих бюджетів України є позики. Традиційно їх роль була обмеженою, але в 80-ті рр. XX ст. відбувається інтенсивне зростання різноманітних видів позик, які здійснюють органи місцевого самоврядування. Найпоширенішою формою довготермінових позик є заставні листи і муніципальні облігаційні позики, короткотермінових – бони [1].

Аналіз іноземної системи фінансового забезпечення органів місцевого управління та порівняння її із вітчизняною практикою дає змогу виділити певні проблеми в організації фінансового забезпечення органів місцевого управління в Україні, а саме [1]:

- недосконалий механізм міжбюджетних відносин та централізований підхід до формування місцевих бюджетів, як результат – делеговані повноваження не забезпечені в повному обсязі належними фінансовими ресурсами.

- місцеві податки і збори в Україні не відіграють помітної ролі в забезпеченні фінансовими ресурсами органів місцевого управління.

- відсутність налагодженої національної системи комунальних фінансово-кредитних установ.

Порівнюючи зарубіжний (Данія, Німеччина, Франція) та вітчизняний досвід фінансового забезпечення місцевих бюджетів, доцільно зауважити, що надання органам місцевого управління відповідальності за збільшення своїх власних доходів є складним і тривалим процесом. На сучасному етапі необхідно здійснити відповідні реформи, щоб Україна змогла в майбутньому отримати ефективну систему фінансового забезпечення місцевого управління:

По-перше, забезпечити відповідність між фінансовим забезпеченням та повноваженнями органів місцевого управління шляхом збільшення частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті, удосконалення механізму міжбюджетних відносин, а також збільшення обсягів бюджету розвитку.

По-друге, удосконалити податкову систему та систему місцевих податків. Так, в Україні доцільно знизити ставки податків та відмінити велику кількість пільг і звільнень щодо сплати податків.

По-третє, сформувати ефективну та дієву систему вітчизняних комунальних фінансово-кредитних установ, що дасть змогу використовувати позиковий механізм (комунальне кредитування, місцеві цінні папери тощо, які є джерелом фінансування інвестиційних програм).

По-четверте, у процесі удосконалення вітчизняного законодавства щодо місцевого управління та його фінансового забезпечення сформувати такий інститут банкрутства територіальних громад, який би дав можливість підтримки фінансово неспроможних громад та відповідав би соціально-економічним потребам держави і суспільства.

Кожна країна вибирає найкращі шляхи розв'язання проблеми повноцінного функціонування місцевих бюджетів і належного їх фінансового забезпечення. У процесі формування місцевого самоврядування Україна намагається підвищити ефективність цих процесів, запозичивши зарубіжний досвід. Так, наприклад, необхідно звернути особливу увагу на досвід Франції, оскільки адміністративні схеми у цій державі та в Україні схожі, грошова і податкова системи нашої країни будувались за зразком французької.

Отже, досвід фінансового забезпечення місцевих бюджетів зарубіжних країн свідчить про те, що не у всіх державах органи місцевого самоврядування мають достатню фінансову самостійність. Але враховуючи міжнародні положення нормативно-правових актів, держави намагаються створити належні фінансові умови для їх функціонування. Владним структурам України варто запозичувати низку позитивних досягнень зарубіжних країн у процесі вдосконалення механізму фінансування місцевого самоврядування, що сприятиме скороченню матеріальних затрат при реформуванні місцевого самоврядування, а також розвитку нових форм його фінансування.

Список використаних джерел:

1. Бліщук К. М. Державні та місцеві фінанси. Бюджетний процес: навч. посіб. / К. М. Бліщук, Л. Р. Михайлишин. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – 176 с.
2. Руденко В. В. Зарубіжний досвід фінансування місцевого самоврядування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://buktoloka.cv.ua>
3. Місцеві бюджети в умовах кризових явищ і реформування: монографія/ [авт. кол.]; заг. ред. О. Л. Яременка. – Х.: ХІФ УДУФМТ, 2011. – 184 с.

*Наталія Заславська, к. х. н., доцент
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ БАНКІВ

Сучасний стан банківської системи визначається змінами в економіці, їхніми позитивними та негативними проявами, особливостями пристосування банків до реальних умов ділового, правового, соціально-політичного середовища, новими акцентами та розподілом сфер впливу між учасниками

ринкових процесів, у тому числі між учасниками фінансового ринку. З іншого боку, стабільність економіки країни залежить від надійності та фінансової стійкості банківського сектору, що, в першу чергу, визначається його ресурсним потенціалом.

Аналіз процесу формування та структури ресурсного потенціалу банківського сектору української економіки виявив низький рівень капіталізації банків, її невідповідність міжнародним стандартам. Фінансова криза актуалізувала проблеми реструктуризації банків, нарощення банківського капіталу та необхідність розробки нових сучасних методів оптимізації структури ресурсної бази банків з метою зміцнення їхнього фінансового потенціалу.

Результати аналізу ресурсного забезпечення діяльності українських банків свідчать, що у період після фінансової кризи 2008—2009 років намітилися певні тенденції до позитивних зрушень та зростання ресурсного потенціалу банківської системи. На кінець 2013 року відносні показники залучених та запозичених ресурсів банків вийшли на докризовий рівень. Відновлення довіри до банків дало поштовх до нарощування обсягів депозитних вкладів фізичних і юридичних осіб, частка яких у загальному ресурсному потенціалі вітчизняних банків збільшилася з 38,0% у 2009 році до 52,0% у 2013 році, в той час, як частка запозичених коштів банківської системи зменшилася з 49,0% до 33,0%, відповідно. Стабільний розвиток банків у посткризовий період підтверджується також і збільшенням капітальної бази та банківських активів. У 2012—2013 роках банківська система України після тривалої збитковості вийшла на позитивний фінансовий результат — 4,9 млрд. грн. та 1,4 млрд. грн., відповідно [2].

На початок 2014 року депозити клієнтів покривали 75% обсягу кредитного портфеля вітчизняної банківської системи. Зобов'язання банків збільшились на 127,6 млрд. грн. і склали 1 085,5 млрд. грн. Суттєво збільшились залишки як на рахунках фізичних осіб клієнтів, так і на рахунках юридичних осіб. Варто зазначити, що суб'єкти господарювання головним

чином збільшили залишки на рахунках до вимоги, у той час як фізичні особи переважно збільшували залишки на строкових депозитах. Перевищення темпів зростання обсягів депозитів над кредитами сприяло подальшому зниженню співвідношення кредити/депозити до 136% до кінця 2013 року, проти 142,5% у 2012 році та пікових 205%, які спостерігалися у 2008 році [1].

Основний попит банків на ринку депозитів у 2012—2013 роках був сконцентрований у гривневому сегменті. Загальний обсяг депозитів у національній валюті за 2013 рік збільшився на 32,1%, тоді як в іноземних валютах він зменшився на 0,8%. У результаті доларизація депозитів за цей період знизилася з 43,7% до 36,8%. Збільшення обсягу депозитів здебільшого було забезпечено за рахунок довгострокових вкладень, частка яких у депозитному портфелі банків за 2013 рік зросла на 6,4% до рівня 41,1% [4].

Політична та економічна криза, що розпочалася наприкінці 2013 року, погіршила фінансовий стан вітчизняних банків. У 2014 році був зафіксований найбільший в історії банківської системи України відтік депозитів населення, який склав 126 млрд. грн., що становить 30% усіх депозитів. Загалом, за даними НБУ, обсяг вкладів фізичних осіб в іноземній валюті за минулий рік скоротився на 40 %, у національній — на 23 %.

Як окремі банки, так і вся банківська система України сьогодні функціонують у складних умовах з високими ризиками. Внаслідок кризи на фінансовому і фондовому ринках комерційним банкам доводиться працювати в умовах різкого зниження обсягів ресурсної бази, що зумовлено значним відтоком коштів клієнтів, обмеженням доступу до міжнародних ринків капіталу, падінням курсу акцій.

Низький рівень ресурсної бази та перевага коротких пасивів робить банківський сектор надто вразливим до ризику втрати ліквідності, підвищення кредитного та ринкового ризиків. Внаслідок цього банки мають обмежені можливості кредитувати нефінансовий сектор економіки та населення, забезпечувати достатній рівень довіри клієнтів і вкладників. Негативний вплив на банківську діяльність мають низькі доходи населення, а незадовільний

фінансовий стан позичальників вимагає створення значних резервів, що в умовах відсутності відносно стабільних джерел надходження ресурсів ускладнює формування ресурсної бази комерційних банків.

Обмеження зовнішніх ринків стимулює банки до переорієнтування на депозити резидентів, що веде до зростання конкуренції на ресурсному ринку. Доступ банків до емісійного механізму НБУ є нерівномірним, а скорочення кредитування по операціях РЕПО вірогідно знизить попит банків на державні цінні папери. В умовах погіршення операційного середовища чутливість банківської системи стосовно основних індивідуальних ризиків помітно зросла. У поточному році прогнозується погіршення ліквідності фінансового сектору, активізація процесів консолідації банків, а також зниження якості дохідних активів.

Нинішня висока ризикованість операцій по залученню ресурсів спонукає комерційні банки інтенсивно використовувати різні способи їхнього захисту для збереження власних фінансових позицій. Одним із таких способів є зважене управління процесом формування ресурсної бази банку. Головною стратегічною метою банківського менеджменту у сфері ресурсного забезпечення банків є створення оптимальної ресурсної бази, яка за умови найменших видатків на формування фінансових ресурсів сприяє підтримці стабільного рівня дивідендів і доходів, підтримці репутації банку на рівні, достатньому для залучення ним необхідних грошових коштів на вигідних умовах.

Досягнення стратегічної мети оптимізації ресурсного потенціалу банків передбачає виконання тактичних завдань банку, серед яких основними є:

1. Дотримання розміру власних ресурсів, необхідного та достатнього для забезпечення фінансової стійкості банку (досягнення оптимального рівня ліквідності), а також розширення діапазону активних операцій банку (досягнення оптимального рівня прибутковості і рентабельності).

2. Формування ресурсної бази для виконання своїх зобов'язань перед клієнтами (досягнення оптимального рівня ліквідності), а також розширення

діапазону активних операцій банку (досягнення оптимального рівня прибутковості та рентабельності).

3. Організація ефективного управління ризиками формування та розміщення ресурсів банку (досягнення оптимального рівня прибутковості та фінансової стійкості).

Таким чином, у сучасних умовах пріоритетним завданням банківського менеджменту є процес формування ресурсів, оптимізація їхньої структури та якість управління джерелами коштів, які формують ресурсний потенціал банку. Розробка ефективної політики формування ресурсної бази банку передбачає визначення алгоритму управлінських дій із врахуванням внутрішніх і зовнішніх чинників впливу та організації ефективної системи ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Асоціації українських банків [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://aub.org.ua>.
2. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Українського кредитно-рейтингового агентства [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ucra.com.ua>.
4. Щербакова О. Підсумки реалізації грошово-кредитної політики у 2013 році / О. Щербакова // Вісник Національного банку України. — № 3. — 2014. — С. 6-12.

*Марина Зінченко, аспірантка
Одеський національний економічний університет, м. Одеса
Науковий керівник: Ковальов А. І., д.е.н., професор*

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МОТИВАЦІЯ УПРАВЛІННЯ МІСЦЕВИМИ БЮДЖЕТАМИ

Адміністративно-територіальній устрій України обумовив необхідність створення значної кількості інституцій, які здійснюють безпосереднє управління фінансовими потоками місцевих бюджетів. Діюча система місцевих органів управління довела свою неефективність, про що свідчить дотаційність значної кількості бюджетів місцевого самоврядування в Україні. Так, «дотаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становить понад 70 відсотків, 483 територіальні громади на 90 відсотків утримуються за рахунок

коштів державного бюджету. Здійснення постійної фінансової підтримки через районні бюджети малочисельних територіальних громад з використанням системи дотацій вирівнювання є обтяжливим для державного бюджету та стримує розвиток малих міст і великих селищ» [1] Усвідомлення цього призвело до запровадження реформ місцевого самоврядування та територіальних органів влади, пов'язаних із змінами адміністративно-територіального поділу України, децентралізацією влади та місцевих фінансів.

Першим кроком на шляху таких реформ стало прийняття Концепції «реформування місцевого самоврядування та територіальних органів влади», у якій запропоновано змінити систему органів управління на місцях, створивши, замість чотирьох (місто (село, селище), райони у містах, район, область), три рівні (регіон, район, громада) [1]. При цьому, управління на рівні району та регіону здійснюватимуть як органи державної влади на місцях (державні представництва), що наділені лише адміністративними функціями (координація, нагляд та контроль), так і органи місцевого самоврядування. Крім того, вважаємо за доцільне здійснення укрупнення першого рівня громади, тобто створення відповідних органів управління у населених пунктах (або їх об'єднань) з чисельністю населення більше 3 тис. осіб. Такі заходи, на нашу думку, сприятимуть скороченню чисельності державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, які на сьогодні становлять 0,95% населення України [розраховано за даними 2]. Це більше ніж у США, де кількість держлужбовців складає 0,5% населення країни, Японії з показником 0,79%, Китаї з позначкою 0,74% та Польщі, у якій чисельність держслужбовців становить 0,6% [3].

Практична реалізація норм Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальних органів влади, на нашу думку, може призвести до економії фінансових ресурсів й до підвищення ефективності організації управління фінансовими потоками бюджетів кожного рівня за умови створення ефективного механізму управління та дотримання відповідними інституціями принципів управління.

Результати проведеного дослідження дають підстави стверджувати, що окремі загальновідомі принципи управління, органами місцевої влади порушуються. Так, зокрема, про порушення органами управління на місцях принципу законності свідчать дані Рахункової палати, відповідно до яких з порушенням вітчизняного законодавства використано у 2013 році 739,08 млн. грн., переданих з державного бюджету до місцевих бюджетів в рамках взаємовідносин між ними та, пов'язаних з використанням таких коштів на соціально-економічний розвиток і реалізацію пріоритетів розвитку регіонів [4, с. 30]. За аналогічною статтею, згідно звіту Рахункової палати за 2013 рік, здійснено неефективне управління відповідними місцевими органами влади, грошовими коштами у розмірі 1466,67 млн. грн. [4, с. 31]. Крім того, за даними Рахункової палати, органи місцевої влади порушують принцип відкритості (гласності, публічності). Було встановлено, що звітність про виконання місцевих бюджетів складається з порушенням «принципу публічності та прозорості бюджетної системи» [4, с. 96], що підтверджують результати проведеного нами моніторингу звітності про діяльність органів управління на місцях.

Наявність фактів порушень та неефективного управління грошовими коштами на місцях, в свою чергу, може свідчити про порушення відповідними органами місцевого рівня принципу компетентності. Це обумовлює необхідність вжиття належних заходів з посилення відповідальності суб'єктів управління на місцях за порушення вітчизняного законодавства. Водночас, наявність прогалин та недоліків у нормативно-правовому полі, що регулює питання притягнення до відповідальності, тягне за собою порушення встановленого принципу обов'язковості настання відповідальності суб'єктів управління у випадку порушення діючих нормативно-правових актів [5].

Все вище зазначене свідчить про недостатній рівень ефективності функції організації управління фінансовими потоками місцевих бюджетів. Отже, її необхідно вдосконалювати, зокрема, шляхом реформування системи інституцій

управління та застосування дієвих заходів впливу до посадових осіб таких органів (соціально-психологічних методів управління).

Слід зазначити, що заходи впливу (санкції, премії, винагороди і т.д.) є основою функції мотивації. Заробітна плата, як плата за працю, виступає первинним інструментом мотивації посадових осіб органів місцевого самоврядування та державних службовців. На сьогодні, заробітна плата державного службовця та посадової особи органу місцевого самоврядування складається з посадового окладу, надбавки за вислугу років, доплат за ранги, виплат за додаткове навантаження, премій за результатами діяльності [6, 7]. Через існування різноманітних надбавок до посадового окладу заробітна плата працівників державного управління одного й того самого підрозділу може суттєво різнитись, що, з одного боку, провокує незадоволення працюючих, а з іншого, мотивує працівників до кар'єрного росту.

Водночас, зауважимо, що діючи в Україні система оплати праці посадовим особам органів місцевого самоврядування та державним службовцям обумовила наявність 74% спеціалістів органів виконавчої влади, які отримують зарплату в 2 рази менше, ніж в середньому по галузях економіки (1850 грн. проти 3601 грн.) [8]. Це, на нашу думку, аж ніяк не мотивує кваліфікованих працівників державного управління залишатися на своїх посадах та сумлінно виконувати покладені на них обов'язки.

Слід зазначити, що в Україні застосовують ще декілька інструментів функції мотивації держслужбовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, зокрема: представлення таких осіб за трудові заслуги до державних нагород та почесних звань; надання їм права на додаткову оплачувану відпустку, права на отримання додаткових благ (телефон, безкоштовне державне медичне обслуговування та інше) та права на отримання підвищених пенсій.

Зазначених інструментів мотивації, на нашу думку, є недостатньо, щоб забезпечити ефективне управління фінансовими потоками місцевих бюджетів. Саме тому, вбачаємо за необхідне встановити пряму залежність заробітної

платні працівників державного управління від ступеня виконання поставлених на них функціональних завдань.

При реформуванні функції мотивації управління фінансовими потоками місцевих бюджетів, доцільним було б використання такого інноваційного інструменту управління як бенчмаркінг, що дозволить врахувати найкращий світовий досвід та вітчизняні особливості. А необхідний фінансовий ресурс для створення фінансових стимулів мотивування працівників державного сектору можливо отримати завдяки удосконаленню організації управління.

Підсумовуючи результати проведено дослідження, слід зазначити, що організація та мотивація системи управління фінансовими потоками місцевих бюджетів потребує вдосконалення з метою забезпечення сталого економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць України.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні» № 333-р від 1.04.2014 р. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
2. Національне агентство України з питань державної служби «Державна служба в цифрах 2014». – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: http://guds.gov.ua/govservice/control/uk/publishext/article?art_id=363964&cat_id=363852&base_id=247084
3. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу / Довідка щодо кількості державних службовців. – [Електронний ресурс]: // – Режим доступу: <http://www.center.gov.ua/pres-tsentr/novini/item/157-%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BA%D0%B0-%D1%89%D0%>
4. Річні звіти Рахункової палати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua/control/main/uk/publish/category/32826>
5. Хомутенко В.П. Діалектика відповідальності за порушення бюджетного законодавства в Україні / В.П. Хомутенко, А.В. Хомутенко // Socio-economic aspects of economics and management: Collection of scientific articles. Vol. 2. – Aspect Publishing, Taunton, MA, United States of America, 2015. – р. 99-103
6. Закон України «Про державну службу» № 3723-XII від 16.12.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3723-12>
7. Закон України «Про службу в органах місцевого самоврядування» № 2493-III від 07.06.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2493-14>
8. Звернення Президії Центрального комітету Професійної спілки працівників державних установ України до Прем'єр-міністра України Яценюка А.П. від 12.06.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.ppdu-ua.org/admin/images/userfiles/Premeru120614\(1\).rtf](http://www.ppdu-ua.org/admin/images/userfiles/Premeru120614(1).rtf)

*Маріанна Кічурчак, к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки України,
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів*

ПРОМИСЛОВІСТЬ ЯК ЧИННИК УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ВИРОБНИЦТВА СУСПІЛЬНИХ БЛАГ В ЕКОНОМІЧНІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Поліпшення якісних параметрів виробництва суспільних благ у довгостроковому періоді неможливе без досягнення позитивних зрушень у промисловості, оскільки стан справ у цій галузі позначається на функціонуванні інших суміжних видів економічної діяльності. У зв'язку з цим доречно з'ясувати особливості впливу промисловості на фінансування виробництва суспільних благ в економічній системі України.

У контексті даного дослідження необхідно наголосити на тому, що суспільні блага розглядаються у розширеному трактуванні їх сутності [8, р. 11-21], зараховуючи до їх когорти і ті, що є „не чистими” (квазісуспільні, мериторні, змішані тощо). Згідно з теоретичними постулатами, визначеними у межах теорії суспільних фінансів та інституціоналізму, найголовнішим суб'єктом, який бере на себе зобов'язання щодо їх відтворення в економічній системі, є держава [2, с. 30-35; 7, с. 34-36; 9, р. 388], котра через бюджет, формуючи канали їх фінансування, залучає до виробництва суспільних благ відповідні економічні ресурси.

У цьому зв'язку необхідно звернути увагу на промисловість, оскільки вона є тим фундаментом на основі якого забезпечуються найрізноманітніші відтворювальні процеси в економічній системі країни. Зокрема, про важливість промисловості у забезпеченні економічного зростання та реалізації промислової політики вказували у своїх дослідженнях О. Амоша, Л. Збаразька, В. Вишневський [1, с. 7-8]; моделюванні фінансово-економічного розвитку на основі комплексу економічних взаємозв'язків об'єктних моделей економіки області з урахуванням чинників формування її бюджету В. Вишневський, Р.

Лепя, Р. Половян та ін. [3, с. 17-35]; диференціацію податкового навантаження та динаміки втрат бюджету через пільгове оподаткування у розрізі структурних змін в національній економіці Т. Єфименко [5, с. 516-530]; важелі бюджетної політики у стимулюванні інвестиційно-інноваційної діяльності Л. Лисяк [6, с. 260-270]; формуванні доходів зведеного бюджету реального сектора Ц. Огонь [7, с. 36, 42] та ін. У такому контексті роль промисловості у відтворенні суспільних благ полягає у забезпеченні цих процесів фінансовими та економічними ресурсами.

Такий підхід дозволив провести оцінку впливу основних показників соціально-економічного розвитку промисловості на фінансове забезпечення відтворення суспільних благ у контексті загальних тенденцій формування доходів і видатків зведеного бюджету України у 2000-2012 рр. В якості незалежних змінних взято x_1 – індекс промислової продукції, % до попереднього року; x_2 – частка випуску промислової продукції, % загального обсягу; x_3 – частка валової доданої вартості, % загального обсягу; залежні змінні у для кожного конкретного випадку були різними (табл. 1).

Таблиця 1

Система взаємозв'язків соціально-економічного розвитку промисловості та фінансування виробництва суспільних благ в Україні у 2000-2012 рр.

Назва залежної змінної у	Регресивно-кореляційне рівняння	Коефіцієнт детермінації R^2	Адекватність моделі за критерієм Фішера	Статистична значимість за t-тестом Стьюдента
1	2	3	4	5
x_1 – індекс промислової продукції, % до попер. р.				
доходи зведеного бюджету, % ВВП (y_1)	$y_1 = -0,0082x_1^2 + 1,5174x_1 - 38,552$	0,6304 зв'язок сильний	$F_{кр}(2; 10; 0,95) = 4,10$ $F_{расч} = 8,529$	$t_{кр}(0,01, 10) = 1,372$; $t_a^* = 3,101$; $t_a^* > t_{кр}$; $t_b^* = 2,924$; $t_b^* > t_{кр}$; $t_c^* = 1,532$; $t_c^* > t_{кр}$
видатки зведеного бюджету, % ВВП (y_2)	$y_2 = -0,1534x_1 + 47,2087$	0,3618 зв'язок помірк.	$F_{кр}(1; 11; 0,95) = 4,84$ $F_{расч} = 6,236$	$t_{кр}(0,025, 11) = 2,201$ $t_a^* = 2,497$; $t_a^* > t_{кр}$; $t_b^* = 7,266$; $t_b^* > t_{кр}$
x_2 – частка випуску промислової продукції, % від загального обсягу				
видатки зведеного бюджету, % ВВП (y_2)	$y_2 = -0,724x_2 + 64,059$	0,5942 зв'язок значний	$F_{кр}(1; 10; 0,95) = 4,96$ $F_{розн} = 14,642$	$t_{кр}(0,025, 10) = 2,228$; $t_a^* = 3,826$; $t_a^* > t_{кр}$; $t_b^* = 7,344$; $t_b^* > t_{кр}$

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
дефіцит/профіцит зведеного бюджету, % ВВП (y_5)	$y_5 = -21,558 \ln(x_2) + 84,123$	0,3994 зв'язок помірк.	$F_{кр}(1; 10; 0,95) = 4,96$ $F_{расч} = 6,647$	$t_{кр}(0,025, 10) = 2,228$ $t_a^* = 2,578; t_a^* > t_{кр}; t_b^* = 2,629; t_b^* > t_{кр}$
темпи зростання доходів зведеного бюджету, % до попер. р. (y_3)	$y_3 = -1,7308x_2^2 + 158,17x_2 - 3478,6$	0,5925 зв'язок значний	$F_{кр}(2; 9; 0,95) = 4,26$ $F_{расч} = 5,544$	$t_{кр}(0,025, 9) = 2,262;$ $t_a^* = 3,168; t_a^* > t_{кр};$ $t_b^* = 3,213; t_b^* > t_{кр}; t_c^* = 3,146; t_c^* > t_{кр}$
темпи зростання видатків зведеного бюджету, % до попер. р. (y_4)	$y_4 = -1,2295x_2^2 + 112,91x_2 - 2461,2$	0,5436 зв'язок значний	$F_{кр}(2; 9; 0,95) = 4,26$ $F_{расч} = 5,361$	$t_{кр}(0,025, 9) = 2,262;$ $t_a^* = 2,361; t_a^* > t_{кр};$ $t_b^* = 2,682; t_b^* > t_{кр}; t_c^* = 2,602; t_c^* > t_{кр}$
x_3 – частка валової доданої вартості, % від загального обсягу				
доходи зведеного бюджету, % ВВП (y_1)	$y_1 = 0,7791x_3^2 - 45,267x_3 + 683,82$	0,7418 зв'язок сильний	$F_{кр}(2; 10; 0,95) = 4,10$ $F_{расч} = 14,366$	$t_{кр}(0,025, 10) = 2,228; t_a^* = 5,360; t_a^* > t_{кр};$ $t_b^* = 5,359; t_b^* > t_{кр}; t_c^* = 5,598; t_c^* > t_{кр}$
видатки зведеного бюджету, % ВВП (y_2)	$y_2 = 0,6614x_3^2 - 39,108x_3 + 606,65$	0,5105 зв'язок значний	$F_{кр}(2; 10; 0,95) = 4,10$ $F_{расч} = 5,214$	$t_{кр}(0,05, 10) = 1,812; t_a^* = 2,177; t_a^* > t_{кр};$ $t_b^* = 2,215; t_b^* > t_{кр}; t_c^* = 2,376; t_c^* > t_{кр}$
дефіцит/профіцит зведеного бюджету, % ВВП (y_5)	$y_5 = -0,752x_3 + 23,992$	0,5999 зв'язок значний	$F_{кр}(1; 11; 0,95) = 4,84$ $F_{розр} = 16,495$	$t_{кр}(0,025, 11) = 2,201;$ $t_a^* = 4,061; t_a^* > t_{кр}; t_b^* = 4,377; t_b^* > t_{кр}$

Побудовано і розраховано на основі: [4].

Для незалежних змінних x_1 - x_3 , на основі побудови кореляційної матриці, простежується існування значного та поміркованого зв'язків, що вказує на мультиколінеарність. Тому визначили однофакторні економетричні моделі (табл. 1), що показують наявність зв'язків між динамікою соціально-економічного розвитку промисловості та виробництвом суспільних благ в економічній системі України у 2000-2012 рр. У табл. 1 представлено коефіцієнти детермінації (R^2), що вказують на існування поміркованого, значного та сильного зв'язків, перевірку адекватності побудованих рівнянь за критерієм Фішера, оцінку статистичної значимості параметрів моделі за t -тестом Стюдента, котрі підтвердили достовірність одержаних економетричних рівнянь.

Таким чином, однією з найхарактерніших рис цих економетричних моделей є їх нелінійність для переважної більшості випадків, що вказує на

існування прямих та опосередкованих зв'язків між фінансовим забезпеченням відтворення суспільних благ і соціально-економічним розвитком промисловості в економічній системі України. Удосконалення фінансування виробництва суспільних благ пов'язане з поліпшенням соціально-економічних показників розвитку промисловості та її переорієнтацією на галузі з високим вмістом доданої вартості. У зв'язку з цим створиться надійніше підґрунтя для формування державою відповідних фондів фінансових ресурсів через зменшення амплітуди коливань соціально-економічних показників розвитку промисловості, що призведе до розширення можливостей ресурсного забезпечення виробництва суспільних благ.

Список використаних джерел:

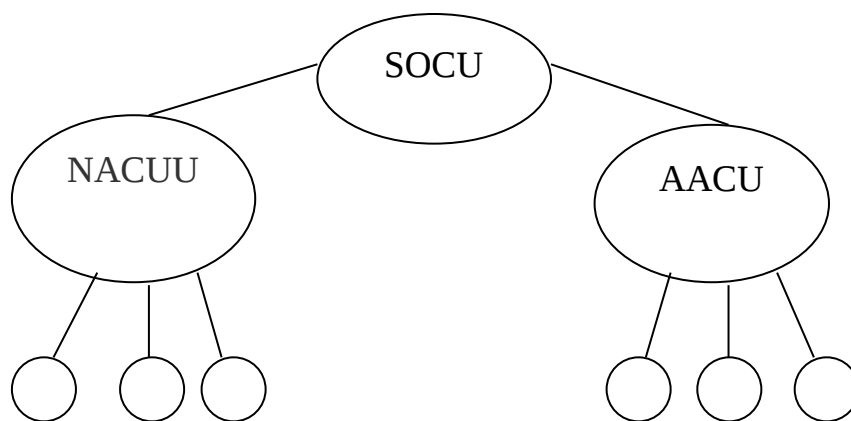
1. Амоша А. И. Неоиндустриализация и новая промышленная политика Украины / А. И. Амоша, В. П. Вишневский, Л. А. Збарзская // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2. – С. 3-33.
2. Б'юкенен Дж. М. Суспільні фінанси і суспільний вибір: Два протилежних бачення держави / Дж. М. Б'юкенен, Р. А. Масгрейв. – К.: Вид. дім „КМ Академія”, 2004. – 175 с.
3. Вишневский В. П. Моделирование финансово-экономического развития области: опыт проектирования и реализации крупномасштабной информационно-аналитической системы / В. П. Вишневский, Р. Н. Лепа, А. В. Половян, Р. В. Прокопенко, В. Д. Чекина // Економіка промисловості. – 2013. – № 3. – С. 11-36.
4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. Єфименко Т. Податки в інституційній системі сучасної економіки / Т. Єфименко. – К.: Ін-т економіки та прогнозування, 2011. – 687 с.
6. Лисяк Л. В. Бюджетна політика в системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України / Л. В. Лисяк. – К.: ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
7. Огонь Ц. Г. Доходи бюджету України: теорія та практика / Ц. Г. Огонь. – К.:Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2003. – 580 с.
8. Buchanan J. M. Public Finance in Democratic Process / J. M. Buchanan // The Collected Works of James Buchanan. – Vol. 4. – Liberty Fund, 1999. – 328 p.
9. Samuelson P. A. A Pure Theory of Public Expenditure / P. A. Samuelson // The Review of Economics and Statistics. – 1954. – Vol. 36. – № 4. – P. 3.

THE MODEL OF CREATION A SELF-REGULATED ORGANIZATION OF CREDIT UNIONS IN UKRAINE

From the beginning of revival of credit co-operation it has passed already over 20 years. However, the valuable effective national system of credit co-operation of Ukraine is not formed yet. The two ukrainian associations are National association of credit unions of Ukraine (NACUU) and All-ukrainian association of credit unions (AACU) do not co-operate properly between each other, associations did not create the system of mutual exchange information, lobbying of general standards and regular monitoring. As a result, these two associations do not put towards their activity to consolidation of credit unions, realization of the proper control after activities of their members. All this negatively influences the development of credit-co-operative sector of national economy. It should be noted that realization of control after activity of credit unions is not included in jurisdiction of the noted associations in obedience to a legislation. They actually do not have levers of influence on credit unions which are their members.

In accordance with the article of 24 Laws of Ukraine «About credit unions» [3], credit unions have a right on a voluntary basis to create the associations of credit unions. However, obligatory condition of including credit unions to association is not foreseen by the Ukrainian legislation. It is not foreseen as well : the requirements to self-control and internal audit within the limits of associations [2]. Hereupon, almost 50% of credit unions are not members of a single association which does not give possibility to effectively conduct monitoring after their activity. And it is, in the same queue, leads to results in the cases of violation of legislation and even swindle.

Because of that, it is expedient the creation of self-controlled organization of credit unions (SOCU) on the basis of association of the National Association of credit unions of Ukraine and All-Ukrainian Association of credit unions.

Pic. 1. Model of the 2nd SOCU creation in the sector of credit co-operation*

**Reference: made by the author*

Creation of SOCU will allow:

- to extend possibilities of choice of effective forms of adjusting the market of the mutual crediting, in particular, it will provide an institutional alternative government control;
- to create possibilities of overcoming the negative phenomena at the market without intervention from public authorities on voluntarily and normative basis;
- to create an infrastructure which will allow to carry out a discussion and advising with all participants of market during working of regulative decisions [4].

It should be noted that by an obligatory requirement to SOCU should be the possibility of monitoring the operations and financial risks in activity of the members and, if necessary, to inculcate the programs of the financial treatment and organizational restructuring of credit unions. The role of SOCU must be important in the process of leading out of insolvent credit unions from a market in a collaboration with a state regulator and proper fund of guaranteeing of holdings [1].

However, except for it, it is expedient to give a right for SOCU to carry out the internal independent audit of the members with the proper confession of conclusions of audit public organs, as it takes place at Germany. It will allow SOCU at first, operatively to control activity of credit unions which are its members, secondly, to save the money of credit union, as it will not be an outlay of them on an external independent audit, as it is now.

Thus, creation of self-controlled organization of credit unions on the base of National association of credit unions of Ukraine and All-ukrainian association of credit unions, will allow to consolidate the market of credit co-operation, that sure will promote it to the stable development. It can become the important instrument of achievement of aims of the effective adjusting of market of credit co-operation as well.

References:

1. Report of the temporary commission of VRU on questions of issues and reasons in current case in the system of the credit co-operation, 22.10.2010. №5 – Link: <http://www.vaks.org.ua>
2. Mytchenok O. Role of credit unions in economical and social development of the regions: experience based on EU and Ukraine. – Kyiv. – 2011. – p. 16-19.
3. About credit unions. Law of Ukraine №2908-III from 20.12.2001p. – Link: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2908-14>
4. About the project of the law of Ukraine «About corrections and adding to the Law of Ukraine about “Credit Unions” (creation of SOCU) . 28.01.2010 p. № 6010 – Link: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3422>

Олена Колісник, студентка

*ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка», м. Львів
Науковий керівник: Яструбецька Л. С., к.е.н., доцент*

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯ ПРИБУТКУ НА ПІДПРИЄМСТВІ: КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ

Прибуток є одним із ключових показників, які характеризують результати господарської діяльності підприємства. Він виступає основним джерелом для фінансування його розвитку, забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Отримання прибутку є головною метою підприємницької діяльності. Створення дієвого механізму управління прибутком на підприємстві сприятиме оптимізації його доходів і витрат, джерел фінансування, що дозволить забезпечити стабільний розвиток підприємства у довгостроковому періоді.

Забезпечення сталого економічного розвитку підприємства зумовлює необхідність наявності певного рівня прибутковості діяльності. Тому для кожного підприємства проблема управління прибутком має велике значення, оскільки саме прибуток забезпечує ефективність всієї господарської діяльності.

Метою управління прибутком є забезпечення добробуту власників підприємств в певний момент часу і у майбутньому розвитку підприємства. Для досягнення цієї мети необхідно щоб інтереси власників з інтересами держави і персоналу підприємства мати певну гармонізацію, тобто співпадали [1].

Важливим аспектом управління формуванням прибутку є створення на підприємстві відповідного забезпечення [5, с. 33]:

- 1) методичне (включає різноманітні методи аналізу, планування та контролю розміру прибутку);
- 2) організаційне (загальну структуру управління підприємством, наявними структурними підрозділами, службами і відділами, взаємозв'язки між ними);
- 3) інформаційно-аналітичне (використання масиву даних, необхідних для здійснення моніторингу за управлінням прибутком підприємства з урахуванням факторів внутрішнього та зовнішнього середовища).

Формування прибутку підприємства пов'язане зі здійсненням операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

Таблиця 1

Структурне зображення управління формуванням прибутку підприємства

Управління формуванням прибутку підприємства	
Управління формуванням прибутку від операційної діяльності	Управління формуванням прибутку від фінансової та інвестиційної діяльності
1. Управління операційними доходами та витратами. 2. Управління податковими платежами 3. Управління операційним важелем. 4. Планування величини операційного прибутку.	1. Управління доходами від участі в капіталі, іншими фінансовими доходами. 2. Управління фінансовими витратами, витратами від участі в капіталі. 3. Управління фінансовим важелем. 4. Планування величини прибутку від фінансової та інвестиційної діяльності.

Прибуток від операційної діяльності формується в результаті здійснення операцій, пов'язаних із виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу.

На величину прибутку підприємства також впливають результати від фінансової та інвестиційної діяльності. До фінансової належить діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталу

підприємства, до інвестиційної – діяльність, пов'язана з придбанням і реалізацією тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів [2, с. 14].

Ключовими завданнями управління формуванням прибутку підприємства є:

1. Визначення основних джерел його формування.
2. Забезпечення максимізації величини прибутку з урахуванням ресурсного потенціалу підприємства та ринкової кон'юнктури.
3. Забезпечення оптимального співвідношення між рівнем прибутковості підприємства та допустимим рівнем ризику.
4. Забезпечення максимізації ринкової вартості підприємства.
5. Забезпечення ліквідності активів та платоспроможності підприємства.
6. Забезпечення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості підприємства у довгостроковому періоді тощо [4, С. 129].

З метою контролю за процесом управління прибутком на підприємстві доцільно створювати центри відповідальності – внутрішні структурні служби і підрозділи підприємства, що забезпечують розробку й прийняття управлінських рішень по окремих аспектах формування, розподілу й використання прибутку, та які несуть відповідальність за результати цих рішень. Створення центрів відповідальності сприятиме більш ефективному організаційному забезпеченню управління прибутком підприємства, оскільки для кожного такого центру визначаються цілі, складаються плани, ведеться облік результатів, оцінюється діяльність персоналу на встановлюється персональна відповідальність за прийняті управлінські рішення.

Управління прибутком підприємства на основі центрів відповідальності передбачає реалізацію таких етапів:

- 1) дослідження особливостей функціонування окремих структурних підрозділів з позиції їх впливу на окремі аспекти формування, розподілу й використання прибутку;

2) визначення основних типів центрів відповідальності в розрізі структурних підрозділів підприємства;

3) формування системи прав, обов'язків та ступеня відповідальності керівників таких центрів [3, с. 283].

Таким чином, головною метою управління прибутком підприємства є визначення шляхів найбільш ефективного його формування та оптимального розподілу, що спрямовані на забезпечення розвитку діяльності підприємства та зростання його ринкової вартості. Реалізація запропонованих концептуальних підходів щодо розвитку механізму управління прибутком підприємства в системі управління фінансами підприємств в Україні сприятиме забезпеченню динамічного розвитку підприємств необхідними і достатніми фінансовими ресурсами, що, в свою чергу, дозволить максимізувати чистий прибуток за припустимого рівня фінансових ризиків у поточному і перспективному періодах.

Список використаних джерел:

1. Булонська В.І. Прибуток підприємства та чинники, які впливають на його розвиток / В.І. Булонська, Ю.Б. Турчиняк. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltn/16_7/272_Blonska.pdf
2. Кобець А.О. Формування механізму управління прибутком підприємств в умовах ринкової економіки: автореф. на здоб. наук. ступ. к-та економ. наук / А.О. Кобець — Донецький національний університет. — Донецьк. — 2008. — 21 с.
3. Мірошніченко О. Ю. Механізм управління прибутком вітчизняних підприємств / О.Ю. Мірошніченко, Ю.В. Корконос // Бізнесінформ. — 2014. - №5. — С. 280-285
4. Пігуль Н. Г. Управління прибутком підприємства [Текст] / Н. Г. Пігуль // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. — 2010. — № 28. — С. 125 – 132.
5. Чорна О. М. Механізм управління прибутком підприємства в Україні [Текст] / О. М. Чорна, О. О. Мацнєва // Науковий вісник: фінанси, банки, інвестиції. — 2012. — №1. — С.30-35.

Марія Костюк

*начальник навчально-оздоровчого табору «Політехнік-3»
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів
Науковий керівник: Алексєєв І. В., д.е.н., професор*

ФАКТОРИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПЕРЕПІДГОТОВКИ АУП

Перепідготовка адміністративно-управлінського персоналу (АУП) є важливим чинником фінансово-економічного успіху будь-якого підприємства. В умовах ринкових трансформацій, орієнтації національної економіки на

інноваційний шлях розвитку, диверсифікації вітчизняних підприємств з метою виходу на світові ринки з конкурентоспроможною продукцією, до АУП пред'являються достатньо серйозні вимоги. Саме ця категорія працюючих визначає перспективи розвитку як окремих видів продукції, переваги на конкретних ринках, стратегію і тактику просування власної продукції в умовах жорсткої конкуренції, склад технологічних засобів виробництва, структуру й кваліфікацію необхідних кадрів робітників і спеціалістів, джерела фінансування проектів, що мають реалізовуватися підприємством.

Зазначені проблеми глибоко досліджуються вітчизняними й зарубіжними вченими. Серед публікацій із зазначеної тематики слід виділити такі [3; 4], де ґрунтовно розглядаються завдання та функції адміністративно-управлінського персоналу, а також вплив рівня його підготовленості на результативність діяльності підприємства, на розвиток підприємництва [1; 2]. В той же час необхідно відзначити, що далеко не всі питання щодо діяльності АУП достатньо розкриті у вітчизняних дослідженнях і відповідно у наукових публікаціях. Зокрема, залишаються невирішеними питання фінансового забезпечення, визначення джерел фінансування перепідготовки кадрів.

Загальновідомо, що закордонні фірми широко застосовують систему, в якій фінансування підвищення кваліфікації працівники повинні робити самостійно. Логіка такого механізму фінансування доволі проста. Оскільки працівник зацікавлений у підвищенні за посадою, у кар'єрному зростанні, у підвищенні розміру заробітної плати, то він має брати такі витрати на себе.

Щодо перепідготовки, то вона є важливою як для самого працівника, так і для працедавця. Якщо перший зацікавлений в отриманні певної винагороди через набуття суміжної професії, або у збереженні свого робочого місця на даному підприємстві, то другий – працедавець, - може бути зацікавлений у збереженні конкретних працівників, які є сумлінними, відданими фірмі, які цілковито сприймають ту організаційну культуру, що утвердилася на підприємстві, зрештою впливають на формування відповідних норм поведінки у нових працівників, на дотримання усіма технологічної і трудової дисципліни.

Працедавець також може бути зацікавлений в економії коштів у тих випадках, коли працівник, пройшовши перепідготовку, може суміщати вже освоєні функції з новими, які є необхідними для функціонування окремого підрозділу, чи підприємства в цілому.

Отже, для перепідготовки АУП може використовуватися комбінована схема фінансування, коли одну частину коштів вносить працедавець, а іншу частину – сам працівник. Співвідношення зазначених частин, тобто визначення розміру внеску кожної із сторін, може визначатися угодою між працедавцем і працівником АУП з урахуванням міри зацікавленості кожного з них.

Список використаних джерел:

1. Захарчин Г.М. Основи підприємництва: культура, технологія, відповідальність: навчальний посібник з грифом МОН/ Г.М. Захарчин, О.В. Юринець. - К.: Знання, 2011.- 254 с.
2. Захарчин Г.М. Оцінювання та планування трансакційних витрат машинобудівних підприємств: теоретично-прикладні аспекти / Г.М. Захарчин, Т.В. Склярчук.— Львів : Сполом, 2012.— 194 с.
3. Кузьмін О.Є. Креативний менеджмент: навч. посібник / О.Є. Кузьмін, С.В. Князь, І.В. Литвин, Д.К. Зінкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2010. – 124 с.- Навчальний посібник.
4. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту К.: Академвидав, 2007. - 464 с.

*Ганна Костьов'ят, аспірантка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м Ужгород
Науковий керівник: Сержанов В.В., к.е.н., доцент*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах фінансова система України формується за європейським взірцем. У зв'язку з цим об'єктивно необхідним є дослідження основних проблем і перспектив її розвитку з урахуванням європейського вектору. Саме стабільність у фінансовому секторі держави виступає важливою передумовою її економічного розвитку та зростання суспільного добробуту.

Адже сьогодні фінансово-економічна ситуація в Україні є складною і неоднозначною, проблема пошуку шляхів її стабілізації залишається актуальною.

Фінансова система являє собою сукупність урегульованих фінансово-правовими нормами окремих ланок фінансових відносин і фінансових установ, за допомогою яких держава формує, розподіляє, перерозподіляє і використовує як централізовані, так і децентралізовані грошові фонди [3, с. 270].

Реформування фінансів, обумовлене переходом до ринкової економіки, є досить складним, тривалим та суперечливим процесом. На даному етапі розвитку, в Україні фінансова система ринкового типу, має внутрішню структуру, певні особливості притаманні лише їй.

Фінансова система являє собою об'єктивне явище, яка відображає виникнення з появою держави і нерозривно пов'язана з її функціонуванням. В Україні на шляху до ринкового типу фінансової системи накопичилося достатньо проблем, а саме: відсутність системного підходу до реструктуризації фінансової системи, надто повільний темп реформ [2], низька якість і конкурентоспроможність фінансових послуг, відсутність належного державного контролю, відсутність ефективності функціонування фінансової системи [5]. Однак, основною перешкодою в сфері впровадження бюджетної політики є рівень видатків, що абсолютно не відповідає дохідній частині бюджету, що призводить результатом цього є хронічний дефіцит фінансових ресурсів.

У зв'язку з теперішнією ситуацією найскладнішим завданням для держави є органічне поєднання фінансової та грошової стабілізації. Тобто, передбачається, що насамперед, подоланням платіжної кризи, дефіциту платіжного балансу, збільшення безробіття, зниження інфляції, покращення розрахунків за внутрішніми і зовнішніми боргами, зміцнення підприємств і організацій. Водночас стратегія і тактика реформування фінансової системи повинна полягати у поступовій реструктуризації, яка передбачатиме подальшу трансформацію фінансів

Притому, на сьогодні в діючій практиці для забезпечення стабільності фінансової системи держави використовуються такі заходи[1]:

- оцінка ситуації на фінансових ринках України;

- оцінка негативних тенденцій, що існують на міжнародних ринках та впливають на ринки України;
- забезпечення моніторингу відповідних процесів;
- зменшення доларизації економіки;
- взаємодія Національного банку та уряду України щодо проведення узгодженої політики, спрямованої на забезпечення економічного зростання в державі;
- проведення центральним банком комплексу заходів, спрямованих на стимулювання кредитних операцій перспективних галузей економіки комерційними банками;
- заміщення імпорту товарами вітчизняного виробництва;
- недопущення дестабілізації вітчизняного фондового ринку.

Ключовою рисою фінансової діяльності України полягає в тому, що, з одного боку, її планування та більшість управлінських рішень щодо формування і використання коштів доводиться ухвалювати під впливом значної кількості факторів, дію яких оцінити неможливо, виникнення і розвитку кризових явищ, ймовірних ризикових ситуацій не тільки в фінансовій так і в інших сферах діяльності, а з іншого – від її стану й результативності залежить соціально-економічний розвиток держави, розв'язання інших проблем виконання функцій держави.

Щодо забезпечення стабільності фінансової системи України, важливу роль відіграє результативність роботи суб'єктів господарювання і банківська система, оскільки через банки України, інші банківські структури відбувається формування, використання й рух більшої частини фінансових ресурсів держави. Це означає, що стійкість і стабільність банківської системи є необхідною, якщо не першочерговою умовою [1]. Неоднозначні проблеми, що виникають у цьому сегменті, та їх несвоєчасне, неефективне вирішення негативно впливають на функціонування фінансової системи держави та її стабільність. Для їх вирішення, особливо під впливом факторів, дію яких точно визначити під час прийняття управлінських рішень неможливо, останнім часом

використовуються нові методи й підходи, зокрема ризик-менеджмент. Його вплив залежить від рівня та якості розробки, впровадження в банківську сферу.

Необхідно зазначити, що банківська система України наразі функціонує в несприятливих умовах розвитку держави. Як наслідок знецінення національної грошової одиниці та зростання адміністративних цін інфляція споживчих цін у 2014 році прискорилося. Така тенденція призвела до погіршення якості кредитного портфеля, що спричинило необхідність створення значних резервів. У 2014 році відрахування в резерви банками стало визначальним чинником збитковості банківської системи. Ситуацію з NPL ускладнювала наявність низки обмежень насамперед, у податковій сфері та в судочинстві [4].

Українські банки мають коротку відкриту валютну позицію, що наражає їх на валютний ризик. Одночасно клієнти банків також перебувають під підвищеним валютним ризиком.

Відносно ринка фінансових послуг залишається більш фрагментарним з низькою капіталізацією через нестабільні умови ведення бізнесу, незахищеність права власності та низький рівень корпоративного управління. Більш того, подальший розвиток фінансового ринку стримують[4]:

- недосконалість ефективного механізму захисту прав споживачів та кредиторів;
- низький рівень розвитку інституційних інвесторів;
- обмеженість фінансових інструментів;
- складність процедур реструктуризації;
- недовіра та необізнаність роздрібного інвестора;
- недосконалість податкового законодавства;
- обмеження валютного законодавства.

На сьогодні невідповідність фінансової політики економічним реаліям протягом останніх років призвела до накопичення внутрішніх дисбалансів у всіх сферах економіки. Бюджетна підтримка неефективних галузей економіки, невиважена цінова політика щодо енергоносіїв для домогосподарств, утримання штучного фіксованого валютного курсу – усе це спричинило втрату

конкурентоспроможності українських виробників, зростання дефіциту рахунку поточних операцій, суттєвий фіскальний дефіцит та нарощування державного боргу.

Отже, для покращення стану фінансової системи України необхідно переглянути ключові напрямки стабілізаційної політики: розвиток страхового механізму пенсійного забезпечення, медичного обслуговування, страхових принципів фінансування для отримання вищої освіти полегшить навантаження та сприятиме удосконаленню функціонування фінансової системи країни. При тому зменшення заборгованості, Україні необхідно оновити свій імідж та відродити довіру населення, емітуючи при цьому державні облігації з метою залучення додаткових коштів.

Таким чином, для подолання проблем фінансової політики та фінансової системи загалом, необхідно сприяти збільшенню обсягу фінансових ресурсів країни, здійснювати контроль за ефективністю використання наявних фінансових ресурсів та їх цільовою направленістю.

Для здійснення ефективної монетарної та фінансової політики необхідно закріпити інфляційні очікування. Введення комплексних фінансових та економічних реформ, які вирішать головні проблеми, що забезпечать повернення довіри до фінансового ринку та відновлять доступ до ринків капіталів для державного й приватного секторів, а також прогнозує Україні привабливим об'єктом для інвестицій і покращить перспективи країни на середньостроковий період.

Список використаних джерел:

1. Банківська система як складова фінансової системи України. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://n-auditor.com.ua>.
2. Дмитренко Д. М. Принципові підходи до реструктуризації фінансової системи України / Д. М. Дмитренко // Вісник Української академії банківської справи – 2009. – № 2 (27). – С. 30–35.
3. Завгородній А.Г. Фінансовий словник / А.Г. Завгородній, Г.Л. Вознюк, Т.С. Смовженко. – Львів : Вид-во ДУ "Львівська політехніка", 1996. – 384 с.
4. Комплексна програма розвитку фінансового ринку України на 2015-2020 роки. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://reforms.in.ua>.
5. Моторна Я. Проблеми функціонування фінансової системи України - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/16_ADEN_2010/Economics.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ УКРАЇНИ

Сьогодні надзвичайно важливим і актуальним в економіці України залишається питання аспектів функціонування фінансової системи держави, основні тенденції її розвитку, проблеми та перспективи реформування державних фінансів. Політичні події, що сталися в Україні з початком 2014 року досить сильно посилили комплекс проблем у державних фінансах, що сформувалися протягом попередніх років. Проблеми у сфері мобілізації, розподілу, перерозподілу фінансових ресурсів призводять до суттєвого зниження ефективності інструментів державної політики, формують значні розриви в доходах громадян, а також створюють перешкоди для ведення господарської діяльності. Ці та багато інших невирішених питань та проблем у фінансовій сфері мають негативний вплив та несуть загрозу загальному розвитку національної економіки. Отже, для того, щоб забезпечити ефективність функціонування соціально-економічної політики, сформувати сприятливе макроекономічне середовище для підприємницької діяльності та інвестицій, створити необхідну систему соціального захисту населення та розвинути економіку держави в цілому, потрібно детально вивчити головні проблеми її фінансової ланки і визначити шляхи реформування сфери державних фінансів України загалом.

Оцінюючи сьогоденішню ситуацію, необхідно звернути увагу на такі важливі труднощі, що є головними проблемами у сфері державних фінансів.

1. Пріоритетність видатків держави, не підкріплена достатніми джерелами відповідних доходів до бюджету. Оскільки уряд щороку збільшує передусім видатки соціального спрямування, зростає план збору доходів, який не відповідає реальним можливостям держави.

2. Централізація доходів і видатків державного бюджету. Уряд, вилучаючи значну частину доходів місцевих бюджетів, зменшує зацікавленість органів місцевого самоврядування у пошуку нових джерел зростання доходів та активності щодо розвитку власних територій.

3. Низький рівень контролю за витратами коштів бюджету.

4. Пріоритетність державних низькотехнологічних галузей над високотехнологічними підприємствами приватного сектору у доступі до бюджетної підтримки. Хоча досвід розвинутих країн свідчить, що бюджетний ресурс доцільно розподіляти залежно від критерію інвестиційної привабливості проекту, а не від форми власності суб'єкта господарювання.

5. Корупція у сфері державних закупівель.

6. Надмірна фіскальна орієнтація податкової системи. Надзвичайно великі видатки бюджету, особливо на соціальні сфери спричиняють те, що податкова політика орієнтована суто на вилучення фінансового ресурсу.

7. Нераціональна боргова політика. Позичені фінансові ресурси скеровуються переважно на фінансування поточних потреб, що посилює тиск на національну валюту й цінову стабільність, а спрямування залучених коштів на покриття поточних боргів, по суті, є перекладанням поточних фінансових зобов'язань на бюджети майбутніх періодів [1, с. 10].

Описана проблематика сфери державних фінансів потребує вирішення задля стабілізації економіки України. Проведені дослідження дають змогу виокремити пріоритетні напрямки реформування у сфері державних фінансів.

По-перше, держава повинна підвищити ефективність використання бюджетних коштів, раціоналізувати та упорядкувати систему соціальних видатків, перейти на середньострокове бюджетне планування, яке забезпечить чіткий розподіл бюджетних ресурсів [1, с. 20].

По – друге, потрібно розширити децентралізацію бюджетної системи. Необхідно надати місцевим органам влади відповідальність і повноваження, які зобов'язуватимуть їх ефективно витрачати бюджетні кошти, збільшити обсяг делегованих повноважень, надати їм можливість залишати частину

національних податків, зібраних у відповідній адміністративно-територіальній одиниці, у власному розпорядженні [1, с. 23].

По-третє, важливо звернути увагу на боргову політику держави, а саме встановлення оптимальних параметрів позикового навантаження на державу, обмеження розмірів державного боргу, дотримання термінів його погашення. Потрібно слідувати визначеним цілям і напрямам використання залучених ресурсів, спрямувати боргові ресурси на фінансування перспективних інвестиційних проектів, адже доходи від такого вкладення коштів забезпечать уряду не тільки повернення боргу, а й покриття витрат на його обслуговування [1, с. 26].

Враховуючи зміни структури фінансової системи ЄС, Україні необхідно забезпечити її готовність до повноцінного членства в Європейському союзі шляхом реформування окремих сегментів фінансової системи. Насамперед, це стосується докорінних змін у національній банківській системі, яка повинна відійти від класичної моделі універсальних банків та включити до свого складу елементи системи спеціалізованих банків [2, с. 3]. Також необхідно розширити діяльність установ по роботі з електронними грошима та удосконалити систему гарантування депозитів. Організувати основне фінансове навантаження при санації проблемних банків на їх внутрішні ресурси, а не за допомогою зовнішніх джерел, в тому числі за рахунок держави.

Визначені заходи потрібно здійснити і в питаннях регулювання валютних курсів. Приймаючи до уваги катастрофічну ситуацію із змінами курсу гривні важливим є здійснення емісії гривні в порядку купівлі іноземної валюти, а пізніше - лише в порядку купівлі євро. Також необхідно забезпечити зростання питомої ваги європейської валюти у структурі зовнішньоекономічних розрахунків резидентів України та у офіційно-визначених золотовалютних резервах, а також гарантувати становлення офіційного курсу національної валюти - гривні (та процесу котирування гривні на валютному ринку України) стосовно євро, а не долару США, як зараз.

У сфері державних фінансів, важливим є забезпечення розвитку бюджетної політики, намагання дотримання критеріїв бюджетної дисципліни, прийнятих в Європейському Союзі, стандартів і методів Міжнародної організації вищих органів фінансового контролю (INTOSAI), а також використання досвіду країн ЄС у сфері зовнішнього контролю та аудиту державних фінансів [2, с. 9].

Також необхідною є організація системи внутрішнього контролю у сфері державних фінансів, яка відповідатиме світовим стандартам та враховуватиме досвід провідних європейських країн.

Список використаних джерел:

1. Молдован О.О. Стратегія реформування системи державних фінансів України: завдання, пріоритети, механізми : аналіт. доп. / О. О. Молдован. – К. : НІСД, 2014. – 48 с. – (Сер. «Економіка», вип. 17).
2. Шаров О.М. Еволюція фінансової системи ЄС: виклики та перспективи для України: аналіт. запис. / О. М. Шаров. – К. : НІСД, 2014. – 11 с. – (Сер. «Економіка», вип. 41).

*Наталія Лийзьо, студентка
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Височанський В.Ю., к.е.н., доцент*

БІЗНЕС-АНГЕЛИ ТА ЇХ РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Останнім часом розвиток приватних інвесторів в Україні є найбільш актуальним і перспективним, оскільки вирішує проблеми розвитку не тільки підприємницького сектору, але й активізує інвестиційну діяльність держави.

Актуальною для розвитку малих підприємств та великих компаній, як в цілому світі, так і в Україні постає проблема фінансування. Її основними джерелами для малих підприємств виступають кредити, інвестиції, а також капітал венчурного фонду. Але вони мають багато недоліків, тому доцільно досліджувати і використовувати нові джерела фінансування, які є актуальними на сьогоднішній день. Залучення капіталу бізнес-ангелів є альтернативою стандартним формам інвестування.

Бізнес-ангелів світу подарувала Кремнієва долина. Сталося це тоді, коли Юджин Кляйнер вирішив заснувати власне виробництво кремнієвих мікросхем.

У цьому йому допомогли приватні інвестори, від яких він отримав 1,5 мільйона доларів інвестицій.

Бізнес-ангели (англ. business angels) - це приватні інвестори, що вкладають власні кошти у незвичайні та перспективні проекти на етапі створення компанії в обмін на частку в її капіталі. Їх називають найбільш проінформованим сектором інвестиційного ринку. Більшість із них скоріше незалежні приватні особи, ніж групи, часто заможні підприємці, які постійно шукають нові можливості для потенційно високодохідних інвестицій. Основна свою активність вони сконцентровані на початкових стадіях життя компанії – розробка продукту, технології та їх запуск на ринок. Венчурний капітал, що надається бізнес-ангелами, прийнято називати «терплячим» капіталом (patient capital), оскільки бізнес-ангели, надавши інвестиції, не вимагають виплати дивідендів протягом всього інвестиційного періоду (3-7 років). Що стосується виходу з компанії, в яку інвестують бізнес-ангели, то на відміну від венчурних фондів вони, як правило, не реалізують належний їм пакет акцій компанії на фондовій біржі, але продають його самим власникам компанії в обумовлений з ними термін.

Середній розмір інвестицій бізнес-ангелів складає 50-100 тис. доларів. У одному проекті може бути декілька бізнес-ангелів, в цьому випадку інвестування здійснюється у формі пайового капіталу (це дозволяє здійснювати фінансування крупніших проектів і знижує ризик для кожного з інвесторів). Що стосується основних секторів, у які бізнес-ангели інвестують свої кошти, то серед них – роздрібна та оптова торгівля, сфера послуг, промислове виробництво, фінанси та страхування. Молоді високотехнологічні компанії отримують значний обсяг інвестицій на неформальному ринку капіталів.

В обмін на інвестиції бізнес-ангели вимагають значної долі капіталу компанії-розробника проекту, від 25 до 75%, але запити бізнес-ангела можуть доходити і до 90%. Українські бізнес-ангели готові ризикувати своїми коштами в обмін на 80-90% акцій, обґрунтувавши це тим, що більше 40% проектів закінчуються повною або частковою втратою вкладених грошей. В Україні з

урахуванням нерозвиненої інфраструктури і більш високих ризиків, доля втрати капіталу значно вища європейських показників.

Основна перевага бізнес-ангелів перед традиційним банківським кредитом - приватні інвестори готові ризикувати. На відміну від банку, вони можуть надати як кредит на розвиток бізнесу, так і кредит на відкриття бізнесу. Інший плюс роботи з ангелами - вони беруть участь у бізнесі, дають професійні консультації, надають підтримку, адже вони безпосередньо зацікавлені в успіху підприємства. Останній фактор може вважатися й мінусом, адже участь бізнес-ангела в керуванні бізнесом позбавляє підприємця істотної частки самостійності.

Недоліком бізнес-ангелів є обмежені можливості порівняно з банками. Бізнес-ангели не мають достатніх джерел інформації про інвестиційні можливості. Найчастіше вони діють пасивно, покладаючись при здійсненні інвестицій на рекомендації друзів та ділових партнерів. Більшість неформальних інвесторів сходяться в тому, що існуючі джерела інформації неефективні. Це підтверджується тим фактом, що за даними багатьох досліджень активно діючі неформальні інвестори фінансували б набагато більше проектів, якби мали більше інформації про існуючі можливості. Крім того, потенційних, реальних або бізнес-ангелів значно більше, ніж активно діючих. Таким чином, фактичний обсяг пропозиції неформального венчурного капіталу набагато нижчий потенційно можливого.

Бізнес-ангели, як правило, не афішують свої «ангельські» діяння і цінують анонімність. Тому важко підрахувати їх точну кількість. По різних оцінках, в США налічується близько 1 млн. бізнес-ангелів, які у середньому інвестують близько 45 млрд. дол., в 50 молодих фірм щорічно. В Європейському Союзі існує близько мільйона потенційних бізнес-ангелів, готових інвестувати від 10 до 20 млрд. євро.

Найбільш відомим прикладом успішних проектів бізнес-ангелів у світі є інвестиції в компанію Apple. Вклавши 91 тисячу доларів, інвестор отримав 154 мільйони. Одним із перших інвесторів компанії Google став Енді Бехтольшайм,

який нині є мільярдером. Пітер Піль вклав 500 тис. дол. у нікому не відому компанію Facebook, і тепер його частка в соціальній мережі також зробила його мільярдером. На 26 мільйонів перетворилися 100 тисяч, інвестовані Т. Албергом в компанію "Амазон", а ідея узяти звичайну сорочку-поло і наклеїти на неї простий ярличок із зображенням коня збагатила банківського клерка Р. Лаурена, з чиєї подачі стартувала тепер уже популярна марка Polo, на 5 млрд. доларів, хоча на втілення йому знадобилось всього 50 тисяч доларів.

Якщо на заході інвестори віддають перевагу фінансуванню hi – tech, ноу-хау та інтернет-бізнесу, то в Україні поки що домінує інвестування в звичніші види бізнесу, досить далекі від високих технологій, - харчову промисловість, виробництво будівельних матеріалів, нерухомість тощо.

Підвищений інтерес українських бізнес-ангелів до харчової промисловості і нерухомості обумовлений в першу чергу тим, що в цих суперприбуткових нині сферах приватному інвесторові легко добитися пільгового оподаткування (під виглядом реінвестицій), що в разі збільшує прибутковість цих проектів для самого бізнес-ангела.

Сама структура ангельського спільноти в Україні відрізняється від структури в інших країнах. Дуже активну роль в таких спільнотах грають державні чиновники, великі холдинги і фінансово-промислові угруповання. Іншою особливістю локальних ринків є недоступність ангелів. Якщо в США і Європі доступ до ангелів можна отримати без особливих проблем, то у нас коло спілкування забезпечених людей сильно обмежений і пов'язаний із спілкуванням з секретарями, помічниками і охороною. Важливий фактор широкого розповсюдження ангельських інвестицій у США і Європі є фондовий ринок. Більшість домогосподарств тримають свої заощадження не на депозитах, а інвестують їх в акції, що котируються на фондовий ринок. В Україні громадяни до цих пір прагнуть інвестувати гроші в дорогоцінні метали, депозити, іноземну валюту та нерухомість. Саме тому альтернативні способи інвестування розглядаються з великим побоюванням.

3

метою об'єднання підприємців та інвесторів, як вітчизняних та і закордонних,

20 червня офіційно розпочало роботу перше в Україні співтовариство бізнес-ангелів UAngel. Спільнота ставить перед собою завдання шукати цікаві проекти, в які інвестори можуть вкладати гроші спільно, щоб зменшити ризики. На початковій стадії компанії не вимагають великих інвестицій, а венчурним фондам не цікаво вкладати в них по 100-200 тис. дол. Тому після появи UAngel бізнес-ангели якраз зможуть покривати ці суми.

Отже, в результаті дослідження неформального ринку венчурного капіталу можна зробити висновок, що бізнес-ангели надають стартовий капітал для впровадження у життя цікавих та прибуткових проектів, але найцінніший вклад бізнес-ангелів – професійний та управлінський досвід, необхідні зв'язки та репутаційна підтримка. Після того, як ангели інвестують кошти у підприємство, довіра до нього підвищується і стає простіше залучити додаткове фінансування з інших джерел, та додатково до фінансування можуть надавати підприємству кредитні гарантії. Саме всього цього не вистачає багатьом підприємцям на початкових стадіях розвитку.

Наразі існують особи, які можуть і хочуть інвестувати в українське підприємництво, але поки не будуть створені гарантії з боку держави щодо мінімізації ризиків, багато проектів так і залишаться нереалізованими, що й далі гальмуватиме розвиток інноваційної та підприємницької діяльності в Україні.

Україні доцільно створити потужну мережу бізнес-ангелів для залучення інвестицій у всі види бізнесу, що допоможе підняти країну з кризи та вивести на один рівень розвитку з провідними країнами світу.

Список використаних джерел:

1. «Сети бизнес-ангелов» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tidis.kipt.kharkov.ua/angels.htm>
2. «У яких сферах літають бізнес-ангели?» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://volwestgroup.com/uk/news/view/152>
3. Прогрессивный менеджмент, Совершенствование управления и развитие организаций [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.progressive-management.com.ua>
4. К.е.н. Мехеда Н. Г., Запорожець Т.Л. Роль «бізнес-ангелів» в інвестиційній діяльності України
5. Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ufin.com.ua>
6. Мій бізнес [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://msb.aval.ua/>

*Олена Литовченко, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів
Єлизавета Музика, студентка
Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків*

ОПТИМАЛЬНА СТРУКТУРА КАПІТАЛУ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ

Створення та розвиток будь-якого підприємства завжди потребує визначення оптимальної структури капіталу, яка б задовольняла потреби у фінансових ресурсах та водночас сприяла його майбутній дохідності.

У загальному вигляді під капіталом розуміється вартість, що авансується в діяльність підприємства з метою отримання прибутку. Задачі оптимізації структури капіталу передбачають максимізацію ціни бізнесу і ціни підприємства при мінімізації ціни капіталу.

При формуванні структури капіталу як власні, так і позикові кошти мають ряд певних недоліків та переваг. Наприклад, плата за позиковий капітал зменшує оподатковувану базу, проте залучення позикових коштів несе високий ризик і необхідність сплати відсоткових платежів. Власний же капітал досить часто асоціюють з гарантією безпеки від банкрутства, фінансової незалежності та стійкості. Тому питання визначення оптимальної структури капіталу підприємства з метою забезпечення стабільності та подальшої прибутковості є актуальним.

На сьогодні питання формування оптимальної структури капіталу вважається дискусійним через численність факторів зовнішнього впливу на діяльність підприємства та специфіку діяльності самого суб'єкта господарювання, для якого та чи інша форма капіталу є більш прийнятною. Проблему визначення оптимальної структури капіталу підприємства досліджували як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: Ю. Брігхем, М. Ерхардт, Ф.Модильяні, М. Міллер, А. Дамодаран та інші.

До основних критеріїв оптимальності структури капіталу підприємства науковці відносять: політику фінансування активів, ризики, рентабельність та

вартість підприємства [4, с. 180]. Оскільки як власний, так і позиковий капітал мають для підприємства свою вартість – вартість обслуговування, то оптимальна структура з цієї точки зору – структура, що мінімізує вартість капіталу. Таким чином, під оптимальною структурою капіталу слід розуміти таке співвідношення джерел власних та позикових ресурсів підприємства, яке забезпечує досягнення його максимальної ринкової вартості.

На думку, І.О. Бланка, Н.І. Лахметкіної, оптимальна структура капіталу становить таке співвідношення власних і позикових коштів, за якого забезпечується найбільш ефективна пропорційність між коефіцієнтом фінансової рентабельності та коефіцієнтом фінансової стійкості підприємства, тобто максимізується його ринкова вартість [3, с. 98]. Але існує ряд теорій, які досліджують проблему організації найбільш сприятливої структури капіталу з точки зору найвищої дохідності. У 1958 році Франко Модильяні та Мертон Міллер опублікували роботу, в якій містилася одна із найбільш вражаючих теорій сучасного фінансового менеджменту. Вони дійшли висновку, що вартість будь-якої фірми визначається виключно її майбутніми доходами і, отже, не залежить від структури її капіталу [2, с.5].

Якщо першочергова версія даної теорії включала наявність ідеальних ринків капіталів підприємства, то в 1963 році вона була модифікована шляхом введення в першочергову модель такого фактору як податки. Міллер та Модильяні зробили висновки, що залучені позикові кошти лише збільшують вартість фірми. Це пов'язано з тим, що відсотки за залученими коштами відіймаються від оподаткованого прибутку, тому інвестори отримують більше частку операційного прибутку [2, с. 5-6]. Проте на практиці дана модель не виправдала сподівань, оскільки зменшення податкових виплат означає збільшення вартості фірми. З певного моменту вартість підприємства зменшується, а економія на податках починає перекриватися витратами, пов'язаними з використанням залученого капіталу. До того ж, буде мати місце від'ємне значення ефекту фінансового важеля, тобто залучений капітал

нездатний генерувати додатковий прибуток, що призводить до значної ризиковості діяльності підприємства.

Продовженням теорії Модильяні-Міллера є теорія компромісу, відповідно до якої створення оптимальної структури капіталу є одним із завдань ефективного операційного функціонування підприємства, а тому ведеться постійний моніторинг переваг та загроз, що можуть виникати в результаті залучення додаткових позикових ресурсів або розширення бази власного акціонерного капіталу. В рамках даної теорії визначаються різні рівні фінансового левериджу та можливі ризики від такої структури капіталу (наприклад, порівнюється рівень ймовірного банкрутства в умовах високого фінансового левериджу з тим податковим щитом, що створюється в умовах зростання частки боргового капіталу в загальній його структурі). Таким чином, на основі отриманих результатів приймається компромісне рішення щодо найбільш прийнятної фінансової поведінки підприємства, при цьому до уваги береться подальша стратегія бізнесу [1, с. 94]. Дана теорія є найбільш адаптованою до реалій функціонування підприємств на території України, проте виключає варіант залучення найбільш ризикових позикових коштів, які досить часто направляються на фінансування різних інноваційних проектів.

У 60-х роках американський економіст Гарвардського університету Г.Дональдсон провів дослідження, суть якого полягала у визначенні практики формування структури капіталу підприємств. На основі даного аналізу була окреслена теорія ієрархії фінансових джерел. Вчений зробив наступні висновки: корпорація насамперед повинна визначати і використовувати внутрішні джерела фінансування: нерозподілений прибуток та амортизацію; тільки в разі потреби, коли немає можливості фінансувати приріст капіталу внутрішніми джерелами, корпорація може звернутися до зовнішніх; у разі залучення зовнішніх джерел пропонується така послідовність: банківські позички, випуск боргових інструментів і тільки в останню чергу — випуск акцій [6, с. 259]. Дана теорія відображає стратегію більшості підприємств, які прагнуть встановити фінансову незалежність від зовнішніх джерел, тим самим

зменшити ризики банкрутства, але, з іншої сторони, обмежуються можливості залучення інвестицій на розвиток та реалізацію інноваційних стратегій.

У 2002 році була запропонована теорія «ринкової термінології», відповідно до якої підприємство, працюючи в певному часовому інтервалі та маючи життєвий цикл, неодмінно стикається зі «злетами та падіннями», що позначається і на його загальній ефективності та на тих рішеннях, які приймаються (в тому числі і з приводу структури його капіталу, змушуючи, наприклад, проводити додаткові емісії в умовах, якщо акції компанії переоцінені і навпаки). Таким чином, підприємство саме для себе визначає рівень допустимого фінансового левериджу на кожний відрізок свого операційного функціонування, зважаючи на поведінку ринку, власне фінансове здоров'я та можливості [1, с. 94].

Сьогодні процес визначення оптимальної структури капіталу пов'язують з використанням трьох методів: за критерієм максимізації прогнозованої фінансової рентабельності, за критерієм мінімізації вартості капіталу та за критерієм мінімізації рівня фінансових, галузевих ризиків. Проте суттєвим недоліком їх використання є неможливість одночасного врахування ними фінансових та галузевих ризиків діяльності підприємства, співвідношення між власним і позиковим капіталом, тому досить часто визначення оптимальної структури капіталу означає застосування комплексу показників. До того ж, прийняття рішення про формування оптимальної структури капіталу неможливе без урахування чинника невизначеності, що характерний факторам зовнішнього впливу, з можливістю настання як сприятливої кон'юнктури, так і навпаки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що процес визначення оптимальної структури капіталу є важливим етапом у формуванні та реалізації фінансової політики підприємства, оскільки безпосередньо визначається питання вартості бізнесу. Питання формування оптимальної структури капіталу має вирішуватися в індивідуальному порядку відповідно до внутрішніх умов

функціонування підприємства та галузевої приналежності з урахуванням чинника невизначеності та мати на меті зростання вартості бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Білич А. В. Структура капіталу підприємства та його вартість: питання визначення оптимальних співвідношень / А. В. Білич // Формування ринкових відносин в Україні . - 2013. - № 7. - С. 93-99. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2013_7_23.pdf
2. Брігхем Ю. Фінансовий менеджмент: 10-е вид. // Ю.Брігхем, М Ерхардт. – СПб.: 2009. — 960 с.
3. Концептуальні засади оптимізації структури капіталу українських підприємств / В. О. Грінченко // Формування ринкових відносин в Україні. - 2013. - № 8. - С. 97-100. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/frvu_2013_8_26.pdf
4. Сілакова Г. В. Оптимізація структури джерел фінансування інвестиційної діяльності підприємств / Г. В. Сілакова // Вісник Східноєвроп. ун- ту екон. і менеджменту. – Випуск 1 (4). – 2009. – С. 178–183.
5. Сініцин О. О. Характеристика методів регулювання та оптимізації структури капіталу корпорації/ О. О. Сініцин //Ефективна економіка. - 2014.-№4. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2927>
6. Суторміна В. М. Фінанси зарубіжних корпорацій: Підручник / В. М. Суторміна. — К.: КНЕУ, 2004. — 566 с.

*Анна Майстер, аспірантка
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ
Науковий керівник: Стеценко Б. С., к.е.н., доцент*

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИВІДЕНДНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Із проголошенням незалежності України почалася докорінна трансформація всієї економічної системи. Фундаментом соціально-економічних перетворень стала приватизація, що призвела до суттєвого скорочення державного сектору економіки. Згідно з даними Фонду державного майна України, станом на 13 березня 2015 року держава як власник є присутньою у 564 господарських товариствах, в 276 господарських товариствах вона володіє більше ніж 50% статутного капіталу [1].

Оцінюючи дивідендну політику, зазначимо, що держава виконує дуальну роль у системі корпоративних фінансів: з одного боку вона є регулятором фінансових відносин, а з іншого—акціонером підприємств державного сектору

економіки. Тому дивідендна політика підприємств державного сектору економіки займає особливе місце у фінансовій політиці держави.

Нормативно-правова база України, яка регулює питання дивідендної політики підприємств державного сектору економіки, представлена: Законом України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р.; Законом України «Про управління об'єктами державної власності» від 21.09.2006 р.; Постановою Кабінету Міністрів України № 702 «Про затвердження Порядку формування та реалізації дивідендної політики держави» від 12.05.2007 р.; Постановою Кабінету Міністрів України № 68 «Про затвердження Порядку відрахування господарськими організаціями до державного бюджету частини чистого прибутку (доходу)» від 29 січня 2007 року ; Законом України «Про Державний бюджет» на відповідний рік, яким встановлено планові показники надходжень дивідендів від господарських товариств з державною часткою власності.

Сформулюємо основні положення щодо обов'язкового характеру виплати дивідендів підприємствами державного сектору економіки:

- виплата дивідендів здійснюється в розмірі не менше 30% чистого прибутку;
- максимально можливий термін виплати—шість місяців після закінчення звітного року;
- розмір виплати дивідендів може бути збільшений за рішенням загальних зборів акціонерних товариств.

Щодо норми у 30%, то вона не є постійною. Уряд щорічно затверджує базовий норматив відрахування частки прибутку на дивіденди. Зокрема, базовий норматив за результатами 2012 року становив 30%, за 2013 р.—у розмірі 50% прибутку, крім "Ощадбанку" і енергетичних компаній, до яких застосовується державне регулювання цін, – для них норма була залишена на рівні 30%, у 2014 р.— планується на рівні 80% [2].

Отже, як бачимо, норматив відрахування дивідендів до бюджету є лише кількісним показником, за яким планують розмір надходжень до Державного бюджету України, і на жаль, він ніяк не враховує поточного фінансово-

господарського стану підприємств державного сектору економіки, його потребу в інвестиціях, а також позицію інших акціонерів щодо виплати дивідендів.

Як вірно зазначають Д. Леонов та І. Прасолов, виплата дивідендів або тезаврація прибутку в оптимальному варіанті повинні враховувати, насамперед, фінансово-господарський стан підприємства, а не фіскальні завдання держави [3, с.52].

Щодо терміну виплати, то в Україні траплялися випадки, коли після прийняття рішення про нарахування дивідендів на державну частку власності та їх реальним перерахуванням до бюджету минали роки.

Підкреслимо, що виконання плану надходжень дивідендів до Державного бюджету України є майже єдиним показником, за яким можна оцінити ефективність управління державним сектором економіки. Якщо дотримуватися саме такого підходу, то протягом 2005-2012 рр. фактичні надходження дивідендів перевищували планові, тобто за даним критерієм можна сказати, що держава ефективно управляє своїми корпоративними правами (рис.1).

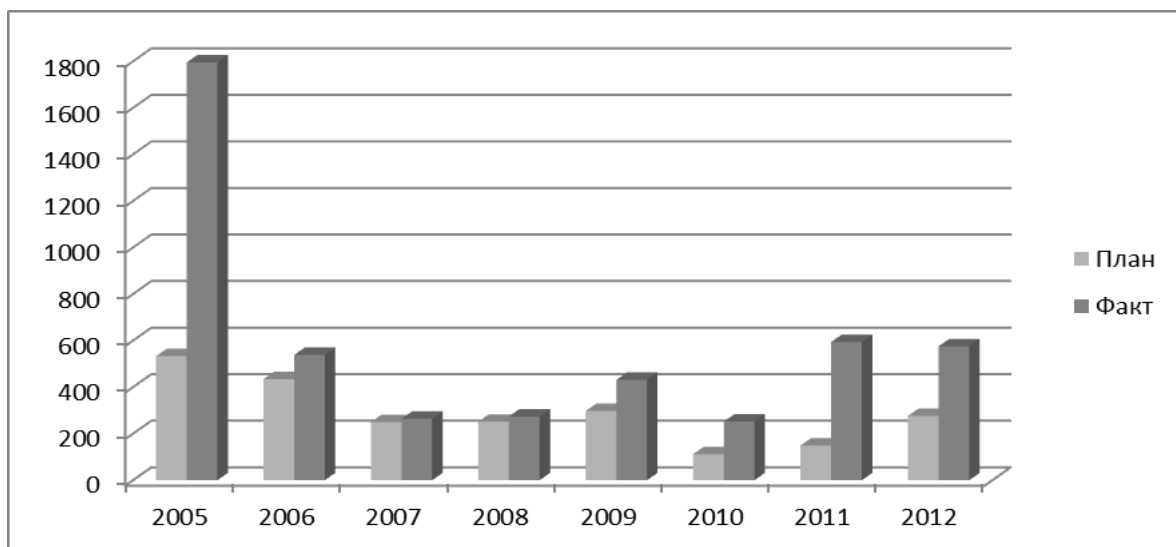

Рис.1. Планові та фактичні надходження дивідендів до Державного бюджету України, млн.грн.

Джерело: складено автором за даними звітів Фонду державного майна України [1]

Щоб оцінити ефективність дивідендної політики підприємств державного сектору економіки, проаналізуємо частку дивідендів від управління

корпоративними правами держави у формування доходів Державного бюджету України (рис.2).

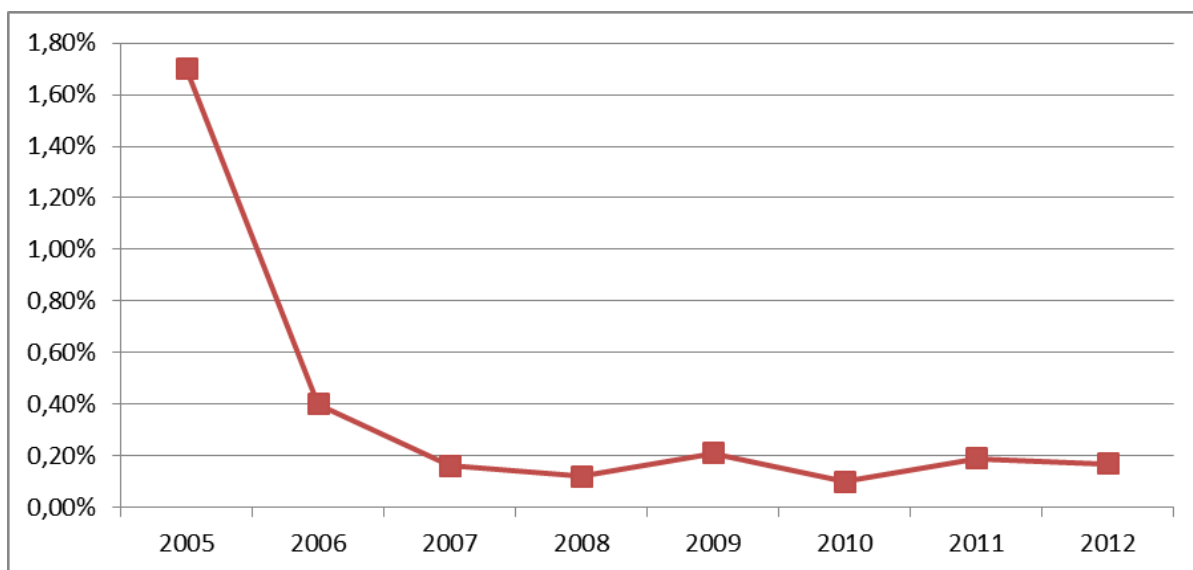

Рис. 2. Питома вага дивідендів у формуванні доходів Державного бюджету України, %

Джерело: складено автором за даними звітів Фонду державного майна України та Державного комітету статистики України [1;4]

Як бачимо з рис.2., протягом 2005-2012 років частка дивідендів в доходах бюджету залишалася низькою і коливалася в діапазоні 0,1-1,7 %, що фактично не виправдовує фіскальні очікування держави щодо підприємств державного сектора економіки.

Отже, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок про те, що дивідендна політика підприємств державного сектору економіки України орієнтується в першу чергу на задоволення фіскальних потреб держави. Розглядаючи її тільки з такого ракурсу, відмітимо, що вона досить ефективна. Проте при такому підході зовсім ігноруються потреби підприємства у інвестиційних ресурсах та думки інших акціонерів щодо виплати дивідендів.

Дивідендна політика підприємств державного сектору економіки з погляду бюджетної ефективності, себе не виправдовує, тому що питома вага дивідендів у доходах бюджету залишається досить низькою.

З огляду на вищенаведене, на нашу думку, потрібно змінювати механізм реалізації дивідендної політики підприємств державного сектору економіки з

фіскального на ринковий, який врахує інтереси самого підприємства, держави та інших акціонерів. Завдяки такій зміні, підприємства державного сектору економіки зможуть розраховувати на конкуренцію з приватними підприємствами, що забезпечить їх стабільний розвиток та сприятиме наповненню бюджету за рахунок збільшення податкових платежів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Фонду державного майна України [Електронний ресурс].—Режим доступу: www.spfu.gov.ua
2. «Мінекономрозвитку пропонує направити на дивіденди 80% прибутку держкомпаній» [Електронний ресурс].— Режим доступу: <http://www.theinsider.ua/business/5510007f19eb0/>
3. Леонов Д., Прасолов І. Діалектика дивідендної політики в умовах зростання невизначеності фондових ринків / Д. Леонов, І. Прасолов // Економіка України. - 2012. - № 7. - с. 45-54.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс].— Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua

Ірина Медведєва, к.е.н., доцент

Марія Агапова, к.е.н., доцент

*Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ РОЗВИТОК»

Найслабкішим елементом вітчизняної економічної системи є підсистема формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів, що забезпечує її стійкість загалом. Тому в кризових умовах особливої актуальності набувають питання управління фінансовим розвитком.

Дослідженню питань розробки теорії та практики управління фінансовим розвитком приділяли багато уваги та зробили значний внесок такі вітчизняні вчені як Б. Самородов, О. Сніжко та О. Сунцова. Проте, зважаючи на багатоаспектність та постійне ускладнення процесу фінансового розвитку, особливого значення набуває проблема подальшого вдосконалення теоретичних засад визначення сутності цього процесу в умовах трансформаційного середовища.

Метою роботи є узагальнення теоретичного підґрунтя визначення сутності поняття «фінансовий розвиток».

Узагальнення тлумачень категорії «розвиток» [5, 8, 10] дозволило авторам дійти висновку, що під розвитком з філософської точки зору слід розуміти цілеспрямований, закономірний і незворотній процес кількісно-якісних змін, який призводить до виникнення нового якісного стану системи (її складу або структури), а під рушійною силою цього процесу – внутрішні суперечливості системи.

Зауважимо, що категорію «розвиток» доцільно вивчати у зв'язку з такими категоріями діалектики як вміст і форма, причина і наслідок, можливість і дійсність. Відповідно до означеного будь-яку систему можна представити як єдність вмісту і форми. Розуміючи під вмістом системи склад її елементів, єдність її властивостей, внутрішніх процесів, зв'язків, протиріч і тенденцій розвитку, а під формою (внутрішньою) – спосіб зв'язку елементів вмісту, неважко побачити, що сучасний етап розвитку економіки України характеризується розривом зовнішніх зв'язків і невідповідністю внутрішніх її новому вмісту, що формується, а точніше – швидкість зміни форми не відповідає швидкості зміни вмісту. В результаті застаріла форма не відповідає зміненому вмісту і починає гальмувати подальший розвиток. Розглядаючи процес розвитку як динамічну єдність можливості і дійсності, можна визначити стратегію розвитку системи як набір напрямів руху, що передбачає коректування її всіляких зв'язків, що дозволить, не втрачаючи цілісності, перетворити можливості в потенційну дійсність і тим самим привести у відповідність її вміст і форму.

З огляду на те, що економічна система характеризується великою кількістю зв'язків між її елементами та високою складністю їх організації, доцільним є з'ясування сутності процесу розвитку на базі дослідження сучасних підходів щодо тлумачення понять «економічне зростання» та «економічний розвиток». Фундаментальні основи дослідження цієї проблеми було закладено в економічних теоріях економічного росту (табл. 1) [1–4, 6, 12, 13].

Таким чином, наведений аналіз літературних джерел щодо тлумачення сутності категорії «розвиток», дозволяє зробити висновок, що розвиток будь-якої системи є перехід через ускладнення її структури до більш якісного стану, що характеризується відсутністю протиріч між формою та вмістом.

Таблиця 1

Фундаментальне підґрунтя визначення сутності категорії «розвиток»

Наукове вчення	Представники	Сутність
Класична політична економія	А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сей, Дж. Мілль	Економічний ріст ґрунтується на збільшенні національного багатства, сформованого продуктивною працею у сфері матеріального виробництва
Неокласична політична економія	А. Маршалл, Дж. Кларк, В. Парето	Автоматичним регулятором економічного зростання є вільна конкуренція
Кейнсіанство	Дж. М. Кейнс	Дослідження зростання базувалося на його розгляді як кількісного, а не якісного явища
Неокейнсіанство	Є. Домар Р. Харрод	Розвитком є процес одночасного зростання та значних змін, що сприяють перетворенню однієї якості в іншу
Інституціоналізм	Д. Норт	Розвиток включає не тільки економічні параметри, а зміни системи економічних інститутів, соціальних та політичних відносин
Теорія ендегенного зростання	С. Кузнець	Виокремлення екстенсивного та інтенсивного типів економічного росту як таких, що відображують наявність його кількісних та якісних чинників
Теорія систем	Р. Акофф	Зростання – збільшення розмірів або кількості будь-чого, а розвиток – придбання потенціалу для поліпшення, а не саме реальне поліпшення якості або рівня існування
Еволюційна економічна теорія	Й. Шумпетер	Розвиток – це лише зміни господарського кругообігу, які економіка породжує сама; зростання – збільшення населення і багатства
Синергетика	Є. Князева С. Курдюмов	Процес розвитку характеризують стійкість системи і міра її організованості; розвиток частин має узгоджуватися з розвитком цілого

Переходячи до визначення сутності фінансового розвитку, зауважимо, що досліджуване явище (процес) доцільно розглядати скрізь призму конкретної науки, а саме фінансової. Результати проведеного авторами аналізу сучасних поглядів щодо сутності досліджуваного поняття [14, 15] дозволив встановити відмінність у баченні ключової ознаки поняття «фінансовий розвиток» вітчизняними та європейськими науковцями (табл. 2).

Як видно з табл. 2, українські вчені фінансовий розвиток пов'язують з розвитком виключно фінансової системи як на макро- так і на мікрорівні економіки. Закордонні науковці, досліджуючи фінансовий розвиток, базуються на переважаючій ролі фінансового посередництва як інструментів доступу до ринку капіталу та фінансових послуг.

Порівняння підходів до визначення сутності поняття «фінансовий розвиток»

Тлумачення українських науковців	Тлумачення європейських науковців
Процес якісних перетворень у ході історичної еволюції фінансової системи	Фактори, заходи, інституції, що сприяють ефективному фінансовому посередництву та ефективним ринкам, а також ширшому і глибшому доступу до капіталу та фінансових послуг [15]
Ускладнення, диференціація, ефективності й підвищення рівня організації фінансової системи	Сукупність економічних і правових факторів, що реалізуються через систему правових інституцій та економічної політики, сприяють ефективному фінансовому посередництву, «глибокому» та «широкому» доступу до капіталу та фінансових послуг [15]
Гармонійна і систематична діяльність, яка здійснюється у фінансовій системі за участю зацікавлених суб'єктів	Здатність країни ефективно трансформувати заощадження в інвестиції за рахунок: якості її інституційної та регуляторної бази; розміру фінансового ринку, різноманітності фінансових інструментів, доступності для приватних суб'єктів; продуктивності й ліквідності складових фінансового ринку [14]

На думку авторів, таке різночитання досліджуваного поняття ґрунтується на слабкості інституціональних аспектів формування ринку капіталу в Україні, переважанні фіскального важеля у розподільчій функції фінансів, що у сукупності унеможливорює повноцінне функціонування фінансового ринку, в той час як основним орієнтиром фінансової інтеграції Європейського Союзу є об'єднання банківського ринку та ринку капіталів задля розвитку економіки.

Таким чином, узагальнення теоретичних досліджень багатьох українських та закордонних науковців дозволило визначити сутність поняття фінансового розвитку як перехід до нового якісного стану фінансової системи через ускладнення її інституціональної структури, що дозволить підвищити ефективність формування, розподілу та перерозподілу фінансових ресурсів на основі запровадження інструментів ринків капіталу та фінансових послуг. Зміщення акценту з адміністративно-фіскальної складової розподільчої функції фінансів на механізми ринкового регулювання сприятиме узгодженню сучасних вимог до вмісту фінансових відносин з формою їх реалізації. Зважаючи на запит українського суспільства на децентралізацію влади та невідосконаленість фінансового забезпечення цього процесу, подальший напрям дослідження полягає у формуванні концепції фінансового розвитку суб'єктів місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. Акофф Р. Планирование будущего корпорации / Р. Акофф. – М. : Прогресс, 1985. – 326 с.
2. Кейнс Дж. М. М. Общая теория занятости, процента и денег / Кейнс Дж. М. М. – М. : Гелиос АРВ, 2002. – 352 с.
3. Князева Е. Н. Основания сенергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов. – СПб. : Алетейя, 2002. – 414 с.
4. Кузнец С. Инфраструктура рыночного хозяйства / С. Кузнец. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 84 с.
5. Новая философская энциклопедия [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://iph.ras.ru/enc.htm>.
6. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт ; пер. с англ. А. Н. Нестеренко. – М. : Фонд экономической книги «НАЧАЛА», 1997. – 190 с.
7. Самородов Б. В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія / Б. В. Самородов . – К. : УБС НБУ, 2012. – 307 с.
8. Сніжко О. В. Фінансовий розвиток трансформаційних економік: структурно-функціональний аналіз : монографія / О. В. Сніжко. – К. : Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка, 2009. – 815 с.
9. Спиркин А. Г. Философия / А. Г. Спиркин. – М. : Гардарики, 2002. – 736 с.
10. Сунцова О. О. Фінансові аспекти соціально-економічного розвитку держави та її регіонів : монографія / О. О. Сунцова. – К. : УкрІНТЕІ, 2009. – 299 с.
11. Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. – К. : Абрис, 2002. – 742 с.
12. Харрод Р. Теория экономической динамики / Р. Харрод ; пер. с англ. В. Е. Маневича ; под ред. В. Г. Гребенникова. – М. : ЦЭМИ, 2008. – 210 с.
13. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер. – М. : Прогресс, 1982. – 456 с.
14. Dorucci E. Domestic financial development in emerging economies: evidence and implications [Electronic resource] / Dorucci E., Meyer-Cirkel A., Santabarbara D. // Occasional paper series. – 2009. – № 102. – Access mode : <http://www.ecb.int/pub/pdf/scpops/ecbocp102.pdf>.
15. The Financial Development Report 2010 [Electronic resource] // World Economic Forum, 2010. – 420 p. – Access mode : http://www3.weforum.org/docs/WEF_FinancialDevelopmentReport2010.pdf.

Олена Новосьолова, аспірантка

Херсонський національний технічний університет, м. Херсон

Науковий керівник: Сідельникова Л.П., к.е.н., доцент

ВНУТРІШНЯ НЕЗБАЛАНСОВАНІСТЬ ЯК ХАРАКТЕРНА ОЗНАКА СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАСОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Сучасний стан вітчизняної фінансової системи характеризується значною нестабільністю, що провокує подальші негативні зміни в економіці. У зарубіжній економічній теорії та практиці основною причиною фінансової нестабільності вважається накопичення фінансових дисбалансів, значне поширення яких може призвести до кризових явищ у фінансовій сфері.

У зарубіжній та вітчизняній економічній теорії формування та накопичення внутрішніх фінансових дисбалансів пов'язують із циклічним розвитком фінансових процесів, коли приплив капіталу супроводжується посиленням кредитної експансії і значним рівнем запозичень на фоні спекулятивної диспропорції цін на реальні та фінансові активи (оскільки значний приплив капіталу у сектори фінансової системи призводитиме до росту цін відповідних активів). Подальше наростання кредитування спричиняє економічно неприйнятний рівень накопичених боргів, здатний вплинути на стійкість економічного агента та фінансової системи в цілому.

Отже, внутрішні фінансові дисбаланси описують ситуацію, у якій економічні суб'єкти акумулюють значні обсяги зобов'язань, що не відповідають структурі їх активів, або має місце так зване «перенапруження» балансів через надмірне кредитування.

Внутрішні фінансові дисбаланси можна умовно розділити на дисбаланси активів та дисбаланси секторів (рис. 1).

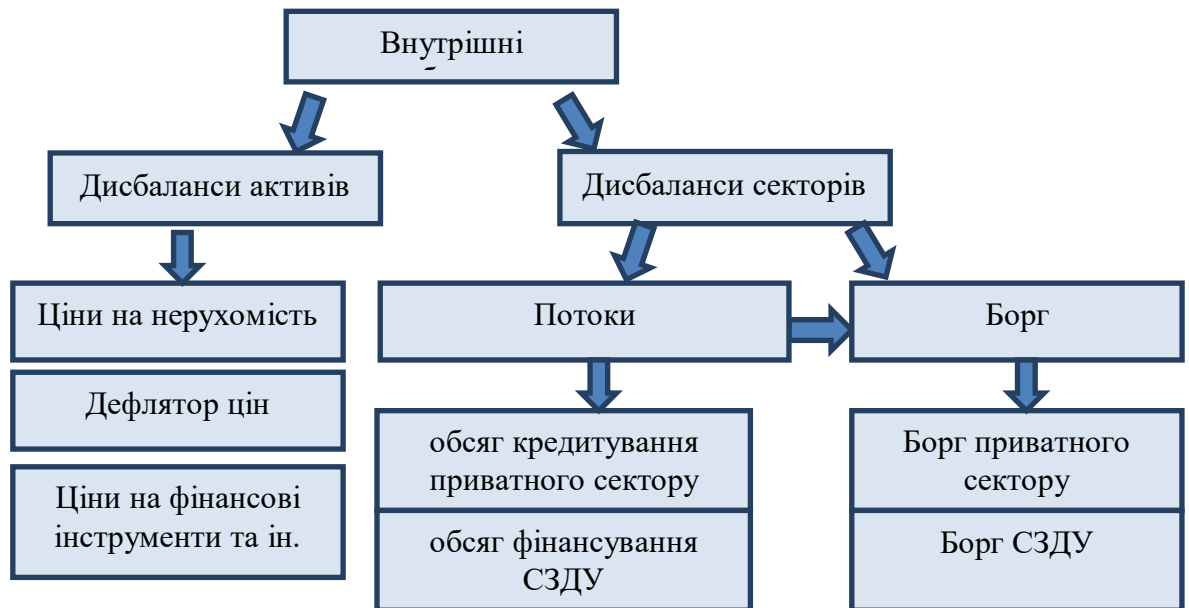

Рис. 1. Внутрішні фінансові дисбаланси

Найоперативнішим показником про рух в сторону дисбалансів чи навпаки є рух «фінансових потоків». Але індикатори руху потоків відображають лише зміну стану протягом певного періоду часу - найчастіше року - і не відображають величини накопичених протягом минулих періодів дисбалансів.

Рух потоків впливає на дві інші групи показників цінові дисбаланси та боргове навантаження. Логічно, що коли потік випереджає обсяг виробництва (що за своєю суттю також є потоком) це призводить до цінових дисбалансів: зростання цін на активи (на нерухомість, на фінансові інструменти), індексу споживчих цін та ВВП дефлятора.

Недолік індикаторів цінових дисбалансів як і дисбалансів потоків – це те, що вони відображають зміну стану протягом певного часу. Натомість показники боргового навантаження є інтегральними показниками внутрішніх дисбалансів, які відображають вплив дисбалансів потоків протягом усіх попередніх років.

У вітчизняній практиці не існує методики оцінки рівня розбалансованості у борговій сфері, а дисбаланси боргового сектору корелюють із терміном «боргова безпека», оскільки боргова безпека характеризує основні параметри боргу країни та дозволяє оцінити наявні ризики у даній сфері (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка показників збалансованості боргового сектору*

Показник	Граничне значення	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Співвідношення боргу СЗДУ до ВВП, %	<60%	-	-	33.6	39.1	37.1	39.7	44.6	-
Співвідношення державного та гарантованого державою боргу до ВВП, %		12.3	20.0	34.7	39.9	36.0	36.6	40.2	70.2
Співвідношення державного та гарантованого державою боргу до доходів Державного бюджету України, %	<150%	53.5	81.7	151.1	179.7	150.4	149.0	172.3	308.3
Співвідношення платежів за державним боргом до доходів Державного бюджету України, %	<45%	5.6	4.2	19.1	17.6	21.8	26.7	32.9	47.2
Співвідношення обсягу валового зовнішнього боргу до ВВП, %	<70%	50.6	56.0	82.6	90.5	86.3	76.6	78.3	96.5
Сукупні зобов'язання фінансового сектору, % ВВП	<133%	36.9	117.0	118.9	109.9	98.3	95.9	103.9	-

*Складено автором: за даними Міністерства фінансів України, НБУ

В цілому по борговому сектору більшість індикаторів перевищує або наближається до граничних значень, а найбільш негативні тенденції наявні у

сфері державної заборгованості.

Таким чином, для фінансової системи України характерною є наявність істотних дисбалансів у борговому секторі. В той же час прорахунки в грошово-кредитній політиці держави разом із системними проблемами (зокрема, наявність значного обсягу тіньової економіки, структурні диспропорції в економіці, неефективність виробничих процесів та ін.) у посткризовий період створили передумови для погіршення загальноекономічної ситуації в країні. У 2014 році зовнішньополітична ситуація, дискримінаційні торговельні обмеження з боку Російської Федерації і військові дії у східних регіонах України ще більше ускладнили стан вітчизняної фінансової системи.

Список використаних джерел:

1. Borio C. Asset prices, financial and monetary stability: exploring the nexus / C. Borio, P. Lowe // BIS Working Paper. — 2002. — № 114. — 43 p.
2. Козюк В.В. Монетарні аспекти розвитку поглядів на проблему забезпечення глобальної фінансової стабільності / В.В. Козюк // Вісник Національного банку України. - 2007. - №4. - С. 34-39.
3. Луняков О.В. Формування, аналіз та регулювання дисбалансів у фінансовому секторі економіки України : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / О. В. Луняков; ДВНЗ "Укр. акад. банк. справи Нац. банку України". - Суми, 2013. - С. 63.
4. Магута Р.М. Фінансові дисбаланси: необхідність посилення державного нагляду та контролю / Р.М. Магута // Інвестиції: практика та досвід. - 2014. - № 18. - С. 114-122.
5. Сніжко О. Ієрархія фінансової нестабільності / О. Сніжко // Формування ринкових відносин в Україні. — 2008. — № 2. — С. 29-33.
6. Луняков О.В. Интегральный подход к оценке дисбалансов и устойчивости финансового сектора экономики / О.В. Луняков // Фінансовий простір. - 2013. - № 1 (9). С. 26-32.

Валерія Огородник, к.е.н.

*доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ТЕОРЕТИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ “КРАУДФАНДИНГ”

Наша держава зараз перебуває у важкому фінансовому становищі й потребує нових способів вирішення існуючих соціальних та економічних проблем. У західних країнах, що розвиваються набагато швидшими темпами впроваджені і успішно працюють фінансові механізми, які могли б стати ключем до вирішення фінансових проблем в Україні. Швидко розвивається і успішно зарекомендував себе як ефективний засіб досягнення цілей —

краудфандинг. На тлі поточної економічної ситуації краудфандинг може стати тією самою рятівною соломинкою для малого та середнього бізнесу. Питання теорії і практики краудфандингу в Україні лише починають підійматись. Існуючі публікації акцентують увагу лише на окремих деталях краудфандингу. А питання теоретичного осмислення даного питання залишається відкритим.

Як нерідко трапляється з англomовними економічними термінами, краудфандинг, не має адекватного перекладу на українську мову. Складний термін «краудфандинг» утворений із двох англійських слів - crowd (натовп, юрба, маса) і funding (фінансування). Дослівно це масове фінансування, а за змістом — співфінансування.

Кожен автор має своє уявлення про сутність категорії «краудфандинг» (табл.1). Серед визначень можна знайти трактування краудфандингу як процесу, співпраці, відкритого конкурсу, розподілу задач, інструменту активізації діяльності та форми відносин.

Таблиця 1

Визначення краудфандингу, запропоновані різними дослідниками

автор, джерело	визначення
1	2
Жданова Д. [2]	колективна співпраця людей, які добровільно об'єднують свої грошові кошти або інші ресурси разом, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій
Швієнбахер А., Ларралде Б.[1]	відкритий конкурс, переважно через Інтернет, для збору фінансових ресурсів або у вигляді дарування, або в обмін на основі різних форм винагороди та / або підтримки правом голосу ініціатив, спрямованих на досягнення конкретних цілей
Прахалад К.К., [8]	розподіл задач для великої групи людей через публічні оголошення
Хмелева Г.А., [9, с. 202]	інструмент активізації інноваційної діяльності, який забезпечує розвиток сприятливих умов для малого бізнесу і запуску підприємств з моменту створення, надає можливість участі в інвестуванні необмеженому колу інвесторів з різними мотивами і фінансовими можливостями
інтернет-довідник “Вікіпедія”[3]	колективне співробітництво людей (донорів), які добровільно об'єднують свої гроші або інші ресурси разом, як правило через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей або організацій (реципієнтів);
	різновид фандрайзингу – процесу пошуку і залучення грошових та інших ресурсів

Хочеться відмітити, що в законодавстві України поняття краудфандинг відсутнє. І це незважаючи на цілком ефективне функціонування декількох краудфандингових платформ, серед яких вже можна відзначити лідерів, а саме: Українську біржу благодійності та Спільнокошт (табл.2).

Таблиця 2

Українські краудфандингові платформи*

назва платформи	офіційний веб-сайт	кількість на 17.02.2015р.	
		діючих проєктів	успішних проєктів
Спільнокошт	biggggidea.com	9	58
Українська Біржа Благодійності	ubb.org.ua	242	470
Na-Starte	na-starte.com	3	5
JQ Star	jqstar.com	3	-

* Джерело: [4-7]

Якщо зважати на те, що термін «краудфандинг» у буквальному розумінні означає фінансування, то вважаємо доречним визначити його як діяльність юридичних, фізичних осіб або держави, спрямована на фінансування проєкту задля досягнення цільових орієнтирів (фізичних та юридичних осіб, підприємств та галузей, міст та регіонів, країни) за участі значної кількості осіб.

Список використаних джерел:

1. Crowdfunding of Small Entrepreneurial Ventures, A. Schwienbacher, B. Larralde (2012), Chapter of The Oxford Handbook of Entrepreneurial Finance: Oxford University Press (Ed. D. Cumming)
2. Жданова Д. Краудфандинг – это что? [Електронний ресурс] / Д. Жданова // Платформа для спільного фінансування креативних проєктів. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://smipon.ru/articles/crowdfunding-eto-chto>
3. Краудфандинг. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ru.wikipedia.org/>
4. Офіційний сайт JQ Star [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://jqstar.com/>
5. Офіційний сайт Na-starte [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://na-starte.com/>
6. Офіційний сайт Спільнокошт – краудфандинг в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://biggggidea.com/>
7. Офіційний сайт Українська біржа благодійності [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ubb.org.ua/>
8. Прахалад К.К. Пространство бизнес-инноваций: создание ценности совместно с потребителем / К. К. Прахалад, М. С. Кришнан. // М.:Альпина Паблишер: Издательство Юрайт, 2012. – 258 с.
9. Хмелева Г.А. Развитие инновационной деятельности в регионе с позиции процессного подхода: теория, методология, практика : дис. докт. эк. наук : 08.00.05 / Хмелева Галина Анатольевна – Тамбов, 2012. – 346 с.

ЗАДАЧІ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ АДАПТИВНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні питання адаптації набувають системного характеру. Фінансовий контекст є невід'ємною складовою процесу адаптації, оскільки фінансова стійкість, стан та розвиток фінансових ресурсів, відповідність застосовуваних фінансових інструментів загальній стратегії бізнесу представляють собою джерела конкурентних переваг та можливості для розвитку підприємства.

Аналіз роботи з адаптивного фінансового управління показав наявність усталеної думки щодо необхідності виділення трьох рівнів адаптивного управління, а саме оперативного, тактичного та стратегічного.

Оперативний рівень фінансового управління підприємством передбачає скорочення витрат за всіма можливими напрямками з метою якомога швидшого вивільнення коштів та погашення нагальних фінансових зобов'язань. Основне призначення оперативного управління полягає у забезпеченні збалансованості грошових активів і короткострокових фінансових зобов'язань підприємства. Шляхи досягнення збалансованості можуть бути різними, зокрема [1]:

прискорення ліквідності оборотних активів: ліквідація портфеля короткострокових фінансових вкладень; прискорення інкасації дебіторської заборгованості, зниження періоду надання товарного кредиту, збільшення розміру цінової знижки при готівкових розрахунках за реалізовану продукцію, зниження розміру страхових запасів товарно-матеріальних цінностей тощо.

часткове скорочення необоротних активів за рахунок: реалізація високоліквідної частини довгострокових фінансових інструментів інвестиційного портфеля, проведення зворотного лізингу; прискорення продажу невикористаного обладнання за цінами попиту на відповідному ринку.

Стратегічний рівень фінансової адаптивності відповідає загальній стратегії бізнесу та забезпечує повну фінансову підтримку конкурентним стратегіям підприємства.

Тактичний рівень фінансової стабілізації використовує окремі захисні заходи. Це переважно наступальна тактика, спрямована на перелом несприятливих тенденцій і максимальне наближення до стану рівноваги. Тактичний рівень адаптивного фінансового управління передбачає досягнення фінансової рівноваги та забезпечення фінансової стійкості підприємства. Тут основним є правило фінансової рівноваги, яке полягає у рівновазі між можливим обсягом генерованих власних фінансових ресурсів підприємства та необхідним обсягом споживання власних фінансових ресурсів підприємства [2].

Збільшення обсягу генерування власних фінансових коштів досягається за рахунок наступних заходів: оптимізації цінової політики підприємства; скорочення постійних витрат; зниження змінних витрат; здійснення ефективної податкової політики; проведення прискореної амортизації активної частини основних засобів; своєчасної реалізації майна з високим зносом; здійснення ефективної емісійної політики за рахунок додаткової емісії акцій [1, 3].

Скорочення обсягу споживання фінансових ресурсів досягається за рахунок наступних заходів: зниження інвестиційної активності ; забезпечення відновлення операційних активів переважно за рахунок їх оренди; здійснення дивідендної політики, адекватної кризовому стану; скорочення програм участі найманих працівників у прибутках; зниження відрахувань до резервного та інших страхових фондів, що здійснюються з прибутку та інші [5].

На рис. 1 представлено основні елементи фінансового контексту стратегічної адаптивності підприємства.

Можна зробити висновок, що тактичне управління буде тим ефективнішим, чим менше підприємство залежить від позикового капіталу, тобто вони повинно власними силами повністю покривати свої витрати. Однак, відомо, що розвиток сучасного підприємства не можливо забезпечити лише ефективною операційною діяльністю. Тобто. Виникає проблема порушення

фінансової рівноваги у поточному періоді з метою забезпечення стратегічного успіху. В цьому полягає парадокс ефективного управління [4].

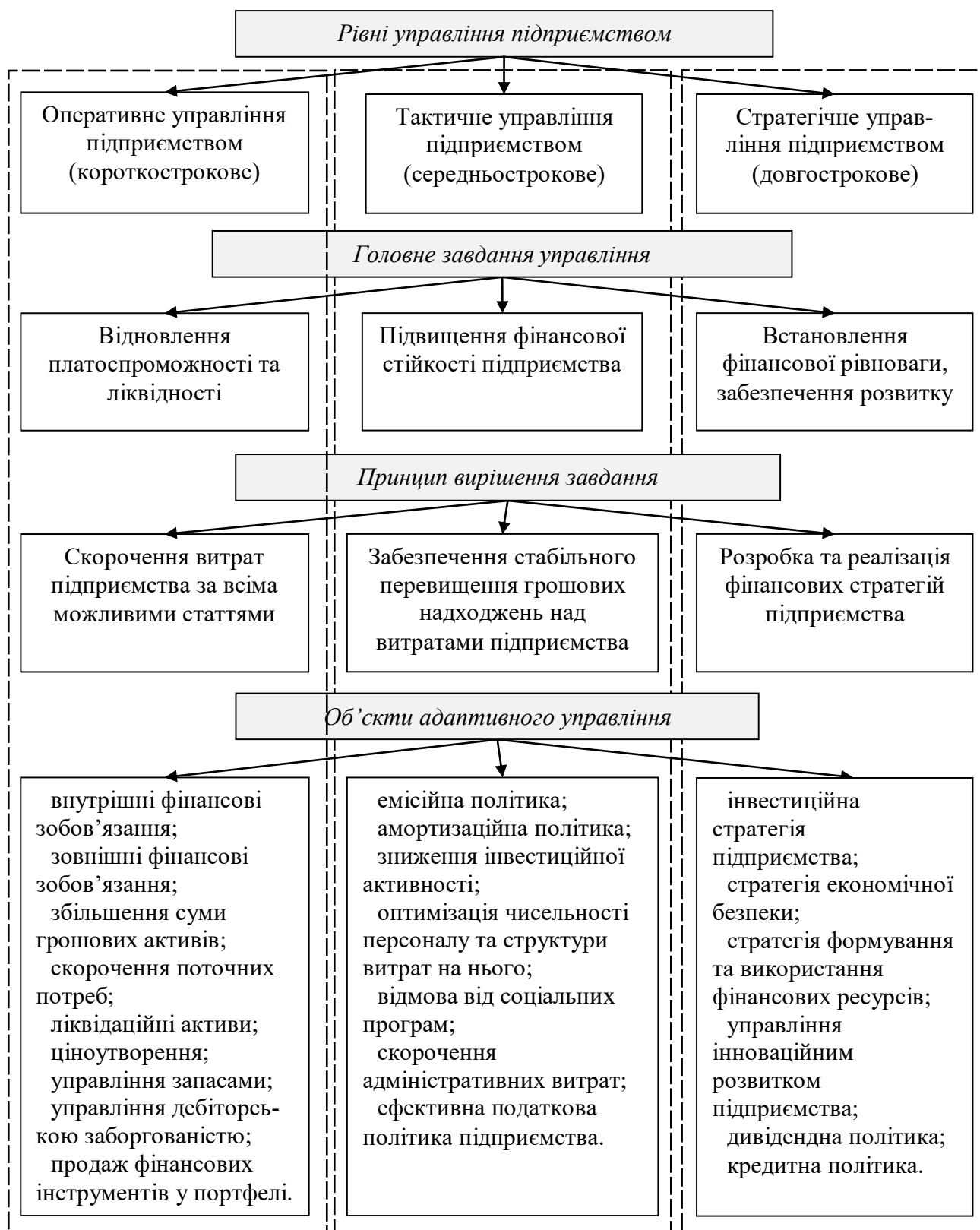

Рис. 1. Фінансові складові стратегічної адаптації підприємства

Основними завданнями стратегічного управління адаптивністю стають: розробка оптимальних фінансових стратегій, підвищення конкурентних переваг

підприємства на ринку, підвищення оборотності активів та інші. При чому, питання оптимізації структури капіталу розглядається як одне з ключових.

Таким чином питання фінансового забезпечення стратегічної адаптивності підприємства набувають сьогодні особливого значення. Результати оцінювання та аналізу стратегічної адаптивності підприємств доводять, що стратегічний успіх підприємства на ринку, його фінансово-економічна стійкість та стабільний розвиток пов'язані, в першу чергу із підвищенням їх операційної ефективності та одночасним пошуком нових можливостей для створення стійких конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Галушко Е. С. Модель формирования стратегии адаптации предприятий / Галушко Е. С., Галушко С.А., Лопатев П. С. // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. – 2012. – №1 (26). – С. 54–59.
2. Дорноступ И.П. Антикризисные механизмы финансовой стабилизации организации / Дорноступ И.П., Кузьмин Д.В., Остаповский М.С. // ВЕСТНИК ОГУ. – 2011. - №13 (132). – С. 147-151
3. Кравченко М. Напрями відновлення фінансової стійкості підприємства / М. Кравченко // ЕКОНОМІКА. – 2011. - №6 (113). – С. 28 – 32.
4. Олійник Т. В. Аналітичний інструментарій управління адаптивністю підприємства / Т. В. Олійник // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – 2012. — Вип. 30, Ч. III. – 221-225. 6
5. Якимова А. М. Бюджетування процесів адаптації на підприємствах залізничного транспорту як шляху забезпечення їх економічної безпеки / А. М. Якимова, В. А. Горб // Ефективна економіка. – 2011. – №11 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=769.7>

Любов Опанасенко, магістр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Науковий керівник: Зайчикова В.В., к.е.н., доцент

ДІЯЛЬНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНИХ ДЕРЖАВНИХ КОРПОРАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ

Сучасні державні корпорації на сьогодні є особливим економічним суб'єктом, який впливає на стійкість фінансової системи держави. Загалом у світі державні корпорації часто створювалися і створюються для реалізації певних цілей державної політики там, де ринкові інститути не справляються із своїми функціями або взагалі не працюють. Державні корпорації існують і розвиваються у багатьох країнах світу, і суттєво впливають на розвиток

фінансів суспільного сектору. Разом із тим, функціонування державних корпорацій виправдало себе не у всіх країнах. В Україні цей процес зіткнувся із певними труднощами. Це проявилось, перш за все, в тому, що інститут державних корпорацій в нашій країні не отримав свого активного розвитку.

Теоретичні та практичні аспекти фінансів державних корпорацій розроблені такими зарубіжними науковцями як: Дж.Гартеном, Дж.К. Гелбрейтом, Д.Мюллером, Д.Сіселом, Р.Хэйлброннером та ін. Особливу увагу дослідженню ролі державних корпорацій у сучасній фінансовій системі приділяють російські вчені – Л.Абалкін, Г.Горланов, А.Моляков, В.Степанов, Л.Якобсон та ін. Серед вітчизняних науковців даній темі присвячені праці – Т.Гуцан, Є.Чекардіної, В.Сухоноса, Ю.Кіндзерського та ін. Вітчизняні вчені в основному аналізують загальні проблеми державного сектору, управління державною власністю та розвитку корпоративних відносин у національній економіці. Разом з тим, практично не приділена увага з'ясуванню сутності державних корпорацій у фінансовій системі держави, їх ролі і місця в еволюційному розвитку фінансів корпорацій та сучасній фінансово-економічній теорії.

Під «корпорацією», що може бути як державною, так і приватною, розуміють форму організації підприємницької діяльності, що передбачає дольову власність, юридичний статус і зосередження функцій управління у верхньому ешелоні професійних управлінців (менеджерів), що працюють за наймом [8, с.330]. Західними урядами вважається, що державна корпорація є оптимальною організаційно-правовою формою для реалізації загальних публічних інтересів, які не можуть повністю залежати від ринкової стихії та конкурентної боротьби [6]. Загалом сам термін походить від латинського слова *corporatio* – об'єднання, співтовариство [4, с.447]. Звідси і походить англійське слово *corporation* – об'єднання, корпорація; акціонерне товариство [9, с.45].

Створення і функціонування корпорацій, в тому числі й державних, в Україні регламентовано Господарським кодексом України, зокрема главою 12 «Об'єднання підприємств» (ст. 118–127). Проте, як відзначають фахівці, цього

не достатньо, оскільки ним визначаються лише загальні норми, натомість детально виписаного порядку створення і організації діяльності об'єднань підприємств, зокрема й корпорацій, немає, тому доцільним є ухвалення спеціального профільного закону [7].

Державні корпорації в нашій країні не надто поширені. Вони розглядаються владою як атавізм, що залишився від радянської системи, а не як механізм переструктуризації та модернізації промисловості та з'єднувальна ланка між нереформованою системою науки та виробництвом. Як правило, нині існуючі корпорації виступають правонаступниками реорганізованих (ліквідованих) міністерств, державних комітетів, департаментів, які об'єднують державні підприємства за галузевими або іншими принципами. Наприклад, Українська державна корпорація по виконанню монтажних і спеціальних будівельних робіт («Укрмонтажспецбуд») є правонаступником колишнього Міністерства монтажних і спеціальних будівельних робіт УРСР (створена Постановою Кабінету міністрів УРСР №52 від 24.06.1991 р. «Про створення Української державної корпорації по виконанню монтажних і спеціальних будівельних робіт») [3, с.56].

Серед нечисленних компаній, які офіційно мають статус державних корпорацій, можна назвати лише «Укрзакордоннафтогазбуд», «Енергоринок», «Укрмонтажспецбуд». Серед інших об'єднань державних підприємств, які за усіма ознаками відповідно до українського законодавства можуть нами класифікуватися як державні корпорації, проте такого статусу не мають, можна назвати НАК «Нафтогаз України», ДАК «Хліб України», НАК «Укргролізинг», ДП «Національна енергетична компанія «Укренерго», ДП «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом», Державну адміністрацію «Укрзалізниця», Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта», ВАТ «Державна акціонерна компанія «Автомобільні дороги України» [1, с. 183–185]. Лише три останні з перелічених компаній надають суспільні послуги у класичному вигляді. Інші здійснюють комерційну господарську діяльність з отриманням прибутку, у тих сферах, в яких успішно

міг би діяти приватний бізнес. Жодну з перелічених компаній, з нашої точки зору, не можна віднести до тих, що визначатимуть бажаний майбутній профіль України, як високорозвиненої країни, вони не можуть розглядатися як системоутворюючі ланки для подолання структурних диспропорцій, технологічної відсталості та трансформаційних розривів, що не здатен усунути ринок [3, с.56]. За вітчизняним законодавством назву, певний статус, а також функціонуючими на 2015 р. державними корпораціями є: «Українське державне об'єднання «Радон»», «Державна продовольчо-зернова корпорація України» («ДПЗКУ»), «Українська державна будівельна корпорація» («Укрбуд»), «Українська кооперативно-державна корпорація по агропромислому будівництву» («Украгропромбуд»), «Українська державна корпорація з виконання монтажних і спеціальних будівельних робіт» («Укрмонтажспецбуд»), «Українська державна корпорація по транспортному будівництву» («Укртрансбуд»), «Укравтодор», «Укрвибухпром», «Державна корпорація по будівництву метрополітенів і тунелів» («Укрметротунельбуд»), «Укрзакордоннафтогазбуд», «Украгробіоветпром» (остання в проекті створення), а також вже ліквідована «Українська державна корпорація промисловості будівельних матеріалів» («Укрбудматеріали»). Загалом всі вищезазначені корпорації є діючими, проте малоефективними і на сьогодні (табл 1 – дані станом на 2013 р.).

Таблиця 1

**Показники діяльності деяких вітчизняних державних корпорацій
(тис грн) [2]**

	Чистий прибуток (збиток)	Дебіторська заборгованість	Кредиторська заборгованість	Загальна вартість активів	Оцінка ефективності управління
Укрбуд	3957,10	35876,60	36397,10	263452,60	задовільно
Укрмонтажспецбуд	-402,90	3846,70	3670,50	38655,20	задовільно
Укроборонпром	490532,00	13195230,00	6248989,00	25294031,00	задовільно
Укравтодор	2751,50	824247,00	1681901,20	4943470,60	задовільно

Створення державних корпорацій в Україні має забезпечити проведення реструктуризації, модернізації й консолідації за технологічним принципом виробничих активів країни, прискорення розвитку існуючих та нових високотехнологічних галузей промисловості, розбудову транспортної інфраструктури. При цьому, ми вважаємо, що вітчизняним корпораціям можна надавати статус як комерційної, так і некомерційної організації залежно від сфери та мети її діяльності. Некомерційний статус слід надавати тим, що покликані забезпечити надання суспільних послуг або розвиток нових перспективних галузей. Створення і діяльність держкорпорацій мають бути забезпечені спеціально розробленою для цього законодавчою і нормативною базою. В ній важливо чітко визначити місце і роль кожної корпорації в реалізації державної фінансово-економічної політики, передбачити обов'язковість розробки та ухвалення стратегії і програми діяльності корпорації, регламентувати критерії та методи оцінки ефективності господарської діяльності, механізми державного і суспільного контролю за нею, вимоги щодо прозорості ухвалення ключових рішень корпорації та забезпечення особистої відповідальності її керівників за одержані результати, організації проведення регулярної незалежної експертизи результатів діяльності корпорацій [3, с.59-60; 5].

Отже, в Україні державні корпорації діють в таких секторах вітчизняної економіки як будівництво, промисловість, сільське господарство, транспорт тощо, однак, діяльність на сьогодні є малоефективною. Врахування діяльності зарубіжних корпорацій провідних країн світу дозволить усунути недоліки їх функціонування у вітчизняних фінансово-економічних реаліях.

Список використаних джерел:

1. Звіт робочої групи з питань вступу до Світової організації торгівлі (WT/ACC/UKR/152): офіційний переклад. – 275 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>
2. Інформація про результати проведення єдиного моніторингу ефективності управління об'єктами державної власності за 2013 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=MonitoringEfektivnostiUpravlinniaObiektamiDerzhavnoiVlasnosti>
3. Кіндзерський Ю.В. Розбудова державних корпорацій як інституту розвитку вітчизняного виробництва.// Наукові праці ДонНТУ. Серія: економіка.- 2009.-Випуск.37-3.-

С.54-60.

4. Корпорація.// Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. – К.: Знання, 2007. – с. 447;

5. Российская экономика в 2007 году. Тенденции и перспективы. (Выпуск 29) – М.: ИЭПП, 2007 – 657 с.

6. Сосна С. Государственная корпорация как юридическое лицо и орган управления.// Законодательство и экономика. – 1994. – № 21–22. – С.5–11.

7. Чабан Л.Ю. Правовое регулирование создания деятельности корпорации по законодательству Украины.// Юридическая практика (еженедельная профессиональная газета). – № 25 (391). – 21.06.05 [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.yurpractica.com>.

8. Экономическая энциклопедия./ Научн. ред. совет изд-ва «Экономика», Ин-т экон. РАН; Гл. ред. Л.И.Абалкин – М.: Экономика. – 1999. – 980 с.

9. Herasymchuk L. New dictionary of everyday economy. – К., 2003. – p.45.

Олексій Орлов

викладач кафедри менеджменту

Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне

ІНВЕСТИЦІЇ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

На сьогоднішньому етапі розвитку економіки України проблему залучення інвестицій слід розглядати в контексті особливостей трансформаційних процесів, які відбуваються в країні так і в загальносвітовому масштабі. Об'єктивно існуючі в багатьох областях України передумови для прискореного розвитку стримуються недостатньою кількістю інвестиційних ресурсів.

Термін “інвестиції” походить від лат. invest, що означає “вкладати”. Інвестиції – це економічна категорія розширеного відтворення, яка є основним інструментом формування мікро та макроекономічних пропорцій і визначає темпи економічного росту [3, с.7]. Ковалев В.В. стверджує, що інвестиції передбачають заощадження, але не всі заощадження стають інвестиціями, а тільки ті, які прямо чи непрямо використовуються для розширення виробництва, маючи на меті отримання доходу в майбутньому [7, с.4].

Отже, проаналізувавши ряд визначень терміну “інвестиції” ми можемо погодитися, що найбільш актуальним тлумаченням терміну “інвестиції”, є

тлумачення яке дає український вчений Федоренко В.Г. Він зазначає, що “інвестиції” – це вкладення капіталу з метою його подальшого збільшення. Приріст капіталу в результаті його інвестування є компенсацією за ризик втрат від інфляції та неоподаткування процентів від банківських вкладень капіталу [13, с.6].

Серед напрямків регіональної політики фінансового забезпечення сталого розвитку України інвестиційна політика займає одне з ключових місць, адже саме з поживленням інвестиційних процесів, які у своїй основі передбачають удосконалення виробництва і підвищення його техніко – економічного рівня на основі досягнення НТП, пов’язують сталість економічного зростання країни, проведення структурних перетворень на макро, мезо та макрорівнях [1, с. 217].

Регіони України різняться між собою за рівнем економічного розвитку, галузевою спеціалізацією, природнокліматичними умовами. Але, незважаючи на це, вони тісно пов’язані сучасним виробництвом. Основним важелем активізації та сталого протікання інвестиційних процесів на регіональному рівні є інвестиційний потенціал регіону [10,с.80]. В умовах глобалізації світової економіки міждержавна економічна специфіка згладжується, а регіональна виходить на перший план [12, с. 137].

Розглядаючи інвестиційний процес як цілісний комплекс факторів, ресурсів, механізмів та наслідків, можна виокремлювати поняття “інвестиційний потенціал”. Дослідник І.В. Олександренко стверджує, що інвестиційний потенціал - це сукупність науково-технологічних, фінансово-економічних, виробничих та культурно-освітніх можливостей країни (галузі, регіону, підприємства), необхідних для забезпечення інвестиційного розвитку економіки [10, с. 81]. Кондрашова М.В. стверджує що інвестиційний потенціал — це показник кількісний, що враховує основні макроекономічні характеристики, насиченість території факторами виробництва (природними ресурсами, робочою силою, основними фондами, розвиненою інфраструктурою фінансового ринку) [8, с.119].

Погоджуючись з дослідниками можна стверджувати що інвестиційний потенціал – це сукупність певних можливостей країни (галузі, регіону, підприємства) які характеризують насиченість території факторами виробництва.

В середині 90 – х років з метою покращення інвестиційної політики в регіонах України було прийнято рішення про створення на певних територіях пріоритетного розвитку спеціального режиму інвестиційної діяльності.

Режим ТПР передбачає підвищену відповідальність за реалізацію інвестиційних проектів у регіонах України [2, с. 46]. Більшість інвесторів приваблює великий внутрішній ринок України. Серед регіонів у 2007—2009 рр. провідні місця за обсягами прямих іноземних інвестицій займали м. Київ, АР Крим, Дніпропетровська, Харківська, Київська, Донецька, Львівська, Запорізька та Одеська області[6].

Регіональний розподіл прямих іноземних інвестицій надає змогу розподілити всі області України за трьома групами: до першої групи відносяться області з найбільшим обсягом прямих іноземних інвестицій, до другої — з середнім обсягом, та до третьої — з найменшим. Зарубіжні інвестори надають перевагу регіонам урбанізованим, з розвиненою інфраструктурою, з наявністю кваліфікованих трудових ресурсів і легким доступом до ресурсів, офісних та виробничих приміщень.

Таким чином, в першу чергу інвестують області І групи, а саме в такі міста, як Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Харків, Одеса, Львів, Запоріжжя. Потрібно зауважити, що з першої групи було виключено м. Донецьк, так як це пов'язано з тимчасовою "відірваністю" певних територій Донецької області від економічного простору України. Але в той самий час доволі високі показники саме в цьому рейтингу отримали кілька областей Західної України, які мають кордони з іноземними державами, що сприяє більш жвавим темпам росту інфраструктури, інноваційному розвитку та покращенню інвестиційної привабливості: Закарпатська, Львівська, Чернівецька. В сучасних умовах очікувати великого припливу іноземного капіталу в Україну не доводиться,

тому що інвестиційний клімат залишається несприятливим [9, с.77]. За результатами проведеного дослідження можна стверджувати, що між західними регіонами посилюється конкуренція за інвестиційні ресурси, а отже, влада на місцях проявлятиме дедалі більшу лояльність до донорів — як іноземних, так і внутрішніх [11, с.49].

Провідне місце у формуванні інвестиційного забезпечення регіонів займають регіональні фактори. Якщо загальнодержавні фактори принципово однакові в усіх регіонах країни, то різниця у рівні інвестиційного потенціалу регіонів - це, насамперед, результат дії місцевих, регіональних факторів. Якщо інвестиційний клімат виступає результатом дії всіх факторів, то інвестиційна привабливість регіонів, насамперед, - регіональних [4, с.167].

Запорукою успіху інвестиційних проектів могла б стати пайова участь в них територіальних громад, гарантування мінімальних розмірів прибутків на інвестиції, строків виплат тощо[5].

Сьогодні вже очевидно, що без активної участі регіонів, без застосування комплексу конструктивних важелів залучення іноземних інвестицій, кредитів банків, а також заощаджень населення неможливо підвищити забезпечення відтворення основного капіталу та подальше його ефективне функціонування[4,с.169].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що в Україні насамперед необхідно покладатися на власні внутрішні ресурси. Кошти іноземних інвесторів можуть стати у нагоді тільки у ефективно функціонуючій економіці як додаткове джерело інвестицій. Щоб забезпечити сприятливий національний інвестиційний клімат, потрібні політична воля, комплексні і послідовні ринкові реформи, цивілізоване конкурентне середовище.

Список використаних джерел

1. Вахович І. М. Фінансова політика сталого розвитку регіону: методологія формування та механізми реалізації: [монографія.] / – Луцьк: Настир'я, 2007. с.217.
2. Інвестування: [навч. посіб.] / Гриньова В. М., Коюда В.О., Лепейко Т.І., Коюда О.П. / Під аг. Ред. д – ра екон. наук, проф.. В.М. Гриньової. – 2- ге вид.,доправ. і доп. – Х.: ВД “ІНЖЕК “, 2004.с.46.
3. О. Д. Данілов, Г. М. Івашина, О. Г. Чумаченко: [навч. посіб.] – К.: “Видавничий дім Комп'ютерс“, 2001. с.7

4. Сергій Дрогунцов, Аліна Федорищева Інвестиційне забезпечення основного капіталу в регіонах України / С. Дрогунцов // Регіональна економіка - 2004. №3 с. 159 – 171.
5. Дульська І. В. Внутрішні джерела збільшення конкурентоспроможності техноломістких економік/ І. В. Дульська//
[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iee.org.ua/ru/detailed/news/10> [Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України, 2005р.].
6. Держкомстат України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [//www.ukrtrstat.gov.ua](http://www.ukrtrstat.gov.ua).
7. Ковалев В. В. Методы оценки инвестиционных проектов./ – М.: Финансы и статистика, 1998. с.4.
8. Кондрашова М.В. Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону / М. В. Кондрашова // Держава та регіони. – 2008. - №2 с. 118 – 121.
9. Маслак О.О., Стасюк Н.Р., Жежура В.Й. Регіональні аспекти оцінювання інвестиційної привабливості як чинника стимулювання інноваційної діяльності / О.О. Маслак, Н.Р. Стасюк, В.Й. Жежура // Регіональна економіка. - 2009. № 3 с. 75 – 79.
10. Олександренко І. В. Оцінка інвестиційного потенціалу регіонів/ І. В. Олександренко // Регіональна економіка - 2009. №3 с. 81 – 91.
11. Продиус О.І. Дослідження інвестиційної привабливості регіонів та шляхи їх підвищення/ О.І. Продиус // Економіка та держава - 2010. № 2 с. 48 – 50.
12. Сабадаш В. В., Ковальчук М.М. Теоретико – методичні підходи до оцінки потенціалу джерел внутрішнього інвестування у розвиток регіону/ В. В.Сабадаш, М.М. Ковальчук // Механізм регулювання економіки. 2008.№3 с. 137 – 150.
13. Федоренко В.Г. Інвестиційний менеджмент: [навч. посіб.] – 2 – ге вид., доп. – К.: МАУП, 2001.с. 6.

***Володимир Павлов, д.е.н., професор**
завідувач кафедри фінансів та економіки природокористування
Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне*

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНИХ ГАРАНТІЙ ДЕРЖАВИ

Соціальним асигнуванням належить важливе значення у формуванні людського капіталу суспільства. Основними джерелами фінансування реалізації державних гарантій в соціальній сфері є кошти державного та місцевих бюджетів, а також кошти державних цільових позабюджетних фондів.

Важливе значення у забезпеченні соціальних гарантій держави має процес зростання бюджетних видатків. Мова йде про відтворення людського потенціалу, а саме: підвищення рівня зайнятості та оплати праці; підвищення рівня освіти; вдосконалення системи охорони здоров'я; збільшення життя населення, поліпшення житлових умов, тощо. Проте фактичний рівень

фінансування соціальної сфери не задовольняє ані розвиток, ані її утримання. За цих умов актуальною постає проблема пошуку шляхів удосконалення механізму інвестування соціальних потреб населення.

Бюджетування є інструментом перерозподілу валового внутрішнього продукту з метою підтримання сприятливого соціального клімату в державі, здійснення соціального захисту та забезпечення населення, зменшення майнового розшарування громадян.

Згідно з чинним Бюджетним Кодексом України видатки на фінансування соціальної сфери розмежовуються між бюджетами різних рівнів, включаючи Державний та місцевий бюджети. Видатки зведеного бюджету на соціальну сферу становлять понад 50%.

Фінансування соціальних послуг, які безпосередньо споживає населення, здебільшого здійснюється за рахунок коштів місцевих бюджетів. Ці видатки складають понад 70% їх об'єму. Саме з цього джерела забезпечується надання гарантованих Конституцією України суспільних послуг, таких, як освіта, охорона здоров'я, соціальний захист; утримуються заклади культури, фізичної культури і спорту, фінансуються молодіжні програми [2].

Взагалі, видатки на соціальний захист населення поділяють на: 1) видатки на соціальний захист у зв'язку з малозабезпеченістю; 2) виплати, призначенням яких є відшкодування втраченого доходу (допомога по вагітності і пологах, по догляду за дитиною-інвалідом тощо); 3) виплати, пов'язані з відшкодуванням втраченого здоров'я або майна (виплати компенсацій реабілітованим громадянам); 4) витрати, пов'язані з наданням підтримки в облаштуванні (на утримання притулків для неповнолітніх); 5) витрати на надання пільг і привілеїв окремим категоріям громадян.

Соціальна відповідальність держави в системі бюджетного інвестування багато в чому визначається характером міжбюджетних відносин, в основі яких лежить перерозподіл бюджетних ресурсів. Вони залежать від можливостей надходження фінансових ресурсів до бюджетів різних рівнів. Бюджетні соціальні інвестиції направлені на виконання делегованих і власних

повноважень органами державної виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Саме тому проблема якнайкращої побудови системи міжбюджетних відносин в країні є найактуальнішою.

Взагалі, метою міжбюджетних відносин є забезпечення гарантованого рівня надання суспільних благ на всій території країни. Проблемам формування міжбюджетних відносин, в контексті соціальної відповідальності, приділяють увагу багато вчених. Луніна І. О. розглядає міжбюджетні відносини як відносини між центральною і місцевою владою з розподілу повноважень, видаткових зобов'язань і дохідних джерел між бюджетами різних рівнів [4, с.10].

На думку К. В. Павлюк, міжбюджетні відносини - це система міжбюджетних відносин органів державної влади, місцевого самоврядування щодо встановлення та розмежування бюджетних повноважень розподілу доходів та видатків бюджетів, взаємної відповідальності [6].

Т.Г. Бондарук розглянула міжбюджетні відносини в контексті формування місцевої бюджетної політики [1]. За визначенням Опаріна В. М. міжбюджетні відносини є «внутрішніми бюджетними потоками, які відображають перерозподіл доходів і видатків місцевих бюджетів» [5с. 17].

Сунцова О.О. визначає сутність поняття «міжбюджетні відносини» як «форму взаємозв'язків і взаємозалежностей між окремими ланками системи місцевих бюджетів, а також між місцевими бюджетами та Державним бюджетом України - головним елементом системи міжурядових фінансових відносин» [7с. 383].

Міжбюджетні відносини зумовлені рухом коштів між Державним бюджетним України і місцевими бюджетами а також між окремими видами місцевих бюджетів із метою забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією та законами України.

Проте, ефективність відносин між ланками бюджетної системи міститься не в рівні збалансування місцевих бюджетів унаслідок бюджетного вирівнювання, а в сприянні соціально-економічного розвитку територій, а

також зростанні добробуту населення [3,с.5]. На сьогодні до основних складових системи міжбюджетних взаємовідносин в нашій країні відносять:

- розмежування бюджетних видатків згідно з розподілом повноважень між органами державної влади та органами місцевого самоврядування;
- забезпечення бюджетів достатніми ресурсами для виконання ними відповідних функцій і задач;
- підтримка «бідних» територій за рахунок вилучення коштів у відносно «багатих»;
- різні форми відносин, які виникають у процесі виконання бюджетів. [8,с. 102].

Недосконалість моделі формування міжбюджетних відносин фінансів України є причиною того, що соціальна сфера не отримує важливих децентралізованих імпульсів гармонізації розвитку. Завершенням цього процесу можуть стати вимоги до підвищення рівня соціально відповідальності держави, як одного з головних чинників соціально-економічної стабілізації країни та її регіонів. Саме це визначає необхідність підвищення рівня соціальної відповідальності місцевих органів державної влади.

Список використаних джерел:

1. Бондарук Т.Г. Місцеве самоврядування та його фінансове забезпечення в Україні [Текст]: монографія / Т.Г.Бондарук; НАН України. Ін-тут екон. та прогнозув. – К.: [б.в.], 2009. – 608 с.
2. Бюджетний Кондекс України. Закон від 21.06.2001, №2542-111 // Відомості Верховної ради України (ВВР). – 2001. - №37-8.-С.189.
3. Волохова І.С. Міжбюджетні відносини в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / І.С. Волохова; Одес. Держ. Екон. Ун-т. – Одеса: Атлант.-234 с.
4. Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів та основи принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І.О. Луніна // Фінанси України [Текст].- 2010-№9.-С.3-12.
5. Опарін В.М. Бюджетна система: навч.-метод. Посіб. Для самост. вивч. Дисципліни / В.М. Опарін, В.І. Малько, С.Я. Кондратюк // -К.: КНЕУ, 2000.-С. 17.
6. Павлюк К.В. Бюджет, бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України [Текст]: монографія / К.В. Павлюк// -К.: НДФІ, 2006.-584с.
7. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. Посіб. / О.О. Сунцова // -К.:ЦНЛ, 2005.-С.383.
8. Феценко Л.В. Бюджетна система України / Л.В. Феценко, П.В. Проноза, Н.В. Кузьминчук // Навчальний посібник.-К.: Кондор, 2008.-440с.

*Марія Перепелиця , д.ю.н., доцент
доцент кафедри фінансового права
Національний юридичний університет України
імені Ярослава Мудрого, м. Харків*

ГОЛОВНА МЕТА ФІНАНСОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ТА ПРОБЛЕМИ ЩОДО ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ

Держава в ході управління справами суспільства і вирішення основних питань суспільного розвитку реалізує ряд необхідних функцій. При цьому держава покликана виконувати необхідні та корисні для суспільства публічні функції: забезпечення політичної стабільності, регулювання економіки та підтримка підприємництва, сприяння розвитку освіти, науки і культури, охорона природи, забезпечення безпеки, міжнародне співробітництво та ін. Іншими словами, на державу покладено великий обсяг загальносоціальних справ, який має тенденцію до зростання.

Здійснення вищевказаних, необхідних для всього суспільства завдань можливе завдяки такій складовій державної діяльності як фінансова. Основний зміст здійснення фінансової діяльності держави виражається саме в реалізації інтересів усього суспільства (або хоча б його більшості).

Фінансова діяльність держави характеризується з двох сторін: по-перше, як особливий вид економічної діяльності, по-друге, як різновид державного управління. В якості управлінської фінансова діяльність є владною, державно-плановою, координуючою та контролюючою. Саме ці властивості і повинні дозволяти їй досягати поставлених цілей. Отже, фінансова діяльність держави є цілеспрямованою, тобто покликаною досягнути певних і бажано ефективних результатів. А раз метою фінансової діяльності держави є забезпечення фінансовими ресурсами життєдіяльності суспільства для задоволення його інтересів - то і питання про ефективність досягнення цієї мети є актуальним і важливим для дослідження.

Дослідження питання щодо головної мети діяльності держави та проблем її досягнення безпосередньо пов'язане з аналізом проблеми про державні

органи, які безпосередньо реалізують повноваження в сфері публічних фінансів, оскільки саме від якості їх роботи і залежить кінцевий позитивний результат, до досягнення якого має прагнути держава.

У житті, на практиці невірешним залишається наступне питання: з одного боку держава створила систему необхідних владних органів і наділило їх потрібними фінансовими повноваженнями, необхідними для досягнення поставлених цілей, а, з іншого боку - реалізація цих повноважень не дозволяє досягти запланованого стійкого результату у фінансових правовідносинах, тобто стабільного функціонування економічних відносин, а значить, спокійного і задовільного життя більшості суспільства.

У здійсненні фінансової діяльності держави беруть участь органи всіх трьох гілок влади, а також органи місцевого самоврядування. Звичайно, всі вони беруть таку участь в межах своєї компетенції та поставлених завдань. Для деяких з них така діяльність не є основною (хоча й важливою), а ряд державних структур як раз і створюються виключно з метою виконання фінансових функцій. У зв'язку з цим всі державні органи при здійсненні фінансової діяльності розподіляються на органи загальної фінансової компетенції та органи спеціальної фінансової компетенції.

До першої групи входять ті, коло повноважень яких включає не тільки фінансові питання, а й інші, що стосуються будь-яких сфер життєдіяльності суспільства; а в другу - суб'єкти, що виконують функції виключно у сфері мобілізації, розподілу, використання публічних грошових фондів; функції грошового обігу та фінансового контролю.

До органів які володіють загальною фінансовою компетенцією відносяться на вищому рівні Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Президент України. До таких суб'єктів фінансового права відносяться і органи судової влади. У систему органів, які мають спеціальну фінансову компетенцією входять: Державна фіскальна служба України, Міністерство фінансів України, Державна казначейська служба України, Національний банк України, Рахункова палата України, Державна фінансова інспекція України.

При цьому важливим є те, що всі державні органи (як загальної, так і спеціальної фінансової компетенції) об'єднує (повинна об'єднувати) єдина мета - їх діяльність має бути спрямована на забезпечення ефективного функціонування фінансової системи в суспільстві (бюджетної, податкової, грошової) для досягнення наступної найбільш важливої мети - максимального виконання всіх тих прав та інтересів, які держава прописала в Конституції України та низці соціальних законів.

Не повинно створюватися помилкового враження від того, що якщо одні структури відають загальними фінансовими питаннями, то результати їх діяльності не настільки серйозні для суспільства, ніж наслідки від прийняття рішень органами спеціальної фінансової компетенції. Це далеко не так, а скоріше навіть навпаки. Так, Верховна Рада України, хоча і віднесена до державного органу загальної фінансової компетенції, проте виконує найважливіші функції в суспільстві з питань фінансів, тому що визначає головні орієнтири розвитку всієї фінансової системи країни шляхом прийняття та затвердження законів. Отже, саме від її дій залежатимуть і конкретні результати діяльності органів спеціальної фінансової компетенції.

У відання Верховної Ради України включено питання про затвердження рішень про отримання Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій. Не для кого не секрет, що такі позики треба повертати в певний термін, але при цьому ще й обслуговувати державний борг, тобто погашати відсотки по кредиту. Джерелом погашення відсотків, а також погашення боргу в цілому виступають податки, збори, штрафи (інші обов'язкові платежі). Отже, законодавчий орган змушений під цю позику збільшувати рівень податкового тиску в країні.

Далі під таке рішення підлаштовує свою діяльність і Державна фіскальна служба, яка змушена безпосередньо забезпечувати надходження збільшених податків до бюджету (бюджетів). Метою діяльності даної структури є забезпечення повного і своєчасного надходження всіх обов'язкових платежів до доходної частини публічних фондів країни. Однак чи досягне фіскальна служба

такої мети - це велике питання. Адже практикою доведено той факт, що збільшення податкового тиску в країні вище ніж на 27-30% призводить не до збільшення грошових надходжень до бюджету, а, навпаки, до їх відтоку. Іншими словами, зростають факти порушення фінансової дисципліни - ухилення від сплати збільшених податків платниками податків, приховування доходів від оподаткування, ведення подвійної фінансової документації та ін.

У зв'язку з таким прийнятим Верховною Радою України рішенням (органом загальної фінансової компетенції), інший державний орган - Фіскальна служба України (орган спеціальної фінансової компетенції) не зможе ефективно і успішно досягати заплановану мету - своєчасно і в повному обсязі забезпечувати бюджети грошовими надходженнями, що тягне далі інші негативні явища.

Фінансова діяльність державних органів різної компетенції взаємопов'язана між собою та взаємообумовлена, а її результати безпосередньо в тій чи іншій мірі залежать не тільки від «старань» окремо взятого державного органу, а від дій і рішень іншого державного органу і цілого кола таких органів.

Виключно законами України Верховна Рада України встановлює основи створення і функціонування фінансового, грошового, кредитного та інвестиційного ринків; статус національної валюти, а також іноземних валют на території України. Далі закони повинні виконуватися тим державним органом влади (спеціальної фінансової компетенції), який безпосередньо для цього і створений, тобто Національним Банком України.

Національний Банк України визначає та проводить грошово-кредитну політику, монопольно здійснює емісію національної валюти України та організовує готівковий грошовий обіг, здійснює валютне регулювання, визначає порядок здійснення операцій в іноземній валюті, організовує і здійснює валютний контроль за банками та іншими фінансовими установами, аналізує стан грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин, та ін., але, в цілому здійснює контроль за проведенням грошово-кредитної політики в країні.

Верховна Рада України як законодавчий орган встановлює в законах положення і правила які Національний Банк України втілює в життя. Тоді чому не досягається основна мета функціонування грошової системи (яка є складовою фінансової системи) - не забезпечується стабільність грошової одиниці України - гривні, а значить і цінова стабільність

Під ціновою стабільністю розуміється збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання у середньостроковій перспективі (від 3 до 5 років) низьких, стабільних темпів інфляції, які визначаються індексом споживчих цін». Чи можна сказати, що у Верховної Ради України та Національного Банку України разом виходить підтримувати стабільність національної валюти (а значить і цінову стабільність) на такі терміни, або, хоча б менші. Адже вони наділені для цього всіма необхідними повноваженнями.

Справа в тому, що рішення Верховної Ради України не мають кардинального впливу на діяльність Національного Банку України, а можуть носити скоріше рекомендаційний характер. Національний банк дійсно, в повному розумінні цього слова, монопольно здійснює емісію національної валюти України та організує готівковий грошовий обіг. Іншими словами, законодавчий орган не вправі давати вказівку Національному Банку - коли і в якій кількості друкувати грошові знаки країни (як би держава в них не потребувала). Таке архіважливе для держави рішення приймається виключно на розсуд Національного банку України.

Таким чином, однією з проблем, що переважають державі досягти поставлених цілей при здійсненні фінансової діяльності є те, що має місце прямий вплив фінансових повноважень одного державного органу на результати діяльності іншого. При цьому досягнення позитивних результатів (ефективного та стабільного функціонування фінансової системи держави) можливо лише у випадку, коли державні органи як загальної, так і спеціальної компетенції переслідують єдину, а не різні цілі своєї фінансової діяльності.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Світова фінансова криза порушила численні економічні та соціальні проблеми української громади та засвідчила, що нині в Україні система соціального страхування є недостатньо ефективною, адже механізми регулювання, закладені в її основу на практиці слабо дієздатні та не функціонують належним чином. Фонди соціального страхування постійно потребують державної фінансової підтримки, а скорочення доходів державного бюджету та збільшення його дефіцитності не дозволяють їх забезпечувати сповна без зменшення загального рівня доходів та поглиблення диференціації різних верств населення за цим критерієм, таким чином це призводить до збільшення прошарку суспільства, що потребує соціального захисту та претендує на соціальні трансферти.

Соціальне страхування є неоднозначним явищем у фінансовій системі держави. Так, страхування деяких видів соціальних ризиків є одним із видів страхування, як перерозподільної ланки фінансової системи, крім того, ресурси загальнообов'язкового державного соціального страхування формують цільові державні фонди, що виступають ланкою державних фінансів. Таким чином, загальнообов'язкове державне соціальне страхування та добровільне страхування соціальних ризиків виступають важливим елементом фінансової системи країни.

Найбільш поширені трактування категорії «соціального страхування» відображені у табл. 1.

Як видно із таблиці чітко виокремлюють соціальне страхування як складову або ж форму соціального захисту В. О. Безугла, Д. М. Загірняк, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська, Л. П. Шаповал, С.І. Юрій.

Таблиця 1

Основні визначення поняття «соціальне страхування»*

Зміст поняття	Автор
«...система заходів щодо матеріального забезпечення населення в старості, у разі захворювання чи втрати працездатності в працездатному віці, у разі безробіття, підтримки материнства й дитинства в умовах страхової медицини, при виході на пенсію тощо» [1]	В.Д. Базилевич
«... форма соціального захисту населення, система заходів щодо матеріального забезпечення та соціального обслуговування в старості, на випадок тимчасової або постійної втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття та в інших випадках, передбачених законодавством» [2].	В. О. Безугла, Д. М. Загірняк, Л. П. Шаповал
«... сукупність усіх форм і видів страхування, які мають на меті забезпечення широких мас населення на випадок різних соціальних ризиків» [3].	Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук
«... обов'язкова державна програма захисту працівників, а також керівників від втрат доходу притаманних ринковій економіці – особливо внаслідок нещасних випадків, хвороб, виходу на пенсію» [4].	А.А. Голдсміт
«... найважливіший елемент державної соціальної політики у сфері управління ризиками відтворення населення і виконує функції соціального захисту, забезпечення фінансування соціальної допомоги, регулювання доходів та рівня життя різних груп населення, попередження та профілактики наслідків настання соціальних ризиків» [5].	В.Й. Пліса
«... важлива складова частина соціального захисту населення, центром якого є людина та її потреби, а якість їх задоволення впливає на рівень економічного розвитку держави» [6]. «... виражає економічні відносини, що виникають в процесі перерозподілу ВВП шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості, на випадок постійної чи тимчасової втрати працездатності, безробіття, підтримки материнства, а також охорони здоров'я» [6].	С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська
«... встановлена державою система права щодо надання соціальних послуг та матеріального забезпечення громадянам у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від громадянина причин, старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових коштів, що формуються шляхом сплати страхових внесків роботодавцями та найманими працівниками, а також бюджетних асигнувань у випадках, визначених законодавством» [7].	І. С. Ярошенко

*Джерело: узагальнено автором

Дещо інший підхід застосовуваний науковцями Н.М. Внуковою та Н.В. Кузьминчук, які вбачають соціальне страхування елементом перерозподільної ланки страхування, тобто сукупністю форм і видів страхування із соціальною метою.

Звичайно соціальному страхуванню притаманні основні риси страхування проте, на думку професора Масачусецького університету А.А. Голдсмита соціальне страхування є елементом фіскальної політики та податкової системи: «У більшості індустріальних країнах наймані працівники і роботодавці повинні сплачувати податки на заробітну плату (які часто ефемерно називають «внесками») на соціальне страхування» [4]. Частково таке твердження є слушним зокрема в частині вилучення створюваного суспільного продукту, здійснення навантаження на фонд оплати праці тощо, проте з іншого боку все ж платежі є внесками адже скеровуються у певний цільовий фонд, а не до бюджету і мають конкретне призначення.

Вітчизняний вчений В.Й. Плиса та американський дослідник А.А. Голдсміт під соціальним страхуванням розуміють частину державної соціальної програми захисту населення або ж складову соціальної політики держави. Проте хибним, на нашу думку, є трактування соціального страхування В.Й. Плисою як джерела фінансування соціальних допомог, тоді як основою соціальних допомог виступає бюджетне фінансування, а фінансовою базою соціального страхування слугують переважно страхові внески.

З фінансового боку соціальне страхування характеризує дефініція запропонована Тернопільською школою С.І. Юрієм, М.П. Шавариною, Н.В. Шаманською, як системи відносин з приводу перерозподілу суспільного продукту у вигляді внесків для накопичення та виплат у разі настання соціальних випадків.

Юридичний аспект соціального страхування представлений у визначенні запропонованому І. С. Ярошенко як системи прав щодо надання соціальних послуг та матеріального забезпечення громадянам.

Не можна також, на наш погляд, відкидати й інституційний ефект соціального страхування, адже створюються нові інститути – фонди соціального страхування.

Таким чином, дослідження семантики поняття «соціальне страхування» дозволяє виокремити його основні форми прояву: соціальну, економічну, фінансову, правову та інституційну (табл. 2).

Таблиця 2

Форми прояву соціального страхування*

Форма прояву	Механізм реалізації
Соціальна	полягає у створенні універсальної та всеохопної системи захисту всіх верств населення від усіх факторів нестабільності
Економічна	виступає формою перерозподілу ВВП
Фінансова	є системою економічних відносин, що виникають при розподілі та перерозподілі ВВП шляхом формування грошових фондів та їх використання на забезпечення соціальних гарантій громадян
Правова	являє собою систему юридичних норм, що регламентують соціальний захист при настанні страхових випадків
Інституційна	проявляється у формуванні страхових інститутів (Пенсійний фонд України, Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності).

**Джерело: узагальнено на основі [14] та доповнено інституційною складовою*

Отже, соціальне страхування є багатогранною економічною категорією, адже з одного боку – це сукупність страхових інститутів, з іншого – це система економічних відносин з приводу перерозподілу ВВП шляхом акумуляції внесків (нарахувань та утримань) у фонди грошових коштів та подальше їхнє використання для забезпечення громадян при настанні страхових випадків внаслідок соціальних ризиків. Соціальне страхування пройшло тривалий шлях еволюції від найпримітивніших форм до створення цілісної взаємоузгодженої системи захисту та забезпечення населення від настання страхових ризиків. Реформування системи соціального страхування, що відбувається нині в Україні, та її узгодження із системами соціального страхування розвинених країн Європейського Союзу повинні відбуватися із врахуванням надбань попереднього досвіду соціального страхування в Україні та світі для пошуку надійніших та ефективніших способів реалізації поставленої мети

Список використаних джерел:

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси : навч. посібник / За заг. ред. В.Д. Базилевича - К.: Атака, 2002.
2. Соціальне страхування : навч. посібник / В. О. Безугла, Д. М. Загірняк, Л. П. Шаповал. – К. : ЦУЛ, 2011. – 208 с.

3. Внукова Н.М., Кузьминчук Н.В. Соціальне страхування: Кредитно- модульний курс : навч. посіб. / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук – К.: Центр учбової літератури, 2009. – С.21-46.
4. Goldsmith A.A. Business, government, society: the global political economy /Arthur Austin Goldsmith. – N.Y. : McGraw-Hill/Irwin, 1996. – 558p.
5. Плиса В.Й. Страхування : навч. посібник / В.Й. Плиса – К.: Каравела, 2005. – 392 с.
6. Юрій С.І., Шаварина М.П., Шаманська Н.В. Соціальне страхування : підручник / С.І. Юрій, М.П. Шаварина, Н.В. Шаманська – К.: Кондор, 2006. – С.13-27.
7. Ярошенко І. С. Право соціального забезпечення : навч. посібник / І.С. Ярошенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 232 с.

***Богдан Пишик, д.е.н., професор**
завідувач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, м. Львів*

ФОРМУВАННЯ РИНКУ ЦІЛЬОВОГО КАПІТАЛУ В УКРАЇНІ

В сучасних економічних умовах ефективне функціонування держави забезпечується шляхом стабільного розвитку соціальної сфери, метою розвитку якої є зростання якості життя населення, що включає не тільки споживання матеріальних благ та послуг, але і задоволення духовних потреб, стан здоров'я, тривалість життя, морально-психологічний клімат. Усі це потребує значних фінансових ресурсів, акумулювання яких повинно відбуватись як на рівні держави, так і власне економічних суб'єктів господарювання. Виходячи з вище зазначеного, справедливо зауважити, що забезпечення ефективного функціонування соціальної сфери, що є одним із пріоритетних завдань уряду на сучасному етапі розвитку держави, неможливе без впровадження інноваційних фінансових механізмів, у тому числі й за рахунок цільового капіталу.

Цільовий капітал являє собою частину майна некомерційної організації (НКО), що формується за рахунок внесених грошових пожертвувань та передається у довірче управління фінансовим установам з метою отримання доходу від інвестування коштів у ринкові активи, який буде використаний для фінансування статутної діяльності. Іншими словами, за рахунок добровільних пожертв створюється так званий «ендаумент-фонд», який виступає гарантією наявності грошових коштів у майбутньому. При цьому витрати НКО можуть здійснюватися лише за рахунок доходів від інвестованої основної суми ендаументу, яка залишається недоторканою.

Формування цільового капіталу та використання доходу від його розміщення може здійснюватися у сфері освіти, науки, охорони здоров'я, культури, фізичної культури і спорту (за винятком професійного спорту), мистецтва, архівної справи, соціальної допомоги (підтримки), охорони навколишнього середовища.

Загальновідомо, що у світовій фінансовій системі важливе місце займають інституційні інвестори. Загальний розмір активів світової фінансової системи становить 225 трлн дол. США [1], з яких обсяг активів інституційних інвесторів складає близько 100 трлн дол., США. Аналіз обсягів їхніх активів у 2012 році дає змогу стверджувати, що найпотужнішими з них є пенсійні фонди (34 трлн дол., США), взаємні фонди (24,7 трлн дол., США.), страхові компанії (24,4 трлн дол., США.), суверенні фонди добробуту 5,5 трлн дол., США), хедж-фонди та індексні фонди – відповідно 2 і 1,6 трлн дол., США, а також ендаументи, на які припадає 0,85 трлн дол., США. Найбільші обсяги ендаументів нині сформовані у сфері університетської освіти в США (табл. 1), які постійно зростають.

Таблиця 1
Найбільші ендаументи університетів США, млрд. дол. США [2 - 4]

Назва університету	Ринкова вартість ендаумент-фонду у 2010 році	Ринкова вартість ендаумент-фонду у 2014 році	Темп приросту, %
Harvard University	27,56	36,4	32,08
Yale University	16,65	23,9	43,54
Princeton University	14,4	21,20	47,22
The University of Texas System	14,05	25,42	80,92
Stanford University	13,85	21,4	54,51
Massachusetts institute of Technology	8,32	12,4	49,04

На нинішній день є усі підстави стверджувати про функціонування та розвиток ринку цільового капіталу, сутність якого проявляється у функціонуванні специфічної сфери фінансово-кредитних відносин між НКО та суб'єктами фінансового ринку, у якій під впливом попиту та пропозиції відбувається створення, купівля-продаж, обмін та обіг фінансових ресурсів, активів та інструментів, а також надаються фінансові послуги, які опосередковують ці процеси. Слід звернути увагу на те, що цільовий капітал може трансформуватися у фінансові активи за допомогою відповідних фінансових інструментів та фінансових послуг. Відтак у світі сформувався

специфічний ринок цільового капіталу, який базується на поєднанні елементів соціальної сфери, благодійництва та фінансового ринку, що загалом відповідає особливостям функціонування та законам розвитку останнього (рис. 1)

Найважливішою умовою стабільної діяльності ендаументів в рамках заявленої місії є грамотне розміщення коштів фонду на фінансових ринках. З цією метою в більшості зарубіжних фондів створюється інвестиційний комітет, який займається питаннями планування видаткової політики, розміщення активів, структури організації фонду, вибору інвестиційних менеджерів, здійснення контролю за дотриманням інвестиційної політики і т. д.

Рис.1. Місце ринку цільового капіталу у просторі відносин між суб'єктами соціально-економічної сфери

Благодійний фонд повинен правильно визначити поєднання ризику та дохідності вкладень. З одного боку, капітал фонду повинен протягом тривалого часу зберігати свою цінність, що можливо досягти шляхом його розміщення в надійні малоприбуткові активи, з іншого боку, для отримання максимальної віддачі від вкладень частини капіталу на реалізацію своїх цілей фонд може розміщувати в високоприбуткові, ризиковані активи. Ефективна модель управління фондом з метою реалізації його місії представляє так званий «магічний трикутник», сторонами якого є: а) суспільна користь (переслідування суспільно корисних цілей для отримання податкових переваг), б) надійність

(дотримання цілей створення, збереженості майна, забезпечення фінансової стійкості і безпеки), в) прибутковість (високі поточні доходи).

Залежно від ступеня розвитку фінансового ринку в різних країнах благодійні фонди використовують у своїй діяльності різні інструменти вкладення коштів: інструменти грошового ринку (депозити, поточні рахунки, короткострокові фінансові вкладення), боргові інструменти (державні та корпоративні облігації, векселі, депозитні сертифікати), акції, деривативи (ф'ючерси, форварди, опціони і т. д.), альтернативні інструменти (вкладення зі зниженим рівнем ліквідності і більш високим порівняно з традиційними інструментами показником співвідношення «прибутковість – ризик»: фонди нерухомості, конверсійні позики, синтетичні фінансові інструменти, хедж-фонди, прямі інвестиції, вкладення в сировину, дорогоцінні метали, предмети мистецтва).

У Європі (зокрема, у Німеччині) у фінансовій діяльності благодійних фондів переважають інструменти фіксованої дохідності. Причиною такого стану є існуюча в чинному законодавстві вимога збереження капіталу і зниження будь-яких можливих ризиків в управлінні активами фондів. У США, навпаки, значну частину вкладень становлять вкладення і інструменти пайової участі. У розподілі вкладень фондів цільового капіталу у США більше половини їх суми припадає на вкладення в акції і лише третина цих вкладень припадає на частку вкладень в інструменти з фіксованою прибутковістю [5]. В Україні, на нашу думку, існуючим ендаументам, з огляду на теперішню фінансову ситуацію, слід дотримуватись консервативної стратегії інвестування, надаючи перевагу державним цінним паперам до 3-х років та депозитам у державних банках.

Україна суттєво відстає від означеного процесу, оскільки створення таких фондів, швидше їх прообразів, тільки розпочинається. Розвитку ринку цільового капіталу в Україні сприятимуть: по-перше, прийняття відповідного закону України, який би регламентував цілі, напрями, порядок формування і використання цільового капіталу, вимоги до власників ендаументів та органів

управління ними, особливості довірчого управління та інвестування коштів у ринкові активи. По-друге, підготовка та впровадження перспективних магістерських програм у вищих навчальних щодо підготовки якісних фахівців з питань фандрайзингової діяльності, управління діяльністю НКО, розроблення інвестиційних стратегій, оцінювання фінансових ризиків; по-третє, в Україні слід розвивати спеціалізовані інституції спільного управління цільовим капіталом в інтересах НКО; здійснення широкої просвітницької та агітаційної роботи серед потенційних інвесторів про важливість цільового капіталу; здійснення бенчмаркінгу, аналіз потреб цільових груп жертводавців, розробка спеціальних продуктів «під ключ»; розробка фінансових (у т.ч. й податкових) стимулів для жертводавців та НКО; формування належних підходів до державного регулювання енедаументів.

Розвиток ринку цільового капіталу в Україні – це, насамперед, важливе соціальне завдання, що диктується з одного боку вимогою часу, а з іншого боку закликами уряду щодо модернізації вітчизняної фінансової системи та соціальної політики. Як свідчить досвід зарубіжних країн, без наявності нових, нестандартних шляхів вирішення існуючих проблем стабілізація фінансової системи як вітчизняної, так і світової, вихід на повноцінні темпи зростання ВВП, а головне – стале економічне зростання, неможливі. Одним з таких інноваційних інструментів є фонди цільового капіталу. Ринок цільового капіталу в нашій країні перебуває у зародковому стані, однак, разом з тим, у майбутньому може накопичити колосальний потенціал для зростання.

Список використаних джерел:

1. Бирюков В. Инвестиционные стратегии институциональных инвесторов: суверенные инвестиционные фонды vs эндаументы [Текст] / Е. С. Бирюков // Вестник МГИМО-Университета. - 2013. - № 6. - С. 117-126.
2. Annual Endowment Report. Harvard Management Company. September 2014: http://www.hmc.harvard.edu/docs/Final_Annual_Report_2014.pdf
3. Endowment Accounts managed by Princeton University. Annual Report 2014: <http://www.princeton.edu/uhs/pdfs/mccosh-auxiliary-report.pdf>
4. The Huffington Post [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.huffingtonpost.com/2011/01/31/colleges-and-universities_n_815646.html?ref=harvard#s232144&title=University_of_California.
5. Государственно-частное партнерство в образовании : [сборник] / Научные редакторы О. П. Молчанова, А. Я. Лившин. — М. : КДУ, 2009. — с. 55.

*Юрій Радіонов, к.е.н.
начальник відділу адаптації та імплементації міжнародних стандартів,
моніторингу і аналізу у сфері державного фінансового контролю
Рахункова палата України, м. Київ*

БЮДЖЕТІ ІНВЕСТИЦІЇ В УКРАЇНІ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Країна, яка прагне до поступового, еволюційного розвитку і бути успішною в майбутньому, має вже сьогодні забезпечувати розподіл бюджетних коштів як на поточні видатки так і на інвестиційні.

Інвестиції змінюють інституційну структуру та темпи розвитку соціально-економічних процесів всередині країни, а сам інвестиційний процес, його структура та обсяги є фактором динаміки руху та формування майбутньої архітектури економічної системи країни.

Активну участь в інвестиційному процесі приймають бюджетні кошти. Хоча в Україні, вони і поступаються в обсягах коштів підприємств та кредитам банків, інших позик в загальному обсягу інвестицій.

Характерною ознакою бюджетних інвестицій є їх приналежність до бюджету. Однак, визначення даного терміну в бюджетному законодавстві України, відсутнє.

На думку Затонацької Т.Г., бюджетні інвестиції це видатки з державного та місцевих бюджетів, які спрямовуються на фінансування державних інвестиційних програм економічного, науково-технічного, соціального розвитку, на програми розвитку окремих регіонів, галузей економіки, на фінансування інвестиційних проектів та на придбання державою частки акцій або прав власності підприємства з метою отримання очікуваного соціального та економічного ефекту [1, с.149].

Ідентифікуючи саме поняття інвестицій в складі бюджету, приходимо до висновку, що бюджетні інвестиції це видатки бюджету направлені на реалізацію різносторонніх бюджетних програм від науково-технічних до соціально-економічного розвитку, пріоритетів розвитку регіонів тощо з метою

забезпечення зростання вартості основних фондів, державних активів, підвищення рівня соціально-економічного життя населення та розвитку країни в цілому.

Серед українських вчених, які забезпечили вагомий внесок в дослідження теорії бюджетних інвестицій відомі роботи Л.Гриценко, Т.Затонацької, В.Зимовця, О.Кириленко, В.Кудряшова та інших. Проте, низка проблем в сфері бюджетних інвестицій потребує подальших наукових пошуків. Адже, це дає можливість раціональніше використовувати бюджетні кошти на відтворення основних фондів держави, покращувати галузево-економічну структуру, соціальну інфраструктуру, інвестиційну привабливість секторів економіки, територій тощо.

Метою даного дослідження є встановлення проблем, які стримують ефективну реалізацію бюджетних інвестицій та пошук шляхів подальшого розвитку.

Державні цілі служать причиною бюджетних інвестицій. Оскільки, спектр цих цілей досить широкий, бюджетні інвестиції спрямовуються у різносторонні напрямки суспільного розвитку від житлово-комунального господарства до розвитку підприємництва, покращення екологічної ситуації тощо.

Бюджетні інвестиції повинні не стільки зростати, скільки перетворюватися на дійовий інструмент забезпечення формування основ конкурентоспроможної економіки [4, с.43].

Бюджетні інвестиції поряд з іншими інвестиційними ресурсами, забезпечують стабільність економіки, сприяють росту кількості і якості суспільно необхідної користі. Соціально-економічне значення бюджетних інвестицій полягає в розширеному відтворенні та зростанні рівня життя населення.

Нажаль, в Україні бюджетні інвестиції мають низький рівень результативності, оскільки має місце неналежний рівень управління бюджетними коштами та неефективне їх використання.

Так, із запланованих по Черкаській області 15 пускових об'єктів у 2013 році за рахунок коштів субвенції в повному обсязі виконано роботи лише на 4 об'єктах, частково - на 6 об'єктах, взагалі не розпочиналися роботи ще на 4 об'єктах. По Чернігівській області на усіх 4 об'єктах роботи виконані частково. Використання коштів субвенцій здійснювалося в умовах недостатньої організації підготовчих робіт на об'єктах з боку департаментів капітального будівництва обласних державних адміністрацій та виконавчого комітету Канівської міської ради Черкаської області, які є розпорядниками коштів субвенції на рівні місцевих бюджетів. Як наслідок, з передбаченого обсягу бюджетних асигнувань (94,5 млн. грн.) ними використано тільки 42,7 млн. грн. (тобто менше половини), до того ж із порушенням законодавства - 1,2 млн. грн., неефективно - 1,6 млн. гривень. Решта невикористаних коштів субвенцій по Черкаській області в сумі 39,3 млн. грн. і по Чернігівській - 12,5 млн. грн. повернено до держбюджету, що свідчить про неефективне управління цими ресурсами [3].

Проблеми ефективності використання бюджетних інвестицій мають системний характер і стосуються різних об'єктів, програм, проектів, галузей економіки.

Практика свідчить, що при реалізації бюджетних інвестицій не виконуються доручення Уряду щодо подачі узгоджених пропозицій з визначення конкретних напрямів та переліку об'єктів для фінансування. Крім того, ті пропозиції місцевих органів влади, що надходять відповідальним міністерствам для узагальнення часто не стосуються поняття «інвестицій».

Аудитом ефективності використання коштів субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на будівництво, реконструкцію, ремонт та утримання вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктах встановлено, що місцевими органами влади у 2011 році не забезпечено повною мірою ефективного управління і використання коштів субвенції. Головними причинами цього було невиконання місцевими органами влади встановленого Урядом порядку щодо будівництва і реконструкції вулиць та доріг комунальної

власності, відсутність належної взаємодії між Укравтодором та місцевими органами влади при виборі об'єктів інвестування [2, с.102].

На стадії планування направлення бюджетних інвестицій допускається свідоме розпорошення коштів за іншими не інвестиційними об'єктами. Розподіл обсягів фінансування здійснюється без урахування необхідності завершення раніше розпочатих робіт на об'єктах у нормативні та проектні строки [5, с.51].

Численні випадки порушень учасниками інвестиційного процесу норм чинного законодавства та нормативно-правових актів негативно впливає на ефективність використання бюджетних коштів та результативність бюджетних інвестицій.

В більшості випадків, рішення щодо бюджетних інвестицій приймалось без техніко-економічних обґрунтувань, що визначають доцільність цих інвестицій та без врахування рівня будівельної готовності об'єкта. Часто застосовувалась практика надання коштів держбюджету на безповоротній основі підприємствам-замовникам недержавної форми власності, що призводило до втрат.

Система управління бюджетними інвестиціями, як на державному так і регіональному рівнях в окремих позиціях потребує удосконалення, зокрема, оптимізації, чіткого розподілу повноважень між учасниками інвестиційного процесу - центральними та місцевими органами виконавчої влади, з метою забезпечення досягнення конкретного результату на що виділялись бюджетні кошти. Оскільки, органи виконавчої влади в регіонах не завжди володіють повною та вичерпною інформацією про стан освоєння бюджетних інвестицій, хід будівництва об'єктів на які залучено кошти держбюджету та стан незавершеного будівництва.

Бюджетні кошти мають направлятися виключно у найбільш ефективні, соціально значимі сфери, зокрема, для створення нових робочих місць, забезпечення працівників роботою і заробітною платою, наповнення споживчого ринку товарами і послугами [5, с.59].

Діючий механізм реалізації бюджетних інвестицій є вкрай незадовільним, він не відповідає сучасним вимогам, оскільки не сприяє якісному відбору пріоритетних інвестиційних проектів, не зосереджує обмежені бюджетні ресурси, що скеровуються на інвестиційні програми (проекти) на пріоритетних цілях задля проведення модернізації секторів економіки та досягнення кращих результативних показників на шляху до реалізації стратегічної мети.

Для успішної реалізації бюджетних інвестицій, необхідно на законодавчому рівні чітко врегулювати поняття «бюджетні інвестиції». Це дасть можливість структурувати та ідентифікувати бюджетні видатки. Важливо раціонально та ефективно використовувати бюджетні кошти і спрямовувати бюджетні інвестиції у пріоритетні напрями розвитку, забезпечувати приріст, оновлення основних фондів, що дасть можливість поступово модернізовувати українську економіку.

Список використаних джерел:

1. Затонацька Т.Г. Бюджетно-податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. Монографія. – К.: Задруга, 2012. – 299с.
2. Звіт Рахункової палати за 2012 рік. Київ -2013. 198с. [Електр.ресурс] – Режим доступу http://portal.rp.int/doccatalog/document/16742074/Zvit_2012.pdf
3. Пам'ятні дати відзначили, довгобуди залишилися. Рахункова палата України. Київ-2014. [Електр.ресурс] – Режим доступу: <http://portal.rp.int/control/main/uk/publish/article/16744832>
4. Радіонов Ю.Д. Бюджетні кошти як інвестиційний ресурс України // Економіка України. – 2014. - №9. – С.35-53
5. Радіонов Ю.Д. Проблеми реалізації бюджетних інвестицій // Економіка України. – 2015. - №2. – С.48-60.

Марія Рипкович

*здобувач кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль
Науковий керівник: Луців Б.Л., д.е.н., професор*

РОЗВИТОК РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ НА ЗАСАДАХ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Реалізація проектів державно-приватного партнерства зумовлює отримання мультиплікативного ефекту в супутніх галузях рекреаційно-туристичної сфери, зокрема, транспорті, соціальній інфраструктурі, житлово-комунальному господарстві. Вважається, що реалізація значної кількості

інвестиційних проектів у рекреаційно-туристичній сфері сприятиме активізації відтворювальних процесів у національній економіці. Це забезпечується мультиплікативним впливом на економічні процеси в супутніх галузях національного господарства. Вплив рекреаційно-туристичної сфери на національну економіку відбувається завдяки залученню іноземної валюти та зниження тиску на платіжний баланс.

В контексті сьогодення розробка концепцій активізації рекреаційно-туристичної сфери має бути спрямована на забезпечення структурної перебудови всієї національної економіки України. Відтак, рекреаційно-туристична сфера може стати дієвим інструментом переходу країни від індустріальної економіки до економіки знань, яка опирається на виробничі послуги. Для цього необхідно забезпечити досягнення оптимальних пропорцій у структурі національної економіки. У розвинутих країнах частка рекреаційно-туристичної сфери досягає 5-8% від валового національного продукту, а в Україні, за оцінками різних фахівців, не перевищує 2% [1, с. 134].

За матеріалами світового економічного форуму (СЕФ) рекреаційно-туристична сфера України характеризується незадовільним рівнем. Так, за найбільш показовими складовими, що утворюють структуру конкурентоспроможності, - пріоритетність розвитку (84 місце), авіаційна (78) та автотранспортна (73) інфраструктури, ціновою конкуренцією (110), привабливістю територій для зовнішніх відпочивальників (101) країна значно відстає від світових лідерів. Але, в кінцевому підсумку, відбулись позитивні зміни майже за всіма показниками (табл. 1).

Це засвідчує те, що в Україні є намагання активно приступити до реалізації цілеспрямованої державної інфраструктурної політики. Однак, загалом, місце України в рейтингу конкурентоспроможності рекреаційно-туристичної сфери ледь покращилось з 77 до 76. Вважаємо, що необхідні більш суттєві зміни, ніж тільки інфраструктурне забезпечення структурних перетворень. Необхідні зміни можуть бути забезпечені формуванням та реалізацією інноваційної політики рекреаційно-туристичної сфери України,

складовою частиною якої є розбудова необхідної інфраструктури та впровадження концепції державно-приватного партнерства.

Таблиця 1

Структура індексу конкурентоспроможності рекреаційно-туристичної сфери України у 2009-2013 роках [2]

Індекс	2009 р.		2011 р.		Зміна індекс у в 2009 – 2011р р., +/-	2013 р.		Зміна індекс у в 2011 – 2013р р., +/-	Зміна індексу в 2008 – 2013рр., +/-
	Значення індекс у	Місце у рейтингу	Значення індекс у	Місце у рейтингу		Значення індекс у	Місце у рейтингу		
1. Нормативно-правове регулювання	4,7	62	4,6	64	-0,1	4,7	60	+0,1	+0,2
1.1. Політика норм і правил	3,8	104	3,8	107	0	3,9	111	+0,1	+0,2
1.2. Екологічна стійкість	4,3	79	4,2	88	-0,1	4,3	92	+0,1	+0,1
1.3. Охорона та безпека	4,7	86	4,5	82	-0,2	4,7	77	+0,2	+0,2
1.4. Охорона здоров'я	6,4	18	6,5	17	+0,1	6,6	8	+0,1	+0,2
1.5. Пріоритетність розвитку	4,0	87	4,1	101	+0,1	4,2	84	+0,1	+0,4
2. Навколишнє бізнес-середовище та інфраструктура	3,4	72	3,5	76	+0,1	3,6	71	+0,1	+0,4
2.1. Авіатранспортна інфраструктура	2,6	94	2,6	93	0	2,8	78	+0,2	+0,4
2.2. Масовий транспорт	3,3	72	3,4	74	+0,1	3,5	73	+0,1	+0,3
2.3. Туристична інфраструктура	3,7	55	4,4	53	+0,7	4,6	50	+0,2	+1,1
2.4. Комунікаційна інфраструктура	2,4	51	3,2	68	+0,8	3,1	70	-0,1	0
2.5. Цінова конкурентоспроможність	3,9	116	4,0	119	+0,1	4,0	110	0	+0,1
3. Людські, культурні та природні ресурси	3,9	103	3,3	118	-0,2	3,6	99	+0,3	+0,1
3.1. Людські ресурси	5,1	68	4,9	68	-0,2	4,9	65	0	0
3.2. Рекреаційно-туристична привабливість	4,7	66	4,2	117	-0,5	4,3	101	+0,1	-0,5
3.3. Природні ресурси	2,4	112	2,3	119	-0,1	3,0	102	+0,7	+0,6
3.4. Культурні ресурси	1,8	88	1,9	86	+0,1	2,1	80	+0,2	+0,2
Загальний показник	3,8	77	3,8	85	0	4,0	76	+0,2	+0,2

Державно-приватне партнерство в рекреаційно-туристичній сфері – це співробітництво між різними за ієрархією державними органами, органами місцевого самоврядування з юридичними чи фізичними особами, що здійснюється на основі договору в порядку, який встановлений законодавством [3, с. 25]. Отже, державно-приватне партнерство в рекреаційно-туристичній сфері характеризується як система юридично оформлених відносин між органами влади, що регулюють процеси організації відпочинку на макро-, мезо- та макрорівнях, а також державними рекреаційно-туристичними установами, приватними підприємцями, за якої стає можливим досягнення синергетичного ефекту та створення або поліпшення інфраструктури, товарів, послуг чи ресурсів. У цьому випадку процес супроводжується розподіленням ризиків, ресурсів та винагород між партнерами.

Таблиця 2

Реалізовані інвестиційні проекти України в межах державно-приватного партнерства [4]

№ п/п	Галузь національної економіки	Кількість проектів, одиниць
1.	Водопостачання	71
2.	Виробництво, транспортування та постачання тепла	32
3.	Будівництво та експлуатація транспортної інфраструктури (у тому числі морських та річкових портів)	16
4.	Туризм, відпочинок, рекреація, культура та спорт	9
5.	Геологорозвідка і видобуток корисних копалин	8
6.	Переробка відходів	7
7.	Охорона здоров'я та енергетика	3

В Україні є певний досвід реалізації інвестиційних проектів у межах державно-приватного партнерства (табл. 2). Їх найбільша кількість реалізована у житлово-комунальній сфері та розбудові інфраструктури. У сфері туризму, відпочинку, рекреації, спорту значна кількість проектів була спрямована на підготовку та проведення чемпіонату Європи з футболу – Євро-2012.

Найбільш поширеною формою державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України є концесія та оренда (табл. 3). Інші форми: створення спеціальних економічних зон, реалізація національних

проектів, створення спільних підприємств, приватизація, договір на управління об'єктами державної та комунальної власності - не отримали широкого застосування.

Таблиця 3

**Приклади використання державно-приватного партнерства в
рекреаційно-туристичній сфері України [5]**

Назва проекту чи рекреаційно- туристичного об'єкту	Приватний партнер	Форма державно- приватного партнерства	Строк	Умови
Замок у Старому Селі Пустомитівський район)	ТОВ «Кріс»	Концесія	49 років	Збереження об'єкта культурної спадщини, використання його у суспільних потребах, проведення відновлювальних та реставраційних робіт
Палац у с.Тартаків (Сокальський р-н Львівська обл.)	ФОП «Новосад»	Концесія	49 років	Вивести з аварійного стану і ввести в експлуатацію палац в якості туристично- відпочинкового центру
Мукачівський замок «Паланок»	ТЗОВ «Високий замок»	Оренда	з 2010 р. до 2056р.	Створення готельно- ресторанного комплексу
	СП «Айсберг»		з 2011 р.	Створення дегустаційного залу, магазину з продажу вина та сувенірів

Доречно зауважити, що використання державно-приватного партнерства потребує розробки значної кількості проектів, які пов'язані із розробкою нових маршрутів, екскурсій, модернізації засобів розміщення та об'єктів санаторно-курортного лікування, впровадження інформаційних технологій, проведення заходів із формування іміджу міст та територій як дестинацій зі значними атрактивними можливостями.

Список використаних джерел:

1. Цьохла С.Ю. Трансформація рекреаційної діяльності та розвиток регіональних ринків курортно-рекреаційних послуг (методологія, аналіз і шляхи вдосконалення) [Текст]/ С.Ю.Цьохла; Таврійський національний ун-т ім. В.І.Вернадського. – Сімф.: Таврія, 2008. – 352 с.
2. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2008, 2009, 2011, 2013: Managing in a Time of Turbulence [Text] // World Economic Forum. – Switzerland: Genewa, 2008, 2009, 2011, 2013. – 517-531. – ISBN – 13: 978-92-95044-17-0.
3. Гонта О.І., Безуглий І.В. Наукові аспекти розвитку державно-приватного партнерства в рекреаційно-туристичній сфері України //Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. - № № (27). – с. 23 – 30.

4. Інформаційно-аналітичний бюлетень КМУ від 14.08.2013 р. Розвивається державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.info-kmu.com.ua/2013-08.14/article/15615594/html>.

5. Публічно-приватне партнерство: уроки минулого та перспективи майбутнього [Електронний ресурс]/ М.Мальський. – Режим доступу: www.congress.lviv.ua/download.php?downloadid=30.

Юлія Салахова
ассистент кафедры финансов
УО «Полоцкий государственный университет», г. Новополоцк

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ, ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ДВИЖЕНИЯ ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА С УЧЕТОМ ДВОЙСТВЕННОСТИ ЕГО ПРИРОДЫ В СИСТЕМЕ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

На современном этапе экономического развития государств, среди всех факторов, влияющих на эффективность системы национального хозяйствования, все большую значимость начал приобретать венчурный капитал, составляющий основу экономического потенциала общества в условиях переход к экономике нового типа, а именно к инновационной экономике. В рамках общей доступности материальных и технических ресурсов, инвестиционные ресурсы и степень их задействованности во многом определяют конкурентоспособность как отдельной организации, так и отрасли, государства в целом. Таким образом, можно говорить о том, что именно венчурный капитал становится основой для максимально быстрого перехода к инновационному пути хозяйствования, а инновации – источником вновь созданной ценности. Говоря о венчурном капитале будет в первую очередь подразумеваться «долгосрочные (5-7 лет) высокорисковые инвестиции частного капитала в акционерный капитал вновь создаваемых малых высокотехнологичных, перспективных компаний (или уже хорошо зарекомендовавших себя венчурных предприятий), ориентированных на разработку и производство наукоемких продуктов, для их развития и расширения, с целью получения прибыли от прироста стоимости вложенных средств» [1]. Можно сделать вывод, что выбор метода и инструментов

финансирования инвестиционного проекта зависит от ряда факторов: предпочтения инвесторов, защита прав собственности предпринимателем, наличие или отсутствие залога и обеспечения, проработки бизнес-плана, социальной значимости и бюджетной эффективности в случае государственной поддержки. Как видно, выбор метода финансирования во многом зависит от готовности инвесторов принимать на себя риски, связанные с их реализацией. Методы, инструменты финансового механизма венчурного инвестирования, в первую очередь, должны способствовать трансформации накопленных средств в венчурные проекты. Необходимо заметить, что для субъектов хозяйствования венчурный капитал является альтернативным источником привлечения дополнительных средств, в то время как для инвестора – безгарантийным высокорисковым вложением средств. Именно из-за сложности структуры и различий в природе источников формирования венчурного капитала проявляется двойственность его природы в системе учета. Так, с точки зрения учета, венчурный капитал, поступивший в распоряжение субъектов малого и среднего бизнеса от инвестора может выступать в двух формах, а именно:

- собственного капитала, если инвестор вложил средства путем участия в формировании уставного капитала;
- заемного капитала, если инвестор, к примеру, финансировал деятельность путем покупки облигаций.

В обоих случаях, владельцем венчурного капитала будет выступать инвестор. В то же время, при получении дополнительных источников финансирования инновационной деятельности субъект малого или среднего бизнеса, направляет данные средства на создание инновационного продукта. После его создания, он будет находиться в собственности именно инноватора. Именно в этом просматривается двойственность характера венчурного капитала и проявляется проблематика его учета. Инвестор сможет получить прибыль либо в момент продажи своей доли в уставном капитале (стоимость которой возрастет в случае успешной реализации инновационного проекта), либо же в момент возврата обязательств по заемному ресурсу (с учетом

инвестиционного дохода). Инноватор получает прибыль в ходе реализации инновационного проекта. Представим механизм движения венчурного капитала, с учетом всех его особенностей и определенной выше природы, графически (рис.1).

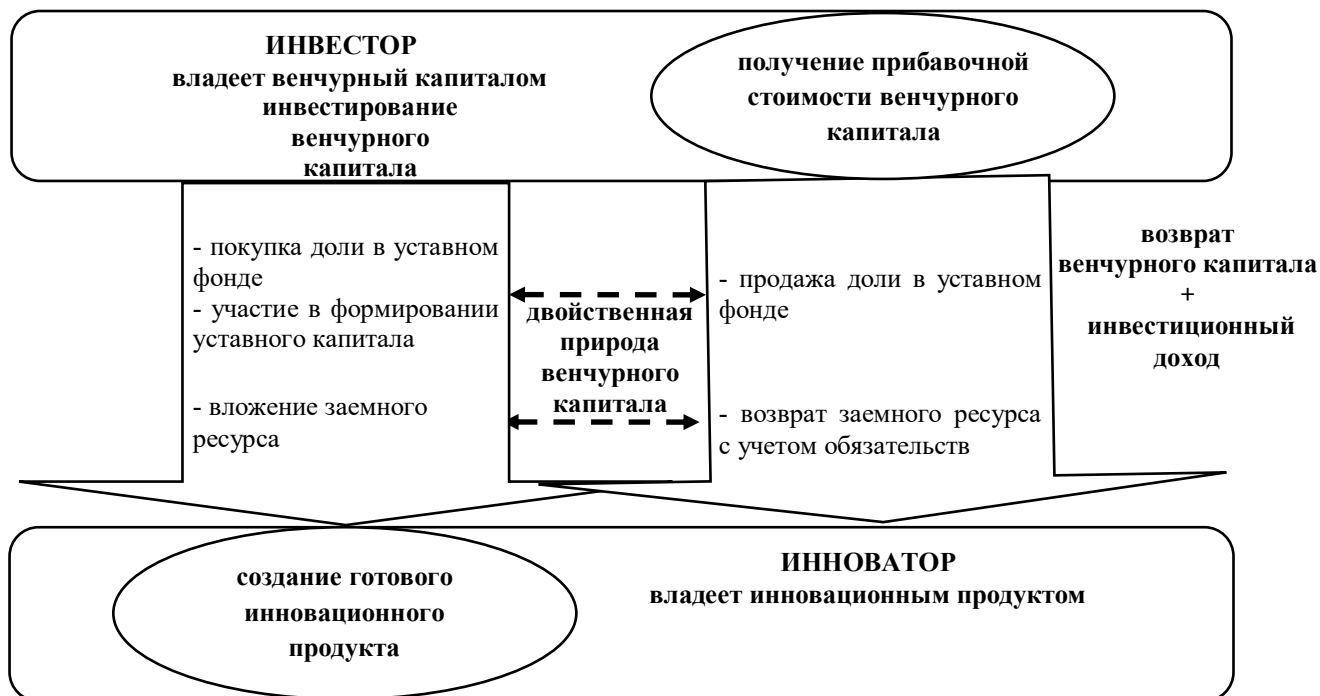

Рис. 1. Отражение двойственной природы венчурного капитала в системе бухгалтерского учета

Источник: собственная разработка.

Таким образом, с учетом всех особенностей инвестиционной, инновационной деятельности, а также системы формирования, движения и использования венчурного капитала, и инвестор и инноватор, с учетом специфичности и рисковости данных видов деятельности, должны следить за своевременностью формирования информации в системе бухгалтерского учета о движении и использовании венчурного капитала путем группировки данных по направлениям, стадиям, этапам и формам. Только в таком двойном режиме учета венчурного капитала можно достичь максимальной эффективности его формирования, движения и использования в целях получения как готового инновационного продукта, так и самой прибавочной стоимости венчурного капитала.

Перечень использованных источников:

1. Воронцов В. А. Основные понятия и термины венчурного финансирования / В. А. Воронцов, Л.В. Ивина. – М. : Ступени, 2002. – 336 с.

*Віктор Свадеба, студент
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород
Науковий керівник: Бутурлакiна Т.О., к.е.н., доцент*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Соціальне страхування — фундаментальна основа державної системи соціального захисту населення, що уможливорює матеріальне забезпечення і підтримку непрацездатних громадян за рахунок фондів, сформованих працездатними членами суспільства. За допомогою соціального страхування створюються умови для відтворення робочої сили та захисту громадян у разі настання певних страхових випадків (хвороба, інвалідність, старість, втрата годувальника, безробіття, нещасний випадок на виробництві тощо). Тому питанням, що стосуються проблем і перспектив розвитку соціального страхування в Україні приділяється дедалі більше уваги [1, с. 16].

Як відомо, соціальне страхування - це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом [4, с. 33].

Необхідність соціального страхування зумовлена такими причинами:

- наявністю осіб, які, з огляду на певні обставини, не беруть участі у суспільно-корисній праці, отже, не можуть за рахунок заробітної плати підтримувати своє життя;

- наявністю громадян, які є дієздатними, але не мають можливості себе реалізувати.

Системою соціального страхування та пенсійного забезпечення охоплено: 21 млн. активно трудящихся осіб, 14,5 млн. пенсіонерів.

Соціальне страхування має ряд недоліків. Основними проблемами соціального страхування є:

- кризовий стан економіки внаслідок певних внутрішніх і зовнішніх чинників доведений до піку на сьогоднішній день;

- в Україні погіршується демографічна ситуація, хоча вона і відповідає загальній тенденції старіння населення, характерній для розвинутих країн. Старіння населення і необхідність збільшення обсягу коштів для їх забезпечення призводить до зростання пенсійного навантаження на тих, хто працює;

- кількість працюючих громадян скорочується внаслідок масового виїзду на роботу за кордон, прихованого безробіття, заняття індивідуальною трудовою діяльністю без офіційної реєстрації;

- система соціального страхування в нашій державі деякою мірою зберігає ще адміністративно – розподільний характер, вона не завжди ув'язується із соціальною політикою, у зв'язку з чим немає очікуваного ефекту від певних змін, а дії органів законодавчої та виконавчої влади бувають некоординованими та непослідовними.

- уряд досить широко залучає досвід розвинутих держав при вирішенні ряду проблем соціального страхування, що не завжди є виправданим (наслідками запровадження невинновданого зарубіжного досвіду в даній сфері є неефективне адміністрування при невинновданому зростанні адміністративних витрат);

- співвідношення середнього розміру пенсії та середнього розміру заробітної плати в Україні досить низьке (воно становить близько 35%);
- пенсії встановлюються у розмірах, значно нижчих, ніж визначений державою прожитковий мінімум;
- надмірно зростають витрати на утримання служб, комісій та центрів соціального обслуговування.

Недоліками фондів соціального страхування виступають [2, с. 51]:

- доходи страхових фондів на сьогодні формуються в основному за рахунок обов'язкових внесків роботодавців, поки що незначна участь працюючих громадян у їх формуванні (підвищення частки громадян у структурі платників повинно стимулювати їх зацікавленість у зниженні ризиків, турботі про здоров'я, дозволить включити в коло застрахованих непрацюючих членів сімей);
- великі розміри внесків до державних соціальних фондів не збільшують надходження коштів від підприємств, організацій, що пов'язано з таким негативним явищем, як “тінізація” економіки;
- наповнення бюджетів страхових фондів залежить як від низького рівня заробітної плати більшості працюючих, так і від хронічної затримки з її виплатою, що відповідно відображається на страхових виплатах;
- діяльність страхових фондів не є прозорою для суспільства, при тому, що першою передумовою ефективності соціального страхування є абсолютна прозорість діяльності фондів.

Актуальною є також проблема соціальної політики в даній сфері.

Соціальна політика України також не враховує ряд недоліків в регулювання соціального страхування [3, с. 87]:

- проблеми, які можуть бути вирішені на локальному організаційному рівні не повинні передаватись у відання більш високої організації чи інстанції;
- відсутня чітка концепція цілей і пріоритетів, заснованих на реальних економічних можливостях (наприклад, чого варте підвищення пенсій, якщо

воно відразу провокує підвищення цін, або соціальних виплат, які не мають під собою реальних економічних розрахунків);

- повільне здійснення державою життєво необхідних реформ, для забезпечення розвитку соціального страхування в Україні.

Для того, щоб соціальне страхування в Україні була ефективним, експерти рекомендують :

- забезпечити високі темпи зростання національної економіки як основного чинника зростання доходів фондів соціального страхування;

- реформувати законодавчу базу в сфері соціального страхування відповідно до стандартів провідних країн;

- визначити рівні доходів (заробітної плати) громадян, які варто вважати: достатніми для самозабезпечення без соціальної допомоги у сфері соціального страхування і ті, які потребують солідарної взаємодопомоги;

- мінімізувати можливості настання страхових випадків;

- забезпечити якісне виконання всіх завдань соціального страхування.

Отже, слід зазначити, що соціальне страхування займає центральне місце у сфері соціального забезпечення населення, поскільки воно пов'язане з поновленням і захистом трудових ресурсів держави, організацій та підприємств різних форм власності та галузей економіки. Недооцінка ролі соціального страхування, як правило супроводжується негативними наслідками, зокрема зменшенням ефективності виробництва, зниженням рівня економічної активності та скороченням трудових ресурсів у майбутньому, тінізації економіки тощо [5, с. 29].

Список використаних джерел :

1. Белінська О.В., Бастричев В.С. Соціальне страхування: особливості розвитку// Збірник статей та доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів та молодих вчених. – 2009. – С.16-18

2. Бровенко М.О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні // Фінанси, 2011. – С.50-56.

3. Новак І. М. Соціальний діалог в системі управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням. Національна система загальнообов'язкового державного соціального страхування: сучасні проблеми та стратегія розвитку / І. М. Новак, А. В. Василик, Н. С. Власенко. – К. : Інститут демографії та соціальних досліджень НАН України, 2009. – 188 с.

4. Сидорчук А.А. Напрями покращення використання фінансових ресурсів державного соціального страхування в Україні // Світ фінансів. – 2010. - №2. – С. 33-43.
5. Скотаренко А.О. Соціальне страхування як регулятор виходу України в умовах фінансової кризи // Фінанси, 2012. – С. 27-29.

*Ірина Скоморович, к.е.н., доцент
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів*

ВСТАНОВЛЕННЯ ВАЛЮТНОГО КУРСУ ГРИВНІ У НОВИХ ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ

Механізм функціонування валютного ринку України потребує вдосконалення у напрямку лібералізації валютного законодавства для розширення можливостей суб'єктів ринку, а також адекватного реагування регулятора ринку в особі НБУ на виклики і загрози, пов'язані з підтримкою ділової активності та реалізацією грошово-кредитної політики в державі. В умовах переходу НБУ до встановлення офіційного курсу гривні на підставі ринкових показників максимальну увагу треба буде приділяти чинникам, які впливають на попит, пропозицію іноземної валюти та на інфраструктуру валютного ринку.

Для забезпечення адекватного попиту на іноземну валюту необхідно посилити відповідальність банків, навіть відповідальних банківських працівників, за невиконання функцій агентів валютного контролю. Йдеться, насамперед, про строгий контроль з їхнього боку за підприємствами, що купують іноземну валюту для виконання зовнішньоекономічних договорів, справжністю цих договорів, усвідомлення цими підприємствами відповідальності у випадку їхньої фіктивності.

У напрямку стимулювання пропозиції іноземної валюти необхідно запровадити податкове стимулювання іноземного інвестування та вітчизняні підприємства-експортери, які своєчасно продають свою експортну виручку. Всіляко необхідно стимулювати і інші підприємства, особливо мале і середнє підприємництво на налагодження виробництва на експорт.

У цьому випадку, крім податкового стимулювання, доцільно активізувати роботу щодо залучення коштів з різноманітних кредитних ліній міжнародних фінансових організацій для малого та середнього підприємництва.

Для збільшення надходжень іноземної валюти з-за кордону податкового стимулювання потребують іноземні інвестиції. Зрозуміло, що в умовах ведення військових дій тяжко сподіватися на їхній масовий приплив. Тому, крім податкових пільг, треба активізувати співпрацю з різноманітними державними та недержавними агенціями страхування інвестиційних ризиків.

Іноземні інвестиції, кредитні кошти міжнародних фінансових організацій здатні не тільки пожвавити вітчизняну ділову активність, але й створити нові робочі місця, в тому числі для вимушених переселенців. Тому важливо їх спрямовувати в реальне виробництво, будівництво, а не в абстрактні проекти чи проїдання.

У частині вдосконалення інфраструктури валютного ринку на готівковому його сегменті потребує впорядкування ситуація з виконанням уповноваженими банками пунктів генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій. Якщо банк має повноваження на здійснення валютно-обмінних операцій, то він повинен або задовольняти потреби клієнтів, або платити штраф чи бути позбавленим цього пункту генеральної ліцензії.

Безготівковий валютний ринок потребує лібералізації. Ми погоджуємося з експертами, які пропонують розширити перелік інструментів на ньому, що дозволить зменшити тиск на валютний курс.

Що ж стосується стабілізації банківської системи України, то тут також допомога може прийти від іноземних інвесторів, яких в умовах відсутності власних ресурсів необхідно всіляко заохочувати до повернення в Україну. Одним з напрямків такого повернення може стати їхня участь у неплатоспроможних банках. Тим більше, що багато іноземних учасників приходили в Україну, купуючи собі не так реальний банк, як його банківську ліцензію.

Такі впливання з боку іноземних інвесторів можуть стати одним з чинників збільшення довіри до банківської системи України. Ще одним сприятливим сигналом у цьому напрямку повинно стати підвищення суми депозиту, яка підлягає відшкодуванню Фондом гарантування вкладів фізичних осіб. У часи минулої світової кризи багато країн, в тому числі Україна, збільшили розміри таких гарантій. Це матиме, насамперед, сприятливий психологічний ефект для вкладників. На аргумент, що це збільшить тиск на Фонд, на який тепер лягло велике фінансове навантаження, відповідаємо, що новий розмір відшкодування буде розповсюджено на ті банки, де ще не введений ліквідатор. Тим більше, що НБУ вже давно стверджує, що очищує банківську систему. Можливо, основні чистки вже були зроблені і решта банків таким чином можливо врятувати. Це, на нашу думку, сприятиме відновленню довіри до банківської системи України і забезпечення конкуренції у ній.

*Олена Сова, к.е.н.
доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Університет економіки та права «КРОК», м. Київ*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ КРЕДИТНИМИ РЕСУРСАМИ

Фінанси домогосподарств є складовою частиною фінансової системи держави. Фінансова криза сьогодення спричинила структурні зрушення в економіці України, які призвели до необхідності активізації пошуку домашніми господарствами нових джерел фінансових ресурсів. Одним із таких джерел є банківське кредитування.

За 2014 рік кількість банків, які мають ліцензії Національного банку України, скоротилася з 180 до 163 банків [3]. Діяльність українських банків сьогодні зосереджена переважно на роботі з юридичними особами. Однак останніми роками помітні тенденції до зростання питомої ваги операцій з фізичними особами [6, с. 68].

Усе більша кількість банків розробляє свої спеціальні програми кредитування, пропонуючи населенню кредити на невідкладні потреби, освіту, придбання нерухомості, товарів тривалого користування тощо. Для багатьох домогосподарств з'являється реальна можливість покращити свої побутові та житлові умови, задовольнити матеріальні та естетичні потреби, не відкладаючи вирішення цих питань до моменту накопичення необхідної суми коштів, а скориставшись кредитними пропозиціями банків [7, с. 172].

Серед інструментів на ринку запозичень найбільш зрозумілими і простими для населення є готівкові кредити. Перевагами такої операції є визначений договором та додатками чіткий графік погашення кредиту і фіксація щомісячної суми погашення боргу.

Збільшується попит фізичних осіб на кредитні карти, що пояснюється підвищенням рівня обізнаності населення, позитивним клієнтським досвідом використання такого продукту, підвищенням функціональності карток.

Овердрафт як форма короткострокового кредитування не передбачає жорсткого графіка погашення заборгованості при зменшенні суми позики, а можливість його поновлення дозволяє клієнтам використовувати кредитні кошти без повторного звернення до банку.

Споживче кредитування є лідером у переліку кредитних послуг населенню через зручні та прості умови швидкого отримання кредиту на придбання товарів безпосередньо у торгівельних мережах.

Іпотечне кредитування надає можливість фізичним особам придбати бажані об'єкти нерухомості з фінансовим посередництвом банків, або, навіть, з допомогою державних установ при погашенні кредитної заборгованості. Автокредитування також користується популярністю серед населення.

Обсяг кредитів, наданих фізичним особам у 2014 році, зріс порівняно з 2013 роком на 18 млрд. грн. до 207 млрд. грн. (див. табл. 1), а без врахування валютних коливань – скоротився на 27 млрд. грн., в тому числі: в національній валюті – на 14,5 млрд. грн., в іноземній валюті – на 13 млрд. грн. (у доларовому еквіваленті – менше на 2 млрд. дол. США).

Таблиця 1

Обсяги кредитування населення України *

№	Показник	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Кредити, надані фізичним особам, млн. грн.:	204 403	196 244	183 287	188 533	206 974
1.1.	у національній валюті	62 164	83 454	99 584	121 778	107 175
1.2.	в іноземній валюті	142 239	112 790	83 703	66 755	99 799
1.3.	в іноземній валюті в дол. еквіваленті	-	-	-	8 352	6 329
2.	Кредити, млн. грн.:	724 005	793 277	809 339	904 874	1 019 022
2.1.	у національній валюті	386 686	470 063	509 777	596 868	545 458
2.2.	в іноземній валюті	337 319	323 213	299 562	308 006	473 564

* Складено автором за даними НБУ

Рівень доларизації кредитування населення зріс з 31,6% до 43,5% (без врахування валютних коливань – знизився з 31,6% до 28,1%) [3].

Останнім часом спостерігається тенденція до зниження ефективності кредитної діяльності банків, що обумовлено такими причинами: скорочення маржі між відсотковими ставками банків за кредитами та обліковою ставкою НБУ; зростання проблемних кредитів та резервів на покриття збитків за кредитними операціями, зростання мультиплікатора капіталу банків, яке призвело до зниження дохідності активів банку [4, с. 207].

Динаміка відсоткових ставок за кредитами наведена в таблиці 2.

Таблиця 2

Відсоткові ставки при кредитуванні економіки України*

№	Показник	2010	2011	2012	2013	2014
1.	Інтегральна відс. ставка за кредитами, % річних:	14,0	14,5	15,1	14,5	14,4
1.1.	в нац. валюті (середньоміс.)	15,0	17,2	17,6	17,5	16,6
1.2.	в іноз. валюті (середньоміс.)	10,6	8,4	9,3	8,7	8,4

* Складено автором за даними НБУ

4 березня 2015 року Національний банк України підвищив облікову ставку до 30%, що викликано гострою необхідністю стабілізації фінансового ринку та запуском механізму таргетування інфляції. Висока облікова ставка зробила кредити НБУ комерційним банкам менш доступними та більш ризикованими. Отже, на 2015 рік гарантовані зміни інтегральної відсоткової ставки за банківськими позиками в сторону збільшення. Кредити для фізичних та юридичних осіб подорожчають, адже банки перекладатимуть витрати на позичальників.

Велике значення для банків при проведенні кредитних операцій має ризик повного або часткового неповернення кредиту або відсотків за користування ним. Головним методом забезпечення повернення кредиту є детальне дослідження потенційного позичальника, визначення його платоспроможності та оцінка фінансового стану [1, с. 77]. А в сучасних економічних умовах плата за прострочення термінів користування кредитними ресурсами також зростає, адже пеня нараховується, виходячи з розміру облікової ставки.

Станом на 1 січня 2015 р. частка простроченої заборгованості комерційним банкам за кредитами у загальній сумі кредитів становить 13,5%, тоді як на 01.01.2014 р. цей показник був 7,7% [3].

Для підвищення якості кредитної діяльності комерційних банків України потрібно вирішити низку проблемних питань, основними з яких є наступні:

- незадовільна структура сукупного кредитного портфеля банків, спричинена зростанням частки простроченої заборгованості в загальному обсязі виданих кредитів;
- складна процедура реструктуризації кредитів;
- недосконала партнерська складова банківського кредитування фізичних осіб в системі відносин клієнт-банк;
- непрозорі організаційно-правові основи укладення договорів кредитування в частині дострокового погашення заборгованості;

- неповне застосування банками маркетингових інструментів для ефективного залучення нових клієнтів;

- низький рівень використання скорингових систем як засобу діагностики фінансового стану позичальника для зменшення ризикованості операцій кредитування фізичних осіб;

- невідповідність більшості методик оцінювання кредитоспроможності позичальників сучасним економічним умовам;

- зменшення кількості договорів довгострокового кредитування;

- недостатня конкретизація кредитних схем, їх вибіркова динамічність тощо.

Розв'язання вказаних проблем дозволить збільшити обсяги та підвищити якість банківського кредитування, що буде позитивно впливати на прискорення темпів соціально-економічного розвитку України. Удосконалення організаційно-правового та фінансового механізму кредитування фізичних осіб сприятиме підвищенню соціального добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Литвиненко Я.В. Банківське кредитування та напрями його подальшого розвитку в Україні / Я.В. Литвиненко, Х.Т. Юрійчук // Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту. – 2013. – № 4. – С. 76-82.

2. Науменкова С. Розвиток кредитування у посткризових умовах / С. Науменкова, С. Міщенко // Банківська справа. – 2013. – № 1. – С. 3-19.

3. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

4. Поляк Н.П. Банківське кредитування: сучасний стан та проблеми сьогодення / Н.П. Поляк // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – 2(74). – С. 201-207.

5. Стеценко Н.А. Банківське кредитування: історія розвитку та сучасний стан / Н.А. Стеценко, С.М. Заїка // Вісник Хмельницького національного університету. – Економічні науки, т. 2. – 2014. – № 5. – С. 235-239.

6. Страхарчук В. Шляхи удосконалення процесу банківського споживчого кредитування / В. Страхарчук, А. Страхарчук // Молодь і ринок. – 2014. – №2(109). – С.67-73.

7. Шевалдіна В.Г. Сучасний стан кредитування населення в Україні / В.Г. Шевалдіна // Фінанси, облік і аудит. – 2013. – Випуск 1 (21). – С. 171-180.

*Віктор Стегура, аспірант
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород
Науковий керівник: Сержанов В.В., к.е.н., доцент*

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ ФІНАНСОВИЙ РИНОК ТА МЕХАНІЗМИ ЇХ ПОДОЛАННЯ

У сучасному світовому господарстві саме фінансові відносини є основою формування економічних відносин між країнами усього світу. Глобальний фінансовий простір, що безперервно розширюється, приводить до того, що значна кількість економічних явищ, які раніше мали тільки національний характер, набувають зараз глобального виміру.

Необхідність приєднання України до світової фінансової громади, вихід на світові фінансові ринки, успішна співпраця і співробітництво, проведення ефективної зовнішньоекономічної діяльності є запорукою подальшого динамічного розвитку нашої держави та є невід'ємною складовою сучасних глобалізаційних процесів, що відбуваються у світі. Саме тому важливим питанням є визначення проблем вітчизняного фінансового ринку та встановлення можливих напрямів їх вирішення з метою поліпшення механізмів функціонування українського фінансового ринку та визначення пріоритетів його подальшого розвитку.

Визначення останніх тенденцій функціонування фінансового ринку України, розгляд основних недоліків функціонування окремих секторів фінансового ринку та визначення напрямів та механізмів поліпшення ситуації на вітчизняному фінансовому ринку, що сприяли б посиленню процесів інтеграції України до світового фінансового простору. Завданнями є визначення сутності процесу інтеграції фінансового ринку та встановлення напрямів розвитку сегментів фінансового ринку України.

Світові фінансові ринки (кредитні, цінних паперів, страхових послуг, валютні) швидкими темпами прогресують, значно випереджаючи інші види міжнародних економічних трансакцій. За оцінками деяких аналітиків,

„потужність” міжнародних ринків характеризується такими середніми показниками: річний експорт товарів сягає 5 трлн. дол, експорт послуг – 1,2 трлн. дол., прямі інвестиції – 300 млрд. дол., портфельні інвестиції – 412 млрд. дол. на рік. Обсяг міжнародної торгівлі деривативами становить близько 2 трлн. дол за день.

Механізм інтеграції фінансового ринку України до міжнародного фінансового простору є сукупністю форм, методів та інструментів, а також ланцюгів та елементів, взаємодія яких спрямована на забезпечення ефективного функціонування національного фінансового ринку як складової світового ринку, підвищення рейтингу фінансових установ та цінних паперів українських підприємств, підвищення їх інвестиційної привабливості.[7, с.51] Зараз будь-який комерційний банк може отримати ліцензію (у т.ч. на здійснення міжнародних платежів) на проведення операцій в іноземній валюті. Українські банки мають кореспондентські рахунки за кордоном і багато іноземних банків відкрили рахунки в банках нашої держави. У зв’язку із вступом до СОТ Україна з 2008 року є об’єктивно включеною до світового господарства. Ринок фінансових послуг стає активним учасником світового ринку за рахунок активного входження іноземних фінансових, страхових та інших компаній на фінансовий ринок України.

Для оцінки ступеня інтеграції України у міжнародний фінансовий ринок необхідно звернути увагу на динаміку обсягів прямих іноземних інвестицій в економіку України. Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в Україні на 31 грудня 2013 року становив 58156,9млрд.дол. США і збільшився порівняно з обсягами на 1 січня 1996 року в 55 раз та склав 1084 доларів в розрахунку на одну особу. Кількість країн світу, які інвестують у економіку України, на 1 січня 1996 року сягала 94, на кінець 2011 року – 128. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за основними країнами-інвесторами наведена на рис. 1.

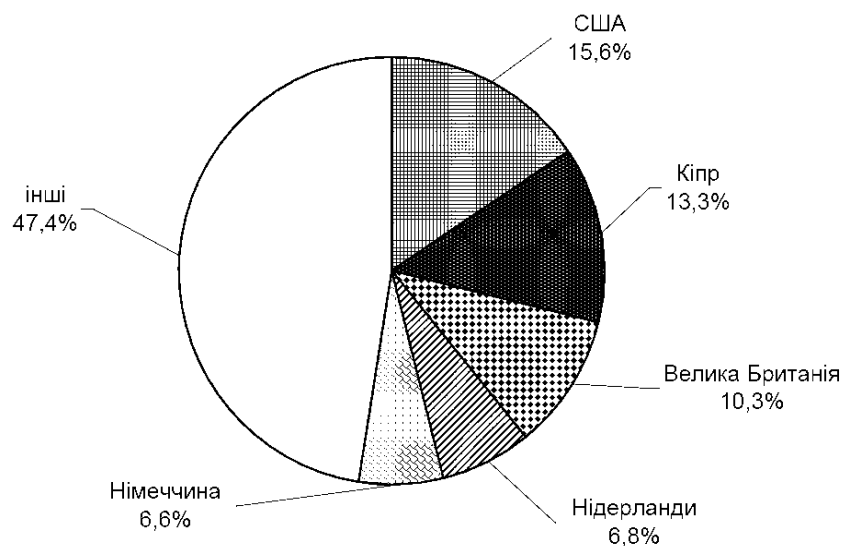

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за основними країнами-інвесторами станом на 01.01.2014 р., % [1]

Аналізуючи дані, наведені на рис. 1, можна відмітити, що станом на 2014 рік найбільшу частку в структурі прямих іноземних інвестицій в економіці України займали такі країни, як США, Кіпр, Велика Британія, Нідерланди та Німеччина. Розглянемо, як змінилася ця структура у 2013 році (рис. 2).

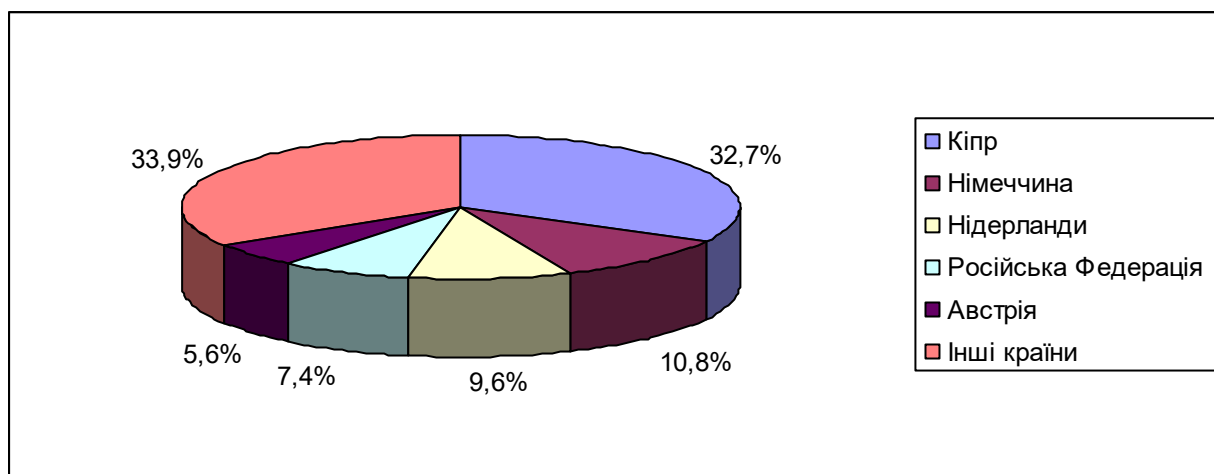

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за основними країнами-інвесторами станом на 31. 12.2013 р., % [1]

У 2013 році основними країнами-інвесторами були Кіпр, Німеччина, Нідерланди, Російська Федерація, Австрія, Велика Британія, Франція, Швеція, Віргінські Острови та США, яким належить понад 78% загального обсягу прямих інвестицій в економіці України. Станом на 31 грудня 2013 року значні обсяги іноземних інвестицій (33%) зосереджено у фінансових установах, саме

тому розгляд цього питання є важливим для аналізу інтеграції України у світовий фінансовий ринок. Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіку країн світу на 31 грудня 2013 року становив 6575,3 млрд.дол. США. Прямі інвестиції з України здійснено до 47 країн світу, переважна їх частка спрямована до Кіпру (рис. 3).

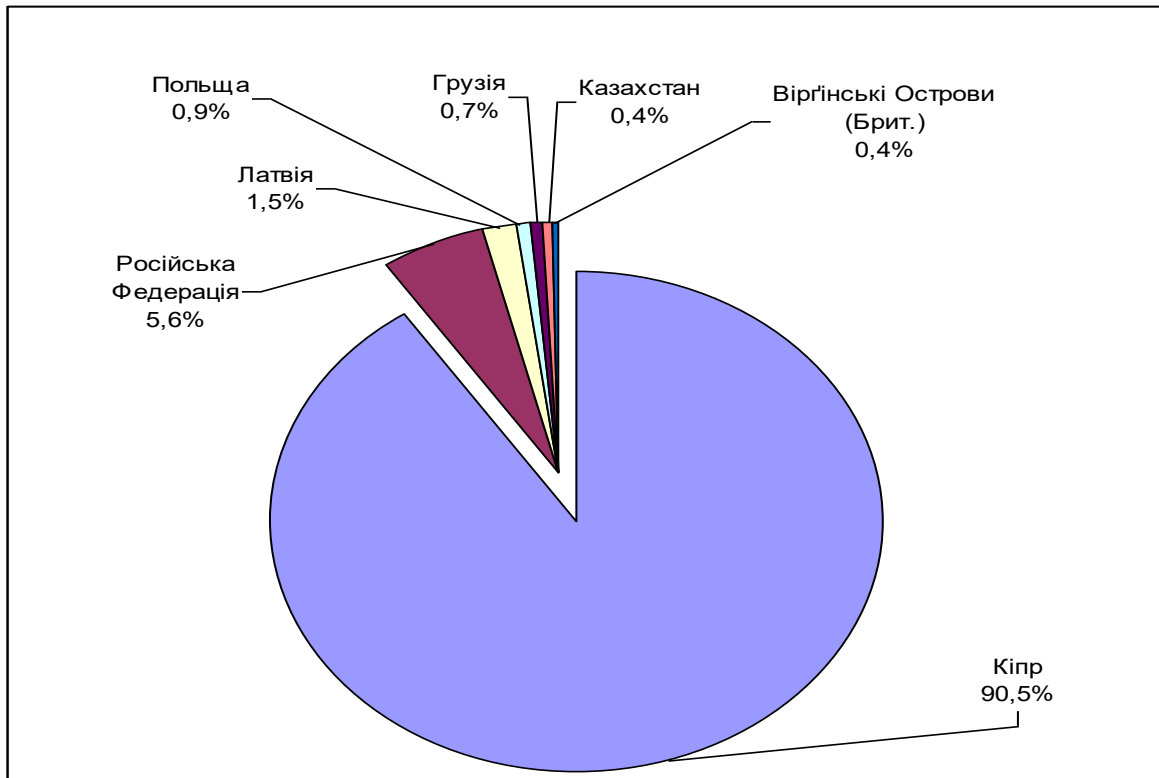

Рис. 3. Структура прямих інвестицій з України в економіках країн світу (за найбільшими обсягами) станом на 31.12.2013, % [1]

Хоча відповідно до міжнародного та українського законодавства Кіпр був виключений з переліку країн, що відносяться до офшорних зон, дані, зображені на рис. 3, а саме той факт, що 90,5% прямих інвестицій з України надходить саме до Кіпру, свідчить про різку незбалансованість інвестиційної політики України та брак диференціації країн, до яких надходять інвестиції з України.

Як відомо, найважливішими умовами залучення прямих іноземних інвестицій виступають стабілізація макроекономічного середовища, а також удосконалення законів та нормативних актів. Але в той же час ці питання не можуть бути вирішені без загальної соціально-економічної стабілізації в країні. Тому для стимулювання припливу прямих іноземних інвестицій та усунення

негативних явищ в економіці України доцільно здійснити низку заходів, опираючись на такі принципи:

- стабільності основних законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування;
- диференційованого підходу до податкових та інших пільг для іноземних інвесторів з урахуванням обсягів і форм інвестування, а також пріоритетів у розвитку економіки України;
- надійності, доступності й оперативності організаційного та інформаційного забезпечення залучення іноземних інвестицій.

В результаті проведених досліджень розкрито сутність механізмів інтеграції фінансового ринку України до світового фінансового ринку, встановлено, що важливу роль у забезпеченні розвитку національного фінансового ринку відіграє державна підтримка його інтеграції до світового фінансового ринку в аспекті реалізації стратегічного напрямку інтеграції національної економіки до світового господарства. У зв'язку з цим найсуттєвішим завданням держави стає дослідження тенденцій на фінансових ринках світу та створення умов для входження України у світовий фінансовий ринок. Визначено пріоритети розвитку фінансового ринку України та здійснено аналіз механізмів прискорення інтеграції українського фінансового ринку до світового фінансового простору. В подальшому необхідно дослідити можливості запровадження реформ в економіці, що сприяли б успішній інтеграції у світовий фінансовий простір.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
2. Доповідь Генерального директора СОТ щодо фінансової і економічної кризи та подій, пов'язаних із торгівлею. [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/748.html>.
3. Меморандум про економічну та фінансову політику, підготовлений у рамках реалізації програми МВФ "стенд-бай". [Електронний ресурс.] – <http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf>

*Татьяна Тетеринец, к.э.н., доцент
доцент кафедры экономики и организации предприятий АПК
Белорусский государственный аграрный технологический университет,
г. Минск*

ОСОБЕННОСТИ ТЕХНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕРНИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИЙ В РЕСПУБЛИКЕ БЕЛАРУСЬ

Развитие рыночной экономики и перестройки народного хозяйства требует разработки и реализации эффективной государственной инвестиционной политики. Её необходимость обусловлена, прежде всего, тем, что инвестиции и связанные с ними структурные сдвиги в экономике, играют ключевую роль в формировании макроэкономических пропорций. Инвестиционная деятельность – это стержень всего процесса расширенного воспроизводства и быстрая ликвидация многих диспропорций в развитии народного хозяйства. Перечисленными выше обстоятельствами обусловлена актуальность проведенного исследования.

Динамичное осуществление производственных процессов сегодня представляется невозможным без успешного решения проблемы накопления и эффективного инвестирования, то есть изыскания источников финансирования развития и их соответствующего использования. Данная задача является едва ли не главной для финансовой сферы, от успешности ее решения во многом зависит экономическое благополучие страны. И чем более развит финансово-кредитный механизм в государстве, чем более разнообразны и совершенны соответствующие финансовые инструменты и рынки, тем больше потенциальных и реальных возможностей осуществлять гибкое, оперативное и эффективное аккумулирование и использование имеющихся (собственных и заемных) финансовых ресурсов для поддержания и стимулирования устойчивого экономического роста.

Обеспечивая накопление фондов предприятий, производственного потенциала, инвестиции непосредственно влияют на текущие и перспективные результаты хозяйственной деятельности. При этом инвестирование должно

осуществляться в эффективных формах, поскольку вложение средств в морально устаревшие средства производства, технологии не будет иметь положительного экономического эффекта. Нерациональное использование инвестиций влечет за собой замораживание ресурсов и вследствие этого сокращение объемов производимой продукции. Таким образом, эффективность использования инвестиций имеет важное значение для экономики: увеличение масштабов инвестирования без достижения определенного уровня его эффективности не ведет к стабильному экономическому росту.

В результате проведенного исследования установлены тенденции, свидетельствуют о переливе капитала из сферы инициативной модернизации в область пассивного перевооружения в Республике Беларусь. Учитывая высокую фондоемкость и фондовооруженность производственного сектора экономики, достаточное скопление «неэффективно» используемого капитала, перенасыщение, значительную концентрацию законсервированных основных средств, низкие темпы выбытия физически и морально изношенных основных средств, способность проведения масштабной технологической модернизации вызывает сомнение. «Замораживание» инвестиций посредством увеличения доли строительно-монтажных работ за счет сокращения обновления и реновации активной части основного капитала, в условиях высокой капитализации организаций свидетельствует о нерациональном использовании имеющихся ресурсов.

Трансформация инвестиционной политики оказала влияние на перераспределение инвестиционных ресурсов в разрезе видов экономической деятельности. Несмотря на то, что почти треть инвестиций в основной капитал сконцентрирована в промышленной отрасли, ее удельный вес в общем объеме начал снижаться.

Аналогичные тенденции характерны и для регионов. Выявленные дисбалансы в большей степени проявляются в разрезе регионов, т.к. последние аккумулируют в себе влияние производственного и непроизводственного факторов. В отраслевом аспекте первостепенное значение приобретает сфера

деятельности предприятий, их специализация, концентрация основных средств и их структура, соотношение основного и оборотного капитала, т.е. производственные инструменты. В региональном разрезе перечисленные факторы также имеют место, однако степень их влияния нивелируется и варьируется в зависимости от факторов внешней и внутренней экономической среды.

Динамика инвестиционной деятельности областей обусловлена не столько отраслевой специализацией, сколько сбалансированностью различных видов деятельности, источников инвестиций и их технологической структурой. Например, бюджетное финансирование инвестиций в основной капитал в большинстве своем имеет социальную направленность, поэтому степень влияния данного фактора существенно увеличивается в территориальном, нежели отраслевом разрезе.

Анализируя результативность структурных деформаций региональной картины инвестиций в основной капитал, следует отметить отсутствие единой направленности инвестиционной политики в региональном разрезе. На протяжении исследуемого временного интервала территориальная структура инвестиций в основной капитал была подвержена существенным колебаниям, вызванным концентрацией капиталовложений в различных регионах республики. Сложившаяся ситуация свидетельствует о распылении инвестиционных ресурсов и как следствие снижении их отдачи.

Таким образом, установлено, что снижение инвестиционного потенциала республики, как в отраслевой, так и в региональной проекции. Замедление темпов экономического роста обусловили падение инвестиционной активности, как отечественных, так и зарубежных организаций. В результате темп снижения инвестиций в основной капитал в 2012 г. составил 88,3%.

Изменения в технологической структуре инвестиций, вызванные сокращением реальных расходов на приобретение активной части основных средств и увеличением доли строительно-монтажных работ, обусловили снижение степени их освоенности и, как следствие, экономической отдачи.

Переориентация инвестиционной активности в сферу капитализации пассивной составляющей основного капитала обусловили деформацию отраслевой и территориальной структуры инвестиций. В итоге освоение наибольших объемов капиталовложений зафиксировано в сельском хозяйстве, охоте и лесном хозяйстве, а также транспорте и связи. Несмотря на высокую социально-экономическую значимость указанных видов деятельности, степень их влияния на интенсивность формирования технологического задела сравнительно невелика.

В целом по экономике наблюдается региональная асимметрия распределения инвестиций. Проводимая политика выравнивания уровня развития административных районов способствует распылению инвестиционных ресурсов. Усиление активности финансирования отстающих областей, обеспечивающих низкий уровень отдачи на вложенный капитал, вызывает снижение синергетического эффекта от использования сложившегося технологического потенциала и вкладываемых активов.

Все вышеназванное актуализирует проблему совершенствования действующей инвестиционной политики с целью усиления воспроизводственного и технологического задела. Переориентация системы финансирования капиталовложений в наиболее приоритетные области, в качестве которых выступают, как и регионы, так и отдельные виды деятельности, обеспечивающие наибольший прирост добавленной стоимости, является одной из первоочередных задач в современных условиях. Ее решение позволит существенно модернизировать производственную сферу и на этой основе обеспечить комплексное развитие сектора услуг.

Необходимость совершенствования технологической структуры инвестиций с целью концентрации ресурсов в активной составляющей основного капитала не вызывает сомнений. Усиление капиталоемкости пассивной части основных средств значительно затормаживает процессы его обновления и реновации. Данная ситуация обуславливает снижение основных макроэкономических показателей: темпов роста ВВП и на этой основе

производительности труда, уровня конкурентоспособности продукции, положительного внешнеторгового сальдо и т.д. Это в совокупности приводит к дестабилизации экономики и усилении ее восприимчивости к возникновению внешних и внутренних угроз.

Список использованных источников:

1. Основные показатели инвестиционной деятельности за январь – декабрь 2012 года. Статистический бюллетень // Национальный статистический комитет Республики Беларусь.- Мн.: -2012.

Мар'яна Тимчак, к.е.н.

*доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ІНТЕГРАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У СВІТОВИЙ СТРАХОВИЙ ПРОСТІР

Глобалізація – це найвища на даний момент фаза інтернаціоналізації (інтеграції) економіки й політики, а в зародковому стані – і культури. Сьогодні світ перетворився у глобальну економічну систему, в якій практично не залишилося можливостей для сповідування стихійних ринкових відносин між державами. Виник глобально функціонуючий світовий виробничо-господарський механізм, складовими якого стали окремі національні економіки [9, с.53].

Глобалізація страхових відносин є процесом стирання законодавчих та економічних бар'єрів між національними страховими ринками, що відбувається під впливом змін у світовій економіці, і має на меті формування глобального страхового простору. Це явище виражається у таких основних процесах: концентрація страхового й перестрахового капіталу, зрощення банківського та страхового капіталу, концентрація на ринку страхових посередників, концентрація споживачів страхових послуг [2, с.452].

На сьогоднішній день можна виділити центропериферійну будову світового страхового ринку. Його ядро - центр - становлять високо розвинуті страхові ринки США, Канади, країн Західної Європи, Японії, а периферію –

страхові ринки країн, що перебувають на різних щаблях свого економічного розвитку, тобто “опинилися на траєкторії так званого доганяючого розвитку”.

Найрозвинутішою країною відносно ринку страхових послуг є США, частка якої є в світовому ринку якого становить 48,68% [1, с. 43].

До числа країн, страхові ринки яких є “доганяючими центр” та входять до периферії світового страхового ринку, відноситься і Україна.

Становище доганяючого розвитку зовсім не значить, що периферія наближається до центра, а навпаки, це ситуація, коли периферія повинна постійно наздоганяти центр, оскільки він задає технічні, соціально-економічні, організаційні й управлінські стандарти, на основі яких формується світовий страховий ринок, його порядок, умови та правила гри.

Світовий страховий ринок сформований на основі інтеграції страхових ринків високо розвинутих країн світу, підштовхує менш розвинуті національні страхові ринки до адаптації місцевих стандартів до міжнародних. Для освоєння таких стандартів, необхідно створити відповідні інститути та механізми, а це не просто, бо пряме запозичення чужого досвіду неможливе. Чуже середовище їх відштовхує, вимагаючи створювати інститути і механізми, які одночасно відповідають вимогам часу й враховують традиції національного страхового ринку. Впродовж декількох останніх років глобалізація страхових відносин проявляється більш чіткою.

Посилюється контраст між високо розвинутим центром й периферією. Створена архітектоніка світової страхової системи є нестабільною і потенційно генерує потрясіння не лише для страхових ринків периферії, але й для центра, тому що світова страхова система перетворилася в єдину систему, а знищення однієї з її ланок впливає на інші.

Включення страхового ринку України у процес глобалізації страхових відносин проходитиме поступово й вибірково. Великі зусилля знадобляться для адаптації національних страхових продуктів до вимог світового ринку, підвищення їх параметрів до конкурентоспроможного рівня. Підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняних страхових продуктів –

основа включення страхового ринку України в процес глобалізації страхових відносин [4, с.1469-1473].

Світовий ринок страхування охоплює усю сукупність міжнародних страхових операцій. В круговому потоці страхових операцій на світовому страховому ринку зустрічаються два головні типи страхових каналів – пряме страхування, при якому страхова послуга переміщається від страховика до страхувальника, і непряме страхування, при якому страхова послуга від страховика до страхувальника переміщується через систему страхових посередників.

Структурні зміни у складі світового ринку відбулись за рахунок розвитку страхування в країнах Центральної та Східної Європи, країнах СНД і Балтії при зниженні частки країн Північної Америки, Азії, Океанії. Реформи стосувалися демонополізації і приватизації страхового сектору, поширення доступу іноземних страховиків на національні ринки страхування та перестрахування, розвитку комерційного страхування життя і пенсійного забезпечення. Характерною рисою світового ринку страхування є перевищення частки видів страхування життя (близько 60%), у порівнянні з іншими видами страхування, частка яких складає близько 40% [7, с.41-44].

Іноземні страхові та перестрахувальні компанії стали суб'єктами українського ринку страхування та забезпечили досить активне його зростання, окремі компанії виявилися серед лідерів ринку за рахунок того, що світові страховики мають не тільки великі капітали, але також значно більший досвід і технології ведення справи. Присутність іноземних компаній на національному ринку сприяє зростанню конкуренції, яка неминуче відбудеться з появою іноземних технологій і капіталу, і може привести до поглинання національних страхових компаній.

Страховий ринок України виник з проголошенням незалежності країни і водночас відчув на собі всю жорсткість і безкомпромісність міжнародної страхової системи. Входження цього сектора національної економіки у світове

господарство є актуальним і в той же час проблематичним, оскільки воно обумовлене великою кількістю об'єктивних і суб'єктивних факторів.

Зарано говорити про завершення формування страхового ринку України, оскільки процес його формування супроводжувався кризовими явищами, що виявилися на етапі ринкової трансформації економіки України [5, с. 32].

Ситуація, що склалася у страховій галузі в Україні, визначається двома групами факторів: перший – ті, що гальмують розвиток страхової справи; другий – ті, що стимулюють її розвиток. Завданням державних органів на цьому етапі – виявити та реалізувати всі фактори, які стимулюють розвиток страхового ринку.

Успішний розвиток інтеграційних процесів на національному страховому ринку, на наш погляд, буде залежати від: сталості фінансового середовища господарюючих суб'єктів та населення – потенційних страхувальників; формування фінансово стійких страхових організацій; активізації ролі держави і її органів в зміцненні та розвитку страхового ринку; формування державних пріоритетів у розвитку національного страхового ринку; розвитку законодавчої бази страхування; використання сучасних методів в управлінні страховими організаціями [3, с.10-16].

Оскільки обмеження глобалізації є нереальним, єдино правильним варіантом дій в цих умовах є вироблення нових підходів до регулювання процесів на національному страховому ринку і формування ефективних моделей управління страховими відносинами в Україні. Слід зазначити, що виникає необхідність у визначенні основних параметрів й тенденцій розвитку сучасного світового страхового простору та місце страхового ринку України в ньому.

Також слід зазначити, що особливості взаємодії страхових ринків різних країн впливають на страховий ринок України і сприяють його залученню у світовий страховий простір. Страховий ринок України більшою мірою перебуває в сфері впливу світового ринку. Близький за силою вплив на український страховий ринок здійснюють ринки країн ЄС і Росії, Угорщини і

Польщі. Це дає змогу твердити, що взаємодія страхових ринків цих країн повинна допомогти розкриттю потенційних можливостей ефективної участі України у світогосподарських фінансових процесах. Інтеграційне співтовариство необхідно будувати як складову частину світового господарства, орієнтовану на його норми та правила, що буде сприяти формуванню відкритого страхового ринку [2, с.452-453].

Правове забезпечення страхової діяльності передбачає використання низки основних інструментів державного регулювання, які у сукупності становлять цілісний механізм, а саме: ліцензування страхової діяльності, визначення вимог до розміру і структури статутного фонду страховика, а також до розміру та порядку розміщення страхових резервів, перевищення показника фактичного запасу платоспроможності над показником нормативної платоспроможності, визначення межі перестраховування, застосування заходів впливу (відкликання ліцензій, накладення штрафів тощо).

Модель регулювання страхового посередництва, як і діяльності страхових компаній, залежить від системи права, що діє в державі (континентальна чи англо-американська), а також від специфіки страхового ринку.

Процеси інтеграції страхового ринку України до європейського та світового ринків страхових послуг передбачають удосконалення форм та методів державного регулювання цього ринку, якими повинні стати:

- введення пільгового оподаткування доходів фізичних осіб за умови укладення ними договорів довготермінового страхування життя;
- створення інституту страхового “омбудсмена” (спеціалізованого органу для захисту прав споживачів страхових послуг);
- уведення обов’язкової сертифікації та реєстрації страхових агентів, особливо фізичних осіб;
- використання у страховій справі елементів уніфікації та стандартизації, передусім, для розробки типових Правил страхування [6, с.50-53].

Отже, до факторів, що уповільнюють розвиток страхового ринку України відносимо: відсутність чіткої цілеспрямованої державної політики в сфері

розвитку страхування; фінансово-економічну нестабільність в країні; низьку страхову культуру населення; недосконалість страхового законодавства; відсутність надійних схем інвестування.

Для України, як незалежної держави, яка сьогодні здійснює глибоку трансформацію національної економіки, важливим завданням є вирішення питання про те, яким чином міжнародна страхова система може допомогти їй вийти на шлях стабільного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Акименко А. Развитие отечественного страхового рынка – шаг к укреплению национальной безопасности Украины // Финансовые услуги. – 2007. - №5-6 – С.58-60
2. Баглюк Ю.Б. Страховой рынок Украины в условиях переходной экономики // Материалы 7 международной научно-практич. Конф. «Страны с переходной экономикой в условиях глобализации». – М.: РУДН, 2008. – С. 452-455
3. Баглюк Ю.Б. Страховой рынок Украины в международных интеграционных процессах // Науковий вісник – Одеський державний економічний університет. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2008. – № 11(67) – С. 10-16
4. Баглюк Ю.Б. Інтеграція ринку страхових послуг України у світову систему // Проблеми розвитку внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. научных трудов. Донецк: ДонНУ, 2007. – С. 1469-1473
5. Осики С. Г., Страховий ринок України/ 3-є видання, перероблене і доповнене. – К.: “К.І.С.”. - 2006. – 514с.
6. Основы государственного надзора за страховой деятельностью в Украине // М.: Финансы. - 2000. - № 6. - С.50-53.
7. Страховий бізнес в Україні // Вісник Національного банку України. - 2007. - № 11.- С.41-44
8. Страховий ринок України: протекціоністські заходи або лібералізування // Акціонер. – 2005. - № 1. – С.47-51
9. Шиман М. Глобализация как источник конкуренции, конфликтов и возможностей // Проблеми теории и практики управления. – 2007. - №1. – С.53

*Антоніна Ткачук, магістр
Житомирський державний технологічний університет, м. Житомир
Науковий керівник: Петрук О. М., д.е.н., професор*

МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГ БАНКУ — ЗАПОРУКА ЙОГО ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ

Головним фактором розвитку економіки України є банківська система, яка як відомо складається з Національного банку України та досить значної кількості комерційних банків. Стійкість банківської системи прямо пропорційно залежить від фінансової стійкості окремого комерційного банку,

від його здатності швидко реагувати на зміни на фінансовому ринку та забезпеченості необхідними для його розвитку ресурсами. Оскільки економіка нашої країни знаходиться в стані кризи, виникає необхідність у нарощенні внутрішнього валового продукту та у стабільному розвитку банківської системи в цілому.

З моменту становлення України як незалежної держави пройшла лише невелика кількість часу, чого недостатньо для повноцінного становлення банківської системи як закордоном.

Для вирішення проблем ефективного розвитку та функціонування банківської системи, зокрема забезпечення фінансової стійкості комерційних банків необхідно покращити маркетингову діяльність та менеджмент банку.

Питанням забезпечення фінансової стійкості комерційного банку займалася велика кількість науковців (рис.1). В економічній літературі немає єдиного підходу до визначення поняття фінансової стійкості комерційного банку. Нерідко його ототожнюють з такими економічними поняттями, як надійність, платоспроможність, ліквідність. Так, деякі автори стверджують, що фінансова стійкість банку визначається рівнем його ліквідності та платоспроможності. Ліквідність банку характеризує механізм перетворення фінансових чи матеріальних активів у грошові кошти з метою своєчасного виконання зобов'язань, а платоспроможність визначається здатністю банку своєчасно і повністю виконати свої платіжні зобов'язання [2].

Ефективне функціонування комерційного банку в сучасних ринкових умовах, які під дією політичних, економічних та соціальних чинників постійно змінюються, залежить від: забезпечення високого рівня прибутковості, дотримання банком відповідного рівня ризикованості, підтримка рівня ліквідності, довіра клієнтів, акціонерів та партнерів.

Вирішення даних проблем щодо забезпечення фінансової стійкості комерційного банку можна здійснити, якщо поєднати здійснення банківського маркетингу та менеджменту.

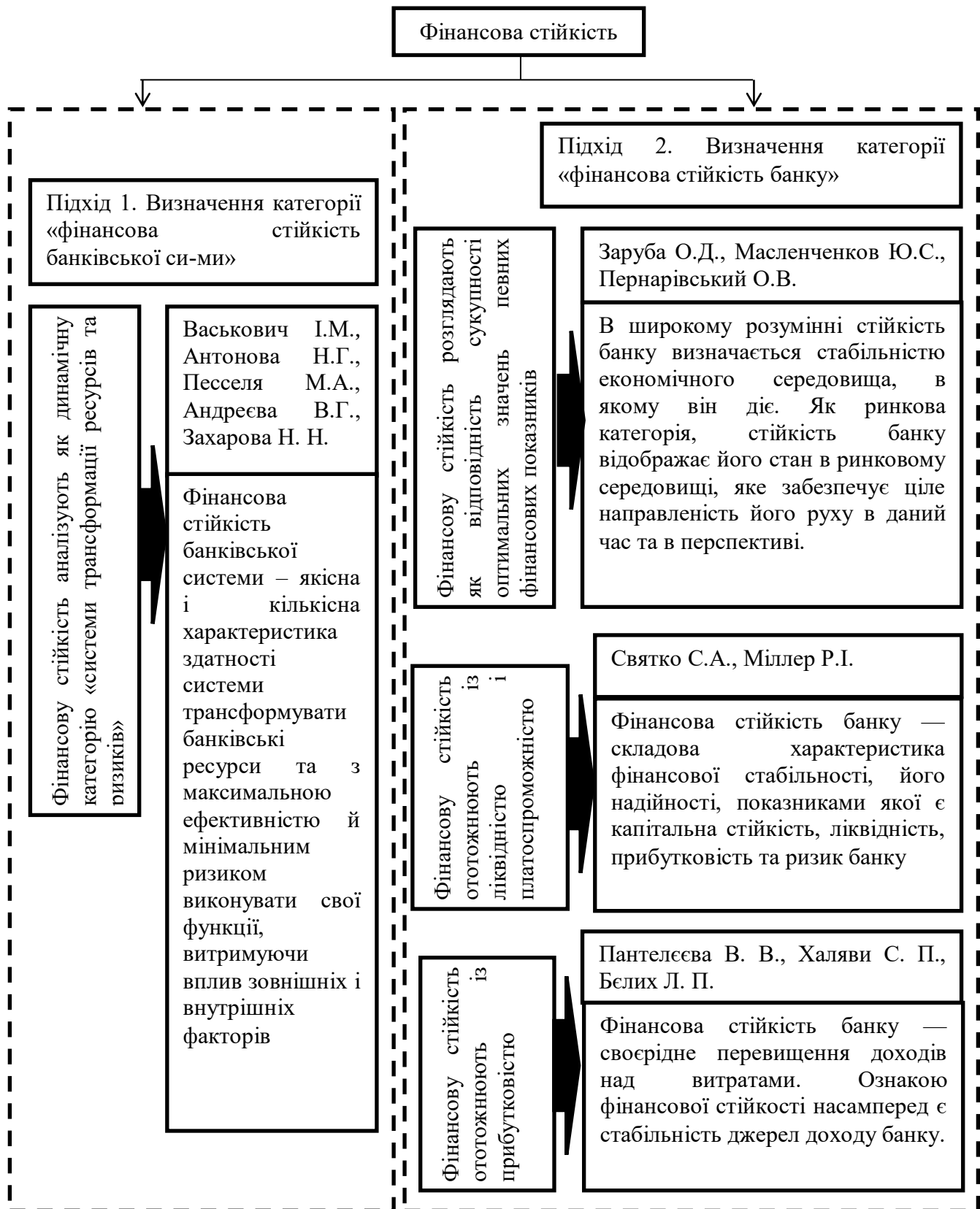

Рис. 1. Узагальнені підходи до визначення поняття фінансова стійкість*

**Розроблено автором*

Маркетинг дозволяє підтримувати оптимальне співвідношення між наявними у комерційного банку ресурсами та його потенційними можливостями для досягнення поставлених цілей банку.

Оскільки, фінансова стійкість комерційного банку є динамічним показником спроможності банку з максимальною ефективністю, і водночас, з мінімальним ризиком виконувати свої функції. Така спроможність банку залежить від гармонійно взаємодіючих між собою факторів макро- та мікроринкового оточення в сучасних ринкових умовах, відповідно до вимог ринку та конкуренції на ньому.

Як відомо, реінжиніринг передбачає кардинальну зміну, а не послідовне удосконалення бізнес-процесів у компаніях. Що стосується банків, то такі зміни забезпечую банківський менеджмент – система управління всіма відносинами та процесами, що характеризують банківську діяльність. Оскільки, під такими процесами розуміють сукупність фінансових, економічних, організаційних і соціальних сфер банківської діяльності, то окремо можна виділити таке поняття як «реінжиніринг фінансової діяльності банківської установи».

Отже, реінжиніринг фінансової діяльності банківської установи – це кардинальна зміна розміру, складу власного і залученого капіталу банку з метою покращення його діяльності та уникнення можливого банкрутства.

Застосування реінжинірингу та маркетингу досить ефективне як у застосуванні його в підприємницькій, так і в банківській діяльності. Він дає можливість не лише змінити структуру управління та забезпечення ресурсами, а й забезпечити швидке реагування банківської установи на зміну кон'юнктури на ринку та розширення клієнтської бази.

Список використаних літературних джерел

1. Аллен Пол. Х. Реинжиниринг банка: программа выживания и успеха: пер. с англ. / Пол. Х. Аллен. – М.: Альпина Паблишер, 2002. – 264 с.
2. Дзюблук О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи : [монографія] / О. В. Дзюблук, Р. В. Михайлюк. – 2009. – 316 с.
3. Макеева, І.В. Сутнісна характеристика поняття «фінансова стійкість» та основні її характеристики [Електронний ресурс] - Режим доступу: [hppt://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/7_makeeva.doc.htm](http://www.rusnauka.com/NPM_2006/Economics/7_makeeva.doc.htm)
4. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку Навч. посібник / Л.О. Примостка. – К.: КНЕУ, 1999. – 280 с.
5. Робсон М., Уллах Ф. Практическое руководство по реинжинирингу бизнес-процессов/ М. Робсон, Ф. Уллах. – М.: Аудит, 1997. – 222с.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗПОДІЛУ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах ринкової економіки прибуток на мікрорівні розглядається як безпосередня мета виробництва, що об'єктивно зумовлено такою притаманною капіталу рисою, як самозростання. Прибуток відіграє ключову роль серед економічних категорій сфери товарно-грошових відносин, є важливим фінансовим синергетичним показником діяльності підприємства, а також вагомим джерелом фінансових ресурсів господарюючих суб'єктів при фінансовому забезпеченні підприємницької діяльності. Також прибуток займає особливе місце в схемі елементів ринкових відносин, адже приймає участь у формуванні ринку засобів виробництва, предметів споживання, цінних паперів. Прибуток відіграє важливу роль у скороченні дефіциту бюджетів, стабілізації фінансової системи держави, подоланні кризових явищ економіки тощо.

Управління прибутком — це складна багаторівнева система трансакцій, яка містить у собі як мінімум три підсистеми: формування, розподіл та використання. Для кожного рівня властиві свої конкретні тактичні і стратегічні цілі, інструменти їх досягнення, проміжні і кінцеві завдання.

Важливим напрямком довгострокового планування діяльності підприємства є врахування факторів та перспектив подальшого його розвитку для обґрунтованого визначення розміру прибутку та забезпечення запланованого рівня показників прибутковості.

Основними задачами управління формуванням прибутку підприємства є такі: забезпечення максимізації розміру прибутку, що формується, і який відповідає ресурсному потенціалу суб'єкта господарювання та ринковій кон'юктурі; забезпечення оптимальної пропорційності між рівнем прибутку, що формується, та допустимим рівнем ризику; забезпечення високої якості прибутку, що формується; забезпечення постійного збільшення ринкової

вартості підприємства; підтримка конкурентоспроможності у довгостроковому періоді; забезпечення ліквідності підприємства та його платоспроможності; підтримка інвестиційної привабливості [1, с. 148].

Розподіляючи прибуток, потрібно встановлювати чіткі цілі розподілу, для досягнення яких акумулюватимуться ресурси підприємства, та визначати конкретні пріоритети діяльності зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів.

Стратегічними завданнями підприємства, з огляду на які відбувається розподіл прибутку, є:

- підтримання обґрунтованих значень показників результативності за основними напрямками діяльності;
- максимізація вартості підприємства;
- досягнення стабільного приросту показників прибутковості діяльності;
- започаткування нових і розвиток працюючих напрямків діяльності для забезпечення подальшого розвитку підприємства;
- використання реальних можливостей і укрупнення потужностей для нарощення потенціалу розвитку;
- розвиток підприємницької діяльності завдяки раціональному використанню капіталу;
- забезпечення стійких підвалин для подальшого розвитку за різних варіантів умов господарювання;
- накопичення стійких передумов для нарощення потенціалу розвитку.

Для економіки України форми і методи розподілу прибутку мають велике значення, адже відображення ефективності їх використання у господарській діяльності віддзеркалює самостійність господарської одиниці й можливості самофінансування підприємства. Від удосконалення механізму розподілу прибутку залежить підтримання інтересу власників підприємств та менеджерів у постійному підвищенні результативності діяльності та покращенні кінцевих фінансових результатів.

Для того, щоб максимізувати прибуток підприємства, необхідно сформувати систему завдань, досягнення яких призведе до зростання масштабів

діяльності, ефективного управління витратами, підвищення продуктивності праці, раціоналізації використання матеріально-технічних ресурсів, оптимізації складу основних засобів та структури обігових коштів.

Зазначена стратегія повинна відображати основні позиції загальної мети розвитку підприємства, сприяти підвищенню його ринкової вартості, акумулювати необхідні обсяги інвестицій, фінансувати матеріальні потреби власників та працівників.

Список використаних джерел:

1. Денисенко Л.О. Шляхи поліпшення процесу управління прибутком на підприємстві / Денисенко Л.О., Кучерявенко Ю.О. // Вісник Київського національного університету технологій і дизайну. – 2014. – № 1. – С. 145-153.
2. Крисанов Д. Результативність й ефективність діяльності підприємств: оцінювання та максимізація / Д. Крисанов, Л. Стещенко // Економіст. – Київ, 2012. – № 7 (309). – С.21-25.
3. Семенов А.Г. Ефективне управління структурою капіталу акціонерного товариства / А.Г. Семенов, О.О. Плаксюк, О.В. Ярошевська // Вісник економічної науки України. – 2010. – № 2. – С. 137-144.
4. Фецович Т.Р. Формування фінансових результатів підприємств / Т.Р. Фецович // Вісник ЛКА : зб. наук. праць. – Сер. економічна. – Львів : Вид-во ЛКА, 2011. – Вип. 36. – С.405-409.

*Ірина Фадєєва, д. е. н., професор
завідувач кафедри фінансів*

*Віктор Петренко, д. е. н. професор
професор кафедри менеджменту і адміністрування
ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу», м.. Івано-Франківськ*

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ І ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМАХ: ТРАДИЦІЯ, СПЕЦИФІКА, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Під терміном «управління» соціально-економічною системою (СЕС) традиційно розуміють вплив суб'єкта управління (СУ) на об'єкт управління (ОУ) з метою забезпечення належного її функціонування, постійного удосконалення та розвитку. При цьому, процес належного функціонування СЕС полягає в трансформації наявних у неї ресурсів (інформаційних, людських, фінансових, фізичних і сировинних) в потрібні і корисні для системи та її людських ресурсів результати. Таким чином, в комплексі задач з управління

СЕС будь-якого рівня, масштабу і сфери діяльності обов'язково присутнє завдання з належного (ефективного і результативного) управління її фінансовими ресурсами – коштів, що «... знаходяться в розпорядженні [...] і призначені для здійснення поточних витрат і витрат по розширеному відтворенню, для виконання фінансових зобов'язань і економічного стимулювання працюючих» [1].

Під управлінням фінансами в [2, с. 83] запропоновано розуміти «... свідомий вплив органів управління (фінансового апарату) на: фінанси держави, регіонів, суб'єктів господарювання, населення; фінансові процеси; фінансову діяльність з метою досягнення та підтримання збалансованості, фінансової стабільності економіки, отримання доходів, прибутку, фінансового забезпечення економічних та соціальних завдань для суспільного блага нації» – визначення, суть якого є цілком вірною щодо всіх видів СЕС в ієрархічній структурі нашої держави, а також взаємодії множин приналежних до них суб'єктів та об'єктів.

Проте, сьогодні у вітчизняній фаховій літературі присутні визначення наступного характеру: «Фінансовий менеджмент, або управління фінансами – це сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу суб'єкта ...» [2, с. 88-89], «Фінансовий менеджмент – система управління фінансами ... » [3], «Фінансовий менеджмент – це цілеспрямоване управління ...» [4], згідно з якими управління фінансами і фінансовий менеджмент практично є тотожними поняттями.

Однак, в більшості відомих визначень і трактувань термінів «управління» і «менеджмент» їх не ототожнюють, а наділяють певними специфічними характеристиками. Якщо управління є цілеспрямованою дією на об'єкт з метою змінити його стан або поведінку, то менеджмент (від старофранцузького *ménagement* – «мистецтво супроводжувати, направляти», латинського *manu agere* «вказувати рукою») вважають різновидом управління, який стосується управління людьми. Тобто, щодо такого об'єкту управління, як фінансові

ресурси є більш доцільним використовувати термін «управління фінансами», а не «фінансовий менеджмент».

Для підтвердження цієї позиції використаємо відому інтерпретацію СЕС у вигляді типової управлінської пари «суб'єкт – об'єкт» (Рис. 1) [5, с. 209-220] і спробуємо інтерпретувати належне функціонування СЕС з позицій і за умов ефективного управління трансформацією її ресурсів (в т. ч. фінансових) в корисні для СЕС зокрема і для суспільства загалом результати.

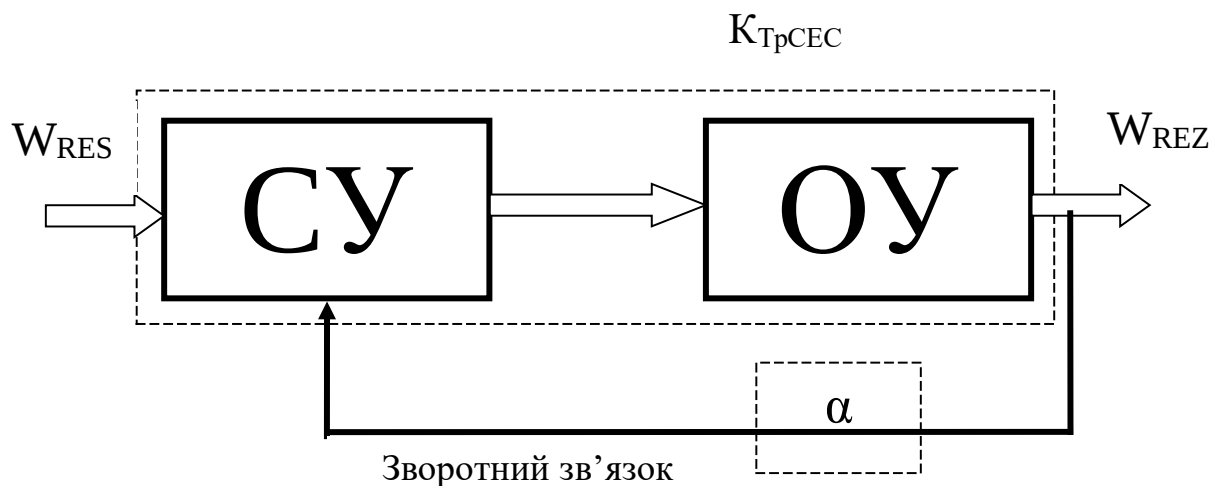

Рис. 1 Схема охопленої зворотним зв'язком типової пари «суб'єкт управління – об'єкт управління»

Припустивши, що входом системи є показник W_{RES} – вартість всього комплексу необхідних для належного функціонування СЕС ресурсів (інформаційних $W_{Inf-RES}$, фінансових $W_{Fin-RES}$, людських $W_{Hum-RES}$, фізичних $W_{Fis-RES}$ і природних $W_{Nat-RES}$), а вихідний показник W_{REZ} – ринкова вартість генерованого результату (продукції), отримаємо зв'язок між ними у вигляді лінійної залежності

$$K_{TpCEC} = W_{REZ} / W_{RES} = \\ = W_{REZ} / \Sigma(W_{Inf-RES} \cdot W_{Fin-RES} \cdot W_{Hum-RES} \cdot W_{Fis-RES} \cdot W_{Nat-RES}) > 1, \quad (1)$$

де $K_{TpCEC} = K_{TpCU} \cdot K_{TpOU}$ – коефіцієнт трансформації системи, умовою успішності управління і функціонування якої є забезпечення спільними зусиллями СУ і ОУ в процесі їх взаємодії $K_{TpCEC} > 1$.

Проте, специфіка управління організаціями або підрозділами, в яких місце природних (сировинних) ресурсів займають фінанси полягає в тому, що

результатом їх діяльності є не товари і не продукція, а ті ж фінанси та їх вартість. Тоді вираз (1) слід уточнити в наступному вигляді

$$K_{\text{ТрСЕС}} = W_{\text{Fin-REZ}} / W_{\text{RES}} = \\ = W_{\text{Fin-REZ}} / \Sigma(W_{\text{Inf-RES}} \cdot W_{\text{Fin-RES}} \cdot W_{\text{Hum-RES}} \cdot W_{\text{Fis-RES}}) > 1, \quad (2)$$

де $W_{\text{Fin-REZ}}$ – результат належного управління фінансовими ресурсами СЕС.

При цьому, вихідний сигнал системи «суб'єкт – об'єкт» (Рис. 1) визначається залежністю

$$W_{\text{Fin-REZ}} = K_{\text{ТрСУ}} \cdot K_{\text{ТрОУ}} \cdot W_{\text{RES}} / 1 - \alpha \cdot K_{\text{ТрСУ}} \cdot K_{\text{ТрОУ}}, \quad (3)$$

де α - коефіцієнт зворотного зв'язку, від значення і знаку якого буде критично змінюватись стан системи в рамках «стабільна – нестабільна», що є особливо важливою умовою тривалого існування і розвитку соціально-економічних об'єктів управління.

Якщо врахувати, що коефіцієнти трансформації $K_{\text{ТрСУ}}$ і $K_{\text{ТрОУ}}$ визначаються інтелектуальними, професійними і моральними якостями людей-суб'єктів і людей-об'єктів, щодо яких і слід використовувати термін «менеджмент», то необхідно визнати, що фінансовий менеджмент це зовсім не управління фінансами, а управління людьми, які оперують фінансами. При цьому, від якості цього менеджменту залежить «стабільність – нестабільність», «розвиток – занепад» виразу (3), як це продемонстровано в [6].

Слід вказати, що в СЕС управлінський вплив здійснюється суб'єктом-керівником (людиною) або органом управління (групою людей) на об'єкти – групи людей, кожному з яких властиві творчий, особистісний, соціальний, емоційний, професійний і т. д. інтелект, психологічні і морально-духовні характеристики. І всі ці характеристики людей-суб'єктів і людей-об'єктів є визначальними щодо вибору та формування їх рішень про інтерпретацію і використання отриманої від об'єкта через зворотний зв'язок інформації про стан фінансів $W_{\text{Fin-REZ}}$ за рівнем важливості, актуальності, терміновості, за вибором і реалізацією режимів позитивного або негативного зворотного зв'язку, та за формуванням на їх основі відповідного управлінського і менеджерського впливу на об'єкт (людей і тільки через них на фінанси).

При цьому, успішний розвиток СЕС є можливим тоді, коли пара «суб'єкт управління – об'єкт управління» матиме можливість виходити з режиму стаціонарного або квазістаціонарного функціонування за рахунок використання можливостей механізму комбінованого негативно-позитивного зворотного зв'язку, що формується під систему цілей, визначених СУ (керівником чи органом управління) на основі притаманного йому $K_{\text{ТрСУ}}$ з максимальним врахуванням можливостей і робочої поведінки персоналу ОУ $K_{\text{ТрОУ}}$. Адже враховуючи, що α може приймати значення в межах $0 \div 1 / K_{\text{ТрСЕС}}$, приходимо до наступних висновків. Якщо $\alpha = 0$, то рівняння (3) вироджується в рівняння (1) ($K_{\text{ТрСЕС}} = W_{\text{Fin-REZ}} / W_{\text{RES}}$), яке описує СЕС, в якій зворотний зв'язок відсутній в зв'язку з тим, що СУ, отримуючи від ОУ інформацію, залишає її без використання і не трансформує в дії, реалізуючи тоталітарний, авторитарний, директивний тип (стиль, манеру) управління. Якщо ж $\alpha > 0$, то $W_{\text{Fin-REZ}}$ буде зростати. Однак, із продовженням зростання α стабільність спадає, а при досягненні значення $\alpha = 1 / K_{\text{ТрСУ}} \cdot K_{\text{ТрОУ}}$, СЕС вийде з лінійного режиму. У разі ж відсутності зі сторони СУ відповідних (змінених з врахуванням ситуації) регулюючих втручань СЕС увійде в режим нестабільності з переходом в кризову ситуацію і наступним припиненням функціонування.

Тому слід прийти до висновку, що інноваційний потенціал управління фінансами слід шукати в напрямку удосконалення фінансового менеджменту станом фінансів СЕС через управління інтегральним інтелектом людських ресурсів СУ і ОУ, складові якого визначають $K_{\text{ТрСУ}}$ і $K_{\text{ТрОУ}}$ і, як наслідок, $W_{\text{Fin-REZ}}$.

Список використаних джерел:

1. Формування фінансових ресурсів / [Електронний ресурс] *ENCYCLOPEDIA OF ECONOMICS*. – Режим доступу : <http://economic.lviv.ua/resursi/formuvannya-f-nansovikh-resurs-v.html>
2. Данілов О. Д. Фінанси у запитаннях і відповідях: навчальний посібник / О. Д. Данілов, Д. М. Серенбрянський // [Електронний ресурс] Національний університет державної податкової служби України. – Режим доступу. – http://ndi-fp.astu.edu.ua/files/doc/Fin_put_vidp_2007.pdf
3. Посилкіна О. В. Фінансовий менеджмент / О. В. Посилкіна // [Електронний ресурс] Фармацевтична енциклопедія. – Режим доступу : <http://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/391/finansovij-menedzhment>

4. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навчальний посібник / Терещенко О. О. // [Електронний ресурс] UkrKniga.org.ua. – Режим доступу : <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/77/6/>

5. Петренко В. П. Теоретична реінтерпретація сутності і дії зворотних зв'язків як основи інтеграційних процесів в управлінні соціально-економічними системами / В. П. Петренко, Д. І. Дзвінчук, О. В. Немчук // Менеджмент, маркетинг та інтелектуальний капітал в глобальному економічному просторі: монографія / під наук. ред. П. Г. Перерви, О. І. Савченко, В. Л. Товажнянського. – Х.: «Цифрова друкарня №1», 2012. – 700 с..

6. Фадєєва І. Г. Роль додатного зворотного зв'язку в синергічному розвитку корпорацій / І. Г. Фадєєва // [Електронний ресурс] Руснаука http://www.rusnauka.com/32_PVMN_2011/Economics/9_97541.doc.htm

*Ганна Чепелюк, к.е.н., доцент
доцент кафедри банківської справи
Черкаський інститут банківської справи
Університету банківської справи
Національного банку України, м. Черкаси*

ДО ПИТАННЯ ПІДВИЩЕННЯ ДОВІРИ ДО БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ В УКРАЇНІ

В економічній науці досить ґрунтовно та широко розглянуто проблеми стратегічного планування діяльності кредитних установ. Переважна більшість напрацювань спрямована на розвиток менеджменту банку, враховуючи зовнішні та внутрішні фактори впливу. Водночас, користувачами інформації про банк виступають представники бізнесу, населення, органів влади, українські та закордонні інвестори. Оцінка діяльності банку, зазвичай, є комплексною. Одним із вагомих чинників має бути послідовність та логічність виконання банком власних стратегій, тактик і політик. Об'єктивність висновків щодо реалізації банком власних стратегій в межах оцінки повинна підтвердити саме незалежний аудит.

Аудит банківського сектора має бути одним із ключових факторів у відновленні обсягів його діяльності у посткризовий період. Інтеграція України у світовий економічний простір, зокрема ЄС, вимагає від фінансово-кредитних установ забезпечення достовірної інформації та впевненості партнерів у перспективності їх діяльності відповідно до задекларованих ними стратегій розвитку.

Актуальною сьогодні є думка директора з технічної політики та досліджень АССА Стіва Прідді, що об'єктивність і справедливість аудиту зміцнює довіру та сприяє розвитку ефективних ринків. У зв'язку з фінансовою кризою й існуючими економічними умовами професії, аудиторам та заінтересованим особам доводиться долати значні труднощі. В усьому світі економіка підривається корпоративною корупцією, тому важливо переосмислити майбутнє аудиту, і, що дуже важливо, розуміння суспільством його ролі для економіки. Старший фахівець фінансового сектора представництва Світового банку в Україні Анжела Пригожина доповнює, що Україна не зможе подолати кризу, якщо не забезпечить більшої прозорості та не зміцнить власну конкурентоспроможність. Якість бухгалтерського обліку й аудиту виступають ключовими складовими прозорості та конкурентоспроможності. Транспарентність і прозорість – це перший крок до підвищення конкурентоспроможності. Наївно покладатися, що ринок в Україні підвищить попит на якісний аудит та якісну звітність, оскільки сам ринок приховує інформацію з метою бажання участі у перерозподілі державних або приватних ресурсів в умовах кризи [4].

Провідний український вчений у сфері аудиту О.А. Петрик у статті «Проблеми адаптації українського законодавства у сфері аудиту до положень 43 Директиви ЄС та Зеленої Книги «Політика аудиту: уроки кризи»» детально дослідила питання удосконалення вітчизняного законодавства з аудиту у контексті його гармонізації та адаптації до європейських норм, вирішення проблем розвитку аудиту в Україні, задоволення сучасних очікувань суспільства в якісній та достовірній інформації з урахуванням уроків та наслідків економічної кризи. У питанні розгляду аудиту стратегій розвитку банку слушним є твердження О.А. Петрик, що аудит – це дійсно глобальна послуга, яка сприяє розвитку всіх секторів економіки. Також наведені ключові положення спільної заяви аудиторських фірм MAZARS, BDO, GRANT THORNTON, PSM «Аудиторський ринок в ЄС: перетворення необхідні» у

контексті аналізу питань Зеленої книги. Вони розглядають три основні сфери, яким слід приділити особливу увагу:

- створення єдиного інтегрованого ринку аудиту;
- нарощування конкуренції та розширення вибору з метою недопущення нераціональної концентрації на аудиторському ринку;
- посилення значущості аудиту [3, с. 265].

Сьогодні суспільство потребує від незалежних аудиторів підтвердження не тільки достовірності звітності та законності операцій, а й актуальної інформації щодо стратегій розвитку банку. У річних звітах банків наводять пріоритети подальшої діяльності, її напрямки. Користувач має можливість орієнтуватися у планах кредитної установи. Водночас, якщо користувачем виступає потенційний інвестор або власник банку, то його обов'язково зацікавить оцінка результативності розроблених та презентованих раніше стратегій. Як свідчить інформація, що наведена в аудиторських звітах, незалежні аудитори оцінюють ефективність діяльності банку у ретроспективі. На основі цих результатів надається підтвердження щодо можливості подальшої діяльності кредитної установи протягом наступних 12-ти місяців, як мінімум. Тому запит на аудит саме стратегій розвитку банку є очевидним і даний напрямок розвитку аудиторської діяльності є перспективним у плані забезпечення вимог до публічної економічної інформації.

У науковій літературі приділено значну увагу методології стратегічного планування та її інструменту – стратегічному аналізу. Комплексно стратегічний аналіз у банках висвітлено у працях І.М. Парасій-Вергуненко. Вироблення стратегічних рішень насамперед передбачає комплексний підхід до реалізації стратегії фінансових, маркетингових, організаційних, кадрових змін. При цьому необхідною умовою ефективності обраних стратегій є встановлення відповідності та взаємоузгодженості між моделлю майбутнього стану діяльності банку, його потенціалом та чинниками успіху [2, с. 7].

Питання значимості аудиту в контексті підтвердження достовірності обліково-звітних даних ґрунтовно досліджені вітчизняними науковцями. Щодо

обліку, то змістовними є положення авторитетного українського вченого Л.М. Кіндрацької: «Нині інформаційний процес варто характеризувати з позицій інформаційного підходу до бухгалтерського обліку, відтак його ототожнення з процедурою обчислювальної обробки інформації втрачає будь-яку логіку... Реальність звіту можлива тільки за умови відповідності інформації потребам користувачів. Втім, важливо наголосити на існуванні значної кількості користувачів з різними інтересами» [1, с. 175-176].

Таким чином, сучасний стан економіки, внутрішні загрози країни (корупція), зовнішні (політична та військова агресія Російської Федерації) особливо актуалізують необхідність незалежної оцінки стратегії розвитку банків мінімум на 2-3 роки та її адекватність потенціалу банківської системи. Користувачі фінансової звітності потребують незалежної аудиторської оцінки стратегії розвитку банку для прийняття рішень щодо можливостей реалізації власних проектів із використанням фінансово-кредитних інструментів. Зазначена оцінка дозволить знизити інформаційний ризик щодо банку.

Список використаних джерел:

1. Кіндрацька Л.М. Звітність у загальній обліковій системі суб'єктів господарювання: розвиток та вдосконалення / Л.М. Кіндрацька // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 35. – 482 с. - (Серія економічна).
2. Парасій-Вергуненко І.М. Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика: Монографія. – К.: КНЕУ, 2007. – 360 с.
3. Петрик О.А. Проблеми адаптації українського законодавства у сфері аудиту до положень 43 Директиви ЄС та Зеленої Книги «Політика аудиту: уроки кризи / О.А. Петрик // Вісник Львівської комерційної академії. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 35. – 482 с. - (Серія економічна).
4. Прес-реліз «Роль аудита имеет огромное значение для восстановления украинской экономики. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bis.org/publ/bcbs150.htm/>

***Георгій Шевченко, магістр**
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин», м. Київ,
Науковий керівник: Петровська І. О., к.е.н., доцент*

ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

За сучасних умов господарювання всі підприємства України функціонують у економічних умовах, які постійно змінюються. Проте не лише вплив факторів зовнішнього середовища негативно впливає на діяльність

підприємств, а й відсутність забезпечення відповідного рівня фінансової стійкості. Позитивні значення показників фінансової стійкості є підґрунтям для нормального функціонування підприємств і поступового зростання їх економічного потенціалу. Управління фінансовою стійкістю є одним із основних елементів фінансового менеджменту на підприємстві, необхідною передумовою стабільного розвитку підприємства. Тому саме зараз, у час розгортання процесів глобалізації в економіці, забезпечення фінансової стійкості та управління нею є одним із пріоритетних завдань.

Перед підприємствами стоїть завдання самостійного планування, контролю, оцінки та аналізу своєї фінансово-господарської діяльності. Одними з найважливіших характеристик фінансово-економічної діяльності підприємства є платоспроможність і фінансова стійкість. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має переваги перед іншими підприємствами того ж профілю в залученні інвестицій, в отриманні кредитів, у виборі постачальників і підборі кваліфікованих кадрів. Крім того, таке підприємство не вступає в конфлікт з державою і суспільством по перерахуванню податків і неподаткових платежів, із виплати заробітної плати, дивідендів, повернення кредитів і відсотків за ними [3].

Оцінка фінансової стійкості підприємства має на меті об'єктивний аналіз величини та структури активів і пасивів підприємства і визначення на цій основі ступеня його фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності.

На сьогоднішній день найбільше впливають на фінансову стійкість підприємства економічні та фінансові чинники. Вони можуть зумовити виникнення кризових явищ, банкрутство і ліквідацію підприємства. Необхідно зауважити, що на сучасному етапі розвитку економіки України фінансова стійкість багатьох підприємств істотно погіршилася. Основними чинниками цього є фінансово-економічна криза в Україні, зростання інфляції, нестабільна державна податкова і кредитна політика. Нестабільність економічної ситуації в

Україні зумовлює погіршення інвестиційного клімату в державі. Значний вплив на фінансову стійкість підприємств справляє також зовнішньоекономічна політика держави.

Оптимальний перелік коефіцієнтів оцінки фінансової стійкості, які з проведеного аналізу економічної літератури, найчастіше використовуються та розкривають сутність фінансової стійкості, наступний:

- коефіцієнт автономії (відношення суми власних коштів до підсумку балансу);
- коефіцієнт фінансової залежності (обернений до коефіцієнта автономії, показує, яка сума загальної вартості майна припадає на 1 грн. власних коштів);
- коефіцієнт забезпеченості власними коштами (відображає, яка частина оборотних активів фінансується за рахунок власних оборотних засобів);
- коефіцієнт фінансового левериджу (характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань);
- коефіцієнт поточних зобов'язань (визначає питому вагу поточних зобов'язань в загальній сумі джерел формування);
- коефіцієнт довгострокових зобов'язань (визначає частину довгострокових зобов'язань в загальній сумі джерел формування);
- коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів (показує частку довгострокових позик, використаних для фінансування активів підприємства поряд з власними коштами);
- коефіцієнт маневрування власного капіталу (характеризує ступінь мобільності використання власних коштів);
- коефіцієнт маневреності робочого капіталу (характеризує частку запасів у загальній сумі робочого капіталу) [4, с. 47].

Вказані коефіцієнти можуть розглядатися як інструменти пошуку «проблемних місць» у підприємства. Чим менша питома вага позикового капіталу, тим менша необхідність у проведенні поглибленого аналізу структури капіталу. Якщо підприємство характеризується високою долею позикового капіталу, то обов'язкового розгляду вимагає вивчення структури власного

капіталу, складу і структури позикового капіталу. На перший план виходить вивчення коефіцієнтів співвідношення позикового і власного капіталів.

Виділимо основні методи оптимізації структури капіталу, обрання підприємством для своєї діяльності оптимальнішого з яких сприятиме покращенню фінансової стійкості суб'єкта господарювання [1]:

1. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності. Цей метод ґрунтується на багатоваріантних розрахунках рівня фінансової рентабельності при різних структурах капіталу. Остання відображається через такий показник, як ефект фінансового важеля (левериджу).

2. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм мінімізації вартості. Метод ґрунтується на попередній оцінці власного та позикового капіталів за різних умов їх формування, обслуговування та здійснення багатоваріантних розрахунків середньозваженої вартості капіталу і, таким чином, пошуку найбільш реальної ринкової вартості підприємства.

3. Метод оптимізації структури капіталу за критерієм фінансових ризиків. Він пов'язаний із процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових частин активів підприємства: необоротний актив, оборотний актив (з поділом на постійну й змінну частини).

Так, метод оптимізації цільової структури капіталу за критерієм максимізації рівня прогнозованої фінансової рентабельності (рентабельності власного капіталу) дає можливість розрахунково знайти лише оптимальну величину ефекту фінансового важеля. Якщо використовувати тільки його, то другий аспект достатності власних коштів для нормального функціонування підприємства – його платоспроможність – може бути недопустимо заниженим.

Головною проблемою вітчизняних підприємств є низький рівень окремих показників фінансової стійкості, обумовлений недостатньою величиною власного капіталу для фінансування діяльності господарюючого суб'єкта. На сьогоднішній день для переважної більшості підприємств актуальним питанням виступає оптимізація структури капіталу, основними критеріями якої є

максимізація рівня прогнозованої фінансової рентабельності та мінімізація вартості капіталу.

Отже, одним із стратегічних завдань підприємств є приведення співвідношення власного і позикового капіталу до оптимального співвідношення, яке забезпечить і максимальний рівень фінансової рентабельності, і достатній рівень фінансової стійкості, а відповідно і її зміцнення.

Список використаних джерел:

1. Домбровська Л.В. Зміцнення фінансової стійкості підприємства шляхом оптимізації структури капіталу / Л.В. Домбровська // Електронне наукове фахове видання. Ефективна економіка. – 2014. – № 2. [Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2731>]

2. Павловська О.В. Фінансовий аналіз: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / О.В. Павловська, Н.М. Притуляк, Н.Ю. Невмержицька. – К.: КНЕУ, 2013. – 388 с.

3. Партин Г.О. Особливості впливу основних чинників на фінансову стійкість підприємства в умовах фінансово-економічної кризи / Г.О. Партин // Збірник науково-технічних праць Національного лісотехнічного університету України. – 2010. – №10. – С. 276-279.

4. Сарахман К.І. Фінансова стійкість як основна складова економічної стійкості підприємства / К.І. Сарахман // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 1. – С. 45-48.

Андрій Яценко, аспірант

*ПрАТ «ВНЗ «Національна академія управління», м. Київ
Науковий керівник: Герасименко С. С., д.е.н., професор*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ В СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Система інформаційного забезпечення є важливою складовою діяльності будь-якого соціально-економічного об'єкта. Необхідною умовою належного функціонування закладів охорони здоров'я є наявність чітко злагодженої системи управління, яка виконує багато функцій. Інформаційне забезпечення є основою для здійснення планування, організації, обліку, контролю діяльності закладів охорони здоров'я. Особливо актуальною є проблема інформаційного забезпечення державного фінансового контролю в сфері охорони здоров'я.

Систему інформаційного забезпечення державного фінансового контролю сфери охорони здоров'я варто розглядати як інформаційну базу, яка використовується працівниками органів державного фінансового контролю в процесі здійснення ними контрольних заходів. Розглянемо систему інформаційного забезпечення закладів охорони здоров'я, діяльність яких є об'єктом перевірки. Структуру інформаційного забезпечення фінансового контролю закладів охорони здоров'я складають джерела зовнішньої та внутрішньої інформації. До складу зовнішньої інформації належать: нормативи, довідники, нормативно-правові акти, які регулюють питання планування, обліку та контролю діяльності закладів охорони здоров'я. Джерела внутрішньої інформації складають: внутрішні норми витрачання ресурсів, фактографічна інформація, позаоблікова інформація.

Характерною особливістю закладів охорони здоров'я є наявність в них таких видів матеріальних ресурсів як лікарські засоби та продукти харчування. Саме тому необхідно зосередити увагу на інформаційному забезпечення обліку та контролю цих видів ресурсів.

Значну частину зовнішньої інформації становить правова інформація. Саме законодавством чітко регламентується процес придбання, руху медикаментів та інших матеріальних ресурсів, документальне оформлення господарських операцій в обліку. Однак, більшість законодавчих актів на даному етапі розвитку системи охорони здоров'я України є застарілою. Вони діють ще з радянських часів і не враховують сучасні вимоги. Практично нерозвиненим є законодавство, що регулює діяльність приватних медичних закладів. Розрахунок норм витрачання медикаментів та продуктів харчування відбувається з урахуванням таких планових рівнів показників: як кількість ліжок, середня тривалість функціонування одного ліжка, планова кількість хворих [4, с.14]. Застосування норм витрачання лікарських засобів, продуктів харчування в наш час є неефективним та може призводити до нераціонального використання бюджетних коштів.

З-поміж джерел внутрішньої інформації вагому частину становить фактографічна інформація закладу охорони здоров'я, тобто, інформація, що формується та обробляється в системі бухгалтерського обліку.

Оскільки заклади охорони здоров'я розподілені на приватні та ті, що фінансуються з коштів Державного або місцевих бюджетів, то й система обліку в них різна. Відмінності системи обліку можуть бути у всьому: від процесу оформлення первинних документів до форм звітності. Фактографічні дані використовують як інформаційну базу в процесі здійснення аналізу та контролю [1, с. 268]. Найбільшою проблемою в обліку матеріальних ресурсів медичних закладів є застарілі форми облікових документів, зокрема для обліку лікарських засобів.

До позаоблікової інформації належать вказівки та розпорядження керівництва, наприклад, щодо витрачання окремих видів матеріальних ресурсів, внутрішні норми витрачання ресурсів.

В зв'язку з початком реформування системи охорони здоров'я України та запровадженням обов'язкового медичного страхування стан інформаційного забезпечення управління закладів охорони здоров'я також зміниться. Це пов'язано із зростанням потоків фінансової та інших видів інформації через систему управління медичними закладами. Зокрема, зовнішнім джерелом інформації будуть дані Фонду медичного страхування, яким він повинен буду обмінюватися із закладом охорони здоров'я для здійснення оплати лікування застрахованих пацієнтів.

Отже, для удосконалення системи інформаційного забезпечення фінансового контролю закладів охорони здоров'я необхідно:

- 1) внести зміни до законодавчих актів, що регулюють діяльність закладів охорони здоров'я в умовах запровадження медичного страхування;
- 2) розробити та затвердити нові форми первинних документів для обліку матеріальних ресурсів, зокрема обліку лікарських засобів та продуктів харчування в медичних закладах.

Всі ці кроки мають поліпшити функціонування системи управління закладів охорони здоров'я в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бенько І.Д., Сисяк С.В. Аналіз запасів медичних установ / І. Д. Бенько, С.В. Сисяк // Сталій розвиток економіки. – 2013. – №1. – С.267 – 270.
2. Грабовський В.А., Клименко П.М. Системний підхід до управління закладами охорони здоров'я / В.А. Грабовський, П.М. Клименко // Вісник НАДУ. – 2014. – №3. – С.136 – 141.
3. Заячківська О.В., Зорій Н.М. Сучасні підходи до системи контролю в медичних закладах / О.В Заячківська, Н.М. Зорій // Галицький економічний вісник. – 2009. – №1. – С.164 – 168.
4. Циганова Н.В. Плануємо видатки на медикаменти / Н.В. Циганова // Баланс. бюджет. – 2008. – №42(193). – С. 13 –18.

СЕКЦІЯ 2

ГРОШОВО-КРЕДИТНА ПОЛІТИКА КРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ І ФОНДОВОГО РИНКУ

Наталія Бакаїм, аспірантка

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Науковий керівник: Швець В.Є. к.е.н., доцент

РОЛЬ СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

НБУ як центральний банк і орган управління комерційними банками має виключне право на здійснення контрольних процедур. Сьогодні склалася наступна модель розвитку банків другого рівня, яка засвідчила неефективність контролю з боку НБУ (рис.1).

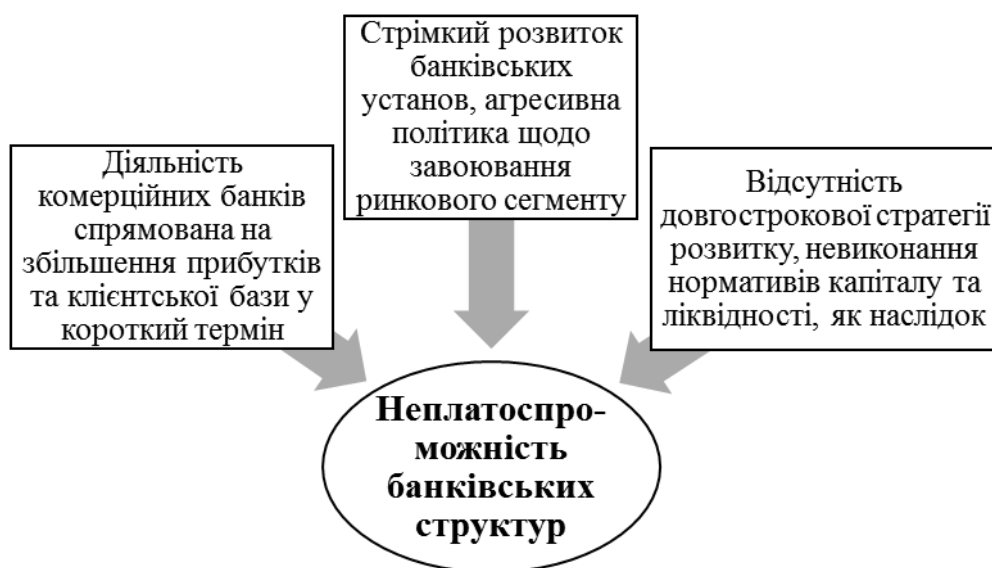

Рис. 1. Модель сучасного розвитку комерційних банків в Україні

Основною причиною такої ситуації НБУ, класично називає невжиття власниками банків своєчасних, дієвих і достатніх заходів для поліпшення фінансового стану банків та приведення діяльності у відповідність до вимог законодавства України [1].

Логічним в даному контексті є питання про завчасне реагування Національним банком на тенденції, що склалися в банківському секторі.

Чому, спостерігаючи за реалізацією високоризикових стратегій стрімкого зростання банків, НБУ не вжив заходів, застосовуючи свій контрольний вплив, а своєю бездіяльністю лише констатував значні проблеми в таких банках і як наслідок визнав їх неплатоспроможними?

Яскравим прикладом неефективності контролю з боку НБУ стала неплатоспроможність ПАТ «Дельта Банк», який входив в топ-десять швидкозростаючих і до групи найбільших банків України [2].

Основними причинами такої ситуації, як в ПАТ «Дельта Банк», а також інших, що віднесені НБУ до категорії неплатоспроможних можна назвати:

- відсутність заходів для покращення свого фінансового стану;
- стратегія стрімкого зростання банку за рахунок придбання неякісних активів, агресивна розбудова корпоративного бізнесу;
- погіршення якості кредитного портфелю та скорочення ліквідності банку;
- неспроможність в кризовій ситуації збільшувати капітал та підтримувати ліквідність для забезпечення виконання зобов'язань перед вкладниками;
- відсутність якісного забезпечення (незадовільний стан активів) для отримання кредиту рефінансування НБУ.

Звичайно, в такому становищі банки опинилися не раптово. Не зумівши самотійно протягом тривалого часу вирішувати проблеми пов'язані з платоспроможністю, а також відсутність своєчасної реакції НБУ на дії власників комерційних банків, банківські структури опинилися в глибокій кризі і раціональних шляхів її подолання зі збереженням банку не існувало. Роль НБУ для недопущення такої ситуації повинна полягати в реалізації права контролю для уникнення дисбалансів в економіці України:

- контроль за зростанням ресурсної бази банків, зокрема, контроль якості активів банку;
- контроль кредитних операцій банку, якості кредитного портфелю, особливо кредитних операцій в значних сумах, перевірка надійності позичальників;
- підтримка ліквідності банків за рахунок стабілізаційних кредитів та контроль за використанням коштів наданих для підтримки ліквідності;

- підвищення рівня відповідальності керівництва та власників банків за результати діяльності банківських структур.

Отже, доки в країні функціонує достатня кількість фінансово стійких перспективних банків, НБУ необхідно терміново посилювати контроль щодо перевірки їх діяльності і вчинення дій для попередження такої ситуації в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. АТ «Дельта Банк» віднесено до категорії неплатоспроможних. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua/article/15093047?annId=15093048×tamp=1425380183000>.
2. Топ-10 швидкозростаючих банків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://top.novostimira.biz/news_5044339.html

*Ірина Бандура, студентка
ДВНЗ «Національний університет державної податкової служби України»,
м. Ірпінь
Науковий керівник: Глоба Н. С., асистент*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Фондовий ринок відіграє значну ролі у забезпеченні економіки будь-якої країни фінансовими ресурсами. Його основна роль полягає в акумулюванні тимчасово вільних грошових коштів суб'єктів господарювання і населення та розподіл серед тих галузей, які потребують додаткових інвестицій. Сьогодні фондовий ринок України знаходиться на етапі свого становлення та значно відстає у розвитку від фондових площадок промислово розвинутих країн. З огляду на це, дослідження сучасних умов, особливостей та тенденцій розвитку фондової біржової торгівлі та інфраструктури України стає для національної економіки надзвичайно актуальним.

Дослідженню проблем і перспектив розвитку фондового ринку України присвячені праці багатьох вчених, зокрема Бутенка Д. С., Краснової І. В., Сухорукова А., Яцюка Г. В. та інших. Проте, багато питань залишилося невирішеними і потребують дослідження.

Метою даного дослідження є виявлення наявних проблем функціонування фондового ринку України, надання певних рекомендацій щодо їх усунення.

Згідно статті 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» фондовий ринок являє собою сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) [5].

Фондовий ринок в Україні розвивається, проте дуже повільними темпами. Це зумовлено низкою проблем, які існують на фінансовому ринку України.

В Україні зареєстровано 10 організаторів торгів на фондовому ринку [3]. У світі не так багато країн, яким притаманна така кількість фондових бірж. Проте кількість аж ніяк не впливає на якість послуг, навпаки, призводить до децентралізації попиту та пропозиції на цінні папери, провокує процес маніпулювання цінами на ринку, призводить до встановлення різних правил укладення та виконання біржових договорів [7].

Окрім розпорошеності біржової торгівлі цінними паперами, слід звернути увагу на незначну кількість емітентів. В повному розумінні «публічних» компаній в Україні є всього декілька, і то акції їх холдингів обертаються не всередині країни, а на Лондонській і Варшавській фондових біржах. Формально вони не є українськими, але це не так важливо – теоретично державі вигідно, щоб таких компаній було багато, і вони були успішними. Не важливо де вони залучають кошти, якщо вони надходять у внутрішню економіку і збільшують ВВП. Але бізнесу в Україні не вигідно бути публічним. Невигідно платити дивіденди, тому що для цього необхідно показувати прибутки і платити податки. Таким чином, акціонери не отримують дивідендів, бюджет недоотримує податки, а іноземні інвестори не прагнуть в Україну [6].

Щодо фінансових інструментів, які обертаються на фондовому ринку, то тут ситуація характеризується такими негативними моментами: надто вузький спектр доступних для роботи фінансових інструментів, що ускладнює диверсифікацію портфелів і можливостей для інвестування; низька якість

цінних паперів, що перебувають в обігу; низька ліквідність та висока волатильність цін лістингових цінних паперів; низький рівень розвитку ринку деривативів; відсутність в обігу на біржах цінних паперів іноземних емітентів, активи яких розташовані в Україні [1].

Таким чином, інвестори не мають великого вибору вкладання коштів. А ті активи, які доступні для них не приносять високої дохідності через їх низьку ліквідність, якість та циклічність і не прогнозованість економічних процесів в країні.

Для вирішення проблемних питань та стимулювання подальшого розвитку ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було розроблено проект Програми розвитку фондового ринку на 2011 – 2015 роки, в якому окреслені наступні завдання:

1. Збільшення капіталізації, ліквідності та прозорості фондового ринку;
2. Удосконалення ринкової інфраструктури та забезпечення її надійного і ефективного функціонування;
3. Удосконалення механізмів державного регулювання, нагляду на фондовому ринку та захисту прав інвесторів;
4. Податкове та валютне стимулювання подальшого розвитку фондового ринку України [4].

Також важливими напрямками модернізації біржового фондового ринку є:

1. Укрупнення та консолідація, в першу чергу, існуючих фондових бірж, що сприятиме формуванню стандартних критеріїв лістингу та формування справедливих ринкових цін за будь-якими фінансовими інструментами;
2. Активне вдосконалення технологій торгівлі, розвиток Інтернет-технологій, впровадження нових торгових систем та платформ;
3. Створення відповідної законодавчої бази з метою забезпечення організаційно-правових засад формування та функціонування фондового ринку;
4. Створення ринку залучення капіталу для мало- та середньо капіталізованих емітентів (біржового IPO та міні - IPO).

Найважливішою умовою розвитку фондового ринку є залучення великої кількості інвесторів. Проте, інвесторам в Україні немає куди інвестувати кошти. Тобто державна політика повинна бути спрямована на розширення кола фінансових інструментів, які обертаються на фондовому ринку України.

Напрямами, спрямованими на розширення кола інструментів в Україні є:

1. Зниження вимог до фінансових показників, що обумовлюють допуск цінних паперів у лістинг;
2. Надання дозволу на включення цінних паперів до біржового реєстру біржі за наслідками їхнього обігу на інших фондових біржах, не вимагаючи регулярних торгів на цій біржі протягом найменше півроку за умови достатньої стартової ліквідності;
3. Посилення вимог до ліквідності цінних паперів (визнати за обов'язкову умову для перебування у лістингу наявність маркет-мейкера та збільшення обсягу торгів);
4. Для емітентів першого рівня лістингу зробити вимогу щодо дотримання принципів корпоративного управління обов'язковою, а не рекомендованою;
5. Посилення вимог до інформаційної прозорості емітентів;
6. Надання фінансових (податкових) привілеїв емітентам цінних паперів у разі їхнього публічного обігу та проведення лістингу на фондовій біржі;
7. Спрощення біржового обігу іноземних цінних паперів [2].

Отже, фондовий ринок України знаходиться на початковому етапі розвитку та набагато відстає від провідних країн світу. Для того, щоб пришвидшити розвиток він потребує реформування для вирішення вищезазначених проблем та активної державної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Про цінні папери та фондовий ринок: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Відом. Верховн. Ради України. – 2006. – № 31. – Ст. 268.
2. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Програми розвитку фондового ринку на 2011 – 2015 роки», схвалений рішенням Комісії від 21.09.2010 року №1478.
3. Бутенко Д. С. Розвиток інструментів біржового фондового ринку як необхідна умова забезпечення конкурентоспроможності торгівельної інфраструктури національного фондового ринку / Д. С. Бутенко// Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К. : Криниця, 2013 – с. 117 – 120.

4. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку [текст] / І. В. Краснова // Проблеми економіки. – 2014. - №1.
5. Сухоруков А. «Почему не развивается фондовый рынок Украины» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.ua/opinions/1377023-pochemu-ne-razvivaetsya-fondovyy-gupok-ukrainu>
6. Яцюк Г. В. Модернізація торгівельної інфраструктури ринку цінних паперів/ Г. В. Яцюк // Фінансова інфраструктура України: проблеми та напрямки розвитку: зб. тез Всеукр. наук.-практ. конф. – К.: Криниця, 2013. – С. 170 – 172.
7. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/>

*Ігор Брітченко, д.е.н., професор
професор кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

РОЗВИТОК КРЕДИТУВАННЯ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ ЗАКАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

В сучасних економічних умовах Україна потребує запровадження інноваційних механізмів стимулювання експортного потенціалу. Сучасне розуміння виробничого потенціалу та суспільного відтворення в ринкових умовах включає в себе як суто виробничі процеси так і процеси надання послуг. Саме процес створення та просування має властиві, котрі особливо актуальні для України в сучасних економічних реаліях інтеграції до європейського економічного простору. Послуги є специфічним продуктом, котрому притаманні наступні риси: унеможливлення створення запасу (резерву), що робить вітчизняні туристичні послуги конкурентоздатними як на внутрішньому так і на зовнішньому ринку; висока рентабельність при відносно невеликих обсягах фінансування, що дозволяє залучати кредитні ресурси («короткі гроші») комерційних банків; домінуюча роль людського фактору у формуванні якості продукту (послуги), що з одного боку дозволяє використовувати людський потенціал Закарпаття, а з іншого – розвивати його [1].

Виходячи з історичного, природно-кліматичного та геополітичного розподілення виробничо-економічних процесів Закарпаття безумовно належить до регіонів з великим туристичним потенціалом. Разом з тим спостерігається недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури регіону для

задоволення вимог іноземних туристів в першу чергу із сусідніх східно-європейських країн в рамках транскордонного співробітництва [2].

Формування туристичної інфраструктури регіону роками стримувалось недостатністю фінансування внаслідок певних об'єктивних причин розвитку національної економіки України. Саме тому актуальним є формування та функціонування нових інвестиційно-кредитних інструментів залучення фінансових ресурсів для розвитку туристичної інфраструктури. Найбільш доступним джерелом для такого фінансування виступають кредитні ресурси комерційних банків. При цьому відміна заборони Національного банку України на надання кредитів у іноземній валюті, котра скасована у вересні 2014 року відкриває можливості для залучення кредитних ресурсів сусідніх країн. Головною перешкодою в розвитку такого кредитування виступає складність вирішення питань забезпечення повернення кредитів комерційних банків внаслідок того, що вітчизняні позичальники не володіють достатнім розміром заставного майна, а у багатьох випадках наявне майно не може бути предметом застави тому, що належить до рекреаційних земель, або інфраструктурних об'єктів, котрі згідно вітчизняного законодавства не можуть бути предметом застави.

Для подолання зазначеної перешкоди пропонується залучати іноземних інвесторів (переважно сусідніх держав), котрі створюючи спільні з Україною підприємства можуть залучати кредитні ресурси українських комерційних банків у іноземній валюті під заставу майна закордонного власника. Такий механізм залучення кредитних ресурсів є вигідним для всіх його учасників.

Для спільного підприємства дозволяє залучити кредитні ресурси для реалізації туристичного потенціалу та збільшення обсягу відвідань регіону іноземними туристами. При цьому західний інвестор навіть не витрачає фінансові ресурси для розвитку спільного бізнесу, а просто надає заставне майно у вигляді гарантії для комерційного банку.

Комерційний банк отримує надійне та ліквідне заставне майно, що відкриває можливості для безпечного кредитування, котрого суттєво не вистачає на внутрішньому рику.

Вітчизняний співвласник спільного підприємства отримує доступ до відносно недорогих кредитних ресурсів. Незначна вартість таких ресурсів забезпечується відсутністю валютного ризику, внаслідок валютного кредитування та мінімізацією кредитного ризику внаслідок наявності надійної та ліквідної застави. Крім того внаслідок реалізації такого співробітництва вітчизняний співвласник отримує додаткові надходження внаслідок збільшення не тільки іноземних, але і вітчизняних туристів.

Незаперечними перевагами для регіональних процесів суспільного відтворення при запровадженні нових механізмів банківського кредитування є:

- реалізація експортного потенціалу регіону, котрий в свою чергу підвищить ефективність використання потенціалу внутрішнього ринку України;
- розвиток інфраструктури регіону;
- покращення фінансового становища регіональних банків та розвиток ринку;
- підвищення ділової активності та подальший розвиток супутніх послуг, таких як переклад документів з іноземних мов, транспортні перевезення, страхування, готельний та ресторанний бізнес, освітні послуги, пов'язані з туристичною та готельно-ресторанною діяльністю, рекламно-інформаційні та інші послуги тощо;
- підвищення соціального захисту населення, розвиток ринку праці шляхом створення нових робочих місць та відповідне збільшення відрахувань до місцевого та державного бюджетів України;
- посилення братніх стосунків між сусідніми народами внаслідок подальшої культурної та цивілізаційної взаємної інтеграції.

Разом з тим не менш важливою у процесів залучення кредитних ресурсів комерційних банків до розвитку туристичної інфраструктури є роль держави як на регіональному, так і на загальнодержавному рівні. Вітчизняними науковцями розглядались окремі аспекти державної підтримки туристичної

галузі в регіоні [3]. Разом з тим недостатньо уваги приділено інструментам державної підтримки залучення кредитних ресурсів комерційних банків до розбудови туристичної інфраструктури як в регіоні так і в державі в цілому [4]. Як один з дієвих інструментів стимулювання зазначених економічних процесів на місцевому рівні в умовах децентралізації державної влади в Україні може бути використання ефекту «фінансового плеча», тобто повне, або часткове погашення відсотків по таким кредитам комерційних банків, що робить запропонований інструментарій ще більш привабливим для всіх учасників. При цьому фінансові ресурси для компенсації відсотків по банківських кредитах можуть бути сформовані за рахунок спільних внесків місцевих бюджетів Закарпатської області та місцевих влад сусідніх держав в рамках транскордонного співробітництва.

Додатковими можливостями при реалізації запропонованих перспектив кредитування експортного потенціалу туристичної галузі Закарпатського регіону може бути розвиток супутніх банківських послуг пов'язаних з консалтинговою діяльністю при розробці та аналізі бізнес планів та стратегічних планів розвитку спільного підприємства, використання документарних акредитивів (при залученні ресурсів іноземних банків), розвиток ринку цінних паперів у випадках залучення ресурсів для великих підприємств через акції, облігації та векселя, просування послуг по банківським гарантіям, авалюванню векселів, а при реалізації проекту обслуговування платіжних карток іноземців та валюто обмінні операції.

Зазначені переваги засвідчують доцільність та ефективність запропонованих перспектив кредитування експортного потенціалу туристичної галузі Закарпатського регіону в сучасних економічних умовах з урахуванням транскордонного співробітництва та інтеграції України до європейського економічного та соціально-культурного простору.

Список використаних джерел:

1. Банько В. Г. Туристська логістика / В. Г. Банько: навч. посіб. — К.: Дакор, КНТ, 2008. — 204 с.

2. Гончаров В. Н. Тематический парк в сфере туризма как экономическая категория предпринимательства в регионе / В. Н. Гончаров, Н. Д. Свиридова // Менеджер. - 2005. — №4(34). — С. 155 - 158.

3. Донченко Л. М. Проблеми та перспективи державної підтримки розвитку туризму / Л. М. Донченко, Н.П. Гостева // Держава та регіони: серія „Державне управління”. — 2010. — №1. — С. 37 - 42.

4. Двоєзерська В. С. Тенденції державного регулювання розвитку туризму і діяльності курортів в Україні / В. С. Двоєзерська // Держава та регіони: серія „Державне управління”. — №1. — 2010. — С. 20 - 24.

Володимир Височанський, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Сучасна банківська криза характеризується особливою гостротою та відбувається на тлі неабияких проблем у державних фінансах, економічного спаду та інституціональної деградації в Україні. Суспільно-політичні перетворення, анексія Криму та війна на Сході активізували існуючі негативні тенденції в економіці. Звуження бази оподаткування та потреба фінансування військових операцій призвели до появи бюджетного дефіциту в 2014 році в розмірі 78,1 млрд. грн., або 5,1% від ВВП [2]. Для його фінансування були використані емісійний і квазіфіскальний механізми НБУ, завдяки яким центральний банк монетизував ОВДП на 171 млрд. грн. та перерахував прибутку в розмірі 22,8 млрд. грн. Економічний спад та емісія грошей спричинили девальвацію гривні, погіршення якості кредитного портфеля банківських установ та вилучення депозитів з комерційних банків [7, 8]. В результаті кількість збиткових банків в Україні в 2014 році збільшилася в 2,6 рази в порівнянні з 2013 роком (52 банки проти 20). При цьому кількість діючих банків зменшилася за рік на 22 банки і склала 158 установ [4].

З метою подолання негативних процесів в банківській системі НБУ, передусім, надав широку ресурсну підтримку банківським установам, в рамках якої розподілив між ними в 2014 році 222 млрд. грн., в тому числі довгострокових кредитів на 115,6 млрд. грн. Станом на 1 січня 2015 року

загальний обсяг заборгованості за кредитами рефінансування НБУ становив 109 млрд. грн. [5]. Не можна виключати, що значна частина цих кредитів була спрямована на проведення спекулятивних операцій з іноземною валютою, передусім з долларом США, офіційний курс НБУ якого відносно гривні зріс на 97% протягом 2014 року [6]. Для стабілізації курсу гривні центральний банк вводив низку обмежень щодо операцій з валютою як на готівковому, так і на міжбанківському валютному ринку. Навіть попри відмову від індикативного курсу і декларацію переходу на ринкове курсоутворення з 5 лютого 2015 року превалюючим інструментарієм НБУ в регулюванні валютного ринку залишилися адміністративні заходи з обмеження доступу покупців до валюти на ринку.

Відсутність послідовності у діях НБУ з врегулювання банківської кризи та неспроможність досягнення оголошених цілей викликали шквал критики керівництва центрального банку збоку науковців та фахівців фінансового ринку. Зокрема, проф. Гальчинський А. вважає, що основна причина нинішньої девальвації гривні полягає не у кризових процесах в економіці та суспільно-політичній системі суспільства, а у несистемності управлінських рішень НБУ. Для виправлення ситуації, на його думку, потрібно відновити авторитет Національного банку України шляхом заміни керівництва банку на таке, що буде приймати гранично жорсткі регуляторні рішення валютно-монетарної політики в умовах воєнного часу. За посилення регулювання валютного ринку виступає Ковальчук Т., член Ради НБУ, пропонуючи з метою дедоларизації внутрішнього ринку заборонити практику долларових депозитних вкладів та надання валютних кредитів населенню [3]. Шпек Р., голова ради Незалежної асоціації банків України, наголошує на важливості відновлення довіри до центрального банку. Він також є прихильником прискореного очищення банківської системи від неплатоспроможних установ та нейтралізації впливу фіскальної та квазіфіскальної емісії у найближчі часи. Гулей А., голова правління УМВБ, пропонує зосередити зусилля на лібералізації валютного ринку через скасування пенсійного збору з операцій купівлі фізичними особами

готівкової валюти, скасування обмежень на видачу депозитів в іноземній валюті після закінчення строкового вкладу, розширення державних гарантій виплати валютних депозитів та відсотків за ними для клієнтів системно важливих банків [9].

Узагальнюючи рекомендації із подолання кризи в банківській системі, їх умовно можна поділити на декілька груп. Одна охоплює пропозиції із лібералізації валютного ринку через зняття адміністративних обмежень на валютному ринку, введення гнучкого курсоутворення. Інша – підвищення відповідальності власників за ефективність функціонування банківських установ, посилення контролю за операціями з валютою, зокрема скорочення термінів повернення валютної виручки, прийняття жорстких заходів в контексті боротьби з фіктивним імпортом та виведенням капіталу за кордон. Разом з цим, основна маса рекомендацій має реакційний характер, вони, передусім, зорієнтовані на покращання функціонування банківської системи в умовах, що склалися. Подальша зміна обставин вимагатиме постійної адаптації діючих регулюючих заходів, зміни їх комбінації в контексті усталеного шаблону грошово-кредитної політики. Дана проблема ускладнюється тим, що неможливо передбачити майбутні параметри функціонування банківської системи. Тому формування оптимальної конфігурації важелів впливу не може бути науково обґрунтованим, а в значній мірі залежить від здатності керівництва НБУ передбачати майбутні проблеми та оперативно реагувати на них. З іншого боку, немає можливості перевірити, як проявив би себе інший керівник на місці Гонтаревої В., оскільки обставин минулого вже не повернути для здійснення подібної перевірки.

Враховуючи вищесказане, доцільно розглянути такі можливості вдосконалення банківської системи, які б забезпечили більшу її міцність незалежно від поточних та майбутніх обставин зовнішнього середовища. Економічне середовище в значній мірі формується під впливом запитів і очікувань окремих суб'єктів господарювання. Призначення банківської системи полягає у задоволенні потреб клієнтів у фінансових послугах. Як тільки має

місце ситуація протиставлення потребам клієнтів, то останні відвертатимуться від банків та шукатимуть шляхи задоволення власних потреб в інший спосіб. Саме цим можна пояснити феномен розширення чорного ринку валюти в період посилення різного роду обмежень та заборон на проведення операцій з готівковою валютою.

Очевидно, що проблеми стійкості банківської системи беруть початок у причинах недовіри клієнтів до банківських установ. Недовіра з'являється в тому випадку, коли є підстави допускати, що протилежна сторона угоди не зможе виконати взяті на себе зобов'язання. Якщо зобов'язання виявляються неадекватно надмірними, то сторона, що бере їх на себе, або взагалі їх не виконає, або виконає їх перед одним контрагентом, не забезпечивши їх виконання перед іншими контрагентами. Саме такий причинно-наслідковий зв'язок має місце сьогодні у стосунках між комерційними банками та їх клієнтами при виконанні депозитних угод. Сучасна депозитна угода передбачає зобов'язання банку повернути клієнту основну суму та відсотки по завершенню обумовленого строку. Таке зобов'язання слід вважати неадекватно надмірним з декількох причин. Передусім, розміщуючи кошти на депозит, клієнт може керуватися мотивом їх збереження та повернення в кінці строку депозиту. Проте цінність грошей на початку та в кінці строку депозиту суттєво відрізняється, оскільки в результаті фідучіарної емісії гроші знецінюються з часом. З іншого боку, клієнт може мати на меті отримання доходу у вигляді відсотків. Зобов'язання гарантованої виплати відсотків разом з основною сумою депозиту є також неадекватно надмірним, оскільки джерело відсотків – банківський дохід – є негарантованим. Задля виконання банками умов депозитних угод державою запроваджено фонд гарантування вкладів фізичних осіб. Але, на практиці, в кризові періоди фонд звертається по фінансуванню до центрального банку, що, по суті, означає соціалізацію збитків вкладників через знецінення коштів спричинених їх додатковою емісією.

Повернення довіри вкладників до банківських установ потребує приведення у адекватність зобов'язань банків, що впливають з депозитних

угод. Для цього доцільно чітко розмежувати угоди на ті, що укладаються клієнтами з метою збереження коштів, та такі, що мають на меті отримання ними додаткового доходу. В першому випадку депозити повинні бути гарантовані шляхом 100%-го резервування, тобто зберігання всієї суми депозиту на відповідному резервному рахунку в НБУ. Ці кошти також повинні бути доступні клієнту на першу його вимогу. Оскільки банк не користуватиметься депозитними коштами, то для покриття витрат, пов'язаних з обслуговування рахунків клієнтів, він стягуватиме фіксовану абонентську плату. В іншому разі матиме місце позика, яку клієнт надає банку (позика «клієнт-банк» або позика КБ). Аналогічно до інших позикових договорів клієнт отримуватиме дохід у вигляді відсотків. Позичені кошти та відсотки повертатимуться йому по завершенню строку договору позики. При цьому подібні угоди гарантуватимуться лише капіталом банку і не передбачатимуть жодних державних гарантій [1].

Нормалізації функціонування банківської системи України може сприяти комплекс наступних заходів:

- Введення 100%-го резервування для нових депозитних договорів;
- Відміна державних гарантій за новими договорами позики КБ;
- Фіксація готівкової маси. Обмеження випуску готівки обсягами, що необхідні для регенерації банкнот і монет;
- Поступове зведення нанівець готівкових розрахунків, повне виведення готівки з системи;
- Персоніфікація грошової одиниці шляхом ведення реєстру власників коштів в Центральному депозитарії НБУ;
- Введення 100%-го забезпечення наявної грошової маси існуючим золотим запасом із золотовалютних резервів НБУ, запровадження вільного розміну грошей на золото.

Послідовна реалізація цих заходів дозволить значно підвищити довіру населення як до національної грошової одиниці, так і до банківської системи в цілому. Цього можна досягти через заборону фідучіарної емісії, що лежить в

основі знецінення грошей. Також банки без проблем зможуть виконувати зобов'язання за депозитними угодами, а у випадку банкрутства банку депоненту достатньо буде лише укласти з іншим банком угоду про обслуговування депозитного рахунку клієнта в депозитарії НБУ. Персоніфікація грошей дозволить покращити облік усіх транзакцій з національною грошовою одиницею, підвищить безпеку розрахунків, значно посилить процеси детінізації в економіці та боротьбу з нелегальними оборудками.

Список використаних джерел:

1. Височанський В. Нормалізація банківської діяльності / В. Височанський // Банківська справа. – 2013. – № 8. – С. 80-95.
2. Дефіцит держбюджету за 2014 рік становив 78 млрд грн – [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://tyzhden.ua/News/131938>
3. Ковальчук Т. «Грабіж» у особливо великих масштабах / Т. Ковальчук // «День». – 2015. - №37.
4. Кількість збиткових банків в Україні в 2014 р збільшилася в 2,6 рази – [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~/344239>
5. Кому Нацбанк видав 115 млрд рефінансування – [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/cd1/2015year/data/refin/index.html>
6. Офіційне інтернет-представництво Національного банку України – [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
7. Пасочник В. Банківська система: дефібрилятори від МВФ / В. Пасочник // «Дзеркало тижня. Україна». - 6 березня 2015. - №8.
8. Рибалка С. Урятувати кровоносну систему економіки / С. Рибалка // «Дзеркало тижня. Україна». - 20 лютого 2015. - №6.
9. Сколотяний Ю. Гривня: хто винен і що робити? / Ю. Сколотяний, В. Пасочник // «Дзеркало тижня. Україна». - 27 лютого 2015. - №7.

***Юрій Ганусик, аспірант**
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана», м. Київ*

АКТИВНА АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА В УМОВАХ МАКРОЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Макроекономічна нестабільність є характерною ознакою ринкової економіки і в останні роки стала невід'ємним атрибутом економічної системи нашої держави. Коливання економічної активності (економічні цикли) призводять до недовантаження виробничих потужностей, дефіциту державного бюджету, дефіциту зовнішньоторговельного балансу, інфляція тощо.

За таких умов нормалізація грошового обігу та протидія інфляційним процесам вимагають вивірених, гнучких рішень, які наполегливо і цілеспрямовано втілюються у життя. Очевидним є те, що в умовах макроекономічної нестабільності ініціатива щодо ведення антиінфляційного регулювання повинна надходити від державних органів влади, оскільки лише на державному рівні проблема управління інфляцією в Україні може бути вирішена комплексно. Механізмом, здатним виконати завдання контролю за рівнем інфляції у державі та мінімізувати негативні наслідки надмірних інфляційних коливань, фахівцями визнається антиінфляційна політика, що реалізується у процесі антиінфляційного регулювання економіки країни.

Аналіз джерел [1, 3-4, 8] показав, що одночасно зі стратегічними заходами (індексація доходів, управління доходами, застосування механізму коригування процентних ставок, таргетування інфляції тощо) необхідно використовувати і заходи короткострокового, тактичного впливу. Вони є особливо результативними у випадку, коли державі вдається ефективно збільшувати пропозицію без зміни попиту або, навпаки, знижувати попит без зниження пропозиції. Серед інструментів активної антиінфляційної політики найбільш поширеними є контроль над грошовою емісією, збільшення податків, зменшення державних витрат, грошові реформи (нуліфікація, ревальвація, девальвація, деномінація) та ін.

З означених інструментів найбільш часто застосовується нуліфікація знецінених грошей. Вона має на меті ліквідацію та вилучення з обігу старих грошових знаків та заміну їх новими, як правило, в меншій кількості. Так, наприклад, цим методом скористалась Україна в 1996 р., запровадивши в обіг нову грошову одиницю – гривню.

Протилежним до нуліфікації є метод деномінації – метод «закреслення нулів», тобто укрупнення масштабу цін. Так, наприклад, у Бразилії, де темпи щорічного знецінення досягли 933,6%, у 1988 р. був прийнятий «Літній план», відповідно до якого була введена грошова

одиниця «нокрузадо», еквівалентна 1000 старих крузадо. За таким же методом була проведена грошова реформа в Росії на початку 1998 р. [1].

Наступним методом проведення грошової реформи є девальвація – підвищення курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць. Вона відображає зниження купівельної спроможності національної валюти щодо іноземних валют. Протилежним їй методом є ревальвація – зниження курсу національної валюти до іноземних валют або міжнародних розрахункових одиниць, відображає підвищення купівельної спроможності національної валюти щодо іноземних валют [4].

Важливим інструментом активної антиінфляційної політики в умовах циклічності є дефляція – це процес стримування зростання грошової маси в обігу, вона передбачає вилучення з обігу певної частини надлишку паперових грошей. Супроводжується дефляція також комплексом заходів із оздоровлення національної економіки і фінансів, що виражаються в реформі податкової системи, скороченні бюджетних витрат та обсягів кредитів тощо.

Вчені схиляються до думки, що обмеження грошової маси шляхом реалізації грошово-кредитної політики є головним, але не єдиним напрямом утримання інфляції попиту. Загальновідомо, що кількість грошей в обігу може бути визначена як більша або менша лише відносно кількості товарів, тобто їх величина залежить від товарного забезпечення грошової маси. Таким чином, збільшення обсягів виробництва при незмінному абсолютному обсязі грошової маси, що, як правило, спостерігається на фазі піднесення, веде до її відносного зменшення та відповідно, до падіння темпів інфляції.

Що стосується бюджетного механізму антиінфляційної політики спрямованої на скорочення бюджетного дефіциту, то тут використовуються інструменти, що дозволяють досягти збільшення доходів, або – скорочення державних видатків. Як свідчать дослідження Н.

Мариненко [7], збільшення надходжень до бюджету досягається за рахунок розширення об'єктів оподаткування шляхом розвитку малого та середнього підприємництва. У свою чергу, зменшення податкових ставок спрямоване на забезпечення зростання доходів населення підвищує рівень споживання та заощадження.

Збільшення споживання, на відповідній фазі циклу, відкриває нові можливості розвитку виробництва, а, відповідно, і розширення бази оподаткування. Тим самим спрямовуючи приріст заощаджень на фінансування економічного розвитку та покриття бюджетного дефіциту.

І все ж таки, головним напрямом скорочення бюджетного дефіциту виступає зменшення державних видатків шляхом поступового обмеження фінансування тих видів державної діяльності, що цілком можна перекласти на ринкову систему. Конкретними інструментами вирішення цієї проблеми є: зниження обсягів бюджетних капіталовкладень, поступове скорочення дотації збиткових державних підприємств, часткова приватизація сфери освіти, охорони здоров'я.

В умовах ринкової економіки підтримувати діяльність, збиткових підприємств за рахунок бюджету є недоцільним. Але, тим не менш, припинення їх дотації сприятиме масовому банкрутству та зростанню безробіття, тим самим не гасячи, а посилюючи негативні наслідки циклічності. Відповідно це потребуватиме збільшення державних витрат на соціальне забезпечення зростаючої кількості безробітних, їх перекваліфікацію, працевлаштування.

Проте, намагання уряду швидко забезпечити бажаний рівень інфляції без урахування наслідків від зменшення державних видатків у довгостроковому періоді, може призвести до зворотного ефекту – наростання дефіциту бюджету та стрімкого росту інфляції. Тому здійснення таких заходів потребує вибору відповідного моменту їх застосування відповідно до фази розвитку економічного циклу,

попередньої оцінки можливих негативних наслідків та їх своєчасного усунення.

Отже, систематизований аналіз інструментів тактики антиінфляційного регулювання дає можливість зробити висновки, що вони є складовою соціально-економічної політики держави і невід'ємним атрибутом антициклічної політики, а тому має узгоджуватися з останніми. Інструментарій стратегічного регулювання інфляції повинен доповнюватись тактичними заходами антиінфляційної політики.

Список використаних джерел:

1. Базелюк О.О. Антиінфляційне регулювання економіки [Електронний ресурс] / О.О. Базелюк, О.Г. Кубай. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/15_106689.doc.htm
2. Жуков Е.Ф. Общая теория денег и кредита. 2-е издание, переработанное и дополненное. – Москва, Юнити, 1998. – 359 с.
3. Зеленкова А.И. Антиинфляционная политика как один из ключевых элементов государственного регулирования / А.И. Зеленкова // Российское предпринимательство. – 2011. – №6 Вып. 2 (186). – С. 4-11.
4. Колач С.М. Теоретичні аспекти регулювання інфляційних процесів / С.М. Колач // Вісник Одеського національного університету. Економіка. – 2013. – Т.18, Вип.1. – С.167-170.
5. Науменкова С.В. Валюта і валютна політика / С.В. Науменкова, В.І. Міщенко. – К.: Знання, 2010. – 84 с.
6. Найденов В.С. Инфляция и монетаризм. Уроки антикризисной политики / В.С. Найденов, А.Ю. Сменковский. – Біла Церква: БКФ, 2003. – 325 с.
7. Мариненко Н. Досвід реформ в Україні у світлі неоконсервативної економічної політики / Н. Мариненко // Галицький економічний вісник. – 2012. – №2(35). – С.10-22.
8. Папаїка О.О. Світовий досвід антиінфляційної політики держави: рекомендації для України / О.О. Папаїка, А.Б. Горбанський // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2010. – №1. – С. 41-45.

***Вікторія Григоренко, аспірантка**
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків
Науковий керівник: Лебідь О. В., к. е. н., доцент*

ОБҐРУНТУВАННЯ ВИБОРУ ПРІОРИТЕТНОГО НАПРЯМКУ ФІНАНСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАНКУ

Банківська система сьогодні переживає кризові явища, динаміка яких вимагає швидких та адекватних реакцій та рішень менеджерів як на рівні Національного банку, так і на рівні банків другого рівня. Забезпечити такі

рішення у інформаційно насиченому середовищі можуть відповідні управлінські технології. Їх вибір, придбання і впровадження потребує, як правило, значних фінансових вкладень, що актуалізує питання визначення та обґрунтування пріоритетних напрямків фінансування технологій управління діяльністю банку. Проблема пошуку джерел фінансування діяльності та їх доступності є найбільш вагомим фактором ведення сучасного бізнесу за даними Звіту з глобальної конкурентоспроможності, у якому визначено його ваговий вплив на рівні 13,7 % [1, с. 304]. Отже, кризова ситуація в українській банківській системі лише прискорила усвідомлення необхідності раціонального фінансування діяльності та необхідності пошуку науково обґрунтованих підходів до здійснення фінансового забезпечення впровадження новітніх управлінських технологій.

Метою даних тез доповіді є висвітлення авторського підходу до обґрунтування вибору пріоритетного напрямку фінансування технологій управління фінансовою діяльністю банку.

Передусім доцільно здійснити наголос на тому, що саме фінансова діяльність вітчизняних банків є основною їх діяльністю та потребує постійного впровадження технологічних інновацій. Сучасна технологія управління [2, с. 64] фінансовою діяльністю представляє собою відпрацьоване, оптимізоване, автоматизоване рішення у вигляді спеціально розробленого програмного продукту, який дозволяє у режимі реального часу відстежувати, накопичувати, обробляти, зберігати необхідну інформацію щодо фінансових потоків банку, що і дозволяє своєчасно впливати на його фінансову діяльність.

Питання фінансового забезпечення впровадження технологій управління фінансовою діяльністю банку є дуальним [3, с. 372], оскільки з одного боку пов'язане з перерозподілом грошових коштів банку, збільшенням його капітальних витрат, а з іншого – спрямоване на отримання додаткових вигід у майбутньому у вигляді збільшення доходів банку або зменшення його операційних та інших витрат. Інший аспект дуальності полягає у тому, що банк, який має проблеми з фінансовою діяльністю першочергово має бути

зацікавленим у придбанні новітніх управлінських технологій, які і дозволять вирішити наявні проблеми. У зв'язку із цим головна теза обґрунтування вибору пріоритетного напрямку фінансування впровадження технологій управління фінансовою діяльністю банку полягає у такому: першочерговою альтернативою для впровадження і фінансування має бути технологія управління, використання якої безпосередньо пов'язано з проблемною складовою фінансової діяльності банку. Зазначимо, що фінансова діяльність банку має три основних складові: залучення, розміщення і використання фінансових ресурсів; здійснення банківських операцій; отримання фінансових результатів від діяльності.

Пропонується здійснювати інтегральну оцінку зазначених складових фінансової діяльності банку методом таксономічного показника рівня розвитку, який будується на основі сформованої системи показників (рис. 1).

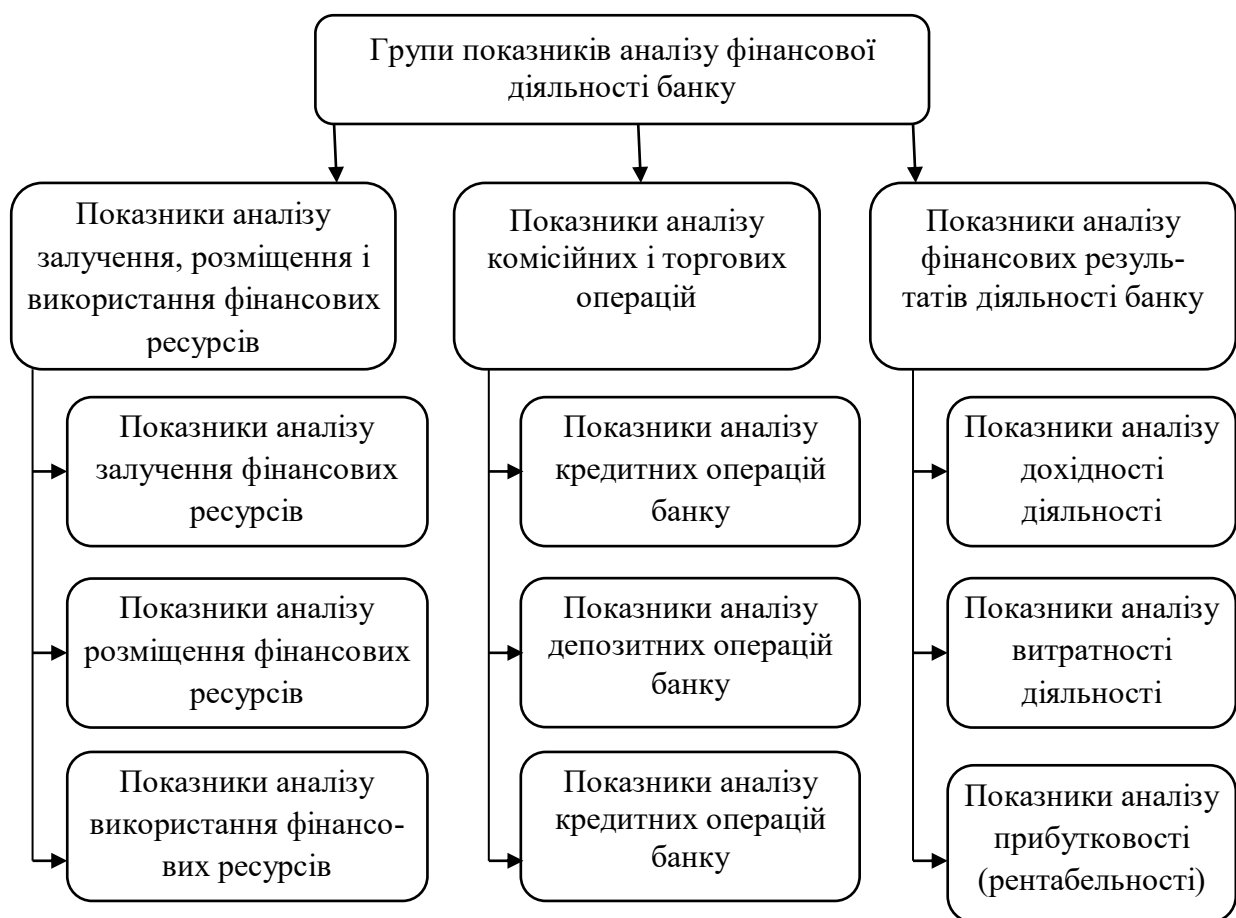

Рис. 1. Сукупність груп показників для аналізу фінансової діяльності банку та побудови інтегральних показників рівня розвитку її складових

Вибір методу таксономічного показника рівня розвитку ґрунтується на тому, що для обґрунтування вибору першочергового напрямку впровадження і відповідно фінансування технологій управління складові фінансової діяльності мають бути оцінені за допомогою порівняних показників, тобто таких, які можна порівняти один з одним та інтерпретація яких не допускає двозначних тлумачень. Так, дані рис. 1 показують, що за допомогою груп часткових показників, які характеризують ключові складові та елементи фінансової діяльності банку, з використанням інтегрального оцінювання можна однозначно стверджувати, що певна складова фінансової діяльності має нижчий рівень розвитку, а отже потребує вдосконалення, у тому числі й з точки зору технологій управління нею. Зазначене й підґрунтям для вибору саме найменш розвиненої складової фінансової діяльності як об'єкта вдосконалення управління та фінансування впровадження нових банківських технологій. Наочно запропонований підхід показано у табл. 1

Таблиця 1

Результати інтегрального оцінювання складових фінансової діяльності банку та визначення пріоритетного напрямку фінансування впровадження технологій управління

Складова фінансової діяльності банку	Інтегральний показник рівня розвитку складової фінансової діяльності	Пріоритетність впровадження та фінансування технологій управління	Рекомендована технологія управління
Залучення, розміщення і використання фінансових ресурсів	0,76	1,32 Середня	
Здійснення банківських операцій	0,47	2,12 Висока	
Отримання фінансових результатів від діяльності	0,12	8,33 Найвища	Бюджетування Контролінг

Так, за даними табл. 1 можна побачити, що у фінансовій діяльності аналізованого банку найбільш проблемним є отримання фінансових результатів. Пріоритетність впровадження та фінансування технологій управління розраховано як одиниця поділити на рівень розвитку складової фінансової діяльності банку. Вона може бути у межах від 1 до 100 умовних одиниць. Технологією управління, що оперує показниками доходів, витрат,

прибутку є бюджетування, сутність якого полягає у розробці, використанні та виконанні бюджетів у розрізі центрів відповідальності або напрямів діяльності на всіх рівнях управління і передбачає виконання функцій планування, обліку, аналізу, контролю показників і результатів діяльності банку, організацію і координацію роботи та мотивацію персоналу для досягнення встановлених цілей з урахуванням впливу середовища функціонування. Також серед рекомендованих технологій може бути й контролінг, який дозволяє сформувати необхідну систему підконтрольних показників, у тому числі й показників фінансових результатів.

Список використаних джерел:

1. The Global Competitiveness Report 2013-2014 – [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.weforum.org/reports/global-competitiveness-report-2013-2014>.
2. Григоренко В.М. Підходи до визначення поняття «технологія управління» / В.М. Григоренко, В.О. Лесик // Економіка розвитку. – 2013. – № 4(68). – С. 62-68.
3. Лебідь О.В. Сутність, методи та структура фінансового забезпечення впровадження технологій в діяльність банків / О.В. Лебідь, В.М. Григоренко // Вісник Чернігівського державного технологічного університету, серія «Економічні науки», м. Чернігів. – 2013. – № 4(70). – С. 371-379.

Микола Гунько

*ст. викладач кафедри економічної теорії
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, м. Львів*

БАНКИ ЛЬВІВЩИНИ: ТЕНДЕНЦІЇ СУЧАСНОСТІ

Ключове завдання розвитку банківської системи України на сучасному етапі полягає у відновленні механізмів її функціонування, забезпеченні сталого розвитку, підвищенні рівня конкурентоспроможності та інтеграції у світову фінансову систему.

На сьогоднішній день унаслідок несприятливої економічної ситуації та політичної нестабільності, що накопичувалася упродовж 2013-2014 рр., у банківській системі України позначились різні негативні тенденції, пов'язані із зниженням обсягів виробництва, розбалансованістю державних фінансів, зниженням прибутковості бізнесу, зменшенням доходів населення, а з початку

2014 року – зі зростанням темпів інфляції, які стримують поступальний розвиток економічних і соціальних процесів [3, с. 3].

Станом на 01.01.2015 року в банківській системі України функціонує 163 банки, які мали ліцензію на здійснення банківських операцій, що на 17 банків менше, ніж на 01.01.2014 р. На території України функціонувало 51 банк з іноземним капіталом, із яких 19 банків було створено зі 100% іноземним капіталом. Частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків – 32,5% (в 2012р., а на 01.02.2015 р. – 41,9%. Активи банківських установ становили 1316852 млн. грн., а регулятивний капітал – 188949 млн. грн.

Станом на 01.01.2015р. банківська мережа Львівської області налічувала 11 діючих балансових установ, у тому числі 5 юридично самостійних банків та 6 філій.

Юридично самостійні банки Львівщини:

- ПАТ «КРЕДОБАНК» - 39 ТВБВ – 34 місце серед банків України за величиною загальних активів;
- ПАТ «Ідея Банк» - 9 ТВБВ – 51 місце;
- ПАТ «ВіЕс Банк» - 15 ТВБВ – 54 місце;
- ПАТ АКБ «Львів» - 18 ТВБВ – 87 місце;
- ПАТ «ОКСІ БАНК» - 2 ТВБВ – 111 місце [6, с. 60-65].

На початок 2015 року мережа банківських установ у Львівській області налічувала 1056 відділень. Найчисельніша мережа відділень – в АТ «Державний Ощадний банк України» (345 відділень), ПАТ КБ «Приватбанк» (120 відділень), ПАТ «ЮНІКОН СТАНДАРТ БАНК» (46 відділень), ПАТ «КРЕДОБАНК» (39 відділень), ПАТ «Укрінбанк» (38 відділень), ПАТ «Райфайзен Банк Аваль» (35 відділень), ПАТ «Надра» (29 відділень) та АТ «УкрСиббанк» (25 відділень) (див. табл. 1).

Всього на Львівщині діють установи 85 банків, головні офіси яких знаходяться крім Львова, у Києві, Дніпропетровську, Харкові, Донецьку, Одесі та Полтаві – разом 6 філій та 531 ТВБВ. За межами Львівської області діють

ТББВ 5 юридично самостійних банків в кількості 174, у тому числі ПАТ «КРЕДОБАНК» - 71, ПАТ «Ідея Банк» - 70 та ін.

Таблиця 1

Кількість банківських установ Львівської області [5, с. 53]

	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
	на початку року								
Усього установ банків	86	78	78	70	60	42	20	14	11
банків юридичних осіб	5	6	5	5	5	6	5	5	5
філій банків	81	72	73	65	55	36	15	9	6
Кількість безбалансових відділень	821	1065	1125	1037	1046	1142	1163	1128	1056

У порівнянні до початку минулого року кількість діючих на території Львівської області юридично самостійних банків не змінилася, кількість філій зменшилась на 3 установи, кількість ТББВ зменшилась на 75 установ, кількість небанківських фінансових установ, які надають окремі види послуг збільшилась на 77 установ, кількість банкоматів з 1915 збільшилась на 13 одиниць (табл. 1).

Станом на 1 січня 2015 року вимоги банківських установ області за кредитами становили 18132,5 млн. грн. (з нарахованими відсотками), у тому числі у гривні – 899,4 млн. грн., в іноземних валютах – 9133,1 млн. грн. (гривневому еквіваленті). Вимоги банків за попередні роки див. таблицю 2.

Нестабільна політична ситуація та зниження доходів суб'єктів господарювання змушує банки більш прискіпливо ставитися до аналізу фінансового стану та кредитоспроможності потенційних позичальників або навіть обмежувати кредитування. В таких умовах банки змушені формувати кредитний портфель за рахунок коротко- та середньострокових кредитів у національній валюті і нефінансовим корпораціям, переважно підприємствам торгівлі, обробної промисловості.

Реально в банківській системі відбувся вплив коштів, який Національний банк України змушений був покривати значними обсягами рефінансування. Вилучення депозитів із банківської системи суттєво звузило

ресурсну базу банків і спричинило суттєвий тиск на стан їх ліквідності та платоспроможності.

Таблиця 2

Вимоги банків за кредитами, наданими суб'єктам господарювання і фізичним особам (Львівська область) [5, с. 53]

	Вимоги банків за кредитами, усього	У тому числі		Частка у вимогах кредитів	
		Коротко-термінові	Довго-термінові	Коротко-термінові	Довго-термінові
	На початку року; млн. грн.			відсотків	
2001	524	434	90	82,7	17,3
2006	4309	1624	2685	37,7	62,3
2007	7348	2164	5184	29,5	70,5
2008	12824	2629	10195	20,5	79,5
2009	23062	5176	17886	22,4	77,6
2010	19051	3391	15660	17,8	82,2
2011	16555	3302	13253	19,9	80,1
2012	16901	3674	13226	21,7	78,3
2013	16639	3928	12711	23,6	76,4
2014	15503	4507	10997	29,1	70,9
у т. ч. в іноземній валюті	6697	1487	5210	22,2	77,8

Основними проблемами розвитку банківської системи у тому числі Львівщини є недостатній рівень капіталізації банків, низький рівень корпоративного управління, недостатній рівень управління банківськими ризиками та незахищеність прав кредиторів і вкладників.

У зв'язку з новими вимогами про підвищення мінімального розміру статутного капіталу банків до 500 млн. грн. реально тільки 2 банки області зможуть виконати це завдання.

Банкам Львівщини необхідно реалізувати ряд заходів:

- проведення додаткової капіталізації банків за рахунок коштів акціонерів і залучення нових інвесторів;
- активізація процесів консолідації банків на основі їх злиття та поглинання;
- вдосконалення механізмів роботи з нежиттєздатними банками та управління проблемними активами;
- підвищення рівня забезпечення захисту прав кредиторів і вкладників;

– глибше проаналізувати перспективи розвитку і розміщення мережі банків і вживати відповідні дієві заходи;

– вивчати можливість і необхідність утворення банківського союзу (корпорації) банків Львівщини, що могло б суттєво зміцнити банківську мережу Львівщини.

Список використаних джерел:

1. Доповідь Голови Національного банку України Валерії Гонтаревої у Верховній Раді України // Вісник Національного банку України. – 2015. -№ 3. – С.5-8.
2. Комплексна програма розвитку банківської системи України на 2015-2020 роки (Проект). [Електронний ресурс] – Режим доступу – Reform.in.ua.
3. Міщенко В. І. Стан і перспективи стратегічного розвитку банківської системи України / В.І.Міщенко //Збірник наукових праць ХІБС УБС НБУ.2014.–Випуск 2(17).–С.3-11.
4. Основні показники діяльності банків України на 1 січня 2015 року // Вісник Національного банку України.- 2015. – № 2.- С. 59.
5. Статистичний щорічник Львівської області за 2013 рік / Львів, 2014. – С. 53.
6. Структура активів банків України станом на 01.01.2015 р. (у розрізі банків) // Вісник Національного банку України. 2015. - № 3. – С. 60-65.
7. Офіційний сайт Національного банку України. [Електронний ресурс] – Режим доступу – www.bank.gov.ua.

Лілія Гурська, студентка

Національний Університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

Науковий керівник: Воронкова О.М., д.е.н., професор

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ НБУ В СФЕРІ ВАЛЮТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ У 2008 – 2012 РР.

Проблеми валютного регулювання набули на сучасному етапі особливу гостроту в умовах, коли відбувається швидке знецінення національної валюти. Дане явище досить суттєво впливає на економічне становище країни. Отже, пошук й впровадження таких механізмів валютного регулювання, які були б найбільш адекватними на сучасному етапі розвитку української економіки є досить актуальними.

Валютне регулювання — це діяльність держави в особі уповноважених нею органів, що передбачає проведення законодавчих, економічних та організаційних заходів, котрі визначають порядок здійснення операцій з валютними цінностями на території країни. Фактично валютне регулювання охоплює цілий комплекс важелів, які дають змогу державі регламентувати всі

види операцій з валютними цінностями, здійснювані суб'єктами ринку [1; С.20].

Варто зазначити, що проблеми пошуку нових та удосконалення існуючих методів та інструментів валютного регулювання вирішує і наша держава. В Україні помірно-ліберальна модель валютного регулювання використовувалась до вересня 2008 року – в період економічного піднесення, притоку іноземного капіталу, позитивного сальдо платіжного балансу, стабільного зростання золотовалютних резервів. Зазначимо, що наприкінці 2008 р., у період розгортання світової фінансової кризи, відбулося стрімке знецінення української валюти, погіршення стану платіжного балансу, зростання валютних спекуляцій, активний відтік капіталу за межі держави. За таких умов, регулятор змушений був проводити політику жорстких валютних обмежень у вигляді заборон, ліцензування на здійснення поточних та капітальних операцій (табл.1).

Таблиця 1

Характеристика діяльності НБУ в сфері проведення валютних операцій за період 2008–2009 рр. [4; С.126-131]

Вид операції	Заходи НБУ	Мета заходів	Нормативні документи НБУ
Експортно-імпортні операції	Встановлення термінів розрахунків за зовнішньоторгівельними операціями протягом 90 днів	Запобігання відтоку валюти за межі країни	Закон України «Про внесення змін у деякі закони України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» № 1533-VI від 23.06.2009 р.
Операції, пов'язані з рухом капіталу	1. Заборона на дострокове погашення кредитів від нерезидентів. 2. Жорсткий режим зарахування іноземних інвестицій на інвестиційні рахунки, обов'язкова реєстрація інвестицій, які надійшли до 01.11.2011 р.	Запобігання відтоку валюти за межі країни	Постанова НБУ № 319 від 11.10.2008 р., Закон України «Про внесення змін у деякі закони України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» № 1533-VI від 23.06.2009 р.
Валютні операції на МВРУ	1. Заборона на здійснення операцій «форвард» і «спот» на МВРУ. 2. Дозвіл на здійснення операцій купівлі однієї іноземної валюти за іншу винятково за умови, що обидві валюти є іноземними валютами однієї групи Класифікатора	Запобігання проведенню спекулятивних валютних операцій	Постанова НБУ № 319 від 11.10.2008 р. «Про додаткові заходи щодо діяльності банків» (втратила чинність на підставі Постанови № 413 від 04.12.2008 р.)

Таке посилення адміністративних заходів в Україні свідчило про перехід від помірно-ліберальної моделі до жорсткого валютного регулювання. Необхідно відмітити, що посилення валютних обмежень покращило ситуацію на міжбанківському валютному ринку України й стабілізувало курс гривні.

За таких умов уже в 2010–2011 рр. НБУ надавав пріоритет економічним інструментам регулювання при збереженні низки адміністративно-правових інструментів, що свідчить про спроби центрального банку повернутися до помірно-ліберальної моделі валютного регулювання (табл. 2).

Таблиця 2

Характеристика діяльності НБУ в сфері проведення валютних операцій за період 2010–2011 рр. [4; С.126-131]

Вид операції	Заходи НБУ	Мета заходів	Нормативні документи НБУ
Експортно-імпортні операції	Подовження термінів розрахунків за зовнішньоторговельними операціями з 90 днів до 180 днів	Стимулювання зовнішньоторгівельної діяльності	Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо державної підтримки літакобудівної промисловості в Україні» № 1814-VI від 20.01.2010 р.
Операції, пов'язані з рухом капіталу	1. Дозвіл на дострокове погашення кредитів від нерезидентів 2. Пом'якшення режиму зарахування іноземних інвестицій на рахунки суб'єктів господарювання	Покращення інвестиційного клімату	Закон України «Про внесення змін у деякі закони України з метою подолання негативних наслідків фінансової кризи» № 1533-VI від 23.06.2009 р.
Валютні операції на МВРУ	Дозвіл на здійснення форвардних операцій зі своїми клієнтами, а також проведення операцій на умовах «своп»	Забезпечення гнучкості процесу курсоутворення	Постанова НБУ № 111 від 13.04.2011 р. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України

Діяльність НБУ у цей період характеризується послабленням валютних обмежень у сфері проведення експортно-імпортних операцій, операцій з купівлі-продажу валюти на міжбанківському валютному ринку України, ввозу-вивозу іноземного капіталу, що підтверджується даними табл. 2. Реалізація заходів помірно-ліберальної моделі валютного регулювання в період 2010–2011 рр. сприяла активізації зовнішньої торгівлі, міжнародних розрахунків,

іноземних інвестицій та кредитування нерезидентами вітчизняних суб'єктів господарювання.

Однак 2012 рік характеризувався нестабільністю на світових товарних і валютно-фінансових ринках, погіршенням макроекономічних показників всередині держави. Важке економічне положення обумовлене негативним сальдо платіжного балансу за рахунком поточних операцій, відсутністю фінансової підтримки з боку МВФ, високими цінами на газ, розрахунки за який здійснюються в дол. США. Наслідками такої ситуації стало різке скорочення обсягів золотовалютних резервів на суму більше 7 млрд. дол. США, що призвело до знецінення гривні.

За таких умов, НБУ був змушений повернутися до моделі жорсткого валютного регулювання з переважним використанням адміністративно-правових методів: введення 50% обов'язкового продажу на міжбанківському валютному ринку України експортної виручки юридичних осіб, а також 100% обов'язкового продажу надходжень із-за кордону в іноземній валюті на користь фізичних осіб у сумі, що дорівнює або перевищує в еквіваленті 150 тис. гривень на місяць, скорочення термінів розрахунків за експортно-імпортними операціями з 180 календарних днів до 90 днів [3]. Зазначені заходи, з одного боку, сприяли зростанню золотовалютних резервів, а з іншого – призвели до значної емісії гривні, унаслідок посилились інфляційні ризики та небезпека порушення фінансової стабільності.

Список використаних джерел:

1. Бездітко, Ю. М. Валютне регулювання [Текст] : навч. посіб. / Ю. М. Бездітко, О. О. Мануйленко, Г. А. Стасюк. – Херсон: Олді-плюс, 2009. – 272 с. ISBN 966-7914-92-5.
2. Береславська О. І. Роль Національного банку України у підвищенні ефективності валютної політики / О. І. Береславська // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 1. – С. 48–58.
3. Декрет Кабінету Міністрів України «Про систему валютного регулювання і валютного контролю» № 15-93 від 19.02.1993 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-93>.
4. Деркач Ю.Б. Особливості валютного регулювання в сучасних умовах розвитку економіки / Ю.Б. Деркач // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – № 3. – С. 126–131.

РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТ ТА МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ БАНКІВ: НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ В ПЕРІОД КРИЗИ

З огляду на те, що в економіці України на разі можна спостерігати негативні тенденції, обумовлені зупиненням і руйнуванням підприємств та інфраструктури внаслідок ведення військових дій; скороченням зовнішнього попиту; зниженням споживчого та інвестиційного внутрішнього попиту, питання забезпечення фінансової стійкості банківського сектора економіки в даний час постало перед Україною особливо актуально.

Рецесивні тенденції минулих років були посилені різким погіршенням соціально-політичної ситуації, анексією Криму та подальшим загостренням ситуації на сході країни, а останнім часом і зовнішньою агресією, що значно ускладнило або зробило неможливим ведення економічної діяльності на частині території країни.

Накопичені зовнішні дисбаланси, пов'язані із значним дефіцитом поточного рахунку платіжного балансу в попередні роки, створюють суттєвий девальваційний тиск. Крім того, підвищені ризики соціально-політичної ситуації провокують відплив капіталу з країни та депозитів з банківської системи. В таких умовах необхідно спрямовувати регулюючі дії насамперед на відновлення довіри вкладників, забезпечення вчасного проведення розрахунків і стабілізацію діяльності банків.

Вищезазначені явища підкреслюють неефективність заходів антикризового менеджменту на різних рівнях, а інколи – і повну їх відсутність. Маркетингові стратегії виявились безрезультативними в умовах кризи і не здатними виконувати свої функції. Особливо важливо наголосити на такому інструменті банківського маркетингу як інформаційно-комунікаційні стратегії, тобто public relations (PR) та media relations (MR). Адже це те, що у нестабільних економічних умовах покликане виконувати функції антикризових,

репутаційних технологій, стати невід'ємним елементом антикризового менеджменту в цілому.

Банки потребують розробки та реалізації напрямів антикризового управління, що включають комплекс маркетингових заходів, спрямованих на формування позитивного іміджу банку.

Проблемам антикризового управління, присвячено роботи сучасних українських, російських та західних вчених В.О. Джулая, В.О. Василенка, А.В. Крутика, С.А. Уразової, Б.А. Райзберга, Г. Чейза та інших. Займалися питаннями розвитку банківської сфери з використанням засобів маркетингу і такі економісти як Г. А. Голубченко, Л. О. Полошенко, Є. Д. Лесовський, Е.А. Уткін, Л.Ф. Романенко та ін.

Сучасна економічна наука представляє ризик-менеджмент як систему управління ризиками, яка включає в себе стратегію та тактику управління, що направлені на досягнення основних бізнес-цілей банку. Ефективний ризик-менеджмент включає в себе систему управління, систему ідентифікації і вимірювання та систему супроводження (моніторингу та контролю).

Мета ризик-менеджменту у сфері економіки - підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів за допомогою захисту від реалізації чистих ризиків.

Так як репутація банку є одним із провідних факторів конкурентоспроможності в умовах економічної кризи, для її порятунку і запобігання масовому відтоку клієнтів необхідна реалізація спеціальної стратегії банку, що спричиняє численні зміни форматів і способів спілкування банків із цільовими аудиторіями [3].

Антикризова стратегія банку – це стратегія, яка передбачає перспективну систему заходів у сфері операційної, фінансової, маркетингової діяльності банку, а також ризик-менеджменту та управління персоналом, яка дозволяє банківські установи безперебійно здійснювати ефективну діяльність в умовах несприятливого середовища, пом'якшувати загрози кризи та використовувати наслідки кризи для власного розвитку та досягнення конкурентних переваг.

Наявність ефективної антикризової стратегії дозволяє банку приймати усвідомлені та цілеспрямовані тактичні рішення, узгоджувати дії різних підрозділів банку, своєчасно виявляти проблеми у поточній діяльності та закріпити імідж банку серед реальних та потенційних клієнтів, партнерів та контрагентів [2].

Особливості антикризових комунікацій у банках полягають у такому:

1) банк значною мірою залежить від залучення коштів від клієнтів, які йому довіряють, тому втеча вкладників миттєво породжує кризу ліквідності і веде до катастрофи;

2) банк значною мірою залежить від іміджу, якій створюють йому преса, регулятори, рейтингові агентства і самі клієнти, і цей імідж створюється роками, але може бути зруйнований за декілька днів;

3) у розпорядженні сучасного банку є багато каналів комунікації з зовнішніми сторонами, включаючи потужний канал фінансових порталів та веб-сайту банку;

4) уміла робота банку зі скаргами клієнтів дозволяє здійснювати моніторинг задоволення банківським обслуговуванням і застосовувати за необхідністю, механізми протидії [1].

На сьогодні банківські комунікації переорієнтовані із завдань супроводу, розвитку й росту бізнесу на підтримку антикризових рішень. У зв'язку з цим у кризу виросли обсяги навантаження на PR-підрозділи, у кілька разів зростає інтенсивність їхньої роботи.

З огляду на вищевказане можна констатувати, що засоби комунікації мають значний невикористаний потенціал для банків у плані підвищення (відновлення) довіри у складні часи для банківського ринку.

Антикризові комунікації потребують вмілого та своєчасного використання. Важливим є правильно сформулювати групу антикризової комунікації, яка має отримувати інформацію про будь-які новини про банк, результати опитування клієнтів, отримані скарги на обслуговування, а також про обговорення банку на різних чатах і в соціальних мережах.

На сьогодні банки можуть більш активно використовувати Інтернет-простір для поширення прес-релізів про банк, інтерв'ю керівників та ключових працівників банку, незалежних експертів, представників банківського нагляду, асоціацій банків. Інтернет-видання та простір різних соціальних мереж, блогів на порталах вкладають свою частку у формування репутації банку.

Зараз банкам необхідно вийти на новий рівень вирішення проблем: кризове зовнішнє середовище вимагає від комерційних банків нестандартних та неочікуваних підходів до вирішення проблем із ліквідністю, які можуть полягати в поглибленні взаємодії з фінансовими посередниками, торговцями цінними паперами, застосуванні нестандартних схем роботи з іншими гравцями ринку банківських послуг; пошуку неформальних підходів у взаємовідносинах із клієнтами, підвищенні стандартів надання традиційних банківських послуг, розробки принципово нових банківських продуктів і послуг, створення позитивного іміджу банку.

Перелік використаних джерел:

1. Бабенко Т. Особливості банківського маркетингу в умовах кризи / Т. Бабенко, О. Циганов // Схід. – 2010. – № 1 (101).
2. Баранов П. А. Банковский маркетинг: особенности рекламы в коммерческих банках / П. А. Баранов // Финансы и Кредит. - 2009. - № 7. - С. 12-13.
3. Голубченко Г. А. Основні напрямки банківської діяльності / Г. А. Голубченко, Л. О. Полошенко. - К. : Громада, 2007. - 388 с.
4. Маркетинг і менеджмент інновацій. - [Електронний ресурс]. – 2011. - № 4, Т. I. - Режим доступу: <http://mmi.fem.sumdu.edu.ua/>

*Любов Євтух, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Катерина Телюк
ст. викладач кафедри фінансів та фінансово-економічної безпеки
Львівський інститут банківської справи
Університету банківської справи НБУ, м. Львів*

КРЕДИТНІ РИЗИКИ БАНКІВ ТА ШЛЯХИ ЇХ МІНІМІЗАЦІЇ

Банківські установи на ринку здійснюють купівлю-продаж фінансових ресурсів, головним чином, через залучення депозитів та надання кредитів. Така специфіка банківської діяльності супроводжується різноманітними ризиками. У першу чергу, банки найбільше залежні від кредитних ризиків. За даним НБУ,

протягом 2014 р. кількість банків, які мають банківську ліцензію, зменшилась на 17, кредити надані зросли майже на 95 млрд грн., частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів зросла на 5,8 % до 13,5%. Відповідно такі зміни зумовили збільшення протягом 2014 р. резервів за активними операціями банків з 131,3 млрд грн. до 204, 9 млрд грн.[6]. Погіршення якості банківських активів є потенційною загрозою усій економіці, зростання неплатоспроможних клієнтів на фоні складної фінансово-економічної ситуації може запустити механізм руйнування фінансової системи країни. Тому дослідження кредитних ризиків банків та шляхів їх мінімізації, не зважаючи на значні напрацювання теоретиків та практиків у цьому напрямі, залишається актуальним.

Відповідно до методичних рекомендацій НБУ, кредитний ризик – це наявний або потенційний ризик для надходжень і капіталу, який виникає через неспроможність сторони, що взяла на себе зобов’язання, виконати умови будь-якої фінансової угоди з банком або в інший спосіб виконати взяті на себе зобов’язання [2].

Діяльність банку з управління кредитним ризиком здійснюється через його організаційну структуру. У процесі управління кредитним ризиком банку задіяні усі структурні рівні, як вищі, так і низові. До процесу управління кредитним ризиком залучаються Спостережна Рада, Правління банку, управління ризиків, фронт-офіси, бек-офіси. Спостережна Рада – у межах своїх функцій, повноважень та відповідальності перед власниками банку, вкладниками/контрагентами та органами банківського нагляду. Правління банку – у межах своїх повноважень та відповідальності перед Спостережною Радою банку, вкладниками/контрагентами та органами банківського нагляду, відповідає за якість кредитного портфелю на рівні прийняття рішень. Управління ризиків залучається у межах своїх функцій щодо виявлення, кількісної та якісної оцінки ризиків кредитів і кредитного портфелю, контролю та моніторингу кредитного ризику. Фронт-офіси – у межах своїх функцій прийняття банком кредитного ризику у рамках наданих їм повноважень. Бек-

офіси – здійснюють контроль за дотриманням встановлених вимог (лімітів, обмежень) щодо управління кредитним ризиком [3].

Основні елементи управління кредитним ризиком банку відображено у його внутрішніх положеннях. Управління кредитним ризиком – це безперервний процес, який складається з таких елементів: виявлення ризику; вимірювання ризику; моніторинг і контроль ризику; розробка і впровадження заходів щодо зниження рівня кредитного ризику [3].

Загалом, банківські установи застосовують стандартні способи мінімізації кредитних ризиків: уникнення ризику; мінімізація ризику; страхування ризику неповернення кредитних коштів; утримання ризику. Також, впроваджують стрес-тестування – метод кількісної оцінки ризику, який полягає у визначенні величини неузгодженої позиції, яка наражає банк на ризик та у визначенні шокової величини зміни зовнішнього фактора – валютного курсу, процентної ставки тощо. Поєднання цих величин дає уявлення про те, яку суму збитків чи доходів отримає банк, якщо події розвиватимуться за закладеними припущеннями. Метою проведення стрес-тестування є оцінка ризиків та визначення спроможності протистояти потрясінням на фінансовому ринку [4].

Додатковим чинником надійності кредитних операцій та обмеження кредитних ризиків може бути ширше використання єдиної інформаційної системи «Реєстр позичальників» НБУ та послуг бюро кредитних історій.

ЄІС «Реєстр позичальників» НБУ функціонує в Україні з 2006 р. на добровільних (договірних) засадах для зменшення ризиків, що виникають при обслуговуванні юридичних та фізичних осіб у банках України внаслідок неповної інформації про клієнта. На сьогодні цей інформаційний ресурс забезпечує облік клієнтів банків України, які мають прострочену заборгованість перед банками що перевищує гривневий еквівалент у розмірі понад 10 тис. грн. [7]. Користувачами даного ресурсу є банки, що уклали договір з НБУ про надання інформаційно-довідкових послуг через цю систему. Вони зобов'язуються зберігати банківську інформацію про клієнтів і доступ уповноважених осіб банків до інформації про клієнта. Акумуляована таким

чином інформація становить банківську таємницю і не може бути розголошена учасниками системи стороннім особам. Недоліком даної інформаційної системи є добровільний характер членства банків та облік фактично простроченої заборгованості, що може бути мало корисним для вже укладених кредитних угод, але може унеможливити кредитування неплатоспроможних недобросовісних клієнтів.

Дещо інший характер у бюро кредитних історій. Це юридична особа, виключною діяльністю якої є збір, зберігання, використання інформації, яка складає кредитну історію [1]. Ці установи формують інформацію про кредитну історію фізичних та юридичних осіб виключно за згодою суб'єкта кредитної історії. Зібрана таким чином кредитна історія особи буде здебільшого позитивною та створює привабливий імідж потенційному позичальнику.

За даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, у 2014 р. було зареєстровано 9 кредитних бюро [5]. Усі вони мають безстрокові ліцензії на проведення діяльності зі збирання та використання інформації, яка складає кредитну історію. Отримання ліцензії передбачає наявність статутного капіталу у розмірі не менше п'яти мільйонів гривень та Положення бюро, яке, зокрема, повинно містити правила: збору, опрацювання, коригування та передавання інформації; надання кредитних звітів; зберігання та захисту інформації; ведення реєстру запитів кредитних історій. Метою діяльності бюро кредитних історій є збір, оброблення, зберігання та надання інформації по своєчасному виконанню фізичними і юридичними особами своїх фінансових зобов'язань, підвищення захисту кредиторів і позичальників, зниження кредитних ризиків, сприяння підвищенню інформаційної прозорості на ринку фінансових послуг і формування позитивного іміджу добросовісних позичальників, укріплення їх ділової репутації та інвестиційної привабливості. Ця діяльність не порушує банківську або комерційну таємницю. Недоліком кредитних бюро на сьогодні є секторальне охоплення окремих клієнтів, іноді кредитні бюро прив'язані до клієнтів окремого банку.

У сучасних умовах для мінімізації кредитних ризиків банківським установам слід більш активно використовувати інформаційні ресурси ЄІС «Реєстр позичальників» НБУ та бюро кредитних історій. Доречно було б зобов'язати усі банківські установи, що здійснюють кредитування, ставати учасником ЄІС «Реєстр позичальників» НБУ для формування цілісної інформації про недобросовісних клієнтів. У свою чергу, роль кредитних бюро, як інфраструктурних учасників, зростатиме зі збільшенням сформованої інформаційної бази та кількості користувачів їх послуг.

Таким чином, для запобігання кредитним ризикам банки повинні використовувати наявні інформаційні ресурси про кредитну історію потенційних клієнтів. Це сприятиме формуванню об'єктивної інформації про позичальника, виключення можливих зловживань та втрат, зумовлених внутрішніми чинниками. З іншого боку, значну негативну дію на кредитний процес мають зовнішні чинники: спад виробництва, інфляція, падіння реальних доходів населення, зростання збиткових підприємств. Зазначене потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про організацію формування та обігу кредитних історій» №2704-IV від 23 червня 2005 р.
2. Методичні вказівки з інспектування банків «Система оцінки ризиків» // Постанова Правління Національного банку України № 104 від 15.03.2004 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0104500-04>.
3. Методичні рекомендації щодо організації та функціонування систем ризик - менеджменту в банках України. Схвалено: Постанова Правління Національного банку України № 361 від 2 серпня 2004 р. (Із змінами, внесеними постановою Правління Національного банку України від 21.06.2012 № 255, реєстр. № 1692 від 09.07.2012) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=36985>
4. Методичні рекомендації щодо порядку проведення стрес-тестування в банках України // Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2009 р. № 460. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0460500-09>.
5. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.
6. Національний банк України. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.
7. Положення про єдину інформаційну систему «Реєстр позичальників». Затверджено: Постанова Правління Національного банку України 27 червня 2001 р. № 245. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 липня 2001 р. за № 604/5795.

ОРГАНІЗАЦІЯ БЕЗПЕКИ ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ

Обслуговування клієнтів – пріоритетний напрямок роботи будь-якого банку. Впровадження інформаційних технологій в банківську сферу призвело до того, що в Україні зараз практично немає жодного банку, в якому клієнту не пропонувалися б дистанційні форми обслуговування.

Сьогодні банки надають клієнтам наступні види дистанційних послуг: відеобанкінг; Інтернет-банкінг; РС-банкінг (система «Клиент-Банк»); мобільний банкінг; системи самообслуговування (банкомати ATM-banking, термінали) та ін. [1, с.47].

Інтернет-банкінг сьогодні є найбільш поширеною і зручною технологією для дистанційного керування рахунком і регулярних платежів через мережу Інтернет. Перевагами роботи системи Інтернет-банкінгу є те, що вона: виконує операції в режимі online; доступна з будь-якого комп'ютера, підключеного до мережі Інтернет; не потребує спеціального програмного забезпечення, лише наявність будь-якого Web-браузера; має максимально спрощену процедуру попередньої реєстрації; забезпечує економію часу – немає необхідності відвідувати банк і стояти в чергах та ін. [2, с.213].

Однак крім незаперечних переваг, Інтернет-банкінг містить в собі і чимало загроз. Основною загрозою користувачів даного сервісу є ризик шахрайського злому і несанкціонованого доступу до коштів на рахунку.

Виділяють наступні групи ризиків: злам систем захисту і адміністрування, дії від чужого імені; підробка платіжних доручень; підміна мережевих адрес; відмова в обслуговуванні; атака на рівні додатків; крадіжка секретного ключа електронного цифрового підпису; перехоплення конфіденційної інформації, яка передається через Інтернет (перехоплення логіна, пароля або sms-повідомлення); підбір паролів; фішинг; віддалене управління комп'ютером та ін.

Так як в процесі використання Інтернет-банкінгу беруть участь обидві сторони – клієнт і банк, то і ризики, пов'язані з використанням цієї послуги, експерти поділяють на 2 складові: ризики з боку клієнтів і ризики з боку банків. Відповідно, організація безпеки Інтернет-банкінгу реалізується як з боку банків, так і з боку клієнтів. Захист Інтернет-банкінгу повинен забезпечувати:

- ідентифікацію суб'єктів-користувачів послуги – клієнтів і самих банків;
- шифрування банківської інформації, що циркулює в мережі;
- безпеку каналів передачі інформації;
- захист носіїв інформації, апаратного та програмного забезпечення та ін.

Організація безпеки дистанційних послуг визначається вимогами чинного законодавства України, стандартами та нормативними документами, як Національного банку, так і встановленими всередині самого банку. Для надання якісних послуг своїм клієнтам, банки сьогодні намагаються використовувати різні системи і механізми захисту, щоб забезпечити безпеку використання Інтернет-банкінгу.

Для автоматизації робіт з обслуговування клієнтів, банки використовують велику кількість програмного забезпечення, кожне з яких має свій набір модулів, ступінь захищеності, надійність, якість обслуговування та ін. [3, с.35]. Як правило, банки працюють з системами, створеними спеціалізованими компаніями-розробниками, діяльність яких у цій галузі ліцензується державою. Питання використання та сертифікації програмного забезпечення і криптографічних засобів захисту інформації, вибору стандартів шифрування інформації та генерування цифрових підписів для платіжних банківських систем, у тому числі системи Інтернет-банкінг, регулюються Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України та Національного банку України. На ринку України працює декілька компаній у галузі захисту інформації в банківських системах: БІФІТ, НОКК, Сайфер. Їх продукти функціонують у банках України в системах Інтернет-банкінг та Клієнт-банк [4, с. 225].

Для організації безпечної роботи Інтернет-банкінгу українські банки використовують різні системи і механізми. Їх різноманітність пояснюється: спектром послуг, що надаються клієнтам банку через Інтернет-банкінг; технологією реалізації дистанційних послуг; політикою банку в питаннях організації безпеки; об'ємом виділеного фінансування.

Основні механізми забезпечення безпеки Інтернет-банкінгу:

- TLS / SSL-шифрування даних – використовується для забезпечення конфіденційності переданої інформації.
- Авторизація платіжних документів – електронний цифровий підпис (ЕЦП), що забезпечує цілісність і автентичність (доказ авторства) переданої інформації та накладається за допомогою особистого ключа. Для забезпечення надійного зберігання та використання ключів ЕЦП банки використовують Usb-токени та старт-карти.
- Двофакторна аутентифікація клієнта – сувора авторизація клієнта при роботі з Інтернет-банкінгом. У більшості банків використовується в комбінації: логін / пароль і одноразовий цифровий код, який приходить на мобільний телефон клієнта для отримання доступу до системи та підтвердження фінансових операцій.

Крім перерахованих вище основних механізмів захисту, в деяких банках використовуються додаткові заходи забезпечення безпеки: обмеження часу сеансу з'єднання з сервером Інтернет-банкінгу; обмеження можливості входу в систему при певній кількості спроб введення невірних даних; обмеження переліку IP-адрес при зверненні до Інтернет-банкінгу; використання віртуальної клавіатури; використання sms-повідомлень за операціями з картою; можливість змінити пароль на вхід до системи у будь-який час; використання лімітів на платежі та ін.

Проте, статистика порушень безпеки Інтернет-банкінгу говорить про те, що більша частина проблем знаходиться на стороні клієнтів. Найчастіше причиною шахрайського доступу до рахунку клієнта є його неуважність і необережність. Тому, при роботі з Інтернет-банкінгом, клієнту необхідно

ретельно вивчати рекомендації, які розміщені на сайтах банків, а банкам при укладанні договорів проводити інформування клієнтів про існуючі ризики і вимоги до захисту інформації.

Список використаних джерел:

1. Єсіна О. Г. Сучасний ринок дистанційних банківських послуг в Україні [Текст] / О. Г. Єсіна // Socio-economic aspects of development economics and management : Collection of scientific articles. – 2015. – Vol. 2. – P. 46-49.
2. Єсіна О. Г. Інтернет-банкінг в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи [Текст] / О. Г. Єсіна // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 48(1). – С. 209-213.
3. Гострик О. М. Використання імітаційного моделювання для оцінки програмних засобів банківських установ [Текст] / О. М. Гострик, О. А. Клепікова // Моніторинг, моделювання та менеджмент емерджентної економіки : ІУ Міжнар. наук.-практ. конф., 10-12 вересня 2014 р. : матер. конф. – Одеса-Черкаси : Брама-Україна. – С. 35-38.
4. Засадна Х. О. Про захист послуг Інтернет-банкінгу [Текст] / Х. О. Засадна // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2008. – № 3. – С. 225–229.

Ольга Заславська, к.е.н.

викладач кафедри фінансів і банківської справи

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ОСОБЛИВОСТІ РЕФІНАНСУВАННЯ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Ситуація, що сьогодні склалася у вітчизняній банківській сфері, свідчить про її вразливість до змін зовнішнього середовища. У цьому контексті актуальною є проблема підтримки ліквідності банківського сектору через проведення рефінансування Національним банком України. У більшості розвинених країн світу практика рефінансування активно використовується саме для того, щоб циклічні економічні кризи та паніка серед вкладників не вплинули на можливості банків кредитувати реальний бізнес. Тому доцільним видається здійснити аналіз стану рефінансування вітчизняних банків Національним банком України у кризовий та посткризовий періоди (табл. 1).

Дані табл. 1 демонструють неоднозначну динаміку. Так, період 2006–2007 років характеризувався високим рівнем ліквідності банківської системи, через що попит на кредити НБУ був досить низьким. У зв'язку з розгортанням фінансової кризи у 2008 році було прийнято Положення «Про кредитну

підтримку Національним банком України банків України в разі реальної загрози стабільності їх роботи», відповідно до якого проводилася програма фінансового оздоровлення вітчизняних банків. Тому протягом 2008–2009 років відбулося збільшення операцій рефінансування. Варто зазначити, що у період фінансової кризи практика рефінансування банків в Україні характеризувалась вибіркоким характером та непрозорістю. Найбільшою проблемою стало використання банками отриманих від НБУ коштів не за призначенням. Зокрема, кошти, спрямовані на рефінансування, використовувалися банками не на забезпечення ліквідності, а на підтримку платоспроможності за рахунок ведення спекулятивних операцій на валютному ринку.

Таблиця 1

**Рефінансування комерційних банків Національним банком України
у 2008–2013 рр. (на кінець періоду) [3]**

Показник	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Загальний обсяг рефінансування банків, у млрд. грн. у тому числі:	8,3	2,5	169,5	64,4	5,2	28,8	97,5	71,4
операції прямого репо	1,3	—	23,1	0,5	0,1	23,6	56,6	36,0
кредити, надані шляхом проведення тендера	1,0	2,0	15,2	1,2	0,4	3,2	11,9	13,8
кредити овернайт	5,6	0,4	91,8	12,7	0,2	2,0	28,6	19,8
стабілізаційні кредити	—	—	36,8	46,9	3,4	—	0,4	1,7
через операції своп з іноземною валютою	0,4	—	2,6	1,4	—	—	—	—
кредити під заставу майнових прав на кошти банківського вкладу, розміщеного в НБУ	0,02	0,1	—	—	—	—	—	—
довгострокові кредити	—	—	—	1,7	1,1	—	—	—
Повернено кредитів	7,6	2,1	110,4	39,8	18,5	29,5	93,6	70,5

Причиною різкої девальвації гривні була саме купівля валюти банками за кошти, призначені для рефінансування. У період економічної кризи операції на валютному ринку стали чи не єдиною прибутковою діяльністю банків. Проте, такі спекуляції спровокували початок негативних процесів, що підірвали довіру до національної валюти [1]. У наступні роки ситуація на фінансовому ринку дещо стабілізувалася, обсяги рефінансування зменшилися. Проте, вже на кінець

2012 р. сума наданих банкам кредитів НБУ становила 97,5 млрд. грн., що втричі більше за показник попереднього року.

Політична криза, що виникла в Україні наприкінці 2013 року, зачепила і банківський сектор. Наслідком панічних настроїв населення став черговий відтік залучених банками коштів. Задля усунення небезпеки зниження ліквідності банківських установ Правлінням Національного банку України була прийнята Постанова «Про механізм оперативного підтримання ліквідності банків», згідно з якою НБУ може застосовувати механізм оперативного підтримання ліквідності банків, які мають відплив строкових вкладів фізичних осіб, шляхом проведення позачергових тендерів із підтримання ліквідності банків строком до 360 днів. Рішення про проведення тендерів ухвалюється за результатами аналізу ситуації на грошово-кредитному ринку та стану ліквідності банківської системи. Максимальний обсяг коштів, отриманих на умовах рефінансування, не може перевищувати обсяг відпливу строкових вкладів фізичних осіб банку за встановлений період [4]. Підтримання ліквідності банків має за мету зберегти довіру населення до банківської системи та сприяти її стабільній роботі.

Реалізація грошово-кредитної політики протягом 2014 року здійснювалася в умовах несприятливих макроекономічних трендів на фоні соціально-політичного напруження в країні. Зовнішні та внутрішні дисбаланси у державі, ускладнення ситуації в реальному секторі економіки, поширення негативних очікувань через суспільно-політичні події та військовий конфлікт призвели до порушення рівноваги у банківській системі України.

За таких умов дії Національного банку першочергово були спрямовані на стабілізацію банківського сектору та сприяння забезпеченню вчасного проведення розрахунків. З цією метою Національний банк розпочав активну підтримку ліквідності банків як через надання нових кредитів рефінансування, так і пролонгацію раніше наданих кредитів.

Загальний обсяг рефінансування комерційних банків упродовж 2014 року склав 222,26 млрд. грн. У тому числі 115,6 млрд. грн кредитів було надано на

термін більш, ніж 30 днів. Із наданих кредитів банки повернули 189,4 млрд. грн. Таким чином, загальна заборгованість за кредитами рефінансування банків перед НБУ за попередні роки станом на 01.01.2015 р. склала 109 млрд. грн.

Варто зазначити, що одним із головних джерел рефінансування комерційних банків стали золотовалютні резерви, що свідчить про складність та критичність ситуації на внутрішньому фінансовому ринку. За підсумками 2014 року обсяг золотовалютних резервів держави скоротився з 20 млрд. дол. США до 7,5 млрд. дол. США.

Незважаючи на підтримку ліквідності банків на достатньо високому рівні, кредитна активність банків продовжувала скорочуватись, що було зумовлено як факторами попиту (зменшення кількості надійних позичальників в умовах зниження економічної активності), так і пропозиції (з огляду на скорочення ресурсної бази банків) [3].

За таких умов, одним з ключових завдань грошово-кредитної політики у 2015 році Нацбанком визначено саме регулювання ліквідності банків. В якості його основного інструменту обрано щотижневі тендери з рефінансування. Крім того, з огляду на нерівномірність розподілу ліквідності між банками внаслідок сегментованості міжбанківського ринку, а також на його схильність до волатильності в умовах значних ризиків та невизначеності Національний банк також регулярно проводитиме тендери з розміщення власних депозитних сертифікатів. У проміжках між тендерами банки за потреби матимуть змогу відкоригувати свою ліквідність через використання постійно діючих механізмів овернайт, як із надання кредитів рефінансування, так і з мобілізації коштів через депозитні сертифікати [2]. У разі виникнення потреби нівелювання структурних дисбалансів ліквідності можуть використовуватися механізми довгострокової дії (обов'язкові резерви) та невідновні операції (купівля-продаж державних цінних паперів).

Список використаних джерел:

1. Дзьобак В. У нетрях українського рефінансування [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.ukrrudprom.ua>
2. Основні завдання грошово-кредитної політики у 2015 році [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

3. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>.

4. Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України [Електронний ресурс] / Постанова НБУ № 259 від 30.04.2009 р. — Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

*Райса Квасницька , к.е.н., доцент
професор кафедри фінансів та банківської справи
Хмельницький національний університет, м. Хмельницький*

ДО ПИТАННЯ СКЛАДУ ІНСТИТУЦІЙНИХ ІНВЕТОРІВ ВІТЧИЗНЯНОГО ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Притік інвестицій в економіку країни на сьогодні уповільнюється все ж не стільки через відсутність інвестиційних коштів, а й у зв'язку із тим, що недостатньо прозорими є механізми трансформації заощаджень індивідуальних (приватних) та корпоративних інвесторів в інвестиції. Тобто індивідуальні (приватні) та корпоративні інвестори, не маючи можливостей, необхідних знань, а також часу для того, щоб ефективно розміщувати свої заощадження на фінансовому ринку шляхом прямого інвестування, потребують професійного управління їх інвестиційними ресурсами, яке вони отримують від інституційних інвесторів. Саме на інституційних інвесторів покладається одне із важливих завдань державної інвестиційної політики — створення сприятливого середовища для нагромадження фінансових ресурсів суб'єктами економіки і забезпечення функціонування ефективного механізму їх трансформації в інвестиції [1, с.260]. Крім того, інституційні інвестори сприяють ефективному розподілу фінансових ресурсів суспільства, які виступають джерелом довгострокових інвестицій, що вкрай необхідні для розвитку вітчизняної економіки.

У розвинених країнах інститути спільного інвестування (ІСІ) разом зі страховими корпораціями та НПФ є провідними фінансовими акумуляторами й диверсифікаторами, які, зберігаючи кошти населення, перетворюють їх в інвестиційну базу [2, с.112]. За своєю природою ІСІ є корпоративними або пайовими фондами, що провадять діяльність, яка пов'язана із об'єднанням (залученням) грошових коштів індивідуальних та корпоративних інвесторів з

метою отримання прибутку (доходу) від вкладення їх у цінні папери інших емітентів, корпоративні права та нерухомість. Так, в Законі України «Про інститути спільного інвестування» наголошується, що ІСІ здійснюють свою діяльність в інтересах учасників ІСІ та за рахунок ІСІ шляхом вкладання коштів спільного інвестування в активи ІСІ [5].

Поєднуючи кошти широкого кола інвесторів, інвестиційні фонди породжують ефект «економії масштабу», тобто скорочення умовно-постійних витрат інвесторів з управління їхніми інвестиційними ресурсами й транзакційних витрат при купівлі-продажу цінних паперів та інших об'єктів, на кожную одиницю інвестицій [3]. Активи ІСІ, які складаються з цінних паперів, коштів, у тому числі в іноземній валюті, банківських металів та інших активів, законодавчо передбачених, інвестуються на диференційованій основі, а вимоги до їх диверсифікованості установлюються на законодавчому рівні у вигляді заборони на вкладення певної частки активів інвестиційних фондів у цінні папери одного емітента, обмеження на придбання пакету цінних паперів одного емітента понад установленій частки, обмежень або повної заборони на придбання тих або інших об'єктів вкладень.

Необхідно підкреслити той факт, що ІСІ можуть бути створені у формі корпоративного фонду, що є юридичною особою, яка утворюється у формі акціонерного товариства і провадить виключно діяльність із спільного інвестування, а також у формі пайового фонду, що представляє собою сукупність активів, що належать учасникам такого фонду на праві спільної часткової власності, перебувають в управлінні компанії з управління активами (КУА) та обліковуються нею окремо від результатів її господарської діяльності [5]. Таким чином, за своїм правовим статусом ІСІ можуть бути розподілені на ті, які створені у вигляді юридичної особи і ті, які існують як фонди грошових коштів. А тому, виникає протиріччя щодо віднесення пайових ІСІ до інституційних інвесторів, які за нашим твердженням мають обов'язковий статус юридичної особи. На нашу думку, у даному випадку, для згладжування зазначеної невідповідності, доцільним є розгляд в якості ІСІ (пайового фонду)

не сам фонд, а саме ту КУА, що його створює і надалі управляє його активами. В такий спосіб, ми, ні в якому разі, не стверджуємо, що загалом КУА за своєю типологією є інституційним інвестором (ІІ), виокремлюємо ситуаційне комбінування самого пайового фонду (ІІ) із його засновником та емітентом його інвестиційних сертифікатів, тобто з КУА такого фонду. Якщо ж ІІ функціонує як корпоративний фонд (юридична особа), то, в цьому випадку, КУА корпоративного фонду не є інституційним інвестором, а є лише компанією, що надає специфічні послуги з довірчого управління активами даного фонду. Відповідно до Проекту Закону України «Про довірче управління фінансовими активами», довірче управління – це цивільно-правові відносини, що виникають між довірцем і довіреною особою у зв'язку із здійсненням нею операцій з довірчого управління предметом довірчого управління від свого імені, за рахунок та в інтересах довірителя або вигодонабувача [6]. Даний момент дуже важливий з точки зору необхідності залучення професійних учасників ринку, які будуть здійснювати довірче управління активами. Тому ІІ, як і НПФ, хоча і залучають грошові кошти, але управління ними покладають на КУА (або інших суб'єктів, які мають на це право згідно з діючими законодавчо-нормативними актами) [4, с.120]. Саме КУА забезпечує той або інший результат інвесторам ІІ.

В продовження розгляду питання складу інституційних інвесторів зазначимо, що, до цих пір, в наукових колах триває дискусія в площині віднесення до даної групи інвесторів таких фінансових посередників – інститутів фінансового ринку, як банки.

На наше переконання, за основною місією створення банки, кредитні спілки та інші фінансові корпорації, що приймають депозити, повинні розглядатися на фінансовому ринку саме в якості не інституційних, а корпоративних інвесторів. Так, відповідно до такої сутнісної ознаки діяльності інституційних інвесторів, як обов'язковість об'єднання будь-яким інституційним інвестором заощаджень індивідуальних та корпоративних інвесторів у загальний фонд (пул) з метою подальшого їх інвестування на

фидуціарній основі, але не через здійснення депозитних залучень та операцій щодо їх обслуговування.

Однак, відмітимо, що при створенні банком фонду банківського управління (ФБУ), який не є юридичною особою та представляє собою кошти учасників фонду банківського управління та інші активи ФБУ, що перебувають у довірчому управлінні банку – управителя ФБУ [6]. Саме банк, за обов’язковим статусом інституційного інвестора як юридична особа, може розглядатися в якості представника даного виду інвесторів. Дійсно, якщо відносини до інституційних інвесторів лише юридичних осіб, то ФБУ, як і пайовий фонд – ІСІ, не може бути інституційним інвестором. Тобто, немає певного ФБУ, який створений банком, немає підстав розглядати даний інститут фінансового ринку у складі інституційних інвесторів, і навпаки.

Крім того відмітимо, що діяльність банків як інституційних інвесторів може здійснюватись лише на основі довірчого управління коштами ФБУ, що передбачає надання капіталу інвестора професійним управляючим для інвестування в цінні папери.

На сьогодні законодавчо не визначено, який саме банк може стати банком-управителем ФБУ. Так, лише у Проекті Закону України «Про фонди банківського управління», який ще з 2011 року, хоча й прийнято за основу, все ж залишається проектом, банк-управитель розглядається, як банк, який не менше п’яти років поспіль здійснює довірче управління коштами та реалізує свої житлові програми, є зберігачем цінних паперів та має сплачений статутний капітал у розмірі не менше ніж 200 млн гривень [6].

Слід чітко визнати, що й система інституційних інвесторів, і управління їх активами в сучасному глобальному середовищі представляють собою певний симбіоз різних типів інституцій, і в перспективі процеси уніфікації тільки посилюватимуться через зниження законодавчих бар’єрів та намагання збільшити сферу своєї діяльності [7, с.29].

Отже, проведене дослідження щодо уточнення сутнісної характеристики статусних груп інвесторів фінансового ринку дозволило сформулювати авторське

бачення конкретизації представників інституційних інвесторів у такому складі: НПФ; страхові корпорації; ІСІ як корпоративні фонди та як КУА, що створили ІСІ - пайові фонди; банки-управителі ФБУ.

Список використаних джерел:

1. Вовчак О.Д. Розвиток окремих категорій інституційних інвесторів в Україні [Текст] / О.Д. Вовчак // Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. – 2007. – Вип. 17.2. – С.260-266
2. Гориславець П. А. Динаміка розвитку відкритих інститутів спільного інвестування на тлі світової фінансової кризи / П. А. Гориславець // Науковий вісник НЛТУ. –2009. –Вип. 19.10. –С. 112–117.
3. Кублікова Т.Б. Економічна природа інвестиційних фондів як емітентів цінних паперів [Електронний ресурс] / Т.Б. Кублікова . – Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/413>
4. Пластун В. Л., Домбровський В. С. Підходи до класифікації інституційних інвесторів / В. Л. Пластун, В. С. Домбровський // БІЗНЕС ІНФОРМ. – 2012 – № 9. –С.118-122
5. Про інститути спільного інвестування : закон : офіц. текст : за станом 06.02.2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5080-17>
6. Проект Закон України «Про довірче управління фінансовими активами» . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2>
7. Рудой В. М. Міжнародний досвід розвитку управління активами інституційних інвесторів Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 3 (21). – С.28-31

Юлія Книш, аспірантка

Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: Луців Б.Л., д.е.н., професор

КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ БАНКІВСЬКИХ УГОД ЗІ ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ

Сьогодні український банківський сектор переживає важливий період свого розвитку. Підвищення рівня концентрації капіталу, посилення конкуренції, зростання вимог до достатності банківського капіталу спонукають банки перебудовуватися, підвищувати свою конкурентоспроможність. Одним із шляхів вирішення цього завдання є банківські злиття і поглинання, що утворюють важливий сегмент банківського ринку.

Банківські злиття та поглинання, реалізовані за різними сценаріями, можуть супроводжуватися як чистими ризиками, так і шансами. Хоча саме в банківських злиттях і поглинаннях вкрай важко розрізнити ситуації формування негативних або позитивних цільових установок і результатів, чистих ризиків або шансів.

Злиття та поглинання, у тому числі банківські або за участю банків, слід розглядати в комплексі факторів і умов формування невизначеності і відповідно ризиків. Важливо при цьому мати на увазі, що процеси злиття і поглинання, їх результати і цільові установки та інструменти їх досягнення з позицій ризик-менеджменту численні і різноманітні. Вони складають систему, класифікуються за певними ознаками і розглядаються в якості найважливішого компонента корпоративних стратегій розвитку.

Оптимізація інструментарію ризик-менеджменту, визначення можливостей застосування в тих чи інших випадках стандартних методів та інструментів управління ризиками вимагають більшої деталізації та конкретизації ризиків. Це досягається класифікацією ризиків, виділенням класифікаційних ознак і формуванням кластерів ризиків (табл. 1.).

Таблиця 1

Класифікація ризиків банківських злиттів і поглинань [7]

№ п/п	Класифікаційна ознака	Види банківських ризиків
1	2	3
1.	Характер організації злиттів і поглинань	ризики рівноцінних злиттів ризики нерівноцінних злиттів ризики приєднань ризики поглинань
2.	Ініціація злиттів і поглинань	ризики злиттів і поглинань при ініціації сторони, яка приєднується ризики злиттів і поглинань при ініціації сторони, яка приєднує ризики злиттів і поглинань при ініціації третьої сторони (посередники)
3.	Цільова установка структури яка приєднується	ризики та шанси сфер діяльності, клієнтської бази, проектів ризики та шанси маркетингу та репутації
4.	Цільова установка структури яка приєднує	ризики і шанси ефективності менеджменту, репутації, партнерських відносин ризики організаційної структури та персоналу шанси адекватності нормативам банківського нагляду
5.	Організаційна мотивація злиттів і поглинань	ризики і шанси добровільного взаємозацікавленого злиття ризики та шанси одностороннього ініційованого злиття і поглинання ризики примусового поглинання

1	2	3
6.	Носії ризиків злиттів і поглинань	ризики і шанси структури, що поглинає ризики і шанси структури, що поглинається ризики та шанси контрагентів поглинаючої структури ризики та шанси контрагентів структури, що поглинається ризики та шанси зовнішніх структур
7.	Результат злиттів і поглинань	ризики і шанси досягнення синергетичного ефекту ризики недооцінки наслідків позови і шанси вдосконалення організаційної структури та управління персоналом ризики зміни політичних пріоритетів і втрати частини клієнтів

У банків та інших учасників процесів злиття і поглинання під впливом регіональних факторів можуть утворитися специфічні ризики, пов'язані з функціональністю систем виробничої інфраструктури, підтриманням працездатності персоналу, графіком роботи організацій, розвитком філіальної мережі, інформаційним забезпеченням.

Аналіз світового досвіду впливу злиттів і поглинань на фінансовий стан акціонерів і капіталізацію поглинаючих банків і тих, що поглинаються показав, що акціонери банків, що поглинаються отримують від злиттів і поглинань суттєвий вигаш. Ціни їхніх акцій зростають на 20-30% при низьких значеннях в стартовий період. Акціонери поглинаючих банків у результаті злиттів і поглинань отримують набагато більш низький (не більше 2%) ріст цін своїх акцій [6].

Для України характерна значна специфіка процесів злиття і поглинання. Вона полягає в слабкості контролю регулюючих державних органів за процесами злиттів і поглинань; порівняно низькому використанні в процесах злиття і поглинань інструментів фондового ринку; непрозорості структури власності банків та концентрації в одних руках значно більшого пакету акцій в порівнянні із західними банківськими структурами [3].

Ці особливості, доповнені активним використанням адміністративного ресурсу та позаринкових корупційних методів у процесах злиттів і поглинань, відносять їх до високоризикованих операцій. Це підтвердила остання фінансово-економічна криза. Якщо в 2007 р обсяг угод злиттів і поглинань в

Україні становив 15337 млн. дол. США, то в 2010 р він упав до 7572 млн. дол. США (рис. 1.).

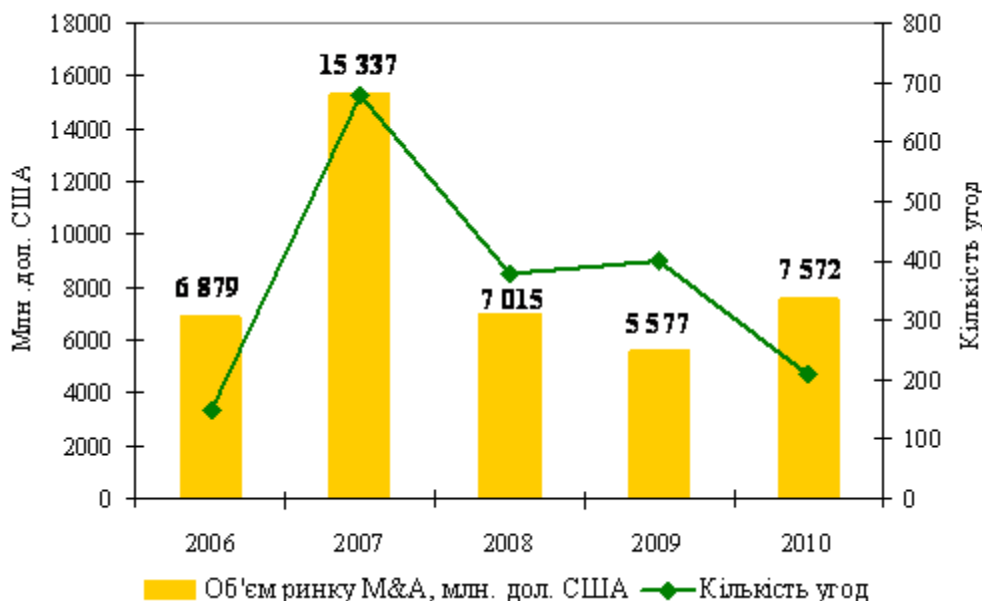

Рис. 1. Динаміка ринку злиття і поглинання в Україні за 2006-2010 рр. [8]

Технічний аналіз динаміки ринку злиттів і поглинань в Україні чітко виписує чарт «голова-плечі». Це означає, що в посткризовий період українські банки будуть з обережністю ставитися до злиттів і поглинань. Це цілком обґрунтовано. Банківський ризик-менеджмент поки знаходиться в стані очікування відновлення української економіки, здійснення державної програми приватизації, накопичення банками ліквідності, розвитку фінансового ринку.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
2. Уоллас Т. Планирование продаж и операций. Практическое руководство. / Т. Уоллас, Р. Сталь // 3-е изд. / Пер. с англ. – СПб.: Питер, 2010. – 272 с.
3. Ширинян С.А. Международная банковская система и пути её совершенствования / С.А. Ширинян // 18 глава монографии «Международная экономика». - Вып. 1. Под ред. д-ра экон. наук Ишханова А.В. Краснодар. «Экоинвест». 2010. - С. 506–530.
4. Яременко Н.С. M&A в банківському секторі України: останні тенденції / Н.С. Яременко // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=705>.

*Вікторія Кравченко, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів та планування,
Анастасія Федорова, магістрантка
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград*

РОЗВИТОК ФІНАНСОВОГО ІНЖИНІРИНГУ В БАНКАХ

Розвиток фінансового інжинірингу в банківській справі обумовлений, насамперед, появою великої кількості нових фінансових інструментів. На ринку цінних паперів суттєво збільшився перелік гібридних фінансових інструментів.

Але, відсутність єдиних наукових поглядів та механізмів розвитку фінансового інжинірингу, зумовлює значний, як теоретичний так і практичний інтерес дослідження ринку продуктів фінансового інжинірингу.

Оскільки процес реформ в Україні пов'язаний із найбільшими макроекономічними проблемами: інфляцією, інвестиційною кризою, бюджетним дефіцитом, швидко зростаючим державним боргом, високими ризиками й нестабільністю тому, ситуація на фінансовому ринку України є вкрай складною, та важкопрогнозованою.

Банківські установи, небанківські фінансово-кредитні інститути, великі корпоративні структури та фондові ринки шукають принципово нові фінансові інструменти, які б забезпечували підвищенні вимоги щодо дохідності, ліквідності, управління ризиками та структурування грошових потоків. Вирішенню означених проблем сприяє використання фінансового інжинірингу, який є домінуючим напрямом модернізації глобальних фінансових ринків.

Причинами виникнення фінансового інжинірингу є: міжнародна інтеграція і глобалізація господарської діяльності (загальна об'єктивна тенденція розвитку світової економіки), дестабілізація міжнародних ринків і посилення нерівномірності економічного розвитку.

Теоретичним та практичним аспектам фінансового інжинірингу присвячено значну увагу у працях зарубіжних науковців. Особливої уваги, заслуговують на роботи М. Гудфренда, Ж. Партемоса і Б. Сандерса [1], Д. Джермани і Ж. Нортона [2], В. Сильбера [3], Дж. Маршала і В. Бансала [4].

Однак багато проблем, зокрема перспективи застосування фінансового інжинірингу в банківській системі України, залишаються поза увагою науковців та практиків. Фінансовий інжиніринг як діяльність по створенню нових фінансових продуктів та послуг є ще недостатньо вивченою галуззю економічної науки.

Вважається, що фінансовий інжиніринг в українських банках пригальмувався через глобальну фінансову нестабільність, що проявилася в Україні у кінці 2008 році. Але не зважаючи на це актуальність фінансового інжинірингу не зменшилась.

До переваг фінансового інжинірингу слід віднести:

- Використання фінансового інжинірингу є надійним методом управління фінансовими ризиками.

- Послуги з фінансового інжинірингу допомагають клієнтам банку оперативно реагувати на зміни, що відбуваються у світі, законодавстві та економіці, ухвалювати правильні рішення, ефективно використовувати фінансові ресурси.

- Відчутну роль відіграє фінансовий інжиніринг у фінансуванні зовнішньої торгівлі, залученні грошових ресурсів для інвестицій; покритті бюджетного дефіциту, зниженні бази оподаткування у клієнта, включаючи самі банки; сек'юритизації активів тощо.

- Перерозподіл ризиків між учасниками ринку, що дозволяє одним контрагентам хеджуватися, іншим – отримувати додатковий прибуток.

- Розширює можливості інвестування з визначеними індивідуально параметрами грошових потоків та надає учасникам ринку більших масштабів для здійснення діяльності та досягнення завдань, пов'язаних з вкладенням та залученням грошових коштів.

- Розроблення фінансових інструментів та схем при вирішенні поставлених фінансових проблем.

До перешкод, що стримують розвиток послуг та продуктів фінансового інжинірингу слід віднести:

- Загальновизнаних теоретичних концепцій в банківській справі України щодо фінансового інжинірингу немає.

- Активній роботі на ринку фінансових послуг перешкоджає відсутність обґрунтованої законодавчої бази, яка відповідала б реальній економічній ситуації в Україні.

- Законодавча неврегульованість або заборона чи обмеження на окремі фінансові інструменти.

- Недостатність у банків висококваліфікованих спеціалістів. Останні повинні мати відповідний рівень знань у галузях економічної та фінансової теорії, бухгалтерської та банківської справи, юриспруденції, математики, статистики та оподаткування, володіти мистецтвом моделювання.

- Недостатність фінансових ресурсів та невміння працювати з похідними цінними паперами.

- Небажання керівників банківських установ опановувати інноваційні продукти та послуги фінансового інжинірингу.

Вирішити дані проблеми можна тільки шляхом встановлення проблем та їх детального аналізу, а також розробки та впровадження нової системи функціонування та регулювання продуктів фінансового інжинірингу в банках.

Фінансовий інжиніринг може стати інструментом, який дозволить одержати банкам конкурентні переваги та вийти на якісно новий етап їх функціонування як у національній так і у міжнародній економіках. Банківська система України має значний потенціал для розвитку фінансово інжинірингу.

Очевидно, що фінансовий інжиніринг необхідно відновлювати та стимулювати, використовуючи зарубіжний досвід теорії та практики фінансової інженерії.

Список використаних джерел:

1. Гудфренд М., Партемос Ж. и Сандерс Б. Современные финансовые инновации. - 1986, перевод с английского, - М.: Инкомбанк, 1997.
2. D. Germany, J. Norton. Financial Innovation and Deregulation in Foreign Industrial Countries.-Washington: Federal Reserve Bulletin. 1985.
3. V. Silber. The Process of Financial Innovation. -Washington: American association economic review. 1983.
4. Джон Ф. Маршалл, Викул К. Бансал. Финансовая инженерия. - М.:Инфра-М, 1998.

АНАЛІЗ КРЕДИТНИХ ПОРТФЕЛІВ БАНКІВ УКРАЇНИ

Аналіз кредитного портфеля банку другої групи (за розміром активів) Отп-банку за видами економічної діяльності протягом 2012-2013 років наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз кредитного портфеля Отп-банку за видами економічної діяльності [2]

Види кредитів	2013		2012		Відхилення	
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	% до бази
ОТПБАНК						
1.Кредити фізичним особам	12738504	48,47	12109204	47,38	629300	105,2
2.Торгівля	4884486	18,59	4407891	17,25	476595	110,8
3.Виробництво	4468392	17,01	5357857	20,97	-889465	83,4
4.Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	1722968	6,56	830474	3,25	892494	207,5
5.Будівництво та операції з нерухомістю	1406479	5,35	2082833	8,15	-676354	67,53
6.Фінансові послуги	433551	1,65	134390	0,53	299161	322,61
7.Діяльність транспорту та зв'язку	264881	1,01	366466	1,43	-101585	72,28
8.Кредити фізичним особам-підприємцям	182525	0,69	195941	0,77	-13416	93,15
9.Надання комунальних послуг	97616	0,37	24588	0,1	73028	397
10.Готельний та ресторанний бізнес	6519	0,02	16759	0,07	-10240	38,90
11.Освіта та охорона здоров'я	5327	0,02	269	0,001	5058	1980,3
12.Інші	67578	0,26	29085	0,11	38493	232,34
Усього кредитів	26278826	100	25555757	100	723069	102,83

Аналіз кредитного портфеля Отп-банку за видами економічної діяльності показав, що найбільшу частку у структурі кредитного портфеля мали кредити надані фізичним особам, 48,47% у 2013 році та 47,38% у 2012 році і кредити надані у сферу торгівлі 18,59% у 2013 році та кредити надані у виробництво 20,97% у 2012 році. Протягом 2013 року загальна сума кредитів, наданих у сферу торгівлі, збільшилася на 4765950 гривень або у 1,1 раза, кредити надані фізичним особам, збільшилася на 629300 тис. грн або 1,05 раза. Протягом

2013 року кредитний портфель Отп-банку збільшився на 72369000 гривень або у 1,02 раза.

Таблиця 2

Аналіз реструктуризованих кредитів у Вієбібанку [1]

Види кредитів	2013		2012		Відхилення	
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	% до бази
ВІЕЙБІБАНК						
1.Кредити юридичним особам	78960	97,21	2146254	90,69	-2067294	3,68
2.Споживчі кредити	44	0,05	8396	0,35	-8352	0,52
3.Автокредити	62	0,08	32043	1,35	-31981	0,19
4.Інше кредитування фізичних осіб	12	0,01	2567	0,11	-2555	0,47
5.Іпотечні кредити	2150	2,65	177231	7,49	-175081	1,21
Усього кредитів	81228	100	2366491	100	-2285267	3,43

Аналіз реструктуризованих кредитів (табл.) показав, що найбільшу частку у структурі реструктуризованих кредитів мали кредити, надані юридичним особам, 97,21 % у 2013 році та дев'яносто цілих і 69% у 2012 році і реструктуризовані іпотечні кредити, 2,65% у 2013 році та 7,49% у 2012 році. Протягом 2013 року загальна сума реструктуризованих кредитів, наданих юридичним особам зменшилась на 2672940000 гривень або на 0,04 раза, реструктуризовані іпотечні кредити зменшилися на 0,07 раза.

Таблиця 3

Аналіз кредитного портфеля Вієбібанку за галузями економіки [1]

Види кредитів	2012		2011		Відхилення	
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	% до бази
ВІЕЙБІБАНК						
1.Кредити юридичним особам	7576703	82,03	4540004	68,87	3036699	166,89
2.Споживчі кредити	667298	7,22	892565	13,54	-225267	74,76
3.Іпотечні кредити	508601	5,51	212033	3,22	296568	239,87
4.Автокредити	159809	1,73	146709	2,23	13100	108,93
5.Інше кредитування фізичних осіб	135011	1,46	644042	9,77	-509031	20,96
6.Фінансовий лізинг	188695	2,04	156320	2,37	32375	120,71
Всього кредитів	9236117	100	6591673	100	2644444	140,12

Аналіз кредитного портфеля за галузями економіки (табл.) показав, що найбільшу частку у структурі кредитного портфеля мали кредити, надані

юридичним особам – 82,03% у 2012 році та 68,07% у 2011 році і надані споживчі кредити – 7,22% у 2012 році та 13,54% у 2011 році. Протягом 2012 року загальна сума наданих споживчих кредитів, зменшилася на 225267000 гривень або у 0,75 раза, кредити надані юридичним особам збільшилися на 3036699000 гривень, або у 1,67 раза.

Таблиця 4

Аналіз кредитного портфеля Віейбібанку за категорією позичальника [1]

Види кредитів	2012		2011		Відхилення	
	тис. грн	% до підсумку	тис. грн	% до підсумку	абсолютне, тис. грн	% до бази
ВІЕЙБІБАНК						
1.Кредити юридичним особам	7576703	82,03	4677940	70,97	2898763	161,97
2.Кредити фізичним особам	1659414	17,97	1913733	29,03	-254319	86,71
Всього кредитів	9236117	100	6591673	100	2644444	140,12

Аналіз кредитного портфеля за категорією позичальника (табл. 4) свідчить про те, що Віейбібанк віддає перевагу кредитуванню юридичних осіб, частка наданих кредитів у 2011 році становила 70,97%, у 2012 – 82,03%, частка кредитів, наданих фізичним особам у 2011 році становила 29,03%, у 2012 році – 17,97%.

Список використаних джерел:

1. Звітність та події [Електронний ресурс] / Віейбібанк. – Електрон. текстові дан. – Україна, 2006. – Режим доступу: http://www.vab.ua/ukr/investor_relations/data/2014/. – Загол. з титул. екрану. – Відомості зібрані за 2012-2013 роки.
2. Звіти Банку [Електронний ресурс] / Отп-банк. – Електрон. текстові дан. – Україна, 2006. – Режим доступу: http://www.otpbank.com.ua/about/informations/annual_reports/. – Загол. з титул. екрану. – Відомості зібрані за 2012-2013 роки.

***Вікторія Лебідь**, аспірантка
ДВНЗ «Вінницький національний аграрний університет», м. Вінниця
Науковий керівник: Прутська О.О., д.е.н., професор*

**УДОСКОНАЛЕННЯ БАНКІВСЬКОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ В УКРАЇНІ З
КРЕДИТУВАННЯ АПК**

Банківська система як складова фінансової системи будь-якої країни відіграє вирішальну роль у її економічному розвитку. Особливе місце у складі банківської системи посідають механізми кредитних відносин. Об'єктивна

необхідність використання кредитних відносин в аграрній сфері економіки пов'язана з особливостями сільськогосподарського виробництва потребою поповнення оборотних коштів, придбання основних засобів, запровадження нових виробництв і прогресивних технологій.

Дослідженням проблеми розвитку та удосконалення кредитних відносин в аграрній сфері займаються Андрійчук В.Г., Дем'яненко М.Я., Ковалів В.М., Лайко П.А., Малік М.Й., Месель-Веселяк В.Я., Мороз А.М., Паламарчук В.О., Саблук П.Т., Сомик А.В., Шиян Д.В., Яремчук І.Г. та інші вчені.

Головною метою роботи є обґрунтування основних напрямів і механізму удосконалення кредитних відносин в сільському господарстві України на основі досвіду зарубіжних країн на сучасному етапі розвитку.

Сільськогосподарський кредит в зарубіжних країнах є важливим елементом економічного розвитку аграрного виробництва. В сучасному сільському господарстві розвинутих країн відмічається високий рівень залучення позичкового капіталу. Зростання використання кредитів аграрними підприємствами зарубіжних країн послугувало підґрунтям для інтенсивного накопичення аграрного капіталу.

До країн з найбільш високою питомою вагою позикових коштів в основному капіталі сільського господарства належать Англія, ФРН, Франція, Італія, Австрія та скандинавські країни. Провідну роль у кредитуванні сільськогосподарських виробників у ряді країн відіграють кооперативні банки. Кооперативні банки – це кредитно-фінансові інститути, які створюються товаровиробниками на пайових засадах для задоволення: взаємних потреб у кредиті та інших банківських послугах і подальшого розвитку господарської діяльності. Кооперативні банки є центрами кредитних кооперативів, які об'єднуються зазвичай за галузевими або територіальними ознаками [1]

У Фінляндії частка кооперативних банків у кредитуванні сільського господарства складає 58 %, у Нідерландах – 90 %, Японії – 80 %, Франції – 75 %, Австрії – 65 %, Португалії – понад 60 %, Бельгії – 50 %, Швеції – 45 %, ФРН – 44 %, Іспанії – 30 %. У США кооперативна система фермерського кредиту

надає фермерам третину кредитів на покупку землі шосту частину коротко- і середньострокових кредитів [3].

У країнах з ринковою економікою кооперативні банки створювалися в основному для обслуговування тих позичальників, які мають підвищений ризик виробничої діяльності. В сільському господарстві до них відносяться малі та середні за розмірами підприємства. Власники малих господарств об'єднувалися і створювали власні кооперативні кредитні установи для самозабезпечення. Це були кредитні спілки, кредитні кооперативи, які переростали у кооперативні банки.

На нашу думку, в Україні такі кредитні установи мають підстави для свого відродження та розвитку. Створення системи кооперативних банків сприятиме налагодженню надійної системи фінансування дрібного підприємництва у вітчизняному аграрному секторі.

Певна роль у кредитуванні сільського господарства зарубіжних країн належить універсальним та спеціалізованим комерційним банкам. Частка універсальних комерційних банків в сільськогосподарському кредиті коливається від 32 % в США до 8 % у Німеччині і трохи більше 2 % – у Франції [3]. Ці банки пропонують весь спектр фінансових операцій.

Кредитні відносини комерційного банку не обмежуються відносинами з приводу безпосереднього надання коштів у тимчасове користування. Вони виникають у процесі здійснення усіх кредитних операцій банку (кредити, облік векселів, овердрафт, строкові депозити, гарантії, акцепти, авалі, зобов'язання з кредитування тощо) і охоплюють значно ширші операційні межі та коло суб'єктів. Кредитні відносини сільськогосподарських підприємств із комерційними банками мають свою специфіку, обумовлену їх суб'єктним складом. З одного боку, участь у цих відносинах комерційного банку як кредитора визначає основні ознаки банківського кредиту, що принципово відрізняють його від інших видів кредиту. Зокрема, одним із суб'єктів кредитних відносин є банк, а об'єктом – вартість виключно у грошовій формі; специфіка форми власності на кредитні ресурси, яка дозволяє банку одночасно

бути позичальником і кредитором; висока ризикованість і більш жорсткі умови та принципи кредитування; плата у формі кредитного відсотка та інших характерних для банківської практики формах оплати; договірний характер, обов'язковість письмової форми угоди та жорстке державне регулювання кредитної діяльності банку. З іншого боку, участь у досліджуваних відносинах сільськогосподарських підприємств – позичальників зумовлює необхідність врахування об'єктивних вимог галузі щодо організації її кредитного забезпечення через специфіку відтворювального процесу [2].

У ринкових умовах банківські установи мають стати активними учасниками і партнерами у кредитуванні сільськогосподарських підприємств. Тому в умовах розвитку ринкових відносин необхідно:

- максимально враховувати особливості аграрного виробництва та кругообігу засобів виробництва при виборі форм і методів кредитування;
- враховувати базові принципи кредитування й об'єктивні вимоги галузі щодо обґрунтованості строку, обсягу, вартості кредиту, своєчасності його надходження, порядку погашення та сплати відсотків за користування ним;
- сприяти поширенню використання таких важливих для сільськогосподарських підприємств видів кредиту як довгострокові, іпотечні, вексельні, овердрафтні, факторингові, лізингові.

Крім того у створенні вітчизняної системи кредитування сільського господарства основну роль має відігравати держава шляхом регулювання та послаблення негативного впливу факторів (збитковість галузі, відсутність ліквідної застави, висока ймовірність неповернення кредитів та недосконалість законодавчих механізмів), які визначають розвиток кредитних відносин.

Удосконаленню кредитування аграріїв може сприяти диференціація умов їхнього кредитування та застосування диференційованих відсоткових ставок за користування кредитом. У такий спосіб банківський сектор може впливати на поліпшення в підприємствах показників їхньої діяльності, таких як, наприклад, дебіторська та кредиторська заборгованість, які впливають на фінансовий стан.

Існуючий механізм кредитування сільськогосподарського виробництва потребує подальшого удосконалення. Оскільки до групи потенційних кредиторів аграрного сектору належать не лише банки, важливо розширювати взаємовідносини з кредитними спілками, кооперативними банками, лізинговими, інвестиційними компаніями, ломбардами, підприємствами з постачання матеріально-технічних ресурсів, переробними підприємствами, які можуть надавати фінансові послуги малим і середнім підприємствам та господарствам населення у сільській місцевості.

Список використаних джерел:

1. Ковалів В.М. Реформування кредитної інфраструктури з обслуговування сільського господарства [Електронний ресурс] / В.М. Ковалів // Міжнародна інтернет-конференція. – Режим доступу: <http://www.viem.edu.ua/konf5/art.php?id=080>. – Назва з екрану.
2. Сомик А.В. Особливості розвитку системи сільськогосподарського кредитування в зарубіжних країнах / А.В. Сомик // Економіка АПК. - 2012. – №8. – С. 86-90.
3. Шиян Д.В. Перспективи розвитку банківського кредитування аграрного сектора на основі зарубіжного досвіду/ Д. В. Шиян // Вісник Української академії банківської справи. - 2011. - N 2. - С. 73-79.

***Олена Лемішко, к.е.н., доцент**
доцент кафедри державних фінансів, докторантка
Національний університет природокористування і біоресурсів України, м. Київ*

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Тривала путінська агресія на Сході України стала причиною розриву міжрегіональних зв'язків, руйнування стратегічних виробничих об'єктів, транспортної інфраструктури, негативно вплинула на основні макроекономічні показники та спонукала до економічної рецесії і спостережуваного відтоку капіталу. Поточна депресивна ситуація внесла відповідні зміни до змісту та структури фінансово-кредитного забезпечення всіх без винятку галузей економіки. На сьогоднішній день аграрний сектор характеризується хронічним недофінансуванням, зменшенням обсягів прямої бюджетної підтримки на фоні постійного браку власних фінансових ресурсів. Підтримуючим чинником розвитку сільського господарства у даній ситуації повинно стати повноцінне

використання інструментів кредитної банківської підтримки, її збільшення як в абсолютній величині, так і відносно фінансового забезпечення галузі.

Аналітичні дані засвідчують, що найбільшим багатофункціональним фінансовим інститутом, що надає можливість залучати фінансові ресурси для сільського господарства є комерційний банк. Протягом 2008-2013 рр. спостерігався щорічний приріст обсягів кредитування (окрім 2009 р.): у 2008р. сума кредитів, наданих комерційними банками сільському господарству становила 28,812 млрд. грн., у 2013р. – 43,534 млрд. грн. Частка кредитних ресурсів у сукупному капіталі сільськогосподарських підприємств, який становив 133,09 млрд. грн. у 2008р. і 313,10 млрд. грн. у 2013р., зменшилась з 21,64% до 13,89%. Що стосується частки кредитів, наданих сільському господарству у загальній сумі кредитів наданих комерційними банками, то її рівень має відносну стабільність, однак спадний характер. В середньому частка цих кредитів складає 4 - 6% усіх наданих банками кредитів. Процентна ставка за кредитами, наданими в галузь, коливалася від 24% (у 2008р.) до 21% (у 2013р.). Якісним показником стану кредитування аграрної галузі є різниця між рівнем рентабельності діяльності сільського господарства та процентною ставкою за кредит. За досліджуваний період 2008р. – 2013р. прибутковість аграрних підприємств не змогла компенсувати витрати з погашення кредитних процентів (окрім 2010-2011 рр. - значення показника було позитивне), тобто рівень плати за кредит є руйнівним для сільськогосподарського підприємства. Розглянемо більш детально динаміку банківських кредитів наданих сільськогосподарським підприємствам за 2008 – 2013 рр.

На основі аналітичних даних робимо висновки, що за період 2008 – 2013рр. наростаючим підсумком іде збільшення кредитів у сільське господарство в національній валюті (з 19,454 млрд. грн. до 31,559 млрд. грн.), що є зрозумілим, особливо у теперішній час і не потребує додаткового пояснення. За термінами позики переважає короткострокове кредитування сільськогосподарських підприємств (до одного року), темпи зростання такого виду залучень є самими високими (збільшення на 12,978 млрд. грн.).

Банківський сектор більш зацікавлений, по-перше, у короткострокових позиках, по-друге, перевагу надає тим галузям, де капітал має швидку оборотність (сільське господарство з цієї точки зору не є привабливим, тому що має нижчу, чим в інших галузях оборотність капіталу), по-третє, банки прагнуть надавати кредити високоприбутковим підприємствам, тобто тим, де вартість кредиту буде повністю компенсуватися рентабельністю основної діяльності (в даному сенсі сільське господарство знову опиняється в не вигідних умовах). Але, необхідно відзначити і переваги сільського господарства, як позичальника банківських ресурсів: сільське господарство має здатність швидкої адаптації до ринкових катаклізмів, основним засобом виробництва в сільському та лісовому господарстві є земля, а тому дане виробництво стабільно потребує сезонних кредитів і має більш стійкі гарантії повернення кредиту, що позитивно впливає на банківську фінансову політику [7]. В умовах суттєвої руйнації промислового потенціалу, сільське господарство консолідується, його частка на ринку буде зростати, а тому, ми вважаємо, що у 2015р. тенденції кредитування банками агропромислових підприємств України будуть мати динаміку до збільшення.

Таблиця 1

Динаміка банківських кредитів, наданих сільськогосподарським підприємствам за 2008 – 2013 рр. [3; 4; 5]

Показник	Роки					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство, млрд. грн., всього надано кредитів	28,812	26,026	26,545	34,143	36,488	43,534
у тому числі за видами валют:						
в національній валюті	19,454	17,851	20,355	24,985	25,569	31,559
в іноземній валюті	9,358	8,175	6,191	9,158	10,919	11,975
у тому числі за термінами позики:						
до 1 року	10,851	10,245	8,631	13,336	16,509	23,829
від 1 до 5 років	16,254	13,980	14,708	17,249	16,095	15,520
більше 5 років	1,707	1,800	3,206	3,558	3,884	4,185

На нашу думку, подальша стабілізація фінансового становища та розвиток сільськогосподарських підприємств буде вимагати від банківської

системи збільшення кредитування, в чому взаємно будуть зацікавлені і банківські структури, і суб'єкти господарської діяльності, але при цьому вимоги банківських установ стануть більш принциповими, ретельнішими та навіть прискіпливішими до фінансового становища самих позичальників; при цьому умови надання кредиту, ведучи мову про абсолютні цифри тіла кредиту та відносні цифри відсотків по кредиту будуть збільшені. Ми вважаємо, що аграрії не тільки готові до співпраці з банками, але і мають великий потенціал у цьому питанні, адже на перший план виходить потреба у кредитуванні майбутнього урожаю. Вирішальну роль в даному випадку буде відігравати політика банку стосовно позичальників-аграріїв, побудова взаємовигідної умови кредитування.

Шляхи вирішення нагальних проблем з кредитування банками сільськогосподарських підприємств полягають у наступному: по-перше, необхідно сконцентрувати увагу на покращенні правового поля кредитування сільгоспвиробників, по-друге, співпрацю банків і аграріїв у теперішні складні часи необхідно націлити на взаємному корегуванні фінансових потоків і оптимізації витрат по кредитах по-третє, тримати орієнтацію на досвід розвинутих західноєвропейських країн в питаннях сільськогосподарського кредитування.

Список використаних джерел:

1. Аранчій В.І. Особливості банківського кредитування аграрних товаровиробників в сучасних умовах / В.І. Аранчій // Вісник НБУ. – 2011. - № 2. – С. 10 – 14.
2. Банківський менеджмент: Підручник / За ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенко. – К.: Знання, 2005. – 831 с.
3. Матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Матеріали офіційного сайту Міністерства аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua>
5. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
6. Перспективи вітчизняного АПК в світлі прогнозів світового ринку продовольства / Кириленко І. Г., Дем'янчук В. В. // Економіка АПК. - 2015. - № 1 - С. 21.
7. Сучасний стан та оцінка кредитування сільського господарства України: [Електронний ресурс]: / І.В. Іванець // Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" Дніпропетровського державного аграрного університету. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1667>

ПОСЛУГИ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

Загальносвітова практика свідчить про те, що ефективний розвиток банківської сфери здійснює значний вплив на фондовий ринок. У ринковій економіці ефективно функціонуючий ринок цінних паперів дозволяє мобілізувати вільні грошові кошти фізичних та юридичних осіб і направити їх в найбільш конкурентоспроможні галузі, вирішуючи цим самим низку важливих соціально-економічних програм.

Комерційні банки на ринку цінних паперів можуть виступати у ролі емітентів, інвесторів, незалежного реєстратора, депозитарія, гаранта, а також надавати посередницькі, довірчі та розрахунково-консалтингові послуги своїм клієнтам. Виступаючи як інвестори, банки стають посередниками з залучення на ринок цінних паперів грошових коштів фізичних та юридичних осіб, що є додатковим джерелом отримання доходів. Основними цілями банків як інвесторів є забезпечення збереження коштів, тобто безпека вкладень, доходність банківських інвестицій, їх ліквідність та ріст. Часто всі ці послуги надаються в комплексі, за що банк отримує винагороду у вигляді комісії. Комісійні встановлюються в процентному відношенні до суми угоди. Окрім комісійної винагороди, банк може стягувати плату за обслуговування[2].

Слід зазначити, що комерційні банки мають ряд специфічних особливостей [3]:

- відсутність законодавчого розмежування банківської діяльності в Україні на комерційну (залучення депозитів та надання кредитів) та інвестиційну;
- широкий спектр операцій, що здійснюють банки з цінними паперами, в порівнянні з іншими парабанківськими установами;
- значний розмір банківських ресурсів, що вкладається в цінні папери;

- більш повна законодавча урегульованість банківської діяльності в порівнянні з діяльністю інших фінансово-кредитних установ;

- доступ банківських установи до купівлі державних цінних і паперів при їх первинному розміщенні Міністерством фінансів України,- дозволяють їм зайняти провідне місце на ринку цінних паперів.

Проте участь комерційних банків на фондовому ринку в якості інвесторів має як позитивні, так і негативні моменти. До позитивних рис можна віднести наступні:

- диверсифікація активів банку, що підвищує його стабільність та надійність збереження коштів вкладників;

- взаємопроникнення банківського та промислового капіталу покращує потік інформації;

- посилення конкурентоздатності банків та виробничого сектора за рахунок володіння акціями підприємств;

- наявність нормативів інвестування та інших засобів, як форм державного впливу в інвестиційну діяльність банків.

До ряду негативних аспектів щодо участі комерційних банків в інвестиційному бізнесі належать такі:

- високий рівень ризиковості за операціями з цінними паперами;

- збитки банків від зміни курсової вартості цінних паперів або невдалого їх розміщення при емісії цінних паперів;

- наявність системи страхування депозитів зменшує самосвідомість банкірів та їх об'єктивну оцінку інвестиційних ризиків;

- конфлікт інтересів між структурними підрозділами банку тощо.

Перелік операцій з цінними паперами, дозволених комерційним банкам, не визначається у Законі України «Про банки і банківську діяльність». Тому необхідно керуватися такими спеціальними Законами України, як «Про цінні папери та фондовий ринок», «Про державне регулювання ринку цінних паперів», «Про Національну депозитарну систему і особливості електронного обігу цінних паперів в Україні» і т.д.. Аналіз співвідношення виданих ліцензій

для здійснення цих операцій і фактичних операцій, які виконують комерційні банки, свідчить про те, що їхні операції є обмеженими. Частіше банки виступають на ринку цінних паперів як емітенти акцій (для поповнення власного капіталу) і інвестори державних та муніципальних цінних паперів. Незначні обсяги операцій на продаж і особливо на інвестиції свідчать про малу активність банків на ринку цінних паперів.

Низька активність банків спостерігається і на ринку муніципальних запозичень, який займає особливе місце в структурі фінансового ринку, являючи собою особливий механізм, що відкриває можливості залучення інвестицій у регіони, забезпечення надходжень для модернізації й реконструкції об'єктів комунального господарства, реалізації регіональних соціальних програм, з однієї сторони, та можливістю отримати доходи від інвестицій для інвесторів з другої[4].

Така низька активність банків сьогодні зумовлена в першу чергу недостатньою розвиненістю даного ринку та незначним обсягом емісії на ньому. Тобто, на сьогодні в Україні недостатньо використовується такий механізм залучення інвестицій, як випуск облігації місцевих позик. Як свідчить світовий досвід, за нормальних умов розвитку економіки ринок муніципальних позик є досить привабливим для інвесторів. Зауважимо, що на сьогодні в Україні цей ринок практично не розвивається, в основному через недосконалість законодавчої бази.

Отже, в Україні є всі перспективи для подальшого розвитку діяльності банків на ринку цінних паперів. Для цього необхідно: на законодавчому рівні задекларувати деякі положення, що регулюють діяльність банків на фондовому ринку, розширити повноваження банків шляхом можливості використання більшої кількості інструментів, зорієнтувати діяльність комерційних банків на вирішення соціально-економічних завдань країни, сприяти можливості виходу національних банків на міжнародні ринки фінансового капіталу.

Список використаних джерел:

1. Міщенко В. І. Банківські операції: [підруч.] / В. І. Міщенко, Н. Г. Слав'янська, О. Г. Коренєва. [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2007. – 796 с.

2. Брітченко І. Роль комерційних банків у розбудові фондового ринку України / І. Брітченко, Р. Перепелиця // Вісник НБУ. –2005. – № 4. –С. 23-27.
3. Бражко О. В. Стратегії формування портфеля цінних паперів комерційного банку / О. В. Бражко // Інвестиції: практика та досвід. –2008. –№ 4. –С. 10–13.

*Богдан Луців, д.е.н., професор
завідувач кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільський національний економічний університет, м. Тернопіль*

РЕГІОНАЛЬНА АСИМЕТРІЯ У ФОРМУВАННІ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

Активне продукування теорій регіонального розвитку припадає на 1990-ті роки. У цей час широкого поширення набули такі теорії: локального партнерства, циклічної сенситивності регіонів, регіональної конкуренції, нового регіоналізму, біорегіоналізму, соціального кластеру, регіонального світу, регіонального планування в Європі, стратегії просторового планування. В Європі, на відміну від США, продовжує домінувати теорія «конвергенції та дивергенції регіонів», запроваджена у 1970-х роках Я. Тінбергеном.

Сучасним проблемам регіональної політики в Україні, соціально-економічного розвитку регіонів і дослідженням регіональної асиметрії присвячені праці З. Варналія, Ю. Гладкого, М. Долішнього, В. Геєця, Я. Жаліло, Б. Данилишина, Д. Лук'яненка, А. Мокія та інших.

Динаміка економічного розвитку регіонів протягом останніх років визначалася тривалим періодом економічного спаду. Тенденції соціально-економічного розвитку регіонів України чітко окреслюють три етапи.

Перший етап – від початку 1990-х до 2000 років – характеризувався суттєвим спадом виробництва (у 1998 р. виробництво промислової продукції становило 49% від рівня 1990 р.), інфляційними процесами (індекс споживчих цін у 1994 р. – 501%), валютно-фінансовою та економічною нестабільністю (індекс реального обмінного курсу у 1998 р. – 180,5%), зростанням дефіциту бюджету (у 1994 р. – (9,3% від ВВП), зростанням державного боргу (станом на

31.12.1994 р. – 56,1% від ВВП), зниженням рівня життя населення, зростанням кількості безробітних і поширенням прихованого безробіття.

Другий етап був переломним в економічному розвитку регіонів – від 2000 – до 2008 рр., де спостерігається позитивна динаміка валового регіонального продукту у низці галузей і регіонів України.

На третьому етапі – від 2008 р. – і дотепер – вплив світової фінансової кризи на економіку регіонів України має дуалістичний характер. Негативні наслідки спостерігаються в промислово розвинутих і експортно-орієнтованих регіонах, регіонах з високим рівнем концентрації банківських установ, таких як м. Київ, Дніпропетровська, Харківська, Донецька, Запорізька, Луганська обл.

За часткою валового регіонального продукту (ВРП) спостерігається значна асиметрія. Найбільший внесок у виробництво ВРП в 2013 р. припадає на м. Київ (18,2%), Дніпропетровську (10,9 %), Донецьку (11,8%), Харківську (10,3 %) обл. Розбіжності є й у середньомісячній номінальній заробітній платі найманих працівників за регіонами – у I півріччі 2014 р. в розрахунку на одного працівника коливання від 2551 грн. (Тернопільська обл.) до 5300 грн. (м. Київ). До регіонів - лідерів за основними макроекономічними показниками належать м. Київ, Донецька, Дніпропетровська, Харківська, Запорізька, Полтавська, Київська обл., а до регіонів з показниками нижче від середнього по Україні – Чернівецька, Волинська, Житомирська, Закарпатська, Тернопільська області.

Питання подолання розбалансування і диспропорцій соціально-економічного розвитку регіонів сьогодні розглядається у контексті євроінтеграційного курсу України. Отже, інтегрування нашої країни в європейські структури потребує напрацювання і реалізації такої моделі взаємовідносин із регіонами та управління ними, яка б відповідала принципам регіональної політики Європейського Союзу. Це підвищує вимоги до конкурентоспроможності регіонів в умовах відкритої економіки та висуває нові стандарти щодо регіонального управління.

Для того, щоб реалізувати цілі територіальної справедливості, просторової організації економічної діяльності, за яких жителі всіх регіонів

мають однакові можливості досягти добробуту, потрібно не лише правильно оцінювати здатність формувати і реалізовувати накопичений інвестиційний потенціал регіонів. Слід раціонально використовувати всі наявні можливості у подоланні диспропорцій регіонального розвитку, у тому числі й ті, що властиві банкам. Це актуалізує питання місця банків у соціально-економічному розвитку регіонів та обґрунтування підходу участі банків у фінансовому вирівнюванні дисбалансів регіонального розвитку.

Інвестиційний потенціал регіону банки формують на основі встановленої регіональної інвестиційної політики, яка спрямована на втілення інвестиційної діяльності банку в регіоні. Однак, регіональна інвестиційна політика системних банків суттєво відрізняється від політики умовно регіональних банків. Більше того, системні банки орієнтовані на споживче кредитування, яке апріорі не має безпосереднього стосунку до формування інвестиційної привабливості регіонів. Для економічного розвитку регіонів діяльність таких банків не вважається стратегічною. Умовно регіональні банки більше адаптовані під діяльність суб'єктів господарювання тієї чи іншої області, оскільки співвідношення кредитів фізичним особам і юридичним особам у кредитному портфелі значно відрізняється в бік зростання корпоративного кредитування, що підвищує їх потенціал у формуванні інвестиційної привабливості регіону.

Цілями регіональної інвестиційної політики банку можуть бути або ж збільшення обсягів діяльності банківських установ у регіоні, або ж зростання конкурентоспроможності регіонального банківського продукту. Така думка хоч і має право на існування, втім ми вважаємо, що зазначені цілі зводяться до однієї – збагачення акціонерів банку. Розподіл філійної мережі по території України значно відрізняється від розподілу загальної кількості кредитних організацій. Неоднорідність розподілу банків за регіонами свідчить про те, що банки намагаються провести територіальну диверсифікацію своєї діяльності і вийти за межі регіонів. Регіональний розподіл банківських установ свідчить про нерівномірність надання окремих видів послуг або навіть про їх цілковиту відсутність у багатьох регіонах.

У цьому контексті потрібно задіяти механізм гармонізованої регіональної інвестиційної стратегії банку з основними напрямками регіональної інвестиційної політики та її узгодження на рівні регіональних відділень НБУ, які б виконували дорадчі, контрольні і наглядові функції стосовно діяльності банків у регіонах і відстежували б відповідність регіональної інвестиційної політики банку конкретному регіону. Разом з тим держава повинна зацікавити працювати банки у регіонах. Задля цього потрібно створити певну систему регуляторних стимулів та важелів, розробити певні стандарти, які б мали бути враховані у регіональній інвестиційній політиці банку.

Список використаних джерел:

1. Григоренко В.О. Фінансовий потенціал території: теоретичні аспекти та механізми формування / В.О. Григоренко // Економічний форум. – 2012. - № 1.
2. Гриценко Р. Фінансова привабливість областей / Р. Гриценко // Вісник НБУ. – 2012. - № 1. – С. 22 – 25.
3. Долішній М. Соціально-економічний потенціал регіону / [М. Долішній, Є. Бойко, І.Петрович та ін.] – К.: Наукова думка, 1985. – 216 с.
4. Другов О.О. Політика регіонального розвитку банківської системи України / О.О. Другов // Вісник Української академії банківської справи. – 2006. - № 1 (20).

*Аліна Метелиця, студентка
Полтавський національний технічний університет імені Юрія
Кондратюка, м. Полтава
Науковий керівник: Манжос С.Б., к.е.н., доцент*

РОЛЬ ПОЛІТИКИ РЕФІНАНСУВАННЯ У РЕГУЛЮВАННІ ЛІКВІДНОСТІ БАНКІВ

Доволі непроста ситуація на фінансовому ринку України, а саме потужна банківська криза, девальвація гривні, дефолт багатьох банків та поява великої кількості неспроможних позичальників, вже призвела до того, що банки мають проблеми з ліквідністю і тому активно згортають кредитну діяльність. Задля підтримки ліквідності банківських установ Національний банк України (НБУ) як кредитор останньої інстанції проводить політику рефінансування, яка полягає у наданні кредитів комерційним банкам на умовах повернення, терміновості і платності для забезпечення стабільності банківського сектора і поточного грошово-кредитного регулювання [1].

Дослідженням питання рефінансування банків займалися такі науковці, як У. Шарп, Р. Александер, Дж. Бейлі [2], Д. Благущин, К. Богопольська [1], С. Буковинський, О. Костюк, А. Шинкар та ін. Деякі з них, визначають рефінансування як відшкодування витрачених на даний момент засобів фінансовими ресурсами іншого виду з метою продовжити надання кредиту в умовах, коли всі засоби розподілені, або забезпечити погашення заборгованості, що раніше утворилася [2].

Основною метою рефінансування є регулювання ліквідності банків, задля якої НБУ використовує такі інструменти:

- постійно діюча лінія рефінансування для надання банкам кредитів овернайт (від англ. overnight — дослівно «на ніч, до ранку»);
- кредити, отримані шляхом участі у тендері на строк до 90/360 днів;
- операції РЕПО;
- стабілізаційні кредити (під програми фінансового оздоровлення);
- інші короткострокові та довгострокові кредити.

Овернайт (overnight) — один із різновидів кредиту, як правило, міжбанківського та кредиту рефінансування центрального банку. Кредит овернайт надається на найкоротший термін — до наступного робочого дня. Найчастіше цей вид кредиту банки використовують для підтримки миттєвої ліквідності з метою виконання економічних нормативів НБУ [3].

За потреби підтримки ліквідності банків на більш тривалий строк Національний банк України може прийняти рішення щодо здійснення рефінансування шляхом проведення тендерів (кількісного або процентного) строком до 360 днів [3].

Розподіл кредитів під час проведення кількісного тендера здійснюється відповідно до поданих заявок до закінчення суми, яка запропонована на цей тендер. Якщо запропонованої на кількісний тендер суми недостатньо для задоволення всіх заявок банків, то кошти за оголошеною ціною розподіляються між усіма банками пропорційно до поданих заявок.

За умови проведення Національним банком процентного тендера банки самостійно пропонують процентну ставку з точністю до двох знаків після коми, за якою вони погоджуються одержати кошти, але не нижчу, ніж облікова ставка Національного банку.

На процентному тендері заявки задовольняються відповідно до зниження запропонованої в них процентної ставки, починаючи з найвищої, і надалі поступово до закінчення запропонованого обсягу кредитів або задоволення всіх заявок банків.

Операції РЕПО – це операції, що здійснюються між Національним банком України та банками з державними облігаціями України та банківськими металами [4].

Національний банк України може проводити з банками операції РЕПО двох видів:

1. Прямого репо – кредитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі про купівлю Національним банком державних облігацій України з портфеля банку або банківських металів (перша частина договору репо) з подальшим зобов'язанням банку викупити державні облігації України або банківські метали (друга частина договору репо) за обумовленою ціною на обумовлену дату.

2. Зворотного репо – депозитна операція, що ґрунтується на двосторонньому договорі про продаж Національним банком зі свого портфеля державних облігацій України з одночасним зобов'язанням зворотного їх викупу у банків за обумовленою в договорі ціною та на обумовлену дату [3].

Стабілізаційний кредит – кредит, який надає Національний банк України платоспроможному банку для підтримки ліквідності до двох років під програму фінансового оздоровлення банку [4].

Окрім методів, виділяють принципи рефінансування комерційних банків, а саме:

- дотримання принципів кредитних відносин: цілеспрямованість, поворотність, терміновість, платність, забезпеченість;

- здатність точно отримувати результати, відповідно поставленим цілям та завданням при рефінансуванні банків;
- жорстка субординація, яка сприяє превалюванню інтересів центрального банку по відношенню до інтересів банків;
- розроблення центральним банком правил здійснення операцій рефінансування, які сприяють мінімізації рівня кредитного ризику банку;
- відкритість діяльності центрального банку;
- правове регулювання форм, методів і умов рефінансування (вони повинні бути регламентовані державними нормативно-правовими документами);
- доступність рефінансування усім банкам і однорідність міри впливу на їх конкурентоспроможність.

Основним важелем реалізації політики рефінансування є облікова ставка НБУ, яка зараз становить 30% (у порівнянні з початком 2015 року – 14%).

Сьогодні НБУ встановлює нові рекорди в рефінансуванні банків. Так, починаючи з 2010 року обсяг фінансування з кожним роком збільшується, окрім 2013 року (табл. 1) [5; 6].

Таблиця 1

Динаміка обсягів рефінансування у 2010-2014 роках

Показники	2010 (млн.грн.)	2011 (млн.грн.)	2012 (млн.грн.)	2013 (млн.грн.)	2014 (млн.грн.)
Загальний обсяг операцій, з них:	5 162.4	28 829.2	97 554.3	71 498.2	222 300
- через операції прямого репо	112.0	23 601.5	56 622.0	35 970.7	77111.1
- кредити, надані шляхом проведення тендера	449.7	3 224.6	11 948.9	13 799.1	
- через механізм постійно діючої кредитної лінії рефінансування овернайт	179.4	2 003.2	28 583.4	19 770.4	95 238.2
- шляхом надання стабілізаційних кредитів	3 436.4, з них довго строкових - 984.9	-	400.0	1 958.0	49951
- шляхом надання інших довгострокових та короткострокових кредитів		-	-	-	-
Повернено кредитів:	18 539.8	29 518.5	93 588.6	70 506.4	184800

А упродовж січня-лютого 2015 року НБУ надав кредитів рефінансування на суму 43,7 млрд. грн., з них: овернайт – 30,25 млрд. грн., тендерні кредити та операції РЕПО – 6,19 млрд. грн., стабілізаційні кредити (під програми фінансового оздоровлення та для збереження ліквідності) – 7,26 млрд. грн., а повернуто 39 млрд. грн. [5].

На жаль, багато банків на сьогодні не в змозі повернути в повному обсязі надані кредити НБУ, оскільки відчувають на собі потужний відтік коштів з депозитних рахунків.

Позитивними сторонами рефінансування є: забезпечення ліквідності банків для безперервного здійснення розрахунків в економіці; регулювання грошово-кредитного ринку за допомогою кредитного та процентного каналів, а негативними - девальвація гривні, яка призводить до інфляції.

Отже, НБУ зобов'язаний підтримувати банки, надаючи їм кредити рефінансування, щоб забезпечити вчасне проведення розрахунків та повернення вкладів населенню. Слід розуміти, що операції з рефінансування – стандартна практика для кожного центрального банку у світі. Але на підтримку НБУ банки можуть розраховувати, якщо вони платоспроможні (тобто мають лише проблему з ліквідністю у зв'язку з відпливом депозитів), мають достатній капітал, або затверджену програму докапіталізації та прийнятну якісну заставу. І все це відбувається під жорстким контролем – з введенням обмежень за активними операціями та наявності куратора в банку, який відстежує цільове використання наданих стабілізаційних кредитів.

Список використаних джерел:

1. Богопольская Е. В. Совершенствование системы рефинансирования / Е. В. Богопольская // Банковское дело. — 2007. — № 4. — С. 36–40.
2. Шарп У. Ф. Инвестиции: пер. с англ. / У. Ф. Шарп, Г. Дж. Александер, Дж. В. Бэйли. — М.: Инфра-М, 1998. — 1028 с.
3. Про затвердження Положення про регулювання Національним банком України ліквідності банків України // Постанова Національного банку від 30.04.2009 р. № 259.
4. Положення про надання Національним банком України стабілізаційних кредитів банкам України // Постанова Правління НБУ від 13.07.2010 р. № 327.
5. Основні тенденції грошово-кредитного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
6. Річні звіти Національного банку України за 2011-2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

***Наталія Мещерякова**
викладач кафедри державних фінансів
Харківський інститут фінансів
Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі,
м. Харків*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

Інвестиції є основою ефективного функціонування господарської системи і охоплюють усі сфери господарської діяльності, визначаючи процес соціально-економічного розвитку. Дивлячись на ситуацію, що склалася у країні в цілому, можна зазначити, що формування інвестиційного середовища України відбувається в умовах соціально-економічної кризи, яка вже зачепила майже усі сектори економіки. На сьогоднішній день відбулось чимало подій, що призвели до тотальних політичних змін, які мали вплив на економічний розвиток і свідомість громадян. Соціально-економічний розвиток регіонів напряду залежить від рівня їх інвестиційної привабливості.

Для побудови ефективної інвестиційної стратегії та механізмів інвестиційного менеджменту необхідно провести всебічне, комплексне дослідження цієї категорії та визначити напрямки покращення функціонування й сприяння подальшому розвитку інвестиційних процесів на регіональному рівні. Тому в сучасних умовах усе більш актуальними стають питання дослідження інвестиційного процесу. Дослідження у даній сфері висвітлені у наукових працях: А. Асаула, М. Бондара, І. Бланка, Д. Гуданіча, К. Маркевича, П. Матвієнко, О. Носової, А. Пересади, В. Сімонової, Г. Харламової.

В сучасних умовах для успішного залучення інвестицій та активізації інвестиційних процесів необхідно підвищувати інвестиційну привабливість регіону, тобто створювати умови для використання інвестицій із забезпеченням максимального економічного та соціального ефекту від їх реалізацій при дотриманні встановленого рівня інвестиційного ризику.

Хоча інвестиціям та інвестиційному процесу за останні роки приділяється багато уваги, проте існує багато напрямків, які потребують подальшого вивчення. На сьогодні не існує єдиного визначення сутності поняття «інвестиційний процес». Тому необхідно детальніше дослідити дану категорію. Проаналізуємо сутність поняття, «інвестиційний процес». Провівши огляд досліджень, які ведуться вітчизняними та іноземними вченими в цій сфері сформуємо таблицю, яка відображає погляди вчених на трактування сутності досліджуваного поняття.

Як і класики економіки, сучасні науковці інвестиційний процес ототожнюють з інвестиційною діяльністю. Практично таке ж визначення вже інвестиційного процесу надає Губський Б.В [2].

Даючи визначення інвестиційному процесу як основі відтворення, Мартиненко В.Ф. також говорить лише про створення прибутку (доходу), як і Губський Б.В.

Водночас, Лоренс Гітман і Майкл Джонк зводять інвестиційний процес до звичайного «механізму зведення разом тих, хто пропонує гроші з тими, хто пред'являє попит» [3,с.15], але таке трактування інвестиційного процесу є дуже спрощеним і не розкриває його макроекономічної сутності.

З іншого боку, Пересада А.А. звужує трактування інвестиційного процесу до поняття інвестиційної діяльності, тобто зводить його до «обґрунтування і реалізації інвестиційних проектів» [8, с. 30]. Таке визначення, також дає однобічне уявлення про інвестиційний процес і зводить його до інвестиційного проекту.

Залишається актуальним характеристика інвестиційного процесу як системи. Федоренко В. Г. пише про інвестиційний процес як відображення економічної системи з усіма властивими їй ознаками та властивою їй сукупністю елементів.

Не менш важливим для даного дослідження є визначення поняття інвестиційної діяльності. Як й інші визначення понять, що пов'язані з інвестуванням, поняття інвестиційної діяльності не знайшло свого точного

визначення ніде, крім Закону «Про інвестиційну діяльність». Інвестиційну діяльність зазвичай або ототожнюють з інвестиційним процесом [6, с. 13], або спрощують, або просто плутають ці поняття [8, с. 30–32]. Згідно із Законом «Про інвестиційну діяльність», інвестиційна діяльність – це послідовна сукупність дій її суб'єктів щодо здійснення інвестицій з метою одержання прибутку [1]. Найбільш оптимальне таке визначення поняття інвестиційної діяльності: інвестиційна діяльність – це сукупність заходів та послідовних практичних дій з боку суб'єктів інвестування, що пов'язані з реалізацією інвестиційних намірів з метою отримання доходу.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «інвестиційний процес»

Автор, який дає визначення	Поняття
Губський Б.В	Інвестиційний процес – це багатостороння діяльність усіх учасників ринкової економіки у нарощуванні капіталу, яка безпосередньо пов'язана з динамічним розвитком економічної системи в цілому.
Мартиненко В.Ф. [7].	Інвестиційний процес – це застосування людських, природних, грошових, виробничих та інших ресурсів, які за допомогою правових, організаційних, економічних, інституційних, адміністративних та інших механізмів забезпечують потреби виробництва.
Левчинський Д.Л. [5].	Інвестиційний процес - це сукупність послідовних дій по залученню інвестора (або їх сукупності) до об'єкту інвестицій з метою досягнення ефективного соціально-економічного розвитку економічної системи на основі узгодження інтересів учасників цього процесу, результатами якого є будь-який корисний соціально-економічний ефект (відновлення функціонуючого реального капіталу, отримання прибутку, проведення структурних перетворень в економіці країни або регіону, тощо).
Л.Дж. Гітман, М.Д. Джонк	Інвестиційний процес – це механізм зведення разом тих, хто пропонує тимчасово вільні гроші з тими, хто має в них потребу, тобто пропонує попит.
Федоренко В.Г. [9].	Інвестиційний процес - відображення економічної системи з усіма властивими їй ознаками та властивою їй сукупністю елементів: суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестицій), зв'язок між ними (інвестування з метою отримання інвестиційного доходу) і середовище, в якому вони існують.
Пересада А.А.	Інвестиційний процес – це в першу чергу сукупність послідовних дій щодо інвестування.

Теоретичні положення, які описують інвестиційний процес, можна умовно поділити на два рівні: макроекономічний і мікроекономічний. Принципова відмінність між ними полягає в наступному: на

макроекономічному рівні відображені об'єктивні економічні процеси і проблеми розробки інвестиційної політики держави в інвестиційній сфері як їх кінцева мета. На мікроекономічному рівні робиться акцент на аналізі поведінки приватних інвесторів і впливу на них державної економічної політики. Без сумніву, обидва підходи мають суттєве значення при розгляді конкретних сторін інвестиційного процесу. У кінцевому результаті вони доповнюють одна одну, створюючи умови для більш об'ємного дослідження суспільно важливих проблем в інвестиційній сфері і шляхів їх вирішення. З іншого боку, в інших літературних джерелах, поєднуються поняття інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності, які слід розглядати на трьох рівнях: на мікрорівні, мезорівні і на макрорівні. На мікрорівні та мезорівні (на рівні ринку) інвестиційний процес відображає інвестиційний намір, тобто процес формування інвестиційного рішення, а інвестиційна діяльність характеризується реалізацією цього інвестиційного рішення. Процес реалізації інвестиційного рішення пов'язаний з діяльністю конкретних учасників інвестування (суб'єктів інвестиційної діяльності) і характеризує мікрорівневі та мезорівневі процеси. На макрорівні, якщо розглядати інвестиційний процес як систему, що має свої елементи та функції, то сукупна дія елементів системи та їх взаємодія утворює макроекономічний процес. Таким чином можна зробити висновок, що в якості макроекономічної категорії краще використовувати поняття інвестиційного процесу, а не інвестиційної діяльності. На мікрорівні та мезорівнях доцільно використовувати два поняття: інвестиційний процес та інвестиційна діяльність. На макрорівні тільки одне – інвестиційний процес. Тобто інвестиційний процес та інвестиційна діяльність на мікрорівні утворює макроекономічний інвестиційний процес. Тому можна зробити висновок, що ці два досліджувані поняття тісно пов'язані [4].

Аналізуючи вище викладене, можна зазначити, що на сьогодні інвестиційні ресурси постають одним з найважливіших інструментів покращення соціально економічного життя країни та регіонів, зростає їх роль у господарській діяльності. Саме тому дане дослідження направлене на

визначення сутності поняття «інвестиційний процес», взаємозв'язок даного поняття з іншими. Проведення аналізу цієї категорії, дозволило визначити глибину даного поняття, проблеми та перспективи покращення та вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560– XII/ Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, № 47, ст.646. 95.
2. Губський Б.В. Інвестиційні процеси у глобальному середовищі /Б.В. Губський. – К.: Наукова думка, 2012. – 390 с.
3. Гитман Л.Дж. Основы инвестирования. Пер. с англ. /Л. Дж. Гитман, М. Д. Джонк. –М.: Дело, 1999. – 1008 с.
4. Ковтун Н.В. Статистичне дослідження інвестиційного процесу та інвестиційної діяльності: теорія, методологія, практика / Н.В. Ковтун [Електронний ресурс]. – 26.02.2015. Режим доступу: http://econom.univ.kiev.ua/articles/statdemo/kovtun/statistical_researchinvestment_process_and_investment_activity.pdf.
5. Левчинський Д.Л. Суть та економічна природа інвестицій та інвестиційного процесу / Д.Л. Левчинський // Механізм регулювання економіки. – 2011. - №2. – С. 138.
6. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: Навчальний посібник / Т.В. Майорова. – К.: «Центр навчальної літератури», 2004. – 376 с.
7. Мартиненко В.Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні: Монографія / В. Ф. Мартиненко. - К.: Видво НАДУ, 2005. - 296с.
8. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом: Монографія / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с.
9. Федоренко В.Г. Інвестування: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.Г. Федоренко– К.: Алерта, 2008. - 448 с.

Світлана Осташ

*ст. викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ "Ужгородський національний університет", м. Ужгород*

СУТЬ ТА НЕОБХІДНІСТЬ БАНКІВСЬКИХ ІННОВАЦІЙ

В сьогоденнішніх умовах інновації – не просто одне з явищ, що визначає економічне зростання, розвиток, структурні зрушення тощо. Інновації стали сутністю сучасного розвитку в усіх сферах економіки, зокрема і в банківській справі. Сучасність вимагає нового типу економічного розвитку – інноваційного. Економіка перебуває в процесі постійних змін, і цей процес суттєво впливає на банківську сферу як на галузь застосування (об'єкт) інновацій, так і на фактор, що сприяє їх впровадженню в економіку в цілому. За будь-яких обставин банк має активізувати діяльність та використовувати новітні досягнення науково-технічного прогресу. Тому варто зробити два уточнення [2]:

- тій чи іншій фазі інноваційного процесу повинен відповідати певний набір організаційних умов. Проте на стадіях від реалізації до комерціалізації нововведення доцільні жорстке управління та постійний контроль за виконанням;

- будь-яка організація, у тому числі й комерційний банк, усвідомлює необхідність формалізації інноваційного процесу і поступово здійснює її. Інноваційна діяльність виділяється як специфічний його об'єкт, відокремлений від звичайних виробничих процесів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває процес вибору індивідуальної інноваційної стратегії для кожного банку, від якої залежить, у яке русло буде скеровано інноваційну діяльність даної установи. Термін “стратегія” сучасною економічною наукою трактується як набір правил для ухвалення рішень, якими організація керується у своїй діяльності [3]. Крім того, у кожного окремо взятого банку різні якості аналізу навколишнього середовища та визначеність його результатів, що відкриває додаткові можливості для подальшого закріплення і розширення своїх позицій на ринку. Саме це і визначає індивідуальні підходи кожної фінансової установи до визначення власних стратегій [3].

Організація ефективного інноваційного процесу вкрай потрібна українським банкам. Для ініціювання інноваційної діяльності, спрямованої на розвиток та успішне функціонування банку, та створення умов ефективного її здійснення, необхідно керуватися такими принципами [4]:

- створення стимулів для виявлення тенденцій та виокремлення ідей, що потенційно є передумовами для інновацій;
- свідоме недовантаження інтелектуального потенціалу банку в розрахунок на спонтанне виникнення ідей та пропозицій, які можуть позитивно вплинути на розвиток продуктового ряду банку;
- оптимізація рівнів управління (в бік скорочення) з метою прискорення циклу будь-якого інноваційного процесу;
- мінімізація строків розробки та впровадження банківських продуктів;

- орієнтування всієї інноваційної діяльності банку на споживача продуктів з можливістю контролю за першими кроками впровадження інновацій.

Після визначення найперспективніших ідей та формування моделі нової банківської послуги розробляється бізнес-процес із її надання. До речі, при впровадженні нового продукту (в разі поліпшуючої інновації) не обов'язково починати з нуля, достатньо модифікувати один із уже існуючих бізнес-процесів та розробити для нього технологічну карту процесу [5]. Багато банківських установ розширювали перелік операцій через мобільний телефон, які можна було здійснити за допомогою СМС-повідомлень. Із поширенням смартфонів значно збільшилися і можливості мобільного банкінгу, тому банкіри продовжують розширювати перелік продуктів для різних моделей девайсів. За їх допомогою тепер можна здійснити більшість операцій із власними рахунками. На думку експертів, мобільний телефон вже через кілька років замінить пластикову картку як засіб платежу. Ідентифікація клієнта відбуватиметься завдяки NFC-чіпам, вмонтованим у телефон [7, с.36].

Сьогодні можна виділити два найбільш поширені види дистанційного банківського обслуговування приватних осіб:

- 1) системи «телебанк» (телефоний банкінг) з використанням комп'ютерної телефонії;
- 2) інтернет-банкінг.

У 2000 році вперше на українському ринку банківських послуг були впроваджені одноразові динамічні паролі для інтернет-банкінгу за рахунок прив'язки картки до номера мобільного телефону [5].

Кожна інтернет-транзакція підтверджується одноразовим динамічним паролем, який висилається в СМС-повідомленні на телефон клієнта, – така комбінація робить платежі максимально безпечними. Використання одноразових паролів унеможливорює шахрайські операції в інтернет-банкінгу, тому фінансові установи активно застосовують цю технологію. За даними міжнародної дослідницької компанії Целент (Celent), у найближчі роки розвиток мобільного банкінгу на європейських ринках стрімко набиратиме

темпи. Від поточних показників, які в середньому становлять близько 6%, – до 25% у 2013 році. Прогнозують, що зростання цього сегмента у країнах, що розвиваються, матиме ще вищі темпи. Адже мобільний телефон там більш доступний засіб, ніж банківські інфраструктури [5].

Проривом у банківських технологіях останнього десятиліття та ключовою новацією майбутнього десятиліття буде інтернет-банкінг, який вже сьогодні пропонують клієнтам більшість банків. Стрімкому розвитку дистанційного доступу до свого рахунку та здійсненню операцій по ньому сприяє зростання чисельності українських інтернет-користувачів [5]. Україна входить у топ-10 країн Європи за кількістю користувачів, а з іншого – через низьке проникнення в регіони має ще й високий потенціал для зростання інтернет-аудиторії у майбутньому. Це відкриває великі можливості для банків, і експерти роблять основну ставку саме на розвиток віддаленого банкінгу у філійній мережі банків.

Банки вже використовують торговельний канал для просування різних банківських продуктів: кредитних та дебетних карт, інтернет-банкінгу, депозиту/кредиту готівкою на поточні потреби фізичних осіб тощо. Тобто такі точки продажів фактично стають повноцінними відділеннями. Ця тенденція ще раз підкреслює закономірність щодо застосування учасниками ринку інноваційних технологій, які забезпечують можливість швидкого прийняття якісних рішень відносно оцінки потреб клієнта та його ризиків [1].

За висновками аналітиків, тенденції співпраці фінансових установ із масмедіа та представлення банківських продуктів на медійному ринку свідчать про зростання ролі інноваційних розробок, використання ресурсів Інтернету, переходу від звичної системи інформування до формату інформаційної підтримки та супроводу клієнта, цілеспрямованої взаємодії з ним, надання актуальних матеріалів на його запит, а не лише загальних відомостей про банк та його продукти. Як виявилось, значна частка узагальненої інформації споживачеві не потрібна [6, с.66].

Інновації для банківської сфери - це основа розвитку. Високі комп'ютерні, інноваційні технології є основою для глобалізації фінансової

сфери. Особливої актуальності набуває розвиток наукових досліджень про інноваційні стратегії банку в умовах світової глобалізації. Як і в багатьох пострадянських країнах, населення в Україні не підготовлене сприймати банки як фінансових радників із питань користування інноваціями в банківській сфері (мобільним банкінгом, інтернет-банкінгом, скорингом тощо). Це стримує розвиток банків, обмежує їхні можливості щодо підвищення конкурентоспроможності на світових фінансових ринках. На розвиток банківських інновацій в Україні істотно впливають недосконалі законодавча база стосовно захисту прав інтелектуальної власності, а також регулювання сфер, яких стосується впровадження інновацій [7, с.41]. Крім налагодження ефективних комунікаційних каналів, такі інноваційні проекти сприяють зростанню рівня фінансової грамотності населення, а також допомагають оптимізувати витрати фінансової установи на утвердження позитивного іміджу, репутації надійної установи, оптимізації переліку банківських продуктів. Для споживачів такі технології спрощують доступ до необхідної інформації, дають змогу економити час і заощаджувати кошти на обслуговуванні в банку [6, с.67].

Список використаних джерел:

1. Диба М. Вплив глобалізації на банківську систему України / М. Диба, Є. Осадчий // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 11. – С. 19–23.
2. Єгоричева С. Методичні засади організації інноваційного процесу в комерційних банках / С.Єгоричева // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 1. – С. 53–57.
3. Кривич Я. М. Вплив інновацій на стратегічний розвиток банку / Я.М. Кривич. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/797/3/4.pdf>.
4. Крухмаль О. В. Структура управління інноваційними процесами в комерційних банках / О.В. Крухмаль. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dspace.uabs.edu.ua/bitstream/123456789/6331/1/Z_T_8_2003.pdf.
5. Мошенець О. Інноваційні продукти і технології на ринку банківських послуг / О. Мошенець // Фінансовий ринок України. – 2011. – № 12. – С. 7–8.
6. Підвисоцький Р. Інформаційні інновації – інструмент ефективної взаємодії банку з клієнтами / Р. Підвисоцький // Вісник НБУ. – 2014. – № 4. – С.66-67
7. Шмігельська З. Банківські інновації: суть, необхідність і розвиток / З. Шмігельська // Вісник НБУ. -2014. – № 2. –С.34-41.

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ДЕПОЗИТІВ УКРАЇНИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

На сучасному етапі розвитку економіки грошові ресурси, що акумулюються у формі депозитів, є важливим джерелом інвестування в національне господарство. Від стимулювання ресурсного потенціалу банку залежать зміцнення стійкості банківського сектору, підвищення довіри до нього з боку вкладників і кредиторів, поліпшення інвестиційної активності, розвиток усіх галузей економіки України і, як результат, вихід економіки з кризи та інтеграція національної банківської системи у світове співтовариство. У зв'язку з цим актуального значення набуває аналіз сучасного стану депозитного ринку, тенденцій та особливостей його розвитку [2, С. 35].

Дослідженням ринку депозитних операцій займалися такі вчені як: М. Гальчинський, А. Мороз, В. Ходаківська, В. Стельмах та багатьох інших. У своїх працях вони досліджували історію становлення та сучасні особливості функціонування депозитного ринку України, однак багато питань залишилися невирішеними [1, С. 35].

Метою статті є визначення проблемних аспектів розвитку депозитного ринку України та пошук шляхів їх вирішення.

Депозитний ринок - це ринок на якому відбувається залучення коштів банками від фізичних та юридичних осіб. На сучасному етапі вклади відіграють головну роль як ресурсної бази банків.

Аналіз сучасного стану формування депозитного портфеля комерційних банків України протягом 2012-2014 років показав, що спостерігається помітна тенденція до збільшення залучень фізичних та юридичних осіб банками, причому частка залучень фізичних осіб є більшою.

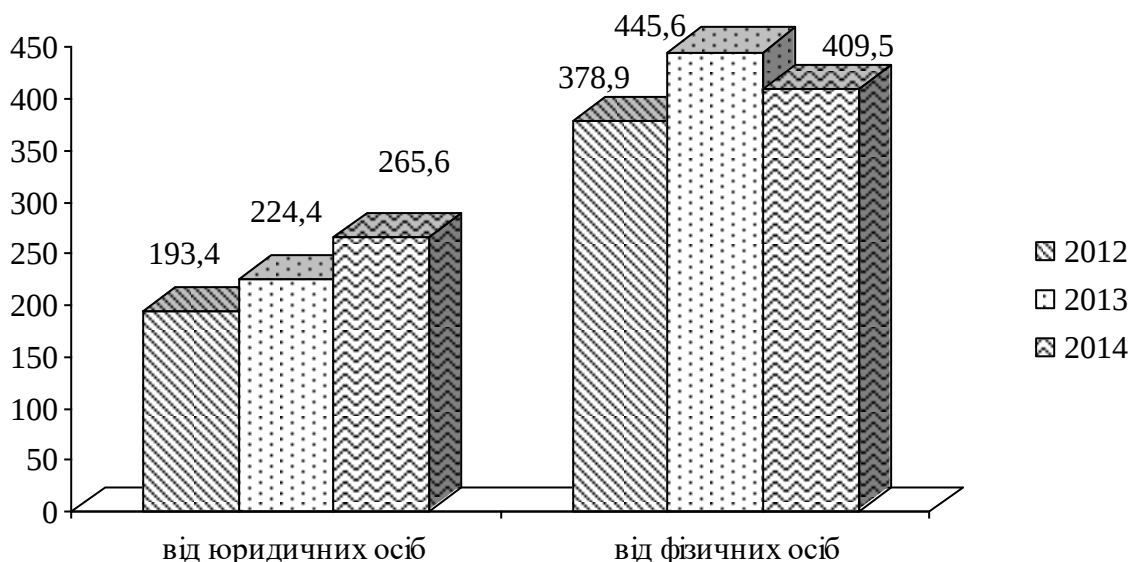

Рис. 1. Аналіз залучень коштів фізичними та юридичними особами, млрд. грн.

Як бачимо з рис. 1, загальний обсяг депозитів за 2012 рік підвищився на 16,1 % – до 572,3 млрд. грн. Таке зростання відбулося завдяки збільшенню депозитів як у національній (13,6 %), так і в іноземній валютах (18,4 %).

Натомість загальний обсяг депозитів за 2013 рік збільшився на 17,1% – до 670 млрд. грн. Таке незначне зростання відбулося виключно завдяки збільшенню депозитів у національній валюті (на 32%), тим часом як депозити в іноземній валюті зменшилися на 0,9%. У результаті рівень доларизації депозитів за цей період знизився на 6,9 процентного пункту – до 36,8%.

Збільшення депозитного портфеля банків протягом 2012-2013 рр. супроводжувалося поліпшенням його строкової структури, що свідчить про посилення довіри до банківського сектору, проте це не спостерігається у 2014 році.

Загальний обсяг депозитів у 2014 року збільшилися на 5,1 млрд. грн., однак залучення фізичними особами зменшилося до 36,1 млрд. грн. - 8,1%, через вплив капіталів з боку населення. Рівень доларизації депозитів за цей період збільшився на 7,6 процентного пункту – до 43,4%, що, зокрема, пов'язано з курсовою переоцінкою [4].

Відповідно, на основі проведеного аналізу виявлено такі проблеми розвитку ринку депозитів України:

- значний тиск на процентну маржу чинять аномально високі депозитні ставки, необхідні для притоку нових депозитів та втримання існуючих клієнтів; як наслідок кредитний ринок перебуває у стагнації;

- довіра населення та банків до гривневих інструментів заощаджень залишається низькою, що виражається у високій частці депозитів в іноземній валюті та більш ніж 2-кратним розривом між гривневими і доларовими ставками;

- залишаються недостатніми обсяги довгострокової ресурсної бази на фоні зростання депозитних портфелів за рахунок залишків на карткових рахунках та депозитів до запитання, що посилюють ризики втрати ліквідності окремих флагманів депозитного ринку, які не володіють достатнім рівнем підтримки з боку акціонерів [3, С. 44].

Таким чином, сучасна депозитна політика вітчизняних банків потребує постійного вдосконалення.

Серед основних напрямів підвищення її ефективності можна назвати:

1. Удосконалення нормативно-правового регулювання захисту коштів фізичних та юридичних осіб, що знаходяться на депозитному рахунку.

2. Вирішення проблеми асиметричності інформації через створення інформаційної системи доступності та правдивості інформації щодо ліквідності, платоспроможності, прибутковості і рентабельності банків.

3. Спрощення режиму функціонування депозитних рахунків, а саме: порядку зарахування коштів на вклади, видачі готівки та перерахування з депозитних рахунків, застосування строкових вкладів із додатковими внесками.

4. Створення вигідних умов для активізації застосування банками цінових та нецінових методів маркетингової політики, що надає можливість запропонувати індивідуальним вкладникам більший комплекс високоякісних послуг, покращити якість обслуговування, підвищити зацікавлення фізичних і юридичних осіб у розміщенні своїх коштів на депозитних рахунках банку.

5. Покращення якості обслуговування клієнтів за рахунок використання нових інформаційних технологій у банківській сфері, а також підвищення кваліфікації працівників банку.

6. Активне використання процентної політики як методу стимулювання розміщення коштів на різні види депозитів.

7. Розширення обсягів строкових депозитів шляхом використання коштів спеціального призначення, що містяться на рахунках підприємств.

8. Розширення практики залучення коштів клієнтів на ощадні вклади як найстійкішу частину мобілізованих банками ресурсів.

9. Застосування у вітчизняних умовах досвіду банківських установ економічно розвинутих країн щодо відкриття різного роду рахунків та деяких інших видів депозитів.

Отже, на ринку депозитних вкладів Україні спостерігається стала тенденція до збільшення обсягів ринку. Незважаючи на те, що більше ніж на 50% таке збільшення було забезпечене за рахунок припливу коштів населення, для підвищення конкурентоспроможності банку треба інтенсифікувати маркетингові зусилля для залучення нових і утримання існуючих клієнтів, що зумовить підвищення розвитку економіки, адже це зараз є дуже важливим для нашої держави.

Список використаних джерел:

- 1.Алексеев М. Актуальні питання депозитного формування ресурсної бази банків [Текст] / М. Алексеев // Банківська справа. – 2013. – № 3. – С. 34-43.
- 2.Гапонюк, М. Особливості розвитку депозитного ринку України на сучасному етапі [Текст] / М. Гапонюк // Ринок цінних паперів України. - 2009. - №11-12. – С. 33-38.
- 3.Кожель Н. Основні тенденції змін у структурі вкладів на українському депозитному ринку як свідчення зміцнення довіри до банків / Н. Кожель // Вісник НБУ. – 2014. – № 11. – С. 43–45.
- 4.Монетарний огляд [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу: <http://bank.gov.ua>.

*Ігор Скворцов, д.е.н., професор
професор кафедри економіки підприємства та інвестицій
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів*

ЕКВІВАЛЕНТНІ МЕТОДИ ПОВЕРНЕННЯ КОРОТКОСТРОКОВОГО КРЕДИТУ

У світовій практиці банківської діяльності використовують різноманітні методи повернення кредиту, які є більш зручними для його клієнтів. Очевидно, що будь-які зміни, які викликані проханням клієнта, мають базуватися на умові, що інтереси банку будуть дотримані. В Україні значна частина таких послуг практично не застосовується, але саме головне те, що не існує належного теоретичного обґрунтування розрахунку таких операцій.

Класичним прикладом еквівалентної форми повернення кредиту, коли він видається за складними процентами, є розрахунок кредитних платежів за методикою анuitету. Сутність цього методу полягає в тому, що фактично прирівнюються поміж собою два процеси зміни позикової вартості – одноразова сума повернення боргу з нарахованими процентами і коли вона повертається як анuitет (однаковими виплатами, що здійснюються через однакові проміжки часу). Цей метод має дві особливості: по-перше, його можна застосовувати тільки для розрахунку довгострокового кредиту, а по-друге, такий метод розрахунку кредиту є більш традиційним для західноєвропейських країн і США, оскільки в східноєвропейських країнах такі кредити, як правило, розраховуються за методикою простих процентів. Проблема полягає в тому, що для простих процентів такі еквівалентні розрахунки практично не застосовуються.

Метою цих тез є створення теоретичного обґрунтування для застосування еквівалентних методів повернення кредиту, коли він розраховується за простими процентами.

Прості проценти застосовуються передусім для розрахунку короткострокового кредиту, термін повернення якого, як правило, не перевищує одного року. Традиційного його розраховують як здійснення двох

операцій: видача кредиту на відповідну суму і її повернення з нарахованими процентами.

Однак може виникнути ситуація, коли клієнт банку попросить перенести повернення частини суми кредиту на пізніше або повернення кредиту здійснювати не у вигляді одноразової оплати, а декількох. Існують відповідні методи розрахунку таких змін. Але вони, на нашу думку, не мають належного теоретичного узагальнення. Інакше кажучи, ми стверджуємо, що у такому разі найзручніше застосовувати методику ануїтету для розрахунку таких процесів.

На рис. 1 показано два варіанта повернення кредиту – у вигляді двох і трьох оплат.

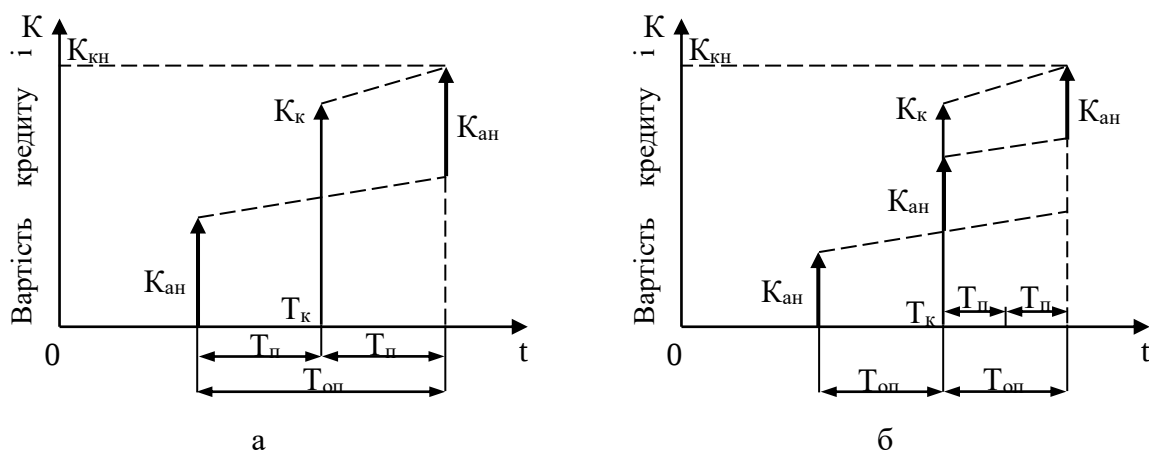

Рис. 1. Еквівалентне повернення короткострокового кредиту у вигляді двох і трьох оплат (власна побудова)

Вихідними умовами для розрахунку є такі: короткостроковий кредит, який брався на термін T_k під відсоткову ставку $E\%$, мав повертатися у вигляді одноразової оплати на суму K_k . Однак клієнт банку попросив повернути цей борг у вигляді дво-, трьох-, ... n -разових оплат, при цьому частина оплат буде сплачуватись після договірного терміну T_k .

Сутність запропонованої методики базується на використанні ануїтету і такого базового принципу: кількість оплат до завершення договірного терміну повернення кредиту має симетрично збігатися із кількістю оплат після нього. Тобто чим пізніше клієнт банку хоче здійснювати останній платіж, тим швидше він повинен виконувати перший достроковий платіж.

Ануїтет формується такими показниками:

- вартість суми окремої оплати ануїтету визначається за виразом

$$K_{ан} = \frac{K_k}{n}, \quad (1)$$

де n – загальна кількість оплат;

- однаковий проміжок часу між платежами $T_{оп}$ вибирається з врахуванням побажань клієнта банку;
- використовується також показник “півперіод оплати” $T_{п}$ (цим показником зручно користуватись, оскільки при парній кількості оплат симетричне зміщення оплат буде відбуватись з врахуванням половини періоду, як показано на рис. 1 а).

Еквівалентність повернення сум банківського кредиту обґрунтовується такими розрахунками:

1) якщо б клієнт банку повернув кредит одноразовою оплатою, то банк зміг би отримати за період продовження кредитної угоди нове значення позикової вартості $K_{кн}$. – для дворазової оплати це становитиме $K_{кн} = K_k \cdot (1 + E\% \cdot T_{п})$, а для триразової $K_{кн} = K_k \cdot (1 + E\% \cdot 2T_{п})$;

2) якщо розрахунок виконувати для багаторазових виплат, то можна отримати такі вирази:

- для дворазової оплати $K_{кн} = K_{ан} \cdot (1 + E\% \cdot 2T_{п}) + K_{ан} = 2K_{ан} \cdot (1 + E\% \cdot T_{п})$,
- для трьохразової оплати $K_{кн} = K_{ан} \cdot (1 + E\% \cdot 4T_{п}) = K_{ан} \cdot (1 + E\% \cdot 2T_{п}) + K_{ан} = 3K_{ан} + K_{ан} \cdot E\% \cdot 6T_{п} = 3K_{ан} \cdot (1 + E\% \cdot 2T_{п})$.

Коли врахувати, що при дворазовій оплаті $2K_{ан} = K_k$, а при трьохразові $3K_{ан} = K_k$, то видно, що ці оплати еквівалентні.

Загальна формула для розрахунку нового значення суми кредиту є вираз

$$K_{кн} = K_k \cdot [1 + (n - 1) \cdot E\% \cdot T_{п}]. \quad (2)$$

Якщо цю суму необхідно визначити через ануїтет, то замість K_k треба підставити вираз (1).

Отже, на підставі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: по-перше запропонований метод важливий в теоретичному плані оскільки розширює застосування ануїтету не тільки для довгострокового

кредитування, але й для короткострокового; по-друге наведений метод дозволяє обґрунтувати узагальнюючі принципи еквівалентних форм повернення кредиту (короткострокового, середньострокового, довгострокового).

*Марина Стегнієнко, аспірантка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
Науковий керівник: Науменкова С.В., д.е.н., професор*

ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ГЛОБАЛЬНИХ (G-SIBS) ТА НАЦІОНАЛЬНИХ(D-SIBS) СИСТЕМНО ВАЖЛИВИХ БАНКІВ

Посилення кризових явищ в світовій економіці виявило існування системно важливих фінансових інститутів(SIFI), порушення діяльності яких має ланцюговий ефект руйнівних наслідків як для економіки окремої країни, так і для світової економіки. Дана проблема не нова. Її розглядають з 2006 року [3, с.29], а особливої актуальності вона набула під час кризи 2008-2011 років, коли збанкрутував фінансовий інститут Lehman Brothers, а країнами поширилась Світова фінансова криза. Але не зважаючи на це єдиного дієвого підходу щодо визначення системно важливих банків розроблено не було. Відтак, це обумовило потребу узагальнення існуючих підходів щодо визначення системно важливих банків.

Вивченням системно важливих банків(SIBs) та системно важливих фінансових інститутів(SIFIs) займаються провідні зарубіжні та вітчизняні науковці, як Пітер С. Роуз, Дж. Сінкі-молодший, Едві Дж. Долан, Колін Д., Розмарі Дж. Кемпбелли, Дж. Б. Томпсон, І. Мооса, В.В. Лавренюк, В. І. Міщенко, С. В. Науменкова, К.В. Парипа та інші відомі вчені.

Метою статті є систематизація існуючих підходів щодо визначення системно важливих банків.

Історія виникнення поняття системно важливих банків пов'язана із визначенням системного ризику та затвердженням понять “Too big to fail” у 1984 році (банкрутство Continental Illinois National Bank and Trust) і системно важливих фінансових інститутів (SIFI) у 2009 році (табл.1).

Таблиця 1

Генезис поняття системно важливі банки

Термін	Рік	Автор	Визначення
Занадто великі щоб збанкрутувати (TBTF)	19 вересня 1984 р.	Амер. конгресмен Стюарт Б. МакКінні	Вперше термін «занадто великий, щоб збанкрутувати» («too big to fail») було застосовано для спасіння банку «Continental Illinois» та він означав фінансовий інститут, який має такі об'єми активів, що його банкрутство завдало б руйнівного удару по національних та світовій кредитно-фінансових системах[2].
Системно важливі фінансові інститути (SIFIs)	25 вересня 2009 р.	Рада з фінансової стабільності, Базельський комітет	На саміті в Пітсбурзі було ототожнено лідерами великої 20 та Радою з фінансової стабільності проблеми TBTF з SIFIs. Системно важливі фінансові інститути (SIFIs) – це фінансові інститути, банкрутство або незначне погіршення діяльності яких, через їх розмір, складність та взаємопов'язаність, призведе до значних втрат для всієї фінансової системи та економічної діяльності[1].
Системно важливі банки (SIBs)	Розроблено в листопаді 2011 р., впроваджено в липні 2013	Базельський комітет, Рада з фінансової стабільності	Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS) затвердив основу для визначення глобальних системно важливих банків (G-SIBs) та важливі вимогами до капіталу для поглинання додаткових втрат відповідних глобальних системно важливих банків. Також Базельський комітет з банківського нагляду (BCBS) наголосив на необхідності впровадження країнами-членами відповідної нормативно-правової бази для роботи з національними системно важливими банками (D-SIBs). Базельський комітет визначає системно важливі банки як фінансові інститути, банкрутство або можливі проблеми яких призвели б до значних збитків для всієї фінансової системи та для економіки в цілому через їх розмір, складність та системну взаємопов'язаність [4]. МВФ визначає системно важливий банк через трактування системного ризику як фінансовий інститут, ризик порушення процесу надання фінансових послуг якого (і) викликав порушення частини чи всієї фінансової системи, а також (ii) несе в собі загрозу негативних наслідків для реального сектору економіки[5].
Національні системно важливі банки (D-SIBs)	2013-2014 роки	Центральні банки країн світу	Центральні банки країн світу прийняли відповідні законодавчі акти щодо визначення національних системно важливих банків (D-SIBs) та додаткову регулюючу / наглядову політику для національних системно важливих банків (D-SIBs), які повинні стати основним предметом Центральних банків держав. Відповідно до законодавства України системно важливий банк – банк, який відповідає критеріям, встановленим Національним банком України та діяльність якого впливає на стабільність банківської системи. Національний банк України визначає системно важливі банки відповідно до таких критеріїв: розміру банку, ступеня фінансових взаємозв'язків, напрямів діяльності [8].

Фінансова криза 1980-х років закріпила поняття "Too big to fail" (TBTF) та зробила уряд «рятувальником останньої інстанції». У 1984 році Continental Illinois став першим великим банком, якому було запропоновано статус TBTF. [6] Розмір тодішньої фінансової допомоги, в результаті загрози неплатоспроможності через необачну кредитну діяльність, становив 4,5 млрд. дол. США.

Наступна криза відбулася у 2008-2011 рр.. Вона виявила значні ризики, пов'язані з діяльністю великих, складних і взаємопов'язаних фінансових інститутів, відомих як системно важливі фінансові інститути (SIFIs) та зробила необхідним державне втручання для забезпечення фінансової стабільності[7]. За рекомендацією Базельського комітету з банківського нагляду та Ради з фінансової стабільності у 2013 році були виділені глобальні системно важливі банки(G-SIBs) та національні системно важливі банки і розроблено відповідні методики визначення та регулювання діяльності цих фінансових установ.

Еволюція поняття системно важливих банків в Україні відрізняється від світової. В Україні передумови для регулювання національних системно важливих банків(D-SIBs) було створено 7 грудня 2000 року завдяки прийняттю закону України «Про банки і банківську діяльність» в якому дається визначення системоутворюючого банку(systemically important bank), як банку, зобов'язання якого становлять не менше 10 відсотків від загальних зобов'язань банківської системи.

Подальший розвиток цього питання знайшов відображення у постанові Національного банку «Про затвердження Положення про забезпечення безперервного функціонування інформаційних систем Національного банку України та банків України» від 17.06.2004 № 265, в якій системний банк (systemic bank) визначається як банк (або інша установа), неможливість функціонування якого (якої) спричиняє значний вплив на функціонування банківської системи України в цілому внаслідок великого обсягу його (її) операцій, розгалуженої мережі філій та інших факторів. Це призвело до посилення уваги до діяльності національних системно важливих банків і

спричинило появу постанови Правління Національного банку України від 25.12.2014 № 863 "Про затвердження Положення про порядок визначення системно важливих банків", яка на 01.12.2014 визначила системно важливими 8 банків: ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК", АТ "Ощадбанк", АТ "Укрексімбанк", АТ "Дельта Банк", АТ "Райффайзен Банк Аваль", ПАТ "УКРСОЦБАНК", ПАТ "Промінвестбанк", АТ "СБЕРБАНК РОСІЇ".

Найближчим часом Національний банк України завершить розроблення нормативно-правових актів стосовно регулювання та нагляду за системно важливими банками. Серед іншого буде встановлено додаткові вимоги до капіталу таких банків. Національний банк України планує поступове запровадження нових регуляторних вимог до системно важливих банків, що дасть змогу їх акціонерам здійснювати необхідні заходи. Це сприятиме підвищенню стійкості таких банків і банківської системи в цілому.

Отже, поняття системно важливих банків у своєму розвитку пройшло еволюцію від поняття «занадто великі, щоб збанкрутувати» до глобальних та національних системних банків. Але, Базельський комітет з банківського нагляду та Рада з фінансової стабільності досі не надали загальноприйнятого визначення системно важливих банків, а лише зазначили критерії, за якими їх можна ідентифікувати. Системно важливі банки мають низку специфічних ознак, які й формують їх системну важливість. Ідентифікація системно важливих банків і впровадження особливих регуляторних заходів дозволять підтримувати фінансову стабільність як банківської системи, так і економіки в цілому.

Список використаних джерел:

1. Addressing SIFIs // Financial Stability Board (FSB). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.financialstabilityboard.org/what-we-do/policy-development/systematically-important-financial-institutions-sifis/>
2. Chapter 7. Continental Illinois and «Too Big to Fail» // Сайт Федеральної корпорації страхування депозитів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.fdic.gov/bank/historical/history/235_258.pdf
3. ECB. December 2006 Financial Stability Review. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ecb.europa.eu/pub/pdf/other/financialstabilityreview200612en.pdf?a26f4bc9093173998888fa2693f6ccc6>
4. Global systemically important banks: assessment methodology and the additional loss absorbency requirement (Cover note) // Basel Committee on Banking Supervision. – 2011

(November) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bis.org/publ/bcbs207cn.pdf>

5. Guidance to assess the systemic importance of financial institutions, markets and instruments: initial considerations – background paper. Report to the G-20 Finance Ministers and Central Bank Governors / IMF, BIS, FSB. – October 2009. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.imf.org

6. Imad Moosa The myth of too big to fail [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.palgrave-journals.com/jbr/journal/v11/n4/full/jbr201015a.html>

7. Zlatuše Komárková, Václav Hausenblas and Jan Frait How to identify systemically important financial institutions // Financial Stability Board (FSB). [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.cnb.cz/en/financial_stability/fs_reports/fsr_2011-2012/fsr_2011-2012_article_i.pdf

8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи (Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. - № 33. - ст.1162) // Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1586-18>

9. Міщенко В.І. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Проблеми інтеграції України у світовий економічний простір (збірник наукових праць) / В.І. Міщенко, С.В. Науменкова // НАН України. Ін-т регіональних досліджень. – Львів, 2014. – Вип.1 (105). – С.186 – 196.

***Вікторія Стойка, к.е.н., доцент**
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ІСЛАМСЬКИХ БАНКІВ У СВІТОВІЙ ФІНАНСОВІЙ СИСТЕМІ

Термін «ісламська банківська справа» означає ведення банківських операцій відповідно до принципів ісламу. Філософія і цілі діяльності ісламських банків узгоджуються з принципами ісламського бізнесу, закріпленого в Корані та Хадісах. Згідно даних вчень ісламські ділові агенти повинні займатися дозволеним, законним бізнесом, а всі їхні операції мають бути побудовані на принципах чесності, справедливості і рівності. Отримане багатство повинне спрямовуватися на допомогу тим, хто її потребує.

Історія ісламської банківської справи починається з перших днів появи ісламу. Найбільш важливою подією, яка призвела до виникнення ісламських банків, стала поява вчення пророка Мухаммеда про заборону рибі (відсотка). Крім того, пророком засуджувались ті, хто займався кредитуванням і давав позику під процент. З часів появи ісламської цивілізації існували такі операції як обмін валюти, грошові перекази та використання чеків. Однак в той час організована банківська система так і не з'явилася. Функції фінансових

інститутів взяли на себе фізичні особи. На відміну від звичайних банків, що розвивались паралельно з відродженням європейської торгівлі в XIII столітті, ісламська банківська справа не отримала свого розвитку. В результаті розвитку торгівлі та колоніалізму мусульманські країни прийняли традиційну банківську систему, а банківська справа, яка зародилася в ранній період розвитку ісламу, перестала існувати [4].

Так зване «ісламське відродження», яке охопило весь мусульманський світ, стало поштовхом для створення ісламської банківської справи. Перші спроби організувати ісламський банк відносяться до 60-х років минулого століття, коли економіст Ахмад Аль Наджар в єгипетському місті Міт Гамр створив банк, в рамках якого виконувалися операції по збереженню і накопиченню грошових засобів фізичних осіб і здійснювалось інвестування частки накопичених ресурсів на умовах, які виключали лихварство. Абсолютно відмінялись проценти за грошовими операціями, але передбачалася участь в прибутку від проведених угод. Основний напрям роботи банку полягав у залученні засобів дрібних вкладників і створенні капіталу, які використовуються відповідно до принципів Шаріату. На жаль, на хвилі боротьби з ісламськими радикальними організаціями банк в 1967 р. був закритий. Але це був тільки перший етап в становленні ісламської банківської системи, яка в подальшому вона пройшла декілька етапів розвитку і досягла сучасного рівня [2, с. 207].

В 70-х роках XX ст. в багатьох мусульманських країнах пройшли політичні зміни, які дали поштовх легалізації ісламських фінансових інститутів. На Близькому Сході почали законно функціонувати багато ісламських банків, зокрема, такі як Дубай Ісламік Банк (1975 р.), Файзел Ісламік Банк в Судані (1977 р.), Файзел Ісламік Банк в Єгипті (1977 р.), Бахрейн Ісламік Банк (1979р.).

Дані зміни стосувалися і країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, в яких проживало населення, що сповідувало іслам. Філіппінський Амана Банк був заснований в 1973 р. відповідно до президентського наказу як спеціалізований банківських інститут. Заснування цього банку стало поступкою філіппінської

влади в реакції на повстання мусульман з вимогами задовольнити потреби економічної сторони життя мусульманського суспільства. Однак основним завданням цього банку стало будівництво і реконструкція в містах Мінданао, Сулу і Палаван на півдні країни.

В Малайзії дебют ісламської банківської справи відбувся в 1983 р. Першим ісламським фінансовим інститутом в Малайзії стала Ісламська Ощадна Корпорація по вкладах паломників, заснована в 1963 р. В 1969 р. ця організація була перетворена в Управління по справам паломників і Фондовий департамент, відомий зараз як Табунг Хадж. Ця організація діяла як фінансова компанія, яка інвестувала збереження паломників згідно канонів Шаріату, але її роль була досить обмежена рамками небанківського фінансового інституту. Разом з тим успіх Табунг Хаджа сприяв відкриттю ісламського малайзійського банку Bank Islam Malaysia Berhard, який надає весь спектр ісламських банківських послуг.

Слід відмітити, що в цей період набуло поширення ісламських фінансових інститутів також і у тих країнах, де мусульмани проживали в складі населення в меншості. Так, в 70-ті роки в Індії відбулось кількісне зростання безпроцентних заощаджень і кредитів на соціальні цілі. Ісламська банківська система (зараз називається Ісламський Фінансовий Дім), заснована в Люксембурзі в 1978 р. продемонструвала західному суспільству приклад ведення ісламської банківської справи [1, с.86].

За різними даними сьогодні в світі нараховується близько 200 ісламських банків та низка інших ісламських небанківських фінансових інститутів. Провідні західні банки відкривають у себе ісламські підрозділи: «Чейз Манхеттен», «Голдмен Сакс», «Ай-Ен-Джі», «Джей Пі Морган» та ін. Американський банк «Сітібенк» уже тривалий час співпрацює з ісламськими банківськими структурами, вклавши близько 1 млрд. дол. США в спеціалізовані ісламські фонди. Ще в 1997р. «Сітібенк» заснував у Бахрейні своє повноважне відділення «Сіті Ісламік Інвестмент Бенк» з капіталом в 20 млн. дол. США. Спеціальні ісламські департаменти відкривають також великі світові банки

«Дойче бенк» і HSBC. Послугами ісламських банків користуються й такі транснаціональні гіганти: «General Motors», «IBM», «Alcatel», «Daewoo» та ін. [3].

Таким чином, розвиток ісламського банкінгу у світовій фінансовій системі характеризується декількома етапами. Зокрема, Москаленко І. та Кремень В. [5, с.10] виділяють такі етапи становлення та розвитку ісламських банків: зародження, спроба відновлення, становлення, розширення діяльності та вихід на фінансові ринки неісламських країн (табл. 1):

Таблиця 1

Особливості становлення і розвитку ісламських банків [5, с. 10]

№ п/п	Період	Роки	Характеристика
1	Зародження	VIII – X ст.	Широко застосовувалися платіжні засоби (на кшталт векселів, кредитних листів, тощо)
		XII – XIII ст	Розвинена торгівля. Широкі операції з видачі грошових позик здійснювалися лихварями. Відсоток на видані кошти сягав 100 – 150%, що призводило до масового закріпачення населення.
2	Спроба відновлення	60-ті рр. XX ст.	Спроба створити першу фінансову ісламську установу у Єгипті Ахмадаан-Наггара провалилася, оскільки до банку було вкладено тільки 4% населення.
3	Становлення	70-ті рр. XX ст.	Отримання мусульманськими країнами незалежності, різке зростання цін на нафту та ісламське становлення спричинили розвиток ісламського бізнесу, зокрема, банківської системи. Створення першого комерційного банку Nasser Social Bank. В 1975 р. з'явився перший міжнародний фінансовий інститут, який функціонує відповідно до принципів ісламу, – Ісламський банк розвитку.
4	Розвиток	80-90-ті рр. XX ст.	Банки пропонують ісламське фінансування у багатьох європейських країнах. Також цей етап характеризується збільшенням кількості фінансових установ та розширенням спектру їхніх послуг.
5	Розширення діяльності та вихід на фінансові ринки неісламських країн	з 2000 р.	Відбувається стрімке збільшення кількості відділень та вихід ісламських банків на нові ринки, зокрема. європейських країн. Запровадження нових видів діяльності, наприклад, емісія та обіг ісламських облігацій, яких ще декілька років тому не існувало. Приріст активів в цьому періоді в середньому складав 20% щорічно. Послугами ісламських банків користуються такі транснаціональні корпорації як “General Motors”, “IBM”, “Alcatel”, “Daewoo” та ін.

Таким чином, ісламські банки проникнули на фінансові ринки і зуміли зайняти свою нішу в світовому інвестиційному процесі. Але разом з тим слід зазначити, що успіх ісламських банків забезпечений завдяки створенню надлишків фінансових ресурсів в нафтоекспортних арабських країнах та потужній підтримці державою ісламської ініціативи. Крім того, потужним фактором було те, що ісламські банки виступили з ідеєю кредитування на умовах взаємної участі в прибутках в період глобального попиту на кредити. Це гарантувало зацікавленість ісламських банків в кінцевому результаті на відміну від звичайних банків, які орієнтуються тільки на отримання власного прибутку. Саме ці обставини дозволили ісламським банкам стати активними учасниками на світовому фінансовому ринку, не дивлячись на певну специфіку здійснюваних ними операцій та труднощів їх адаптації до міжнародної практики.

Список використаних джерел:

1. Абдрахманова Г.А. Исламский банкинг и его развитие в Казахстане / Г.А. Абдрахманова // Материалы V Международной научной практической конференции «Настоящи постижения не Европейската наука 2009», 17 – 25 юни 2009 на иконимики, Том 1, София, 2009. – С. 82 – 86.
2. Байрам У.Р. Исламские банки: особенности, перспективы развития в Украине / У.Р. Байрам // Экономика Крыма. – 2013. - № 2 (43). – С. 206 – 209.
3. Галицкая О. Как работают исламские банки [Електр. ресурс] / О. Галицкая / Режим доступу: http://umma.ua/ru/article/article/Kak_rabotayut_islamskie_banki/1626
4. Мирошник Е.Н. Исламские банки в социально-экономической структуре мусульманских стран [Електр. ресурс] / Е.Н. Мирошник / Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/islamskie-banki-v-sotsialno-ekonomicheskoi-strukture-musulmanskikh-stran#ixzz3OnAIN14s>
5. Москаленко І.М. Особливості діяльності ісламських банків та їх входження на фінансові ринки європейських країн [Електр. ресурс] / І.М. Москаленко, В.М. Кремень // Режим доступу: <http://dspace.uabs.edu.ua/jspui/handle/123456789/8621>

*Юнна Тисячна, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів,
Марина Сімавонян, студентка
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
м. Харків*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ ПРИБУТКУ БАНКУ

Прибуток є найпростішою і в той же час найскладнішою категорією ринкової економіки. За цих умов дослідження теоретичних основ сутності прибутку набуває першочергового значення. Визначення сутності прибутку як економічної категорії має важливе значення для управління процесами його формування, виявлення факторів, що впливають на його величину, дає знання, необхідні для розробки заходів щодо збільшення прибутку, його максимізації і перспективного планування [4, с. 173].

Прибуток у класичному розумінні являє собою різницю між ціною товару й затратами на виробництво товару – його собівартістю. У стандарті бухгалтерського обліку “Загальні вимоги до фінансової звітності” зазначено: “Прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати” [8]. Аналогічно прибуток трактується і в Інструкції про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України [9]. Саме таке розуміння прибутку закладене майже в усіх законодавчих актах України.

Однак банківська діяльність має певні особливості порівняно з підприємницькою діяльністю. У загальному визначення, банк - це фінансова установа, яка здійснює різноманітні види операцій з грошима, цінними паперами та надає фінансові послуги суб'єктам господарювання. Банк випускає, зберігає, надає у кредит, купує і продає, обмінює гроші і цінні папери, контролює рух фінансових ресурсів, обіг грошей і цінних паперів, надає розрахунково-касові послуги.

Основною метою діяльності банку є отримання прибутку. Саме наявність відповідного розміру прибутку необхідно кредитним установам для залучення

нового капіталу, що у свою чергу дозволить їм збільшити обсяги та підвищити якість пропонованих послуг.

У розмірі банківського прибутку зацікавлені не тільки акціонери банку, для яких прибуток є джерелом виплати дивідендів, а і вкладники, яким прибуток гарантує постійний дохід і впевненість у завтрашньому дні, оскільки збільшення резервів і власних коштів банку свідчить про його стабільність. Зацікавленість позичальників пояснюється здатністю банку надавати позики, розмір яких залежить від розміру та структури його капіталу.

Серед вчених немає єдиного підходу до розуміння економічного змісту прибутку, погляди розходяться й у визначенні функцій прибутку, його місця і значення в економіці. У таблиці 1 наведені основні терміни, які характеризують прибуток банку.

Таблиця 1

Визначення прибутку банку

№	Автор	Визначення	Коментар
1	2	3	4
1	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [8]	Прибуток – це сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати.	Акцент робиться на визначені розміру прибутку і розглядається як грошова сума, а не як економічний показник діяльності кредитної установи.
2	Енциклопедія банківської справи України [2, с. 48]	Прибуток банку – перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток.	Поняття «прибуток» розглядається як різниця між отриманими доходами та витратами.
3	Ю. Г. Лисенко [7, с. 15]	Прибуток – це різниця між доходами та витратами банку. Балансовий прибуток банку – це загальна сума прибутку від усіх видів діяльності банку, яка відображається в балансі. Складається із прибутку від операційної діяльності та надходжень і збитків від позареалізаційних операцій.	Поняття «прибуток» визначено як різницю між отриманими доходами та витратами.
4	Е. П. Жарковская. [3, с. 117]	Прибуток банку - це різниця між його валовими доходами та валовими витратами.	Автор розглядає поняття «прибуток» як різницю між отриманими доходами та витратами.

1	2	3	4
5	О. Д. Вовчак [1, с. 19]	Прибуток – це позитивний результат діяльності банку, розрахований як різниця між усіма доходами та усіма витратами понесеними банком. Причому ці доходи та витрати не завжди супроводжуються рухом грошових коштів. Прибуток необхідно розглядати як економічний показник діяльності установи, а не як кошти. Слід завжди пам'ятати, що наявність прибутку ще не означає своєчасного надходження грошових коштів.	Поняття «прибуток» розглядається не як сума грошових коштів, а як економічний показник діяльності кредитної установи.
6	О.А. Криклій [6, с. 24]	Прибуток – це виражений у грошовій формі дохід власника на вкладений капітал, плата за працю, за ризик ведення підприємницької діяльності, який є різницею між сукупним доходом і сукупними витратами в процесі здійснення цієї діяльності.	«Прибуток» є винагородою підприємця за здійснення підприємницької діяльності.
7	У. Я. Груздевич [4, с. 116]	Прибуток – це фінансовий показник результативності діяльності банку. Загалом прибуток залежить від трьох «глобальних» компонентів: доходів, видатків і податків, сплачених у бюджет.	«Прибуток» розглядається як першочерговий результат діяльності банку.
8	В. М. Кочетков, О.В. Омельченко [5, с. 43]	Прибуток – це головний показник результативності роботи банку. Кількісний та якісний аналіз прибутковості проводиться з метою визначення фінансової стійкості банку та оцінки ефективності його роботи за визначений звітний період.	Прибуток є результатом ефективної роботи банку.
9	М. Р. Ковбасюк [4, с. 173]	Банківський прибуток – це економічна категорія, яка відображає економічні відносини, що складаються між комерційними банками і суб'єктами підприємницької діяльності з приводу надання їм тимчасово вільних коштів за умови повернення й оплати за користування ними та інших послуг.	«Прибуток» визначається як економічна категорія та відображає економічні відносини, що складаються між комерційними банками і суб'єктами підприємницької діяльності.

У процесі дослідження результатів напрацювань вітчизняних науковців у галузі банківської справи, зокрема Лисенко Ю. Г., Жарковської Е. П., можна зробити висновок, що у визначенні поняття «прибуток» вони розглядають його за розрахунковим підходом, а саме, як різницю між отриманими доходами та витратами, що супроводжували ці доходи, за певний проміжок часу. При цьому акцент робиться на порядку визначення розміру прибутку. Так, в Енциклопедії

банківської справи України В. С. Стельмах уточнює визначення: «Прибуток банку – перевищення доходів банку над витратами (різниця між ними) до сплати податку на прибуток».

Ряд вчених сходяться на думці, що при формулюванні визначення сутності прибутку банку акцентується увага на тому, що він є результативним (кількісним) показником, що виникає внаслідок його діяльності, зокрема, В. М. Кочетков, О. В. Омельченко [5] та У. Я. Груздевич [4]. Деякі вчені розглядають поняття прибутку як форму доходу власників, які вкладають свій капітал з метою досягнення певного комерційного успіху. Водночас він є визначеною платою за ризик здійснення банківської діяльності.

В трактуванні поняття «прибуток» головна увага робиться на визначенні його розміру, проте цей підхід є достатньо обмежений, оскільки сам по собі прибуток не несе важливої інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, його необхідно співвідносити із витратами на його отримання, а також оцінювати й інші результати діяльності, такі як зростання вартості бізнесу, покращення якості кредитного портфеля, розвиток клієнтської бази, покращення іміджу банку, його ділової репутації та інше.

Також слід відзначити, що сьогодні найбільш розповсюджена концепція прибутку як головної мети підприємницької діяльності – усі ділові навички та компетенції оцінюються виходячи з їх впливу на цей показник, проте все більшої популярності набуває концепція створення цінності як головної мети бізнесу. Вона розглядає прибуток як наслідок добре організованого процесу створення цінності, причому в межах цієї теорії прибуток – скоріше засіб ніж ціль [10, с. 31]. Враховуючи специфіку банківського бізнесу, який базується на роботі з клієнтами, концепція створення цінності як головної мети бізнесу є більш перспективною і продуктивною.

Список використаних джерел:

1. Вовчак О. Д. Кредит і банківська справа. Аналіз доходів, витрат і прибутку банку: навчальний посібник / О. Д. Вовчак – Суми: УАБС НБУ, 2009. – 117 с.
2. Енциклопедія банківської справи України / за ред. В.С. Стельмаха. –К.: Молодь, Ін. Юре, 2001. – 680 с.
3. Жарковская Е. П. Банковское дело: учебник / Е. П. Жарковская – 6-е изд., испр. – М.: Омега-Л, 2008. – 476 с.

4. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств: навчальний посібник / М. Р. Ковбасюк – К.: Видавничий дім «Скарби», 2008. – 336 с.
5. Кочетков В. М. Основи аналізу комерційного банку: навч. посібник. / В. М. Кочетков, О. В. Омельченко – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 96 с.
6. Криклій О. А. Управління прибутком банку: навчальний посібник / О. А. Криклій, Н. Г. Маслак. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – 125 с.
7. Лисенко Ю. Г. Підприємницька сутність банків / Ю. Г. Лисенко, Н. І. Волкова // Фінанси, облік, банки. – 2007. – №13. – С. 15-18.
8. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73 [Електронний ресурс] / Відомості Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>
9. Про порядок складання та оприлюднення фінансової звітності банків України: інструкція, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 27.12.2007 № 480 [Електронний ресурс] / Відомості НБУ. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1288-11>
10. Райхельд Ф. Ф. Эффект лояльности: движущие силы экономического роста, прибыли и непреходящей ценности / Ф. Ф. Райхельд. Т. Тил. – М.: Вильямс. – 2005. – 384 с.

*Тетяна Хайлова, к.н.держ.упр., доцент
доцент кафедри цивільного та господарського права
Донецький юридичний інститут МВС України, м. Кривий Ріг*

ОСНОВНІ ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ БЕЗГОТІВКОВОЇ ФОРМИ РОЗРАХУНКІВ

Актуальність зазначеної теми полягає в тому, що в сучасних умовах достатньо широко використовуються безготівкові розрахунки, вони показали себе як ефективні та дуже зручні. Частина європейських держав вже встановила деякі правила щодо граничної суми готівкових розрахунків, тому й Україна з приводу цього питання підтримує міжнародний досвід розвинутих держав.

Питання щодо розрахункових відносин уже досліджувалось такими вченими, як І. Безклубий [1, с. 19], О. Подцерковний [2, с. 246], М. Рибченко [3, с. 58] та ін. Зазначені автори звертали увагу на сутність розрахункових правовідносин, їх загальну правову характеристику, а також особливості правового регулювання безготівкової форми розрахунків. Утім невирішеними залишаються окремі питання щодо вдосконалення правового регулювання безготівкових розрахунків у контексті сучасних ринкових перетворень.

Основною метою Національного банку України є зниження обсягу готівки в економіці, та більший вплив на весь безготівковий грошовий оборот, відтак завдяки безготівковим розрахункам здійснюється концентрація грошових коштів в банках, а тимчасово вільні кошти є одним із джерел кредитування.

Кожна з форм безготівкових розрахунків має свої переваги і недоліки. Щодо мого особистого ставлення до такого роду «новацій» з приводу зменшення готівки в обігу, то я вбачаю ряд переваг безготівкових розрахунків, це, по-перше, те, що у сфері безготівкових розрахунків гроші рухаються по рахунках у банках, не виходячи за межі банківської системи, і це дає можливість органам державного управління та банкам контролювати та впливати на економічні відносини відповідних суб'єктів, і це можна розглядати як позитивну тенденцію даної форми розрахунків, тому що це забезпечить повноту сплати податків та інших платежів, крім того, будуть певні правові гарантії, які будуть забезпечувати взаємовідносини суб'єктів безготівкових розрахунків. Наприклад, якщо брати до уваги підприємство, то банк повинен гарантувати право підприємства безперешкодно розпоряджатись своїми коштами, а до гарантій прав власника належить те, що банк не може його обмежити у праві розпорядження своїм рахунком. Крім того, вдосконалиться економічний стан суб'єктів господарювання, прискориться обіг грошових коштів, забезпечиться максимально короткий час грошової компенсації виробникам, які є власниками поставленої продукції, прискориться міжгосподарські розрахунки, які є важливими як з мікро-, так із макроекономічної точок зору. По-друге, я погоджуюсь з висловлюванням С. Симов'яна з приводу того, що сам по собі механізм здійснення безготівкових платежів містить у собі заходи контролю з боку банків-учасників платежу шляхом ведення і збереження докладної документації про проведення розрахунків. Операції з готівкою подібному контролю не піддаються, і тому дають злочинцям більше можливості для легалізації [4, с. 28].

Окрім вищезазначених позитивних характеристик зазначеної форми розрахунків, існує ряд значних проблем, які потребують негайного вирішення. Це насамперед недосконала нормативно-правова база, недостатність інфраструктури, висока собівартість операцій тощо. Оскільки безготівковий обіг досить вигідно застосовувати в державних цілях, то такі його недоліки необхідно усунути якнайшвидше. Адже саме використання готівки у багатьох галузях економіки є сприяючим фактором дедалі більшого розширення тінізації економіки, що є негативним проявом загалом. Крім того, НБУ має подбати про те, щоб використання безготівкових форм розрахунків було фінансово вигідним для населення та установ, які займаються продажем товарів і наданням послуг [5, с. 1].

Отже, виконуючи новаторську постанову НБУ, покупець і продавець понесуть додаткові витрати, серед яких може бути і відкриття рахунку в банку, і вже вищезазначена оплата комісії за банківський переказ, і це авжеж зробить дорожчим загальну суму угоди. Проте, я вважаю, що при дорогих покупках навіть оплата клієнтами певних комісій – це вторинне питання в порівнянні з гарантією безпеки розрахунків, тому витрачений відсоток коштів сплачений за комісію банку треба розцінювати як страхову премію за безпеку ваших коштів, які б ви натомість мали возити з собою для оплати товару.

Список використаних джерел:

1. Безклубий І. Поняття безготівкових розрахункових відносин / І. Безклубий, О. Пафик // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 1. – С. 19–21.
2. Подцерковный О.П. Денежные обязательства и расчетные правоотношения в Украине: монографія / О.П. Подцерковный. – Одесса: Студия “Негоциант”, 2005. – 308 с.
3. Рибченко М.Ф. Оптимізація системи безготівкових розрахунків / М.Ф. Рибченко // Фінанси України. – 2012. – № 13. – С. 58–64.
4. Симов'ян С.В. Розвиток системи безготівкових розрахунків як превентивна форма протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом / С.В. Симов'ян // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 28. – 2004. – С. 28–32.
5. Поліщук С.В. Безготівкові розрахунки в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення / С.В. Поліщук // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1663>

*Оксана Чубарь, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород,
Катерина Машико, к.е.н.
старший науковий співробітник
Закарпатський регіональний центр соціально-економічних і гуманітарних
досліджень НАН України, м. Ужгород*

ДИНАМІКА ДЕПОЗИТНИХ І КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Регіональні банківські системи впливають на регіональний розвиток, забезпечуючи умови для активної інвестиційної діяльності, безперебійного фінансування підприємств, збільшення обсягів виробництва та зайнятості і, як наслідок, підвищення рівня життя населення. Тому проблематика діяльності банків на регіональному рівні набуває особливого значення і обумовлює актуальність проведеного аналізу.

Різноманітні аспекти функціонування регіональних банківських систем останнім часом знаходять все більшого відображення у наукових публікаціях. Зокрема, висвітлюються особливості функціонування банківських систем окремих областей України [2]; розглядаються моделі розвитку регіональних банків [4] та їх значення в розвитку економіки України [1]; диспропорції у розвитку банківської системи на рівні регіонів, що зумовлює необхідність формування регіональної політики розвитку банківської системи України [3].

Банківська система Закарпатської області представлена лише одним регіональним банком, характеризується низькою концентрацією установ банків і капіталу, а також певними особливостями, що проявляються в динаміці її основних операцій (деPOSITНИХ І КРЕДИТНИХ).

Зокрема, депозитна база банківського сектору регіону упродовж 2006-2013рр. демонструвала позитивну динаміку і наприкінці періоду дорівнювала 4548,99 млн. грн. [7]. Незначне її скорочення відбулося лише у 2009р. порівняно з 2008р. Причому ця позитивна динаміка притаманна як для депозитів фінансових, нефінансових корпорацій, так і для депозитів домашніх

господарств. У загальній сумі залучених депозитів найбільша частка припадала на депозити домашніх господарств, за досліджуваний період вона зростає (з 72,44% у 2006р. до 85,36% у 2013р.). Разом із цим, депозити домашніх господарств регіону в розрахунку на 1 особу за 2013р. склали 3089,54 грн., що в 3,1 рази менше за аналогічний показник по Україні [5]. За весь період дослідження розрив вказаного показника по регіону із загальним по Україні спостерігався у межах 2-3 разів і відображав низький середній рівень залишків коштів на рахунках фізичних осіб. У результаті частка депозитної бази регіону у депозитній базі банківської системи країни загалом залишалась стабільно мізерною: депозити нефінансових корпорацій та домашніх господарств у 2013р. склали 1,16% (максимальний рівень 1,4% було досягнуто у 2007-2008рр.).

Характерною особливістю політики процентних ставок за депозитами на регіональному рівні є те, що з 2009р. відсоткові ставки за депозитами домашніх господарств були вищими порівняно із депозитами нефінансових корпорацій, що відображає у цілому загальнодержавну динаміку і переслідує мету стимулювання процесу притоку коштів саме фізичних осіб.

Кредитний портфель банків регіону у 2009-2012рр. постійно скорочувався (з 8063,52млн. грн. до 4113,50 млн. грн.) [7]. Незначне його зростання відбулося у 2013р., однак за обсягами цей показник був меншим за рівень 2007р. У структурі кредитного портфеля близько 62-78 % припадало на кредити, надані домогосподарствам. Характерною є ще й така ознака, що за весь період аналізу, крім 2013р., обсяги виданих у регіоні кредитів були більшими за обсяги залучених депозитів. А це є свідченням притоку в регіон фінансових ресурсів з інших регіонів країни. Питома вага виданих банківською системою регіону кредитів домашнім господарствам (всього) в загальному обсязі виданих домашнім господарствам кредитів по банківській системі України з 2009р. зазнала скорочення і склала 1,82%.

Обсяги довгострокових кредитів у регіоні скоротились у 2013р. порівняно з 2006р. більше, як удвічі. Їхня частка зменшилась з 53,8% у 2008р. до 42,2 % у 2013р. Вказане свідчить про зниження інвестиційної ролі банківського

кредитування в регіоні й, очевидно, буде мати негативний середньо-та довгостроковий ефект для розвитку економіки.

Попри подібну загальну динаміку відсоткових ставок за кредитами та депозитами в банківській системі регіону та України – стабільне зростання до 2008р. включно і коливання у наступні роки, спостерігались відмінності у рівнях відсоткових ставок у розрізі суб'єктів залучення.

Так, за депозитами нефінансових корпорацій ці показники банків регіону були вищими порівняно із середньоукраїнськими упродовж всього періоду дослідження, за винятком 2007р. та 2009р. За депозитами домашніх господарств спостерігалась протилежна динаміка: відсоткові ставки в регіоні були меншими за середньоукраїнські показники (за винятком 2009р.). Одночасно відсоткові ставки за кредитами, наданими нефінансовим корпораціям у регіоні, завжди перевищували рівень цього показника по країні, а відсоткові ставки за кредитами, наданими домогосподарствам, відрізнялись як у бік збільшення, так і в бік зменшення порівняно із загальнодержавними показниками.

Динаміка показників банківського сектора регіону і ВРП – відношення активів до ВРП, кредитів до ВРП, довгострокових кредитів і ВРП відображає негативні тенденції розвитку економічних процесів на мезорівні та зниження кредитно-інвестиційної ролі банків за період дослідження. Найбільш суттєве падіння притаманне для співвідношення кредитів (всього) банківського сектора регіону до ВРП, яке скоротилося у три рази в 2013р. порівняно з 2008-2009рр. (рис.1).

Позитивна тенденція зростання загальної суми депозитів у регіоні, в тому числі депозитів домашніх господарств (при тому, що депозити домашніх господарств регіону в розрахунку на 1 особу за весь період дослідження були у 2-3 рази менші за аналогічний показник по Україні), супроводжувалась значним скороченням кредитного портфеля банків регіону, обсягів і частки довгострокових кредитів, суттєвим падінням співвідношення кредитів банківського сектора регіону та ВРП. За всіма базовими параметрами

банківська система Закарпатської області продовжує посідати мізерні позиції у банківській системі країни.

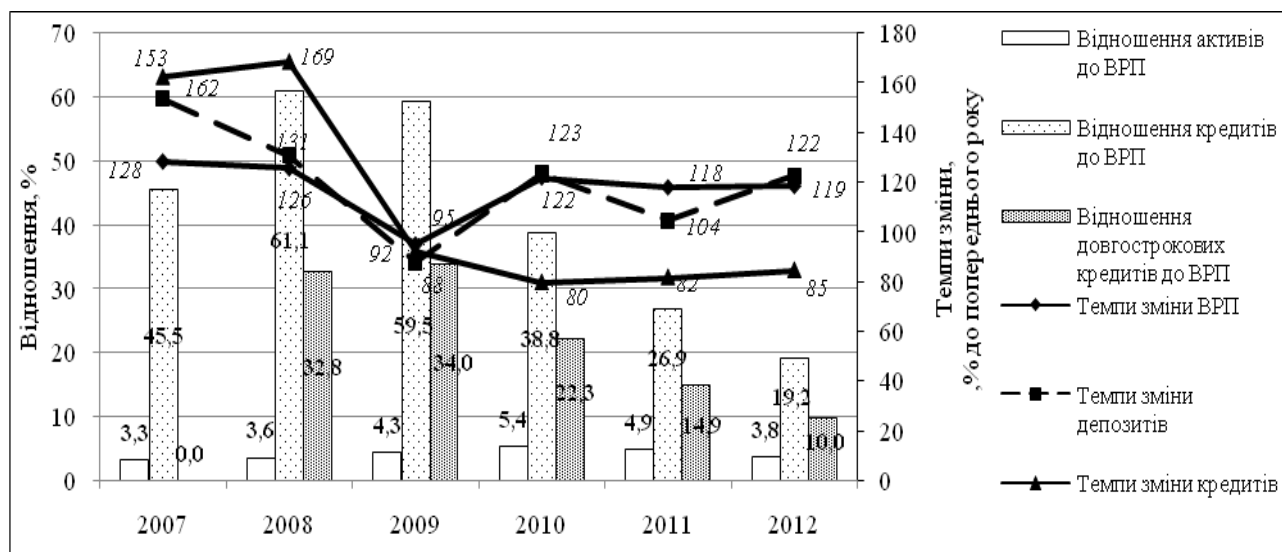

Рис. 1. Загальні показники динаміки банківської системи та ВРП Закарпатської області за 2007-2012рр., %*

*Джерело: побудовано за даними Управління Національного банку у Закарпатській області та Головного управління статистики у Закарпатській області

Обсяги виданих у регіоні кредитів за весь період аналізу, крім 2013р., були більшими за обсяги залучених депозитів, що є свідченням притоку в регіон фінансових ресурсів з інших регіонів країни, тобто, спостерігається позиціонування Закарпатської області як нетто-позичальника на ринку банківських ресурсів країни.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з необхідністю моніторингу процесів, що відбуваються у банківській системі регіону, зокрема, в контексті їх впливу на соціально-економічні процеси, підтримку пріоритетних видів економічної діяльності, стимулювання інноваційного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Білозір Ю.П. Значення регіональних банків у розвитку економіки України / Ю.П. Білозір // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://libfor.com/index.php?newsid=1880>
2. Карасьова З. М. Регіональні аспекти розвитку банківської системи України на прикладі Харківської області / З.М. Карасьова, О.О. Шахова // БІЗНЕСІНФОРМ. – 2012. - № 7. – С.138-140. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.business-inform.net/pdf/2012/7_0/138_140.pdf
3. Копилюк О.І. Проблеми формування регіональної політики розвитку банківської системи України / О.І. Копилюк // [Електронний ресурс]. Науковий клуб SOPHUS. Режим доступу: <http://sophus.at.ua/>
4. Корецька Н.І. Модель розвитку регіонального банку / Н.І. Корецька // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ru.if.ua/>
5. Офіційний сайт Національного банку України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua.

6. Офіційні дані Головного управління статистики у Закарпатській області за 2006 - 2013 роки.
7. Офіційні дані Управління Національного банку у Закарпатській області за 2006 - 2013 роки.

*Марія Щербан,
викладач кафедри економіки та підприємництва
Карпатський інститут підприємництва ВНЗ «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини Україна», м. Хуст*

ОСНОВИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ В РЕГІОНІ

Невід’ємною умовою всебічної оцінки розвитку кредитної кооперації регіону є визначення перспектив її розвитку. Така оцінка може здійснюватися як на основі експертних оцінок фахівців даної сфери, так і на основі оцінки прогнозних показників його розвитку на основі комп’ютерного екстраполяційного прогнозування.

На даний час існує три основних методи прогнозування: експертне, каузальне та екстраполяційне [1, с. 11]. Найбільш точним та об’єктивним методом із них вважають останній. Це пов’язано з тим, що він є найбільш простим у використанні, адже висновки робляться безпосередньо на основі показників попередніх років і не є суб’єктивними. Єдиною умовою досягнення бажаного результату є наявність достатньої кількості даних (точок) для побудови достовірної моделі прогнозування.

Прогноз вибраних показників здійснюється на основі побудови та аналізу динамічного ряду. Слід також відмітити, що на основі динамічного ряду будується трендова крива, що лише констатує майбутні величини прогнозного показника, однак не дозволяє робити висновки про причини його зміни.

В цілому, серед методів прогнозованої екстраполяції виділяють прості та складні [2, с. 21]. Метод екстраполяції трендів є різновидом складних методів екстраполяції. На відміну від прогнозу на основі регресійного рівняння з різними факторами (крім часу), прогнозування на основі тренду враховує фактори розвитку тільки в неявному вигляді, і це не дозволяє будувати різні

варіанти прогнозів при різних можливих значеннях факторів, що впливають на досліджувану ознаку. Проте прогноз на основі тренду охоплює дію всіх чинників, ніби усереднюючи їх, в той час як в регресійну модель неможливо включити в явному вигляді більше 10-20 факторів.

Сутність цього методу полягає у побудові рівняння тренда (1) з урахуванням закономірностей, що склалися у попередні періоди:

$$y = f(t) + \xi(t) \quad (1)$$

де $f(t)$ - детермінована не випадкова компонента;

$\xi(t)$ - стохастична випадкова компонента.

Трендом здійснюється опис фактичної усередненої для майбутнього тенденції процесу у часі. Екстраполяція тренду може бути застосована лише у тому випадку, якщо розвиток явища достатньо добре описується побудованим рівнянням і умови, які визначають тенденцію розвитку у минулому, не зазнають значних змін у майбутньому. При дотриманні цих умов екстраполяція здійснюється способом підстановки у рівнянні тренда (1) значення незалежної змінної t , яка відповідає величині горизонту прогнозування [4, с. 29]:

$$\widehat{y}_{t+p} = f(t+p) \quad (2)$$

де:

p — величина горизонту прогнозування (період, на який складають прогноз).

Таке рівняння тренда може бути описане широким спектром функцій (залежностей): експоненціальною, логарифмічною, поліноміальною, степеневою, а також модифікованими кривими Гауса, логнормального розподілу та функцією розподілу Коші тощо. Дані рівняння після необхідних перетворень розміщені у табл. 1.

**Нормальні рівняння функцій, що використовуються при
екстраполяційному прогнозуванні методом аналітичного вирівнювання
тренду [2, с. 98-99]**

№	Функція	Нормальні рівняння
1	$y = a_0 + a_1 \cdot t$	$\sum y = n a_0 + a_1 \sum t$ $\sum ty = a_0 \sum t + a_1 \sum t^2$
2	$y = a_0 + \frac{a_1}{t}$	$\sum y = n a_0 + a_1 \sum \frac{1}{t}$ $\sum \frac{y}{t} = a_0 \sum \frac{1}{t} + a_1 \sum \frac{1}{t^2}$
3	$y = a_0 \cdot e^{a_1 t}$ $(\ln y = \ln a_0 + a_1 \cdot t)$	$\sum \ln y = n \ln a_0 + a_1 \sum t$ $\sum t \ln y = \ln a_0 \sum t + a_1 \sum t^2$
4	$y = a_0 \cdot a_1^t$ $\ln y = \ln a_0 + t \cdot \ln a_1$	$\sum \ln y = n \ln a_0 + \ln a_1 \sum t$ $\sum t \ln y = \ln a_0 \sum t + \ln a_1 \sum t^2$
5	$y = a_0 + a_1 t + a_2 t^2$	$\sum y = n a_0 + a_1 \sum t + a_2 \sum t^2$ $\sum ty = a_0 \sum t + a_1 \sum t^2 + a_2 \sum t^3$ $\sum ty^2 = a_0 \sum t^2 + a_1 \sum t^3 + a_2 \sum t^4$

Необхідно зазначити, що точний збіг фактичних даних і прогностичних точкових оцінок, отриманих шляхом екстраполяції кривих, що характеризують тенденцію, явище малоймовірне. Причини розходження між прогностичними і фактичними даними наступні:

1) вибір форми кривої (порядку полінома і т. д.), що характеризує тренд, містить елемент суб'єктивізму. У всякому разі, часто немає твердої основи для того щоб стверджувати, що обрана форма кривої є єдино можливою або тим більше найкращою для екстраполяції в даних конкретних умовах;

2) оцінювання параметрів кривих відбувається на основі обмеженої сукупності спостережень, кожне з яких містить випадкову компоненту. У силу цього параметрам кривої, а отже, і її положенню в просторі властива деяка невизначеність;

3) тренд характеризує деякий середній рівень ряду на кожен момент часу. Окремі спостереження, як правило, відхилялися від нього в минулому.

Природно очікувати, що подібного роду відхилення будуть відбуватися і в майбутньому [3].

Використання зазначених функцій дозволило отримати більш адекватні та точні прогнозні значення показників, що піддавалися екстраполяційному прогнозуванню.

Список використаних джерел:

1. Анализ статистической совокупности в программе MS Excel: методические указания и создание к лабораторной работе №1 / Сост. А.Н. Акжигитова, Н.С. Циндин, Н.Ф. Разуваева. – Пенза: Информационно-издательский центр ПГУ, 2007. – 52 с.
2. Бережна Л.В. Економіко-математичні методи та моделі в фінансах / Л.В. Бережна, О.І. Снитюк. – К.: Кондор, 2009. – 301 с.
3. Екстраполяція тренда і довірчі інтервали прогнозу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cozap.com.ua/text/14527/index-1.html?page=3>.
4. Сенишин О.С. Екстраполяційні методи прогнозування як інструмент передбачення оптимальних обсягів споживання продукції вітчизняного продовольчого комплексу / О.С. Сенишин // – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3940/1/26%20-%2032.pdf>.

СЕКЦІЯ 3
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ, ПРОБЛЕМИ І НАПРЯМИ
РОЗВИТКУ БЮДЖЕТНОЇ І ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМ

*Ігор Алексєєв, д.е.н., професор
завідувач кафедри фінансів
Світлана Грица, к.е.н.
старший викладач кафедри менеджменту
і міжнародного підприємництва
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів*

**ОПОДАТКУВАННЯ КРЕДИТНИХ СПІЛОК У ПОДАТКОВО-
БЮДЖЕТНІЙ ВЗАЄМОДІЇ**

Рішучі дії Уряду України щодо наповнення державного бюджету, державного пенсійного фонду як найбільшого позабюджетного фонду держави безперечно принесли певний результат. Станом на початок квітня 2015 року Державне казначейство звітувало про наповнення казни на 25 млрд. грн. Досягнутий фінансовий результат є позитивним з фінансової точки зору, оскільки так багато акумульованих коштів, за визнанням урядовців, вже давно у держави не було. Цей факт має також і політичні наслідки, оскільки свідчить на користь урядових дій. Однак досягнення зазначеного фінансового результату далось шляхом значного податкового тиску, який відчув кожен сектор національної економіки. Зокрема зупинимося на кредитних спілках, адже вони є доволі специфічною ланкою фінансової системи і важливим сектором економіки.

Кредитним спілкам приділяють не так багато уваги як з точки зору наукових досліджень, так і в практичному аспекті, коли йдеться про масштабні проекти і програми розвитку галузей і регіонів. Хоча слід зазначити наявність деякого інтересу до їх діяльності і особливостей функціонування. Є і захищені дисертації, серед яких, зокрема, можна назвати [3;7;9;10], і наукові публікації [2;5;8], і навчальна література [4;6]. Звичайно, наведений перелік не вичерпує усіх наукових робіт. Проте сучасні умови відрізняються від тих, що

досліджувалися у попередні роки, через що виникає необхідність аналізування нових обставин, оцінювання стану й перспектив розвитку кредитних спілок.

Сучасний стан податково-бюджетної взаємодії характеризується, по-перше, нестабільністю внутрішньої економічної ситуації; по-друге, світовою фінансово-економічною кризою і, як наслідок, коливаннями на світових ринках; по-третє, значним падінням стійкості вітчизняних фінансово-кредитних інститутів. Усе це змушує уряд шукати нові джерела для наповнення бюджетної системи, передусім фіскальними засобами. Одним з таких засобів стало прийняття змін до Податкового кодексу України, яке торкнулося також кредитних спілок. Кредитним спілкам змінили статус з «неприбуткових» на «прибуткові організації». Наслідком такого рішення є необхідність сплачувати податок на прибуток.

Звичайно, будь-яке підприємство, будь-яка організація, що отримує прибуток має сплачувати податок. Неможливо також заперечувати того, що кредитні спілки отримують певні грошові надходження. Ці два незаперечні факти нібито свідчать про необхідність для кредитних спілок, і зміни статусу, і обов'язку сплачувати податок на прибуток. Проте, слід дослідити природу кредитної спілки і визначити особливості походження тих коштів, що до неї надходять. Адже важливо зрозуміти – чи є підстави для оподаткування.

Кредитні спілки мають особливу природу [1], яка походить з необхідності кооперування домогосподарств і дрібних товаровиробників для вирішення таких своїх проблем, як побутового, так і виробничого характеру, які не можна було вирішити за допомогою банківської системи ні в минулому, ні в нинішньому часі. Саме малий обсяг коштів для розв'язання деякої проблеми є нецікавим для великих кредиторів, а тому люди шукали й знайшли спосіб акумулювати необхідні фінансові ресурси. Цей спосіб полягає у кооперуванні, у створенні товариства, кожен член якого вносить певну, посильну для нього, частку коштів. В результаті об'єднання нагромаджується сума, якої достатньо для вирішення хоча б однієї проблеми, для одного з членів спілки. Почергове спрямування нагромаджуваних коштів надає можливість з плином часу

вирішити проблеми усіх членів кредитної кооперації. Такою є логіка дій членів кредитної кооперації, такою є логіка діяльності кредитних спілок.

Якщо зрозумілим стає той факт, що надходження коштів до кредитної спілки є грошовими потоками від громадян, а ці кошти були зароблені і вже оподатковувались, тоді слід визнати й те, що оподаткування коштів кредитних спілок є ні чим іншим як подвійним оподаткуванням. При цьому важливо також і те, що до кредитної спілки звертаються за фінансовою послугою у тому випадку, коли розмір цієї послуги не являтиме інтересу для банківських установ. Навіть тоді, коли послугами кредитної спілки користуються малі підприємства, або приватні підприємці (про що слід було б говорити окремо, оскільки такій співпраці практично перешкодили), не слід вважати, що такі операції здійснюються не самими громадянами, а суто між юридичними особами, що служить приводом для визнання кредитних спілок прибутковими організаціями.

Необхідно своєчасно аналізувати ситуацію і переводити ті кредитні спілки, у яких, наприклад, співпраця з середнім бізнесом складає понад 50%, у статус кооперативних банків, для яких дійсно статус прибуткових організацій є цілком виправданим. Тим же кредитним спілкам, які працюють переважно з громадянами, у яких співробітництво з бізнесом (особливо малим) складає менше 50%, варто повернути статус неприбуткових організацій.

В рамках податково-бюджетної взаємодії необхідно уважніше досліджувати ті процеси, які пов'язані з кредитними спілками. Оподаткування забезпечує надходження до бюджетів усіх рівнів. Натомість від наявності коштів у громадян залежить їх купівельна спроможність, яка у свою чергу гарантує попит на товари і послуги, без реалізації яких не будуть працювати відповідні підприємства, що сплачують заробітну плату – необхідну передумову платоспроможного попиту. Придбання товарів, для яких недостатньо нагромаджень від заробітної плати, можливе за участю кредитів від кредитних спілок. Саме таке розуміння участі кредитних спілок у

податково-бюджетних відносинах має спричинити повернення їм статусу неприбуткових організацій.

Список використаних джерел:

5. Алексеев И.В. Кредитные союзы Украины: природа и проблемы / И.В. Алексеев, Н.Б. Алексеева / Бизнес Информ. – 2011. - № 2, т.1. – С. 34-36.
6. Гончаренко В.В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи. Міжнародний досвід та українська практика. (повний текст) - К.: Наукова думка, 1997. - 240 с.
7. Гончаренко В.В. Становлення світової системи кредитної кооперації : теорія, методологія, практика – Автореф. дис. докт. екон. наук: 08.05.01.- Київський нац. ун-т. – К., 2002. – 29 с.
8. Гончаренко В.В. Фінанси кредитних спілок України (положення та процедури). - Науково-практичний посібник. - К.: Канадська Програма розвитку кредитних спілок в Україні. - 1996. - 203 с.
9. Пантелеймоненко А.О. Діяльність європейських кооперативних банківських систем у контексті світової фінансово-економічної кризи: Розділ 5. / А.О. Пантелеймоненко // Функціонування банківського сектору та кредитної кооперації: теорія і практика: Монографія [За наук. ред. проф. Брітченка І.Г.] – Полтава: РВВ Полтавського університету економіки і торгівлі, 2010. – 152 с.
10. Пантелеймоненко А.О. Українська кредитна кооперація в минулому / Серія "Бібліотечка кооператора" / За ред. В.В. Гончаренко / Андрій Олексійович Пантелеймоненко - К.: НАКСУ, 1999. - №2. - 61 с. (3,0 д.а.)
11. Пожар А.А. Економічні та організаційні особливості розвитку кредитної кооперації в Україні. - Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.04. – Полтавський ун-т споживчої кооперації України. - Полтава, 2007. - 19 с.
12. Пожар А.А. Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн : Монографія / А.А. Пожар. - Полтава : РВЦ ПУЕТ, 2013. - 278 с.
13. Ткачук В.Ю. Кредитні спілки на ринку фінансових послуг України. – Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.00.08. – ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана». – К., 2013. – 26 с.
14. Фарат О.В. Вдосконалення організаційно-економічного механізму функціонування кредитних спілок в Україні. – Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.02.03. – Львів. нац. ун-т. – Львів, 2001. - 20 с.

Маріяна Андріюк , студентка

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

Науковий керівник: Т.М. Савчук, старший викладач

МИТО ЯК ФІСКАЛЬНИЙ РЕСУРС ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ ТА ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

На сучасному етапі розвитку економіки України все більшу роль серед непрямих податків відіграє мито. За економічним змістом і характером дії мито належить до вартісних ринкових регуляторів зовнішньоторговельного обороту,

тобто, як будь-який інший непрямий податок, мито збільшує ціну товару і знижує його конкурентоспроможність. Саме із цим пов'язана суперечлива економічна природа мита: основною причиною його виникнення є потреба державного захисту національного виробника, проте підвищення завдяки миту цін на імпорту сировину та обладнання стримує розвиток національного виробництва в цілому.

Актуальність теми полягає у тому, що мито відіграє важливу роль у державному регулюванні зовнішньоекономічних відносин. Крім цього, для держави важливе значення має фіскальна функція митних платежів, які також є ефективним фінансовим інструментом регулювання економіки.

Метою дослідження є визначення суті мита, основних функцій та визначити його роль як інструмента фінансової політики.

Даній тематиці присвячували свої праці такі відомі науковці, як Голомовзий В.М., Гребельник О.П. [4], Григор'єв О.Ю., Дубініна А.А., Жорін Ф.Л. [3], Мельник Т.М., Наumenко В.П., Панкова Л.А., Пашко П.В., Руссков В.А., Сорокіна С.В. та інші.

Досліджуючи дану тематику необхідно зазначити, що мито є непрямим податком, різновид митних платежів, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон, тобто ввіз/вивіз чи транзит.

За визначенням О. Гребельника, мито є податком на зовнішню торгівлю, а акцизний податок та ПДВ – внутрішніми податками [4].

Суб'єктами сплати мита є як фізичні, так і юридичні особи при здійсненні експортно-імпорتنих операцій. Об'єктом оподаткування є митна вартість товарів або інших предметів, які переміщаються через митний кордон України, або їх кількісні показники [3]. Даний непрямий податок виконує такі функції, як захисну, фіскальну і регулюючу. Виходячи з цього, кожна функція є основною.

Проте на сьогоднішній день є актуальною фіскальна функція, оскільки вона служить для формування дохідної частини бюджету. Дана функція проявляється через застосування Митного тарифу. Фіскальна функція в

прямому значенні завжди залежить від митної ставки.

Якщо ставка незначна, то й ефект від даного митного платежу невеликий, а якщо розмір ставки підвищується, то й посилюється податковий ефект.

Моделі використання митного тарифу з метою виконання фіскальної функції можуть бути найрізноманітнішими. Одна з них базується на обов'язковому впровадженні мита відносно товарів широкого вжитку, при цьому ставки мита утримуються на низькому рівні з метою максимізації митних надходжень до Державного бюджету. Низькі ставки мита зменшують можливості пошуку контрабандних шляхів. У свою чергу, широке охоплення імпортом митом великої кількості товарних позицій дає можливість країні мати значні надходження до бюджету через великі обсяги товарів.

В Україні у процесі становлення ринкової економіки митні податки виступають інструментом мобілізації частини створеного валового внутрішнього продукту до Державного бюджету [1]. Тому доцільним буде розглянути частку справляння митних платежів до бюджету за 2012 – 2014 роки, оскільки дані платежі залежать від проведення ефективної фінансової політики держави у сфері справляння митних податків. Динаміка надходжень митних платежів від зовнішньоекономічної діяльності за останні роки свідчить про зростання їх ролі в наповненні дохідної частини Державного бюджету (табл. 1) [2].

У процесі дослідження надходжень митних платежів та зборів до державного бюджету України виявлено, що із загальної суми митних платежів найбільша частка належить ПДВ. У 2013 р. митні органи забезпечили надходження доходів до держбюджету в сумі 118,8 млрд грн, що на 16,0 млрд грн. менше попереднього року. Це, в першу чергу, є наслідком затяжної світової фінансової кризи. У 2013 р. скорочення зовнішнього та внутрішнього попиту на світових товарних ринках зумовило зниження зовнішньоторговельного обігу.

Таблиця 1

Митні податки у структурі доходів Державного бюджету України

№ з/п	Назва показника, млн. грн	Роки			Відхилення звітнього періоду (+/-)	
		2012	2013	2014	до 2012 р.	до 2013 р.
1.	Доходи бюджету	344711,4	337617,6	351966,2	7254,8	14348,6
2.	Надходження митних платежів до Державного бюджету України, в т. ч.	134766,2	118833,0	136751,4	1985,2	17918,4
2.1	ПДВ із ввезених на територію України товарів	101604,2	96543,7	107287,3	5683,1	10749,6
2.2	Акцизний податок із ввезених на територію України товарів	9767,8	8946,8	16855,4	7087,6	7908,6
2.3	Мито в т.ч.	23394,2	13342,5	12608,7	-10785,5	-733,8
	Ввізне мито	12985,8	13264,6	12388,6	-597,2	-876,0
	Вивізне мито	10408,4	77,5	220,1	-10408,4	142,6
3.	Частка мита в доходах бюджету, (%)	6,8	4,0	3,6	-2,8	-0,4
4.	Частка митних платежів в доходах бюджету, (%)	39,1	35,2	38,9	-0,2	3,7

Якщо розглядати 2014 рік, то найбільшу частку надходжень становлять ПДВ та мито. Де ПДВ у 2014 році становить найбільшу частку порівняно з 2012 та 2013 роками, що показує нам позитивну динаміку справляння митними органами мита, яку можна побачити на рисунку 1.

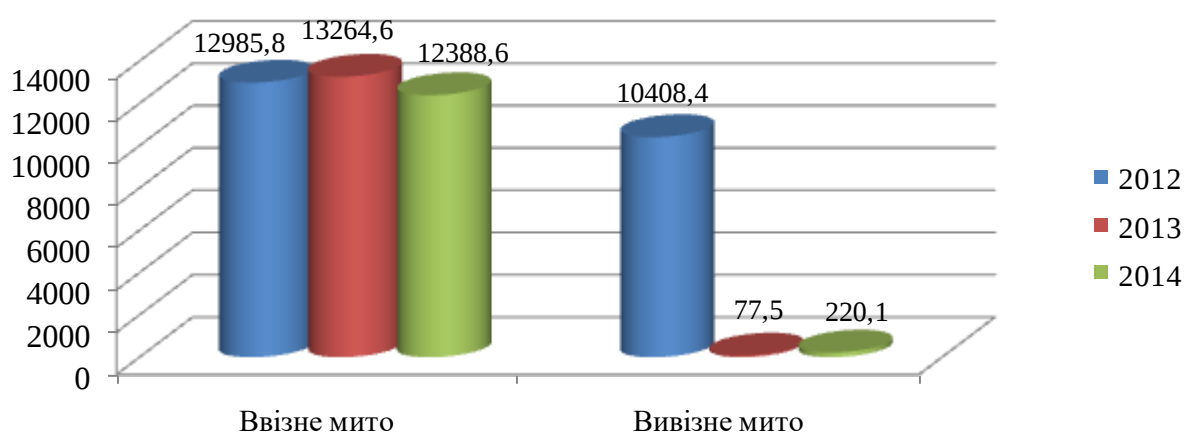

Рис.1. Надходження мита до Державного бюджету України за 2012 – 2014 роки, млн грн

З даного рисунку видно, що найбільша частка ввізного мита в доходах Державного бюджету у 2013 році, що є негативним для країни. Це спричинено не ефективною митною політикою, яка здійснюється митними органами в

процесі діяльності та складною політичною ситуацією в Україні.

Отже, виходячи з вищенаведеного, ми бачимо, що фіскальна функція мита залежить від ефективної фінансової політики держави та ефективної діяльності митних органів. Органам ДФСУ необхідно більше уваги приділяти використанню сучасних електронних систем і технологій, які дозволять скоротити час проходження товарів через митницю, мінімізувати людський фактор та зменшити кількість бюрократичних процедур тощо.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» (із змінами і доповненнями). // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1991. – №29. – с.377.
2. Про державний бюджет України на відповідний рік [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>.
3. Дубініна А.А., Сорокіна С.В. Основи митної справи в Україні: Навчальний посібник. – К.: Професіонал, 2010. – 360 с.;
4. Гребельник О.П. Митна справа: підручник /О.П. Гребельник. – К.: Центр навчальної літератури, 2014. – 472 с.

*Анна Бартунь, студентка
Фінансово-економічний коледж Буковинського державного
фінансово-економічного університету, м. Чернівці
Науковий керівник: Ротар Д.А.*

ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНОВЛЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Українська податкова система є однією з найбільш складних і найменш ефективних не тільки серед країн з розвинутою ринковою економікою, а й у глобальному порівнянні, що регулярно підтверджують міжнародні звіти та рейтинги, дослідження вітчизняних економістів, а також оцінки інвесторів, що працюють в Україні. Податкова система, поряд з іншими фіскальними інструментами, є головним джерелом формування дохідної частини бюджету держави. В умовах ринкової економіки виконання дохідної частини Державного бюджету України на основі податкових надходжень є одним із актуальних завдань, успішне вирішення якого створює сприятливі умови для суспільного розвитку.

Проблематикою даного питання займалися такі українські вчені: Ревун В.І., Єфименко Т.І., Музиченко О.В., Мельник О.Я. та ін. Проте надзвичайно актуальним завданням є вирішення питань, які потребують наукових досліджень, розробка принципів кодифікації податкового законодавства і вдосконалення податкового механізму [1].

Метою роботи є виявлення сучасних проблем податкової системи України та пошук шляхів їх вирішення.

Економічну ситуацію кожної країни значною мірою зумовлює податкова система держави, складовими елементами якої є бюджетні витрати й система оподаткування, що включає досить широке коло податків різної спрямованості.

Особливо сьогодні, на державному рівні визнано гостроту проблеми оподаткування, пов'язаної з надмірністю податкового тягара, що є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту, частини податкових надходжень до бюджету й економічної кризи.

При цьому реформування податкової системи України до сих пір здійснювалось в основному шляхом удосконалення нормативно-правових актів з питань оподаткування і прийняття Податкового кодексу України як цілісного, гармонійно пов'язаного та комплексного документу, який повинен був забезпечити досягнення балансу інтересів держави і платників податків [2, 20].

Окрім того, в 2014 році була проведена податкова реформа, згідно з якою в податковій системі відбулися зміни:

- кількість податків скоротились з 22 до 9;
- переведення загальнодержавних податків до місцевих;
- впроваджено систему електронного адміністрування ПДВ, яка дасть змогу скоротити можливості для зловживання, створити умови для унеможливлення отримання незаконного бюджетного відшкодування, збільшити надходження до бюджету, розширено базу оподаткування акцизним податком, зокрема за рахунок альтернативних видів палива;
- для заможних громадян запровадили разове ("нульове") декларування доходів, майна та фінансового стану, в тому числі одержаних з порушенням

законодавства України з питань оподаткування, валютного регулювання (формування "вхідного" залишку для подальшого контролю видатків).

Однак незважаючи на проведену реформу ряд важливих і невирішених проблем все-таки залишились, зокрема:

1) податкова заборгованість платників перед бюджетом і державними цільовими фондами, що зумовлено:

- відсутністю ефективних механізмів, які забезпечують відповідальність суб'єктів господарювання за невиконання своїх фінансових зобов'язань;

- недосконалістю системи списання та реструктуризації податкової заборгованості підприємств перед бюджетом;

- проблемами окремих галузей (наприклад, паливно-енергетичного комплексу), які є найбільшими боржниками бюджету;

2) бюджетна заборгованість із відшкодування податку на додану вартість.

Основними причинами, які ускладнюють виконання державою зобов'язань перед платниками податку на додану вартість є:

- пред'явлення необґрунтованих вимог на відшкодування податку на додану вартість і заниження сум податкових зобов'язань;

- недоліки законодавчих норм, якими регулюється процедура відшкодування;

3) ухилення від оподаткування та сплати податків.

4) нерівномірне податкове навантаження, внаслідок чого найбільше навантаження покладене на законослухняних платників, позбавлених податкових пільг [2, 21].

Недоліки існуючої податкової системи вимагають негайного їх вирішення, зокрема:

1) зменшити податкове навантаження:

- а) зменшення податку на прибуток підприємств;

Доцільно використати досвід розвинених країн в оподаткуванні прибутку підприємств. Ставки податків визначають прибуток підприємства, який є фінансовим джерелом його розвитку, вдосконалення науково-технічного

потенціалу й матеріальної бази. Прибуток є власним джерелом інвестиційних та інноваційних проектів підприємства, а впровадження останніх передбачає як вихідну умову отримання достатнього за величиною прибутку. Отже, там, де ресурси використовуються неефективно, ставки податків мають бути високими, і навпаки, там, де ефективність використання є високою, – низькими. Оптимальним є варіант плаваючих ставок податків. Законодавством установлюється гранична (максимальна) ставка податку, яка автоматично (без участі органів управління) знижується, зважаючи на підвищення ефективності роботи підприємства.

б) спрощення вимог до амортизації активів підприємств стимулює тим самим інвестиційну діяльність;

в) зменшення ставки ПДВ розширює базу оподаткування за умови скасування всіх пільг. За розрахунками експертів, при скасуванні лише деяких пільг з ПДВ ставку податку можна було б негайно зменшити до 16% без будь-яких втрат доходу.

З метою зменшення диференціації рівня життя громадян ставки непрямих податків, зокрема ПДВ, доцільно встановлювати диференційовані: використовувати занижені ставки для товарів, які включені до мінімального споживчого кошика, і завищені – для предметів розкоші. Доцільно встановлювати еластичну ставку ПДВ лише на продукцію, яка реалізується на внутрішньому ринку. Оскільки прийнятий в Україні порядок передбачає повернення ПДВ суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності, то ставка ПДВ для них залишається фіксованою [3, 43].

Знижуючи ставку ПДВ, можна змінити попит на продукцію, а отже, оподаткуванню ПДВ підлягатиме більший обсяг товарів, хоча і за нижчою ставкою. У цьому разі є можливість так відрегулювати ставки ПДВ, що при зменшеній ставці ПДВ сумарні податкові надходження збільшаться завдяки збільшенню кількості товару, який оподатковується.

2) надати право органам місцевого самоврядування запроваджувати на своїй території власні податки та збори;

- 3) питому вагу податків переносити на прямі податки;
- 4) проводити всебічну організаційну і просвітницьку роботу з платниками податків;
- 5) зробити податкове законодавство простішим, послідовним та прозорим.

Всі запропоновані заходи взаємопов'язані: зменшення державних видатків зробить можливим зниження ставок основних податків та скасування малоефективних податків без будь-яких витрат для бюджету. Податкову систему країни треба змінювати таким чином, щоб більше враховувались економічні інтереси обох сторін – держави і платників податків, а також усувалась зацікавленість платників у податкових незаконних ухиляннях [4].

Відповідно, для досягнення бажаного рівня функціонування податкової системи необхідно вживати такі основні заходи, як: спрощення механізму стягнення податків, удосконалення чинного законодавства, орієнтуючись на досвід зарубіжних країн, стимулювання та спрямування на соціальну та інвестиційну сфери, впровадження заходів для удосконалення механізму контролю за правильністю сплати податків, регулювання еластичності податків, надання додаткових повноважень органам місцевого самоврядування, зменшення необґрунтованості пільг, стримування росту податкових надходжень у відношення до ВВП, посилення системи законів по відношенню до платників податків, що приховують свої доходи.

Таким чином, на сьогоднішній час потрібно запроваджувати податкову систему з невеликою кількістю податків тому, що вона забезпечує значно більші надходження до дохідної частини бюджету. Необхідно більше звертати увагу не на види податків, а на рівень податкової ставки, механізм визначення об'єкта оподаткування, спосіб утримання, умови, за яких встановлено даний податок, досконалість закону, що регулює його справляння, узгодженість даного закону з рештою податкових законів, якість інших нормативно-правових актів, і, нарешті, самі органи стягнення податків.

Список використаних джерел:

1. Абрамова А.С. Шляхи вдосконалення обліку податкових надходжень в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conf.bsfa.edu.ua/sections>
2. Мартинюк В.П. Факторний аналіз чинників впливу на розміри податкових надходжень до державного бюджету України / В.П. Мартинюк // Фінанси України – 2011 - №1. – С. 18-23.
3. Онищенко В.С. Організація роботи з платниками у податковій службі України / Онищенко В.С. // Вісник податкової служби України. – 2011. - №28. – С. 42-45.
4. Етапи реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://delo.ua/businessman/etapi-reformuvannja-podatkovoji-sistemi-ukrajini-245393/>

*Артем Бельмес, студент
Національний університет
Державної податкової служби України, м. Ірпінь
Науковий керівник: Даниленко Ю.В., к.е.н., доцент*

НАСЛІДКИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКУ НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

У наш час в Україні майже усі податки сприймаються негативно та піддаються постійній критиці, але найбільше питань та суперечок виникає довкола справляння податку на додану вартість (далі – ПДВ). Головна проблема адміністрування ПДВ знаходиться в податковому судочинстві і законодавчій площині. Прийняття Податкового кодексу України (далі ПКУ) [3] стало важливим кроком на шляху вирішення проблем адміністрування податків та зборів і ПДВ зокрема.

Дослідження проблем справляння ПДВ в Україні залишається в центрі уваги багатьох вітчизняних науковців та практиків, серед яких варто відзначити: В. Андрущенко, В. Буряковський, З. Варналій, В. Вишневський, О. Данілов, А. Дрига, Т. Єфименко, Ю. Іванов, А. Крисоватий, І. Лютий, В. Мельник, Т. Паянок, М. Петренко, А. Соколовська, Ф. Ярошенко, які у своїх працях досліджували питання пов'язані з ефективністю справляння ПДВ в Україні. У працях наведених вчених запропоновано вдосконалення механізму адміністрування ПДВ з різних позицій. Проте, враховуючи постійні зміни, які вносяться до вітчизняного законодавства, проблеми адміністрування ПДВ залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

28 грудня 2014 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28 грудня 2014 р. №71-VIII (надалі – Закон) [2]. Законом № 71-VIII скасовано окремі норми Закону України від 31 липня 2014 року № 1621-VII "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України", з урахуванням змін, внесених до нього Законом України від 07 жовтня 2014 року № 1690-VII "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення оподаткування інвестиційної діяльності", пов'язані із запровадженням системи електронного адміністрування податку на додану вартість (надалі – ПДВ), та одночасно запроваджено нові правила такого адміністрування. Зміни, які вносяться даним Законом, передбачають внесення цілого ряду норм до Податкового кодексу України від 02 грудня 2010 року № 2755-VI (надалі – ПК України) [3]. 19 січня 2015 р. Державна фіскальна служба подала лист № 1403/799-99-19-03-01-17 з роз'ясненнями запровадження електронного адміністрування ПДВ з 2015 року, де зазначається, що система електронного адміністрування ПДВ впроваджуватиметься поетапно:

1. З 1 січня до 1 липня 2015 року (або до дати вказаній в окремій постанові ВР України) – діятиме в тестовому режимі;
2. З 1 липня 2015 року діятиме на постійній основі.

Відповідно до пункту 87.1 статті 87 ПК України визначається, що джерелами самостійної сплати грошових зобов'язань або погашення податкового боргу платника податків є будь-які власні кошти, у тому числі ті, що отримані від продажу товарів (робіт, послуг), майна, випуску цінних паперів, зокрема корпоративних прав, отримані як позика (кредит), та з інших джерел, з урахуванням особливостей, визначених цією статтею, а також суми надміру сплачених платежів до відповідних бюджетів. Законом даний пункт доповнено наступним положенням: «Джерелом самостійної сплати грошових зобов'язань з податку на додану вартість є суми коштів, що обліковуються в системі електронного адміністрування податку на додану вартість.

Як наслідок, у разі нестачі коштів на рахунку, що знаходиться в електронній системі адміністрування ПДВ, контролюючий орган задля погашення зобов'язання може використати кошти з інших рахунків платника, в тому числі його особистих рахунків, не пов'язаних з веденням господарської діяльності.

Також встановлено, що анулювання реєстрації платника ПДВ призводить до закриття рахунків в системі електронного адміністрування ПДВ, а залишок коштів на такому рахунку перераховується до бюджету.

Такі положення викликають ряд запитань, що пов'язані зі статусом коштів на рахунку в системі електронного адміністрування ПДВ, адже лише частина із сум на відповідних рахунках підлягає перерахуванню до бюджету.

Потрапляючи до бюджету, ці суми втрачають статус коштів, що перебувають в системі електронного адміністрування ПДВ, а тому на них не поширюватимуться обмеження з приводу напрямків їх використання.

Для того, щоб повернути дані кошти, стаття 43 ПК України передбачає механізм подання заяви про повернення надміру сплачених грошових зобов'язань. Але таку процедуру можливо виконати лише після повного погашення податкового боргу платника податків.

Законом встановлюється обов'язок стосовно подання звітності з ПДВ засобами електронного зв'язку. Дана звітність в силу пункту 49.17 статті 49 ПК України подається через автоматизовану систему «Єдине вікно подання електронної звітності». Ця система повністю базується на використанні мережі Інтернет, а тому зупинки чи збої в роботі цих систем можуть призводити до дестабілізації роботи підприємства, безпідставного застосування до платника податків штрафних санкцій за порушення податкового законодавства, несвоєчасної сплати податку до бюджету. До внесення змін платник ПДВ в силу дії підпункту «б» пункту 49.3 статті 49 ПК України міг відправити звітність з ПДВ поштою, при цьому не порушивши строки її подання.

Наразі не визначено, яким чином платнику податків можна належним чином виконати обов'язок подання звітності з ПДВ у зв'язку зі збоями в роботі

«Єдиного вікна подання електронної звітності». Також не визначено, чи можуть витяги з даної системи слугувати доказами в адміністративному та судовому провадженні у зв'язку з відсутністю паперової звітності з ПДВ.

Ознайомившись з деякими пунктами запровадженої системи електронного адміністрування ПДВ, можна стверджувати, що вона спричиняє постійне відволікання обігових коштів у суб'єктів господарювання, що у свою чергу в умовах економічної нестабільності може призвести до їх банкрутства.

Реалізація у суб'єктів господарювання механізму електронного адміністрування ПДВ потребує значних додаткових трудових і технічних ресурсів з метою постійного моніторингу операцій в системі електронного адміністрування. Порівняно з раніше діючим механізмом реєстрації податкових накладних, значна кількість податкових накладних, які задіяні в системі електронного адміністрування ПДВ значно збільшує навантаження в роботі електронних систем.[1]

Отже, запровадження системи електронного адміністрування ПДВ, перш за все, призводить до додаткового відтоку грошових коштів платників податків, платники податків будуть зобов'язані сплачувати ПДВ авансом, а не за наслідками подачі податкової декларації з ПДВ, як це було раніше. Також, в залежності від структури та хронології оподатковуваних операцій протягом місяця у платників податків може виникнути переплата з ПДВ, яку неможливо буде повернути на розрахунковий рахунок платника податку до моменту анулювання реєстрації платника ПДВ. Таким чином, переплачені кошти будуть «заморожені» на невизначений час.

Також одним з наслідків впровадження електронної системи адміністрування ПДВ є залежність покупця від «добросовісності» продавця, оскільки якщо продавець не зареєструє податкову накладну в Єдиному реєстрі податкових накладних, покупець не матиме права на податковий кредит, навіть якщо подасть скаргу на такого продавця. Крім того, платнику податку доведеться постійно контролювати свій баланс, в межах якого він може зареєструвати податкові накладні в Єдиному реєстрі податкових накладних і у

випадку недостатності такого балансу – поповнювати ПДВ-рахунок грошима. Це суттєво збільшує витрати платника податків на адміністрування ПДВ.

Введення чіткого критерію розмежування сум коштів, які знаходяться на рахунку платника податків в системі електронного адміністрування ПДВ, дозволить встановити особливий правовий режим для окремих сум коштів на відповідному рахунку. Це, в свою чергу, дасть можливість спростити механізм повернення коштів платника податків і суттєво спростить адміністрування в рамках даної процедури. Варто відзначити необхідність на законодавчому рівні забезпечити можливість захисту прав платників ПДВ у разі неможливості належним чином виконати обов'язок подання звітності з ПДВ не з вини платника.

Список використаних джерел:

1. Буде скасовано електронне адміністрування податку на додану вартість // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/news/bude-skasovano-elektronne-administruvannya-podatku-na-dodanu-vartist.html>
2. Закон України від 28.12.2014 № 71-VIII “Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи”.
3. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України, 2011 р., № 13, / № 13-14, № 15-16, № 17 /, ст. 112.

*Тетяна Бутурлакiна, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фiнансiв i банкiвської справи
ДВНЗ «Ужгородський нацiональний унiверситет», м. Ужгород*

АКТУАЛЬНІ РЕФОРМИ В УКРАЇНІ: БЮДЖЕТНО-ФІНАНСОВА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ РЕГІОНАМИ

Бюджетно-фінансова децентралізація як одна із складових процесу управління є не лише каналом перерозподілу коштів від бюджетів одного рівня до іншого, але й регулюючим механізмом, що здатен реально впливати на регіональний розвиток – формувати фінансову самодостатність територіальних громад, оптимізувати процеси перерозподілу бюджетних ресурсів між територіями, активізувати місцевий економічний розвиток, забезпечувати населення територіальних громад суспільними послугами на законодавчо

визначеному рівні, вирішувати соціальні проблеми. Параметри бюджетно-фінансової децентралізації є індикаторами, за якими можна оцінити задекларовані ступінь децентралізації управління загалом.

Поняття фінансової децентралізації має політичні, економічні й інституційні аспекти міжбюджетних відносин і охоплює широкі сфери діяльності – від ефективності функціонування державних інститутів та розвитку стабільної фінансової інфраструктури до вдосконалення механізмів фінансових трансфертів та підтримки системи соціального страхування. Ефективно розроблена політика бюджетно-фінансової децентралізації має зміцнювати місцеву автономію і сприяти підвищенню політичної відповідальності, економічної ефективності, відкритості управлінських рішень[3].

Децентралізація – це передача значних повноважень та бюджетів від державних органів органам місцевого самоврядування так, аби якомога більше повноважень мали органи самоврядування базового рівня, де такі повноваження можна реалізовувати найбільш успішно.

Бюджетно-фінансова децентралізація є залежною від розподілу повноважень та їх узгодження між виконавчою та представницькою владою. Для оцінки ступеня бюджетно-фінансової децентралізації використовують показник частки регіональних (місцевих) рівнів управління у доходах і видатках консолідованого бюджету. У більшості країн світу ці показники зростають. Відносно стабільною залишається ситуація у невеликій групі країн (Данії, Бельгії, Німеччині, Нідерландах), у деяких країнах частка бюджетів місцевих органів підвищувалась (в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, Люксембурзі), а в деяких знижувалась (у країнах ЦСЄ, Швеції, Швейцарії, Великобританії). Відносне зниження частки місцевих видатків у країнах ЦСЄ не може розглядатися як послаблення децентралізації, більшою мірою воно пояснюється принциповими змінами розрахунків ЄС. Що стосується країн Західної Європи, то воно пояснюється або звуженням державного сектора

(наприклад, внаслідок приватизації муніципальної власності), або скороченням суспільних видатків[5].

Фінансова децентралізація ґрунтується на реалізації принципу субсидіарності – передачі владних повноважень на найнижчий рівень управління для найбільш ефективної реалізації. Таким чином, рішення у державі приймаються на нижчому можливому рівні, а верхні ланки управління можуть вдаватись до будь-яких дій тільки у тому разі, якщо ці дії будуть ефективніші за відповідні дії нижніх ланок.

Цей принцип знаходить своє відображення у теорії громадського самоврядування чи муніципального дуалізму (Німеччина, ХІХ ст.), що синтезує ідеї теорії природних прав общини та державної теорії місцевого самоврядування. В її основі лежить теза, що органи місцевого самоврядування мають власну, природну, а отже, суверенну компетенцію тільки у сфері неполітичних відносин.

В Європі ідеї субсидіарності мають давню історію і пов'язані з католицькою традицією, згідно якої суспільство може втручатись у справи людини, тільки коли дії родини та регіональної релігійної громади виявляються неефективними[2].

Принцип субсидіарності є одним з наріжних каменів законодавства Європейського союзу і базовою вимогою Європейської хартії про місцеве самоврядування, яку Україна ратифікувала у 1996 році. Європейська хартія місцевого самоврядування закріплює в європейському законодавстві принцип субсидіарності як такий, що визначає розподіл повноважень різних рівнів публічної влади у державі[1]. Теза про неможливість європейської інтеграції без впровадження субсидіарності доводиться величезною кількістю досліджень, і її можна вважати аксіомою.

Слово латинського походження "субсидіарність" в українському перекладі означає допомогу, додатковість, другорядність, залишковість. Субсидіарність влади, таким чином, означає, що вищі ланки управління мають бути додатковими, або другорядними при вирішенні задач, які виникають на

нижніх ланках місцевого самоврядування. Звідси переосмислення самої філософії врядування - принцип субсидіарності вимагає розбудови системи врядування не зверху вниз, а знизу вверху. Принципово, для цього існують дві можливі форми[2]:

- перша форма субсидіарності - інкапсуляція повноважень нижніх ланок управління від втручання верхніх; допускає управлінські вертикалі, однак забороняє наскрізне керування зверху вниз, тобто перебирання верхніми ланками повноважень нижніх, які, таким чином, розподіляються знизу вверху за залишковим принципом: верхнім ланкам передаються тільки ті з них, які залишились нерозподіленими після визначення повноважень нижніх;
- друга форма субсидіарності - децентралізація влади: верхні ланки отримують від нижніх обмежене коло функцій і діють, фактично, на одному з ними рівні; ілюструється діяльністю деяких федеративних утворень.

Крайня форма субсидіарності - федералізація. Принцип субсидіарності сповідують всі країни Європи (говорять, навіть, про Європу, що складається з регіонів, а не країн), але федеративними є тільки невелика їх кількість - Австрія, Бельгія, Боснія та Герцеговина, Німеччина, Сербія та Чорногорія, Швейцарія. Федерація - це не тільки адміністративна та бюджетна автономія регіонів. Суб'єкти федерацій, як правило, мають власні конституції та громадянство (на додаток до федерального). Однак, головним є те, що у федеративній державі законодавство завжди ділиться на федеративне та суб'єктів федерації, де законодавчі органи можуть приймати власні закони. На нинішньому етапі державного будівництва України це було б явно деструктивним.

Таким чином, гарантія територіальної цілісності України є базовою умовою децентралізації державної влади на користь збільшення прав регіонів, і це є природним обмеженням на застосування даної форми субсидіарності. Субсидіарність у формі федералізації, навпаки, сприяла би територіальному розмежуванню з непередбачуваними наслідками[4]. Тобто субсидіарність в Україні можлива до тієї межі, до якої зберігається унітарний устрій держави.

Щодо шляхів реалізації реформи децентралізації в Україні, то першочерговим кроком є децентралізація влади, шляхом внесення змін до Конституції України, які стосуватимуться наділення органів місцевого самоврядування повноваженнями за принципом субсидіарності, утворення виконавчих органів обласних і районних рад та розподіл повноважень між ними, реорганізація місцевих державних адміністрацій в органи префектурного типу та чітке визначення адміністративно-територіальної одиниці базового рівня.

Наступна складова реформи - власне фінансова децентралізація в Україні. Прийняті Верховною Радою у грудні 2014 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів України – найбільші за останні роки кроки у напрямку бюджетної децентралізації. Нове бюджетне законодавство розширює права місцевих органів влади та надає їм повну бюджетну самостійність, а також розширює джерела наповнення місцевих бюджетів.

Отже, якщо федералізація означає передачу значних повноважень на рівень регіонів (області), то децентралізація і реформа місцевого самоврядування робить ставку на громади.

При цьому не слід забувати про потенційні ризики - передаючи ресурси і повноваження лише на регіональний рівень можна відтворити централізовану та корумповану систему влади, тільки на регіональному рівні[6].

Сьогодні важливо створити сильне місцеве самоврядування як стабільну основу, решту питань територій можна вирішувати поступово шляхом конструктивного політичного діалогу. Передача повноважень, фінансових зокрема, від держави до територій регіонального та місцевого рівнів — це питання, що вимагає першочергового розгляду. Проте не існує жодної моделі чи методології, яка дозволила б чітко сформулювати це питання. Розподіл повноважень найчастіше залежить від історичного шляху, практики й рівня розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування, Страсбург, 15 жовтня 1985 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_036
2. Їжак Олексій. Принцип субсидіарності ЄС і межі його застосування в Україні / О. Їжак. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.db.niss.gov.ua/docs/polmil/185.htm>
3. Моргос Петро. Процес децентралізації: деякі основні концепції розподілу повноважень між державним, регіональним та місцевим рівнями влади / П. Моргос // Економічний часопис ХХІ. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://soskin.info/ea/2006/5-6/20060513.html>
4. Сироткин С. Не путать федерализм с бюрократической централизацией // - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.hrights.ru/text/b12/Chapter12.htm>.
5. Pamfil Claudia. Envolving Intergovernmental Relations for Effective Development in the Context of Regionalization. – Budapest : LGI/OSI, 2003. – 110 p.
6. Swianiewicz P. Foundations of Fiscal Decentralization. Benchmarking Guide for Countries in Transition. – Budapest: LGI/OSI, 2003. – 77 p.

*Тетяна Василькова, к. е. н., доцент, професор кафедри
Тетяна Микитенко, к. е. н., доцент, доцент кафедри
Національний університет Державної податкової служби України, м.Ірпінь*

МОНІТОРИНГ ФІСКАЛЬНИХ РИЗИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Необхідність негайного реформування податкової сфери зумовлено перебуванням держави в складній фінансово-економічній ситуації. Суспільно-політичні події 2013-2015 років проявили ряд прихованих економічних проблем, зокрема, у фіскальній сфері. У зв'язку з цим надзвичайно важливе значення має прозора, ефективна податкова політика, направлена на перехід від наглядово-каральної функції фіскальних органів до обслуговуючої, що допомагає у нарахуванні та проведенні сплати податків, а не має на меті наповнення бюджету за рахунок фінансових санкцій та переплат [1].

Зростання частоти виникнення, модифікації та масштабів негативного прояву ризикових ситуацій в оподаткуванні підприємств вимагають систематично проводити їх податковий моніторинг.

Податковий моніторинг є формою фіскального контролю, яка полягає у спостереженні, комплексному аналізі, встановленні причинно-наслідкових зв'язків з метою оперативної оцінки фактичного стану діяльності платника на предмет відповідності вимогам податкового законодавства, виявлення та

запобігання податкових ризиків, причин і умов, що сприяють їх виникненню, без використання повноважень, наданих контролюючим органам для проведення перевірок.

Відповідно до Податкового кодексу України моніторингу підлягають лише контрольовані операції з трансфертного ціноутворення та розрахунки з бюджетом підприємств, акціонерних, холдингових компаній, інших суб'єктів господарювання з часткою державної власності.

Подібна форма податкового контролю широко застосовується в міжнародній практиці та є ефективним інструментом протидії тіньовій економіці. Зокрема, вперше податковий моніторинг запроваджено в Нідерландах в 2005 році за участі 20 великих підприємств. Позитивні результати набули поширення в Австралії, Великобританії, Ірландії, США, Південній Кореї, Швеції та ін.

Суть процедури полягає в укладанні спеціальної двосторонньої угоди між платником податків та фіскальними органами та відстеження в режимі он-лайн фінансово-господарських операцій платника податків щодо правильності обчислення, повноти і своєчасності сплати платежів і зборів. При цьому добросовісний платник податків інформує податкову службу про фіскальні ризики господарських операцій та тільки після отримання відповіді здійснює необхідні дії або утримується від них.

На відміну від податкової перевірки моніторинг дає можливість суб'єктам господарювання виправити порушення, попередити фіскальні ризики і уникнути санкцій. Контролюючий орган, не застосовуючи штрафних санкцій, дає платнику письмові рекомендації щодо усунення порушень та очікує, що надалі у своїй діяльності платник буде керуватись принципом законності.

Особливо актуальним буде запровадження податкового моніторингу у діяльності великих платників податків, що дозволить кардинальним чином змінити формат спілкування фіскальних органів, а у перспективі поширити на середній і малий бізнес.

Основна мета горизонтального моніторингу – створення партнерських взаємовідносин податкових органів з великими платниками податків шляхом своєчасного реагування та попередження ними ризикових операцій, які можуть призвести до порушень податкового, валютного та іншого законодавства, контроль за якими здійснюється податковими органами [3].

Отже, запровадження у практику вітчизняних підприємств податкового моніторингу сприятиме розширенню функцій податкового контролю від контрольно-ретроспективних до сервісно-консультаційних, клієнтоорієнтованих та прогнозно-профілактичних, стимулюватиме інвестиційно-інноваційну активність платників податків та забезпечить принципово новий стиль організації праці податкового інспектора.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020": Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015// Електронний ресурс.- Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
2. Податковий кодекс України (із змінами, внесеними згідно із Законом №72-VIII від 28 грудня 2014 року №72-VIII // Електронний ресурс.-Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/>
3. Гензель В. Практика применения горизонтального мониторинга // Налоговый вестник. – 2013. – № 6. – С. 65-68.

***Наталія Вдовенко**, д.е.н., доцент
професор кафедри глобальної економіки, завідувач кафедри
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА ЗА УМОВ РОЗПОЧАТИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Світ на межі другого та третього тисячоліть стрімко змінюється. Новим змістом наповнюються усі сфери суспільного життя. Набуває нових рис увесь усталений, звичний порядок планетарного життя, перебудовується його устрій.

Україна перебуває на порозі нової історичної епохи, найважливішою ознакою якої є стрімке наростання процесів глобалізації та європейської інтеграції, що є об'єктивними і здійснюються незалежно від волі чи бажання окремих країн саме для вирішення питань продовольчого забезпечення

харчовими продуктами. За таких умов важливим є розуміння саме нових явищ, щоб визначити раціональну і ефективну стратегію поведінки, і в тому числі стратегію поведінки на рівні галузей аграрного сектору економіки.

Питання створення умов для гарантованого доступу у необхідній кількості до продуктів харчування як рослинного так і тваринного походження отримали новий імпульс свого розвитку на міжнародному рівні. Слід зважити й на те, що вирішення даної проблеми буде залежати від раціонального використання природних та рибних ресурсів, науково-технічного прогресу, рівня державної підтримки та регулювання розвитку перспективних видів діяльності пов'язаних з продовольством, зокрема і рибного господарства та аквакультури.

В Україні бюджетна політика щодо рибної галузі останнім часом була недостатньо послідовною, як в питаннях реалізації бюджетних програм, так і обсягах їх фінансування. Протягом останніх років обсяги бюджетних асигнувань, спрямованих на фінансування галузі поступово зросли з 111,8 тис. грн. до 438,9 тис. грн. на рік. При цьому зростання обсягів державної фінансової підтримки не сприяло підвищенню ефективності рибогосподарської діяльності. Слід відмітити, що на прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державними замовленнями у сфері рибного господарства в середньому в рік виділяли 3 379,25 тис. грн, що становить 1,1 % від загальної суми витрат. Проте визнаючи значення і об'єктивну необхідність підтримки рибної галузі, державі складно необхідні фінансові ресурси для її реалізації. Останні роки не сприяють вирішенню невідкладних економічних завдань, але, заявивши про європейську інтеграцію, стремління зайняти пристойне місце серед розвинутих країн, не можна ігнорувати економічні проблеми, які будуть мати незворотні наслідки.

За таких умов державна підтримка, з одного боку, має виходити з можливостей бюджету, з іншого – бути достатньою для того, щоб разом з іншими важелями державного регулювання дати можливість рибному господарству України забезпечити сталий розвиток. Бюджетне фінансування на проведення робіт з відтворення риби здійснюють за наступними напрямками:

I. Забезпечення роботи державних рибовідтворювальних комплексів (щороку проводять роботи з відтворення та випуску молоді різних видів риб у рибогосподарські водні об'єкти України, оскільки ці ресурси є стратегічним державним харчовим резервом країни).

II. Проведення робіт з відтворення риби у рамках бюджетної програми “Відтворення водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах та Азово-Чорноморському басейні”. В рамках програми не повністю узгоджена бюджетна політика держави з інвестиційно-інноваційною моделлю розвитку, оскільки кошти надходять лише у IV кварталі, що призводить до неможливості проведення відтворювальних робіт з осетровими та кефалевими видами риб, нерест яких проходить у ранній весняний період.

Очевидно, що можливості бюджету не забезпечили необхідні обсяги фінансової підтримки виробництва риби і, отже, бюджетні засоби не можна розглядати як основне джерело для розвитку даної сфери. Тому, слід поєднати різні форми й методи регулювання, формувати умови залучення грошових коштів для розвитку аквакультури із різних джерел (власний капітал, кредити, приватні інвестиції) за рахунок чого впливати на розширення інвестиційної активності в досліджуваній галузі аграрного сектору економіки. Розв'язання піднятих проблем вимагає продуманої політики з боку держави у цій сфері. Саме з цією метою було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України від 11.08.2010 № 794 “Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів” [2, С. 53] для часткової компенсації відсоткової ставки за залученими коротко -, середньо - та довгостроковими кредитами та позиками. Компенсація надається рибницьким, рибальським та риболовецьким підприємствам, які провадять свою діяльність у внутрішніх водоймах та береговим рибопереробним підприємствам – для закупівлі рибопосадкового матеріалу, пально-мастильних матеріалів,

енергоносіїв, кормів, рибної сировини, тари для рибної продукції, ветеринарних препаратів, обладнання, запасних частин для ремонту техніки та суден.

Тому, необхідно враховувати, що заходи загальної економічної політики недостатні для вирішення складних питань розвитку аквакультури в умовах глобальних трансформаційних перетворень. Слід забезпечити досягнення випереджувальних темпів приросту інвестицій за рахунок внутрішніх та зовнішніх джерел, формування аграрної політики, яка визначає роль і місце держави в забезпеченні сталого розвитку галузі, а також форми, методи й механізми підтримки підприємств, зайнятих відтворенням, вирощуванням, виловом риби і виробництвом продукції, які відповідали б сучасним вимогам галузевого розвитку за умов розпочатих євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел:

1. Про рибу, інші водні живі ресурси та харчову продукцію з них від 06.02.2003 № 486-IV: Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 15. – С.107.
2. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення фінансової підтримки суб'єктів господарювання агропромислового комплексу через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.08.2010 № 794 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 67. – С. 53.

*Уляна Владичин, к.е.н., доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу
Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів*

ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНОЗЕМНОГО БАНКІВНИЦТВА В УКРАЇНІ

Іноземне банківництво в Україні у сучасний період його розвитку зазнає постійних трансформацій і змін. Це пов'язано з загальним економічним і політичним становищем у країні, а також постійними змінами в законодавчих та нормативних вимогах до функціонування банківської системи. Одним із важливих критеріїв, який може слугувати стимулювальним чинником залучення іноземних інвесторів у банківську систему та економіку України, є податкове регулювання та виявлення першочергових методологічних засад

його застосування.

Систему оподаткування діяльності банків з іноземним капіталом і філій іноземних банківських установ на території України, на наш погляд, треба розглядати з двох позицій: по-перше, проведення аналізу та виявлення особливостей оподаткування іноземних інвесторів (які оподатковують згідно з законодавством України [4]) та оподаткування при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; по-друге, оподаткування діяльності банків з іноземним капіталом і філій іноземних банків, які функціонують в Україні, де банки з іноземним капіталом (оскільки вони зареєстровані в Україні та є резидентами) підлягають загальним вимогам до оподаткування банків.

Науковці зауважують, що податкове регулювання є дуже складною системою, яка ефективна лише тоді, коли в основу покладені ефективні принципи податкових відносин [1]. Аналіз різних наукових позицій авторів [3, с. 128; 2, с. 223–267; 7; 6, с. 104–105] дає підстави сформулювати головні принципи, які мають стати основою оподаткування іноземного банківництва. Зокрема, до них зачисляємо (рис. 1):

– принцип обов’язковості (полягає в необхідності банку з іноземним капіталом і філії іноземного банку сплачувати податки державі, на території якої зареєстрований (акредитовано) та функціонує банк (філія));

Рис. 1. Принципи податкового регулювання іноземного банківництва

– принцип пропорційності (визначає необхідність пропорційного розподілу податкового навантаження на об’єкти оподаткування та застосування однакових податкових ставок для суб’єктів однієї сфери діяльності);

– принцип необтяжливості (передбачає визначення розміру податків, які б мали змогу сплачувати суб’єкти іноземного банківництва, відкрито і прозоро

провадити свою діяльність, не приховуючи інформацію та не ухиляючись від оподаткування);

– принцип стабільності (полягає у гарантуванні державою стабільності кількості видів і розмірів податків на певний визначений строк (згідно з законодавством України при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності такий строк становить 5 років [5]));

– принцип правового забезпечення (виявляє необхідність законодавчого закріплення та врегулювання питань оподаткування банків з іноземним капіталом і філій іноземних банків);

– принцип стимулювання (полягає у тому, що в оподаткуванні треба використовувати такі інструменти (податкові пільги, стимули, створення страхових резервів, які в податковому обліку кваліфікують як надання банком податкових пільг, тощо), які б стимулювали іноземних інвесторів до вкладення коштів в економіку країни й активізували їхню діяльність на території країни, яка залучає інвестиції);

– принцип відповідальності (передбачає дотримання вимог державних органів щодо нарахування та сплати податкових платежів, визначення за порушення й ухилення від оподаткування відповідних санкцій у вигляді штрафів, пені тощо).

Отже, застосування виділених принципів дозволить сформувати систему податкового регулювання іноземного банківництва в Україні, яка стимулюватиме залучення іноземних банківських капіталів, дозволить банками з іноземним капіталом ефективно функціонувати в країні та забезпечить додаткові надходження до бюджету.

Список використаних джерел:

1. Гланц В.Н. Сутність та елементи податкового регулювання / В.Н. Гланц // Вісник Української академії банківської справи. – 2011. – № 2. – С. 92–96.
2. Кенэ Ф. Избранные экономические произведения / Ф. Кенэ ; [пер. с фр.]. – М. : Изд-во соц.-эконом. лит-ры, 1960. – 538 с.
3. Майбурд Е.М. Введение в историю экономической мысли. От пророков до профессоров / Е.М. Майбурд. – М. : Дело; Вита-Пресс, 1996. – 560 с.
4. Про захист іноземних інвестицій : Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1540a-12>.

5. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.

6. Синчак В.П. Ретроспектива податкових принципів у контексті сучасних наукових підходів / В.П. Синчак // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 98–106.

7. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов / А. Смит [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://www.e-reading-lib.org/book.php?book=100806>.

*Альона Дубонос, аспірант
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України, м. Харків
Науковий керівник: Іванов Ю. Б., д.е.н., професор*

АЛГОРИТМ ВИБОРУ ТА ОБГРУНТУВАННЯ ІНСТРУМЕНТІВ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Під час формування державної політики будь-якого напрямку особливого значення набуває методика вибору напрямів її реалізації. Оскільки проблемам та цілям державної політики бракує визначеності та впорядкованості, розробка рекомендацій або їх безпосередній вибір конкретного інструменту або їх набору є складним та суперечливим завданням [1, с. 119].

Вказане питання ускладнюється тією обставиною, що на сьогодні в політичній теорії розроблено широкий перелік інструментів та механізмів державного управління та регулювання. Розгляд повного спектру політичних інструментів, як нормативних, так і ненормативних, має істотне значення, оскільки державні діячі мають визначити найбільш дієві, ефективні, справедливі, прийнятні (для уряду і суспільства), інструменти втручання [2]. Важливість розв'язання соціально-економічних проблем у комплексі з податковою політикою в Україні дещо звужує коло необхідних інструментів, проте їх варіативний ряд залишається достатньо широким. Така різноманітність наявних інструментів та засобів державної політики викликає потребу у виробленні критеріїв та алгоритму їх вибору.

Вибір та обґрунтування інструментів державного регулювання будь-якої сфери мають базуватися на наступних принципах [3]:

1. Застосування регулювання тільки у випадках, коли проблема вимагає втручання. Стабільне функціонування економіки країни можливе лише тоді, коли втручання уряду відбувається при неможливості ринку самостійно розв'язати певну проблему.

2. Пошук та визначення всіх реальних альтернатив державному регулюванню. У певному ступені вказаний принцип корелює з попереднім, оскільки тільки цілковита відсутність інших альтернатив є підставою для застосування інструментів державного регулювання.

3. Перевищення вигод над ризиками (наслідками) від невтручання, а також витрат уряду і сторін, на які впливатиме регулювання. Цей принцип є відображенням індикатору ефективності державного регулювання.

4. Оцінка суспільних думок та потреб шляхом консультацій із підприємствами, особами, групами, на які впливатиме регулювання.

5. Зосередження уваги на меті, якої необхідно досягти, а не на засобах її досягнення. Вказане положення стає особливо актуальним в умовах вітчизняного господарювання та його регуляторного середовища, коли уряд витрачає значні зусилля на вибір конкретних інструментів, часто забуваючи про мету, для досягнення якої вони мали б використовуватись.

6. Визначення ресурсів, необхідних для дієвого здійснення і виконання. Недостатність або цілковита відсутність певних ресурсів може стати причиною відмови від існуючої стратегії державного регулювання та пошуку альтернативних інструментів його здійснення.

7. Спрощення, зведення до мінімуму і, при можливості, уникнення тягара паперової роботи і технологічних вимог. Саме високий рівень бюрократизації регуляторного процесу стає причиною неефективної його реалізації в Україні.

8. Визначення терміну завершення або перегляду державної політики. Встановлення точних строків реалізації конкретного регуляторного заходу є важливою умовою для ефективного здійснення державного регулювання, яке

має оперативно реагувати на зміну соціально-економічної ситуації не тільки в країні, але в світі в цілому.

Розглянуті принципи набувають значної актуальності в Україні, де процес державного регулювання в цілому та вибір інструментів податкового регулювання соціально-економічного розвитку територій зокрема характеризуються відсутністю системності, гнучкості та наукової обґрунтованості.

Методологія вибору та обґрунтування напрямів податкового регулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад може бути представлена у вигляді сукупності послідовних етапів:

1) аналіз проблеми (аналіз стану та тенденцій соціально-економічного розвитку територій; формулювання проблеми, цілей та завдань податкової політики);

2) встановлення критеріїв оцінки проблеми;

3) визначення альтернативних інструментів податкового регулювання (опитування експертів та цільових груп; огляд літератури; наукові дослідження та експерименти; узагальнення і класифікація фактів і явищ; порівняльний аналіз та аналогії);

4) вибір конкретних інструментів податкового регулювання (прогнозування наслідків від застосування інструментів; встановлення критеріїв вибору та обґрунтування інструментів).

Отже, наведена методологія обґрунтування інструментів податкового регулювання соціально-економічного розвитку територіальних громад є невід'ємною частиною моніторингових досліджень, що дають змогу всебічно проаналізувати сучасний стан і тенденції економічного та соціального розвитку територій України; виявити позитивні та негативні чинників впливу на процеси розвитку територіальних громад; діагностувати реальні і потенційні проблеми та розробити рекомендації щодо їх усунення; прогнозувати соціально-економічну ситуацію і визначити напрями розвитку територіальних громад.

Список використаних джерел:

1. Браун М. Пол. Посібник з аналізу державної політики / Пер. з англ. – К.: Основи, 2000. – 243 с.
2. Contemporary Government Challenges. Smarter policy: choosing policy instruments and working with others to influence behaviour [Електронний ресурс] / Australian Government. – Режим доступу: <http://www.apsc.gov.au/publications09/smarterpolicy.htm>.
3. The Ontario Cabinet Decision-Making System: Procedures Guide / Government of Ontario. – Toronto: Queen's Printer for Ontario. 1997, May.

*Ольга Іванова, к.е.н., доцент
докторант*

*Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України, м. Харків*

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Важливим напрямом реформування, зазначеним у стратегії сталого розвитку "Україна-2020" [3] є проведення децентралізації та реформи регіональної політики з метою забезпечення спроможності місцевого самоврядування, формування дієвої системи територіальної організації влади в Україні, стимулювання регіонального саморозвитку, поліпшення якості життя населення. Надмірна централізація управління призводить до відсутності мотивації органів місцевого самоврядування до саморозвитку, залежності регіонів від центру, регіональної дивергенції та стає загрозою територіальної єдності держави. Ігнорування даної проблеми призводить до ускладнення вирішення наступних:

- значна залежність регіонів від центру через обмеження повноважень органів місцевого самоврядування на вирішення питань економічного розвитку регіонів, стимулювання пріоритетних напрямків, нормативного врегулювання місцевих податків і зборів та ін., що обумовлює відсутність вмотивованості органів місцевого самоврядування до активізації дій з нарощення та підвищення ефективності використання стратегічного потенціалу;

- відсутність адекватного фінансового забезпечення делегованих функцій.

Так, рівень фінансової забезпеченості делегованих повноважень з 2010 р. має

тенденцію до зниження: 88,8% у 2010 р., 80,7% у 2011 р., 80,2% у 2013 р. та близько 82,2% у 2014 р. [1] Тенденція недофінансування у 2014 р. спостерігається за державним управлінням - 55,4%, соц. захистом - 25,1%, охороною здоров'я - 17,1% тощо. Одночасно зі зниженням темпів приросту доходів місцевих бюджетів збільшується питома вага спрямування власних доходів на забезпечення делегованих повноважень - 25,6% у 2010 р. та 38,4% у 2014 р.) [1];

- недостатність власних джерел доходів місцевих бюджетів спричиняє зростання фінансової залежності від центру, що унеможлиблює виконання видаткові зобов'язання за рахунок власних коштів. Нераціональна структура місцевих бюджетів характеризується незначною часткою місцевих податків - 7,9% за січень-вересень 2014 рр., 6,9% та 5,2% у відповідному періоді 2013 та 2012 рр. [2] у порівнянні з загальнодержавними податками, зборами й іншим платежами - 78,6% у 2014, 80,1% у 2013 р., 80,3% у 2012 р., значним обсягом міжбюджетних трансфертів (доля трансфертів у доходах місцевих бюджетів в 2000 р. становила 28,9%, в 2005 р. – 47,3%, в 2011 р. – 53,7%, в 2013 р. – 52,4, за січень-вересень 2014 р. – 55,4 %) [2];

- низький рівень податкових надходжень у місцеві бюджети. У 2014 р. спостерігається зниження податкових надходжень на 3,7 % в порівнянні з 2013 р., у 2014 р. вони складають 86,5 % доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів). Зростання частки місцевих податків і зборів у січні-вересні 2014 р. до 7,9 % (5,8 мрд грн) [2] у доходах місцевих бюджетів є позитивною динамікою, однак недостатньою для саморозвитку;

- відсутність вмотивованості регіонів до саморозвитку. Зарегульованість економіки України призвела до значного звикання регіонів до «донорської» підтримки у вигляді прямої державної підтримки (значна доля дотацій вирівнювання у міжбюджетних трансфертах). Відсутність ефективних механізмів стимулювання органів місцевого самоврядування, спрямованих на активізацію діяльності останніх щодо забезпечення фінансової самодостатності

регіонів, заснованої на підвищенні ефективності формування та використання стратегічного потенціалу регіонів.

Основними чинниками фінансової залежності регіонів є: відсутність узгодженості інтересів бюджетів на державному, регіональному та місцевому рівнях; обмеження прав органів місцевого самоврядування; відсутність належного фінансування делегованих повноважень; невідповідність соціально-економічного розвитку областей їхньому фінансовому забезпеченню; нераціональні фінансові потоки бюджетних коштів, що супроводжуються часовими та грошовими втратами та корупційними ризиками; нераціональна структура місцевих бюджетів; відсутність механізму стимулювання регіонального саморозвитку.

Ігнорування даних тенденцій призведе до посилення фінансової залежності регіонів від центру, неякісного й неповного виконання покладених на них функцій, нераціонального використання бюджетних коштів, відсутності вмотивованості регіональних органів влади до саморозвитку, зниження рівня соціально-економічного розвитку регіонів та посилення регіональної дивергенції, зростання незадоволеності населення діями влади, загрози територіальної цілісності держави.

Розв'язання цих проблем лежить в площині врахування інтересів всіх суб'єктів податково-бюджетних відносин та приведення їх до відповідності нормам Європейської хартії місцевого самоврядування. Для зміцнення фінансового забезпечення регіонального розвитку у цьому році необхідно здійснити наступні заходи:

в межах дерегулювання в сфері регіонального розвитку: перерозподіл повноважень з управління регіональним розвитком на нижчі рівні ієрархії за принципом субсидіарності та у відповідності до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування; усунення дублювання повноважень; посилення відповідальності посадових осіб органів місцевого самоврядування за делеговані повноваження;

в межах забезпечення делегованих повноважень: наділення органів місцевого самоврядування фінансовими ресурсами відповідно до повноважень, що закріплюються законом; закріплення засад щодо забезпечення фінансової самодостатності регіонального розвитку на основі децентралізації; встановлення чітких строків проходження платіжних доручень місцевих бюджетів у системі держказначейства та посилення відповідальності за порушення строків; закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел доходів та розширення дохідної бази місцевих бюджетів;

з метою раціоналізації структури місцевих бюджетів: збільшення ролі органів регіональної влади в соціально-економічному розвитку регіонів; встановлення обґрунтованого зв'язку розміру та структури міжбюджетних трансфертів з рівнем соціально-економічного розвитку регіону; перенесення акцентів у формуванні дохідної частини бюджету із закріплених податків на місцеві; розширення повноважень органів місцевого самоврядування в межах нормативного врегулювання місцевих податків і зборів; стимулювання активізації діяльності господарюючих суб'єктів за допомогою застосування інструментів регіональної політики;

з метою стимулювання регіонального саморозвитку: забезпечення правового поля збільшення самостійності органів місцевого самоврядування в досягненні саморозвитку регіонів; законодавче закріплення власних джерел доходів місцевих бюджетів у необхідному обсязі; розробка та реалізація концепції формування потенціалу саморозвитку регіонів; запровадження горизонтальної системи вирівнювання спроможності місцевих бюджетів за доходами, спрощення механізму доступу органів місцевого самоврядування до кредитних ресурсів тощо.

Заходи з децентралізації сприятимуть створенню умов для зміцнення фінансової самодостатності регіонів, однак для стійкого соціально-економічного розвитку вони мають супроводжуватися формуванням умов для економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Асоціації міст України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua>
2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
3. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

Соломія Карп'юк, студентка

Буковинський державний фінансово-економічний університет, м. Чернівці

Науковий керівник: Савчук Т.М., старший викладач

МІСЦЕ І РОЛЬ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В ПОДАТКОВІЙ СИСТЕМІ ДЕРЖАВИ

Митна політика держави відіграє вирішальну роль у розвитку економічних відносин. Досконало побудована податкова система у сфері зовнішньоекономічної діяльності, її структура здійснюють значний вплив на функціонування економіки загалом, і на всі макроекономічні показники розвитку та підприємницьку діяльність юридичних і фізичних осіб. Отже, митні платежі виконують одну з найважливіших статей поповнення державного бюджету.

Відповідно до Податкового кодексу України митні платежі – це податки, що відповідно до Податкового кодексу або митного законодавства справляються під час переміщення або у зв'язку із переміщенням товарів через митний кордон України та контроль за справлянням яких покладено на контролюючі органи[2].

Аналіз чинного законодавства України дозволяє зробити висновок, що поняття «митні платежі» включає такі види платежів[3]:

- мито із вивезених та ввезених на територію України товарів;
- податок на додану вартість із ввезених на територію України товарів;
- акцизний податок із ввезених на територію України товарів;
- інші надходження (єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України; плата за відшкодування витрат за зберігання

товарів та транспортних засобів на складах митних органів; плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування митних органів або поза робочим часом, установленим для них; додатковий імпорتنний збір, який стягується в Україні з 26 лютого 2015р.).

Варто відокремити поняття митні податки та інші надходження. Митні податки – це непрямі податки, які стягуються із суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності при перетині товарами митного кордону (мито, акцизний податок та податок на додану вартість). Митні податки за своєю специфічністю є непрямими податками. Інші надходження – це оплата послуг, що надаються суб'єктам зовнішньоекономічної діяльності працівниками митниці [6].

Відповідно до Бюджетного кодексу України мито, податок на додану вартість, акцизний податок належать до податкових надходжень, а митні надходження – до неподаткових. У цьому зв'язку митні правовідносини переплітаються з бюджетними, які є різновидом фінансових [3].

Одним із найпоширеніших економічних заходів регулювання міжнародних економічних відносин є митний тариф, який містить деталізований перелік товарів, що оподатковуються імпортом, експортом і транзитом митом з наведенням способу нарахування, ставки мита, а також коефіцієнтів надбавок і знижок та переліку товарів, заборонених до ввезення, вивезення і транзиту відповідно до товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності [4].

Економічна роль митних платежів пов'язана, насамперед, з тим, що, впливаючи на ціну товару та відмежовуючи національний ринок від світового, підвищуючи рівень цін на товари, мито активно впливає на конкурентоспроможність товару, що, в свою чергу, позначається і на рівні накопичення капіталу, темпах розвитку, нормах прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, яка склалася в міжнародних і національних умовах виробництва.

На погляд О. Гребельника, на основі визначених завдань можна виділити

п'ять функцій митного тарифу, зокрема: регулятивну, фіскальну, захисну, стимулюючу, політичну.

Для країн, що розвиваються, та країні з трансформаційною економікою, в т. ч. і для України, митні платежі загалом все ще залишаються вагомим джерелом доходів бюджету (табл. 1).

Таблиця 1

Митні платежі у структурі доходів Державного бюджету України

Назва показника, млн. грн.	Роки			Відхилення (+/-) звітного періоду до:	
	2012	2013	2014	2012 р.	2013р.
Доходи Державного бюджету України	344711,4	337617,6	354966,2	10254,8	17348,6
Надходження митних платежів до ДБУ, в т.ч.:	134980,8	119051,9	136998,1	2017,3	17946,2
ПДВ із ввезених на територію України товарів, робіт, послуг	101604,2	96543,7	107287,3	5683,1	10743,6
АП із ввезених на територію України підакцизних товарів	9767,8	8946,8	16885,4	7087,6	7908,6
Мито	23394,2	13342,5	12608,7	-10785,5	733,8
Єдиний збір	171,4	180,2	208,2	36,8	28,0
Плата за виконання митних формальностей	43,2	38,7	38,5	-4,7	-0,2
Частка митних платежів в доходах державного бюджету (у %)	39,16	35,26	38,59	-0,57	3,33

Із таблиці ми бачимо, що найбільша частка митних платежів за досліджуваний період була у 2012 році і становила 39,16%, у 2013 році митні надходження до бюджету дещо зменшилися, а у 2014 році – знову зросли в основному за рахунок суттєвого збільшення надходжень акцизного податку. Справляння ПДВ і АП за досліджуваний період у 2013 році зменшилось, а у 2014 – зросло. Мито і плата за виконання митних формальностей мають негативну тенденцію, оскільки їхні надходження до бюджету щороку зменшуються, а справляння єдиного збору з року в рік зростає.

Зазначене дає підстави стверджувати, що категорія «митні платежі» – це комплексний правовий інститут, який об'єднує в собі норми різних галузей законодавства. У той же час у відносинах щодо обкладення митними платежами предметів, що переміщуються через митний кордон, найбільше

проявляється фінансово-правовий аспект у митній сфері. Тобто, вважаємо, що фінансово-правові норми регулюють відносини, пов'язані з митними платежами, і являють собою бюджетні й податкові відносини.

Можна зазначити, що митні платежі виконують такі завдання:

- захист економіки країни від негативного впливу іноземної конкуренції (мито завжди погіршує конкурентні умови функціонування іноземних виробників на даному ринку);
- забезпечення умов для ефективної інтеграції країни до світового економічного простору (митні платежі широко використовуються з метою поліпшення умов доступу національних товарів на іноземні ринки);
- підтримання раціонального співвідношення вивезення і ввезення товарів, валютних надходжень і витрат на території країни (митні тарифи впливають на стан платіжного балансу країни);
- створення умов для прогресивних змін у структурі виробництва і споживання товарів;
- раціоналізація товарної структури вивезення і ввезення товарів.

На сучасному етапі митне оподаткування не є досконалим і воно потребує певних змін, а саме: широке запровадження в митну діяльність інформаційних технологій; вдосконалення кодифікованих актів законодавства, що регулюють митні відносини; створення ефективних механізмів попередження правопорушень у сфері митних відносин; вироблення сучасної митної ідеології та формування сучасної митної політики з урахуванням світової практики та процесів, що відбуваються у світовій економіці.

Отже, митні платежі в сучасному економічному просторі виступають не тільки як засіб поповнення державного бюджету, але й як засіб здійснення економічної політики. Створення оптимальної моделі порядку стягнення мита та інших податків і зборів є необхідним в сучасних економічних реаліях української держави.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року № 4495-VI [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/mk/>

2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2012 року № 2755 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/nk/>
3. Оніщук Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні: фінансово-правовий аспект / Ю.В. Оніщук // Вісник Академії митної служби України. – 2012. – №1. – С. 50-54.
4. Протекціонізм у зовнішній торгівлі [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://users.kpi.kharkov.ua/pravo/intertrade-08%20antidumping.htm>
5. Константюк Н. Місце і роль державної митної служби України в системі державних фінансів / Н. Константюк // Галицький економічний вісник. – 2012. – №5(38). – С. 151-160.
6. Шталь Т.В. Митні платежі України та вплив на них членства у світовій організації торгівлі / Т.В. Шталь // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності – Випуск 1, Том 2. – 2013. – С. 192-196.

*Інна Комарова, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів і фінансово-економічної безпеки
Бердянський університет менеджменту і бізнесу, м. Бердянськ*

БЮДЖЕТНЕ ФІНАНСУВАННЯ ВИДОБУТКУ ВУГІЛЛЯ В УКРАЇНІ

В Україні вугільна галузь є однією з найбільш проблемних. Від її ефективного функціонування залежить енергетична незалежність країни та соціально-економічне становище вугледобувних регіонів. Разом з тим, вугільна промисловість України відзначається надскладними природними умовами розробки родовищ, невисоким технічним рівнем вуглевидобування, недостатньою конкурентоспроможністю. Вугільна галузь щороку потребує значних обсягів бюджетного субсидування, яке характеризується низькою економічною ефективністю та потребує нагального реформування з метою досягнення кінцевого результату – подолання збитковості вуглевидобування на шахтах державної форми власності.

В Україні більшість державних вугледобувних підприємств працюють неефективно та перебувають на державній дотації і утриманні, причому обсяги підтримки не визначаються обсягами і динамікою видобутку вугілля. Більше того, при зменшенні видобутку державним підприємствам з бюджету спрямовуються невинно зростаючі дотації. Це посилює навантаження на державний бюджет – у 2013 р. 4,4 % сукупних державних видатків України було спрямовано на підтримку вугільної галузі, у 2014 р. – 3,04 %.

Питома вага видатків на підтримку вугільної галузі у загальному обсязі видатків державного бюджету є значною: від 3,29% до 5,37%. Починаючи з

2010 року спостерігалось щорічне зростання цього показника. На підтримку вугільної галузі в Україні витрачалося близько 1% ВВП (рис. 1). Збройне протистояння на Донбасі призвело до трансформації підтримки вугільної галузі та до її зменшення в абсолютному вимірі. 2014 року на фінансування видобутку вугілля витрачено найменше за останні роки – 3,29% бюджетних кошів (0,63% ВВП).

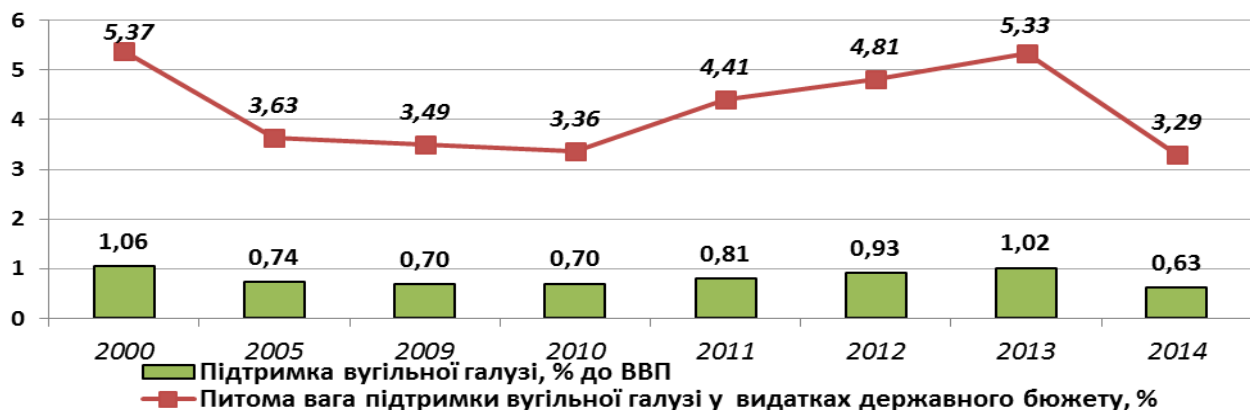

Рис. 1. Динаміка питомої ваги бюджетної підтримки вугільної галузі у ВВП та у видатках державного бюджету

За 2005-2013 роки загальна підтримка вугільної промисловості зросла у 4,7 рази. Бюджетні видатки на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції зросли за цей період у 12,8 разів, витрати на реструктуризацію – у 2 рази. Обсяги фінансування заходів з технічного переоснащення шахт зменшились у 3,6 рази (рис. 2).

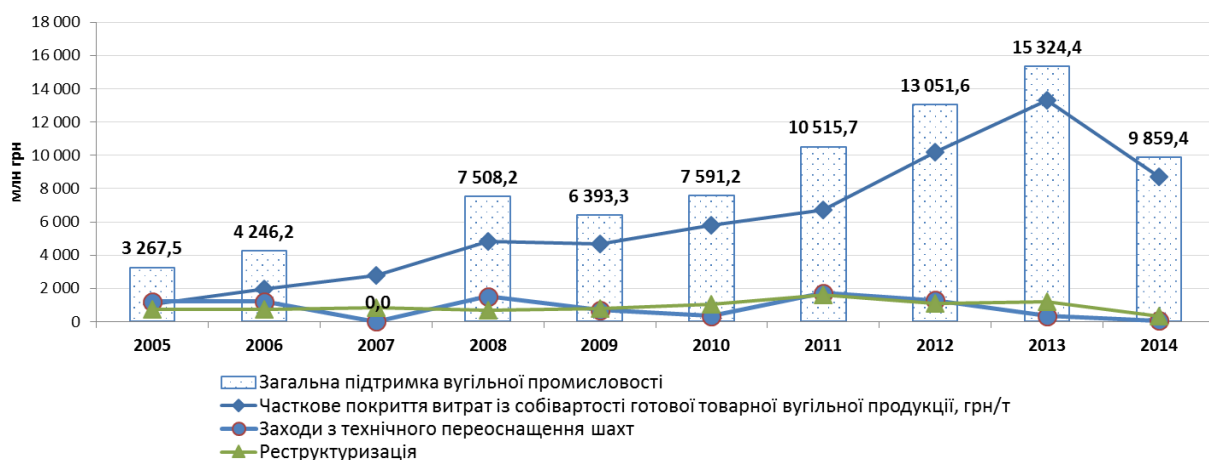

Рис 2. Динаміка складових бюджетної підтримки вугільної промисловості України

У 2014 році бюджетні видатки на видобуток вугілля значно зменшилися внаслідок скорочення видобутку вугілля через збройне протистояння на Донбасі. Загальна підтримка галузі скоротилася на 37,4% (на 5,9 млрд грн).

Найбільше значення у державних видатках на підтримку вугільної галузі займають видатки на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції. Питома вага цих видатків щороку зростає: з 31,7% видатків на підтримку галузі у 2005 році до 88,3% у 2014 році. Значні суми бюджетних коштів, що виділяються на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної продукції, дозволяють державі регулювати ціни на електроенергію, адже щорічно приблизно половина видобутого вугілля споживається теплоелектростанціями.

Негативним є факт значного зниження питомої ваги бюджетних видатків на заходи з технічного переоснащення шахт: якщо у 2005 році питома вага цих видатків була вищою, ніж видатків на часткове покриття витрат із собівартості, то у 2014 році на заходи з технічного переоснащення витрачено лише 0,6% коштів, виділених з держбюджету на підтримку галузі. Структурні зрушення у видатках на підтримку вугільної галузі останніми роками призвели до того, що практично вся сума бюджетних коштів витрачається на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної продукції (на виплату зарплат та компенсацію витрат на електроенергію).

Головними проблемами державного фінансування вугільної галузі залишаються непослідовність державної фінансової політики, економічно неефективне фінансування галузі, неефективне використання капіталовкладень за рахунок бюджетних коштів (кошти державного бюджету використовуються не на структурну модернізацію та технічне переоснащення виробництва, а на покриття збитковості виробництва за рахунок часткового покриття витрат із собівартості), неефективність програм перекваліфікації та працевлаштування вивільнених працівників шахт, недостатня ефективність фінансування заходів з профілактики травматизму та професійних захворювань, недостатнє економічне обґрунтування фінансування ліквідації вугільних шахт.

Для підвищення економічної ефективності бюджетного фінансування вугільної галузі пріоритетними мають стати:

1) розробка стратегічних напрямів реорганізації вугільної галузі шляхом укрупнення, корпоратизації, ліквідації, консервації, приватизації та передачі у концесію державних підприємств з урахуванням доцільності відновлення та ремонту шахт, яким завдано збитків під час військового протистояння на Донбасі;

2) законодавче врегулювання системи державного субсидування вугледобувних підприємств з урахуванням норм СОТ і ЄС;

3) обґрунтування заходів щодо доцільності бюджетного фінансування поетапної технічної модернізації рентабельних державних вугільних підприємств;

4) дослідження ефективності існуючих бюджетних програм, надання їм стимулюючого характеру;

5) розробка програм бюджетного фінансування перекваліфікації вивільнених працівників шахт (зокрема, вимушених переселенців), створення для них нових робочих місць (в тому числі за рахунок залучення зовнішніх інвестицій у будівництво нових виробничих потужностей);

6) розробка програм бюджетного фінансування розвитку соціальної інфраструктури монофункціональних шахтарських міст (з урахуванням фактичної можливості проведення фінансування в окремих районах Донецької та Луганської областей).

Виконання зазначених заходів дозволить зменшити економічно необґрунтовані видатки державного бюджету, направити вивільнені державні кошти на розвиток вугільних регіонів, покращити виробничо-економічні показники вугільної галузі України та наблизити їх до середніх світових показників.

Список використаних джерел:

1. Валовий внутрішній продукт України за 1990–2014 рр. [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2005/vvp/vvp_ric/vvp_u.htm

2. Звіти про виконання Державного та місцевих бюджетів України за 2002–2014 роки [Електронний ресурс] / Державне казначейство України, Міністерство фінансів України. – Режим доступу : <http://budget.rada.gov.ua/kombjudjet/control/uk/doccatalog/list?currDir=45096>.

3. Комарова І.В. Державна фінансова підтримка вугільної промисловості України / І.В. Комарова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – №3 (27). – С.106–112.

*Марина Коніна, асистент кафедри фінансів та банківської справи
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського, м.Кривий Ріг*

ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО ВІДМІННЕ ВІД ЗЕМЕЛЬНОЇ ДІЛЯНКИ ЯК ДЖЕРЕЛО НАПОВНЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Нерухомість є традиційним об'єктом оподаткування, який використовується, починаючи з XVIII сторіччя. Так, володіння нерухомістю вважалось проявом багатства людей. Завжди можна було чітко визначити об'єкт оподаткування, для якого характерні суттєві особливості: постійне місцезнаходження, тривалість існування, що забезпечували безперешкодний доступ до нього фіскальних органів. Досить легко було встановити платника податку, яким міг бути як власник нерухомості, так і орендар.

В багатьох країнах Європи XVIII ст. податок на нерухоме майно функціонував здебільшого як місцевий податок.

До початку XIX ст. податки на власність домінували у складі бюджетних доходів і лише пізніше разом із розвитком капіталізму поступилися іншим прямим і непрямим податкам [1].

Податок на нерухомість як місцевий податок існував і в радянський період, навіть під час Великої Вітчизняної війни. Слід відмітити, що базою оподаткування для обрахунку податку завжди була вартість нерухомості [3].

Уперше норма про оподаткування нерухомості почала діяти у Податковому кодексі України з 1 січня 2013 року. Розмір податку на житло визначався з огляду на житлову площу, а не загальну. Пізніше, 4 липня 2013 року, Верховна Рада ухвалила Закон №403-VII, яким було встановлено, що в

2013 році податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, нараховується фізичним особам, і цей податок ними не сплачується. Офіційно введення такого мораторію обґрунтовували необхідністю часу на формування реєстру платників, неофіційно — соціальною напругою, спричиненою невдоволенням від введення додаткового податку.

Останніми змінами до Податкового кодексу України встановлено, що оподаткуванню підлягає загальна площа об'єкта нерухомості (як житлової, так і нежитлової). Власники нерухомості не сплачуватимуть податок за: 60 м² включно (для квартир/ри); 120 м² включно (для житлового/вих будинку/ків); 180 м² (для різних типів нерухомості, одночасного володіння квартирою/рами та будинком/ками).

Дачі та садові будинки виключені з переліку об'єктів, які не підлягали оподаткуванню, а тому, починаючи з 2015 року, їх власники платитимуть податок на нерухоме майно [2].

Місцевим радам надано право збільшувати граничну межу житлової нерухомості, на яку зменшується база оподаткування. Крім цього, місцеві ради можуть встановлювати пільги з податку для фізичних осіб з урахуванням їхнього майнового стану та рівня доходів (табл.1).

Міжнародний досвід показує, що податок на нерухомість податок на нерухомість може бути однією з вагомих статей дохідної частини бюджету, а також є досить привабливим для окремих адміністративно-територіальних одиниць, оскільки сприяє ефективному використанню житлових та комерційних приміщень, а сплата безпосередньо самого податку є звичайним явищем і завдяки розвиненій системі пільг виконує роль податку з заможних.

Так, податок на нерухомість забезпечує 38% надходжень до місцевих бюджетів у Канаді (в окремих провінціях – до 81%), 33% - у Франції та близько 30% - у США (від 10% до 70%, залежно від штату). В країнах з економікою, що розвивається, податок на нерухомість становить 40-80% платежів до місцевих бюджетів.

Позитивний ефект від впровадження податку на нерухомість відчули і

країни Центрально-Східної Європи, які провели податкову реформу ще у 90-х роках.

Таблиця 1

Ставки податку на нерухомість в обласних центрах України в 2015 р.

Обласний центр	Розмір податку,грн.	Об'єкт оподаткування
Вінниця	24,36	Квартири від 60 м ² , будинки від 120 м ²
Дніпропетровськ	12,18	Квартири від 85 м ² , будинки від 200 м ²
Житомир	24,36	Квартири від 60 м ² , будинки від 120 м ²
Запоріжжя	6,09	Квартири від 120 м ² ,будинки від 250 м ²
Івано-Франківськ	12,18	Квартири від 120 м ² ,будинки від 240 м ²
Київ	12,18	Квартири від 60 м ² , будинки від 120 м ²
Кіровоград	6,09	Квартири від 75 м ² , будинки від 150 м ²
Луцьк	6,09	Квартири від 60 м ² , будинки від 120 м ²
Львів	6,09/12,18	Квартири від 80 м ² / будинки від 160 м ²
Миколаїв	12,18	Квартири від 120 м ² /будинки від 250 м ²
Одеса	12,18	Квартири від 120 м ² , будинки від 250 м ²
Полтава	12,18	Квартири від 90 м ² , будинки від 200 м ²
Рівне	6,09	Квартири від 70 м ² , будинки від 150 м ²
Суми	8,5/18,30	Квартири від 80 м ² /будинки від 160 м ²
Тернопіль	12,18	Квартири від 70 м ² , будинки від 120 м ²
Ужгород	12,18	Квартири від 120 м ² , будинки від 250 м ²
Харків	24,36	Квартири від 120 м ² , будинки від 240 м ²
Херсон	12,18	Квартири від 120 м ² /будинки від 250 м ²
Хмельницький	12,18	Квартири від 120 м ² , будинки від 250 м ²
Черкаси	12,18	Квартири від 120 м ² , будинки від 250 м ²
Чернівці	12,18	Квартири від 120 м ² ,будинки від 250 м ²
Чернігів	12,18	Квартири від 120 м ² , будинки від 250 м ²

Попри усі труднощі країни з перехідною економікою, зокрема Польща, Естонія, Чехія, Словаччина та Росія ввели цей податок, і сьогодні податкові надходження з нерухомості в цих країнах складають до 9% місцевих бюджетів, що формує стабільну дохідну частину бюджету і гарантує виконання важливих соціально-економічних програм. Найбільша перевага цього податку полягає в тому, що він забезпечує відносну автономію місцевої влади в питаннях самоврядного розвитку та можливість оперативно реагувати на гострі соціальні проблеми на місцях [1].

Але ж Україна — держава з трансформаційною економікою, яка функціонує в специфічному інституційному середовищі (нерозвинені ринки,

висока інфляція, корупція тощо). У нашій країні наразі ще не існує сформованого ринку нерухомості, і визначення реальної ринкової вартості являє собою доволі складний процес, тим більше в умовах української політичної нестабільності й інфляції ринкова вартість становить деяку імовірнісну величину.

Не менш складною є проблема визначення оціночної вартості нерухомості. Саме тому говорити сьогодні про ринкову або оціночну вартість як про базу оподаткування — передчасно, натомість необхідно продумати механізм визначення реальної на момент сплати податку бази оподаткування, хоча напевно це вдасться зробити з мінімальними витратами (швидше за все, рейди працівників органів державної реєстрації прав на нерухоме майно матимуть чималі трудовитрати, виходячи з обсягу робіт).

Питання про те, чи не будуть витрати на збір відомостей про об'єкти оподаткування, бази оподаткування, нарахування й адміністрування податку на нерухомість більшими, ніж можливі надходження від цього податку, залишається відкритим. Адже лише для того, щоб сформулювати відомості, які надходять від органів державної реєстрації прав на нерухоме майно та органів, що здійснюють реєстрацію місця проживання фізичних осіб, перевірити документи, які підтверджують право власності на об'єкт житлової нерухомості, здійснити звіряння даних про житлову площу нерухомості, розрахувати пільги зі сплати податку й суму податку з об'єктів житлової нерухомості, що є власністю фізичних осіб, підготувати податкове повідомлення-рішення про суму належного до сплати податку, а також (за необхідності) провести перерахунок суми податку, швидше за все, доведеться в кожній податковій інспекції виділити додаткову посаду податкового інспектора з нарахування і справляння податку на нерухоме майно. Неважко підрахувати, що за наявності у 2011 р. 761 одиниці податкових інспекцій та зарплати податкового інспектора від 1200 грн. щорічні витрати бюджету збільшаться щонайменше на 1 млн. грн. А підрахувати витрати, пов'язані зі створенням «Державної реєстраційної служби», яка візьме на себе частину зобов'язань БТІ та

формуватиме єдину базу даних про нерухомість в Україні, витрати на розсилку повідомлень-рішень про суми належного до сплати податку, а також інші витрати, у зв'язку з цим виникатимуть у подальшому й навряд чи будуть незначними, не являється можливим [4].

Отже, податок на нерухомість в Україні – це не тільки питання розвитку самоврядування, це і очевидні соціальні та економічні вигоди, які отримають місцева громада і місцевий бізнес. Звертаючись до міжнародного досвіду, потрібно зазначити, що податок на нерухомість може бути однією з вагомих статей дохідної частини бюджету і повинні сплачувати всі за диференційованими ставками

Але введення будь-якого нового податку чи збору впливає на економічні процеси, які відбуваються в державі, та позначається на доходах бюджетів. Для вирішення виникаючих проблем необхідно насамперед провести детальний аналіз очікуваних результатів запровадження нових податкових платежів і розробити оптимальну методику оподаткування, використовуючи теоретичний доробок та досвід інших країн.

Список використаних джерел:

1. Місцеві фінанси: Підручник / За ред. О.П. Кириленко. – К.: Знання, 2006. – 677 с.
2. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. №2755–VI (зі змінами) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Орлик С.В. Оподаткування нерухомого майна (історичний аспект) / С.В. Орлик // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kntu.kr.ua.
4. Чекіна В.Д. Введення податку на нерухомість в Україні: проблеми й ризики / В.Д.Чекіна//Фінанси України. - 2012-№3.-с.38-41

Петро Лазар
директор Департаменту фінансів Закарпатської ОДА, м. Ужгород
Юлія Траньович
викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

**ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ МІЖБЮДЖЕТНИХ
ВІДНОСИН НА РІВНІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ
(на матеріалах зведеного бюджету Закарпатської області)**

Прийняті Верховною Радою України у грудні 2014 року зміни до Бюджетного та Податкового кодексів є найбільшим за останні роки кроком у напрямку бюджетної децентралізації. Нове бюджетне законодавство розширює права місцевих органів влади та надає їм бюджетну самостійність, а також розширює джерела наповнення місцевих бюджетів. За даними Міністерства фінансів, завдяки запровадженню нової моделі фінансового забезпечення місцеві бюджети отримають додатковий ресурс до загального фонду в сумі більше 22 млрд. грн. в цьому році.

Так, на місця з державного бюджету передано 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, 10% податку на прибуток підприємств приватного сектору економіки. Крім того, джерела наповнення місцевих бюджетів розширено також завдяки запровадженню акцизного податку з реалізації роздрібної торгівлі підакцизних товарів (пиво, алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти) за ставкою 5% вартості реалізованого товару. База оподаткування розширюється через стягнення податку на нерухомість відтепер і з комерційного (нежитлового) майна та податку на автомобілі з великим об'ємом двигуна. До місцевих бюджетів зараховуватиметься 80% екологічного податку, замість 35%.

Проте при реалізації цих реформ під час формування та виконання місцевих бюджетів Закарпатської області у 2015 році впливли значні недоліки.

В результаті перерозподілу дохідних джерел місцевих бюджетів відповідно до реформи міжбюджетних відносин у 2015 році 127 сільських

бюджетів Закарпатської області сформовано з обсягом доходів меншим за 200,0 тис. грн, що не забезпечить потребу в коштах на утримання органів місцевого самоврядування, а також на фінансування першочергових видатків на дороги комунальної власності, благоустрій населених пунктів та природоохоронні заходи. Необхідно вирішити проблему забезпечення виконання органами місцевого самоврядування належних повноважень на період об'єднання їх територіальних громад у поточному році.

При затвердженні місцевих бюджетів області на 2015 рік незабезпечена потреба в коштах на оплату праці з нарахуваннями працівників бюджетних установ, які фінансуються з місцевих бюджетів становить 70,6 млн. грн. (у 2014 році – 108,6 млн. грн.), на оплату енергоносіїв додатково необхідно 5,6 млн. грн. (у 2014 році- 0,9 млн. грн.). Видатками на оплату праці не забезпечені 227 бюджетів із 351, на енергоносії – 147 бюджетів. Якщо у попередньому році, крім вільних залишків коштів місцевих бюджетів (29,3 млн. грн.), для забезпечення видатків на оплату праці спрямовувались кошти додаткової дотації з державного бюджету при затвердженні бюджетів - 32,6 млн. грн. та додатково протягом 2014 року 26,1 млн. грн., то у 2015 році додаткового ресурсу з держбюджету немає.

Через обмеженість дохідних джерел при затвердженні місцевих бюджетів 171 сільському та 4 селищним бюджетам не вистачає коштів на оплату праці з нарахуваннями працівникам апаратів відповідних рад у сумі 24,9 млн. гривень. Це призведе до утворення як протермінованої так і небюджетної кредиторської заборгованості за видатками на утримання окремих сільських (селищних) рад.

Новим джерелом доходів загального фонду місцевих бюджетів є акцизний податок з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів, який сплачується до міських, сільських та селищних бюджетів. Однак, вказаний податок акумулюється у містах та селищах з наявною мережею об'єктів роздрібної торгівлі підакцизними товарами та автозаправних станцій, що призводить до непропорційного наповнення бюджетів. Враховуючи складну ситуацію в області з джерелами наповнення

багатьох місцевих бюджетів, доцільно внести зміни до Бюджетного кодексу України, передбачивши надходження акцизного податку з реалізації суб'єктами господарювання роздрібної торгівлі підакцизних товарів: 40 відсотків – до бюджетів сіл, селищ, міст (районного та обласного значення) та 60 відсотків – до обласного бюджету. Це дасть можливість перерозподіляти фінансовий ресурс для підтримки бюджетів з малою дохідною базою для забезпечення їх функціонування на період до об'єднання територіальних громад.

Також, з метою недопущення втрат доходів селищних та сільських бюджетів у частині зарахування державного мита, пов'язаного з видачею та оформленням закордонних паспортів (посвідок), пропонуємо зараховувати державне мито до бюджетів місцевого самоврядування за місцем реєстрації фізичних та юридичних осіб, які його сплачують.

При законодавчому врегулюванні зазначених та інших проблемних питань стане можливим забезпечити стаке економічне зростання, протидіяти кризовим явищам фінансового сектору економіки та виконати місцеві бюджети на 100%.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Оперативні дані департаменту фінансів Закарпатської ОДА.
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.minfin.gov.ua.
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page19>.

*Юлія Лендєл, студентка
ДВНЗ “Ужгородський національний університет”, м. Ужгород
Науковий керівник: Траньович Ю.П., викладач*

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ САМОСТІЙНОСТІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

В Україні самостійність бюджетів ґрунтується на нормах Конституції України та закріплена ст. 7 Бюджетного кодексу України [3], згідно з якою Державний бюджет України та місцеві бюджети є самостійними. Реальну

самостійність місцевим бюджетам забезпечує лише їх фінансова незалежність. У Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 року [7] відмічається, що самостійність місцевих бюджетів гарантується власними та закріпленими за ними на стабільній основі законом загальнодержавними доходами, а також правом самостійно визначати напрямок використання коштів місцевих бюджетів відповідно до Закону.

На сьогодні в Україні проблеми, пов'язані з незалежним функціонуванням місцевих бюджетів як самостійних, мають наступний вигляд:

- високий ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань;
- регулювальні доходи відіграють домінуючу роль у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів, в той час як частка закріплених за територіями податкових платежів низька;
- практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів.

Суттєвою проблемою є недостатність коштів для фінансування розвитку місцевого самоврядування. Найвагомішим джерелом фінансових ресурсів місцевого самоврядування є доходи місцевих бюджетів. Однак, протягом багатьох років в Україні існують проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів, серед них – брак коштів органів місцевої влади та нестабільність надходжень. Постійна нестача фінансових ресурсів у органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел стали проблемою справді загальнодержавної ваги. Як наслідок, на місцях не вирішуються першочергові проблеми громадян, не забезпечується належне фінансування економічного й соціального розвитку відповідних територій, їх благоустрій, управління комунальним господарством освіти, охорони здоров'я, погіршується стан доріг тощо.

Через постійну нестачу ресурсів органи місцевої влади мають ще одну проблему – це висока частка міжбюджетних трансфертів у складі доходів

місцевих бюджетів. Надходження місцевих бюджетів наполовину складаються з трансфертів із державного бюджету, через що органи місцевого самоврядування втрачають реальну здатність здійснювати управління соціально-економічним розвитком територій. Упродовж 2010 – 2014 рр. спостерігалася стійка тенденція до зростання питомої ваги міжбюджетних трансфертів у доходах місцевих бюджетів України: від 44,5% у 2010 р. до 55,4 % за 9 місяців 2014 р. [4]. Постійне зростання офіційних трансфертів та загальнодержавних податків у доходах місцевих бюджетів не тільки роблять місцеву владу повністю залежною від дій та рішень центрального уряду, але й суперечить європейським та загальносвітовим тенденціям розвитку місцевого самоврядування. Також знижується ініціативність у мобілізації коштів та пошуку власних резервів наповнення місцевих бюджетів.

Місцеві бюджети мають свою внутрішню структуру та характерні відмінності. Так, попри те, що на сьогодні налічується місцевих бюджетів усього понад 14 тис., а найчисельнішу групу становлять сільські й селищні бюджети – більш ніж 10 тис., понад 72 % усіх витрат місцевих бюджетів здійснюється через обласні бюджети, кількість яких становить 24, та бюджети міст загальнодержавного і обласного підпорядкування - 223. Нині витрати обласних бюджетів становлять 26,5 % від загального обсягу витрат місцевих бюджетів, а бюджетів міст загальнодержавного та обласного підпорядкування – 45,9%, районних бюджетів – 19,4 %. Значно меншу частку становлять витрати інших видів місцевих бюджетів: сільських – 4,5 %, міст районного підпорядкування – 1,9 %, селищних – 1,8 % [1]. Із наведених даних видно, що найбільш чисельну групу складають зведені бюджети районів, що об'єднують районні, селищні, сільські та міст районного підпорядкування, які є базовими в бюджетній системі країни. Через них мобілізується і використовується майже третина всіх ресурсів місцевих бюджетів. Проте сьогодні саме в цій ланці місцевих бюджетів існує найбільше питань, які потребують свого вирішення. Насамперед, це питання закріплення за ними постійних джерел доходів, а також

питання вдосконалення взаємовідносин як з Державним бюджетом, так і з обласними.

Сьогодні вкрай важливими є питання децентралізації бюджетної системи України, адже фінансова децентралізація – одна з найважливіших умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади. В ідеалі 90-95% всіх місцевих проблем мають вирішуватися на рівні територіальної громади. Однак сьогодні нічого не може бути реалізовано вчасно та якісно, основною причиною чого є те, що в нашій державі більша частина ресурсів держави акумулюється у Державному бюджеті. За даними Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень до місцевих бюджетів (з урахування міжбюджетних трансфертів) у січні-вересні 2014 – 166,1 млрд. грн (рис. 1).

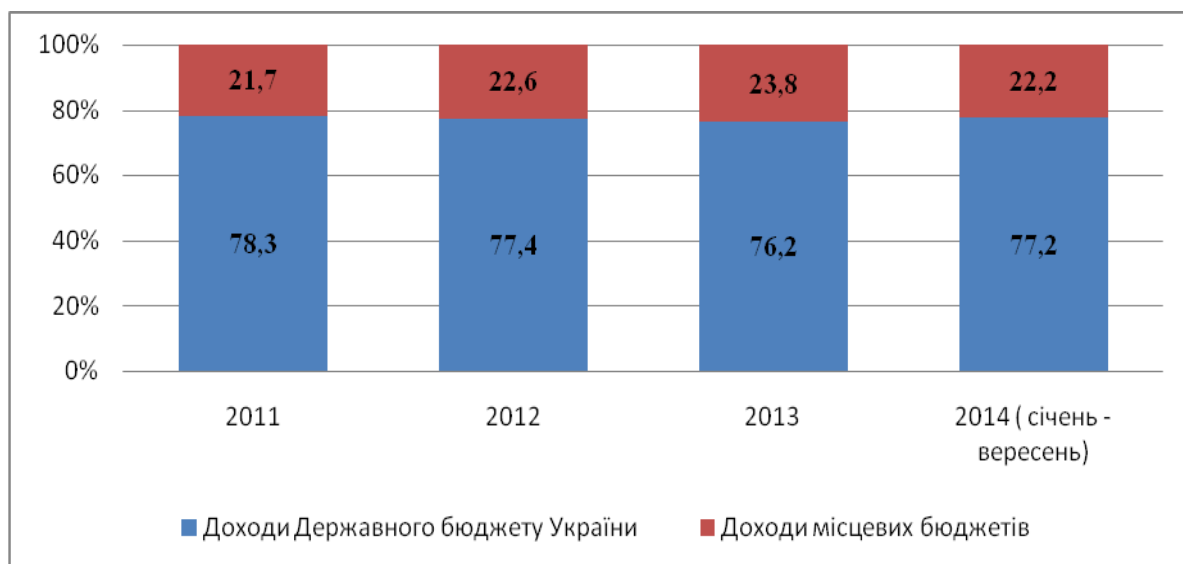

Рис. 1. Частка доходів державного і місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету за 2011-2014 рр. [4]

Частка доходів місцевих бюджетів у структурі доходів Зведеного бюджету України є надзвичайно низькою, у 2013 р. вона склала 23,8 % , а за 9 місяців 2014 р. – 22,2%. Це свідчить про високу залежність ресурсів місцевої влади від державних коштів і про їх низьку автономію.

Важливою проблемою, пов'язаною з незалежним функціонуванням місцевих бюджетів як самостійних є незначна частка власних дохідних джерел у доходах місцевих бюджетів. Самостійність бюджетів можлива лише за наявності достатніх власних дохідних джерел.

В економічно розвинених країнах, частка власних доходів у бюджетах органів самоврядування повинна складати принаймні 40 %. В Україні ж спостерігається негативна тенденція до зменшення частки власних доходів у структурі доходів місцевих бюджетів, і як результат, збільшення кількості дотаційних бюджетів. Недостатність власних стабільних доходів значно обмежує вплив місцевих органів влади на соціально-економічний розвиток територій.

3 грудня 2014 вже внесені зміни у законодавство України з метою збільшення дохідної частини місцевих бюджетів у напрямку фінансової децентралізації. Одним із перших наслідків, що спостерігаємо вже сьогодні, є наявність неплатоспроможних районів і сіл, які не мають достатньої кількості джерел надходжень до бюджетів, тому можна стверджувати, що даних змін не достатньо для досягнення фінансової автономії місцевих бюджетів.

Для забезпечення збільшення доходів бюджету від податку з доходів фізичних осіб потрібно збільшити рівень заробітної плати, ліквідувати заборгованості із заробітної плати, зменшити або ліквідувати тінізацію доходів, що потребує дій від центральних органів виконавчої влади. Розширенню бази оподаткування на місцевому рівні має сприяти податок на майно, який включає в себе 3 податки: податок на нерухоме майно відмінне від земельної ділянки, транспортний податок, плату за землю. Даний податок повинен стати важливим джерелом доходів місцевих бюджетів. Щодо доходів від земельного податку, то їх збільшення залежить від діяльності органів місцевої влади з переоцінювання (індексації) грошової вартості земель. Індикацію грошової оцінки земель потрібно здійснювати регулярно. За січень-вересень 2014 р. частка податку на землю у доходах місцевих бюджетів склала 12,4%.

Отже, в Україні основними джерелами наповнення дохідної бази місцевих бюджетів є закріплені доходи та офіційні трансферти, тому місцевим органам влади необхідно впливати на розвиток бази надходжень закріплених доходів і збільшення частки власних доходів. Зокрема, забезпечувати: підтримку підприємств, що створюють нові робочі місця й збільшують фонд

оплати праці; збільшення можливості впливу органів місцевого самоврядування на наповнюваність місцевих бюджетів; застосування режиму жорсткої економії бюджетних коштів; сприяння розвитку малого й середнього бізнесу; збільшення доходів від місцевого господарства, забезпечення прибутковості комунальних підприємств.

Список використаних джерел:

1. Булій Н.О. Проблеми забезпечення фінансової самостійності місцевих бюджетів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2013/Economics/13_124951.doc.htm.
2. Буряченко А. Є., Палій М. П. Удосконалення фінансового механізму місцевих бюджетів. Фінанси України. – 2010. – № 8. – С.13-18.
3. Бюджетний кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 08 липня 2010 р. № 2456-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
4. Офіційний сайт Інституту бюджету та соціально-економічних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ibser.org.ua/>.
5. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
6. Податковий кодекс України. Прийнятий Верховною Радою України 02 грудня 2010 р. № 2755-VI – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
7. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.

*Мирослава Лук'янюк, аспірант
ДННУ «Академія фінансового управління», м. Київ
Науковий керівник: Гасанов С.С., к.е.н., доцент*

ФІСКАЛЬНІ ІНСТИТУТИ: ЕВОЛЮЦІЯ, ДОСВІД, НЕОБХІДНІСТЬ

Фіскальний спадок економічної та фінансової кризи 2008-2009 рр. вивів на перший план серйозні побоювання з приводу здатності уряду підтримувати стійкість державних фінансів. Особливу заклопотаність викликає той факт, що значні бюджетні дефіцити та роздування державних боргів, викликаних кризою, стали причиною спадкових зобов'язань, тим самим спричинивши демографічний тиск. Ці тенденції зробили неминучими заходи консолідації. Завдання урядів полягало у виявленні та пошуці способів приведення в норму державних фінансів.

У той час, як офіційні фінансові правила вже давно використовувалися для зберігання тенденції до фінансового марнотратства, було висловлено думку, що багато обмежень та невдач, пов'язаних з численними правилами, особливо їх не гнучкістю в кризових умовах, можуть бути подолані шляхом створення фінансових незалежних органів-інститутів. Через незалежний аналіз, оцінки та прогнози, такі органи могли б в подальшому підвищити стійкість фінансової політики[3].

На відміну від фінансових правил, які можуть бути оперативно і негайно створені, створення нових фінансових інститутів не настільки швидке і вимагає більше часу для приведення їх у повну функціональну готовність. По-перше, завдання, поставлені перед цими органами зазвичай вимагають конкретних технічних та методологічних навичок, яких може бути недостатньо в деяких країнах, особливо в нових невеликих державах-членах ЄС. У таких випадках, постановці завдань для нового інституту має передувати оцінка наявної технічної експертизи, щоб вирішити, чи можуть технічні завдання бути ефективно делеговані. По-друге, незалежні фінансові інститути, як правило потребують часу, перед тим як їх повноваження будуть повністю розроблені: їхня діяльність створена для поліпшення довгого процесу «навчання на власному досвіді», і час є необхідним для побудови репутації, яка є істотним активом для таких установ. Варто зазначити, що фактичне створення національних фінансових органів залежить від внутрішніх інституційних характеристик і переваг[1].

Фінансовий інститут (ФІ) – це постійно діюча установа, яка має повноваження законодавчої, або виконавчої влади, готує макроекономічні прогнози бюджету, контролює бюджетну ефективність та/або консультує уряд з питань фінансової політики. Місією фінансових інститутів є забезпечення проведення державою оптимальної для суспільства фінансової політики або ж вплив на фінансову політику з метою підвищення її оптимальності[2].

Перший національний незалежний фінансовий інститут було створено майже випадково, більш ніж три десятиліття тому для інспекування державних

фінансів. Зовсім недавно, у відповідь на безпрецедентне накопичення заборгованості державного сектору, значне число країн створили, або знаходяться в процесі створення незалежних фіскальних інститутів.

Після 2000 року все більше країн (таких як Швеція та Угорщина) заснували фіскальні інститути. Системи бюджетних правил були посилені в Німеччині, Румунії та Польщі. Незалежні контролюючі інститути були створені в Англії, Румунії та Словенії. Більше того, були започатковані ініціативи створення незалежних фіскальних інститутів в Ірландії, Португалії, Словаччині, Фінляндії, Кіпрі та в Чеській республіці. Метою створення інститутів є забезпечення стійкості державного боргу, підтримка бюджетної дисципліни, регулювання дефіциту державного бюджету на відповідному рівні та забезпечення прозорості бюджетного процесу[1].

У 2008 році в 17-ти країнах ЄС було створено 7 незалежних фіскальних інститутів. В більшості випадків, ці інститути були успішними в поширенні їхніх політичних консультацій та мали ефективний вплив на заходи фіскальної політики. До найбільш успішних інститутів входять: Бюро аналізу економічної політики Нідерландів (БАЕП), Національний рахунковий інститут (НРІ) та Вища рада фінансів (ВРФ) Бельгії, Інститут економічних досліджень (ІЕД) Австрії, Інститут макроекономічного аналізу та розвитку (ІМАР) у Словенії та недавно створена Рада фіскальної політики (РФП) Швеції. У чотирьох з цих випадків (БАЕП, НРІ, ІЕД, ІМАР) уряд довірив незалежним фіскальним інститутам надання макроекономічних прогнозів для підготовки бюджету. В цілому ці державні органи мають добру репутацію, придбану за довгий період часу і є відповідальними перед політичними установами. ФІ відіграють визначальну роль у вирішенні проблем достовірності, що стосуються правил збалансованості бюджету, визначених протягом певного циклу[3].

Коло повноважень фіскальних інститутів включає підготовку оцінок та прогнозів фіскальних та макроекономічних наслідків, запропонованих урядом заходів перед введенням їх в дію. До надання бюджетного законопроекту, у більшості країн, інститут виробляє короткострокові та середньострокові

політично-незмінні прогнози, в якості вихідних даних для подальших прогнозів, які включають в себе пропоновані фінансові заходи. До того ж, періодично, вони готують кількісні довготривалі сценарії та точні прогнози для конкретних політичних рішень, з чітко вираженими припущеннями щодо макроекономічної та демографічної політики. Прогнози ФІ не обов'язково більш точні, ніж офіційні, або приватні прогнози, але, на відміну від останніх, вони публічно надають всю основну інформацію. Мета їх діяльності-оцінити надійність урядових оцінок та прогнозів, в тому числі пов'язаних з ними припущень з метою визначення стійкості суверенного боргу та вимірювання ризиків пов'язаних з подальшими перспективами[1].

Дані органи помітно відрізняються від інших незалежних інститутів, на які також може бути покладено моніторингові функції. Зокрема вони не повинні бути помилково прийняті за установи державного аудиту, які існують у більш ніж 150 країнах по всьому світі. Хоча в рівній мірі з ФІ, аудитори відповідають за проведення детальної подальшої перевірки фізичного, фінансового та юридичного стану кожного суб'єкта державного сектору. Для порівняння, основними функціями ФІ виступають: аналіз та оцінка бюджетного законопроекту або будь-якої іншої законодавчої ініціативи, що стосується фінансової сфери, у тому числі її відповідність фінансовим правилам (якщо такі є) до набуття чинності.

Зокрема, фінансовий інститут виконує в режимі реального часу оцінку та прогнозування, щоб встановити наслідки бюджетних законопроектів у коротко та середньостроковій перспективі на довгострокову перспективу. По суті його основна мета підтримувати дисципліну та прозорість державних фінансів в процесі прийняття політичних рішень, що в свою чергу допомагає зміцнити довіру уряду[4].

Іншими словами, в той час, як органи аудиту вирішують незмінні ретроспективні завдання, фінансовий інститут має діагностичну задачу на перспективу.

У кожному разі, ФІ не мають повноважень на прийняття рішень, і за змістом, вони не можуть мати юридично-зобов'язуючий характер органів влади.

Крім того фінансові інститути слід відрізняти від інших консультативних органів, незалежних, чи приєднаних до виконавчих гілок влади, які не виконують технічну функцію нагляду. ФІ діють на постійній основі, на відміну від тимчасово встановлених наглядачів. Крім того, така установа має широку сферу повноважень[1].

Важливо те, що система управління, як правило визначає ступінь незалежності інституту. У той час як в парламентській системі інститут має бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади, у президентській системі достатньою умовою є незалежність від виконавчої влади.

Як правило, голова інституту-оплачуваний професіонал з неактивною політичною позицією, який виконує свої обов'язки впродовж зумовленого періоду, що охоплює термін закінчення повноважень уряду. У більшості випадків, інститут має свій власний інженерно-технічний, персонал з повним доступом до всіх необхідних даних та інформації від уряду.

Основним питанням, яке виникає в результаті обговорення ФІ є їх ефективність у забезпеченні прозорості державних фінансів. Будь-яка оцінка їх ефективності затьмарена декількома міркуваннями. А саме, інститут (поряд з фінансовими правилами) може бути просто формальним проявом політичної прихильності уряду, підкріпленим уподобаннями електорату для підтримування дисципліни. Крім того, важко встановити, більш тонкий вплив інституту, так як фінансова поведінка з плином часу може бути обумовлена присутністю інституту, в результаті чого уряд очікує (сподівається), і тому запобігає потенційній конфронтації за допомогою відмови від більш спокійної або непрозорої фінансової політики[5].

Хоча фінансові інститути виконують наглядово-дорадчі функції, завдяки об'єктивному та публічному аналізу і прогнозуванню вони збільшують

прозорість фіскальної політики, створюючи цим самим стимули для уникнення неоптимальних для суспільства економічних рішень.

В Україні є доцільним створення незалежного фіскального інституту одночасно із запровадженням фіскальних правил щодо збалансування державного бюджету протягом економічного циклу.

Список використаних джерел:

1. Debrun, X. and M.S. Kumar (2007), “Fiscal Rules, Fiscal Councils and All That: Commitment Devices, Signalling Tools or Smokescreens?”, p. 479.
2. Independent fiscal institutions: [Electronic resource]. Mode of access: http://ec.europa.eu/economy_finance/db_indicators/fiscal_governance/documents/analysis_national_fiscal_frameworks_pfr_2010.pdf
3. Kopits, G. (2010), “Brussels Can’t Monitor 27 Budgets”, Wall Street Journal, 11 October, p. 11.
4. Kopits Gy. (2011): Independent fiscal institutions: Developing good practices. OECD Journal of Budgeting, 10, 11, 3, pp. 14-15.
5. Rivlin, A., “Politics and Independent Fiscal Institutions”, Restoring Public Debt Sustainability: The Role of Independent Fiscal Institutions, p. 15.

*Юлія Малишко, аспірант
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку
НАН України, м. Харків
Науковий керівник: Іванов Ю.Б., д.е.н., професор*

СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЕРЕГУЛЮВАННЯ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В СФЕРІ ОПОДАТКУВАННЯ

Дерегулювання є характерною рисою економічної політики багатьох держав в ХХІ столітті, забезпечує підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку. Це пов'язано з новими тенденціями у розвитку продуктивних сил, настанням епохи постіндустріального розвитку суспільства. В даний час багато міжнародних організацій ставлять питання про необхідність зменшення адміністративних бар'єрів, спрощення умов здійснення господарської діяльності. Так, в ЄС у 2008-2012 рр. була реалізована програма з дерегулювання економіки, за рахунок якої передбачалося знизити адміністративні витрати бізнесу на 25%. Результати виконання програми показують, що мета скорочення витрат була належним чином досягнута: зниження адміністративних витрат склало 40,9 млрд євро [4]. Оскільки в даний

час в Україні одним з провідних напрямків реформування є впровадження заходів з послідовної дерегуляції підприємництва, актуальним є питання можливості використання зарубіжного досвіду щодо зменшення державного втручання в діяльність суб'єктів господарювання.

Одним з основних напрямків з точки зору адміністративних витрат і складнощів, з якими стикається бізнес, є оподаткування. За даними рейтингу «Ведення бізнесу» в 2014 р Україна посіла 108 місце з 189 країн за складністю системи оподаткування [3]. Отже, доцільно розглянути досвід країн у сфері дерегуляції малого підприємництва в області оподаткування, які займають вищі місця в рейтингу, тим самим визначити напрями вдосконалення політики дерегулювання малого підприємництва в Україні.

В міжнародній практиці для оцінки бізнес-середовища використовується декілька рейтингів, які розраховуються різними міжнародними організаціями, фондами і консалтинговими компаніями. Наприклад, рейтинг «Ведення бізнесу» оцінює адміністративні бар'єри, які долає підприємство протягом усього життєвого циклу - від створення і до ліквідації. Також звіт рейтингу містить інформацію про основні реформи з дерегулювання малого підприємництва в сфері оподаткування, які були здійснені країнами світу (табл.1).

Таблиця 1

Заходи з дерегулювання малого підприємництва в сфері оподаткування в країнах світу в 2013-2014 рр.

Країна	Захід з дерегулювання
Албанія	скорочення числа платежів з податку на прибуток
Арменія	об'єднання в єдиний податок всіх соціальних внесків від роботодавців і працівників, індивідуального прибуткового податку
Хорватія	введення електронної системи соціального страхування, зниження ставки податку на лісове господарство
Македонія	стимулювання використання електронних систем оплати податку на прибуток та ПДВ
Молдова	впровадження електронних систем оплати ПДВ, податку на прибуток, земельного податку та податку на нерухоме майно
Румунія	скорочення частоти сплати податку з компаній (з щоквартальною сплати до двох виплат на рік), а також зниження ставки податку на автомобілі введення електронної системи сплати податків

Продовження табл. 1

Країна	Захід з дерегулювання
Таджикистан	зниження ставки податку на прибуток підприємств, скасування податку з роздрібного продажу введення електронної системи для подання звітності та сплати податку на прибуток підприємств, ПДВ та соціальних податків.
Азербайджан	введення електронної системи подання декларацій та сплати соціальних внесків
Білорусь	впровадження електронної системи подання декларацій та сплати обов'язкових внесків по страхуванню нещасних випадків на виробництві, спрощення вимог до правил подачі декларації з податку на прибуток підприємств і ПДВ
Кіпр	зменшення кількості попередніх податкових внесків з податку на прибуток підприємств
Угорщина	зниження ставки податку на транспортні засоби
Латвія	спрощення податкової декларації з ПДВ, вдосконалення електронної системи подання звітності та зниження ставок внесків соціального страхування для роботодавців
Португалія	зниження ставки податку на прибуток підприємств
Іспанія	зменшення ставки податку на прибуток підприємств
Великобританія	зменшення ставки податку на прибуток підприємств

За даними табл.1 основними заходами з дерегулювання малого підприємництва в сфері оподаткування за 2012-2014 рр. є:

І.Зниження податкового навантаження на мале підприємництво.

Найбільш поширеними напрямками зниження податкового навантаження на мале підприємництво, які застосовуються в країнах світу, є зменшення ставок основних бюджетоутворюючих податків. Зокрема, в Іспанії для малих підприємств введено 30% ставку податку на прибуток при базовій 35% [2, с. 259]. Для підприємств малого бізнесу Великобританії також знижено ставки прибуткового податку: при стандартній ставці 35 % ставка для малих підприємств становить 27 % [1]. В Грузії ставку податку на прибуток знижено до 15% при базовій 20% [5].

У деяких країнах знижена ставка для малих підприємств не встановлена, але її заміняє прогресивно-регресивна. Так, У США діють пільгові ставки податку на доходи до 16 тис. дол., 15 % – податок на перші 50 тис. дол. і 25 % – на наступні 25 тис. Понад цю суму діє максимальна ставка – 34 %. Також діє прогресивне оподаткування прибутку: до 25 тис. дол. – 15 %; 25-30 тис. дол. – 18 %; 50-75 тис. дол. – 30 %; 75-100 тис. дол. – 40 % [5].

Зниження ставок податків для малого підприємництва дозволяє збільшити прибуток як власників капіталу, так і власників робочої сили, тобто стимулює ділову активність малих підприємств і сприяє зростанню майбутніх доходів суб'єктів господарювання.

II. Зменшення кількості податкових періодів в рік.

Встановлення короткого податкового періоду призводить до збільшення витрат платників на адміністрування та організацію податкового обліку, тобто має наслідком вимивання обігових коштів, що негативно позначається на ефективності діяльності підприємств. Тому в останні роки в країнах світу спостерігається тенденція до збільшення податкового періоду. Наприклад, в Казахстані в 2013 р. до півріччя (раніше - квартал) збільшено податковий період для осіб, які застосовують спеціальний податковий режим на основі спрощеної декларації. Албанія в 2014 р. ввела квартальний податковий період з корпоративного податку (раніше становив місяць) [3].

III. Зменшення часу на розрахунок та сплату податків.

Досягнення вказаної мети в розвинених країнах світу реалізується за допомогою введення електронних систем реєстрації платників податків, надання звітності та сплати податків. Наприклад, в Казахстані з 2014 р. передбачена дистанційна видача патенту. Надання звітності в електронному вигляді з 2013 р. введено в Білорусі, Хорватії, Молдові, Таджикистані (табл.1) [3].

Найбільша кількість реформ з дерегулювання малого підприємництва в сфері оподаткування з 2009 р. по 2014 р. за даними рейтингу «Ведення бізнесу» була здійснена в Білорусі (5 реформ), Молдові (4 реформи), Чеській Республіці (4 реформи), Албанії (3 реформи), Мексиці (3 реформи) (табл.2).

Основними заходами з дерегулювання в наведених країнах за 2009-2014 рр. було введення електронних систем подачі звітності, зниження ставок основних бюджетоутворюючих податків, збільшення податкового періоду з ПДВ, корпоративного податку.

Основні заходи з дерегулювання малого підприємництва у сфері оподаткування в країнах світу в 2012-2014 гг. Були спрямовані на зменшення

рівня податкового навантаження за рахунок зниження ставок корпоративного податку, зменшення витрат часу на ведення податкового обліку на основі введення електронної системи надання звітності та сплати податків та зменшення кількості процедур для виконання податкового обов'язку за рахунок збільшення тривалості податкових періодів (табл.1, табл.2).

В цілому, внесені зміни в законодавства країн світу, спрямовані на регулювання малого підприємництва в сфері оподаткування, істотно спрощують податкові процедури, пов'язані з веденням підприємницької діяльності, і знижують адміністративні витрати для бізнесу.

Таблиця 2

Країни, які мають найбільшу кількість реформ з дерегулювання малого підприємництва в сфері оподаткування за 2009-2014 рр.

	Рік	Захід з дерегулювання малого підприємництва
Білорусь	2009	розповсюдження електронних систем подачі звітності, зменшення кількості платежів з податку на майно, зниження ставок ПДВ
	2010	зниження ставок ПДВ, внесків на соціальне страхування та зменшення бази податку на майно
	2011	збільшення податкового періоду з ПДВ, поширення електронних систем подачі звітності
	2012	зменшення ставки податку на прибуток, заохочення використання електронної подачі звітності та платіжних систем
	2014	впровадження електронної системи подачі і сплати внесків на обов'язкове страхування нещасних випадків на виробництві
Молдова	2009	зменшення розміру внесків роботодавців на соціальне забезпечення
	2010	зниження ставок внесків роботодавців на соціальне забезпечення
	2012-2013	впровадження електронних систем подачі звітності з ПДВ та податку на прибуток підприємств
	2014	впровадження електронних систем подачі звітності у сплати внесків на соціальне страхування
Чеська Республіка	2009	введення обов'язкової подачі звітності в електронному вигляді
	2010	зниження ставок внесків роботодавців на соціальне забезпечення.
	2011	спрощення адміністративних процедур між податковими органами та платниками податків
	2012	заохочення використання електронних засобів подачі звітності
Албанія	2010	зменшення внесків на соціальне страхування і впровадження електронної системи подання звітності
	2012	відміна транспортного податку, впровадження електронної системи подання звітності
	2013	введення квартального податкового періоду з корпоративного податку
Мексика	2009	введення електронних платіжних систем для оплати праці, власності та податків на соціальне страхування
	2010	розширення он-лайн сервісів подання звітності
	2011	введення річного податкового періоду з ПДВ

Зазначені заходи в області дерегулювання малого підприємництва можливо використовувати у вітчизняній податковій практиці, що дозволить зменшити адміністративний тягар суб'єктів малого підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Деренко Е.А. Международный опыт государственного регулирования и поддержки малого предпринимательства // Бизнес Информ. - №5, 2012. - С.95-97.
2. Иванов Ю.Б. Світовий досвід податкового стимулювання розвитку малого бізнесу // Проблеми економіки. - № 3, 2009. - С.64-68.
3. Индекс «Ведения бизнеса» (Doing Business). [Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://gtmarket.ru/news/state/2011/10/21/3682>
4. Соколова И. Государственная политика дерегулирования: опыт стран Европейского сообщества и Российская практика [Електронний ресурс] / И. Соколова. – Режим доступу: <http://www.konkir.ru/journal/article/>
5. Черкасова Ю.І., Шайдюк І.Є. Зарубіжний досвід оподаткування малого підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/8_NND_2011/Economics/1_81852.doc.htm.

Вікторія Мінкович

*старший викладач кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

РОЛЬ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ

На протязі всіх років незалежності Україна самостійно визначає стратегію свого соціально-економічного розвитку, з урахуванням якої розробляє та формує незалежну загальнодержавну економічну політику. При цьому основна макроекономічна функція державної політики полягає в стабілізації економіки. І в останній період часу дане питання з кожним днем стає все актуальнішим, оскільки наша країна опинилася в надзвичайно складних умовах господарювання.

Процес регулювання свого соціально-економічного розвитку держава може забезпечувати за допомогою різних інструментів, але в періоди значної фінансової кризи особливої актуальності набувають питання, що пов'язані з бюджетною та податковою політикою країни. Адже саме за допомогою бюджету держава забезпечує фінансування суспільних потреб, а формування бюджету будь-якої країни в першу чергу забезпечуються за рахунок податків.

Цей процес завжди активно досліджується науковцями, тому є багато підходів до трактування сутності як бюджетної, так і податкової політики держави. Але напевно варто приділити увагу і тим підходам, які розглядають ці дві категорії в комплексі під назвою “бюджетно-податкова політика держави”.

Так Л.Б. Рябушка вважає, що податкова політика є складовою частиною бюджетної політики держави, оскільки метою є формування державного бюджету за одночасного стимулювання ділової активності суб’єктів господарювання. Тобто розмежування бюджетної і податкової політики носить умовний характер, так як вони взаємопов’язані, доповнюють одне одну та реалізуються одночасно. На думку автора, слід застосовувати поняття бюджетно-податкової політики держави, оскільки складові “бюджетна” і “податкова” у цьому понятті вказують на сферу докладання зусиль держави у процесі регулювання соціально-економічних відносин. Отже, з урахуванням сучасних тенденцій глобалізації економічних систем і посилення інтеграційних процесів у світі виявляється, що бюджетно-податкова політика держави – це сукупність правових, фінансових і організаційних заходів держави у сфері регулювання бюджетних і податкових відносин, які направлені на формування і використання фінансових ресурсів в системі регулювання економічного розвитку країни. Вона визначається ступенем впливу держави на соціально-економічні процеси і змінюється під впливом інтеграційних процесів, що відбуваються в світогосподарських зв’язках [3].

Також вартий уваги підхід Т.Ф. Куценка до трактування даної категорії. У вузькому розумінні він розглядає бюджетно-податкову політику як політику формування, виконання та регулювання державного бюджету країни. А у широкому розумінні – це заходи уряду, спрямовані на забезпечення повної зайнятості та виробництво неінфляційного ВВП шляхом зміни державних видатків, системи оподаткування та підходів до формування державного бюджету в цілому; маніпулювання державними видатками та доходами з метою впливу на економічний розвиток суспільства [2, с.8].

Проаналізувавши різні підходи, можемо прийти до висновку, що бюджетно-податкова політика – це сукупність заходів держави щодо формування, організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства. Вона знаходить своє вираження у методах мобілізації бюджетних ресурсів, використання їх на потреби держави, у розвитку економіки і соціального захисту населення, у бюджетному та податковому законодавстві.

З визначення сутності бюджетно-податкової політики можна відразу виокремити її роль або призначення в економіці сучасної України. І це питання в умовах сучасної фінансової кризи є особливо важливим, оскільки для України (як і для більшості постсоціалістичних країн загалом) проведення ефективної бюджетно-податкової (та і фіскальної в цілому) політики було і залишається серйозною проблемою. Вона передусім пов'язана з неоднозначним розумінням бюджету та податків як самостійних економічних категорій, їх місця в економіці та форм впливу на суспільне виробництво в певний період розвитку. На сьогодні фіскальна політика в Україні переходить у якісно новий вимір розвитку, що певним чином викликає труднощі у її реалізації. Насамперед такі труднощі пов'язані з необхідністю гармонізації вітчизняного податкового законодавства із законодавством ЄС, виконання вимог МВФ, відновлення підприємницької та інвестиційної активності, недопущення погіршення рівня життя населення тощо. Реалізація ефективної фіскальної політики також утруднюється через складність її узгодження з монетарною політикою, яка спрямовується переважно на стримування темпів інфляції та підтримання курсу гривні [4, с.339].

В свою чергу роль сучасної податкової політики полягає в необхідності забезпечення вирішення двоєдиного завдання. З одного боку – це встановлення оптимальних податків, які не стримуватимуть розвиток підприємництва та не будуть знижувати життєвий рівень населення, а з іншого – забезпечення надходження до бюджетів всіх рівнів коштів, достатніх для задоволення як місцевих так і державних потреб [1]. Тому головним завданням податкової

політики є встановлення балансу між двома чинниками, якими визначається потреба в податках: необхідністю фінансового забезпечення виконання державою притаманних їй функцій та вирішенням соціально-економічних завдань. На сучасному етапі податкова політика повинна ґрунтуватися на ретельному аналізі економічної ситуації, орієнтуватися на довгострокові цілі стимулювання конкурентоспроможності вітчизняних виробників, інноваційного розвитку економіки, що сприятиме збільшенню кількості вітчизняних підприємств, готових на рівних конкурувати з іноземними компаніями.

При цьому сучасна бюджетна політика має ефективно здійснювати перерозподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства. Крім того, метою національної бюджетної політики повинно бути формування нової моделі соціального й економічного розвитку, що передбачає побудову соціальної ринкової економіки з рівнем доходів громадян, що відповідає світовим стандартам. Для цього вона повинна спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу та поглиблення зв'язків національної економіки зі світовим співтовариством. Важливу роль бюджетна політика відіграє й у формуванні ринкової інфраструктури та раціональної структури господарського комплексу країни, а також зменшенні навантаження на бюджет і державні цільові фонди шляхом забезпечення оптимального (для розвитку вітчизняної економіки) рівня оплати праці зайнятого населення.

Тобто надзвичайно важливу роль відіграє бюджетно-податкова політика держави у забезпеченні її фінансової безпеки, що є особливо актуальним для сучасної України. Саме підвищення ефективності бюджетно-податкової політики держави, вдосконалення її інструментарію повинно передбачити створення принципово нової системи державного фінансового контролю – одного з найважливіших інструментів забезпечення поступального соціально-економічного розвитку й розбудови сучасного громадянського суспільства.

Досліджуючи дане питання також варто звернути увагу на те, що саме останнім часом український уряд достатньо багато уваги приділяє питанням реформування бюджетно-податкової політики. Проте в Україні поки що відсутні сучасні й дійсно ефективні механізми розробки будь-якої державної політики, в тому числі й у даній сфері (що призводить до відсутності очікуваного ефекту від проведених реформ). Це ж закономірно породжує як певні негативні наслідки для суспільства і країни вцілому, так і системні політичні прорахунки, що не додає позитивного іміджу нашій країні в умовах європейської інтеграції.

Отже, в результаті проведеного дослідження приходимо до висновку, що в сучасних умовах без ефективної бюджетно-податкової політики держави неможливо подолати наслідки фінансової кризи, забезпечити реалізацію програм довгострокового розвитку країни, покращення її інвестиційного клімату, стимулювання ділової активності та зростання добробуту населення.

Список використаних джерел:

1. Дєєва Н. М. Оподаткування в Україні: навч. посіб. / Н. М. Дєєва, Н. І. Редіна, Т. О. Дулік [та ін.]; за ред. Н. І. Редіної. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 544 с.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ebooktime.net/book_231_glava_170_1.2.html.
2. Куценко Т. Ф. Бюджетно-податкова політика: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2002. – 256 с.
3. Рябушка Л. Б. Бюджетно-податкова політика в контексті економічного розвитку / Л. Б. Рябушка, Д. В. Веремчук // Матеріали першої Міжнародної науково-практичної конференції “Проблеми формування нової економіки XXI століття”, 19 грудня 2008 року: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2008dec/2_ryabushka.php.
4. Цап І. Проблеми та перспективи фінансової політики в Україні / І. Цап // Ефективність державного управління: збірник наукових праць. – 2013. – Випуск 35. – С.339-345.

Марина Моргун, студентка
Жанна Гаглоєва, студентка
Національний університет Державної податкової служби України, м Ірпінь
Науковий керівник: Воронкова О.М., д.е.н., професор

ПІДВИЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ ЯК ВЕКТОР РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Аналізуючи сучасні реалії розвитку економіки України можна сказати, що в ній відбуваються швидкі та непередбачувані перетворення, спричинені як внутрішніми, так і зовнішніми факторами. Всім відомо, що для економічної стабілізації та розвитку нашої держави внутрішніх фінансових ресурсів недостатньо, у зв'язку з чим виникає необхідність залучення коштів іноземних інвесторів. Як свідчить досвід країн з розвиненою ринковою економікою, залучення іноземних інвестицій сприяє безперервності господарської діяльності та покращенню стану економіки в цілому. Як свідчать показники багатьох міжнародних рейтингів, Україна для іноземних інвесторів є непривабливою через багато чинників. Тому від створення привабливого інвестиційного клімату залежить подальший соціально-економічний розвиток нашої держави.

Зважаючи на вищесказане, вітчизняні науковці все частіше в своїх працях звертаються до питання формування сприятливого інвестиційного клімату, адже саме він є важливим фактором відновлення виробництва та його модернізації, вирішення соціальних проблем, поліпшення життєвого рівня громадян та швидкого економічного зростання держави. Тому в даний час створення сприятливого інвестиційного клімату є одним із найважливіших завдань для України.

Сьогодні не існує єдиного визначення поняття “інвестиційний клімат”, бо кожен з науковців має свою думку щодо його сутності. Наприклад, М. Жук розглядає інвестиційний клімат як сукупність соціально-економічних, суспільно-політичних, природних, екологічних та інших умов, які

безпосередньо визначають масштаби, обсяги і темпи залучення інвестицій [2]. Натомість І. Сазонець та В. Федорова вважають, що поняття інвестиційного клімату означає наявність таких умов інвестування, що впливають на переваги інвестора у виборі певного об'єкта інвестування [6]. На нашу думку, інвестиційний клімат – такий сприятливий стан в країні (регіоні, галузі), що надає їй переваги вкладення коштів інвестором в порівнянні з іншими країнами (регіонами, галузями).

Часто зустрічається думка, що сьогодні країни з малорозвиненими ринками не зацікавлені в іноземних інвестиціях, які врешті-решт впливають на економічне зростання в усіх країнах, бо “практично всі теперішні держави втягнуті в змагання, в боротьбу за найвищі темпи економічного росту”. Але це не так, бо Україна, яка будує сучасну економіку, також зацікавлена в надходженні інвестицій, їх потребують всі регіони, а особливо східна частина держави, яку потрібно відбудовувати [4].

Науковці стверджують, що потенційно Україна може бути однією з провідних країн за залученням інвестицій, тому що вона багата на природні ресурси, дешеву робочу силу, має потужну сировинну базу, величезний внутрішній ринок збуту продукції, європейський вектор розвитку. Чому ж тоді Україна досі не є інвестиційно привабливою?

Досить цікаву відповідь на це питання дала Н. Агафонова, яка стверджує, що інвестиційний клімат включає в себе дві дуже суттєві складові: об'єктивні можливості країни (інвестиційний потенціал) та умови діяльності інвестора (інвестиційний ризик). Звичайно, що для прийняття рішень недостатньо розглядати тільки потенціал або тільки ризики. Країна може бути першокласною з погляду потенціалу (мати сировинні ресурси, багате населення), але якщо політична обстановка нестабільна, існує безліч адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу, досить невизначене податкове законодавство у сфері інвестування, то навряд чи хто зважиться на інвестиції [1].

Саме тому першим із завдань щодо збільшення інвестицій в Україну повинно стати покращення політичної обстановки та удосконалення податкового законодавства, що має істотно зменшити рівень інвестиційного ризику нашої держави.

Проблема удосконалення податкового регулювання інвестиційної діяльності насамперед торкається змін у податковому законодавстві, що набули чинності з 1 січня 2015 р. і які мають як позитивне, так і негативне значення. Позитивним є те, що режим оподаткування коштів спільного інвестування залишився без змін, також обсяг звільнених від оподаткування доходів інститутів спільного інвестування розширено порівняно з попередньою редакцією ПКУ, оскільки нова редакція дозволяє звільнювати від оподаткування не лише активи ІСІ чи доходи за такими активами, але також і інші доходи від діяльності (відсотки за позиками, орендні/лізингові платежі). Негативним є те, що ставка оподаткування інвестиційного прибутку від операцій з цінними паперами фізичних осіб збільшилась з 15% до 20%, не були внесені зміни до суперечливих пунктів ПКУ стосовно інвестиційної діяльності, що ще раз наголошує на недосконалості податкового законодавства[5].

Враховуючи зазначене вище, можемо окреслити основні, на нашу думку, напрями підвищення рівня інвестиційної привабливості України:

Удосконалення системи оподаткування інвестицій. Держава повинна зробити більш ефективною податкову систему, яка б задовольняла і інвестора, і державу. Також доцільним було б не так часто вносити зміни до податкового законодавства, тому що платники не встигають так швидко адаптуватися до таких змін.

Зменшення рівня корупції та бюрократизму. Потрібно зменшити вплив чиновників на інвестиційну діяльність. В даний час в державі відбувається політика щодо зменшення корупції у владі, яка, на нашу думку, позитивно вплине і на приплив інвестицій.

Покращення іміджу держави на міжнародному рівні. Всім відомо, що інвестиційний клімат включає багато чинників, тому треба покращувати всі

сфери діяльності держави, починаючи від рівня життя населення і закінчуючи реформуванням банківської сфери та фінансових ринків. При цьому потрібно використовувати позитивний досвід розвинених країн світу у цій сфері.

Інноваційне стимулювання інвестицій. Перш за все, це реалізовується через захист прав власності на новітні технології. Також потрібно надати більші переваги інвестиціям саме в інноваційну діяльність. Адже ми знаємо, що інновації – це двигун прогресу [7].

Отже, для формування привабливого інвестиційного клімату у нашій державі потрібно реально, а не номінально провести низку реформ, заявлених оновленою владою, що має сприяти підвищенню довіри іноземних інвесторів. Також доцільно було б створити єдину державну установу, яка б систематизувала всі підприємства та установи, які потребують інвестицій в Єдиний державний реєстр та здійснювала пошук потенційних інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Агафонова Н. Інвестиції в Україні: багато говорять – мало хто бачив [Електронний ресурс] / Н. Агафонова. – Режим доступу: http://www.blogs.lb.ua/nataliya_agafonova/175772_investitsii_ukraini_bagato.html
2. Жук М. В. Регіональна економіка: підручник / М. В. Жук. - К. : ВЦ “Академія”, - 2008. - 416 с.
3. Конєва І. І. Особливості формування інвестиційного клімату в Україні / І. І. Конєва // Університетські наукові записки . - 2013. - № 2. - С. 131-136. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2013_2_20.pdf
4. Мороз Ю. В. Інвестиційний клімат в Україні та діяльність міжнародних фінансових організацій із його поліпшення / Ю. В. Мороз // Вісник Вінницького політехнічного інституту . - 2013. - № 3. - С. 28-34. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vvpi_2013_3_8.pdf
5. Податковий кодекс України від 01.01.2015 зі змінами та доповненнями № 2755-VI / [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.rada.gov.ua>.
6. Сазонець І. Л. Інвестування : підручник /І. Сазонець, А. Федорова. - К. : Центр учбової літератури, - 2011. - 312 с.
7. Щепіна Т. Г. Проблеми формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні / Т. Г. Щепіна // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури . - 2014. - Вип. 38. - С. 109-114. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/ppei_2014_38_20.pdf

*Анна Пантюхова, аспирант
Киевский национальный торгово-экономический университет, г. Киев
Научный руководитель: Сопко В.В., д.э.н., профессор*

НАЛОГОВЫЕ АСПЕКТЫ УЧЕТА «ОБЕСПЕЧЕНИЯ ВОССТАНОВЛЕНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ»

В условиях интеграции Украины в Европейское экономическое пространство ключевым является поиск соответствующих преимуществ для обеспечения конкурентоспособности национальных товаров на внешнем рынке.

Номенклатуру поставляемых товаров определяет наличие природных ресурсов. Для Украины основная составляющая природных ресурсов представлена продуктивными земельными ресурсами, которые составляют 70% общего земельного фонда страны. В условиях количественной ограниченности земли, ее качественной невоспроизводимости, основной целью государства как на макро- так и на микроуровне является поиск наиболее действующих рычагов воздействия на эффективность использования данного вида активов.

Одним из таких рычагов является налоговая система, которая, за счет введения налоговых льгот и штрафных санкций, стимулирует или ограничивает сельскохозяйственного товаропроизводителя, регулируя использование земельных ресурсов. Однако Налоговым кодексом Украины земельные ресурсы рассматриваются как необоротный актив, который в процессе использования не ухудшает свои качественные характеристики и не амортизируется, так как возможно лишь его улучшение за счет капитальных затрат [1]. Капитальные затраты на улучшение рассматриваются как затраты, необходимые для доведения земель до соответствующего уровня эксплуатации, а не как затраты на восстановление качественного состояния почвы [2].

Поэтому, на основании проведенных ранее исследований положений действующего законодательства и научных трудов теоретического и практического характера, нами было предложено предприятиям аграрной сферы создавать «Обеспечение восстановления земельных участков

сельскохозяйственного назначения» (далее «Обеспечение»), которое будет способствовать поддержанию баланса почвенного покрова [3]. Одним из источником финансирования данного обеспечения могут стать налоговые стимулы, в частности - сумма налога на добавленную стоимость, которая остается в распоряжении предприятия на условиях применения специального режима налогообложения НДС [1]. Отображение использования аккумулированных средств на восстановление земельных ресурсов на счетах бухгалтерского учета приведены в таблице 1.

Таблица 1

**Учетное отражение создания и использования «Обеспечения
восстановления земельных участков сельскохозяйственного назначения»
арендатором (на условиях применения специального режима
налогообложения НДС) [3-4]***

Содержание хозяйственной операции	Корреспонденция счетов		Примечания
	Дт	Кт	
1. Начислена сумма налога на добавленную стоимость, подлежащая перечислению в бюджет.	6412	64121	С учетом сальдо предыдущего отчетного месяца
2. Перечислена сумма НДС, подлежащая уплате в бюджет на счет Госказначейства.	377121	3111	Электронный счет
3. Распределена Госказначейством перечисленная сумма налога на добавленную стоимость.	64121	377121	Перераспределение средств проводится в соответствии поданных деклараций
2. Перечислены средства на специальный счет НДС по результатам отчетного периода.	3112	6412	
3. Создано «Обеспечение восстановления земельных участков сельскохозяйственного назначения».	23	479	Приказ о создании «Обеспечения»
4. Использование созданного «Обеспечения» на восстановление природных свойств почвенного покрова	479	63,65,66	Наряды на выполнение работ, акты списания материалов
5. Получены от поставщика производственные запасы для восстановления состояния почвенного покрова	20	631	Расходные накладные, договора поставки
6. Отражена сумма налогового кредита по НДС в составе стоимости оприходованных запасов	641	631	Налоговая накладная
7. Погашена кредиторская задолженность за поставленные запасы	631	3112	Оплата со специального счета
8. Погашена кредиторская задолженность за выполненные работы	685	3112	Договор подряда, акт выполненных работ, предоставленных услуг

** арендодатель – физическое лицо*

Субъект хозяйствования создает «Обеспечение» на свое усмотрение, так как действующим законодательством обязательность его создания не установлена, что в свою очередь, в условиях интенсификации землепользования, негативно влияет на состояние земельных ресурсов, как основного фактора производства. Поэтому целесообразно закрепить положение об обязательном формировании такого «Обеспечения», с выделением основных источников финансирования.

Перечень использованных источников:

1. Налоговый кодекс Украины от 02.12.2010 г.. № 2755-IV (по состоянию на 01.04.2015) [Электронный ресурс] // Ведомости Верховной Рады Украины - Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show / 2755-17>
2. Инструкция по применению Плана счетов бухгалтерского учета активов, капитала, обязательств и хозяйственных операций предприятий и организаций от 30.11.1999 № 291 [Электронный ресурс]: Минфин Украины .- Режим доступа: <http://zakon4.rada.gov.ua/ laws / show / z0893-99 / page>
3. Пантюхова А.В. Методичні основи фінансового обліку використання і відновлення земельних ресурсів сільськогосподарського призначення /А.В. Пантюхова // Науковий вісник ХДУ. Серія «Економічні науки».-2014.-Вип. 8(3).-с.214-219.
4. Дядюра И. Бухгалтерские проводки НДС до 01.02.2015 и после [Электронный ресурс] /И.Дядюра//.-Режим доступа: <http://www.capital. net.ua/2articles/44.html>

*Ирина Позднякова, к.э.н., доцент, директор института
повышения квалификации и переподготовки кадров
Светлана Измайлович, к.э.н., доцент, доцент кафедры финансов
Полоцкий государственный университет, г.Новополоцк, Беларусь*

АНАЛИЗ ФИНАНСОВОГО СОСТОЯНИЯ БЮДЖЕТНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Анализ финансового состояния в рыночной экономике составляет важную часть информационного обеспечения для принятия управленческих решений. Актуальность исследований в данной сфере для бюджетных организаций обусловлена как необходимостью экономного использования бюджетных средств, так и эффективностью использования внебюджетных источников финансирования.

В Республике Беларусь анализ финансового состояния осуществляется на основе «Инструкции о порядке расчёта коэффициентов платёжеспособности и

проведения анализа финансового состояния и платёжеспособности субъектов хозяйствования», утвержденной Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь и Министерством экономики Республики Беларусь от 27 декабря 2011 г. №140/206, положения которой неприменимы для бюджетных организаций. Рассмотрим возможность адаптации показателей, установленных в данной инструкции, для анализа внебюджетной деятельности бюджетных организаций.

Коэффициент абсолютной ликвидности рассчитывается как отношение суммы краткосрочных финансовых вложений и денежных средств и их эквивалентов к краткосрочным обязательствам [1]. Коэффициент абсолютной ликвидности (Кабсл) по внебюджетным средствам бюджетной организации предлагаем рассчитывать по формуле:

$$\text{Кабсл} = \frac{\text{ДСвб}}{\text{ККЗвб} + \text{КЗС}}, \quad (1)$$

где, ДСвб – внебюджетные денежные средства с учетом краткосрочных финансовых вложений, руб.;

ККЗвб – краткосрочные обязательства, оплачиваемые за счет внебюджетных средств, руб.;

КЗС – заемные средства со сроком привлечения до 1 года, руб.

Коэффициент текущей ликвидности определяется как отношение стоимости краткосрочных активов к краткосрочным обязательствам субъекта хозяйствования [1]. Рассчитывать коэффициент текущей ликвидности (Ктл) по внебюджетным средствам бюджетной организации предлагаем с помощью следующей формулы:

$$\text{Ктл} = \frac{\text{МЗвб} + \text{ОПвб} + \text{З} + \text{ДСвб} + \text{ДЗвб} + \text{Рвб}}{\text{ККЗвб} + \text{КЗС}}, \quad (2)$$

где, МЗвб – материальные запасы, приобретенные за счет внебюджетных средств, руб.;

ОПвб – отдельные предметы в составе оборотных средств, приобретенные за счет внебюджетных средств, руб.;

З – затраты на производство, руб.;

ДЗвб – дебиторская задолженность со сроком погашения до 1 года, руб.;

Рвб – расходы, осуществляемые за счет внебюджетных средств, руб.

Коэффициент обеспеченности финансовых обязательств активами определяется как отношение долгосрочных и краткосрочных обязательств субъекта хозяйствования к общей стоимости активов [1]. Коэффициент обеспеченности финансовых обязательств активами (Кофоа) по внебюджетным средствам бюджетной организации будет рассчитываться по формуле:

$$\text{Кофоа} = \frac{\text{КЗвб} + \text{ЗС}}{\text{Авб}}, \quad (3)$$

где, КЗвб – обязательства, оплачиваемые за счет внебюджетных средств, руб.;

ЗС – заемные средства, руб.;

Авб – активы, сформированные за счет внебюджетных средств, руб.

Практикой проведения анализа финансового состояния предусматривается процедура сравнения фактически рассчитанных показателей ликвидности и платежеспособности с нормативными значениями, дифференцированными по видам экономической деятельности. По нашему мнению, в качестве нормативного значения коэффициента текущей ликвидности для бюджетных организаций при осуществлении деятельности за счет внебюджетных средств можно использовать его значение по видам деятельности, связанным с оказанием социальных услуг, то есть не менее 0,2. Такая же особенность относится и к нормативному значению коэффициента обеспеченности финансовых обязательств активами, уровень которого, для всех видов деятельности должен соответствовать значению не более 0,85 для признания организации платежеспособной на дату проведения расчетов.

В результате расчетов по предлагаемой методике руководство бюджетного учреждения имеет возможность принимать обоснованные решения в сфере управления ликвидностью и платежеспособностью на основе полученной аналитической информации.

Перечень использованных источников:

1. Инструкция о порядке расчёта коэффициентов платёжеспособности и проведения анализа финансового состояния и платёжеспособности субъектов хозяйствования: утв. Постановлением Министерства финансов Республики Беларусь и Министерством экономики Республики Беларусь, 27.12.2011, №140/206 // Национальный реестр правовых актов Республики Беларусь, 2012. - № 19. – С. 42-46.

*Дар'я Рева, к. ю.н., старший науковий співробітник
відділу правового забезпечення галузевого інноваційного розвитку
Науково-дослідний інститут правового забезпечення
інноваційного розвитку НАПрН України, м.Харків*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ

Оптимальне поєднання фіскальної та регулюючої функцій податків є питанням, яким постійно займаються науковці та практики. Насьогодні остаточні варіанти з оптимального співвідношення таких функцій ані наука, ані практика не мають. Це вкотре доводить актуальність даної проблеми. Від того, як дане питання вирішуватиметься в Україні, залежить ефективність її системи оподаткування.

З другої половини ХХ століття в промислово розвинених країнах розпочався економічний прогрес, який дав поштовх до якісно нового етапу розвитку економіки. Наука та технології стали визначальними факторами конкурентної боротьби як на внутрішніх ринках, так і на міжнародному рівні. Але дана світова тенденція не вплинула на Україну. Країна, незважаючи на наявний потенціал, не увійшла до числа інноваційнорозвинених держав.

Подолання такого стану неможливе без державного впливу. Як зазначається в науковій літературі, держава може застосовувати як прямі (бюджетне фінансування), так і непрямі (оподаткування) інструменти державного регулювання економічного розвитку. Не виключаючи прямого регулювання вчені майже одностайно віддають пріоритет заходам податкового характеру, які мають більш широке коло дії та краще узгоджуються з правилами ринку.

Роль, яка відводиться податкам, обумовлена їх економіко-правовою природою. З економічної точки зору податок є платежем, тобто частиною створеного в результаті господарської діяльності чистого доходу, спрямованого у розпорядження держави. З точки зору права, податок – це обов’язковий платіж, який не може бути не сплачений, що обумовлює його примусовість. На це вказує законодавче визначення поняття «податок», закріплене в Податковому кодексі України [3].

Розуміння потенціалу даного явища впливати на економіко-соціальні процеси в державі тісно пов’язано із з’ясуванням змісту функцій податків, їх взаємопов’язаністю та обумовленістю. «Функції податків, які визначають їх сутність, є похідними від функцій фінансів та виконують ті ж завдання, але в порівняно більш вузьких рамках» [2, 54]. Загальновизнаними базовими функціями, які запускають в дію механізм оподаткування, вважаються фінансова та регулююча.

Функції податків, як і самі податки еволюціонують, змінюються їх зміст та роль. Багато в чому це обумовлено переглядом на саму теорію держави, її призначення. З усвідомленням необхідності використання більш цивілізованих засобів державного впливу на економічні та соціальні процеси трансформувалися й погляди щодо змісту функціонального наповнення податків. При запровадженні податків стали виходити з необхідності забезпечення одночасно стимулювання економічного зростання, покращення якості життя, зняття соціальної напруги. Роль регулюючої функції продовжує зростати.

Дійсно, при виборі того чи іншого явища в якості об’єкта оподаткування (додана вартість, дохід тощо) та встановленні податкових обов’язків держава вирішує не тільки питання наповнення бюджету. Відбувається вплив на поведінку платників за рамками податкової сфери, як на учасників відповідних економічних відносин.

Обтяжений податковими обов’язками суб’єкт не вправі обирати – платити чи не платити податки, але в межах існуючої в державі системи

оподаткування він може обрати, як та які податки сплачувати. Слід погодитися з В.М.Фокіним, що загальнообов'язковість оподаткування створює необхідний фон для впливу на вибір діяльності шляхом маніпуляції податковими зобов'язаннями, які пов'язані з тим чи іншим видом діяльності. В цьому полягає, відносність (не безумовність) інших функцій оподаткування (регулюючої, стимулюючої), т.б. їх значення обчислюється не від нуля (як фіскальної), а від загального рівня оподаткування (прив'язується до загальновстановленого рівня податку)[4, 23]. Тобто, основою для визначення розміру регулюючої функції є загальний обов'язок сплачувати податки, встановлений в ст.67 Конституції України)[1], від якого й ведеться розрахунок регулюючої функції. Отриманий показник засвідчить факт стимулювання або дестимулювання (стримування, пригнічення) економічної активності в певній сфері діяльності.

В літературі зазначається, що під впливом низки факторів на певному етапі розвитку податкової системи України перевага надавалася фіскальним інструментам (початок-середина 90-х років минулого століття, 2005 - по теперішній час). Пріоритетність у застосуванні регулюючих важелів фахівці фіксують у 1997-2004 роках.

Питання стимулювання корисної для суспільства поведінки є фундаментальним за своїм значенням як з теоретичної, так і з практичної точки зору. Складність вирішення проблеми податкового стимулювання полягає в тому, що податок через свій безумовний обов'язковий характер є, передусім, правовим обмеженням. Він вводить дії суб'єктів господарювання в певні рамки, звужуючи їх можливості до стану, юридично та соціально необхідного державі. Проте було б неправильним бачити в змісті податку лише його обмежувальну сутність. Оподаткування здатне задовольнити потреби держави в прирості інвестиційного, інтелектуального, виробничого капіталів як у короткостроковій, так і у довгостроковій перспективах. Фактично треба говорити про балансування між податковим обмеженням та податковим стимулюванням.

Балансування між обмежуючою та стимулюючою складовими характеру податку проявляється у різних аспектах. Простимулювавши свої інтереси введенням нового податку, держава обмежує інтереси протилежного суб'єкта – носія відповідного податкового обов'язку; запровадивши податкові стимули для однієї категорії платників, в результатах діяльності яких заінтересована держава, законодавець вимушено повинен компенсувати державні втрати та встановити ряд обмежень для інших осіб, які понесуть тягар такого забезпечення, тощо. Поряд з цим, податки нерідко виступають каталізатором негативного стимулювання: орієнтація держави виключно на задоволенні свого поточного фіскального інтересу через запровадження надмірного податкового навантаження спричиняє не тільки згортання платниками своєї діяльності, зменшення задекларованих обсягів, а й активізує їхній перехід у тіньовий сектор, який знаходиться поза межами контрольного впливу держави, отримання ними прибутку здебільшого за рахунок ухилення від оподаткування.

Подолання існуючого кризового становища в економіці, багатолітнього технічного та технологічного відставання можливе за умови запровадження такої програми податкового регулювання, яка спрямована на заохочення платників працювати системно, а не імпульсивно, з огляду на довгострокову перспективу. Держава має простимулювати платника відмовитися від спокуси здійснювати витрати на свій розвиток та зростання у короткостроковій перспективі, отримувати податкові преференції та на цьому зупинятися. Об'єктами впливу з боку інструментів стимулюючого характеру мають бути найбільш суспільно запитуємі сфери діяльності – мале підприємництво, інвестиційні та інноваційні відносини.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. Науково-практичний коментар / В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш та ін. – 2-ге вид., переробл. і доп. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.
2. Основы налогового права: Учеб. пособие/ Под. ред. Н.П. Кучерявенко. – Харьков: Легас, 2003. – 384 с.
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010р., № 2755-VI // Голос України. – 2010. - № 229-230.
4. Фокин В.М. Налоговое регулирование: Учебное пособие /Под ред. С.Г. Пепеляева. - М.: "Статут", 2004. - 76 с.

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

У процесі бюджетного вирівнювання доходів та видатків виникають міжбюджетні відносини, які є основною формою взаємовідносин між державою та місцевим самоврядуванням, щодо забезпечення відповідних бюджетів фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій, передбачених Конституцією України та законами України. Головною ознакою міжбюджетних фінансових відносин у будь-якій країні є організація та способи переміщення фінансових ресурсів від одного рівня влади до іншого. Основним інструментом такого переміщення є система міжбюджетних трансфертів.

Згідно з Бюджетним кодексом України, міжбюджетні трансфери – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого [1].

Існують такі види міжбюджетних трансфертів:

- 1) дотація вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує;
- 2) субвенції – міжбюджетні трансфери для використання на певну мету в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції;
- 3) кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів;
- 4) інші дотації [1].

Існують сучасні форми міжбюджетних трансфертів, які визнають формами взаємовідносин і які відображають перерозподіл доходів і видатків між бюджетами:

- 1) субсидіювання;

2) вилучення коштів (передача коштів «бюджетного надлишку» з бюджетів нижчого рівня до бюджетів вищого рівня);

3) взаємні розрахунки (передача коштів з одного бюджету для іншого у зв'язку з перерозподілом між ними доходів чи видатків після затвердження бюджетів) [7, с.287].

Джерелами виплат міжбюджетних трансфертів здебільшого є відрахування частини надходжень від одного або кількох податків або щорічні асигнування з відповідного бюджету, що нині є найпоширенішим і не дає змоги надавати трансферти на розвиток економіки.

Розміри міжбюджетних трансфертів визначають за фінансовими нормативами бюджетної забезпеченості, а затверджує їх Верховна Рада України в законі про Державний бюджет на відповідний рік. Так, Постанова Кабінету міністрів України «Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів» від 15.12.2010 № 1132 визначає механізм перерахування міжбюджетних трансфертів (дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету з місцевих бюджетів та до місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів, а також додаткові дотації) [5].

Сучасна система міжбюджетних трансфертів вже здійснює загальний перерозподіл фінансових ресурсів всередині бюджетної системи, але її роль у стимулюванні процесу регіонального розвитку та здатність забезпечувати відповідним обсягом бюджетних коштів економічні та соціальні потреби регіонів і територіальних громад залишаються низькими і потребують подальшого дослідження і вдосконалення. [6].

За даними Державного казначейства України, у 2014 році було перераховано 132,5 млрд грн міжбюджетних трансфертів з державного бюджету до місцевих бюджетів. З них до загального фонду місцевих бюджетів надійшло 117,5 млрд грн. До спеціального фонду надійшло 14 млрд грн. [4].

Стан перерахування трансфертів, що передаються з Державного бюджету до місцевих, характеризують дані, наведені у таблиці 1.

Таблиця 1

Міжбюджетні трансферти, що надійшли з Державного бюджету України до місцевих бюджетів за 2011 – 2014 рр.[4]

Міжбюджетні трансферти	2011	2012	2013	2014	Відхилення 2014/2011 рр.	
					млн грн	%
Усього, млн. грн., у т.ч.:	94875,0	124459,6	115848,3	132536,4	+37661,4	39,9
- загальний фонд	84743,8	1144625,4	113116,1	117558,9	+32815,1	38,7
- спеціальний фонд	5131,2	9834,2	2732,2	14997,5	+9866,3	192,8

Так, слід відзначити, що протягом 2011-2014 рр. відбулося зростання величини міжбюджетних трансфертів, що надійшли з Державного бюджету України до місцевих бюджетів на 37661,4 млн. грн. або на 39,9%, що сталося за рахунок зростання надходжень міжбюджетних трансфертів до загального фонду на 32815,1 млн. грн. або на 38,7% та збільшення надходжень міжбюджетних трансфертів до спеціального фонду на 9866,3 млн. грн. або на 192,8%. Зокрема, станом на 31.12.2014 року загальна величина міжбюджетних трансфертів, що надійшли з Державного бюджету України до місцевих бюджетів становила 132536,4 млн грн, з них до загального фонду – 117558,9 млн. грн. та 14997,5 млн. грн. до спеціального фонду [4].

Очевидно, що у структурі доходів місцевих бюджетів обсяг міжбюджетних трансфертів є нестабільний. Чим більший відсоток міжбюджетних трансфертів у місцевих бюджетах, то сильніша залежність місцевого самоврядування від органів державної влади. Крім того, зростання частки самих трансфертів у доходах місцевих бюджетів говорить про виникнення передумов до зниження мотивації органів місцевої влади, до мобілізації джерел податкових надходжень та ініціативи щодо ефективного використання трансфертів.

У сфері акумулювання доходів місцевих бюджетів України визначається наявність цілого комплексу проблем, що характеризуються низьким рівнем частки власних доходів місцевих бюджетів і, відповідно, високим нарощуванням обсягів міжбюджетних трансфертів. Реальні фінансові

можливості місцевих органів влади значно обмежуються, що, у свою чергу, є гальмівним фактором демократичних перетворень у державі. За таких умов пріоритетом бюджетного менеджменту в країні має стати забезпечення формування «другого» кошика доходів місцевих бюджетів в такому розмірі, який здатен перетворити територіальні громади із дотаційних на суб'єктів, спроможних самостійно за рахунок власних ресурсів розв'язувати будь-які соціально-економічні проблеми [3, с. 55].

Міжбюджетні трансферти як одна із форм реалізації засад міжбюджетного регулювання одночасно виступають інструментом формування бюджетної політики та організації бюджетного процесу в Україні в умовах передачі повноважень, щодо використання ресурсів, від бюджетів одного рівня до бюджетів іншого рівня. Саме за допомогою міжбюджетних трансфертів на місцевому рівні вирішуються питання компенсації бюджетам нижчого рівня затрат на виконання делегованих повноважень, вартість яких перевищує бюджетні можливості місцевих органів влади; сприяє розв'язанню проблем зумовлених не рівномірністю у мобілізації доходів бюджету, сприяє розв'язанню соціальних проблем пов'язаних із специфікою розвитку регіонів та їх економічною спроможністю [3, с. 70].

Варто відзначити, що з метою зміцнення фінансової бази органів місцевого самоврядування необхідно вдосконалити механізм фінансового вирівнювання території. Основними напрямками фінансового вирівнювання територій має стати зміцнення автономії місцевих органів, шляхом передачі в розпорядження місцевої влади частини загальнодержавних податків та зборів, застосування механізму вирівнювання фінансового потенціалу регіонів, що включає розподіл дохідних джерел між рівнями бюджетів та перерахування трансфертів. В цьому напрямку вже здійснені певні зміни в бюджетному та податковому законодавстві, проте більшість економістів вважають, що їх не достатньо для досягнення бажаних результатів.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI, зі змінами і доповненнями. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2456-17>
2. Гончаренко М.В. Реформування системи міжбюджетних відносин як напрямок удосконалення фінансового забезпечення сталого розвитку територій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2014-3/doc/3/02.pdf>
3. Лагутін В.Д., Каун О.Б. Вдосконалення міжбюджетних трансфертів у контексті бюджетної реформи в Україні: Наукові праці НДФІ. – 2009. – № 2 (24-25). – С.70-81.
4. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua/uk/index>
5. Про затвердження Порядку перерахування міжбюджетних трансфертів: Постанова Кабінету міністрів України від 15.12.2010 № 1132 [Електронний ресурс] // Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 2010 р. N 1132. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1132-2010-п>.
6. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/>.
7. Федосов З.В. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л.Сафонова та ін. – К.: КНЕУ, 2009. – 864 с.

*Лідія Тришак, к.е.н., доцент
Ірина Батрин, студентка
Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу, м. Івано-Франківськ*

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Податки є складною і надзвичайно впливовою на всі економічні явища та процеси фінансовою категорією. Це обов'язковий елемент економічної системи держави незалежно від того, яку модель економічного розвитку вона вибирає та які політичні сили перебувають при владі. Відсутність чи неефективна структура податків паралізує фінансову систему держави в цілому, робить її недієздатною і в кінцевому підсумку позбавленою будь-якого сенсу.

Питання щодо визначення проблемних підходів до функціонування податкової системи в цілому, та оподаткування малого та середнього бізнесу зокрема, перебувають у центрі уваги наукової та громадської думки з часу здобуття незалежності України. У сучасних умовах система оподаткування малого і середнього бізнесу в Україні має ряд суттєвих недоліків: слабка соціальна спрямованість податку на доходи громадян, існуюча спрощена система оподаткування доходів малого та середнього бізнесу, надмірність

податкового тягаря, що є однією з причин фінансової нестабільності підприємств, зменшення сукупного попиту та частини податкових надходжень до бюджетів, економічна криза.

Діюча сучасна система оподаткування сьогодні повною мірою не може забезпечити реалізацію ні цілей державної політики, ні прав та цілей платників податків. Цілий ряд недоліків, які були допущені при її створенні, призвели до того, що податки не виконують повноцінно ні фіскальної, ні стимулюючої функцій. Сфера матеріального виробництва практично пригнічена податками, що призводить до скорочення оподатковуваних оборотів, приховування доходів, а, отже, до зменшення бюджетних надходжень. У результаті діюча податкова система замість стимулювання виробництва спричиняє його скорочення. Головна проблема полягає у тому, що при створенні цієї системи не було повною мірою враховано теоретико-практичні принципи оподаткування, які сформовані на основі міжнародного багатовікового досвіду.

Однією із найважливіших проблем оподаткування малого і середнього бізнесу в Україні є тінізація податків та економіки в цілому, адже надмірне підвищення норми оподаткування призводить до збільшення доходів тіньової економіки і згортання легального бізнесу, а також до скорочення податкової бази. Важливе місце при цьому у здійсненні оптимальної податкової політики відводиться принципу фіскальної достатності, який полягає у здійсненні податкової політики, необхідної для забезпечення такої величини податкових надходжень, яка оптимально бажана з огляду на проголошену економічну доктрину.

В сучасних умовах порівняння української податкової системи з її аналогами в країнах-членах ЄС потрібно для визначення конкурентоспроможності нашої країни на світовому ринку товарів та інвестицій та вибору головних векторів реформування податкових відносин.

На нашу думку, у процесі реформування системи оподаткування в Україні важливою проблемою є не лише рівень податкового тягаря, а й оптимальне поєднання прямих та непрямих податків. Останніми роками у

вітчизняній системі оподаткування спостерігається тенденція до збільшення частки прямих податків, що відповідає практиці розвинутих країн. Непрямі податки хоч і зручні для фіскальних органів з позиції їх стягнення, однак їх сплата лягає значним тягарем на плечі саме кінцевого споживача. Тому переважання справедливих прямих податків дасть змогу уникнути таких негативних наслідків, як все ще низький рівень життя більшості населення, подальший спад і занепад вітчизняного виробництва, не здатного конкурувати з дешевою продукцією іноземних фірм, тощо.

На нашу думку, в умовах економічної нестабільності, існування різного роду механізмів приховування прибутків і ухилення від сплати податків удосконалення системи оподаткування в Україні та підвищення її ефективності повинно йти шляхом пошуку найбільш надійних і стабільних джерел сплати податків. Поряд із цим, виходячи з вимог податкової реформи, одним з пріоритетних її напрямів має стати реальне полегшення податкового тиску на економіку за допомогою розширення переліку об'єктів оподаткування.

На нинішньому етапі соціально-економічних реформ, коли основним мотивом економічної політики стає орієнтація держави на міжнародні ринки, на поживлення підприємництва, на посилення ринкових регуляторів у стимулюванні відродження національної економіки, назріла гостра необхідність подальшого реформування податкової системи, не дивлячись на зміни, прийняті до Податкового Кодексу у 2015 році, створення цілісного, узгодженого, стабільного та раціонального податкового законодавства.

Складність вітчизняної податкової системи вимагає від платників податків витрат значного часу на дотримання податкового законодавства. Відмітимо, що український бізнес витрачав 848 годин на дотримання податкового законодавства, що на 441 годину більше, ніж у Росії, та на 661 годину – у США. Водночас, досить сприятливими для підприємництва є податкові системи Грузії і Казахстану. Найбільше часу в нашій країні – 416 годин або майже половина витрачається на податки, пов'язанні із заробітною платою. Досить складним є податок на додану вартість – 246 годин.

Найбільші витрати платників податків – 4850 млн. грн. пов’язані із веденням податкового обліку. Питома вага зазначених витрат у їх загальній структурі складає 66%. Значні витрати пов’язані також із складанням і поданням податкової звітності – 680 млн. грн. (9,2%). Вартість проходження бізнесом контрольних процедур становить 320 млн. грн. (4,4%). Інші витрати, що мають відношення до виконання податкових зобов’язань, становлять 1500 млн. грн. або 20,4%. [7]

На нашу думку, в Україні є необхідним спрощення облікових процедур, пов’язаних із визначенням податкових зобов’язань платників податків. Пріоритет у даному напрямку має бути наданий малому та середньому бізнесу, який вже давно став основою економік розвинених країн світу.

Вчені Н. Андресюк, Н. Каменська, Л. Лазебник, М. Корж [4; 5] стверджують, що у запобіганні подвійному оподаткуванню доходів та майна зацікавлені не тільки платники податку, податковий тягар на яких набагато зростає при послідовному оподаткуванні одного і того самого об’єкта у різних країнах, а й самі країни, що прагнуть до збільшення внутрішнього та зовнішнього товарообігу, залучення іноземних інвестицій і підвищення конкурентоспроможності окремих національних підприємств та економіки у цілому.

Запобігання подвійному економічному та юридичному оподаткуванню в принципі можливе і в односторонньому порядку. Для цього країна постійного місця перебування платника податку може дозволити йому при виконанні податкових зобов’язань враховувати податки, сплачені ним за кордоном. Проте, це може призвести до невиправданих втрат бюджету, а також до різного роду махінацій з боку недобросовісних платників податків. Крім того, у цьому разі країна постійного місцеперебування виступає донором тієї країни, де її громадянин (або підприємство) здійснює економічну діяльність.

Отже, серед основних проблем оподаткування можна виділити тінізацію системи оподаткування, недосконалість адміністрування різних податків, подвійне оподаткування і складність ведення податкових розрахунків і високі

затрати на податкову роботу малого і середнього бізнесу. Зміни до Податкового кодексу України не вирішило всіх проблем у системі оподаткування малого та середнього бізнесу, оскільки підприємства не відчули значного полегшення у податковому навантаженні, а тому система оподаткування в цілому, та малого та середнього бізнесу зокрема, вимагає подальшого вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Грушко В. І., Кошембар Л. О. Інструменти податкового регулювання інвестиційної активності // Фінанси України, 2012. – № 2. – С. 89-97.
2. Данілов О. Д., Жеребних А. М. Система оподаткування та відрахування до цільових фондів: Навальний посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2010. – 459 с.
3. Єфименко Т. І., Ловінська Л. Г., Ярошенко Ф. О. Податок на прибуток: концепція визначення об'єкта оподаткування // Науково- дослідний фінансовий ін-т при Міністерстві фінансів України. – К.: НДФІ, 2011. – 190 с.
4. Каменська Н. П. Правові аспекти ратифікації угод про уникнення подвійного оподаткування // Податкова політика в Україні та її нормативно-правове забезпечення: Зб. наук, праць. – Ірпінь: Акад. ДПС України, 2000. – С. 163–165.
5. Лазебник Л., Андресюк Н., Корж М. Застосування угод про уникнення подвійного оподаткування в Україні // Наук. вісн. Акад. держ. податк. служби України, 2002. – № 4. – С. 277-279.
6. Сучасні проблеми оподаткування юридичних осіб та шляхи їх вирішення – [Електронний ресурс] // Режим доступу : http://www.rusnauka.com/36_PWMN_2010/Economics/76595.doc.htm

***Наталія Українець**
викладач фінансових дисциплін
Вінницький технічний коледж, м. Вінниця*

СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ ПРАВОВИХ ТА СОЦІАЛЬНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Перспектива розбудови правової, соціальної, демократичної державності стає неможливою без створення відповідних соціально-правових засад, без здолаття тих негативних явищ які притаманні на сьогоднішній день службовим відносинам у відповідності із принципами верховенства права, пріоритетності основних прав та свобод кожного громадянина.

Свій вектор розвитку, що спрямований до Європейського співтовариства, Україна поступово реалізує через вдосконалення законодавчої бази, яка змогла

б відповідати міжнародним стандартам в напрямку формування державного апарату, який, в свою чергу, був би здатний забезпечити реалізацію успішної державної та соціальної політики в усіх сферах з метою покращення рівня життя народу.

Необхідність радикальних змін в податковій системі в останній час є предметом постійних дискусій в урядових держструктурах. За цей період прийнято не один десяток нових нормативних документів, що стосувались змін щодо податкової політики. При чому такі зміни є досить частими та необґрунтованими [2].

На жаль, така динаміка має лише негативні наслідки як для податкової системи в цілому, так і для самих платників податків. Тому при реформуванні податкової системи не завжди враховується специфічні особливості соціально-економічного розвитку в Україні, результатом чого значна кількість нововведень стає причиною загострення проблеми із справлянням податків і зменшення їх фіскальної ефективності. Це в свою чергу негативно впливає на ефективне функціонування служби, адже адміністрування податків та зборів це є її основним завданням.

Попри це, введений в дію Податковий кодекс України вніс істотні зміни до податкової системи та впорядкував податкове законодавство. Отже, спробуємо охарактеризувати модель сформованої в Україні податкової системи.

Перш за все варто відмітити, що високий рівень податкового навантаження в Україні спричинений не величиною податкових ставок, а широкою базою окремих податків та зборів та специфікою податкового адміністрування. Причиною є те, що існують суперечності між можливостями мобілізації податкових надходжень до бюджету та обсягом державних видатків, які не зменшуються зі зниженням ставок, а також у недоліках прогнозування й планування податкових надходжень.

Так, за оприлюдненими даними прогнозні показники податкових надходжень по деяким позиціям значно вищі за фактичні. За даними 2014 року

індикативні показники виконання плану наповнення зведеного бюджету України становлять відповідно: єдиний податок (юр. особи) – 121,6% ; єдиний податок (фіз. особи) 116,1%, фіксований сільськогосподарський податок – 110,3%, місцеві податки та збори (збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір) – 114,9% тощо. При цьому, зафіксовано істотне недовиконання плану по ПДВ – недовиконання склало 6,2%, збору за спеціальне використання водних ресурсів – 13,9%. Такий дисбаланс в прогнозних показниках потребує вдосконалення процесу прогнозування. При цьому, планування завищених показників адміністрування податків та орієнтація контролюючих органів на виконання доведених індикативних показників, що зумовлено високими видатковими зобов'язаннями уряду, стають одними із головних причин тиску контролюючих органів на платників податків [4].

Окрім того, за дослідженнями проведеними координаційно-моніторинговим сектором, у 2014 році у 59 % із усіх перевірених платників податків виявлено порушення та проведено донарахування податкових платежів. Така висока їх частка може свідчити про упереджене ставлення податкових органів до платників податків яке зумовлене не так масштабними ухиленнями від сплати податків, а насамперед орієнтацією контролюючих органів на виконання планів мобілізації податкових платежів, зокрема планових індикативних показників надходжень із донарахування податків і зборів. [4]

Тому, взаємовідносини працівників податкової служби із платниками податків не можна на сьогоднішній день охарактеризувати як партнерські. Вони ґрунтуються на примусі до сплати податків, при чому не лише платників, що ухиляються від виконання податкового обов'язку, а й сумлінних, на яких у першу чергу поширюються вимоги сплатити податки наперед.

Отже, подальше коригування сформованої моделі податкової системи, спрямоване на зниження податкового навантаження, вимагає не так перегляду податкових ставок, як радикальної зміни взаємовідносин контролюючих органів і платників податків, що є складовою глибших інституціональних змін,

а також підвищення обґрунтованості та реалістичності прогнозних та планових показників податкових надходжень до державного та місцевого бюджетів.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегічний план розвитку Міністерства доходів і зборів на 2013-2018рр. : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.10.2013р. №869 № 1444 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.zakon.rada.gov.ua
2. Павлюк Т. Мифы и реалии Налогового Кодекса или Зачем нам упрощенная система налогообложения / Т. Павлюк. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу до статті :<http://podatki.org.ua/936>
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :www.ukrstat.gov.ua.
4. Офіційний сайт Державної Фіскальної служби України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.sfs.gov.ua

*Сергій Шепеляв, здобувач
Національний університет
біоресурсів і природокористування України, м. Київ*

ЗНАЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РИБОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА ЯК ЗАСОБУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ В УМОВАХ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗВТ З ЄС

Формування та функціонування ЗВТ з ЄС економіки модифікує процеси конкуренції галузей на світових ринках при їх зростаючій лібералізації та транснаціоналізації, що робить конкурентне середовище України відкритим для активних дій зовнішніх ринкових суб'єктів. За таких умов уже неможливо уявляти собі результативну політику підвищення конкурентоспроможності галузі рибного господарства лише як результат політики окремо взятої країни. Ця політика дедалі зростаючою мірою зумовлюватиметься взаємодією національної держави та її економіко-правової системи з міжнародними інституціями, а спосіб такої взаємодії визначатиме характер і напрями розвитку потенціалу конкурентоспроможності перспективних видів економічної діяльності.

Відтак позиціонування рибного господарства України у глобальному просторі полягає в тому, щоб сфокусувати увагу на змісті основних проблем конкурентоспроможності вітчизняного рибного господарства, зафіксувати точку відліку стану її індикаторів серед інших держав, визначити передумови

для необхідних змін, розширивши спектр аналітичного уявлення та стратегічного мислення центрального органу виконавчої влади, який приймає рішення з питань забезпечення конкурентоспроможності галузі. Слід відмітити, що багато проблем, які стосуються внутрішніх засад розвитку конкурентного середовища, залишаються в тіні. Недоліком поширених версій є й відсутність структурного аналізу взаємозв'язків у рибному господарстві як цілості, що виявляє головні джерела та ключові напрями проекту модернізації, здійснення якого державою та бізнесом дозволить забезпечити необхідний рівень вітчизняної конкурентоспроможності рибної галузі. Центральною проблемою є активізація інвестиційно-інноваційної модернізації галузі та її технологічне оновлення.

Грунтовного дослідження потребують питання поглиблення та оптимізації відтворювальних процесів, зокрема – через інструменти інвестиційної, податкової та амортизаційної політики держави і визначення відповідних пріоритетів державної політики нагромадження.

Звертає увагу питання державної підтримки рибного господарства. Слід відмітити, що в бюджеті на 2014 рік не було передбачено фінансування таких напрямків як селекція в рибному господарстві і відтворення водних живих ресурсів у внутрішніх водоймах і Азово-Чорноморському басейні (13 млн. грн. в 2013 р.); прикладні розробки в сфері рибного господарства (2,4 млн. грн. в 2013 р.); міжнародна діяльність в сфері рибного господарства (1,8 млн. грн. в 2013 р.). В аграрному бюджеті 2014 р. всього на пряму підтримку виробництва передбачено 12 % коштів (988 млн. грн). Вся сума буде виділена за рахунок коштів Спеціального фонду держбюджету: передбачено направити 888 млн. грн. на галузь тваринництва (+ 37 % до 2013 р.), ще 100 млн. грн – на рослинництво.

Виходячи з вищенаведеного, відмітимо, що для забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємств рибного господарства України потрібно послідовно і детально проаналізувати інтеграційні пропозиції країн-партнерів та на основі отриманих даних розробити систему захисту вітчизняного рибогосподарського товаровиробника. У сучасних умовах глобалізації на рівень конкурентоспроможності підприємств рибного

господарства України впливає значна кількість різнопланових чинників. Серед головних можна назвати такі: стан технічного обладнання та можливості оновлення основних засобів рибогосподарського підприємства; забезпеченість виробництва сировиною належної якості; відповідність рибної продукції, що випускається (вирощується), міжнародним стандартам; належний рівень освіти працівників, рівень державної підтримки рибогосподарського виробництва. Важливий вплив мають також найвагоміші складові ринку: рівень конкуренції, доступність, достовірність та повноцінність маркетингових досліджень, рекламні можливості, потреби та платоспроможність споживачів. Таким чином, приєднання України до міжнародних економічних структур і виникнення у цьому зв'язку проблемних аспектів конкурентоспроможності рибогосподарського виробництва, сприяє подальшому розробленню нової стратегії формування ефективного механізму державної підтримки, спрямованого на поліпшення умов відтворення виробництва та робочої сили в рибному господарстві, що є важливим народногосподарським завданням.

*Сергій Юшко, к.е.н., доцент
Лілія Мостова, студентка
Харківський національний
економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків*

ГОРИЗОНТАЛЬНІ ФІСКАЛЬНІ ДИСБАЛАНСИ ТА ПІДХОДИ ДО ЇХ ЛІКВІДАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

Нестача у органів влади відповідної адміністративно-територіальної одиниці фінансових ресурсів для надання державних і громадських послуг в обсягах, що надаються іншими територіями відповідно до встановлених стандартів призводить до виникнення горизонтальних фіскальних дисбалансів. Останні виникають із різних причин: через різні фінансові можливості органів влади одного територіального рівня (у зв'язку з існуванням так званих бідних і багатих територій), що у свою чергу спричинено дією природно-кліматичних, історичних, географічних, соціально-демографічних, економічних та багатьох інших чинників, зокрема нерівномірністю територіального розміщення

продуктивних сил та значною диференціацією податкової бази; існуванням різниці у потребах різних територій, через значну диференціацію обсягів витрат у сфері надання державних і громадських послуг та вартості цих послуг [6].

Розв'язання даної проблеми здійснюється із застосуванням системи міжбюджетних відносин. До прийняття Бюджетного кодексу України міжбюджетне регулювання забезпечувалося, базуючись на єдиних для усіх ланок бюджетної системи таких головних принципах:

поділ надходжень до доходів бюджету на: власні, закріплені та регулюючі;

обсяг планових видатків бюджету обчислювався, виходячи із функцій і повноважень місцевих органів влади;

на покриття запланованих видатків у першу чергу мали бути спрямовані власні та закріплені доходи. У разі непокриття цими доходами обчислених видатків, визначалися нормативи та обсяг відрахувань від загальнодержавних податків зборів (регулюючих податків і інших надходжень) [3].

Дана система була досить недосконалою, оскільки:

а) слабо корелювала з реальними потребами бюджетів, створюючи дисбаланс між величиною фінансових ресурсів та обсягами владних повноважень відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

б) не дозволяла місцевим органам належним чином планувати свою діяльність, запроваджувати програми розвитку на перспективу, оскільки нормативи відрахувань від загальнодержавних податків не були сталими (щорічно переглядалися); за умови їх зниження діяльність та ініціатива органів влади могли узагалі бути паралізованими;

в) не давала можливості справедливо і неупереджено розподілити бюджетні кошти через відсутність чітких правил та процедур обчислення сум трансфертів; створювала передумови для суб'єктивних рішень та лобіювання інтересів.

Як наслідок, такий механізм гальмував не тільки діяльність органів місцевої влади, взаємовідносини між суб'єктами бюджетних правовідносин, а й

негативно впливав на загальноєкономічний розвиток країни [7].

З прийняттям Бюджетного кодексу (2001 р.) було фактично покінчено із застосуванням неефективної та непрозорої системи формування доходів місцевих бюджетів через використання регулюючих доходів. Для забезпечення бюджетними ресурсами встановлених видаткових повноважень відповідних територій, доходи та видатки місцевих бюджетів було розподілено на дві групи: доходи і видатки, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів, та доходи і видатки, що не враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів.

Зазначене розмежування здійснювалося виключно з метою розрахунку обсягу міжбюджетних трансфертів (дотації вирівнювання чи вилучення коштів), що передаються з одного бюджету до іншого. Обчислення величини даних трансфертів проводилося на підставі розроблених та затверджених Постановою Кабінету Міністрів України № 1149 від 08.12.2010 р. формул [1].

Обсяг дотації вирівнювання (суми коштів, що вилучається до Державного бюджету), визначався як різниця між величиною розрахункового показника обсягу видатків та розрахункового показника обсягу доходів. Позитивна різниця означала, що відповідний бюджет претендує на отримання дотації вирівнювання, за від'ємної – надлишок коштів, після застосування до нього встановленого коефіцієнта вирівнювання, вилучався до державного (районного чи міського) бюджету відповідно.

Недоліком зазначеного підходу було те, що запроваджена формула була занадто об'ємною, передбачаючи низку складних, часто недостатньо обґрунтованих підходів до розрахунку її складових. Як підсумок, суми міжбюджетних трансфертів фактично доводилися місцевим бюджетам без надання будь-якої можливості місцевим органам влади прослідкувати та проконтролювати результати здійснених розрахунків та (у випадку незгоди) вимагати додаткового перегляду отриманих показників. Крім того, органи місцевої влади втратили будь-який інтерес до зростання частини доходів бюджету, що враховуються при визначенні міжбюджетних трансфертів – таке

зростання не збільшувало дійсних доходів бюджету, оскільки автоматично означало скорочення обсягу дотації вирівнювання на ту ж суму (для дотаційних бюджетів) або ж вилучення «надлишкових» коштів (для бюджетів-донорів).

Ще одним недоліком було те, що фінансові нормативи бюджетної забезпеченості, які використовувалися для розрахунку обсягів міжбюджетних трансфертів, де-факто були не нормативами витрат фінансування для забезпечення потреб на рівні не нижчому від державних соціальних стандартів і нормативів, а розраховувалися виходячи із загальних ресурсів зведеного бюджету та місцевих бюджетів України [2]. Іншими словами, мало місце повне неузгодження соціальних та бюджетних нормативів, що не дозволяло державі виконувати її зобов'язання, визначені Конституцією.

Набуття чинності Законом України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин» № 79-VIII від 28.12.2014 р. кардинальним чином змінило підходи до горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій. Віднині в основі розрахунку суми коштів, яка надаватиметься чи вилучатиметься з місцевого (області, району чи міста обласного значення) бюджету лежить значення коефіцієнта податкоспроможності (табл. 1).

Таблиця 1

Умови проведення горизонтального вирівнювання податкоспроможності територій

Значення індексу податкоспроможності	Міжбюджетний трансферт	Величина міжбюджетного трансферту
менше 0,9	базова дотація	80 % від суми, необхідної для досягнення індексом податкоспроможності значення 0,9
0,9-1,1	вирівнювання не здійснюється	
більше 1,1	реверсна дотація (вилучення коштів до державного бюджету)	50 % від суми, що перевищує значення індексу податкоспроможності 1,1

Позитивним при такому підході є надана самодостатнім територіям можливість передавати до державного бюджету лише 50 % від суми перевищення індексом податкоспроможності значення 1,1, а інші 50 % лишати у власному розпорядженні, що є відповідним стимулом для їх розвитку.

Натомість надання «бідним» територіальним одиницям тільки 80 % потрібної для досягнення індексом податкоспроможності значення 0,9 суми, з одного боку, генерує ризики зростання браку коштів для виконання завдань і функцій, покладених на відповідні органи влади, а з іншого, – вимагає від них відповідної самовіддачі у контексті посилення роботи над пошуком джерел зростання дохідної бази відповідних бюджетів.

Згідно з плановими показниками Державного бюджету на 2015 р. серед 668 бюджетів, які мають відносини з Державним бюджетом відносно даних трансфертів, 75 % з них є дотаційними, 15 % – виступають донорами, а щодо 10 вирівнювання не проводиться [5].

Запроваджений підхід істотно спростив порядок усунення фіскальних дисбалансів, хоча й не зробив його досконалішим. Якщо за чинним раніше порядком індекс податкоспроможності використовувався у розрахунках задля визначення прогностичних показників доходів бюджету, то тепер він став самодостатнім чинником для віднесення того чи іншого бюджету до розряду донорів чи реципієнтів. Поза увагою при цьому лишилося співвідношення потенційних доходів відповідних бюджетів та обсягу законодавчо закріплених за ними видатків, а отже система фінансового вирівнювання вимагатиме подальшого удосконалення.

Список використаних джерел:

1. Деякі питання розподілу обсягу міжбюджетних трансфертів : Постанова Кабінету Міністрів України № 1149 від 8.12.2010 р. // Урядовий кур'єр. – № 245 від 29.12.2010 р.
2. Казюк Я.М. Регіональні особливості здійснення бюджетно-податкової політики України в умовах реформування / Я.М. Казюк // Фінансова система регіонів: методологія, аналіз, практика: монографія / З.В. Герасимчук, Л.І. Федулова, Л.А. Пашко та ін.; під загальною редакцією В.К. Присяжнюка, А.Б. Кондрашихіна. – Київ – Севастополь – Донецьк: АМУ, 2012. – С. 111– 123.
3. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету України: теорія та практика: Монографія / Ц.Г. Огонь. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2003. – 580 с.
4. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин: Закон України № 79-VIII від 28.12.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/79-19/paran2#n2>.
5. Про Державний бюджет на 2015 рік: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 80-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80-19>.
6. Романенко О.Р. Фінанси: підручник / О.Р. Романенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 312 с.
7. Юшко С. В. Організація міжбюджетних відносин в Україні: стан, проблеми і перспективи / С.В.Юшко // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 86-97.

СЕКЦІЯ 4

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Марина Авилкина, к.э.н.

доцент кафедры финансов

Светлана Костюкова, к.э.н., доцент

доцент кафедры финансов

УО «Полоцкий государственный университет»,

г.Новополоцк, Республика Беларусь

РАЗВИТИЕ МЕТОДИКИ РАСЧЕТА СЕБЕСТОИМОСТИ ИННОВАЦИОННОГО ПРОДУКТА

Под инновационным продуктом предлагаем понимать продукт инновационной деятельности, основанный на результатах научных исследований и разработок, получивший воплощение в виде новой (усовершенствованной) продукции, технологического процесса, метода производства (передачи) услуг, организационного решения, внедренный в практическую деятельность и способствующий получению дополнительных экономических и/или иных выгод при его использовании.

При разработке методики исчисления себестоимости инновационного продукта считаем необходимым учесть специфику процесса производства инновационного продукта, обусловленную механизмом его создания.

Для определения себестоимости инновационного продукта требуется, прежде всего, исчисление себестоимости промежуточных продуктов, а именно научных и научно-технических продуктов, получаемых в процессе создания инновационного продукта и подлежащих передаче заказчику для целей внедрения. Следовательно, объектом калькулирования себестоимости предлагаем считать не только конечный продукт, каким является инновационный продукт, но и промежуточный продукт, а именно научный или научно-технический продукт.

Определение порядка накопления затрат в соответствии с разработанным механизмом создания инновационного продукта позволяет выделить и предложить в качестве объектов учета затрат – отдельные этапы формирования инновационного продукта, в качестве объектов калькулирования – промежуточные и конечные продукты, получаемые в процессе выполнения инновационного проекта. Объекты учета затрат, обусловленных созданием инновационного продукта, не совпадают с объектами калькулирования, однако между ними существует тесная взаимосвязь (рис.1).

Рис. 1. Отражение взаимосвязи между объектами учета затрат на создание инновационных продуктов и объектами калькулирования

Завершение каждого отдельного этапа определяет целесообразность выполнения последующего этапа, а значит потребность в осуществлении затрат на каждом последующем этапе. В этом и заключается взаимосвязь и взаимообусловленность этапов формирования инновационного продукта, а следовательно, и затрат на их выполнение.

В целях оперативного контроля и управлению себестоимостью инновационного продукта рекомендуем использовать попроцессный метод учета

затрат и исчисления себестоимости продукции (работ, услуг), что обусловлено спецификой процесса получения инновационного продукта и необходимостью исчисления фактической себестоимости промежуточных продуктов. Так, при выполнении инновационного продукта могут быть получены и сопутствующие продукты, затраты на приобретение которых не участвуют в формировании фактической себестоимости инновационного продукта. Затраты, участвующие в формировании себестоимости сопутствующих продуктов, должны быть разграничены от затрат, включаемых в себестоимость инновационного продукта.

Суть предлагаемой методики исчисления фактической себестоимости инновационного продукта заключается в суммировании стоимостей выполнения следующих этапов создания инновационного продукта: «Фундаментальные научные исследования», «Прикладные научные исследования», «Разработки», «Трансфер технологий», «Внедрение», которые принимают непосредственное участие в создании инновационного продукта.

Затраты на проведение фундаментальных, прикладных научных исследований формируют фактическую себестоимость научного продукта. Затраты на проведение фундаментальных, прикладных научных исследований и разработок формируют фактическую себестоимость научно-технического продукта. Затраты на трансфер технологий и внедрение, как правило, обусловлены проведением инновационных мероприятий, которые связаны с достижением практического использования научных и научно-технических продуктов в деятельности субъектов хозяйствования, что является неотъемлемым условием выполнения каждого инновационного проекта. Соответственно, указанные затраты можно определить как затраты, обусловленные превращением научных (научно-технических) продуктов в инновационные продукты. В этой связи для исчисления фактической себестоимости инновационного продукта необходимо суммировать фактическую себестоимость научного (научно-технического) продукта с затратами на трансфер технологий, затратами на внедрение. Так как получение инновационного продукта возможно только на последнем этапе, то исчисление

фактической себестоимости инновационного продукта рекомендуем проводить после завершения этапа внедрения.

*Інна Алексєєнко, к.е.н.
старший викладач кафедри фінансів,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків*

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах ведення бізнесу вітчизняні підприємства все частіше стикаються з проблемами нестача фінансових ресурсів. Цей процес ускладнюється, як негативним впливом зовнішніх та внутрішніх факторів, так і є результатом неефективного управління діяльністю підприємства у попередніх періодах. Уникненню останнього фактору мало б передувати формування фінансового потенціалу підприємства, як забезпечуючого чиннику стабільності його функціонування у поточному та прогностичному періоді. Виходячи з розуміння поняття фінансового потенціалу підприємства, як сукупності залучених, запозичених та власних його фінансових ресурсів так і їх резервів, управління фінансовим потенціалом на рівні підприємства передбачає оптимальне співвідношення формування таких ресурсів та ефективного їх використання за цільовим призначенням. З цієї позиції раціоналізація процесу управління фінансовим потенціалом підприємства передбачає дотримання системи принципів, які мають закладати основу його ефективного функціонування.

Тому метою даної роботи є обґрунтування принципів управління фінансовим потенціалом підприємства.

Принципи управління – це правила, норми, орієнтири, прийняті з метою досягнення цілей організації [4]. Очевидно, ці правила та орієнтири можуть змінюватися в залежності від стадії розвитку підприємства, його місії та цілей.

При цьому, ключові з них залишаються обов'язковими до виконання при управлінні фінансовим потенціалом.

Серед літературних досліджень [1, 2, 3] відсутня єдина система принципів управління фінансовим потенціалом.

Оскільки фінансовий потенціал трактується як сукупність фінансових ресурсів підприємства за доцільне представити систему принципів формування фінансових ресурсів розглянуті в роботі Горпинченко А. П. [1]. Автор виділяє таку систему: системності, інтегрованості, комплексності, синергічності, адаптивності, динамічності та науковості.

У монографії «Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території» Боронос В. Г. [2] принципи управління ним досліджуються на рівні регіону, які характеризуються певними специфічними ознаками, але й визначаються базові з них, а саме: принцип системності, безперервності, взаємозв'язку перспективних планів з прогнозами, концентрації коштів, логістики, соціального партнерства, зворотного зв'язку, гласності та прозорості, необхідності врахування специфіки та індивідуальних особливостей фінансового розвитку об'єкта управління.

В роботі Пузанкевича О. А. [3] система принципів управління фінансовим потенціалом складається з принципу цілісності та комплексності, безперервності у просторі та часі, еластичності, наукової обґрунтованості основних параметрів, результативності управлінських дій, адаптації до специфіки об'єкту управління.

Наведена сукупність принципів має свої особливості та й однорідності. Аналіз поданих підходів до класифікації принципів управління фінансовим потенціалом підприємства дозволив узагальнити їх та обґрунтувати принципи, що враховують вплив об'єктивних загроз зовнішнього та внутрішнього середовища, які порушують стабільність діяльності підприємства.

Принцип пріоритетності вибору джерел фінансування ґрунтується на тому, що в кризових умовах функціонування ринку фінансових активів, критерієм залучення фінансових ресурсів є доступність та їх вартості.

Принцип економічної доцільності залучення фінансових ресурсів з різних джерел для вирішення стратегічних і поточних оперативно-виробничих завдань вимагає створення гнучкої системи управління потоками грошових коштів підприємства, які реагують на мінливість станів зовнішнього і внутрішнього середовища.

Принцип динамічності передбачає, що ідентифікація фінансових загроз і оцінка ступеня їх впливу на підприємство повинні здійснюватися з урахуванням тенденцій і специфіки протікання процесів у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Реалізація принципу компромісу в системі забезпечення стабільності функціонування підприємства продиктовано тією обставиною, що шляхом узгодження інтересів між контрагентами, можна забезпечувати більш високу й економічно доцільну динаміку їх функціонування і співпраці.

Принцип моделювання сценаріїв диктується тією обставиною, що динамічні і часом не передбачувані чинники, що впливають на поведінку контрагентів зовнішнього середовища підприємства та фактори, які проявляються в результаті змін у його внутрішньому середовищі, вимагають прийняття оперативних дій. Наявність попередньо розроблених, що містяться в спеціальних банках сценаріїв поведінки підприємства залежно від сформованої ситуації може забезпечувати мобільне впровадження адекватних обставинам заходів.

Реалізація принципу контролю є обов'язковим атрибутом і етапом оцінки прийнятого механізму управлінських дій на виділений об'єкт. По відношенню до такого специфічного об'єкту управління, як фінансовий потенціал, необхідно створювати систему контролю, що включає в себе діагностику, моніторинг і контролінг.

Представлену систему принципів слід розглядати як складову частину формування та функціонування механізму управління фінансовим потенціалом підприємства.

Список використаних джерел:

1. Боронос В. Г. Методологічні засади управління фінансовим потенціалом території : монографія / В. Г. Боронос. – Суми: СумДУ, 2011. – 310 с.
2. Горпинченко А. П. Принципи формування фінансових ресурсів підприємства / А. П. Горпинченко // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2013. – Вип. 2(1). – С. 111 – 118.
3. Пузанкевич О. А. Методологические аспекты управления финансовым потенциалом предприятия / О. А. Пузанкевич // Вестник полоцкого государственного университета. – 2013. – № 6. – С. 94 – 98.
4. Фомичев А. Н. Административный менеджмент : учеб. / А. Н. Фомичев. – М. : Дашков и К, 2006. – 228 с.

Марина Берест, к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів

Майя Дудка, аспірант

ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця», м. Харків

ОЦІНКА КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ

Сучасний стан агропромислового комплексу України є досить нестабільним, що об'єктивно обумовлено негативним впливом факторів зовнішнього середовища та внутрішніми проблемами функціонування суб'єктів господарювання. Все це приводить до виникнення та розвитку кризових явищ в діяльності підприємств АПК та обумовлює необхідність проведення адекватної та об'єктивної оцінки їх наявності та глибини.

Метою дослідження є діагностика фінансового стану суб'єкта господарювання та формування для нього системи рекомендацій щодо локалізації та запобігання розвитку кризових явищ. Об'єктом дослідження виступає ТОВ «Гутянський елеватор», інформаційною базою – його фінансова звітність за період 2008 – 2013 рр.

Для проведення діагностики пропонується застосування системи показників моніторингу кризових явищ [1], яка надає можливість на основі розрахунку та оцінки динаміки абсолютних та відносних показників фінансового стану підприємства визначити стадію розвитку кризи та ознаки її

прояву. Загальна оцінка показників діяльності ТОВ «Гутянський елеватор» показала, що на протязі майже всього досліджуваного періоду підприємство знаходиться на стадії нестійкого функціонування, лише в 2011 році його стан значно погіршується та характеризується ознаками кризи прибутковості. Однак більш детальний аналіз свідчить про те, що стадія нестійкого функціонування в різні роки визначається негативною динамікою показників, що характеризують різні аспекти фінансового стану підприємства.

У даному зв'язку проведемо аналіз динаміки розвитку кризових явищ та виділимо ознаки їх виникнення на підприємстві, що діагностується за допомогою фінансових показників (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка розвитку кризових явищ на ТОВ "Гутянський елеватор"

	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Стадія стабільного зростання						
Стадія нестійкого функціонування	+	+	+		+	+
Стадія передкризового стану				+		
Криза прибутковості						
Криза платоспроможності						
Системна криза						
Ознаки прояву кризових явищ	Низький рівень ліквідності, переважаюче зростання витрат	Низький рівень ліквідності, переважаюче зростання зобов'язань	Уповільнення оборотності ресурсів	Скорочення фінансових результатів, падіння прибутковості	Переважаюче зростання зобов'язань	Уповільнення оборотності ресурсів

За результатами аналізу даних таблиці, можна зробити висновок, що на початку аналізованого періоду ознаки розвитку кризи локалізувались у сфері ліквідності ТОВ "Гутянський елеватор" та проявились у недостатності оборотних активів різного ступеню ліквідності для виконання зобов'язань.

Починаючи з 2010 року, рівень ліквідності підприємства стабілізувався та залишався достатнім до кінця аналізованого періоду.

В 2008 році на підприємстві також спостерігалось переважające зростання витрат підприємства. Однак зважаючи на те, що у 2009 році воно припинилось, можна стверджувати, що це явище було несистемним та суттєво не вплинуло на розвиток кризових явищ на ТОВ "Гутянський елеватор" надалі.

До ознак прояву кризових явищ на підприємстві слід віднести переважające зростання зобов'язань, яке спостерігалось в 2009 та 2012 рр. Така ситуація на підприємстві, з одного боку, може не впливати суттєво на стабільність його функціонування, за умови достатності коштів для своєчасного виконання зобов'язань, однак з іншого, потребує додаткового контролю за обсягами залучення коштів, обсягами грошових потоків та фінансових результатів діяльності підприємства, а й за показниками ліквідності.

В 2010 та 2013 році на підприємстві спостерігається уповільнення оборотності ресурсів, причому досить значне. Зважаючи на те, що в 2011 році ТОВ "Гутянський елеватор" потрапило на стадію кризи прибутковості, не можна не звертати увагу на те, що дана тенденція є негативною, та її розвиток спричиняє подальшу розповсюдження кризових явищ.

Аналізуючи динаміку розвитку кризових явищ на ТОВ "Гутянський елеватор" в цілому, не можна не відзначити наявну на підприємстві тенденцію: переважające зростання зобов'язань – уповільнення оборотності ресурсів – криза прибутковості. Така циклічність викликає увагу та потребує від керівництва підприємства її відстеження на локалізації ще на початковому етапі виявлення її проявів.

У даному зв'язку можна узагальнити та надати ТОВ "Гутянський елеватор" рекомендації щодо локалізації та запобігання подальшого розвитку кризових явищ на підприємстві в залежності від ознак їх наявності, що діагностуються на підприємстві:

1. Зниження ліквідності – доцільно провести реструктуризацію або пролонгацію зобов'язань; збільшити обсяг швидколіквідних активів, в першу

чергу, грошових коштів або фінансових інвестицій, провести реструктуризацію активів у вигляді реалізації надлишкових запасів; детально проаналізувати дебіторську заборгованість, виділивши прострочену, та скоротити строки її погашення. За наявності значної простроченої дебіторської заборгованості, доцільно звернутися до обслуговуючого банку з метою застосування факторингу. Доцільно також провести додаткове дослідження структури та динаміки грошових потоків з метою забезпечення їх синхронізації. Особливу увагу підприємству слід звернути на удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю з метою забезпечення достатності грошових коштів на підприємстві для виконання зобов'язань – розрахувати максимальний термін надання відстрочки платежів для покупців тощо.

2. Переважаюче зростання витрат – потребує удосконалення структури витрат підприємства. В першу чергу необхідно звернути увагу на обсяг та структуру собівартості, з метою виявлення елементів витрат, що її не виправдано підвищують. Також необхідним є комплексний аналіз структури собівартості та виділення тих елементів витрат, на вартість яких підприємство може спричиняти певний вплив. У даному випадку можливий пошук альтернативних постачальників сировини з метою зменшення її вартості. Доцільним уявляється також аналіз і можливе скорочення адміністративних витрат та витрат на збут. За можливості, доцільним є використання ресурсозберігаючих та енергозберігаючих технологій, що приведе до зменшення споживання відповідних ресурсів.

3. Переважаюче зростання зобов'язань – потребує скорочення обсягів залучених фінансових ресурсів. Доцільно також провести реструктуризацію або пролонгацію зобов'язань. Ситуація, при якій зобов'язання зростають швидше за власний капітал, не може тривати довго, хоча якщо вона діагностується лише в одному-двох періодах, може не нести загрози фінансовому стану підприємства. Якщо ж така ситуація продовжується, підприємству слід звернути особливу увагу на показники ліквідності та платоспроможності, щоб забезпечити своєчасне виконання зобов'язань. Також доцільним уявляється додатковий

аналіз ефекту фінансового левериджу, і лише за умови його додатного значення підприємству має сенс продовжувати залучення зовнішніх фінансових ресурсів.

4. Уповільнення оборотності ресурсів – потребує додаткового аналізу за двома напрямками, а саме: аналіз динаміки активів та аналіз динаміки фінансових результатів. Уповільнення оборотності, викликане скорочення доходів підприємства, або їх низьким темпом росту, потребує забезпечення зростання обсягів реалізації продукції, залучення нових клієнтів, розширення асортименту послуг, що надаються підприємством. Якщо ж уповільнення оборотності викликане переважаючим зростанням активів, то це свідчить про зменшення ефективності їх використання, у даному випадку доцільним уявляється проведення реструктуризації активів, удосконалення їх структури.

5. Скорочення фінансових результатів, падіння прибутковості підприємства – на підприємстві спостерігаються ознаки циклічності прояву кризових явищ. У даному зв'язку, ознаки кризи прибутковості виникають у відповідь на уповільнення оборотності ресурсів, все це свідчить про зниження ефективності функціонування ТОВ "Гутянський елеватор". Доцільним уявляється реструктуризація витрат, зниження непродуктивних витрат, скорочення адміністративних витрат та витрат на збут, також підприємству можна рекомендувати пошук нових клієнтів, що могли б користуватися послугами зберігання сільськогосподарської продукції.

Таким чином, проведення оцінки кризових явищ в діяльності суб'єктів господарювання АПК надає можливість визначити стадію кризи та ознаки, що виявляють проблемні місця в їх функціонуванні, а також розробити адекватні рекомендації щодо локалізації та запобігання подальшого розвитку негативних тенденцій.

Список використаних джерел:

1. Берест М. М. Оцінка кризових явищ у діяльності підприємств агропромислового комплексу на основі комплексу діагностичних показників // М. М. Берест, М. О. Дудка / Міжн. науково-практична конференція «Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики». ХНЕУ ім. С. Кузнеця, Харків. – 2014. – №47. – С. 431-437.

2. Мамалуй О. О. Основи економічної теорії [Текст]: Навч. посібник / О. О. Мамалуй, О. А. Гриценко, Л. В. Гриценко. - К.: Юрінком Інтер, 2006. – 479 с.

*Валентина Богатырева, к.э.н., доцент
заведующая кафедрой финансов
УО «Полоцкий государственный университет»
г. Полоцк, Республика Беларусь*

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ В МОДЕЛЯХ ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА: АНАЛИТИЧЕСКОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ УПРАВЛЕНИЯ

Человеческий капитал на мировом уровне признан важнейшим элементом национального богатства и фактором экономического роста. Обеспечение экономического роста, поддержание его темпов на стабильном и оптимальном уровне является одной из важнейших стратегических целей экономической политики страны.

Общепризнанно, что дальнейшее развитие современной экономики страны во многом зависит от развития высокотехнологичного производства с применением инновационных технологий, которое, в свою очередь во многом предопределено качественным составом трудовых ресурсов на производстве, которым необходимы соответствующие навыки и умения. Наличие и дальнейшее развитие таких качеств у работника во многом зависит от размера инвестиций в основной ресурс высокотехнологичного производства, поэтому человеческий капитал составляет в постиндустриальной экономике основу национального богатства.

Признание человеческого капитала важнейшим фактором производства, вбирающим факторы «труд» и «предпринимательская способность», во многом определяющим экономический рост, позволили обосновать долю ВВП, обусловленную им (человеческим капиталом). Для чего, прежде всего, проследим становление теории экономического роста.

Экономический рост будет стабильным, в том числе, при условии обеспечения высокоэффективной ориентированной на поддержку научного сектора проводимой инвестиционной политики. Этим подтверждается высокая значимость одной из поставленных задач: разработка аналитического инструментария финансового управления человеческим капиталом,

обеспечивающего повышение эффективности инвестиций в человеческий капитал – важнейший фактор экономического роста.

Обеспечить эффективность инвестиционной политики можно лишь при условии выявления фактора экономического роста, максимально предопределяющего этот рост. В связи с чем, особый интерес представляют исследования, в которых раскрывается проблема измерения степени участия того или иного фактора в создаваемом доходе.

Американские учёные предложили одну из наиболее известных разновидностей производственной функции, имеющей название функции Кобба-Дугласа, в которой труд и капитал являются субститутами.

Общий вид функции Кобба-Дугласа:

$$Q = A \times L^{\alpha} \times K^{\beta} \quad (1.1)$$

где Q — объем производства;

L — труд;

K — капитал;

A — технологический коэффициент;

α — коэффициент эластичности по труду;

β — коэффициент эластичности по капиталу.

При условии постоянной отдачи от масштаба производства сумма долей α и β по теореме Эйлера равна 1, ($\alpha + \beta = 1$), тогда функция Кобба-Дугласа может быть представлена в виде:

$$Q = A * K^{\alpha} * L^{1-\alpha} \quad (1.2)$$

Такая производственная функция позволяет охарактеризовать уровень совокупного выпуска Q посредством затраченного капитала K и труда L - основных факторов производства.

Выше приведенная производственная функция Кобба—Дугласа стала основой модели факторного анализа источников экономического роста, разработанной известным американским ученым Р. Солоу. Он, помимо капитала и труда, ввел еще один фактор — уровень развития технологий.

Производственная функция Кобба–Дугласа, Алена, функция Солоу с успехом применялись на практике для решения различных задач как на макро-, так и на микроуровне. Так, например, работы западных авторов М. Брауна, И. Хедди, Дж. Диллона, Г. Тинтера и других посвящены анализу экономики на основе производственной функции Кобба-Дугласа [1,2]. В их трудах изложены решения задач, как уровня отдельных отраслей, так и уровня предприятий (организаций).

Другим ученым, исследовавшим вопросы экономического роста, стал Р. Э. Лукас. Ученый считается одним из родоначальников новой теории экономического роста наряду с П. Ромером. Учеными на основании своих работ была разработана модель «Лукаса-Ромера». На основании данной модели можно сделать вывод о том, что «экономика, располагающая ресурсами человеческого капитала и развитой наукой, имеет в долгосрочной перспективе лучшие шансы роста, чем экономика, лишённая этих преимуществ» [3].

В разработанной ими модели экономического роста производственная функция имеет следующий вид[3,р.124]:

$$X(t) = K(t)^{\alpha} [uh(t)L(t)]^{1-\alpha} [h(t)]^{\psi}, \quad (1.3)$$

где u – доля затрат труда на создание человеческого капитала;
 $h(t)$ – запас человеческого капитала в момент времени t ;
 ψ – параметр, учитывающий экстерналии [3,р.118].

Классической моделью экономического роста с учетом человеческого капитала является модель Мэнкью-Ромера-Вейла (МРВ) [4,р.1007-1037]. Данная модель, принимая за основу модель Солоу, рассматривает экономику с агрегированным выпуском $Y(t)$, задаваемым производственной функцией от труда $L(t)$, капитала $K(t)$ и человеческого капитала $H(t)$ [4,р. 1021]:

$$Y(t) = K(t)^{\alpha} H(t)^{\beta} [A(t)L(t)]^{1-\alpha-\beta}, \quad (1.4)$$

где $A(t)$ характеризует уровень технологии и изменяется во времени с заданным темпом;

α – вклад увеличения капитала в изменение выпуска;

β – доля человеческого капитала в росте выпуска ($0 < \alpha, \beta < 1$).

Используя гносеологический подход и, вывод, что в контексте теории факторов производства исследуемую категорию (человеческий капитал) обуславливают два фактора (труд и предпринимательская способность) можно вывести зависимость ВВП от обозначенных факторов экономического роста. Тогда, формула производственной функции с учетом человеческого капитала будет иметь следующий вид:

$$Y = K^{\alpha} * H^{1-\alpha} \quad (1.5)$$

где элемент Н-человеческий капитал.

Таким образом, обосновав, что изменение валового внутреннего продукта происходит благодаря изменению одного из двух факторов, целесообразно будет применить в эмпирических исследованиях показатель эластичности. Он характеризует изменение зависимой величины (Y) в процентах, при изменении независимой величины (либо K – капитал, либо Н– человеческий капитал) на 1 %. Главный вопрос, возникающий при анализе этой зависимости, - в том, насколько резко изменится объем ВВП при том или ином изменении количества используемых факторов. Точечная эластичность указывает степень зависимости функции от аргумента в конкретный момент времени, нами же исследуются временные интервалы, т. е. переход от одной точки к другой. В условиях дуговой эластичности прослеживается следующая зависимость:

$$\alpha_{Y(H,K)} = \frac{\Delta Y / Y_1}{\Delta(H,K) / (H_1, K_1)} \quad (1.6)$$

Проанализировав степень изменения величины ВВП от степени изменения принятых нами факторов на примере Республики Беларусь мы определили: степень изменения величины ВВП в зависимости от изменения остаточной стоимости основного капитала, который будет равен коэффициенту эластичности по капиталу (α); степень изменения величины ВВП в зависимости от изменения величины человеческого капитала ($\alpha-1$). Данный показатель будет определен для элемента Н-человеческий капитал в рамках производственной функции с учетом человеческого капитала и степени

изменения величины ВВП от степени изменения остаточной стоимости основного капитала (α).

Полученные нами данные свидетельствуют о следующем: приращение объема ВВП более, чем на 90% зависит от изменения человеческого капитала. Тем самым еще более подтверждается актуальность проводимых исследований, в которых человеческий капитал представлен важнейшим фактором экономического роста, а нами аргументировано доказано, что он (человеческий капитал) – есть новый объект системы финансового менеджмента.

Список использованных источников:

1. Griliches Z., Mairesse J. Production functions: the search for identification// National Bureau of Economic Research, Working paper № 5067 / Z. Griliches, J. Mairesse – New York: McGraw-Hil, 2002. – pp. 56-92
2. Triplett J. Quality Bias in Price Indexes and New Methods of Quality Measurement / J. Triplett– Washington, D.C.: USDA. 2001. – pp. 180-214
3. Robert E., Lucas Jr. Methods and Problems in Business Cycle Theory. //Journal of Money /E.Robert, Jr. Lucas – New York: McGraw-Hil, 1998. – pp. 696-715.
4. Romer P. Increasing Returns and Long-Run Growth // Journal of Political Economy. Vol. 94. N 5./P.Romer– Chicago: The University of Chicago Press Stable 1986. –pp. 1002-1037.

Сергей Бословяк

*заместитель директора института повышения квалификации
УО «Полоцкий государственный университет»
г. Полоцк, Республика Беларусь*

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ ПРЕДПРИЯТИЯ КАК ОСНОВА ПРИНЯТИЯ РЕШЕНИЙ О ФИНАНСИРОВАНИИ

Кризисные явления в экономике и связанный с ними дефицит собственных инвестиционных ресурсов обуславливает необходимость расширения инвестиционного рынка. В таких условиях основой для принятия решений инвесторами выступает инвестиционная привлекательность конкретного хозяйствующего субъекта.

Само понятие инвестиционной привлекательности предприятия многогранно и трактуется неоднозначно. На основе критического анализа литературных источников можно выделить несколько подходов к определению ее экономической сущности:

- отождествление инвестиционной привлекательности предприятия с привлекательностью его ценных бумаг [1];
- рассмотрение инвестиционной привлекательности предприятия как производной от его финансового состояния [2,3];
- представление инвестиционной привлекательности предприятия в виде совокупности различных факторов (количественных и качественных, внутренних и внешних) [4];
- инвестиционная привлекательность как способность самого предприятия привлечь инвестиции [5].

Вместе с тем недостаточное внимание уделено таким важным аспектам, как взаимодействие инвесторов и предприятий-реципиентов, а также их возможности по дальнейшему использованию инвестиционных ресурсов. Кроме того, не принимаются во внимание такие сущностные характеристики инвестиционной привлекательности, как конкретные способы привлечения предприятием средств потенциальных инвесторов.

Представляется необходимым в целях дальнейшего совершенствования методического обеспечения оценки инвестиционной привлекательности более полно раскрыть экономическую сущность этой категории.

На основе анализа базовых категорий, формирующих системную основу внешнего инвестирования в деятельность предприятия, считаем возможным разделить способы внешнего инвестирования в предприятие в зависимости от возможности формирования инвестиционных ресурсов у предприятия-реципиента на способы, не приводящие к формированию инвестиционных ресурсов и способы, приводящие к формированию инвестиционных ресурсов (что соответствует непосредственному финансовому участию инвестора в деятельности предприятия-реципиента).

С учетом такой дифференциации способов внешнего инвестирования считаем целесообразным и более корректным следующую интерпретацию экономической сущности исследуемой категории: инвестиционная привлекательность предприятия - совокупность характеристик и факторов,

определяющих текущее состояние предприятия-реципиента, а также факторов и механизмов трансформации привлекаемых инвестиционных ресурсов при непосредственном финансовом участии инвестора, обеспечивающих гармонизацию финансовых интересов инвестора и реципиента инвестиций.

Представленный подход к инвестиционной привлекательности предприятия позволяет обосновать новый признак классификации факторов исследуемой категории – по стадиям принятия решения об инвестировании. В соответствии с этим признаком факторы инвестиционной привлекательности могут быть распределены по следующим группам: факторы, определяющие условия внешнего инвестирования, факторы трансформации привлекаемых инвестиционных ресурсов в финансовые результаты предприятия-реципиента, факторы обеспечения возврата инвестиций.

Такая классификация факторов инвестиционной привлекательности предприятия создает основу для дальнейшего совершенствования методического обеспечения оценки инвестиционной привлекательности с применением динамических моделей оценки изменения стоимости предприятия-реципиента, позволяющих учитывать конкретную форму непосредственного участия инвестора в деятельности предприятия-реципиента и предполагаемые объемы внешнего инвестирования.

Перечень использованных источников:

1. Шарп У.Ф., Александер Г.Дж., Бейли Дж.В. Инвестиции М.: ИНФРА-М, 2001 – 1028 с.
2. Крейнина М.Н. Финансовый менеджмент : учеб. пособие. – М.: Дело и Сервис, 1998 – 304 с.
3. Русак Н.А., Русак В.А. Анализ финансового состояния субъекта хозяйствования – Мн.: «Вышэйшая школа», 1997 – 310 с.
4. Севрюгин Ю.В. Оценка инвестиционной привлекательности промышленного предприятия / Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. – Ижевск, 2004 – 27 с.
5. Лаврухина Н.В. Методы и модели оценки инвестиционной привлекательности предприятий // Теория и практика общественного развития, 2014. № 8 [Электронный ресурс] Режим доступа: http://teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/2014/8/ekonomika/lavrukhina.pdf.

*Ірина Бузько, д.е.н., професор
завідувач кафедри міжнародної економіки
Юрій Д'яченко, к.т.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Олена Немашко, к.е.н., доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Сєвєродонецьк*

МЕТОДИКА ОЦІНКИ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В КОНТЕКСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ МІЖНАРОДНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУР

Освіта персоналу є інструментом його адаптації до високодинамічних непередбачуваних змін зовнішнього середовища підприємства в контексті євроінтеграційних процесів. Кількісний аналіз потреби та наслідків навчання персоналу міжнародних бізнес-структур проводиться на базі визначення й порівняння наявного та необхідного рівнів компетентності працівників. Рівні компетентності можуть бути перетворені на значення окремих активів людського капіталу шляхом обрахунку значень людського капіталу працівників. Аналіз методів вимірювання інтелектуального капіталу, складовою частиною якого є людський капітал, виявляє, що інтегральні методи дають можливість оцінити лише загальне значення інтелектуального капіталу, без поділу на окремі складові, тому для розрахунку значень окремих складових інтелектуального капіталу, зокрема людського капіталу, прийнятні методи, які передбачають виділення певних складових, їх оцінювання та використання поодиночі, порівняння або інтегрування до необхідного рівня. Це синтетичні методи розрахунку людського капіталу. Вибір між фінансовими та відносними одиницями вимірювання при оцінюванні активів робиться, виходячи з мети їх оцінювання: при аналізі активів як таких, одиниці вимірювання є принциповими й перевагу можна надати фінансовим показникам, а при порівняльному аналізі одиниці вимірювання показників не є визначальними. Для аналізу активів приймаємо фінансові одиниці вимірювання. Розрахунок інвестицій проводиться на підставі підсумовування усереднених (в певному

масштабі) витрат на оплату власне інвестицій та втрачених заробітків. Підсумовування витрат може проводитись як по компонентам (активам), так і по статтям інвестицій. Менш наочним, але й менш трудомістким, на наш погляд, є другий шлях, згідно з яким розрахунок людського капіталу працівника на певному робочому місці передбачає виділення активів людського капіталу; ідентифікацію інвестицій у ці компоненти (витрат), причому ці інвестиції можуть бути розподілені між кількома компонентами інтелектуального капіталу; розрахунок інвестицій; підсумовування витрат.

Розглянемо виділення активів людського капіталу. З огляду на те, що людський капітал є видом капіталу, до його активів віднесемо ті компоненти людської особистості, які приносять прибуток у процесі виробництва, а отже, є сприятливими для економічної діяльності людини. Перелік та цінність активів змінюється залежно від суспільного ладу, розвинутості виробництва. На сучасному етапі розвитку економіки виділяють такі активи людського капіталу [2]: здоров'я, знання, компетентність (професійні навички, вміння, кваліфікація), ділові якості, мобільність, мотивація, інформованість. Подальше оцінювання цих активів вимагає визначення, ідентифікацію та облік інвестицій в них. Виділяють такі основні джерела капіталовкладень у людський капітал: охорона здоров'я, первинна освіта, професійна освіта, виховання та посилення мотивації, міграція, пошук важливої інформації. Ці інвестиції розподіляються внаслідок неподільності людської особи між різними активами людського капіталу.

Розглянемо можливий розрахунок основних активів людського капіталу [1]. Для цього до активів людського капіталу віднесемо: базову компетентність F_b ; професійну компетентність F_p ; навички роботи на конкретному робочому місці F_w . До інвестицій у людський капітал віднесемо такі: базову освіту C_{be} , професійну освіту C_{pe} , самоосвіту C_{se} , підготовку на робочому місці C_{wp} . Складемо схему формування активів людського капіталу (рис. 1) за рахунок інвестицій, базуючись на [2].

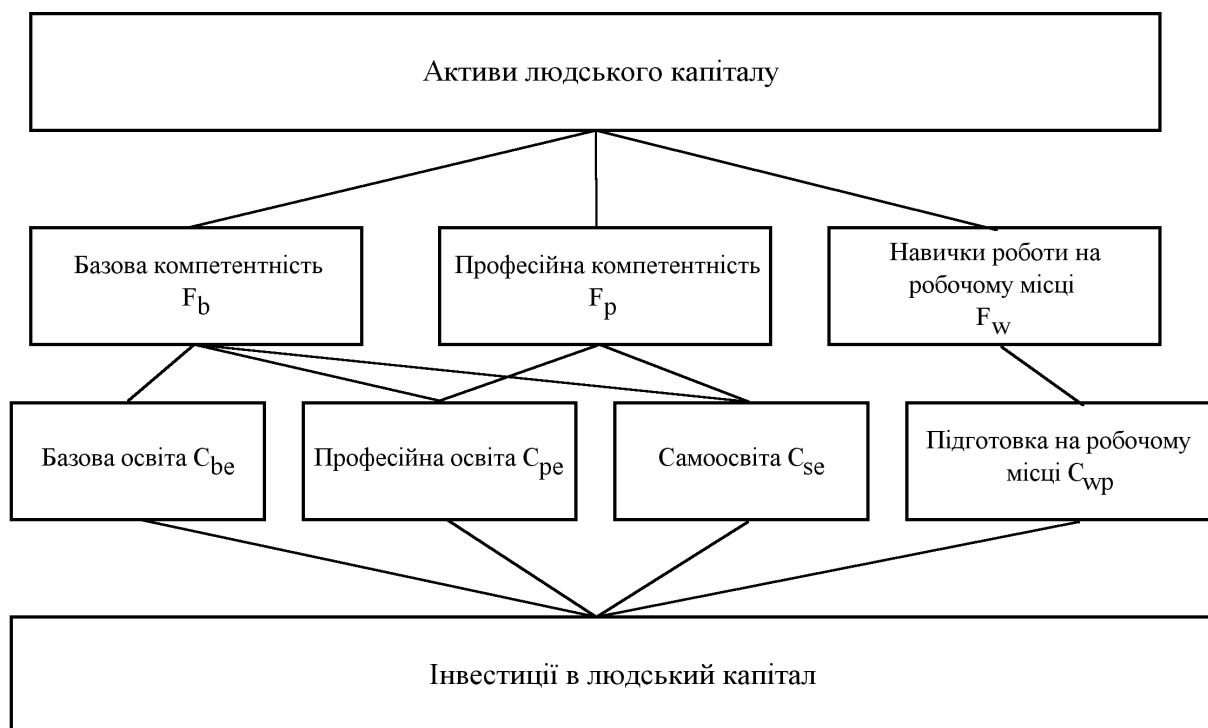

Рис. 1. Схема формування активів людського капіталу.

Приймаючи прямолінійний метод амортизації людського капіталу для урахування застарівання відповідних навичок, фінансова оцінка відповідних активів людського капіталу проводиться як:

$$F_i = F'_i \left(1 - \frac{n}{T} \right), \quad (1)$$

де F – залишкова вартість i -го активу людського капіталу; F' – первісна вартість i -го активу людського капіталу; n – строк служби i -го активу людського капіталу; T – строк корисної експлуатації i -го активу людського капіталу.

З урахуванням вищенаведеного, можна скласти систему рівнянь для визначення фінансової оцінки базової F'_b та професійної компетентності F'_p :

$$\begin{cases} F'_b = \sum_{h=1}^m C_{beh} + k_{pe/b} \sum_{i=1}^n C_{pei} + k_{se/b} \sum_{j=1}^p C_{sej}; \\ F'_p = k_{pe/p} \sum_{i=1}^n C_{pei} + k_{se/p} \sum_{j=1}^p C_{sej}; \\ F'_w = \sum_{k=1}^q C_{wph}; \\ k_{pe/b} + k_{pe/p} = 1; \\ k_{se/b} + k_{se/p} = 1. \end{cases} \quad (2)$$

Ця система невизначена, тому для спрощення приймаємо такі припущення:

1. Самоосвіта спрямована на підвищення тільки професійного рівня і $k_{se/p} = 1$, а $k_{se/b} = 0$.

2. Професійна освіта не впливає на базові знання, тобто $k_{pe/p} = 1$, а $k_{pe/b} = 0$.

З урахуванням цих припущень,

$$\begin{cases} F'_b = \sum_{h=1}^m C_{beh}; \\ F'_p = \sum_{i=1}^n C_{pei} + \sum_{j=1}^p C_{sej}; \\ F'_w = \sum_{k=1}^q C_{wph}. \end{cases} \quad (3)$$

Обраховуючи значення інвестицій, визначаємо фінансову оцінку базової F'_b та професійної компетентності F'_p і навичок роботи на конкретному робочому місці F'_w .

Розглянемо розрахунок інвестицій у людський капітал. Визначення відповідного активу людського капіталу можливо як суми витрат на отримання певної компетентності. Для забезпечення однозначної оцінки інвестицій у людський капітал, які були зроблені в різні роки, їх слід переоцінити із врахуванням темпів інфляції:

$$C_t = C'_t(1+r)^n, \quad (4)$$

де C – приведена вартість i -ї інвестиції в людський капітал; C' – первісна вартість i -ї інвестиції в людський капітал; r – середньорічні темпи інфляції, в.о.; n – число років з моменту здійснення i -ї інвестиції в людський капітал.

Відповідні інвестиції складаються з прямих на непрямих витрат:

$$C'_t = C'_{di} + C'_{ni}, \quad (5)$$

де C'_{di} – пряма складова інвестиції; C'_{ni} – непряма складова інвестиції.

Наступним етапом є розрахунок основних активів людського капіталу. Залишкова вартість основних активів людського капіталу обчислюється так:

а) складова базової компетентності:

період кризи. Це доцільно розпочати робити в період найбільшого процвітання підприємства. Зменшення витрат в умовах кризи є доволі складним питанням, так як це напряду залежить від політики керівництва компанії. Європейські компанії в період кризи частіше всього зменшують робочий тиждень для того, щоб зберегти свій персонал. В Україні натомість віддають перевагу призупинці виробництва і скороченню персоналу. Перш за все, це прослідковується на українських металургійних підприємствах, що пов'язано із слабким профспілковим рухом [3]. Крім того, вітчизняні компанії дуже часто йдуть на небажані кроки, такі як: зменшення заробітної плати. Закордонні ж підприємства продумують кожен крок по відношенню до персоналу, так як це може вплинути на репутацію компанії. Кращі співробітники йдуть в компанії лише з гарною досконалою репутацією.

Ринок дуже часто страждає в результаті економічної і політичної нестабільності. Вихід України на міжнародні фінансові та товарні ринки супроводжується зростаючою конкуренцією, яка висуває нові вимоги до виробничого, фінансово-економічного, управлінського і трудового потенціалу господарських суб'єктів. Однак, більшість українських компаній не відповідає цим вимогам і опиняється в складному кризовому становищі. Так, по даним 2013 року тільки 47%, а в 2014 році 42% всіх підприємств України були збитковими. В 2013 році сума збитків склала 141,1 млрд. грн. (10% від ВВП), а в 2014 році – 170,84 млрд. грн. Це пояснюється нестабільністю економічної ситуації, коливаннями попиту і високим ступенем ризику втрати прибутку.

З метою пристосування господарських одиниць до мінливих умов середовища, набуття більших можливостей для залучення капіталу, зниження витрат на утримання підприємств, забезпечення їх прибутковості і конкурентоспроможності в умовах економічного занепаду, підприємства можуть прийняти рішення про проведення процесу трансформації (реорганізації або реструктуризації). Недостатність фінансових засобів на підприємстві може стати наслідком незапланованих витрат або причиною

недосягнення бажаного фінансового результату діяльності. Це в результаті може стати причиною неплатоспроможності, і в подальшому – банкрутства [4].

В умовах кризи правильний вибір форми перетворення (модернізація, реконструкція, реінжиніринг, реорганізація, реформування) підприємства веде до розвитку та покращення процесів виробництва, оздоровлення, зниження фінансових ризиків [6]. Тобто це забезпечить виживання підприємства і збільшення конкурентоспроможності на ринку.

Для того, щоб зменшити зростаючі фінансові ризики вітчизняних підприємств всіх сфер економіки потрібно реально оцінювати всі можливі сценарії розвитку економіки України. Так, деякі експерти вважають, що 2015 рік буде негативно впливати на діяльність підприємств більшості галузей. На жаль, становище української економіки залежить не тільки від керівництва держави, політиків і зовнішньої кон'юнктури, а й від такого фактору як війна на Сході країни, що приводить до руйнування інфраструктури на значній частині Лівобережної України. Іншим варіантом негативного сценарію є нереалістичний держбюджет, керівництво не проводить реальних реформ, а МВФ й інші кредитори будуть відмовлятися фінансувати популізм керівництва й депутатів Верховної Ради. В цьому випадку буде девальвація, інфляція, дефолт по зовнішнім боргам. Звісно, більшість експертів дають оцінку такого сценарію не більше 30%. Керівник аналітичного підрозділу інвестиційної компанії «Інвестиційний капітал Україна» Олександр Вальчишен впевнений, що корнем всіх проблем є політичний популізм, що приводить до підвищення витратної частини державного бюджету над доходною. Дефіцит покривається за рахунок емісії гривні Національного банку, а це, в свою чергу, давить на валютний ринок, не допомагає заощадженням в гривні і стимулює інфляцію. Не залежно від сценарію, на протязі першої половини 2015 року через втрати на Сході країни, які супроводжуються скороченням споживчого попиту через зниження реальних доходів населення більше ніж на 10% і росту безробіття, багато підприємств малого бізнесу скоротять свої доходи на 30-50%, а деякі й взагалі припинять своє існування. Постраждають і великі підприємства, так як

вага України на світовій економічній карті різко скоротилася: доларовий ВВП країни в 2015 році буде вдвічі менший за об'єм 2013 рік.

Інша частина фінансових експертів (близько 50%) вважають, що ризики великих підприємств у 2015 році зростуть на 20-30%, а підприємств малого бізнесу – на 50-70%. Так, директор Олександр Парацій компанії Concorde Capital запевняє, що все погане вже трапилося і відобразилося на погіршенні макроекономічних показників. Тому більшість підприємств уже в 2014 році, щоб запобігти зростанню фінансових втрат, вже розпочали переробляти свої виробничі ланцюжки. Це дозволяє не так сильно страждати від втрати зв'язків з Донбасом, так як більша їх частина вже знайшла альтернативу поставкам. Хоча через нестачу вугілля більшість великих підприємств несуть чималі збитки. Не дивлячись на очікуване збільшення номінальних доходів, реальні доходи будуть знижуватись через інфляцію більше ніж на 10%. Відповідно це впливатиме на споживання населення і відповідно на фінансові результати підприємств. Більшість аналітиків сходяться до думки, що зниження доходності домогосподарств буде спостерігатися як в сегменті середнього класу, так і в сегменті соціально незабезпечених прошарків населення. Ріст цін на імпортні товари буде в деякій мірі компенсуватися ростом споживання вітчизняних товарів, які отримають певні конкурентні переваги у зв'язку з ціновою доступністю. Тож деякі вітчизняні компанії, які виготовляють чи реалізують вітчизняні товари, матимуть переваги над тими, що пропонують українському ринку закордонні товари. Ріст інфляції посилить перехід населення із заощадження до споживання. Ризик девальвації і обмежений доступ до покупки іноземної валюти призведе до того, що населення буде активно вкладати засоби у купівлю товарів. Це звісно призведе до скорочення резервів в населення і підвищення їх вразливості перед коливаннями ринку. Динаміка за березень-грудень 2014 року дає можливість стверджувати, що різка девальвація національної валюти і падіння ВВП призвели до відносно стриманих темпів росту цін. Таким чином, інфляція в 2015 році навряд буде більшою 25% [2].

За рівнем економічної свободи в 2014 році по даним Фонду Heritage Foundation і Wall Україна посіла 155 місце із 178 країн, що на 6 позицій краще ніж в 2013 році [5]. А за рівнем конкурентоспроможності українські підприємства і економіка України в цілому опинилася на 49 місці із 60 країн. На сьогоднішній день модель управління ризиками передбачає формування адекватної системи виявлення, ідентифікації, оцінювання та нейтралізації відповідних ризиків у фінансового-господарській діяльності підприємства. Найбільш простим методом у системі внутрішніх механізмів нейтралізації фінансових ризиків залишається механізм їх уникнення. Механізм лімітування ризиків використовується за такими їх видами, які виходять за межі допустимого рівня, а принцип дії механізму диверсифікації заснований на поділі ризиків. Механізм самострахування фінансових ризиків заснований на резервуванні підприємством частини фінансових ресурсів [1].

Головними завданнями управління фінансовими ризиками на сьогодні залишається оптимізація структури капіталу та оптимізація портфеля боргових зобов'язань. Оптимізація портфеля боргових зобов'язань досягається на підставі диверсифікації кредиторів, максимізації рівня показника дюрації та мінімізації платежів за користування позичковим капіталом. Політика управління фінансовими ризиками знаходить своє відображення у стратегії і тактиці виявлення та нейтралізації ризиків. Отже, для ефективного управління фінансовими ризиками та ризиками взагалі необхідно спиратися на наукові розробки, вміло комбінувати відомі методи і застосовувати їх у щоденній роботі. Головне, щоб система управління фінансовими ризиками підприємства була простою, прозорою, практичною і відповідала стратегічним цілям підприємства.

Список використаних джерел:

1. Вахович І. М., Янгієва Я. К. Механізм управління фінансовими ризиками підприємства // Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної інтернет конференції «Бізнес -адміністрування: стан і тенденції розвитку», Луцький НТУ. – 2013.
2. Зайцев И., Кисляк Р. Прогноз: что ждет экономику Украины в 2015 году. Три сценария развития // [Електронний ресурс]. www.liga.net/projects/prognozi2015

3. Ігнатенко А. В. Механізми нейтралізації фінансових ризиків українських підприємств в умовах глобалізації / А. В. Ігнатенко, В. Г. Кабанов, О. І. Харченко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №5 (95). – С. 136-144.
4. Кузенко Т.Б., Полтинина О.П. Конкретизация угроз финансовой безопасности предприятий // Бизнес Информ. – 2012. - №2(1). – С.131-133.
5. Келлинг Андреас. Как достойно пережить кризис. Стратегии выживания // Бізнес Експерт. – 2015. - [Електронний ресурс]. - http://www.botexpert.com.ua/ProfConsult/ProfConsult_610.html
6. Некрасова А. В. Управління фінансовими ризиками в Україні в сучасних умовах / А. В. Некрасова, В. М. Пастухов // Економічний простір. – 2011. – Вип. 16 (125). – С. 112-121.

*Дарія Ваніна, аспірантка
Одеський національний економічний університет, м. Одеса
Науковий керівник: Баранова В. Г., д.е.н., доцент*

ШЛЯХИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ВПЛИВУ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ У СТРАХОВИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Масштабні фінансові втрати внаслідок світової фінансової кризи 2008 року доводять актуальність та необхідність досліджень у сфері управління ризиками для чіткішого розуміння природи, причин та методів обмеження і нейтралізації руйнівного впливу фінансових ризиків як окремо на суб'єкт господарювання, регіон чи країну зокрема, так і на світову економіку в цілому.

Низький рівень розвитку вітчизняного ринку страхування зумовлений низкою взаємопов'язаних факторів, серед яких: економічна та політична нестабільність; недосконалість законодавчо-нормативної бази; невідповідність потреб ринку в забезпеченні кваліфікованим персоналом, насамперед, фахівцями з оцінки ризиків, актуаріями; відсутність ефективного механізму управління ризиками.

У такій ситуації сучасний стан фінансів страхових організацій потребує обов'язкового пошуку нових шляхів підвищення їх конкурентоздатності, фінансової стійкості та стабільності, що, в свою чергу, зможе забезпечити ефективний механізм ризик-менеджменту. Тому на сьогоднішній день є очевидною необхідність формування та розвитку системи управління ризиками в діяльності страхових організацій, метою якого є підвищення ефективності

функціонування страхової компанії, рівня її фінансової стійкості та конкурентоздатності на страховому ринку в цілому.

Слід зазначити, що практика впровадження та застосування фінансового ризик-менеджменту тільки починає набувати широкого застосування. Проте, сучасна дійсність в умовах зростаючої конкуренції вже вимагає від страхових компаній змін підходів до фінансового планування, а тому зараз зростає роль оцінки та управління фінансовими ризиками компаній, які проваджують свою діяльність у страховому бізнесі України. Адже, задля забезпечення економічної безпеки страхувальника страховики мають забезпечувати необхідний рівень платоспроможності, стійкості та надійності. В той же час, оцінці ризиків страхових компаній у процесі бюджетування і ризику діяльності страховика в цілому надається недостатньо уваги, хоча сам характер страхової діяльності, ймовірнісна природа фінансових потоків страхової компанії породжує серйозні особливості, як в структурі, так і в динаміці самого ризику [3].

Ризик-менеджмент представляє собою загальний процес управління всіма ризиками, що виникають під час діяльності організації. При цьому, на нашу думку, найточнішим визначенням фінансового ризик-менеджменту є наступне: фінансовий ризик-менеджмент - це процес оцінки та управління поточними та можливими фінансовими ризиками як метод скорочення і запобігання вразливості організації таким ризикам. Фінансовий ризик-менеджмент не може убезпечити компанію від усіх можливих ризиків, так як деякі з них є непередбаченими, і тому не можуть бути своєчасно попереджені. Таким чином, фінансові ризик-менеджери повинні виявляти фінансові ризики, оцінювати усі можливі засоби захисту від них, а потім вживати необхідні заходи для зниження цих ризиків. До фахівців, що працюють в цій сфері, висуваються підвищені кваліфікаційні вимоги, зокрема, знання основ економіки і фінансів підприємства, математичних методів, теоретичних основ і прикладного апарату статистики, страхової справи тощо. Основною функцією таких фахівців («фінансових ризик-менеджерів») є управління фінансовими ризиками підприємства [1, с. 30].

Задля успішного управління ризиками страхових організацій необхідно вдаватися до шляхів нейтралізації впливу ризиків (табл. 1.)

Таблиця 1

Шляхи нейтралізації впливу фінансових ризиків у страхових організаціях

Фінансові ризики	Шляхи нейтралізації впливу ризику
Дефіцит готівкових коштів або інших високоліквідних активів для виконання зобов'язань перед страхувальниками у зв'язку з низькою ліквідністю інвестиційного портфеля.	Зміна інвестиційної політики в бік підвищення ліквідності інвестиційного портфеля. Формування касового плану.
Недостатність власного капіталу для здійснення повноцінної страхової діяльності	Збільшення статутного капіталу.
Неконтрольоване зростання неопераційних витрат	Впровадження системи бюджетування.
Відсутність системи управлінського обліку	Розробка та впровадження системи управлінського обліку.
Відсутність системи контролю фінансово-господарської діяльності регіональної мережі	Розробка та впровадження системи контролю фінансово-господарської діяльності філій.
Недостовірність фінансової та бухгалтерської звітності в зв'язку з відсутністю внутрішнього аудиту	Створення внутрішнього аудиту.
Невиконання вимог розміщення страхових резервів	Забезпечення контролю виконання вимог розміщення страхових резервів.
Невиконання вимог платоспроможності	Впровадження щоквартального контролю платоспроможності.
Залежність успіху бізнесу від обмеженого числа співробітників	Створення та розвиток департаментів продажу і філіальної мережі.
Неадекватність тарифів страхування та перестрахування	Щорічний актуарний контроль застосовуваних тарифних ставок. Прийняття необхідних заходів стосовно підвищення адекватності страхових тарифів, прийнятих на страхування та перестрахування, ризиків.

Джерело: складено автором на основі [2].

Таким чином, використання шляхів нейтралізації впливу ризику може зменшити негативний вплив ризиків та скоротити майбутні можливі витрати.

Список використаних джерел:

- Бланк И.А. Управление финансовыми рисками / И. А. Бланк. - К.: Ника-Центр, 2005. — 600 с.
- Николенко Н. П. Система риск-менеджмента в страховой компании / Н. П. Николенко. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nnikolenko.com/index.php?art=15>
- Яцек Мейзнер. Внедрение новой системы управления и оценки рисков в страховой компании// Фориншурер. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://forinsurer.com/public/12/03/21/4482>

*Марія Владичин, аспірантка
Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів
Науковий керівник: Струк Н.С., к.е.н, доцент*

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ЕКСПОРТУ ТА ІМПОРТУ У ДІЛОВОМУ ПАРТНЕРСТВІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Розвиток зовнішньоекономічних відносин із країнами СНД, Європи, Азії, Африки, Америки є складним процесом. Аналіз даних Державного комітету статистики України свідчить про істотне зростання обсягів зовнішньої торгівлі господарюючих суб'єктів України впродовж останніх років. За таких умов актуальним є питання товарної структури зовнішньої торгівлі підприємств України, обумовлена низьким експортом та високим імпортом, що негативно впливає на зовнішньоторговельне сальдо.

Проаналізуємо показники обсягу та структуру експорту й імпорту товарів у різні регіони світу з виділенням найбільших торговельних країн-партнерів у межах регіону чи організаційного об'єднання країн.

Серед країн СНД найбільшим імпортером українських товарів у 2008-2013 рр. була Російська Федерація. За цей період експортовано товарів на суму 90179 млн. дол. США [2, ст. 280-281].

Російська Федерація була одним із найважливіших торговельних партнерів України. У 2008р. обсяги торгівлі товарами з російськими підприємствами складали близько 35149,8 млн. дол. США на рік, проте, у 2009р. показник суттєво зменшився, у порівнянні з 2008р. - на 61,9%, був найнижчим. Обсяги торгівлі у 2010 році відновились до рівня 2008 року і становили 35629,9 млрд. дол. США, тобто зросли у 1,6 рази, порівняно з 2009 роком. Проте в 2011 році досягнули свого максимального рівня – 48951,8 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 19819,6 млрд. дол. США, а імпорт – 29132,2 млрд. дол. США, проте таке зростання не забезпечило позитивного сальдо зовнішньої торгівлі товарами за увесь досліджуваний період між Україною та Російською Федерацією. Враховуючи військову агресію Російської Федерації, зазначимо,

що серед країн СНД, із якими здійснюються хоча й менші обсяги експортно-імпортних операцій, можемо виокремити Білорусь та Казахстан. Загальний обсяг торгівлі товарами між Україною та Білорусією із 2008 року по 2013 рік складає 31376,3 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 11420,7 млрд. дол. США, а імпорт – 19955,6 млрд. дол. США; із Казахстаном - 20761,1 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 10988,3 млрд. дол. США, а імпорт – 9772,8 млрд. дол. США.

За результатами аналізу торгівельного партнерства між Україною та країнами СНД встановлено, що основними товарами, які експортуються з України є чорні метали і вироби з них; реактори ядерні, котли, машини; та залізничні локомотиви. Імпортується в Україну аналогічні товари, за винятком палива мінерального, нафти і продуктів її перегону.

Питома вага показників торгівлі з європейськими країнами у сукупному обсязі експорту та імпорту товарів, займає друге місце після країн СНД. Найбільші обсяги експортного постачання товарів, серед країн Європи, у 2008-2013 рр. здійснювалися до: Італії - 14428,7 млрд. дол. США, Польщі - 13256,7 млрд. дол. США та Німеччини - 9597,3 млрд. дол. США. Проте найбільшими, за обсягами постачання, імпортером товарів до України є: Німеччина - 36064,3 млрд. дол. США, Польща - 20058,6 млрд. дол. США, та Італія - 11289,3 млрд. дол. США.

Ділове партнерство у торгівлі товарами з країнами Європи характеризується тенденцією до зниження впродовж усього досліджуваного періоду. Винятком є відносини з Італією, де спостерігаємо зростання показників експорту товарів за 2008-2013 роки. [3, ст. 11]. До основної товарної групи, яка експортується підприємствами України в Італію входять: зернові культури; насіння і плоди олійних рослин; паливо мінеральне; нафта і продукти її перегонки; чорні метали. Серед товарів, що імпортуються з Італії: фармацевтична продукція, пластмаси, полімерні матеріали; реактори ядерні, котли, машини; електричні машини.

На основі аналізу даних Державного комітету статистики, можемо констатувати, що підприємства України в 3,5 рази більше імпортують товарів із

Німеччини, ніж експортують. В імпорتنих постачаннях із Німеччини домінували: фармацевтичні та хімічні продукти; пластмаса, полімерні матеріали; папір та картон; машини; засоби наземного транспорту, крім залізничного. Серед вітчизняних товарів експортувалися: чорні метали, одяг, текстильні вироби; реактори ядерні; електричні машини.

З Польщі до України переважно імпортуються: палива мінеральні; нафта і продукти її перегонки; пластмаси, полімерні матеріали; папір та картон; реактори ядерні, котли, машини; електричні машини засоби наземного транспорту крім залізничного. Відповідно Україна експортує до Польщі: насіння і плоди олійних рослин; залишки і відходи харчової промисловості; деревина і вироби з деревини; чорні метали; електричні машини.

Загалом, з-поміж усіх інших торговельних партнерів України, важливими географічним напрямом торгівлі є азійський вектор [3, ст. 10]. Торгівля товарами з країнами Азії, серед торговельних партнерів у сукупному обсязі експорту, становить 26%, а імпорту - 18%.

Серед країн Азії найбільші обсяги експортних та імпорتنих поставок товарів за період 2008-2013 рр. здійснювалися до Туреччини - 30512,1 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 21025,7 млрд. дол. США, а імпорт – 9486,4 млрд. дол. США. Загальний обсяг торгівлі товарами між підприємствами України та Індії з 2008 року по 2013 рік складає 14594 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 10115,1 млрд. дол. США, а імпорт – 4478,9 млрд. дол. США. З підприємствами Йорданії - 3508,2 млрд. дол. США, у т.ч. експорт – 3389,6 млрд. дол. США, а імпорт – 118,6 млрд. дол. США.

В експорті підприємств України до країн Азії, переважають чорні і кольорові метали та вироби з них, також значну частку становлять продовольчі товари та сировина. Тобто Україна експортує продукцію, яка має низький ступінь обробки і невисоку вартість. Імпортуються із країн Азії, здебільшого, продукти рослинного походження.

Країни Африки, в сукупному обсязі експорту та імпорту товарів, займають не значну частину, проте спостерігається позитивне сальдо

торговельного балансу за увесь досліджуваний період. Найвищі показники експорту українських товарів за 2008-2013рр. спостерігаємо за Єгиптом - 10855,8 млрд. дол. США, на другому місці Туніс - 1792,9 млрд. дол. США, на третьому - Нігерія - 1650,4 млрд. дол. США. Імпорт товарів із Єгипту за 2008-2016 рр. становить 621 млрд. дол. США, із Тунісу - 40,5 млрд. дол. США, із Нігерії - 47,3 млрд. дол. США, відповідно.

Більше 55% експортного постачання товарів із України до країн Африки становлять зернові культури, а 15% - чорні метали. Питома вага показників імпорту з країн Африки не є домінуючою і, здебільшого, складається з їстівних плодів та горіхів.

За даними Державного комітету статистики України впродовж 2008-2013рр., торгівля між підприємствами України й Америки характеризується поступовим зменшенням експортного постачання, поряд із тим, - зростають показники імпортного постачання. Відповідно обсяги зовнішньоторговельного обороту України з країнами Америки становили: до Сполучених Штатів Америки - 20145,8 млрд. дол. США, Бразилії - 4939,2 млрд. дол. США та Канади - 1766,7 млрд. дол. США. Експорт та імпорт товарів за даний період були: у Сполучені Штати Америки експорт - 6028,7 млрд. дол. США, імпорт - 14117,1 млрд. дол. США; Бразилії експорт - 1963,8 млрд. дол. США, імпорт - 2975,4; Канади - 566,2 млрд. дол. США, імпорт 1200,5 млрд. дол. США. Загалом, у сукупному обсязі експорту та імпорту товарів, країни Америки займають незначну частину, проте позитивне сальдо торговельного балансу за увесь досліджуваний період відсутнє. Це пояснюється тим, що велика різниця між рівнями розвитку Сполучених Штатів Америки, Бразилії і Канади не може створити рівноцінного партнерства з Україною. Україна експортує продукти неорганічної хімії, добрива, чорні метали та вироби з них. Приблизно 20% імпорту України з країн Америки складають енергоносії (природний газ, нафта). Окрім цього, з України імпортуються полімерні матеріали, пластмаса, машини та засоби наземного транспорту, прилади та апарати оптичні, фотографічні.

Проаналізувавши статистичні дані за 2008-2013 роки, констатуємо, що майже половину загального обсягу експорту українських товарів здійснювалося до трьох найбільших торговельних країн-партнерів у межах регіону: Російської Федерації, Туреччини та Італії. Зважаючи на важку політичну ситуацію та військову агресію з боку Російської Федерації, доцільно обмежити ділове партнерство з нею, компенсуючи це налагодженням тісних, взаємовигідних торговельних відносин із іншими країнами, що стане своєрідним стимулом росту конкурентоспроможності вітчизняного продукту.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики // Зовнішньоекономічна діяльність - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Тепла М.М. Аналіз експорту товарів у структурі зовнішньої торгівлі України/ М.М. Тепла// Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Випуск №21.18 -С.276-285. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://nvunfu.esy.es/Archive/21_18/276_Tep.pdf
3. Три роки членства у СОТ: тенденції зовнішньої торгівлі України у посткризовий період . - К.: НІСД, 2011. – 72 с. - [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/sot_chl-b062d.pdf.

***Валерія Воленко**, студентка
Національний університет ДПС України, м. Ірпінь
Науковий керівник: Чишко І.С., к.е.н., доцент*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

У сучасних умовах економічного розвитку питання фінансової безпеки держави та її суб'єктів господарювання набуває особливого значення, що обумовлено рядом факторів економічного, політичного та соціального характеру: нерозвиненість сучасної фінансової інфраструктури; зростання зовнішньої заборгованості; нераціональне використання іноземних кредитів надмірна відкритість економіки України; відсутність експортно-імпоротної збалансованості. Зважаючи на деструктивний вплив факторів, актуальним є пошук шляхів підтримки фінансової безпеки України в сучасних умовах функціонування.

У наукових джерелах немає єдиного підходу щодо визначення поняття фінансової безпеки держави. Зокрема, Шлемко В.Т. та Бінько І.Ф. акцентують

увагу на тому, що «фінансова безпека – це такий стан фінансової, грошово-кредитної, валютної, банківської, бюджетної, податкової систем, який характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання» [5]. Єрмошенко М.М. вважає, що «безпечним слід вважати такий стан фінансово-кредитної сфери, який характеризується збалансованістю і якістю системної сукупності фінансових інструментів, технологій і послуг, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних чинників (загроз), здатністю цієї сфери забезпечувати захист національних фінансових інтересів, достатністю обсягів фінансових ресурсів для всіх суб'єктів господарювання і населення в цілому, що забезпечує ефективне функціонування національної економічної системи і соціальний розвиток» [4].

Узагальнюючи погляди вчених-економістів, фінансова безпека – це складова економічної безпеки, яка характеризує стан захищеності життєво важливих (ключових) інтересів держави, регіонів, підприємницьких структур та громадян у фінансовій сфері від впливу широкого кола негативних чинників (загроз). Фінансова безпека країни забезпечується за умови стійкості її економіки до внутрішніх та зовнішніх впливів, за умови ефективного використання запозичень та оптимального їх співвідношення, що не загрожує суверенітету держави та її фінансовій системі.

Серед внутрішніх загроз фінансовій безпеці України можна виділити такі: недосконала фінансово-бюджетна система, неефективність системи контролю за витратами бюджетних коштів, невчасне прийняття Державного бюджету; непродумана грошово-кредитна політика держави; неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; надмірний дефіцит Державного бюджету та переважно емісійне його покриття; зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації; необґрунтоване зростання цін на споживчому ринку, відсутність паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію; істотна виснаженість ключових джерел фінансових ресурсів

прибутку суб'єктів господарювання, доходів бюджетів усіх рівнів, амортизаційних відрахувань, ресурсів цільових фондів та ін.; нелегальний вивіз з України капіталу, переховування валютних коштів за кордоном; недостатній державний контроль за здійсненням експорту та імпорту; нерозвиненість сучасної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту.

Пріоритетом зміцнення фінансової безпеки держави є забезпечення успішного розвитку банківської системи держави. Згідно з офіційною статистикою Національного банку України, станом на 01.01.2015 р. в Україні працює 163 банківських установ, які мають ліцензію НБУ на здійснення банківської діяльності, з них 51 банк створений за участі іноземного капіталу [2]. Станом на 01.01.2015 р. структура власності банківської системи України була представлена: банками з приватним українським капіталом, які складають близько 47%; банками з іноземним капіталом – 32%; державними банками – 22%. За підсумками 2014 р. чисті активи банківської України збільшилися на 3,03% та станом на 01.01.2015 р. склали 1316,85 млрд.грн. Зазначимо, що, незважаючи на ліквідацію ряду проблемних банківських установ та значний відтік клієнтських коштів, зростання активів відбулося внаслідок стрімкої девальвації національної валюти.

Станом на 01.01.2015 р. банківська система України зазнала збитків у розмірі 52 966 млн. грн. Це було зумовлено, в по-перше, погіршенням якості активів банків, що, в свою чергу, зумовлює необхідність подальшого до формування резервів. Так, обсяг сформованих резервів за підсумками 2014 р. порівняно з підсумками 2013 р. збільшився на 269,25% (або на 75 322 млн. грн.) та станом на 01.01.2015 р. складав 103297 млн.грн. Враховуючи значну питому вагу валютних кредитів в клієнтському портфелі та деяке погіршення якості обслуговування позичальниками кредитів у зв'язку з політичною ситуацією в країні, цілком ймовірно, що банки будуть вимушені доформувати резерви, що, в свою чергу, негативно впливатиме як на показники дохідності, так і на рівень капіталізації бюджетної системи України [2].

Не менш важливою складовою фінансової безпеки держави є бюджетна складова. У процесі прийняття й виконання державного бюджету пріоритетне значення має збалансованість його доходів та витрат, що породжує, у свою чергу, таке економічне явище, як дефіцит бюджету. Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2015 рік» граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України у сумі 75820006,1 тис. грн., у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду - у сумі 61953010,5 тис. грн. та граничний обсяг дефіциту спеціального фонду - у сумі 13866995,6 тис. грн. [1]

Для скорочення дефіциту державного бюджету важливими напрями є: проведення ефективної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів, необхідних державі для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією; рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту; удосконалення інструментів залучення до інвестиційної сфери особистих заощаджень приватного сектора та доходів населення країни.

Валютна безпека – це ступінь забезпеченості держави валютними коштами, необхідними їй для підтримання позитивного сальдо платіжного балансу, накопичення необхідного обсягу валютних резервів та підтримання стабільності національної грошової одиниці [3]. Позитивними факторами прямого впливу на валютну безпеку є збереження стійкості офіційного курсу гривні до долара США та інтенсивне нарощування обсягів міжнародних резервів, розширення масштабів кредитування населення. Цього можна досягти за наявності досконалого валютного законодавства, проведення ефективної валютної політики та проведення політики курсоутворення шляхом встановлення режиму «плаваючого» курсу тощо.

Напрямами зміцнення валютної та грошово-кредитної безпеки в сучасних умовах повинні стати: зменшення частки готівки у загальному обсязі грошової маси, що автоматично погіршить умови функціонування тіньової економіки; подальше збалансування грошового і товарного ринків, тобто зниження рівня інфляційної динаміки; розробка концептуальних засад валютної політики, що

передбачатиме виділення короткострокових та довгострокових цілей її формування та реалізації; проведення ефективної грошово-кредитну політики зміцнення національної грошової одиниці.

Отже, фінансова безпека держави є комплексним поняттям, яке включає в себе банківську, бюджетну, боргову, валютну та грошово-кредитну складові і характеризується достатньо великою кількістю показників. Найбільші загрози фінансової безпеки України полягають у зовнішньої заборгованості, високої вартості банківських кредитів, значного рівня доларизації економіки, від'ємного платіжного балансу. Пріоритетними напрямками зміцнення фінансової безпеки України слід визнати: проведення ефективної податкової політики в контексті зростання загального обсягу бюджетних доходів, необхідних державі для виконання покладених на неї функцій, передбачених Конституцією; рівномірне поєднання внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування бюджетного дефіциту; проведення ефективної грошово-кредитну політики зміцнення національної грошової одиниці.

Список використаних джерел:

1. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2015 рік". – ВР України Закон від 02.03.2015 № 217-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T150217.html
2. НРА «Рюрік». «Аналітичний огляд банківської системи України за 2014 рік». – 2015р. – с.30.
3. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України від 13.12.1991 №1977-XII / Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1977-12>
4. Єрмошенко М. М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: монографія [Електронний ресурс] / М.М. Єрмошенко. – Режим доступу: <http://www.disslib.org/upravlinnjaekonomichnoju-bezpekoju-pidpryyemnystva>
5. Шлемко В.Т. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення:[монографія]/ В.Т. Шлемко, І.Ф. Бінько. – К.:НІСД,1997. – 144 с.

*Олена Гаврильченко, к.е.н.
ст. викладач кафедри фінансів
ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семена
Кузнеця», м. Харків*

ЗМІСТ ТА ЦІЛІ ПЛАНУ ДОСУДОВОЇ САНАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА- БОРЖНИКА

Сучасний стан економіки України, як кризовий та переддефолтовий, поставив перед українським бізнес-середовищем, науковцями та законодавцем нові актуальні питання щодо реального виведення чисельної кількості підприємств-боржників зі стану неплатоспроможності, в якому вони опинилися в силу обставин, шляхом практичного запровадження з одночасним удосконаленням (осучасненням) практикою, існуючого інституту та його механізмів відновлення платоспроможності у вигляді досудової санації.

Нову для сфери регулювання правовідносин неплатоспроможності (права фінансово-економічної неспроможності та права банкрутства суб'єктів господарювання) конкурсну процедуру санації боржника, яка здійснюється у позасудовий спосіб без порушення Господарським судом провадження у справі про банкрутство, але під судовим контролем встановлює і регулює ст. 6 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Досудова санація означає проведення санації суб'єкта права, який лише має всі ознаки боржника, або вже має статус фактичного боржника з метою уникнення можливого і прогнозованого стану неплатоспроможності, який вірогідно може виникнути при виконанні поточних господарських зобов'язань. Для початку (відкриття) цієї форми санації потрібне лише вільне волевиявлення сторін – учасників санації. Санацію боржника може бути передбачено договором, на підставі якого виникло грошове зобов'язання боржника. Ініціатива проведення санації може виходити як від боржника (потенційного боржника), так і від кредитора [2, с. 152-153].

Досудова санація – це система організаційно-розпорядчих та фінансово-економічних заходів щодо відновлення платоспроможності підприємства-

боржника, які може здійснювати власник майна або орган уповноважений управляти майном боржника, в тому числі, державне агентство України з управління державними корпоративними правами та майном з метою запобігання банкрутству боржника до початку порушення провадження у справі про банкрутство. Процедура добровільної досудової санації боржника складається з двох частин: позасудової діяльності суб'єктів права добровільної санації та судового розгляду питання про проведення самої процедури добровільної санації боржника (рис. 1).

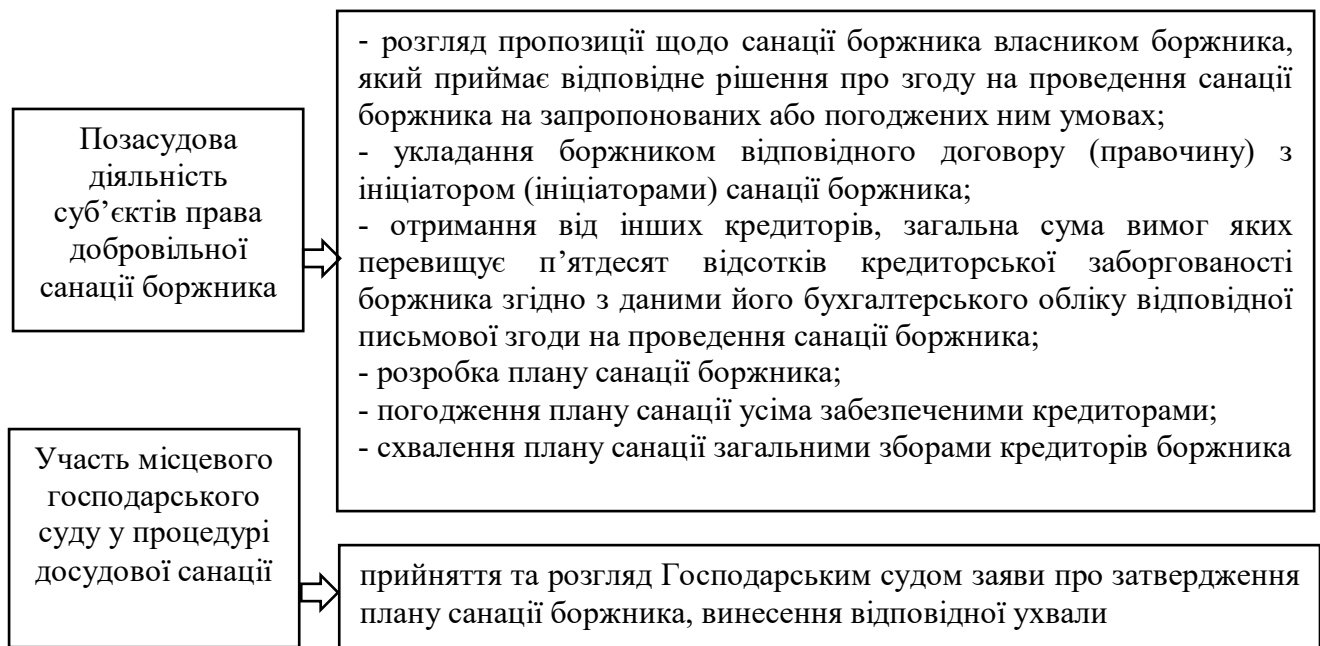

Рис. 1. Зміст процедури добровільної санації боржника

В складі процедури позасудової діяльності суб'єктів права добровільної санації важливе місце належить розробці плану санації, його узгодженню та схваленню відповідними кредиторами, забезпеченню його реалізації в умовах ефективної системи контролю. Для розроблення плану досудової санації на підприємстві утворюється робоча група на чолі з керівником підприємства, до складу якої входить представник уповноваженого органу управляти майном та іншими активами боржника, можуть також залучатися кредитори за їх згодою.

Відповідно до ст. 6 Порядку проведення досудової санації державних підприємств, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17.03.2000 р. № 515 план досудової санації має таку структуру: реквізити підприємства, відомості про фінансово-господарське становище, заходи щодо

відновлення платоспроможності і терміни їх здійснення (реструктуризація підприємства, перепрофілювання виробництва, закриття нерентабельних виробництв, відчуження основних засобів, передача майна в оренду, відстрочення та (або) розстрочення платежів, переоформлення короткотермінових кредитів у довготермінові, скорочення чисельності працюючих тощо), розрахунок необхідних коштів для реалізації заходів, джерела фінансування заходів, умови участі інвесторів і кредиторів у проведенні досудової санації, очікувані наслідки виконання плану досудової санації.

Деякі особливості структури плану санації підприємства-боржника визначені в Положенні про порядок проведення досудової санації господарських товариств, у статутних фондах яких державна частка перевищує 25 відсотків, та державних підприємств, щодо яких прийнято рішення про приватизацію, затверджені наказом Фонду державного майна України від 12.10.2001 р. № 1865. Відповідно до цього положення окрім зазначених пунктів план досудової санації має містити: матеріали руху готівки за попередні 12 місяців роботи, аналіз ліквідації (сума грошей, яку можна отримати від продажу активів з метою сплати боргів), структуру боргу, черговість виплати боргів кредиторам, сума боргів основним та цільовим контрагентам-постачальникам товарів та послуг, ставлення, позиція і наміри основних постачальників-кредиторів щодо одночасного погашення всіх боргових зобов'язань (їхня готовність до співпраці та можливість підтримки ними реструктуризації), заключне порівняння для кредиторів: реструктуризація проти наслідків банкрутства і ліквідації тощо.

Для детального опису та обґрунтування запланованих заходів розробляють бізнес-план, структура якого визначена в Методиці складання бізнес-планів, затвердженій наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій від 21 квітня 1997 р. № 56: резюме; загальна характеристика підприємства; історична довідка; характеристика продукції, ринків збуту, маркетинг; план виробництва; організаційний план,

фінансовий план та програма інвестицій; аналіз можливих ризиків та їх страхування; охорона навколишнього середовища. Особливістю даної Методики є те, що вона містить рекомендації для підприємств, які здійснюють реструктуризацію і планують подальший випуск як традиційних, так і нових для підприємства – господарюючого суб'єкта видів продукції з урахуванням організаційних змін існуючих структурних підрозділів [1]. Затвердження бізнес-планів здійснюється місцевим господарським судом, а доопрацювання – власником шляхом управління санацією, реорганізацією неплатоспроможних підприємств.

Таким чином, для досягнення головної мети досудової санації – відновлення платоспроможності – необхідно розробити відповідний план та забезпечити організацію його реалізації в умовах ефективної системи контролю. План досудової санації – це вагомий аргумент боржника, який опинився у стані неплатоспроможності, для відстоювання своїх позицій перед кредиторами та судом. План санації може стати ефективним профілактичним засобом і в тих випадках, коли підприємство вперше відчуло фінансові труднощі. Бізнес-планування в умовах кризи є важливою складовою відновлення платоспроможності, бо саме якісний та ефективний план дозволяє реалізувати заходи щодо подолання фінансової кризи.

Список використаних джерел:

1. Ковальчук К. В. Бізнес-планування при відновленні платоспроможності боржника / К. В. Ковальчук // Нова редакція Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» перспективи реалізації : зб. наук. праць за результатами круглих столів. – Хмельницький, 2013. – С. 68-83.
2. Пригуза П. Д. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2013 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21) / П. Д. Пригуза, А. П. Пригуза. – Херсон : «Видавництво «ТДС», 2013. – 304 с.

РОЗВ’ЯЗОК БАГАТОКРИТЕРІАЛЬНОЇ ЗАДАЧІ ОПТИМІЗАЦІЇ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ СУБ’ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах глобалізації економіки, посилюється роль комунікації, інформації та інновацій незаперечним фактом є те, що зовнішньоекономічна діяльність суб’єктів господарювання вимагає постійного вдосконалення, а також диверсифікації і диференціації форм її фінансової підтримки. Передусім, на теоретичному рівні дослідження, проблема полягає у відсутності ефективних економіко-математичних моделей оптимізації їх механізмів. Їх побудова є відправною позицією для удосконалення існуючих і формування нових механізмів фінансової підтримки суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Вітчизняними і зарубіжними науковцями приділено досить багато уваги проблемам розвитку зовнішньоекономічної діяльності [1-8], проте критичний аналіз наукової літератури показав, що питанням фінансової підтримки суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності приділено мало уваги.

Удосконалення будь-яких процесів або явищ завжди базується на ідентифікуванні критеріїв, які їх характеризують, що є передумовою адекватності формування шляхів забезпечення оптимізації досліджуваних процесів або явищ. У табл. 1 наведено порівняльну характеристику методів оптимізації механізмів фінансової підтримки суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності, які базуються на різних критеріях.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика методів оптимізації*

Назви методів	Недоліки	Переваги
Формування багатокритеріального компромісу на основі отримання оптимальних за Паретто розв'язків	Важко встановити рівень важливості досліджуваних параметрів. Для цього використовують опитування експертів, тому результат використання даного методу може залежати від їх суб'єктивних переконань	Застосування методу на практиці є найбільш простим у порівнянні з іншими методами багатокритеріальної оптимізації
Об'єднання декількох критеріїв в одному скалярний параметр із одночасним зменшення ваги всіх інших критеріїв	Пошук оптимального розв'язку ускладнюється тим, що невідомо які критерії яким чином впливають на досягнення оптимального компромісу. Крім того важко встановити способи зважування критеріїв у скалярному параметрі. Важко встановити рівень зменшення ваги інших критеріїв	Може застосовуватись для розв'язку задач у яких необхідно дослідити вплив окремої групи критеріїв на результуючий параметр
Метод зважених сум (об'єднання кількох досліджуваних критеріїв без зменшення ваги інших)	Результат застосування даного методу не обов'язково буде оптимальним. Крім того, важко встановити зважені коефіцієнти на основі яких об'єднуюватимуться всі критерії	Даний метод може використовуватись для вирішення задач в яких кілька критеріїв наділені однаковою важливістю
Синтезований метод «точок Паретто» і методу зважених сум	Використовується метод експертних оцінок, що вносить суб'єктивний аспект у розв'язок багатокритеріальної задачі.	Результатом даного методу завжди буде «точка Паретто» найбільш оптимальна за певних умов.
Заборона абсолютно не прийняттого варіанту	Може застосовуватись тільки при умові граничної невідповідності одного з критеріїв необхідним вимогам	Дає можливість максимізувати результат з головним критерієм
Метод, що ґрунтується на функції відстані досліджуваного параметра від ідеального значення	Може використовуватись тільки тоді коли відомим є ідеальний варіант результату оптимізації. Важкість при визначенні зважених коефіцієнтів для відхилень фактичних значень критеріїв від їх ідеальних значень	Дозволяє за максимально наблизити значення критеріїв до їхніх ідеальних значень.
Метод послідовних поступок	Існує проблема при ранжируванні важливості кожного критерію, а також визначення рівня поступки для них.	Дає можливість проаналізувати залежність між значеннями поступок та рівня наблизеності отриманого результату до оптимального. Це значно спрощує розв'язок задачі
Системна оптимізація	Метод реалізується через експертне опитування, результати якого перевіряються комп'ютером. Це вносить суб'єктивний аспект у розв'язок багатокритеріальних задач. Мало того розв'язок так можна і не знайти, якщо експерти не зможуть обрати значення параметрів, що відповідатимуть необхідній області оптимальних значень.	Орієнтується на пошук не максимальних значень, а оптимальних, що значно збільшує ймовірність успішного вирішення задачі.

*Побудовано автором

Оптимізація механізмів фінансової підтримки, які характеризуються двома критеріями, найкращі значення яких є полярними передбачає

формування багатокритеріальних компромісів, серед яких найбільш поширеними є оптимальні розв'язки в значенні Парето. Визначення даних розв'язків базується на такому припущенні. Розв'язок багатокритеріальної задачі - оптимальний за Парето тоді коли не існує жодної точки, при якій:

$$f_i(X) < f_j(X'), j = 1, 2, \dots, n \quad (1)$$

де n – кількість компонентів функції оптимізації; L – область допустимих значень X .

Важливою умовою розв'язків Парето є те, що хоча б при одному критерію рівність (1) буде строгою. Якщо така точка X існує, тоді вона стає новим критерієм. Під критерієм можна розуміти точку, в якій неможливим є покращення будь-якого критерія без порушення інших. Йдеться про такі критерії як рівень ризику реалізації тієї чи іншої фінансової операції у сфері зовнішньоекономічної діяльності, рівень витрат, пов'язаних з виконанням цих операцій, рівень очікуваного економічного ефекту тощо.

Таким чином, проаналізувавши оптимальність за Парето, припускаємо, що такий розв'язок є досить простим. Важливою обставиною є те, що розв'язків задачі оптимізації механізмів фінансової підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може бути кілька і вони всі є однаково оптимальними. Тому чим більше точок тим більш складною є задача, оскільки всі вони з формальних позицій є однаково важливими.

У таких випадках здійснити вибір доручають експертам (фахівцям консалтингових компаній, які обслуговують суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, службовців органів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, керівників організацій, які здійснюють експортно-імпортні операції тощо), хоча він і буде суб'єктивним. З метою отримання якнайбільш оптимальних результатів використовують спеціальні діалогові системи «людина – комп'ютер». Система допитує експерта про способи розв'язання задачі оптимізування певного механізму фінансової підтримки конкретного суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності, вказуючи різні значення критеріїв.

Залежно від гнучкості таких систем та досвідченості і обізнаності експертів можна отримати достатньо об'єктивні результати, які на практиці можуть бути близькими до оптимальних значень.

Проведені дослідження дозволяють стверджувати, що багатокритеріальна задача оптимізації механізмів фінансової підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності може розв'язуватись різними методами. Їх вибір залежить від встановленої цілі, тобто оптимізація може полягати в пошуку оптимальних критеріїв, або у виборі оптимальної послідовності. Враховуючи, так званий, лавиноподібний характер кількісного розвитку механізмів фінансової підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також залежність вартості залучення фінансових ресурсів від кількості використовуваних механізмів фінансової підтримки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у дисертації доведено, що ці механізми доцільно оптимізувати на предмет ідентифікування найкращого варіанту послідовності їх реалізації.

Список використаних джерел:

1. Волокодавова Е.В. Экспортный потенциал промышленных предприятий: теория, методология, практика: [Монография] / Е.В. Волокодавова. – Самара: Самарский гос. экон. Университет, 2007. – С.14.
2. Георгіаді Н.Г. Основи зовнішньоекономічної діяльності: [навч.-метод. посіб.] / Н.Г. Георгіаді, Х.С. Передало, С.В. Князь. – [2-ге вид.] – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2009. – 236 с.
3. Гребельник О.П. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Підручник. – Київ: Центр навчальної літератури. 2004. – 384с.
4. Диверсифікація експортного потенціалу України./ Україна і світове господарство: взаємодія на межі тисячоліть / М.А. Дудченко, А.С. Філіпенко, В.С. Буркін, А.С. Гальчинський та ін. - К.: Либідь, 2002. - С. 143 - 157.
5. Дроздова Г.М. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності: навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2002. – 172 с.
6. Заруба В.Я. Моделирование процессов управления воспроизводством потенциала предприятия / В.Я.Заруба, Л.В.Петрашкова // Современные проблемы моделирования социально-экономических систем: [Монография]. – Х.: ФЛП Александрова К.М.; ИД «ИНЖЭК», 2009. – 440 с.
7. Козик В.В., Панкова Л.А. Основи зовнішньоекономічної діяльності: Навчальний посібник – Львів: Державний університет» Львівська політехніка». 1997. – 151с.
8. Кузьмін О.Є., Мельник О.Г. Основи менеджменту: Підручник. – К.:” Академвидав”, 2003. – 416с
9. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: Навч. Посібник / За заг. Ред А.І.Кредісова. – К.: ВІРА-Р, 2002. – 552 с.

*Ірина Голофаєва, к. е. н.
доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семе-
на Кузнеця», м. Харків*

ФАКТОРИ ЗОВНІШНЬОГО ТА ВНУТРІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

Для визначення ефективної політики управління фінансовою безпекою комерційного банку як індикатору рівня розвитку необхідне вдосконалення інструментарію дослідження факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, що передбачає безперервний моніторинг фінансового становища, тобто оцінка потенційних можливостей, як внутрішніх, так і зовнішніх для нейтралізації та загальної локалізації загрози фінансової кризи.

Питання удосконалення управління фінансовою безпекою комерційного банку (ФБКБ) є об'єктом дослідження багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких варто виділити таких авторів, як Болгар Т.М., Авер'янова Ю.Г., Корнілова О.В., Хитрін О.І., Артеменко Д.А., Зубок М.І., Дмитров С.О., Барановський О.І., Ткаченко А.М., Маменко К.І., Фадєєв Д.А., Голобородько Ю.О., Єпіфанов А.О. та інші.

На сьогоднішній день недостатньо розглянуті питання впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на рівень фінансової безпеки банку, фінансисти та науковці висвітлюють теоретично вплив факторів на фінансові процеси та стійкість комерційного банку, але ступінь даного впливу, а також його наслідки розкриті недостатньо. Також слід зауважити, що врахувати усі існуючі фактори впливу на комерційний банк просто неможливо, тому виникає необхідність визначити саме ті фактори, від яких залежить фінансова безпека комерційного банку [1].

Розглянемо особливості зовнішнього середовища та його загроз. Зовнішнє середовище комерційного банку – це комплекс факторів, умов, законодавства, систем комунікацій, системи регулювання та прийнятої ділової практики, обумовлених рівнем розвитку фінансово-економічних, моральних та

правових стосунків, у рамках яких банк взаємодіє з клієнтами, кредиторами, контрагентами, регулюючими та фіскальними органами [6]. Зовнішнє середовище комерційного банку характеризується нестабільністю, динамічністю, інтегрованістю, невизначеністю та часом агресивним впливом на діяльність комерційних банків [7]. Основними характеристиками зовнішнього середовища комерційного банку є: взаємопов'язаність факторів зовнішнього середовища; складність зовнішнього середовища; невизначеність зовнішнього середовища; рухливість зовнішнього середовища [2].

Крім зовнішніх факторів та загроз на рівень безпеки комерційного банку впливають внутрішні загрози, до яких належать фактори, що безпосередньо генеруються банком, або є частиною його внутрішнього середовища, наприклад рівень забезпеченості фінансовими ресурсами, незадовільна структура активів і пасивів, некомпетентність персоналу та вищого керівництва [3]. При цьому, дія внутрішніх загроз може привести до зниження якості кредитного портфеля, підвищення суми обов'язкових резервів, зниження конкурентоспроможності та рівня ліквідності, прийняття неефективних управлінських рішень, зниження прибутковості активів, а також до розголошення конфіденційної інформації [4]. Внутрішні загрози, як правило, обумовлюються наявністю передумов для негативних, протиправних дій персоналу банку, безконтрольним використанням засобів виробництва та порушенням режиму діяльності банку [5]. Внутрішні загрози безпеки є постійними і не залежать від репутації, місця, значення банку або наявності зовнішніх загроз.

Тому, при дослідженні факторів зовнішнього та внутрішнього середовища необхідно виявляти як позитивні, так і негативні сторони впливу факторів на рівень фінансової безпеки комерційного банку, та враховувати ступінь впливу на його діяльність. До основних принципів, якими необхідно керуватися при організації дослідження відносяться принципи об'єктивності, розвитку, системності, гнучкості, регулярності та релевантності.

Список використаних джерел:

1. Болгар Т. Н. Мониторинг уровня финансовой безопасности банков – необходимое условие экономической безопасности страны [Текст] / Т. М. Болгар // Академічний огляд. –

Дніпропетровськ : ДУЕП, 2008. – № 1. – С. 68–72.

2. Ефремов. В.С. Стратегія бізнесу. Концепції та методи планування: учбовий посібник / В.С. Ефремов?– К: «Фінпрес» 2002. – 256с.

3. Ключко Л. А. Моделювання фінансової стійкості комерційного банку на підставі кількісного аналізу та прогнозування тенденцій основних показників його діяльності [Текст] / Л. А. Ключко // Вісник Національного банку України. – 2000. – № 5. – С. 55–56.

4. Коваль В. М. Надійність і стійкість комерційного банку: оцінка та регулювання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / В. М. Коваль. – К., 2011. – 20 с.

5. Никифоров Г. Защита коммерческой тайны. / Г. Никифоров, Г. Азнакеев – К.: Юринформ, 2004. – 204 с.

6. Сергиенко Е.А., Солдатова Я.Ю. Моделирование безопасности банковской системы как составляющей финансовой безопасности государства // Моделирование организационного развития: сборник докладов круглого стола (Москва, 10-11 апреля 2014 г.) / под ред. И.Н.Дрогобыцкого, В.П.Невежина. – М.:Научные технологии, 2014. – 296 с

7. Фетисов Г. Г. Устойчивость коммерческого банка и рейтинговые системы ее оценки / Г. Г. Фетисов. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 168 с.

Людмила Гордієнко, к.е.н., доцент

доцент кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОКРЕМИХ ВЕРСТВ НАСЕЛЕННЯ

Світова фінансова криза суттєво зачепила Україну, наслідки якої відчуються до цього часу. Так, у 2014 р. у порівнянні із 2013 р. реальний дохід населення зменшився на 8,4%, рівень безробітного населення працездатного віку (за методологією МОП) в середньому становив 9,7% економічно активного населення відповідного віку [1]. Орієнтовно 12 млн. громадян України живуть за межею бідності. Серед бідного населення працюючі складають 30,2% [2].

Є очевидним, що для виправлення такої ситуації, необхідні вагомі практичні заходи. Окремі напрями щодо підвищення рівня життя населення було закладено в прийнятому ще в грудні 2008 р. Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» [3]. Проте, як засвідчили наступні реалії більшість положень цього закону реалізовано не було.

Беручи до уваги ситуацію, що склалась, доцільно сформувати та реалізувати такі фінансові важелі щодо соціального забезпечення населення (рис.1).

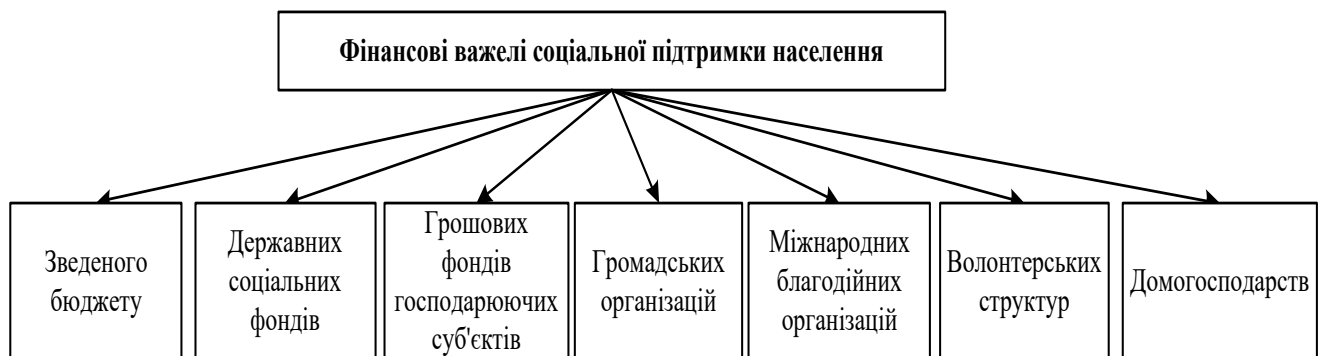

Рис.1. Схема фінансової підтримки соціального забезпечення

Важливо зазначити, що вся система фінансового забезпечення повинна будуватись на принципово нових підходах, а саме:

- орієнтація організації соціальної підтримки населення на загальноєвропейський принцип;
- перехід на адресну соціальну допомогу;
- надання соціальної допомоги у залежності від реальної потреби з врахуванням рівня фінансового забезпечення конкретної однієї особи або члена домогосподарства;
- виявлення реального фінансового стану з врахуванням відповідного бюджету отримувача соціальної допомоги, а саме доходів та видатків;
- періодизація підтвердження статусу малозабезпеченості.

Нині в Україні ще залишились постсоціалістичні підходи щодо визначення статусу малозабезпеченого громадянина, або домогосподарства по загальним підходам. Така практика є малоефективною як для отримувача допомоги з дійсно бідної сім'ї, так і для сімей з відповідним достатком. Для формування дієвих фінансових важелів соціального забезпечення населення доцільно реалізувати такі заходи:

- уточнити статус набувача соціальної допомоги;
- сформувати загальнонаціональну мережу набувачів соціальної допомоги;

- запровадити обов'язкове декларування всіх доходів і видатків отримувачів соціальної допомоги з відповідними термінами;

- розробити дієві механізми координації для надання соціальної допомоги з боку державних соціальних структур та інших організацій;

- розробити схему на місцевому рівні щодо сприяння отримання додаткового заробітку на легальній основі без зменшення обсягів державної соціальної допомоги, що буде додатковим психологічним стимулом соціальної адаптації;

- на місцевому рівні окремим найбільш вразливим верствам населення надавати додаткову реальну підтримку у забезпеченні місцями у дитячих садочках, молодіжному житловому будівництві, створенні перших робочих місць.

Також доцільно відповідно до принципу соціальної справедливості моніторити процеси соціальної адаптації випускників інтернатів, отримання освіти для дітей-інвалідів, перекваліфікації працівників, які за будь-яких обставин отримали каліцтва, звільненні з роботи особи, які мають малолітніх дітей.

Згідно ст. 1 Конституції України наша держава є соціальною державою, тому мають бути створені всі належні умови для соціально вразливих верств населення.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Новікова Т.В. Соціальне забезпечення населення України в умовах світової економічної кризи. // Т.В. Новікова, Н.О. Поляк/наукова конференція. 24 червня 2010 р./ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cpsr.org.ua/index.php>

3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо зменшення впливу світової фінансової кризи на сферу зайнятості населення» від 25.12.2008 № 799-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/799-17>
<http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/Show/80-19>

*Оксана Гринюк, аспірантка
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ
Науковий керівник: Фадєєва І.Г., д.е.н., професор, завідувач кафедри
фінансів ІФНТУНГ*

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ НА НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЯК ОСНОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Специфіка формування витратної складової в процесі основної діяльності нафтогазовидобувних підприємств влаштована таким чином, що в умовах ринкових відносин вдосконалення діючих систем обліку на нормативному та методичному рівнях, а також тенденції реформування процесів взаємодії суб'єктів ринкової економіки стають передумовами значних змін у структурі витрат підприємств, які зумовлені впливом екзогенних та ендегенних економічних чинників. Вдосконалення методик обліку і, відповідно, коригування структури витрат виникають і в кризових умовах розвитку економіки, коли рівень цін на нафту та газ є нестабільним і знаходиться під загрозою значного зниження [1, с. 58]. Вибір та обґрунтування оптимального підходу до управлінського обліку витрат на видобування вуглеводнів є одним із інструментів ефективного управління такими підприємствами.

На даний час існують три підходи до обліку в нафтогазових компаніях: 1) відповідно до стандартів США (GAAP США); 2) відповідно до британських стандартів, основним з яких є SORP 2001 «Accounting for oil and gas exploration, development, production and decommissioning activities»; 3) відповідно до міжнародних стандартів [2]. Однак, згідно із твердженнями Комітету із стандартів обліку в нафтовій галузі Великобританії [3], SORP більше не буде застосовуватись з 1 січня 2015 року нафтогазовими підприємствами. З цього випливає, що SORP 2001 має на даний час тільки рекомендаційний характер. Свої підходи до обліку також існують у таких країнах, як: Австралія, Нігерія, Канада. З 2000 року Комітет з міжнародних стандартів детально розглянув

можливість випуску спеціального стандарту для видобувних галузей. Результатом досліджень став документ «Extractive Industries. An Issues Paper issued for comment by the IASC Steering Committee on Extractive Industries. Comments to be submitted by 30 June 2001. — IASC, November 2000», в якому Комітет наводить свої думки стосовно багатьох дискусійних питань [2].

На основі порядку формування собівартості, який діє в бухгалтерському обліку, формується система управлінського обліку витрат, однак, у зв'язку з унікальними галузевими особливостями, методика управлінського обліку нафтогазовидобувних підприємств суттєво відрізняється від методики бухгалтерського обліку, в т. ч. і за структурою витрат [1, с. 58].

Основні принципи обліку витрат і калькулювання собівартості вуглеводнів, визначені галузевими документами, ґрунтуються на класифікації витрат за місцем виникнення, за видом продукції і за видами витрат. Інформація про витрати поступово формується спочатку в організаційному розрізі (цехів і основних структурних підрозділів), потім в технологічному розрізі (переділів), в розрізі статей витрат і в розрізі продукції видобування. Технологічні особливості видобування нафти і газу обумовлюють необхідність створення вдосконаленої системи аналітичного обліку собівартості продукції нафтогазовидобувних підприємств. Така система повинна базуватися на попроцесному методі збору і розподілу витрат на видобування нафти і газу, а також інших послуг і робіт, пов'язаних із виробничим процесом.

Відомо [4], що на більшості підприємств нафтогазової галузі управлінський облік витрат ведеться в розрізі місць виникнення витрат (МВВ), основним принципом виокремлення яких є діюча організаційна структура підприємства. Таким чином, визначеній структурній одиниці найчастіше відповідає одне МВВ. Для коректного віднесення витрат і калькулювання собівартості продукції цього недостатньо, так як в межах однієї структурної одиниці можуть здійснюватися декілька бізнес-процесів, які забезпечують виробництво різних видів продукції. А глибшому визначенню МВВ (на рівні

бізнес-процесів) на підприємствах не сприяє організаційна структура та система відповідальності.

У [5, с. 86] запропоновано збір інформації про витрати за об'єктом здійснювати у наступній послідовності: місце виникнення витрат (МВВ); роботи; підпроцеси цехового рівня; підпроцеси виробничого рівня; процеси; валовий продукт; товарний продукт. Нами запропоновано з метою диверсифікації витрат за видами продукції, що видобувається, доповнити типологію об'єктів обліку витрат категоріями процесного підходу, а саме бізнес-операціями, бізнес-функціями виробничого рівня та бізнес-процесами (рис. 1).

Такий підхід дає змогу організувати аналітичний облік витрат не тільки за економічними елементами, але й за внутрішніми бізнес-операціями, бізнес-функціями, бізнес-процесами, валовою та товарною продукцією.

Слід зазначити, що повна собівартість продукції, що виробляється, складається із витрат за ключовими бізнес-процесами і бізнес-процесами управління. Відповідно, процесно-орієнтований облік витрат, який пов'язує витрати основних та допоміжних бізнес-процесів із собівартістю товарної продукції та послуг, дає змогу зрозуміти значимість вартості кожної бізнес-функції та бізнес-операції у ланцюгу створення вартості для всієї товарної продукції і послуг, які випускаються.

Одним з сучасних підходів до управління витратами є попроцесний підхід (АВС-калькулювання), головна ідея якого згідно з [6, с. 143] полягає у тому, що джерелом витрат підприємства є процеси (як правило технологічні), які зумовлюють необхідність витрачання ресурсів. Тобто АВС-калькулювання передбачає, що причиною виникнення витрат є не продукція, а діяльність, спрямована на виробництво цієї продукції. Оскільки ресурси (зокрема ті, які формують непрямі витрати) освоюються при виконанні певних процесів, а готова продукція є результатом здійснення певної сукупності процесів, то собівартість продукції (робіт, послуг) пов'язана із вартістю ресурсів та ціною виконання окремих процесів.

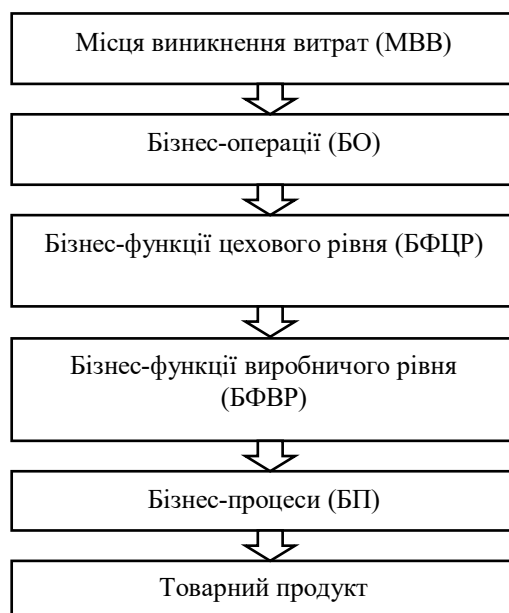

Рис. 1. Схема збору інформації про витрати за об'єктами*

**Розроблено автором на основі [5]*

Використання ABC-методу у системі процесно-орієнтованого управління підприємством дає змогу не тільки визначати собівартість окремих видів продукції, але й завдяки інформаційній основі, яка формується в процесі калькулювання за видами діяльності, з метою управлінського обліку можна:

- визначити вартість окремих бізнес-процесів;
- визначити ефективність здійснення бізнес-процесів;
- приймати рішення щодо вдосконалення бізнес-процесів, їх ліквідації чи створення нового бізнес-процесу.

Таким чином, в рамках збереження енергетичної безпеки країни, управління витратами нафтогазовидобувних підприємств на засадах процесного підходу передбачає вживання заходів щодо пошуку шляхів ефективного використання ресурсів, покращення якості виконання бізнес-процесів та, як наслідок, підвищення ефективності їх функціонування. Попроцесний метод обліку, аналізу та планування витрат (ABC) є інструментом, що забезпечує ефективне прийняття рішень у системі управління нафтогазовидобувними підприємствами, оскільки дає змогу зрозуміти значимість кожної бізнес-операції та бізнес-функції у ланцюгу створення вартості для всієї товарної продукції та послуг, які випускаються.

Нами запропоновано доповнити типологію об'єктів управлінського обліку витрат категоріями процесного підходу: бізнес-операціями, бізнес-функціями виробничого рівня та бізнес-процесами, а також визначити в якості місця виникнення витрат «витрати на бізнес-процеси».

Список використаних джерел:

1. Букалов А. В. Основы методики управленческого учета затрат и калькулирования себестоимости для нефтедобывающего предприятия / А. В. Букалов // Аудит и финансовый анализ. – 2009. – № 6. – С. 58-60.
2. Чая В. Т. Особенности учета в нефтегазовых компаниях [Електронний ресурс] / В. Т. Чая, В. В. Панкратова // Аудит и финансовый анализ. – 2010. – № 1. – Режим доступу до статті : http://auditfin.com/fin/2010/1/02_06/02_06%20.pdf.
3. The status of OIAC's Statements of Recommended Accounting Practice (SORP) [Електронний ресурс] // OIAC – Oil Industry Accounting Committee : [веб-сайт]. – Режим доступу : <http://www.oiac.co.uk/4.html>. – Назва з екрану.
4. Иванов Р. В. Перспективные направления развития систем управления на предприятиях нефтегазовой отрасли России [Електронний ресурс] / Р. В. Иванов // Известия Санкт-Петербургского университета экономики и финансов. – 2009. – № 3. – Режим доступу : <http://cybeleninka.ru/article/n/perspektivnye-napravleniya-razvitiya-sistem-upravleniya-na-predpriyatiyah-neftegazovoy-otrasli-rossii>.
5. Лейберт Т. Б. Современные аспекты управленческого учета затрат в нефтедобывающих компаниях / Т. Б. Лейберт, Е. А. Халікова // Экономика и управление. – 2013. – № 5. – С.85-89.
6. Савчук Д. Г. Контролінг витрат в антикризовому фінансовому управлінні підприємством [Електронний ресурс] / Д. Г. Савчук // Облік і фінанси. – 2014. – № 4. – С. 140-145. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/jpdf/Oif_apk_2014_4_23.pdf.

*Тетяна Гудзь, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів*

*ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»
м. Полтава*

РОЛЬ ПРОЦЕНТНОЇ СТАВКИ У ФОРМУВАННІ ФІНАНСОВОЇ РІВНОВАГИ ПІДПРИЄМСТВА

Серед численних зовнішніх монетарних факторів, які чинять вплив на фінансову рівновагу підприємства, провідне місце належить процентній ставці. Посилення рестрикційного характеру грошово-кредитної політики Національного банку України за умов економічної рецесії актуалізує дослідження її економічних наслідків для діяльності підприємств. У зв'язку з цим, ми приділяємо особливу увагу обґрунтуванню ланцюгової реакції монетарних імпульсів, що спричиняються зміною процентної ставки і

позначаються на фінансовій рівновазі підприємства, захист якої є однією з основних функцій системи його фінансової безпеки.

Вагомий внесок у дослідження зазначеної проблеми зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як Г. Габбард, А.С. Гальчинський, О.В. Дзюблюк, Дж.М. Кейнс, Ф. Мишкін, В.І. Міщенко, О.І. Петрик, М.І. Савлук, А.В. Сомик, В.С. Стельмах, Т.Є. Унковська, І. Фішер, М. Фрідмен та інші.

Процентний канал монетарної трансмісії традиційно вважається провідним каналом передавального механізму й описує вплив центрального банку на економіку через регулювання облікової ставки, яка виступає орієнтиром при формуванні банками своїх процентних політик [2, с. 63].

Так, проведення центральним банком грошово-кредитної політики з антиінфляційною метою пов'язане з підвищенням облікової ставки, що, відповідно, позначиться на подорожчанні банківських кредитів [3, с. 14]. Для одних суб'єктів господарювання фінансові ресурси стануть не доступними, що обумовить складнощі в управлінні грошовими потоками такі, як платіжний дефіцит та недостатність коштів для фінансування господарського циклу, а також змусить відмовитися від реалізації інвестиційних проектів.

Для інших підприємств подорожчання кредитів буде пов'язане із підвищенням фінансових витрат, для покриття яких необхідно знайти джерела. І не виключено, що запроваджених заходів економії буде не достатньо, що вимагатиме збільшення доходів, в тому числі, і за рахунок встановлення вищої ціни на продукцію власного виробництва. Таким чином, справджується теорія Г. Менша щодо одержання зворотного результату рестрикційної політики, яка мала антиінфляційну спрямованість, а призвела до зростання цін.

Разом з тим, підвищення процентної ставки відкриває можливість для зростання фінансових доходів суб'єктів економіки за рахунок одержаних відсотків по розміщених банківських вкладах. Однак, підприємства, які мали фінансові труднощі не зможуть скористатися вигідними депозитними продуктами банків. Надлишкова ліквідність як резерв формується підприємством у стані фінансової рівноваги. Розміщення тимчасово вільних грошових коштів – це привілей прибуткового підприємства, яке має достатній

обсяг грошових надходжень для покриття витрат. Таким чином, процентна ставка відіграє роль інструменту несправедливого перерозподілу доходів: коли багатші стають ще багатшими, а бідні – ще біднішими.

Якщо центральний банк держави лібералізує грошово-кредитну політику, в рамках якої знижує облікову ставку, то цим він розширює можливості більшого кола клієнтів банків для задоволення їх попиту на гроші. Доступність фінансових ресурсів активізує інвестиційну діяльність підприємств та дозволяє збалансовувати грошові потоки на основі поточного банківського кредитування [2, с. 64]. І при умові економічного обґрунтованого ефективного використання позикових коштів зниження облікової ставки на мікроекономічному рівні матиме такі позитивні наслідки: підвищення ділової активності, покращення платіжної дисципліни, зростання ефективності діяльності, зміцнення фінансової стійкості та конкурентних позицій на ринку, зростання ринкової вартості бізнесу, що об'єктивно обумовить досягнення підприємством стану фінансової рівноваги.

Разом з тим, активізація банківського кредитування пов'язана із розширенням потенційного кредитного ризику. Запобігти його реалізації, певною мірою, повинен банківський менеджмент шляхом підвищення стандартів та вимог щодо організації бізнес-процесу кредитування особливо на етапі оцінки кредитоспроможності позичальника та якості застави.

Важливо зазначити, що за умов розширення кредитування наростає вплив асиметрії інформації, що виявляється у нерівномірному її розподілі між кредиторами та позичальниками. Так, підприємство-позичальник володіє завідомо точнішою інформацією щодо ймовірності повернення кредиту. В свою чергу, банк, намагаючись подолати бар'єр невизначеності закладає підвищений кредитний ризик у відсотковій ставці, що збільшує термін окупності інвестиційного проекту або взагалі унеможлиблює його реалізацію [1, с. 25]. У зв'язку з цим, процентний канал повинен мати інформаційну складову щодо кредитного ризику в різних секторах економіки.

Отже, передача монетарних імпульсів, породжених зміною облікової ставки, проходить послідовно такі етапи: зміна ринкової процентної ставки –

зміна інвестиційних ініціатив на мікроекономічному рівні через зміну попиту на грошові ресурси – зміна фінансових витрат та платоспроможності підприємств – зміна ефективності основного виду діяльності та структури капіталу – зміна фінансової стійкості – зміна фінансової рівноваги – зміна конкурентних позицій та ринкової вартості бізнесу – зміна ВВП, інфляції та рівня зайнятості. На якій стадії ланцюгова реакція передачі монетарних імпульсів реалізується залежить від того, наскільки різкою буде зміна облікової ставки. Чим вищі коливання, тим вища ймовірність настання негативних наслідків у більших масштабах.

Список використаних джерел:

1. Гудзь Т.П. Напрями впливу фінансового сектору економіки України на діяльність підприємств / Т.П. Гудзь // Вісник соціально-економічних досліджень: Збірник наукових праць. Вип. №49. – Одеса: ОНЕУ, 2013. – С. 19-26.
2. Єгоричева С.Б. Вплив механізму монетарної трансмісії на фінансовий стан підприємств / С.Б. Єгоричева, Т.П. Гудзь // Фінанси України. – 2013. - №8. – С. 62-72.
3. Міщенко В.І. Особливості дії трансмісійного механізму грошово-кредитної політики в умовах кризи / В.І. Міщенко, А.В. Сомик, Р.С. Лисенко. – Київ: Центр наукових досліджень НБУ, УБС НБУ, 2010. – 96 с.

*Надія Давиденко, д.е.н., доцент
професор кафедри фінансів і кредиту*

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м.Київ

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Аграрний сектор гостро потребує фінансових ресурсів на інвестиційні цілі, але не в змозі зацікавити потенційних інвесторів. В той же час, багато з реалізованих інвестиційних проектів часто бувають неефективними.

Проблема визначення інвестиційної привабливості, вибору пріоритетних напрямів інвестиційної політики та оцінки інвестиційних проектів хоч і складна, але цілком можлива задача. Тому дослідження, що проводяться у цьому напрямі, актуальні на будь-якому етапі розвитку економіки, а в умовах жорсткого дефіциту інвестиційних ресурсів набувають особливої цінності як в теоретичному, так і практичному аспектах. Від ефективності інвестиційної політики залежить стан виробництва, рівень технічного оснащення основних

фондів підприємств, можливості структурної перебудови економіки, вирішення соціальних та екологічних проблем. Інвестиції є основою для розвитку підприємств, окремих галузей та економіки в цілому. Інвестиційна політика країни, підприємств та регіонів пов'язана, перш за все, з формуванням їх інвестиційної привабливості [1].

Інвестиційна привабливість країни залежить від її інвестиційного клімату. Сприятливий інвестиційний клімат повинен забезпечити насамперед захист прав інвестора від інвестиційних ризиків, тобто непередбачених втрат доходу й капіталу. До чинників, які формують інвестиційний клімат країни відносять:

- рівень розвитку продуктивних сил та стан продуктивних відносин (стан та структура виробництва, рівень розвитку робочої сили, стан ринку інвестиційних товарів та послуг);

- політичні та правові чинники (створення відповідного законодавчого та нормативного поля, яке залежить від політичної волі законодавчої та виконавчої гілок влади; заходи з державної підтримки та стимулювання інвестиційної діяльності; досягнення стабільності національної грошової одиниці; валютне регулювання; забезпечення привабливості об'єктів інвестування);

- стан фінансово-кредитної системи та діяльність фінансових посередників: інвестиційна діяльність комерційних банків; рівень розвитку та функціонування банківської системи; інвестиційна політика НБУ;

- статус іноземного інвестора: режим іноземного інвестування; діяльність міжнародних фінансово-кредитних інституцій; наявність вільних економічних та офшорних зон;

- інвестиційна активність населення: відносини власності в державі; стан ринку нерухомості; стабільність національної валюти тощо.

Оцінити інвестиційну привабливість можна на рівні держави, галузі чи окремого підприємства. Схематично модель оцінки інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору України представлена на рис.1.

Рис. 1. Оцінка інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору економіки України*

** Складено автором*

Для аграрного бізнесу характерний уповільнений рух капіталу (довготривалість виробничого циклу в окремих підгалузях перевищує рік, тоді як у багатьох галузях економіки – 1-3 місяці, а в торгівлі ще менше), низька господарська маневреність (зупинка виробництва неможлива, його можна тільки ліквідувати, а для відновлення, насамперед у тваринництві, треба не менше трьох років), уразливість до змін природно-кліматичних умов тощо. Тобто йому характерна підвищена ризикованість, яка має компенсуватися вищою ставкою прибутковості порівняно з іншими галузями [2, с.8]. Проте впродовж багатьох років норма прибутку на вкладений у сільське господарство капітал була значно нижчою, ніж в економіці загалом.

Незважаючи на зростаючу потребу у продуктах харчування, сільське господарство України впродовж багатьох років залишалося однією з найменш інвестиційно привабливих галузей економіки, а спад інвестицій у галузі значно перевищував зменшення їх обсягів в інших галузях та в економіці загалом.

Для інвесторів пріоритетними є галузі та підприємства, які мають високий інноваційний потенціал і здатні забезпечити високий приріст рентабельності капіталу, що функціонує в процесі виробництва [3, с.38]. Серед пріоритетних напрямів для іноземного інвестування АПК в Україні є:

- технічне оснащення та впровадження високопродуктивних технологій вирощування сільськогосподарських культур та утримання худоби і птиці;
- розширення та модернізація підприємств переробної й харчової промисловості, а також сфери заготівлі і зберігання зерна та іншої сільськогосподарської продукції;
- створення потужностей для виробництва тари і пакувальних матеріалів;
- надання виробничих послуг сільськогосподарським та іншим агропромисловим підприємствам.

Підвищення інвестиційної привабливості потребує вдосконалення взаємовідносин між галузями агропромислового комплексу. Будуватися відносини повинні на інтеграційній основі.

Зокрема, важливою є взаємоузгоджена діяльність сільськогосподарського виробництва з харчовою промисловістю. При цьому, від сільського господарства, як основного постачальника сировини, залежить стан і напрями розвитку харчової промисловості. Харчова промисловість сприяє розвитку сільського господарства й повинна стимулювати нарощування виробництва якісної сільськогосподарської продукції і сировини.

Таким чином, основним напрямком подолання інвестиційної кризи є забезпечення розвитку матеріально-технічної бази сільськогосподарського виробництва до рівня фондозабезпечення провідних країн світу за рахунок [4, с.891]: системного обґрунтування потреб в інвестиційних вкладеннях в сільськогосподарські підприємства; вдосконалення амортизаційної політики держави; розвитку сільської кооперації; створення податкових стимулів для інвестування у впровадження сучасних технологій виробництва; стимулювання залучення капіталів у сільськогосподарську галузь через підтримку позитивного для галузі паритету цін.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук В. Г. Економіка підприємств агропромислового комплексу: підручник / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2013. – 779 с.
2. Саблук П. Т. Економічний механізм АПК у ринковій системі господарювання / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2007. – № 2. – С. 6 – 9.
3. Шебанін В. С. Системне оновлення і розвиток матеріально-ресурсного потенціалу сільського господарства / В. С. Шебанін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2005. – 276 с.
4. Megginson W.L., Weiss K.A. Venture capitalist certification in initial public offerings / W.L. Megginson., K.A. Weiss // Journal of Finance. – 1991. – № 46. – P. 879 – 903.

Валерій Дмитрієв, студент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

Науковий керівник: Носова Є.А., к.е.н., асистент кафедри фінансів

РОЛЬ ПЛАТІЖНОГО КАЛЕНДАРЯ В ЕФЕКТИВНОМУ УПРАВЛІННІ ГРОШОВИМИ ПОТОКАМИ

Для реалізації основної мети підприємства, а саме отримання максимального прибутку, необхідно розробити ефективний механізм формування його грошових потоків. Платіжний календар - це один із можливих способів здійснення оперативного планування, суть якого полягає в розробці інтегрованих бюджетів грошових потоків у межах періодів окремих надходжень та платежів [1, с. 109].

Основним методом формування грошових потоків є планування на основі платіжного календаря. План надходження і витрачання грошових коштів, розроблений на майбутній рік з розбиттям по місяцях, дає лише загальну основу управління грошовими потоками підприємства. Разом з тим, високий динамізм цих потоків, їх залежність від безлічі чинників короткострокової дії, визначають необхідність розробки планового фінансового документа, що забезпечує щоденне управління надходженням і витрачанням грошових коштів підприємства. Таким плановим документом виступає платіжний календар. Етапи процесу складання платіжного календаря представлено на рис. 1.

Платіжний календар, що розробляється на підприємстві в різноманітних варіантах, є найефективнішим і надійним інструментом оперативного управління його грошовими потоками. Він дозволяє вирішувати наступні основні завдання [3, с. 32]:

- звести прогнозні варіанти плану надходження і витрачання грошових коштів («оптимістичний», «реалістичний», «песимістичний») до одного реального завдання по формуванню грошових потоків підприємства в межах одного місяця;

- на максимально можливому рівні синхронізувати негативний вхідний і вихідний грошові потоки, підвищивши тим самим ефективність грошового обороту підприємства;

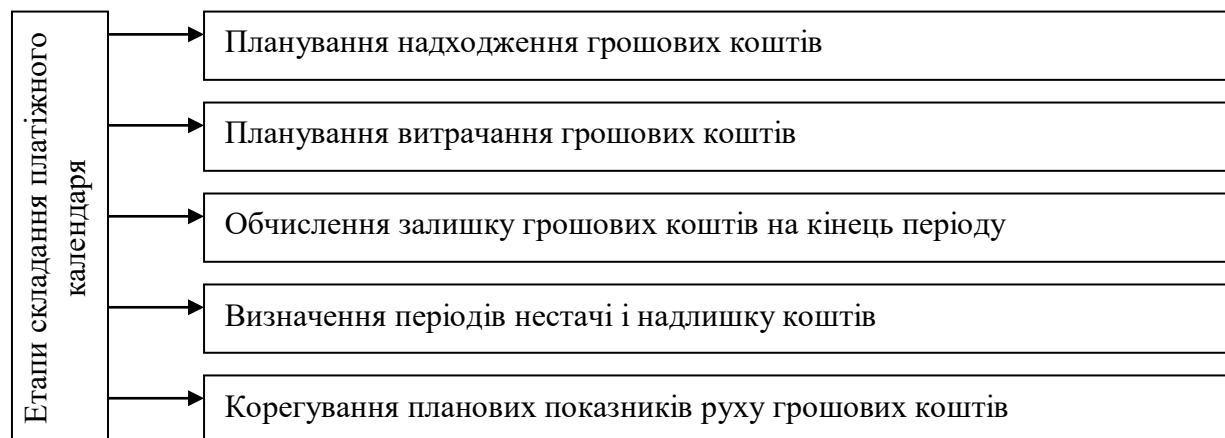

Рис. 1. Етапи складання платіжного календаря [3, с. 33]

- забезпечити пріоритетність платежів підприємства по критерію їх впливу на кінцеві результати його фінансової діяльності;

- забезпечити необхідну абсолютну ліквідність грошового потоку підприємства, тобто його платоспроможність в рамках короткострокового періоду;

- включити управління грошовими потоками в систему оперативного контролінгу фінансової діяльності підприємства.

Основною метою розробки платіжного календаря (у всіх його варіантах) є встановлення конкретних термінів надходження грошових коштів і платежів підприємства і їх доведення до конкретних виконавців у формі планових завдань. З врахуванням цієї мети платіжний календар визначають іноді як «план платежів точної дати».

Найпоширенішою формою платіжного календаря, що використовується в процесі оперативного планування грошових потоків підприємства, є його побудова в розрізі двох розділів:

- графіка майбутніх платежів;

- графіка майбутніх надходжень грошових коштів.

Часовий графік платежів диференціюється в платіжному календарі звичайно в щоденному розрізі, хоча окремі види цього планового документа можуть мати і іншу періодичність - щотижневу або щодакдну (якщо така періодичність не робить істотного впливу на хід здійснення грошового обороту підприємства або викликана невизначеністю термінів платежів).

Види платіжного календаря диференціюються на підприємствах в розрізі окремих напрямів господарської діяльності, а також в розрізі різних типів центрів відповідальності (структурних одиниць і підрозділів). Основні види платіжного календаря підприємства, диференційовані по цих ознаках, приведені на рис. 2.

Основні види платіжного календаря підприємства		
По операційній діяльності		
<i>В цілому по підприємству</i>		<i>По окремим центрам відповідальності</i>
- податковий платіжний календар; - календар інкасації дебіторської заборгованості; - календар обслуговування фінансових кредитів; - календар виплат заробітної плати		- календар (бюджет) формування виробничих запасів; - календар (бюджет) управлінських витрат; - календар (бюджет) реалізації продукції
По інвестиційній діяльності		
<i>В цілому по підприємству</i>		<i>По окремим центрам відповідальності</i>
- календар (бюджет) формування портфеля довгострокових інвестицій; - календар (капітальний бюджет) реалізації програми реальних інвестицій		- календар (капітальний бюджет) реалізації окремих інвестиційних проектів
По фінансовій діяльності		
<i>В цілому по підприємству</i>		
- календар (бюджет) емісії акцій; - календар (бюджет) емісії облігацій; - календар амортизації основного боргу за фінансовими кредитами		

Рис. 2. Основні види платіжного календаря, що використовуються в оперативному управлінні грошовими потоками підприємства [2, с. 108-109]

Перераховані види платіжного календаря, як форми оперативного планового документа, можуть бути доповнені з урахуванням обсягу і специфіки господарської діяльності підприємства. Конкретний перелік видів платіжного календаря підприємство встановлює самостійно з врахуванням вимог ефективності управління грошовим оборотом.

Платіжний календар є найбільш ефективним та надійним інструментом оперативного управління грошовими потоками підприємства. Завдяки його використанню фінансова служба підприємства отримує можливість здійснювати оперативний контроль за надходженнями та витратами коштів, вчасно фіксувати зміну фінансової ситуації і застосовувати коригуючі заходи для синхронізації вхідного та вихідного грошових потоків, забезпечувати стабільну платоспроможність підприємства.

Застосування платіжного календаря дозволить: підвищити контрольованість поточних платежів, що знижує втрати від нецільового використання коштів, та прозорість бізнесу; створити обґрунтовані середньострокові та короткострокові плани надходжень та виплат; мати в оперативному режимі повну та достовірну інформацію про наявність грошових коштів, заощаджувати при залученні додаткових кредитів та додатковому фінансуванні [4, с. 63].

При виявленні нерівномірного розподілу грошових залишків протягом планового періоду підприємство може здійснити наступні дії [2, с.107-108]:

- перерозподілити здійснення тих або інших платежів на більш ранні або пізні терміни періоду;
- перенести частину виплат на наступний період;
- розподілити суму платежу на декілька частин з різними термінами виплат по них;
- починати дії з прискорення розрахунків з покупцями;
- спробувати одержати відстрочку у постачальників;
- взяти короткостроковий кредит у банку.

В цілому, складання платіжного календаря як надійного інструменту оперативного управління грошовими потоками підприємства забезпечує:

- оптимізацію та максимально можливо синхронізацію вхідний і вихідний грошових потоків;
- забезпечення пріоритетності платежів підприємства за критерієм їх впливу на кінцеві результати його фінансової діяльності;
- забезпечення ліквідності грошового потоку підприємства.

Для підтримки реальності платіжного календаря його укладачам необхідно постійно стежити за ходом виробництва і реалізації, станом запасів, дебіторської і кредиторської заборгованості. Відмінністю платіжного календаря від багатьох інших фінансових планів підприємства є той факт, що платіжний календар постійно повинен корегуватися для забезпечення збалансування грошових потоків. Не існує раз і назавжди затвердженого варіанта платіжного календаря, оскільки він являє собою прогноз, який постійно корегується на щоденні надходження і виплати планового періоду.

Але, крім переваг використання платіжного календаря на підприємстві, можна виділити певні недоліки. Одним з негативних аспектів складання платіжного календаря для підприємств є прогнозування надходження коштів у кожний конкретний момент часу. Щоб максимально реально спрогнозувати надходження коштів на рахунки підприємства, необхідно знати безліч факторів, що прямо або опосередковано можуть вплинути на грошові потоки. Для цього потрібно володіти такою інформацією [1, с. 108]:

- прогнозовані обсяги та ціни реалізації продукції,
- графіки виплати заробітної плати,
- стан розрахунків з постачальниками і безліч іншої.

Навіть знаючи всю цю інформацію, точно визначити суму коштів, що надійдуть на рахунки підприємства в конкретний момент часу, неможливо.

Для підвищення якості планування грошових потоків підприємство у процесі своєї повсякденної діяльності повинно оперативно складати і коригувати платежі, уточнювати суми, терміни їх виконання, використовувати якнайбільше якісної інформації для максимально точного прогнозування грошових надходжень. У зв'язку з цим виникає необхідність використання персональних комп'ютерів і відповідного програмного забезпечення.

Отже, платіжний календар можна вважати ефективним та надійним інструментом оперативного управління грошовими потоками підприємства, оскільки цей документ надає можливість фінансовим службам підприємств здійснювати оперативний контроль за надходженням та витрачанням грошових коштів, вчасно фіксувати зміну фінансової ситуації і застосовувати коригуючі

заходи для синхронізації вхідного та вихідного грошових потоків, забезпечувати стабільну платоспроможність підприємства.

Список використаних джерел:

1. Майборода О. В. Оптимізація фінансових потоків промислового підприємства: теоретичні аспекти питання / О. В. Майборода // Економіка розвитку. – Харків: ХНЕУ. – 2014. – № 1 (61). – С. 107–110.
2. Олійник О.О. Логіко-структурна модель платіжного календаря в управлінні грошовими потоками підприємств АПК / О.О. Олійник // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу (Гроші, фінанси та кредит) - 2014. - № 1(9). - С. 106-110.
3. Трусова Н.В. Моніторинг грошових потоків як запорука безпеки фінансової діяльності підприємства/ Н.В. Трусова// Збірник наукових праць Sworld. – 2013. – №3. – С.30-34.
4. Харченко В. А. Система управління грошовими потоками підприємства / В. А. Харченко // Формування ринкових відносин в Україні. – 2015. – № 1. – С. 61–65.

Лідія Дяченко, к.е.н.

доцент кафедри туризму

Лариса Теодорович, к.геогр.н.

доцент кафедри туризму

*ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Львівський ННЦ,
м. Львів*

ОСНОВНІ ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Діяльність підприємств туристичної галузі України у сучасних економічних умовах є надзвичайно чутливою до різних факторів впливу.

Основними чинниками макросередовища підприємств туристичної сфери є природні, економічні, демографічні, політико-правові, соціально-культурні тощо. Інтенсивність їхнього прояву залежить від регіону, країни, району, коли долучаються певні локальні фактори та явища. До основних зовнішніх факторів впливу, які обумовлюють місце туристичної індустрії України в системі економічних зв'язків, слід віднести такі: значний природний туристично-рекреаційний потенціал, багата культурно-історична, архітектурна та етнографічна спадщина, недостатньо розвинена інфраструктура туристичного ринку, нестабільна економічна ситуація, недостатня підтримка на державному рівні, воєнні дії на сході країни і т.д.

До основних факторів внутрішнього середовища, які здійснюють вплив на діяльність туристичних підприємств, належать: кваліфікований персонал,

маркетингова стратегія діяльності, ефективний менеджмент різних ланок та рівнів, диверсифікація та якість пропонованих туристичних продуктів і послуг, сегментація ринку, канали збуту, інвестиційні та інноваційні програми розвитку. Разом з тим, туризм є діяльністю, що потребує значних обсягів фінансових ресурсів.

Стан фінансової системи є важливим фактором розвитку туристичних підприємств. Фінанси підприємств пов'язані з рухом грошових коштів, а саме їх формуванням, розподілом і використанням у процесі господарської діяльності. Фінанси – це не самі гроші, а грошові відносини, за допомогою яких відбувається перерозподіл створеної вартості [1]. Фінанси підприємств, як і фінанси в цілому, мають загальні та специфічні ознаки. Загальною ознакою фінансів є їхня здатність відображати сукупність економічних (грошових) відносин щодо розподілу вартості ВВП. Фінанси підприємств туристичної сфери регулюють не тільки грошові відносини, пов'язані з первинним розподілом вартості ВВП, а й процеси формування і використання грошових коштів. Як економічна категорія, вони здійснюють формування фінансових ресурсів у процесі виробничо-господарської діяльності, відтворення основного і оборотного капіталу, розподіл та забезпечення виробничої та інвестиційної діяльності підприємства, виконання зобов'язань перед банківською системою тощо. Як показує практика, фінанси підприємств туристичної галузі є індикатором певних диспропорцій, які можуть виникати у процесі господарської діяльності (дефіцит коштів, ризик неплатежів, ймовірність отримання збитків тощо).

Фінансове забезпечення туристичної галузі має ряд особливостей і специфічних рис, пов'язаних перш за все з механізмом її функціонування. Фінансування туристичних підприємств здійснюється за допомогою прямих і непрямих джерел. Серед прямих джерел фінансування слід виділити власні ресурси підприємств, місцевий бюджет і позабюджетне фінансування соціального туризму. Непрямими джерелами фінансування є залучений капітал, переважно позиковий, за рахунок засобів приватного та іноземного капіталу, а також кошти громадських організацій та ін. Загалом, фінансування туристичної діяльності відбувається переважно за рахунок залучених і позикових засобів

(близько $\frac{2}{3}$) і лише частково – за рахунок власних та інших джерел. Серед залучених засобів основна частка (50 % і більше) припадає на кредиторську заборгованість. Туристичні фірми не користуються кредитуванням під оборотні засоби. Джерелами фінансових ресурсів туристичного підприємства є власні та залучені засоби які, будучи власністю інших економічних суб'єктів, постійно перебувають у розпорядженні туристичної фірми. Тому їх можна прирівнювати до власних.

Одним з найважливіших чинників розвитку туристичної галузі є матеріальні інвестиції, спрямовані на модернізацію, відтворення, розвиток та придбання нових елементів основного капіталу, маркетингову діяльність та професійний розвиток персоналу, тощо. Потреба у позикових засобах у виникає при кредитуванні інвестицій, необхідних для будівництва готелів, ресторанів, придбання туристичних автобусів, розважальних закладів, тощо).

Ефективність фінансування туристичної галузі є досить високою: при порівняно невеликих витратах можна отримувати значні прибутки, адже оборотність капіталу у цій галузі у 4 рази вища, ніж у середньому в інших галузях світового господарства, при цьому витрати на створення одного робочого місця в інфраструктурі туризму в 20 разів менші, ніж у промисловості [2]. Крім цього, розвиток туризму сприяє створенню нових робочих місць, а деяка інфраструктура використовується не лише туристами, але й місцевим населенням (комунікації, транспорт, заклади дозвілля тощо).

Геополітичні зміни, які відбуваються сьогодні в Україні, вимагають оновленого підходу до пошуку шляхів розв'язання проблем оптимізації фінансової системи туристичних підприємств. Обсяги бюджетного та інвестиційного фінансування туристичної галузі України не відповідають реальним потребам.

Виходячи з обмежених можливостей держави та беручи до уваги досвід країн-лідерів з туризму, для покращення фінансування підприємств туристичної галузі слід на державному рівні в Україні впроваджувати такі заходи:

- при регулюванні соціально-економічних і фінансових взаємовідносин у туристичній діяльності слід застосовувати системний підхід;

- для визначення фінансових потоків і фінансової рівноваги у галузі туризму впроваджувати обґрунтовані методи статистичного обліку;
- покращити фінансове планування розвитку туристичних DESTINAЦІЙ і регіонів;
- підвищити ефективність бюджетного фінансування шляхом посилення контролю, відбору оптимальних інвесторів, зниження рівня корупції і т.д.;
- створити сприятливі умови для залучення та ефективного використання позабюджетних джерел розвитку туризму;
- стимулювати розвиток малого підприємництва у туристичній і суміжних галузях;
- розробити дієві механізми сприяння розвитку внутрішнього туризму;
 - визначити преференції для туристичних підприємств – лідерів ринку;
 - використовувати позитивний досвід функціонування транснаціональних компаній на ринку міжнародного туризму і враховувати особливості фінансування у країнах, що приймають туристів;
 - прийняти концепцію розвитку туризму з чітким нормативно-правовим та соціально-економічним механізмом.

Провідну роль у розвитку сприятливого фінансово-кредитного середовища підприємств туристичної галузі на сучасному етапі повинні відігравати такі державні важелі впливу:

- субсидії, що допомагають розв'язати проблему готівки, особливо на першій стадії реалізації туристичних проектів (як в Австрії, Франції, Італії, Великобританії);
- пільгові позики, що дозволяють компенсувати розрив між фіксованою і комерційною ставкою, контроль реалізації проекту, під який видається позика;
- боніфікація відсотків і поручництво відносно позик і субсидій (уряд або спеціальний орган гарантує позики, надані комерційними банками на розвиток туризму; при цьому проведення оцінки можливостей проекту виконати умови, зафіксовані при наданні позик, а також оцінки ризику використання гарантій);
- податкові пільги, які надаються після того, як певний туристичний проект починає приносити дохід (в Італії іноземним інвесторам передбачається зменшення ПДВ) [4];

- податкові пільги під конкретні проекти, які спрямовані на вирішення регіональних і соціальних проблем та під обслуговування соціальних туристів [3];

- лізинг (транспортні засоби, технічне обладнання, елементи оснащення, нерухомість і т. д.);

На регіональному рівні доцільно здійснити такі заходи:

- облік та аудит туристично-рекреаційних ресурсів регіону (міста, району , області);

- аудит суб'єктів господарювання на туристичному ринку;

- визначення концепції перспективного розвитку туризму в регіоні та обчислення її фінансового забезпечення концепції;

- оцінка та диференціація туристичних продуктів та рекреаційних послуг окремо для в'їзного та національного туризму;

- проведення якісних маркетингових досліджень інвестиційного клімату у регіонах та областях;

- тренінги для підприємців та працівників туристичної галузі.

Отже, враховуючи складну економічну та геополітичну ситуацію в Україні, до вирішення проблем фінансового забезпечення туристичної галузі слід застосовувати комплексний підхід. У фінансуванні туристичних підприємств на сучасному етапі повинна зростати роль непрямих форм фінансової підтримки за умов сприяння держави на законодавчому рівні.

Список використаних джерел:

1. Данілов О.Д., Паєнтко Т.В. Фінанси підприємств у запитаннях і відповідях Навчальний посібник / О.Д. Данілов, Т.В. Паєнтко – К.: ЦУЛ, 2011. – 256 с.
2. Кифяк В.Ф. Організація туристичної діяльності в Україні /Кифяк В.Ф. Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.
3. Механізм державного управління туристичною галузю (регіональний аспект): наук. розробка / М. Біль, Г. Третяк, О. Крайник – К.: НАДУ, 2009. – 40 с.
4. Охріменко А.Г. Фінансові аспекти функціонування туристичної галузі. /Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2011. – №1. – С.394–403.

ПЛАНУВАННЯ УМОВНО-ПОСТІЙНИХ ВИТРАТ НА МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ЗАХОДІВ ТА ПРОГРАМ

Традиційно вважається, що головне призначення умовно-постійних витрат (УПВ) є обґрунтування доцільності впровадження економічного заходу, який впливає на збільшення обсягів виготовленої продукції. І такий підхід є цілком обґрунтованим, оскільки застосування цього показника дає можливість визначити числове значення отриманого прибутку.

Послідовність виконання розрахункових дій може бути різною, але всі вони зводяться до такого алгоритму. Як правило, треба знати такі базові показники: потужність підприємства у натуральних одиницях виміру – $\Pi_{\text{п}}$; фактичний (або плановий) обсяг річної виготовленої продукції – $\Pi_{\text{ф}}$ (як правило $\Pi_{\text{ф}} < \Pi_{\text{п}}$); річну величину УПВ – $\Pi_{\text{упв}}$; приріст обсягу виготовленої продукції, який відбувається внаслідок реалізації запланованого заходу – $\Delta\Pi$.

Знаючи ці показники, розрахунок зводиться до такої послідовності:

1) визначають фактичну (або планову) “питому величину УПВ”, яка припадає на одиницю виготовленої продукції (цей показник називають в складі ціни продукції – $\Pi_{\text{упв}}^{\text{ф}}$)

$$\Pi_{\text{упв}}^{\text{ф}} = \frac{\Pi_{\text{упв}}}{\Pi_{\text{ф}}}, \quad (1)$$

2) економічний ефект від впровадження цього заходу, сутність якого полягає в економії УПВ, що фактично збільшує на ту саму величину отримуваний прибуток $\Delta\Pi_{\text{пр}}$, визначатиметься за формулою

$$\Delta\Pi_{\text{пр}} = \Pi_{\text{упв}}^{\text{ф}} \cdot \Delta\Pi. \quad (2)$$

Для того, щоб показати як цю методику можна застосовувати в практичних умовах, розглянемо показники діяльності машинобудівного підприємства ПАТ “Конвеєр”.

Якщо використати усереднені показники, які спостерігались на ПАТ “Конвеєр” за останні роки, то вони відповідають таким значенням (табл. 1).

Таблиця 1

Вихідні дані для розрахунку

Назва показника	Позначення	Одиниці виміру	Числове значення
Річні умовно-постійні витрати	$P_{упв}$	тис.грн./рік	14164
Потужність підприємства	P_m	тис.шт./рік	4,8
Фактична продуктивність	P_f	тис.шт./рік	3,93
Приріст обсягів продукції	$\Delta\Pi$	тис.шт./рік	0,2

Якщо ці вихідні дані підставити у вираз (1), то можна визначити питому величину УПВ (їх величину в складі ціни продукції)

$$C_{упв}^{\phi} = \frac{14164}{3,93} = 3604 \frac{\text{грн}}{\text{шт.}}$$

Тоді річний економічний ефект від зростання продуктивності (обсягів) виготовленої продукції, що призводить до економії УПВ, а відповідно до приросту прибутку, можна визначити за виразом (2)

$$\Delta\Pi_{пр} = 3604 \cdot 0,2 = 720,8 \frac{\text{тис.грн.}}{\text{рік}}$$

Практично на цьому етапі традиційний розрахунок ефективності заходу і завершується. Окрім того, можна розписати як цей ефект отримуватимуть на підприємстві за окремі місяці тощо. Без сумніву, ця інформація є цікавою для інвестора (або власника підприємства). Але виникає інше питання: чи ця інформація і виконаний розрахунок є достатньою для прийняття дійсно теоретично обґрунтованого рішення? Як показало виконане нами дослідження що ні.

Для обґрунтування цього твердження треба звернути увагу на такі чинники: по-перше, потужність підприємства (максимум виготовленої продукції) не приймає участі в розрахунках; по-друге, такі традиційні

економічні розрахунки, які визначають “окреме локальне значення” будь-якого заходу або економічного процесу мають здебільшого незначну інформаційну цінність, якої недостатньо для прийняття обґрунтованого рішення, оскільки з виконаного розрахунку не зрозуміло, який початковий стан спостерігається на підприємстві і як цей стан зміниться внаслідок впровадження заходу.

Для обґрунтування цього твердження доповнимо вихідну інформацію новими даними (табл. 2).

Таблиця 2

Доповнені вихідні дані для розрахунку

Назва показника	Позначення	Одиниці виміру	Числове значення
Річні умовно-постійні витрати	$\Pi_{упв}$	тис.грн./рік	14164
Потужність підприємства	Π_m	тис.шт./рік	4,8
Фактична продуктивність	Π_{ϕ}	тис.шт./рік	3,93
Приріст обсягів продукції	$\Delta\Pi$	тис.шт./рік	0,2
Річні умовно-змінні витрати	$\Pi_{узв}$	тис.грн./рік	23764
Середньо галузева рентабельність продукції:			
варіант 1	$R_{пр1}$	%	6,9
варіант 2	$R_{пр2}$	%	6,5

Будемо розглядати такі умови: ціна продукції може змінюватись тільки за рахунок зміни її рентабельності (тобто інфляція не береться до уваги).

На першому етапі визначимо можливий обсяг виготовленої продукції у грошових одиницях вимірювання за виразом

$$\Pi_{проді} = (\Pi_{упв} + \Pi_{узв}) \cdot (1 + R_{прі}), \quad (3)$$

де $R_{прі}$ – рентабельність продукції за i -тим варіантом, але в частках одиниць.

Тоді ціна продукції і умовно-змінні витрати в її складі за i -тим варіантом становитимуть

$$\Pi_{проді} = \frac{\Pi_{проді}}{\Pi_{\phi}}. \quad (4)$$

$$\Pi_{узв} = \frac{\Pi_{узв}}{\Pi_{\phi}}. \quad (5)$$

Якщо визначити координати точки беззбитковості і планового обсягу випуску продукції, то можна встановити вихідні умови стану, у якому знаходиться підприємство

$$\Pi_6 = \frac{\Pi_{упв}}{\Pi_{прод} - \Pi_{узв}}, \quad (6)$$

$$\Pi_{п} = \frac{\Pi_{упв} \cdot (1 + R_{пн})}{\Pi_{прод} - \Pi_{узв} \cdot (1 + R_{пн})} \quad (7)$$

де $\Pi_{узв}$ – умовно-змінні витрати в складі ціни продукції.

Розрахунок виконано в табличній формі (табл. 3)

Таблица 3

Порівняльна таблиця вихідних умов і результатів впровадженого заходу

Назва показника	Позначення	Числове значення	
		варіант 1	варіант 2
Фактична продуктивність	$\Pi_{ф}$	3,93	
Приріст обсягів продукції	$\Delta\Pi$	0,2	
Нове значення продуктивності	$\Pi_{фн}$	4,13	
Координата токи беззбитковості	Π_6	3,317	3,18
Координата планового обсягу випуску продукції	Π_6	3,93	4,133

Із табл. 3 видно, що фактична продуктивність виготовлення продукції значно перевищує координату точки беззбитковості для двох варіантів вихідних умов. Це є позитивний чинник.

Якщо розглянути фактичну продуктивність стосовно планового обсягу випуску продукції підприємства, то ситуація міняється.

Для першого варіанту вихідних умов спостерігатиметься такий процес. Оскільки фактична продуктивність випуску продукції на ПАТ “Конвеєр” за цим варіантом 3,93 штук виробів за рік збігається із значенням планового обсягу випуску продукції, то це означатиме, що при перевищенні цього значення при впровадженні заходу на підприємстві почне утворюватись економічний прибуток – надприбуток. Ця інформація є важливою для інвестора.

Для другого варіанту цей захід не є таким ефективним, оскільки фактична продуктивність випуску продукції є меншою від планового обсягу випуску продукції підприємства ($4,13 < 4,133$). А це означатиме, що фактична

рентабельність діяльності підприємства буде меншою від середньо галузевого значення. І ця інформація на інвестора буде мати зовсім інший вплив.

Можна зробити висновок: плановий обсяг випуску продукції підприємства, який визначає умови, коли на підприємстві отримуватимуть прибуток, який відповідає рентабельності продукції, яку закладають в ціну (середньогалузеву, планову чи за будь-яким іншим критерієм), створює умови для обґрунтованого прийняття рішення про ефективність будь-якого заходу.

Список використаних джерел:

1. Партин Г.О. Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій: монографія / Г.О. Партин. – К.: УБС НБУ, 2008. – 219 с.
2. Скворцов І.Б. Ефективність інвестиційного процесу: методологія, методи і практика: монографія / І.Б. Скворцов. – Львів: Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2003. – 312 с.

*Андрій Завербний, к.е.н., доцент
доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів*

ПОСТАЧАННЯ ПРИРОДНОГО ГАЗУ В УКРАЇНУ ШЛЯХОМ РЕВЕРСНИХ ПОСТАВОК З КРАЇН ЄВРОПИ ЯК ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Енергетична складова економічної безпеки країн набуває все більшого значення. Перш за все це пов'язано із вичерпністю природних ресурсів а також їх непропорційним розташуванням а також споживанням і виробництвом та зростанням на них ціни. Проблема постачання енергетичних ресурсів, в т.ч. природного газу є стратегічною для України, яка за обсягами споживання даного енергетичного ресурсу посідає одне з перших місць серед країн Європи.

Особливо проблема імпорту загострилася через невизнання європейського вектору розвитку України одним із основних постачальників природного газу – Російською Федерацією, яка прийняла рішення використовувати ціну на даний енергетичний ресурс як економічний та політичний важіль впливу на колишню «братню» країну.

Перед Україною постало питання втрати незалежності і не лишень енергетичної. Хоча непорозуміння в постачанні природного газу притаманні

всьому періоду незалежності України, однак з початком відкритої конфронтації необхідно було знаходити альтернативні шляхи отримання стратегічного ресурсу. Одним із перспективних шляхів вирішення проблеми є постачання природного газу реверсивним способом з країн Європейського Союзу (Польщі, Угорщини та Словаччини). Україна була змушена вдатися до реверсного постачання через повне припинення трансферу даного палива ВАТ «Газпром» минулого року. Але реверсне постачання відразу ж зіткнулося із проблемами. Росія не примиряється з таким станом справ, оскільки втрачає один з важливих важелів маніпулювання. Перш за все Росія вдалася до обмеження обсягів постачання газу в країни, які погодилися (при чому зі згодою російської сторони) реверсно постачати газ до України.

Однак не досягнувши у цьому напрямку позитивних результатів, новим кроком РФ стали претензії у зв'язку з «віртуальними» реверсними поставками газу в Україну з Європи [1]. Про це було заявлено міністром енергетики Російської Федерації. Як виявилось, дане твердження було безпідставним та голослівним (про це заявила Німецька компанія RWE (Rheinisch-Westfälisches Elektrizitätswerk) [2].

Не дивлячись на всі деструктивні спроби РФ НАК «Нафтогаз України» продовжує збільшувати реверсні потужності [3]. Зокрема, згідно із даними ПАТ «Укртрансгаз», протягом березня 2015 р. з території Європи було імпортовано 1,349 млрд. куб. м природного газу, що на 11% більше, ніж за лютий цього ж року. Збільшення реверсу ресурсу відбулося завдяки приросту постачання зі Словаччини (на 7% - до 1,177 млрд. кубометрів) та Угорщини (на 33%, до 0,149 млрд. кубометрів) [1]. Крім того Україна буде збільшувати реверс газу за рахунок будівлі нових газопроводів. Про це заявив прем'єр міністр України у своїй доповіді [5]. Станом на весну 2015 року досягнуто показника в 60% заміщення постачання природного газу з Росії на поставки з країн Європейського Союзу [5]. Позитивною є економія на постачанні природного газу, яка за другу половину 2014 року становила понад 500 млн. дол. США.

У 2014 році Україна частково вирішила проблему з імпортом природного газу шляхом зменшення його споживання (у порівнянні з 2013 роком на 7,8

млрд. куб. м (до 42,6 млрд. куб. м). Спостерігається позитивна тенденція: у 2005 році Україною спожито близько 75 млрд. куб. м, а у 2010 – 57 млрд. куб. м). Тобто за два роки Україна перевершила прогноз Енергетичної стратегії України до 2030 р., згідно з яким споживання природного газу у 2030 році мало би становити 49 млрд. куб. м [4, с. 76]. Однак не дивлячись на це економіка України залишається найбільш значним споживачем даного енергетичного ресурсу в Європі [4, с. 75]. Проблемою є нераціональне використання природного газу, відсутність стимулів щодо його збереження (заощадження). Лишень в 2015 році підвищення вартості для населення та промисловості мотивуватиме до заощадження цього стратегічного ресурсу.

Стратегії спрямовані на енергозаощадження в країнах Європи розробляються досить давно. Значний вплив на цей процес здійснили дві глобальні енергетичні кризи минулого століття (1973-1974, 1979-1980 рр.), які Україна не відчула через те, що перебувала у складі колишнього радянського союзу. Тому для підвищення рівня енергетичної безпеки Україні доцільно поєднати енергозбереження та диверсифікацію постачання природного газу за країнами-імпортерами.

Список використаних джерел:

1. Росії ввижається віртуальний реверс газу в Україну з Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://espresso.tv/news/2015/04/04/rosiyi_vvyzhayetsya_virtualnyy_revers_hazu_v_ukrayinu_z_eyvropu
2. Газ из Европы в Украину поставляется без привязки к источнику его поступления – RWE [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://economics.unian.net/energetics/771216-gaz-iz-evropyi-v-ukrainu-postavlyaetsya-bez-privyazki-k-istochniku-ego-postupleniya-rwe.html>
3. Коболєв А. «Нафтогаз» продовжить збільшувати реверсні потужності / А. Коболєв // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qclub.org.ua/news/naftohaz-prodovzhyt-zbilshuvaty-reversni-potuzhnosti-koboljev/>
4. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 1071-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/n0002120-13>
5. Яценюк А.: Україна буде збільшувати реверс газу та будувати нові газопроводи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.qclub.org.ua/news/yatsenyukukrajina-bude-zbilshuvaty-revers-hazu-ta-buduvaty-novi-hazoprovody/>

*Юрій Іванов, д.е.н., професор,
заст. директора з наукової роботи
Тетяна Чечетова-Терашвілі, к.е.н., доцент
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України
м. Харків*

ПОЛІТИКА ДЕРЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В 2014 РОЦІ: ВАРТІСНИЙ ВИМІР

Серед пріоритетних напрямів «Стратегії реформ – 2020» [2], яка була представлена Президентом України, важливе місце займає дерегуляція, розвиток підприємництва та подальша популяризація України з метою вступу до Європейського Союзу.

Зважаючи на те, що дерегулювання економіки – це процес, спрямований на створення умов для стійкого та динамічного соціально-економічного розвитку країни на основі усунення бар'єрів розвитку, зменшення втручання органів державної влади в підприємницьку діяльність та в економічні відносини на регіональному та галузевому рівні, політика сприяння розвитку підприємництва в Україні безперечно має включати заходи з дерегулювання.

Актуальними в контексті сучасних політичних та економічних реалій стають проблеми забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання, створення умов для стимулювання розвитку підприємницької діяльності, започаткування бізнесу, залучення інвестицій, спрощення міжнародної торгівлі тощо.

Аналіз порівняння вартості процедур дозвільної системи та ліцензування України з деякими країнами ЄС станом на 2015 рік дозволив зробити наступні висновки відносно дієвості дерегуляційних заходів для зменшення тиску на українське бізнес-середовище [2].

В цілому у рейтингу «Ведення бізнесу 2015» Україна покращила свої позиції на 16 пунктів та посіла 96 місце серед 189 країн світу в порівнянні з рейтингом 2014 р.

Відносно вартісних оцінок процедур спостерігаються наступні зміни:

в порівнянні з показниками рейтингу «Ведення бізнесу 2014» [2], вартість реєстрації бізнесу в Україні у рейтингу 2015 р. підвищилась в середньому на 0,1 % від доходу на душу населення (склала 1,2 %), а кількість процедур, необхідних для реєстрації бізнесу та час для здійснення реєстраційних дій залишилися незмінними (6 процедур та 21 день відповідно). Корисним є досвід Грузії, де реєстрація налічує всього 2 процедури, займає 2 дні, що потребує відповідно більшої за інші країни оплати (3,4 % від доходу на душу населення);

за субіндексом «реєстрація власності» у рейтингу 2015 р. Україна покращила свої позиції на 29 пункти у порівнянні з попереднім роком (59 місце у 2015 р., 88 – у 2014 р.). Реєстрація передбачає 7 процедур, що більше ніж середній показник (5,4) у Європі та Центральній Азії та триває 27 днів. За цими показниками України поступається країнам новим членам ЄС (Угорщині, Чеській Республіці, Латвії, Польщі). Вартість процедури в Україні дорівнює 2 % від вартості власності, що нижчий за середнім показником у Європі та Центральній Азії (2,7), однак перевищує показник у Польщі – 0,3 %. Для порівняння в Грузії на дану процедуру потрібно 1 день, 1 процедуру вартістю в 0,1 % від доходу на душу населення;

найгірший показник у порівнянні з країнами ЄС Україна має щодо ліквідації підприємств (142 у рейтингу), що свідчить про зарегульованість даного процесу та існування великої кількості бар'єрів. Так, коефіцієнт повернення коштів в Україні у рейтингу 2015 р. дорівнює 8,6, для порівняння в Латвії – 48,2 %, Польщі – 57 %, Великобританії – 88,6 %;

вагомих результатів Україна досягла у показнику «Вартість отримання дозволу на будівництво», зменшивши цей показник більш ніж вдвічі у 2015 році (з 1263 % доходу на душу населення до 607%) за рахунок скорочення часу на процедуру у 2015 р. з 375 днів до 73 днів. Однак за цим субіндексом Україна все одно поступається країнам ЄС, так, в Австрії оформити дозвіл на будівництво коштує 56 % доходу на душу населення, у Чеській Республіці – 11%, у Німеччині – 47 %, у Латвії – 15%.

відбулося зниження вартості процедури підключення до мережі

електропостачання з 192 % від вартості капіталу до 178 % ;

відбувалось зростання вартості оформлення документів при експортно-імпортних операціях (на 65 та 50 доларів за контейнер відповідно).

Незважаючи на покращення, які відбулись в 2014 р., залишаються напрями дерегулювання, в межах яких, необхідно вносити якісні зміни. Основні серед них: зменшення витрат часу, коштів та скорочення кількості процедур для реєстрації бізнесу і власності, зниження витрати підприємств під час процедури банкрутства, скорочення вартості процедури отримання дозволів, зменшення вартості оформлення експортно-імпортних операцій; зменшення витрат коштів та часу на ведення податкового обліку; високий рівень корупції в контрольно-перевірочній діяльності.

Таким чином, співставлення у світових рейтингах України з іншими країнами дозволило визначити проблемні аспекти за напрями дерегулювання економіки, які здійснюють на неї вплив, вказані проблеми необхідно враховувати при складанні стратегії розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Індекс «Ведення бізнесу» (Doing Business) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/rankings>
2. Стратегія сталого розвитку "Україна - 2020" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10>

*Галина Кошельок, к.е.н., доцент
доцент кафедри економіки підприємства
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

ОЦІНКА ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ФАКТОРНОГО АНАЛІЗУ

У теорії і практиці часто зустрічаються економічні показники, що не піддаються безпосередньому виміру, а проявляються на поверхні явищ у вигляді безлічі факторів-симптомів, які відображають різноманітні сторони складних атрибутивних понять. Такі показники прийнято називати латентними

(від латинського слова *latens*), що означає прихований, недоступний, їх неможливо кількісно виміряти в метричній шкалі [1, с. 140].

До латентних відносять такі поняття та ознаки: якість та конкурентоспроможність продукції; фінансовий стан, інвестиційна привабливість та конкурентоспроможність підприємства; економічна, фінансово-економічна безпека підприємства; продуктивна сила та інтенсивність праці; рівень НТП та ін. В силу певних об'єктивних причин, не вдається дати однозначну кількісну характеристику зазначених ознак і про їхній рівень часто судять опосередковано (за допомогою експертних оцінок), застосовуючи градації порядкової шкали.

Для більшості факторів-симптомів існують певні нормативи (стандарти), які дозволяють судити про рівень окремих сторін латентної ознаки, яка досліджується. Але в деяких випадках фактори-симптоми нормувати неможливо. У таких ситуаціях являється природною спроба сконцентрувати інформацію, висловлюючи велику кількість факторів-симптомів, за допомогою, однієї або декількох більш ємних інтегральних оцінок – тобто певним інтегральним показником.

Крім того, існує певне коло різноманітних математико-статистичних методів оцінювання латентних показників, які також базуються на обліку величини первинних чинників-симптомів. Серед них можна виділити факторний аналіз, який являє собою досить ефективний інструмент оцінки латентних ознак в економіці.

Розглянемо на прикладі латентний показник «фінансово-економічна безпека підприємства». Наявність цілої системи внутрішніх факторів-симптомів різного рівня, які з різних сторін детально і всебічно характеризують досліджуване економічне явище, призводить до думки про те, що поняття «фінансово-економічна безпека підприємства» є складним, а також ієрархічним, структура якого містить кілька взаємопов'язаних і взаємно підлеглих рівнів показників. На наш погляд, можна виділити чотири головних ієрархічних рівня даного поняття, які показані на рис. 1.

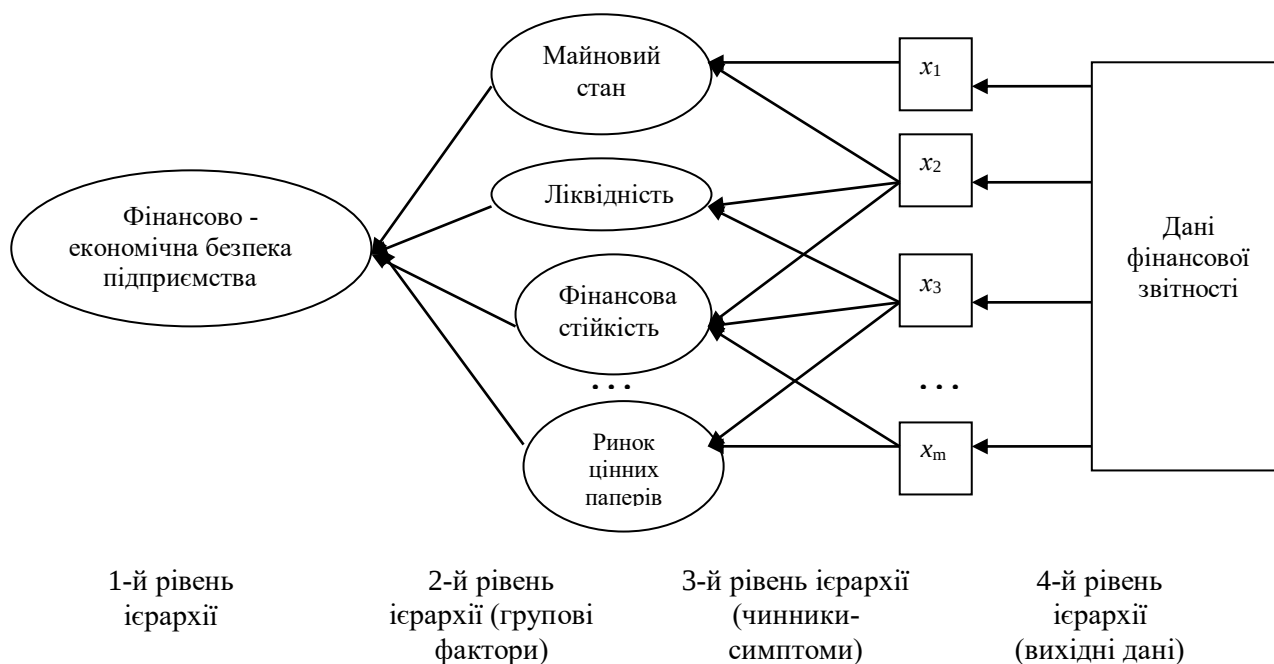

Рис. 1. Схема взаємодії ієрархічних рівнів структури поняття фінансово-економічної безпеки підприємства (еліпсами позначено латентні ознаки)

На першому рівні знаходиться досліджуване економічне поняття – фінансово-економічної безпеки підприємства. Йому підкоряються групові чинники, які знаходяться на другому рівні ієрархії. Третій рівень утворюють первинні фактори, що входять до складу групових. Це темп зростання майна, частка поточних активів у балансі підприємства, частка запасів у поточних активах, показники маневреності, покриття, ліквідності, автономності, оборотності капіталу і тощо. На четвертому рівні ієрархії розташовані вихідні дані бухгалтерської та фінансової звітності, які створюють інформаційну базу для оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства.

На нашу думку, ознаки 1-го і 2-го рівня ієрархії на рис. 1 неможливо безпосередньо виміряти одним якимось певним показником. Про їх рівень зазвичай судять побічно по так званим факторам-симптомам, роль яких виконують в даному випадку ознаки 3-го рівня ієрархії, тобто звичайні фінансово-економічні показники підприємства. Доведено, що латентні ознаки підлягають лише оцінюванню на основі експертних або математико-статистичних методів і моделей. Причому перші з них зорієнтовані, головним

чином, на якісні оцінки порядкової шкали типу «більше-менше», «краще-гірше», а другий – на кількісні оцінки: на скільки більше, на скільки гірше і т.п.

Таким чином, ми приходимо до принципового висновку про те, що як групові фактори 2-го рівня ієрархії (майновий стан, ліквідність; фінансова стійкість; ділова активність, рентабельність; ринкова активність), так і сам показник фінансово-економічна безпека підприємства 1-го рівня ієрархії відноситься до класу латентних, прихованих економічних ознак.

Головними особливостями поняття фінансово-економічна безпека підприємства є: 1) наявність чітко підпорядкованих рівнів ієрархії у причинно-наслідковому взаємозв'язку «фактори – рівень фінансово-економічна безпека підприємства»; 2) латентний характер показників, розташованих на двох з чотирьох рівнях ієрархічної структури; 3) кореляційно-регресійна залежність між змінними перших трьох рівнів ієрархічної структури.

Серед досить широкого кола багатовимірних статистичних методів, відомих у сучасній науковій літературі, існує процедура, здатна успішно вирішувати завдання цілком адекватного моделювання ієрархічної структури складного економічного поняття «фінансово-економічна безпека підприємства». Це математико-статистичний багатовимірний метод, який носить назву «факторний аналіз» у класичному розумінні даного терміна (не плутати з факторним економічним аналізом). Факторний аналіз є однією з моделей з латентними показниками, в рамках якого штучна змінна F виступає в ролі оцінки прихованої ознаки й має спеціальну назву – загальний фактор.

Більшість методик оцінки латентних показників складаються з таких основних етапів:

- 1) визначення певного кола факторів 3-го рівня ієрархії, які виконують роль первинних чинників-симптомів досліджуваного латентного показника;
- 2) масштабування первинних чинників-симптомів;
- 3) встановлення системи статистичних ваг, що відображають ступінь важливості окремих первинних і групових факторів;

4) розрахунок інтегрального показника фінансово-економічної безпеки підприємства;

5) інтерпретація і використання отриманих результатів (ранжування підприємств за рівнем їх фінансово-економічної безпеки підприємства, розробка відповідних рекомендацій, стратегій розвитку).

Найбільш відомими і поширеними методами визначення інтегрального показника фінансово-економічної безпеки підприємства є: метод сум, метод добутку, метод таксономії.

Основні недоліки даних підходів полягають в тому, що вони не враховують: по-перше, багаторівневу ієрархічну структуру досліджуваного економічного показника; по-друге, латентність групових факторів і самого показника фінансово-економічної безпеки підприємства; по-третє, імовірнісний характер взаємозв'язків показників перших трьох рівнів ієрархії.

Зазначені недоліки чреваті помилковими результатами процедури оцінювання шуканого інтегрального ознаки та відповідними невірними рішеннями для прийняття комплексу рекомендацій щодо зниження ризиків підприємства та розробки антикризових заходів.

Ми пропонуємо подолання зазначених недоліків за допомогою методів факторного аналізу в його класичному математичному розумінні формула (1), оскільки вона являє собою одну з моделей з латентними змінними. Тут ε позначає випадкову компоненту, яка відображатиме вплив всіх неврахованих у дослідженні факторів.

$$Y_i = \sum_{j=1}^m a_j Z_{ij} + \varepsilon_i, \quad (1)$$

де a_j – коефіцієнт вагомості j -го фактора-симптому;

Z_{ij} – значення j -го фактора-симптому, який масштабується для i -го підприємства;

ε_i – випадкова компонента, що відображає вплив усіх неврахованих у дослідженні факторів.

Моделі та методи факторного аналізу засновані на використанні мінімальної суб'єктивної інформації, втручанні дослідника та враховують кореляційно-регресійний характер зв'язків між показниками ієрархічних рівнів досліджуваного поняття. Роль дослідника зводиться до обґрунтування складу груп факторів для оцінки фінансово-економічної безпеки підприємства та вибору з можливих варіантів рішення найкращого, отриманих за різними алгоритмами факторного аналізу.

Система STATISTICA та її модуль «Факторний аналіз» (Factor Analysis) повністю вивільняють дослідника від складних та трудомістких обчислювань значень загальних факторів за певними формулами, максимально зорієнтовані на візуалізацію досліджуваної інформації за допомогою потужних графічних засобів, коли на користувача лягають тільки творчі операції прийняття рішень у процесі статистичного аналізу даних.

Список використаних джерел:

1. Янковой А.Г. Оценка латентных показателей с помощью таксономического анализа / А.Г. Янковой // Вісник Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, т. 11, вип. 8. – Одеса: ОНУ, 2006. – С. 140–158.

*Інна Латишева, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів*

*ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семе́на
Кузне́ця», м. Харків*

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ТОРГІВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний критичний стан економіки України виводить на перше місце проблеми забезпечення економічної безпеки. Економічна безпека підприємства важлива як для успішної й довгочасної роботи самого господарюючого суб'єкта, так і для економіки країни в цілому. Вона має спиратися на багато факторів, серед яких можна назвати, організаційну структуру підприємства, захищеність інформації та персоналу, оплату праці та інш. серед яких особливої уваги заслуговує захищеність матеріальних коштів та цінностей, тобто оборотних активів.

Оборотні активи складають найбільшу частину активів українських підприємств (рис. 1). Саме тому виникає об'єктивна необхідність виробки ефективної політики управління оборотними активами, яка сприятиме стабілізації та підвищенню рівня економічної безпеки підприємства.

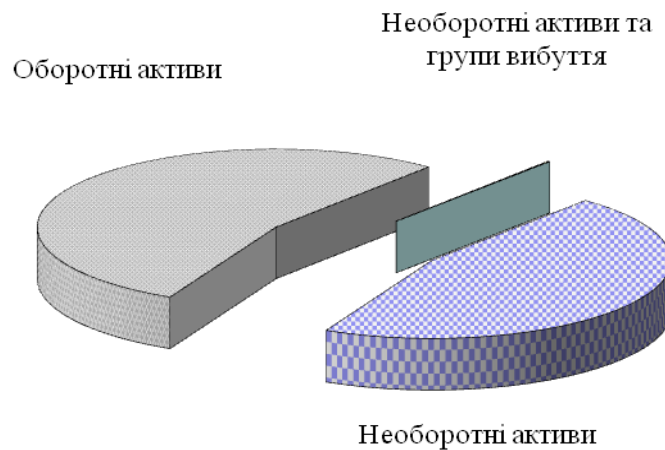

Рис. 1. Структура активів підприємств України у 2013 р. [2, с. 48]

При цьому найбільшу питому вагу оборотні активи в загальних активах мають торговельні підприємства – 83, 2 % у 2012 р. та 81 % у 2013 р [2, с. 49]. В структурі оборотних активів торговельних підприємств найбільшу вагу має дебіторська заборгованість (рис. 2) [2].

Оборотні активи формуються за рахунок оборотного капіталу підприємства. Тому для забезпечення діяльності торговельних підприємств постає необхідність підвищення ефективності формування та фінансування оборотного капіталу.

У процесі аналізу оборотного капіталу важливо встановити, наскільки оптимальний його обсяг і структура формування. Додаткове нарощення оборотного капіталу має певні обмеження: зростання оборотного капіталу виправдане, якщо він супроводжується активізацією продажів, а отже, зростанням прибутку, перевищення оптимального рівня оборотного капіталу буде приводити до зайвого вивільнення активів, надлишкової ліквідності, незадіяних засобів, додаткових витрат з їх обслуговування, що спричинить зниження прибутку. Таким чином, формування і використання оборотного

капіталу пов'язане з ризиками фінансових втрат як в умовах браку оборотного капіталу, так і при його надлишку. Отже, на основі аналізу фінансування та формування оборотного капіталу повинна будуватися ефективна фінансова політика управління оборотним капіталом підприємства [1].

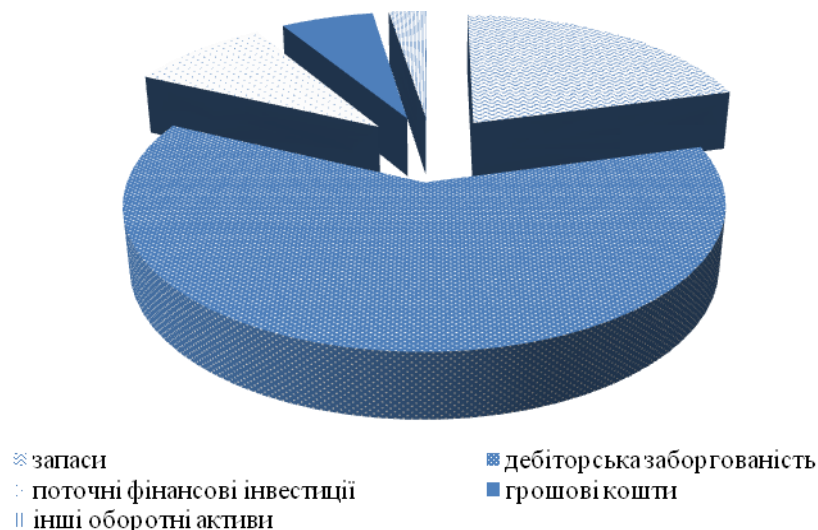

Рис. 2. Структура оборотних активів торгівельних підприємств у 2013р.

Політика управління оборотним капіталом повинна забезпечити компроміс між ризиком втрати ліквідності та ефективністю роботи. Це вимагає вирішення двох завдань: 1) забезпечення платоспроможності, тобто здатності оплачувати рахунки, виконувати зобов'язання, запобігання загрози банкрутства; 2) забезпечення прийнятної обсягу, структури та рентабельності активів. При цьому різні елементи оборотного капіталу по-різному впливають на прибуток. Високий рівень виробничо-матеріальних запасів вимагає значних поточних витрат, а широкий асортимент готової продукції сприяє збільшенню обсягів реалізації і доходів. Кожне рішення, пов'язане з визначенням рівня коштів, дебіторської заборгованості і виробничих запасів, повинно бути обґрунтовано з позиції рентабельності даного виду активів та оптимізації структури оборотного капіталу в цілому.

Тому подальші дослідження полягають в аналізі існуючої політики управління оборотним капіталом торгівельних підприємств з позицій його формування та використання та визначення основних напрямів її корегування,

які сприятимуть зменшенню ризиків втрати платоспроможності та збільшенню рентабельності для підприємства.

Список використаних джерел:

1. Липчиу Н. В. Модели управления оборотным капиталом организаций в современных условиях / Н. В. Липчиу, А. А. Юрченко // Научный журнал КубГАУ. – 2012. – № 02 (076). Режим доступа: <http://ej.kubagro.ru/2012/02/pdf/06.pdf>
2. Статистичний збірник "Діяльність суб'єктів господарювання" 2013. / За редакцією М.С. Кузнецової . К.: Державна служба статистики України, 2014. – 475 с.

Світлана Лелюк

викладач кафедри фінансів

ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця», м. Харків

ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ МЕЗОРІВНЯ

Зрушення в економіці провокують нестабільність, деструктивні тенденції розвитку економічних систем різних рівнів і зростання кількості загрозливих чинників, які впливають на їх фінансову безпеку зокрема, що є багатоаспектним та динамічним явищем, яке піддається змінам зумовленими впливом факторів і загроз [1], та функціонування загалом. Оперативне реагування на загрози фінансовій безпеці мезорівня (регіонів та галузей економіки) у розрізі різних напрямів її забезпечення [3] потребує здійснення моніторингу, що є спеціалізованою інформаційною системою, яка виконує не тільки функції спостереження, обробки інформації, її оцінки, аналізу, прогнозу, але й оцінки прогностичного стану об'єктів управління [4]. Відстеження і передбачення розвитку та динаміки стану фінансової безпеки адміністративно-територіальних одиниць і галузей економіки є основою для прийняття своєчасних управлінських рішень, які відповідатимуть умовам економічного середовища, що склалися, враховуватимуть основні тенденції та формуватимуться на основі використання адекватних аналітичних інструментів.

Тому актуальності набуває моніторинг об'єктів фінансової безпеки мезорівня у векторі моделювання їх майбутніх рівнів, з метою подальшого визначення шляхів підтримки або підвищення. В якості одного із потужних та гнучких інструментів прогнозування досліджуваного явища можна виділити нейронні мережі, які дозволяють передбачити розвиток ситуації у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періоді.

Нейронні мережі можуть бути використані для вирішення будь-якої ситуації, де метою виступає визначення невідомого параметра чи атрибута за відомими результатами спостережень або замірів [6]. Використання нейронний мереж у системі забезпечення фінансової безпеки було реалізовано Журавльовою І.В., Миколайчук А.Б., Петренко Л.М., Полтініною О.П. тощо. Проте застосування означеного аналітичного апарату для прогнозування рівня фінансової безпеки регіонів та галузей економіки у розрізі різних напрямів її забезпечення, а саме бюджетного і соціального сектору, сектору підприємництва та відкритості фінансової системи, досліджено не було.

Економічна система є складною системою і може розглядатися на різних взаємодіючих рівнях: мікрорівень (підприємства, домашні господарства, особи), мезорівень (регіони, галузі економіки), макрорівень (національна економіка) та глобальний рівень (світова економіка) [5]. Суб'єкти економічної системи різних рівнів, відповідно до умов оточуючого середовища, обирають напрям забезпечення фінансової безпеки, розробляють і приймають управлінські рішення щодо її провадження, стикаються з низкою ризиків і втратами під дією зовнішніх та внутрішніх факторів в перебігу реалізації своєї фінансово-економічної діяльності.

В якості об'єкту моніторингу фінансової безпеки мезорівня, для якого проводитиметься передбачення майбутнього рівня, обрано Харківську область. Дослідження фінансової безпеки економічних систем мезорівня проводилося у розрізі показників, згрупованих відповідно до сфер, які вони характеризують. Проведені дослідження [3] дозволили сформулювати основні напрями забезпечення фінансової безпеки регіонів та їх індикатори: бюджетний (темпи

зростання валового регіонального продукту (ВРП), частка ВРП регіону в загальному обсязі ВВП України, середній рівень доходів бюджету на одну особу наявного населення, середній рівень видатків бюджету на одну особу наявного населення, частка доходів місцевих бюджетів у загальнодержавних, обсяг доходів місцевого бюджету до ВРП, забезпеченість видатків доходами, відношення дефіциту місцевого бюджету до ВРП, відношення дефіциту (профіциту) торговельного балансу до обсягів зовнішньої торгівлі, обсяг зовнішнього державного боргу до ВРП, обсяг внутрішнього державного боргу до ВРП), підприємництва (питома вага збиткових підприємств у загальній кількості підприємств регіону, відношення сальдо фінансових результатів підприємств до ВРП, рентабельність операційної діяльності підприємств, темпи приросту (зниження) обсягів промислової продукції), відкритості фінансової системи регіону (обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу населення, темпи зростання (зниження) прямих іноземних інвестицій, прямі іноземні інвестиції в регіон до ВРП, індекси капітальних інвестицій, обсяг капітальних інвестицій на одну особу, частка капітальних інвестицій, що було профінансовано за рахунок коштів державного бюджету, обсяг капітальних інвестицій до ВРП) та соціальний (динаміка суми заборгованості з виплати заробітної плати, темпи зростання (зменшення) суми заборгованості по виплаті заробітної плати, безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років, індекси споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), відношення витрат до доходів населення). На підставі зазначених показників було визначено інтегральні показники для кожного з виділених секторів фінансової безпеки.

Реалізацію апарату нейромережевого моделювання пропонується апробувати у три етапи: побудова нейромережових моделей прогнозування за різними сферами фінансової безпеки; перевірка якості отриманих моделей за останній період; побудова прогнозу на більш тривалий строк.

Апробацію представленого підходу було проведено у розрізі фінансової безпеки Харківської області у період з 2007 по 2012 рр. Для побудови

прогнозних значень рівня фінансової безпеки економічних систем мезорівня було обрано програмний продукт STATISTICA Automated Neural Networks, що є одним із найефективніших засобів нейромережевого програмування [6]. Таким чином, було виявлено мережі, побудовані за архітектурою багат шарового персептрону (MLP) та радіально-базисних функцій (RBF), які мають різну кількість вхідних і прихованих нейронів (відповідно 8 та 34 за бюджетним напрямом, 8 і 10 за напрямом підприємництва, 10 та 7 для відкритості фінансової системи регіону, 6 та 16 для соціального). Всі прогнозні моделі мають 1 вихід. Продуктивність отриманих мереж характеризується величиною кореляції між вхідними значеннями і передбаченим на кожній підвибірці. Наближеність величини кореляції до одиниці свідчить про високу якість побудованих мереж. Продуктивність на навчальних і контрольних підвибірках знаходяться на приблизно однаковому рівні. Це демонструє рівномірність роботи моделей як на навчанні, так і на контролі.

Навчання сформованих мереж проводилося за алгоритмами RBFT (для напрямку підприємництва) та BFGS і було зупинено на 50 етапі для моделі бюджетного напрямку, на 0 – для напрямку фінансової відкритості регіону та на 37 ітерації для соціального напрямку фінансової безпеки. Функціями активації прихованих та вихідних нейронів розроблених мережних структур виступили Identity, Tanh, Logistic і Gaussian.

За результатами моделювання прогнозного рівня напрямів забезпечення фінансової безпеки Харківської області, в перебігу реалізації другого етапу наведеного підходу, було розраховано коефіцієнт ефективності використання інструментарію [2] нейронних мереж для передбачення значень показників фінансової безпеки економічних систем мезорівня – відносну помилку прогнозу.

Реалізація останнього етапу представленого підходу в рамках моніторингу фінансової безпеки економічної системи мезорівня, на прикладі Харківської області, дозволила побудувати моделі для прогнозування її рівнів за напрямками забезпечення, оцінити їх якість і одночасно з тим ефективність

використання апарату нейромережевого моделювання, необхідність використання якого зумовлено його властивістю ефективно досліджувати поведінку складних динамічних систем та створювати точні прогнози.

Проведення останнього етапу сприяло передбаченню для Харківської області значення показника фінансової безпеки за кожним її сектором. Подальша розвідка буде спрямована виявлення чинників, що формуватимуть визначений рівень досліджуваного явища, шляхів нівелювання їх впливу та на емпіричну реалізацію представленого підходу для галузей економіки Харківської області.

Список використаних джерел:

1. Кім Ю.Г. Управління системою фінансової безпеки підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 21.04.02 / Ю.Г. Кім; ВНЗ "Університет економіки та права "КРОК". – К., 2009. – 21 с.
2. Кулаженко В.В. Модель автоматизації управління економічною безпекою підприємства / В.В. Кулаженко // Вісник КНУТД. – 2012. – № 6. – С. 192-196.
3. Лелюк С.В. Методичний підхід до оцінювання фінансової безпеки регіонів України / С.В. Лелюк // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет; редкол. : В. А. Дерій (голов. ред.) та ін. – Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ "Економічна думка", 2014. – Том 17. – № 1. – С. 139-145.
4. Смирнова Л.А. Мониторинг государственных предприятий в промышленности региона как инструмент совершенствования управления : автореф. дис.. к.э.н. по спец. 08.00.05 [Електронний ресурс] / Л.А. Смирнова. – Иваново, 2005. – Режим доступу: <http://www.dissercat.com/content/monitoring-gosudarstvennykh-predpriyatii-v-promyshlennosti-regiona-kak-instrument-sovershens>
5. Содержание экономической системы и ее структурные элементы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://teachecon.ru/ekonomicheskoe-otnosheniya-sobstvennosti_soderzhanie-ekonomicheskoi-sistemy-i-ee-strukturnye-elementy.html
6. STATISTICA Automated Neural Networks Автоматизированные нейронные сети [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.statsoft.ru/products/STATISTICA_Neural_Networks/#tab-examples-link

***Іван Майдич**, аспірант*

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

Науковий керівник: к.е.н., доц. Бутурлак Т.О.

МІЖБЮДЖЕТНІ ВІДНОСИНИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Проблеми фінансової безпеки держави охоплюють весь спектр відносин в фінансовій системі держави і міжбюджетні відносини є їх важливою частиною. Прямо чи опосередковано міжбюджетні відносини впливають на стан не тільки

бюджетної, а й соціальної, демографічної, науково-технологічної, макроекономічної безпеки. Тому на наш погляд важливим в контексті даної тематики є розгляд проблем, які існують в міжбюджетних відносинах, дослідження того яким чином зміни пов'язані з децентралізацією вирішують їх та як це впливає на стан фінансової безпеки України.

До головних проблем міжбюджетних відносин можна віднести:

1) Недостатність власних джерел місцевих бюджетів. Це породжує невідповідність між зобов'язаннями місцевої влади перед своїми громадянами і наявними в неї власними ресурсами для їх виконання.

2) Висока централізованість фінансових ресурсів. Ця проблема виростає з низької забезпеченості місцевих бюджетів власними ресурсами і значною часткою трансфертів з державного бюджету, які становлять 55-90% всього обсягу доходів місцевих бюджетів базового рівня.

3) Неефективність використання видаткової частини бюджету. Ця проблема породжена слабким контролем з боку громади за здійсненням видатків та як наслідок нецільовим їх використанням.

4) Слабкий вплив на розвиток регіону. Структура та обсяг місцевих бюджетів побудовані таким чином, що не чинять сильного стимулюючого ефекту на місцевий економічний розвиток, більше того залежність обсягу отримуваних трансфертів від зібраних до першого кошика доходів входить в протиріччя з зацікавленістю місцевої влади в залученні додаткових доходів з власної території.

Все вище перелічене відноситься до загроз фінансової безпеки як окремих регіонів, так і держави загалом. Потреба в їх вирішенні назривала давно і загальний консенсус зводиться до того, що це можна зробити шляхом децентралізації. В рамках цього напрямку, урядом запропоновано ряд змін у фіскальному та бюджетному законодавстві які мають значний вплив на місцеві фінанси і міжбюджетні відносини в країні загалом.

Проаналізувавши основні зміни до Податкового і Бюджетного законодавства можна зазначити, що місцеві бюджети втратили частину податку

на доходи фізичних осіб. Раніше до обласних бюджетів потрапляло 25%, до бюджетів міст обласного значення - 75%, до сіл і селищ - 25%. Тепер пропорція змінилася: до обласного бюджету відраховується 15%, до казни Києва - 40%, до бюджетів міст обласного значення - 60%, до держбюджету - 25%, до бюджетів сіл і селищ це податок більше не зараховується [1].

Місцеві бюджети отримають 10% податку на прибуток підприємств. Передбачається, що це посилить зацікавленість місцевої влади у прибутковості підприємство на їх території. Окрім того ставка екологічного податку, який буде зараховуватись у місцеві бюджети зростає з 35% до 80%. Також до цього додається 100% плати за надання адміністративних послуг, 100% державного мита, збір з роздрібного продажу підакцизних товарів (пиво, алкоголь, тютюн, нафтопродукти) за ставкою 5% від вартості реалізованого товару.

Ще одним джерелом доходів місцевих бюджетів є податок на житло. У 2014 році оподатковувана площа становила 120 м² для квартир і 240 м² для будинків. Згідно чинного законодавства тепер ця площа становить понад 60 м² для квартир і понад 120 м² для будинків [2].

Передбачено, що втрати від вилучення ПДФО будуть покриватися за рахунок зміни частки відрахування від інших податків та їх передача на рівень місцевих бюджетів, а також через зменшення витрат на освіту і медицину, для яких призначаються субвенції з державного бюджету. Це є основною, та найбільш значною зміною в міжбюджетних відносинах. До держбюджету відійшла частина доходів з податку на доходи фізичних осіб і як компенсацію місцеві бюджети отримали два нові види надходжень: медичну та освітню субвенції – цільові платежі.

Субвенція вираховується за формулою, яку розробляють профільні міністерства і затверджує Кабінет міністрів. Цей механізм має свої плюси та мінуси. Завдяки субвенціям місцева влада може використовувати ці гроші більш ефективно, наприклад, на державні закупівлі. Зникає необхідність термінового приймати рішення наприкінці року для проведення тендерів.

Залишки коштів за освітньою та медичною субвенціями в кінці року зберігатимуться на рахунках місцевих бюджетів, у формулі розрахунку обсягу даних субвенцій, і будуть використовуватися у наступному бюджетному періоді.

Це дає місцевій владі певний стимул для економії коштів. Також це дозволить більш точно оцінити скільки грошей отримає на фінансування освіти та охорони здоров'я, внаслідок чого ця стаття доходів буде більш прогнозована і гарантована. Втратилася норма про збереження бюджету розвитку на рівні 10% від загального фонду. Протягом трьох років після набуття чинності цих змін до Кодексу у Державному бюджеті України передбачається стабілізаційна дотація в обсязі не менше 1% обсягу надходжень податків і зборів до місцевих бюджетів для покриття можливих фактичних диспропорцій при впровадженні нової моделі взаємовідносин державного бюджету з місцевими бюджетами.

Отже, можна зробити висновок, що податкова децентралізація пішла на користь містам обласного значення і райцентрам – вони тепер матимуть у своєму розпорядженні більше коштів. Вищий рівень фінансової незалежності є основою забезпечення їх фінансової безпеки. Однак бюджети сіл та селищ, втратили як частину доходів так і частину видатків. Для них акцент наповнення бюджетів змістився в сторону майнового оподаткування. Окрім того, така фіскальна система містить у собі стимули щодо адміністративного реформування в напрямку побудови трирівневої системи адміністративно-територіального устрою за якого базовим та найпотужнішим з точки зору повноважень та ресурсів є рівень муніципалітетів (в Польщі – гміни, в Латвії – краї, Естонії – волості).

Також виникають ризики при проведенні бюджетної децентралізації:

- значне зменшення доходів сільських бюджетів для більшості з яких ПДФО становив 90% всіх доходів;
- об'єднання громад може затриматись у часі оскільки цей процес потребує значного часу, ресурсів і розуміння зі сторони місцевої влади та населення;

- навіть у разі успішного проведення об'єднання існує можливість того, що акумульовані ресурси на місцях виявляться недостатніми для їх повноцінного функціонування і результативність реформи виявиться низькою [3].

В цілому, можна говорити, що вище зазначені зміни позитивно впливають на загальний стан фінансової безпеки держави. Однак запропонована система міжбюджетних відносин потребує серйозної роботи щодо підвищення фінансової та юридичної грамотності серед представників місцевого самоврядування, оскільки від цього не в останню чергу залежатиме якість проведених реформ. Окрім того, перегляду потребує рівноцінність заміни вилюченого ПДФО новими податковими надходженнями, оскільки у регіонах з різним рівнем розвитку промислового виробництва такі податки, як екологічний податок будуть давати кардинально різний рівень надходжень, що в перспективі може призвести до появи нових дисбалансів у рівнях доходності регіонів.

Список використаної літератури:

1. Міністерство фінансів України. Інфографіка: фінансова децентралізація. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/printable_article?art_id=409155
2. Податковий кодекс України. Зі змінами і доповненнями редакція від 17.01.2015 р.
3. Юрченко Е.Г. Які ризики децентралізації. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://blog.liga.net/user/kyurchenko/article/17090.aspx>

Наталія Маркович, к.е.н.

*старший викладач кафедри статистики та аналізу
Львівський національний аграрний університет, м. Дубляни*

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасні процеси глобалізації вимагають від держави якомога активнішого входження у світовий економічний простір, базисом якого виступає формування конкурентного ринкового середовища. Конкуренція розкриває потенціал суб'єктів аграрного ринку й виконує важливу функцію постійного рушія розвитку

агропромислового виробництва. Нажаль, досвід функціонування значної кількості сільськогосподарських підприємств показав що їх конкурентоспроможність як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку залишається досить низькою через використання застарілих технологій, низьке ресурсне забезпечення та невідповідність продукції діючим стандартам споживання. Нездатність вести ефективне виробництво у нових умовах, диспаритет цін, низька платоспроможність населення призвели низку діючих господарств до збитковості. Тому формування конкурентоспроможного виробництва на рівні аграрного підприємства має забезпечувати ріст його ефективності та у цілому добробуту населення і створення збалансованої національної економіки.

Загальні проблеми конкуренції та конкурентоспроможності підприємств досить ґрунтовно розглянуті як у теоретичному, так і у практичному аспектах у роботах відомих зарубіжних та вітчизняних вчених-економістів різних часів: Г. Азоева, І. Ансоффа, К. Макконелла, М. Портера, А. Юданова та ін. Окремі питання конкурентної політики, забезпечення конкурентоспроможності підприємницьких структур аграрного сектора економіки знайшли відображення у працях Л. Євчук, П. Макаренка, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, П. Саблука, О. Школьного, В. Юрчишина та ін.. Разом із тим деякі питання цієї багатоаспектної проблеми є дискусійними і вимагають подальшої наукової розробки й практичного застосування.

Категорія “конкурентоспроможність” має різні тлумачення в економічній літературі. Для її характеристики М. Портером використовується порівняння конкурентних переваг, чинників управління та ефективності використання ресурсів [5, с.24-25].

Більш наближеним для сучасності є визначення конкурентоспроможності підприємства П. Макаренка як здатності підприємства підтримувати стійкі позиції на ринку, функціонувати прибутково, бути привабливим для інвесторів, заслужити добрий імідж серед споживачів та різноманітних суб'єктів господарювання [2, с. 67].

О. Школьний зазначає, що конкурентоспроможність аграрного підприємства визначається продуктивністю наявних ресурсів, рівнем витрат та цін, чинниками економічного середовища (кредитно-грошова та фінансова політика, обмінний курс національної валюти, циклічність коливання економіки, макроекономічна стабільність, інвестиційний клімат), можливістю участі у світовому та вітчизняному ринках, ефективністю людських ресурсів, а також науково-технічним потенціалом [8, с. 11].

На нашу думку, під конкурентоспроможністю слід розуміти здатність в умовах вільної конкуренції виробляти товари і послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, реалізація яких збільшує добробут як країни так і вітчизняного товаровиробника.

Однією з найважливіших причин нинішнього кризового стану вітчизняних підприємств аграрного сектору є те, що вони виявилися не готові до конкуренції із західними підприємствами на відкритих внутрішніх і зовнішніх ринках. Серед ряду причин неплатоспроможності на першому місці є низька конкурентоспроможність продукції. Внаслідок низької конкурентоспроможності продукції та високого рівня інфляції знижується обсяг виробництва. Обсяги виробництва, що скоротилися, призвели до недовантаження виробничих потужностей, а отже, до росту частки постійних витрат у структурі собівартості продукції. А оскільки конкуренція з західними товарами змусила аграрні підприємства при формуванні ціни орієнтуватися на ринкові ціни, то дана ситуація призвела до появи збитків із усіма наслідками, що випливають з цього. Тобто втрата конкурентоспроможності для будь-якого підприємства є прямим шляхом до банкрутства.

Виходячи із ситуації, що склалася для підвищення якості продукції (послуг) та ефективності управління аграрними підприємствами регіонів необхідно розробити механізми заохочення переходу підприємств аграрного сектора на міжнародні стандарти якості. Цього можна досягти шляхом забезпечення фінансування за рахунок коштів місцевого бюджету навчання керівників та спеціалістів аграрних підприємств та надання послуг експертів з

впровадження міжнародних систем якості управління з обов'язковим відслідковуванням подальшого отримання суб'єктами даного сектора, які пройшли навчання чи консультації, відповідних сертифікатів якості міжнародного зразка.

Для підприємств агробізнесу досить складно перебороти відставання від світових лідерів та й наших успішних вітчизняних аграрних підприємств. Без підтримки органів державної, регіональної та місцевої влади їм загрожує процедура банкрутства. Для покращення ситуації аграріям перед прийняттям стратегічних рішень навіть на рівні підприємства, необхідна детальна оцінка його конкурентоспроможності за всіма факторами. Подібна оцінка дозволить обґрунтувати управлінське рішення про доцільність розробки комплексу заходів щодо підвищення конкурентоспроможності чи про неминучість введення процедури конкурсного виробництва.

Забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств сільських поселень України має ще й ту специфіку, що вони працюють у надзвичайно звуженому діапазоні, забезпечуючи потреби сільського населення, причому, не змінюючи мети й орієнтирів своєї діяльності. В цих умовах важко проводити роботу з підвищення конкурентоспроможності підприємства та продукції, не змінюючи стратегічних цілей. На відміну від сільських, міські підприємства можуть частіше змінюють свої стратегічні цілі, підпорядковуючи їх тактичним завданням. Вихід з важкого фінансового стану для сільських підприємств можливий лише в результаті створення конкурентоспроможного виробництва, здатного пристосовуватися до умов локального ринку, пропонуючи одночасно якісні товари та послуги. У цьому розумінні конкурентоспроможність є умовою виживання аграрних підприємств України у сучасних економічних умовах.

Необхідність питань оцінки та управління рівнем конкурентоспроможності аграрних підприємств визначається наступним:

1. Оскільки втрата конкурентоспроможності аграрного підприємства і продукції, яку воно випускає, призводить до банкрутства, то у сучасних умовах рівень конкурентоспроможності повинен стати одним із нових критеріїв оцінки

неспроможності функціонування вітчизняних аграрних підприємств. Звідси, показники конкурентоспроможності аграрного підприємства можуть стати барометром його передкризового стану.

2. Робота аграрного підприємства повинна базуватися на оцінці конкурентоспроможності продукції, що випускається. Управління конкурентоспроможністю продукції, що випускається, на сучасному етапі розвитку ринку можливе тільки з позиції привабливості для споживача.

Через значну важливість конкурентоспроможності для життєдіяльності аграрних підприємств необхідно управляти її рівнем.

У наукових працях щодо даного питання недостатньо опрацьовані методи управління конкурентоспроможністю, особливо у вітчизняній теорії і практиці. Але в той же час було виявлено кілька аспектів проблеми управління конкурентоспроможністю:

- визначення показників конкурентоспроможності;
- оцінка рівня конкурентоспроможності для власної продукції і продукції, що випускається конкурентами;
- визначення необхідного рівня конкурентоспроможності;
- доведення існуючих характеристик продукції до необхідного рівня на основі контролю і регулювання;
- прогнозування рівня конкурентоспроможності залежно від темпів науково-технічного прогресу, розвитку ринків, соціальних і політичних змін.

Вибір стратегії управління конкурентоспроможністю продукції визначається одним з варіантів цілей:

- 1) максимум прибутку і мінімальний запас конкурентоспроможності, що характерно для товарів з коротким життєвим циклом чи для фаз зрілості і загасання життєвого циклу продукції;
- 2) мінімальний прибуток і великий запас конкурентоспроможності, що характерно для товарів із тривалою перспективою на стадії зародження і росту життєвого циклу продукції.

Наведені рекомендації не можуть бути для всіх підприємств стандартними адже у кожному конкретному випадку на підприємстві повинна розроблятися власна система управління конкурентоспроможністю, що оптимально працюватиме з урахуванням усіх специфічних характеристик і особливостей даного підприємства.

Таким чином, для підвищення конкурентоспроможності аграрного підприємства на ринку необхідно: удосконалювати систему заходів виробництва та збуту продукції; впроваджувати у виробництво нові енергозберігаючі технології вирощування, транспортування, зберігання, переробки і реалізації продукції; здійснювати належний контроль за якістю продукції на всіх етапах її виробництва та збуту; впроваджувати ефективну підприємницьку стратегію на основі удосконалення організації виробництва та впровадження концепції маркетингу, а також підвищувати ефективність державної підтримки.

Список використаних джерел:

1. Євчук Л. А. Роль системи маркетингу у формуванні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств / Л.А. Євчук // Збірник наукових праць. Вип.16, Кам'янець-Подільський: Подільський державний агротехнологічний інститут, 2008. – С.259-261.
2. Макаренко П. М. Переваги й обмеження концентрації виробництва у сільському господарстві / П. М. Макаренко, Ю. П. Макаренко // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. - № 3(15). – С. 65-70.
3. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія і механізми: [монографія.] / М.Й. Малік, О.А. Нужна. – К.: Інститут аграрної економіки, 2007. – 270с.
4. Месель-Веселяк В.Я. Напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2009. - №10. - С.7-14
5. Портер М. Конкуренція / М. Портер; пер. с англ. – М. : Вільямс, 2010. – 592 с.
6. Саблук, П.Т. Продовольча безпека України / П.Т. Саблук, О.Г. Білорус, В.І. Власов. // Економіка АПК, 2009 – №10 – С. 3-7
7. Соціоекономічна модернізація аграрного сектору України (концептуальні положення) / В. Геєць, В. Юрчишин, О. Бородіна [та ін.] // Економіка України. – 2011. – № 12. – С. 4–14.
8. Школьний О. О. Формування механізмів управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств: автореф. дис. на здобуття наукового ступеня доктора екон. наук: спец. 08.00.04. – економіка та управління підприємствами / О. О. Школьний.– Миколаїв, 2008 – 40с.

STRUCTURAL CHANGES AND ECONOMY GROWTH: FEATURES AND TRENDS IN BALTICS

The service sector interfaces with the macroeconomic indicators, and changes forecast in the labor market, youth employment trends and prospects. The economic growth and its productivity depend on the integration scale into the international markets, competitiveness and labor force activity. GDP growth influenced by exports and foreign direct investment trends. Following Lithuanian macroeconomic trends are analyzing the economic changes the Baltics, the EU and other countries the structural changes in Lithuania and the Baltic countries, the value added developed by different sectors and the labor markets force. The structural transformation pattern in Baltics shows common dependency on resources (energy, raw materials, etc.) prices. In Europe the structural changes shown by the rising value-added share of services (from 47 to 71 per cent between 1970 and 2005), slightly receded in the recent years. The recent economic recession followed by global financial crises influenced the shifting in structural composition through all regions. Globalization of economic activities (industry, construction, agriculture, services) means the production industries' processes and economic activities in the value chain are spreading across the world, as certain unique national advantages are used globally by global homogeneous products. The main driving force of globalization is technological globalization, which promotes technological innovation and commercialization. Changes in the structure of the economy are a consequence of innovation and of the adaptation to rapidly changing environment. New technologies promote new activities or decline others, skills and the labor force are undergoing major modifications, new innovative firms enter industries, new capabilities are built in order to become more competitive, new products are introduced, existing sectors are transformed. This process of creative destruction is at the core of structural change.

The aim of study is to analyze the structural changes in Lithuania in the respect of service industry trends and to compare with changes perspectives in other countries. The methodological assumptions are based on historical Lithuanian economic analysis of structural changes in the EU countries, the EU strategic documents and institutions developed insights and forecasts. Since there are no the universal structural change assessment methodology, usually structural changes are evaluated by the value-added and employment aspects, which are used in this research also.

Baltic economic development shows that the Lithuanian, Latvian and Estonian integration into the EU's common economic space was a positive step towards economic transformation and competitiveness. Estonia is only country that has the lowest cost to achieve economic growth - a loan issued to sectors of the economy combined with the economic development opportunities. This lending policy can ensure the efficient development of the national economy. Foreign direct investment (FDI) is attracted to the agricultural sector (food, oil and chemical industries) that create less value added for the services sector. Export structure is dominated by exports of goods, depending on the market situation, and the exports of services is relatively low.

*Василь Мешко, к.е.н.
доцент кафедри фінансів і банківської справи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород*

ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Метою економічного аналізу є вивчення результатів діяльності всіх підприємств і господарських організацій, визначення впливу факторів на показники їх роботи для виявлення в подальшому недоліків і резервів, а також розробка заходів, спрямованих на відновлення і збільшення обсягів виробництва та реалізації, підвищення ефективності їх діяльності.

В умовах ринкових відносин система планування всередині підприємства зберігається, але змінюються його обсяги і деякі підходи. Економічний аналіз забезпечує необхідне обґрунтування планових показників, оскільки його оцінки досягнутого рівня виробництва та витрачання ресурсів, з одного боку, і попиту, ринкових цін та ефективності роботи – з іншого, є основою планування діяльності підприємства.

Дослідженню даної проблеми присвячено багато праць та публікацій як українських так і зарубіжних вчених, у яких розглянуто сучасні наукові погляди на теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з економічним аналізом: Баканов М. І., Шеремет А. Д., Бутинець Ф. Ф., Іваненко В. М., Ковбасюк М. Р., Савицька Г. В. та інші.

Комплексний економічний аналіз передбачає вивчення всіх сторін виробничо-господарської діяльності підприємства, об'єднання у їх взаємозв'язку. Але для характеристики комплексного аналізу недостатньо визначити його як повний аналіз, тобто аналіз всіх сторін виробничо-господарської діяльності. Комплексний економічний аналіз передбачає також системне вивчення економіки підприємства, взаємний зв'язок і обумовленість окремих напрямків аналізу його діяльності, показників і факторів виробництва, комплексне виявлення резервів як по окремим аналітичним показникам, так і по найбільш загальним результативним показникам виробництва.

Можна зробити висновок, що комплексний економічний аналіз практично заключається у дослідженні інформаційної моделі виробничо-господарської діяльності підприємства.

Метою економічного аналізу є вивчення результатів діяльності всіх підприємств і господарських організацій, визначення впливу факторів на показники їх роботи для виявлення в подальшому недоліків і резервів, а також розробка заходів, спрямованих на відновлення і збільшення обсягів виробництва та реалізації, підвищення ефективної їх діяльності.

Методика комплексного економічного аналізу повинна включати наступні складові елементи:

- схему і послідовність проведення комплексного аналізу;
- способи і методи аналізу економічної інформації;
- перелік організаційних етапів проведення комплексного аналізу;
- способи отримання і оброблення інформації, яка використовується для аналізу;
- розподіл на підприємствах обов'язків щодо проведення економічного аналізу.

Основним методом економічного аналізу є аналітичний, за допомогою якого таке складне явище, як господарська діяльність підприємства, уявно розкладається на окремі, більш прості складові, а потім вивчаються їхні кількісні та якісні сторони, зв'язки та взаємодії.

Ковбасюк М. Р. виділяє дві основні складові економічного аналізу:

- теорія аналізу, яка є системою спеціальних знань про об'єкти дослідження, предмет аналізу, метод і методику дослідження фінансово-господарської діяльності об'єктів аналізу, організацію аналітичної роботи, її інформаційне і технічне забезпечення та технології;
- методика практичної аналітичної роботи, мета якої – сприяти підвищенню економічної ефективності практичної діяльності людини, суб'єкта господарювання, шляхом наукового обґрунтування бізнес-планів, об'єктивної оцінки їх виконання, виявлення невикористаних можливостей не тільки для поліпшення його діяльності, а й для забезпечення розвитку на перспективу, підготовки інформації для прийняття управлінських рішень [6, с. 43].

Івахненко В. М. розглядає економічний аналіз як «систему спеціальних знань, що пов'язана з дослідженням існуючих економічних процесів і господарських комплексів, темпів, пропорцій, а також тенденцій розвитку, з виявленням глибинної їх суті і причин, що зумовлюють різні відхилення від запланованих показників, договірних зобов'язань, виробничих потужностей та об'єктивною оцінкою їх виконання» [5, с. 27].

Досить повну характеристику теорії економічного аналізу знаходимо у праці Баканова М. І. та Шеремета А. Д. Автори, продовжуючи свій, традиційно

системний підхід до визначення змісту теорії, найбільш точно, у відповідності з тогочасними напрямками дослідження викладають сутність економічного аналізу у системі структурних елементів та функцій господарського механізму [2, с. 31; 7].

Економічний аналіз вивчає економіку народного господарства, основною організаційною ланкою якого є суб'єкт господарювання. Тому на мікрорівні управління економікою, об'єктом економічного аналізу є суб'єкт господарювання (підприємство), його діяльність.

Бутинець Ф. Ф. трактує економічний аналіз як систему спеціальних знань для дослідження зміни та розвитку економічних явищ і процесів у їх взаємозв'язку та взаємообумовленості, з метою забезпечення цільового управління ними [4, с. 19].

В процесі проведення економічного аналізу підприємства виконуються такі основні завдання:

- оцінка ефективності функціонування об'єкта через систему економічних показників;
- вивчення причинно-наслідкових зв'язків об'єкта і побудова його факторної моделі;
- дослідження характеру причинно-наслідкових зв'язків і вибір методів їх кількісного виміру;
- виявлення умов, що позитивно чи негативно впливають на результати діяльності об'єкта;
- пошук варіантів рішень, які б сприяли покращенню діяльності об'єкта аналізу;
- вибір найоптимальнішого варіанту рішення та його реалізація.

Основними функціями економічного аналізу є:

- оцінювальна (визначення відповідності стану економічної системи її цільовим параметрам функціонування та потенційним можливостям);

- діагностична (встановлення причинно-наслідкових змін економічної системи у кількісному і якісному вимірюванні, впливу факторів на цю зміну і розвиток);

- пошукова (виявлення невикористаних резервів та потенційних можливостей зміни та розвитку економічної системи, обґрунтування механізмів їх мобілізації) [1].

Виходячи із вищенаведених визначень пропоную своє бачення трактування поняття «економічний аналіз»: «Економічний аналіз – це система економічних показників, аналіз яких дозволяє здійснити глибоке і взаємопов’язане дослідження господарської діяльності підприємства».

Перетворення економічного аналізу на підприємстві у підсистему управління, удосконалення його методів є базою для розширення сфери застосування економічного аналізу на підприємстві і збагачення його як комплексного аналізу, який охоплює всі сторони діяльності підприємства.

Але перетворення аналізу в комплексний може бути здійснено тільки в тому випадку, якщо цей аналіз буде направлений на дослідження впливу на виробництво усієї сукупності економічних, технічних, соціальних та організаційних факторів, тобто якщо цей аналіз буде багатофакторним.

Звідси необхідність подальшої розробки теорії аналізу у напрямку розвитку галузевого аналізу. Тільки такий аналіз дозволяє найкращим чином пізнати конкретний прояв загальних законів економічного розвитку і допомагати виявляти резерви кожного підприємства.

Список використаних джерел:

1. Андрєєва Г. І. Економічний аналіз: навч.-метод. посібник. – К.: Знання, 2008. – 263 с.
2. Баканов М. И., Шеремет А. Д. Теория экономического анализа. – М.: Финансы и статистика, 1981. – 262 с.
3. Бро Г. Г., Шнайрман Л. М. Математические методы экономического анализа на предприятии. – М.: Экономика, 1976. – 182 с.
4. Економічний аналіз під ред. Ф. Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2003. – 680 с.
5. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: навч.-метод. Посібник для самостійного вивчення дисц. – К.:КНЕУ, 2000. – 263 с.
6. Ковбасюк М. Р. Економічний аналіз діяльності комерційних банків і підприємств: навч. посібник. – К.: «Скарби», 2001. – 366 с.
7. Шеремет А. Д. Комплексный экономический анализ деятельности предприятия. – М.: Экономика, 1974. – 2007 с.

*Наталья Мишенина, к.э.н., доцент
доцент кафедры экономики и бизнес-администрирования
Галина Мишенина, к.е.н.
старший преподаватель кафедры управления
Сумский государственный университет, г. Сумы*

СТРАТЕГИЧЕСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМОЙ ФИНАНСОВОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Финансовая безопасность предприятия - связующий элемент системы финансового кругооборота предприятия, реализуется при содействии финансовой политики и ведёт к достижению текущих и перспективных целей. Основными критериями финансовой безопасности является достаточность финансовых ресурсов, их сбалансированность и ликвидность, что делает возможным нормальное существование и развитие субъекта хозяйствования. Взвешенное позиционирование на рынке и выполнение поставленных целей в современных условиях финансового кризиса возможно лишь при соблюдении стратегического управления системой финансовой безопасности предприятия.

Стратегическое управление системой финансовой безопасности - системное явление, которое вместе с тем является подсистемой общей стратегии предприятия: определяет конкурентные позиции, предопределяет возможность дополнительного привлечения кредитных ресурсов, обеспечивает поступление выручки согласно степени эффективности использования всех имеющихся ресурсов и возможностей предприятия.

Вопрос стратегического обеспечения финансовой безопасности предприятия - процесс непрерывный, и должен постоянно быть объектом внимания и управления, охватывая: оценку эндо- и экзогенных факторов, постановку целей и задач, разработку стратегии предприятия, разработку системы управления финансовой безопасности субъекта хозяйствования, реализацию финансовой стратегии предприятия, обеспечение финансовой безопасности субъекта, оценку выполнения поставленных целей и задач.

Совокупность взаимосвязанных элементов системы финансовой безопасности (например, таких как поддержка финансовой устойчивости и

независимости предприятия, обеспечение высокой ликвидности активов, поддержка необходимого уровня деловой активности, обеспечение защиты информационного поля и коммерческой тайны, и др.) обуславливает сложность её стратегического управления субъектом хозяйствования. Формирование стратегии финансовой безопасности предприятия проходит следующие этапы:

1. Определение временных рамок проведения.
2. Анализ внешней и внутренней среды, SWOT-Анализ.
3. Комплексная оценка стратегической финансовой безопасности предприятия.
4. Формирование стратегических целей предприятия (не должны идти вразрез с финансовой безопасностью субъекта).
5. Определение и разработка целевых ориентиров-индикаторов достижения результатов финансовой деятельности.
6. Принятие стратегических решений относительно максимизации финансового результата.
7. Оценка существующей стратегии финансовой безопасности и её возможное корректирование.
8. Обеспечение реализации стратегии финансовой безопасности.
9. Осуществление контроля эффективности реализации стратегии финансовой безопасности.

Следует отметить, что методологический аппарат обеспечения реализации стратегии финансовой безопасности предприятия, кроме финансовых, должен включать и другие методы, среди которых: технико-экономические расчёты, балансовый, экономико-статистический, экономико-математический, экспертных оценок, логистики, аудита, имитационной игры.

Считаем, что концептуальный подход к реализации стратегии финансовой безопасности предприятия может содержаться в использовании таких инструментов, как: KPI (key performance indicators, система ключевых показателей), BSC (balanced score card, система сбалансированных показателей), контролинг, комплаенс, таргет-костинг, трансфертное ценообразование и т.п.

*Олена Мукач, к.е.н., доцент
доцент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Марта Адамів, к.е.н.
асистент кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності
Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЦІНОУТОРЕННЯ НА ПРОДУКЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Теперішня вкрай важка ситуація, що склалась під впливом гострої соціально-політичної та економічної нестабільності в державі, спричинює для вітчизняних підприємств доволі непрості умови господарювання. Під впливом таких обставин значна частина власників та керівників підприємницьких структур змушені кардинально змінювати пріоритети їхньої поточної та майбутньої діяльності, зосереджуючись, як правило, лише на пошуку шляхів виживання, забезпечення безбиткового функціонування, утримання частки ринку тощо. При цьому досить вагому роль відіграє процес ціноутворення на продукцію (товари, роботи, послуги) підприємств, що повинен забезпечувати встановлення обґрунтованого, адекватного, справедливого та водночас безбиткового рівня цін. Особливої уваги ціноутворювальний процес потребує в сучасних умовах, коли рівень інфляції в державі є непомірно високим, а соціальне забезпечення громадян характеризується вкрай низьким рівнем. Таким чином, фахівцям підприємств слід ретельно продумати усі аспекти процесу ціноутворення на їхню продукцію на засадах використання усіх необхідних елементів, врахування істотних факторів впливу у цій сфері, формування якісного ресурсного забезпечення, встановлення ефективної цінової політики, стратегії й тактики, вибору адекватних методів ціноутворення тощо. Для забезпечення найбільш ефективного перебігу процесу ціноутворення на продукцію підприємств доцільно застосовувати системний підхід, що формує комплексне бачення усіх необхідних елементів цього процесу у їх органічній взаємодії та взаємозв'язках.

Під системою ціноутворення на продукцію підприємств доцільно розуміти сукупність технології, моделей, методів, суб'єктів, об'єктів, ресурсів, які у взаємодії забезпечують встановлення обґрунтованого рівня цін на товари, роботи або послуги суб'єктів господарювання з урахуванням впливу факторів середовища функціонування. Розглянемо більш ретельно кожен структурний елемент цієї системи.

Для ефективного функціонування системи ціноутворення на продукцію підприємств необхідним є її якісне ресурсне забезпечення. Основними складовими ресурсного забезпечення у цій сфері є інформаційні, інтелектуальні, програмно-технічні, фінансові та матеріальні ресурси. Ключове місце у ресурсному забезпеченні системи ціноутворення на продукцію підприємства займають інформаційні ресурси. Адже, лише володіючи повною, достовірною, релевантною та адекватною інформацією, можна визначити та обґрунтувати оптимальний рівень ціни на певний товар, роботу чи послугу. Ефективне функціонування системи ціноутворення на продукцію підприємства потребує також належного рівня кваліфікації, вмінь та досвіду працівників у цій сфері. Так, суб'єкти ціноутворення повинні володіти необхідними теоретичними знаннями щодо прогресивних методів та методик обліку витрат і калькулювання собівартості продукції, різноманітних інструментів ціноутворення, а також ефективно застосовувати їх у практику ціноутворювального процесу. Наявність і використання спеціалізованого програмно-технічного забезпечення у процесі встановлення цін на продукцію підприємства значною мірою спрощує процедури збору, систематизації та обробки інформаційної бази даних у цій сфері. Щодо фінансового забезпечення функціонування системи ціноутворення, то варто зазначити, що його достатній рівень надає можливості для придбання сучасної спеціалізованої літератури у сфері управлінського обліку та ціноутворення, відповідних програмних продуктів, які забезпечуватимуть автоматизацію різноманітних операцій, оплати послуг навчально-консультаційних центрів для підвищення рівня

кваліфікації працівників, що беруть участь у процесі формування цін на підприємстві тощо.

Під час ціноутворювального процесу суб'єкти повинні озброїтись низкою принципів у цій сфері, тобто базовими положеннями та правилами, дотримання яких забезпечуватиме обґрунтоване встановлення оптимальних цін на продукцію підприємства. Зокрема, до ключових принципів ціноутворення можна віднести [2]: принципи наукового обґрунтування, цільового спрямування цін, зв'язку ціноутворення із загальною стратегією підприємства і ринковою кон'юктурою, безперервності процесу ціноутворення, єдності процесу ціноутворення і контролю за дотриманням цін, забезпечення зв'язку цінової політики зі спеціалізацією підприємства, плановості, адекватності, пропорційності цін тощо.

У системі ціноутворення на продукцію підприємства важливе місце займають суб'єкти цього процесу, адже саме від рівня їх кваліфікації та досвіду залежить ефективність результатів у цій сфері. На різних підприємствах такими суб'єктами можуть бути бухгалтери, маркетологи, фахівці відділу нормування та планування заробітної плати, планово-економічних, фінансових відділів тощо. Логічно, що об'єктами ціноутворення є увесь спектр товарів, робіт чи послуг, що визначає специфіку діяльності підприємства.

Основою функціонування системи ціноутворення на продукцію підприємства є технологія ціноутворювального процесу, яка реалізовується суб'єктами за такими ключовими етапами [1]: інформаційне забезпечення процесу ціноутворення на продукцію підприємства, визначення цілей та завдань у цій сфері, аналізування чинників ціноутворення, формування цінової політики, стратегії й тактики, вибір моделей і методів ціноутворення, розрахунок ціни та її подальше пристосування.

Важливе місце у системі ціноутворення на продукцію підприємства займають моделі та методи ціноутворювального процесу. Щодо моделей ціноутворення, то у літературі їх класично згруповано за трьома основними напрямками з урахуванням величини витрат підприємства, рівня попиту на його

продукцію та конкурентних особливостей ринку [3, с. 178]. Методи ціноутворення на продукцію підприємства – це конкретні способи та прийоми встановлення й обґрунтування оптимального рівня ціни на певний вид товарів, робіт чи послуг. До основних груп методів ціноутворення можна віднести [2]: методи витратного ціноутворення, методи ціноутворення, що ґрунтуються на попиті, методи ціноутворення з орієнтуванням на конкурентів, методи ціноутворення з орієнтуванням на максимальний прибуток, методи ціноутворення в умовах ризику і невизначеності, параметричні методи ціноутворення.

У процесі функціонування системи ціноутворення на продукцію підприємства слід також враховувати вплив різноманітних факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Під факторами ціноутворення слід розуміти рушійні ситуативно-часові сили, що визначають різноаспектні особливості процесу встановлення певного рівня ціни на товари, роботи чи послуги підприємства.

Підсумовуючи усе вищевикладене, слід зазначити, що формування й впровадження систем ціноутворення на продукцію підприємств забезпечує обґрунтоване встановлення оптимального рівня цін на товари, роботи чи послуги на засадах комплексного врахування та задіяння усіх необхідних елементів у ціноутворювальний процес, налагодження їх органічної взаємодії та взаємозв'язків і таким чином одержання синергічного ефекту у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Божкова В.В. Етапи процесу маркетингового ціноутворення / В.В. Божкова, І.М. Рябченко // Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу»], (м. Суми, 27-29 вересня 2012 р.). — Суми : ТОВ Друкарський дім «Папірус», 2012. — С. 24-25.
2. Савіна С.С. Система ціноутворення підприємства молокопереробної промисловості / С.С. Савіна // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (Економічні науки). - 2013. - № 2(4). – С. 249-257.
3. Холод О.Г. Інформаційна система моделювання ціни на рекламну продукцію / О.Г. Холод, Л.І. Ярмоленко, Т.В. Чумак // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. - № 1 (16). – С. 176-184.

*Оксана Орлик, к.е.н., доцент,
доцент кафедри інформаційних систем в економіці
Одеський національний економічний університет, м. Одеса*

ЕТАПИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Найважливішим елементом економічної безпеки як країни в цілому, так і окремих суб'єктів господарювання, завжди була фінансова безпека.

Сучасний період економіки характеризується світовою фінансовою кризою, процесами світової глобалізації та нестабільністю цін на ринках сировини, матеріалів, енергоносіїв. Повноцінне та ефективне вирішення задач, що стоять перед підприємницькими структурами, багато в чому залежить від результативності їх господарської діяльності, яку вони здійснюють в умовах невизначеного і конкурентного середовища, під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. У цих умовах перед кожним суб'єктом господарювання гостро стоїть проблема забезпечення його фінансової безпеки.

Принципово важливою особливістю розгляду проблематики фінансової безпеки є її розгляд не тільки на рівні національної економіки в цілому, але й на рівні суб'єкта господарювання.

Посилення конкуренції, скорочення тривалості життєвого циклу продукції, інфляційні процеси, відсутність доступних банківських кредитів, зниження ділової активності фондового ринку, сприяють зростанню рівня динамічності і невизначеності зовнішнього середовища, з урахуванням якого здійснюється фінансово-економічна діяльність підприємства [3, с.38-39].

Фінансова безпека посідає особливе місце в системі економічної безпеки підприємства, впливаючи абсолютно на всі сфери його діяльності. Це пояснюється тим, що рівень фінансової безпеки будь-якого підприємства визначає його можливості забезпечувати інші складові економічної безпеки, а зміни в будь-якій сфері підприємства в кінцевому результаті відображаються на його фінансовій безпеці.

Виділяють п'ять рівнів фінансової сталості та відповідно п'ять рівнів фінансової безпеки суб'єкту господарювання:

- абсолютна фінансова сталість та фінансова безпека: суб'єкту господарювання достатньо власних оборотних засобів для функціонування;
- нормальна фінансова сталість та фінансова безпека: суб'єкту господарювання практично достатньо власних оборотних засобів;
- нестійкий фінансовий стан і рівень безпеки: суб'єкту господарювання недостатньо власних оборотних засобів, тому воно залучає середньострокові та довгострокові позики і кредити;
- критичний фінансовий стан і рівень безпеки: суб'єкт господарювання, окрім середньострокових та довгострокових позик і кредитів, залучає короткострокові;
- кризовий фінансовий стан і рівень безпеки: суб'єкт господарювання не може забезпечити фінансування своєї діяльності ані власними, ані залученими засобами [1, с.102].

Фінансова безпека в цілому досягається діяльністю не тільки у фінансовій сфері підприємства, а й у сполучених з нею сферах. Формування і функціонування системи фінансової безпеки підприємства пов'язано із різноманітними процесами. Враховуючі це, процес забезпечення фінансової безпеки підприємства можна представити у вигляді певних етапів:

1. Розробка системи фінансово-економічних інтересів підприємства, які потребують захисту в процесі його господарської діяльності.

На першому етапі процесу забезпечення фінансової безпеки відбувається: визначення переліку пріоритетних фінансово-економічних інтересів підприємства; формування інтересів суб'єктів зовнішнього середовища; побудова рейтингу інтересів; оцінка внутрішньої та зовнішньої несуперечливості інтересів; кількісна та якісна оцінка інтересів; оцінка можливості усунення протиріч інтересів; визначення форм гармонізації інтересів підприємства та інтересів суб'єктів зовнішнього середовища.

2. Формування переліку факторів та змін, які впливають на підприємство.

Даний етап передбачає: визначення переліку об'єктів аналізу; виявлення факторів зовнішнього та внутрішнього середовища; створення переліку змін зовнішнього і внутрішнього середовища, які можуть вплинути на підприємство в короткостроковому та довгостроковому періоді.

3. Виявлення, аналіз та прогнозування внутрішніх і зовнішніх небезпек й загроз фінансовій безпеці та фінансово-економічним інтересам підприємства.

До процесів, що відбуваються на третьому етапі, можна віднести: створення переліку небезпек і загроз (за напрямками діяльності, підрозділам, етапам виробництва, організаційній структурі); виокремлення множини загроз фінансовій безпеці підприємства; оцінювання ймовірностей їх виникнення; розрахунок розміру можливих збитків від реалізації потенційних або реальних загроз; дослідження чинників, які спричинили збитки [5, с.71].

4. Формування переліку особливо небезпечних факторів небезпек та загроз у діяльності підприємства.

На цьому етапі відбувається моніторинг небезпек і загроз: частота їх виникнення, ймовірність виникнення, можливість нейтралізації (прийняття), втрати, витрачені ресурси на нейтралізацію (прийняття); ранжування виявлених небезпечних факторів за можливостями настання, за ступенем впливу на підприємство, за можливостями вплинути на них чи нейтралізувати [2, с.221].

5. Оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства.

Методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства включає ряд етапів, тісно взаємопов'язаних між собою:

- Вибір системи показників оцінки фінансової безпеки.
- Структуризація показників оцінки фінансової безпеки.
- Обґрунтування методів оцінки фінансової безпеки.
- Формування комплексного інтегрального показника фінансової безпеки.
- Визначення порогових значень показників фінансової безпеки.
- Оцінка рівня фінансової безпеки.

6. Розроблення комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки, розрахунок фінансування можливих заходів, розроблення рекомендацій щодо впровадження їх на практиці.

Етап передбачає: ідентифікацію небезпек; створення алгоритму дій щодо нейтралізації небезпек і використання можливостей їх усунення; ухвалення рішення щодо реакції підприємства на зміни і можливі дії; визначення доцільності здійснення тих чи інших заходів; розробку комплексу заходів щодо нейтралізації (зниження, прийняття) небезпек та загроз; розробку рекомендацій щодо впровадження їх на практиці; розрахунок фінансування можливих варіантів дій і вибір оптимального варіанту.

7. Бюджетне планування реалізації розробленого комплексу заходів із забезпечення фінансової безпеки.

8. Реалізація на практиці запланованих заходів з нейтралізації загроз фінансовій безпеці підприємства.

На даному етапі відбувається: реалізація активних дій і заходів захисту фінансово-економічних інтересів підприємства з використанням різних форм і способів захисту; координація заходів щодо забезпечення фінансової безпеки підприємства; організація взаємодії заходів з усіма підрозділами підприємства і здійснення єдиного управління процесом безпеки підприємства; організація взаємодії з державними та правоохоронними органами [4, с.289-290].

9. Контроль за ходом реалізації запланованих заходів щодо нейтралізації небезпек і загроз, та забезпечення достатнього рівня фінансової безпеки.

10. Оперативне управління системою фінансової безпеки за допомогою механізму зворотного зв'язку.

11. Визначення інформації, яка є найбільш важливою для підприємства у процесі забезпечення фінансової безпеки.

Даний етап характеризується: проведенням аналізу минулого досвіду; визначенням найбільш важливих джерел і каналів інформації; формуванням переліку симптомів і ознак зовнішнього і внутрішнього середовища, які свідчать про можливість виникнення небезпеки.

Дотримання наведених етапів процесу забезпечення фінансової безпеки та врахування його особливостей, сприятиме: запобіганню погіршення фінансово-господарського стану підприємства; зменшенню ступеня впливу загроз і можливих завданих збитків; підвищенню рівня фінансової безпеки.

При цьому, для підвищення рівня фінансової безпеки підприємства необхідно також: регулярно стежити за фінансовим станом підприємства, проводячи аналіз найважливіших фінансово-економічних показників; уникати надмірного зловживання позиковими засобами, якщо є можливість покриття заборгованості або розвитку за рахунок власних коштів; враховувати всі можливі сценарії розвитку та мати декілька відпрацьованих варіантів протидії небезпекам і загрозам; своєчасно підвищувати кваліфікацію і дисциплінарну відповідальність співробітників підприємства, знижувати ризик недбалих, недобросовісних або шахрайських дій з їх боку тощо.

Список використаних джерел:

1. Арєф'єва, О. В. Економічні основи формування фінансової складової економічної безпеки [Текст] / О. В. Арєф'єва, Т. Б. Кузенко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1(91). – С. 98-103.
2. Иванюта, Т. Н. Основные подходы к формированию системы экономической безопасности на предприятиях [Текст] / Т. Н. Иванюта // Молодой ученый. – 2013. – № 4. – С. 215-223.
3. Орлик, О. В. Методи управління фінансово-економічною безпекою [Текст] / О. В. Орлик // Сборник научных трудов SWorld. – Иваново : МАРКОВА АД, 2014. – Т. 28. – Вып. 1. – С. 37-41.
4. Орлик, О. В. Финансово-экономическая безопасность предприятия и принципы ее обеспечения [Текст] / О. В. Орлик // Economics and management: theory and practice : collection of scientific articles. – 2014. – Vol. 2. – P. 286-291.
5. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення [Текст] : монографія / Т. Г. Васильців, В. І. Волошин, О. Р. Бойкевич, В. В. Каркавчук ; за ред. Т. Г. Васильціва. – Львів : Ліґа-Прес, 2012. – 386 с.

***Юрій Пасічник**, д.е.н., професор
декан фінансово-економічного факультету
Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Забезпечення фінансової безпеки держави у сучасних реаліях розвитку України є одним із головних завдань, яке повинні перманентно вирішувати керманичі держави. Затяжна суспільна криза, яка охопила Україну з 2009 р.

стала причиною значних руйнацій не лише у економіці країни, але у інших сферах, зокрема військовій, політичній, демографічній, психологічній.

Наведемо лише окремі показники 2014 р. у порівнянні із 2013 р.: реальний ВВП скоротився на 6,8%; експорт товарів і послуг – зменшився на 14,6%; реальні доходи населення зменшились на 8,4%.

Не покращилась ситуація за січень-лютий 2015 р. у порівнянні із відповідним періодом минулого року. Так, індекс промислової продукції зменшився на 21,7%; індекс обсягу сільськогосподарського виробництва зменшився на 3,6%; оборот роздрібної торгівлі зменшився на 21%; індекс реальної заробітної плати зменшився на 17% [1].

За таких складних умов функціонування суспільної системи доволі складно формувати захисні механізми фінансової системи.

Проте, як свідчить досвід зарубіжних країн, забезпечення фінансової безпеки завжди було пріоритетним напрямом державної політики.

Є очевидним, що фінансова система – це верхівка великого айсберга під назвою «суспільна система країни». Якщо в державі є проблеми із функціонуванням економіки, хитка політична система, малоефективна соціальна система то апріорі, такою ж буде фінансова система. Тому для забезпечення фінансової безпеки необхідно формувати сильну фінансову систему, а вона буде такою лише за міцної економіки.

Гіркий досвід українського державотворення за останні два с половиною десяти років ХХІ ст. свідчить, що так і не вдалося побудувати потужну суспільну систему з відповідно потужними іншими складовими, зокрема економічною.

Це до певної міри є феномен, тому що інші країни Європи, які разом з Україною наприкінці ХХ ст. розпочали реформування країн, нині мають значно кращі результати щодо економіки, соціального розвитку, рівня життя населення. З позицій середини другого десятиліття ХХІ ст. можна констатувати, що реформаторські зміни були неефективними, а до окремих реформ не приступили і нині. Так, залишаються заледве удосконаленими від

часів Радянського Союзу пенсійна система, житлово-комунальне господарство, медичне обслуговування.

Така ситуація склалась тому, що були порушені основні положення розвитку систем. Зобразимо це на схемі (рис. 1).

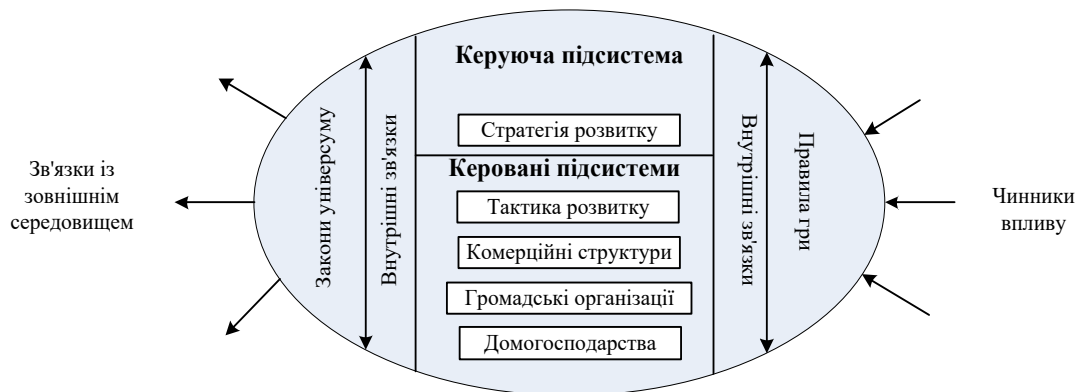

Рис. 1. Схема функціонування суспільної системи країни

Пояснимо механізми функціонування системи у спрощеному поданні. Будь-яка система країни має обов'язкові складові:

- керуюча та керована підсистеми;
- відповідні структурні елементи – парламент, центральний уряд, бізнесові структури, громадські організації, зокрема політичні партії, сформовані стратегія і тактика розвитку;
- взаємодія між структурними елементами із зовнішнім та внутрішнім середовищем відбувається через зв'язки;
- на функціонування системи впливають позитивні та негативні чинники;
- система у своєму розвитку має дотримуватись законів універсуму.
- Подамо оцінку досконалості цих складових станом на нинішній час. Ми маємо неефективну керуючу систему, яка не спромоглась сформувати та реалізувати Стратегію суспільного розвитку, яка б мала включати:
 - вектори геоекономічного та військово-політичного розвитку;
 - напрями та зміст економічно-соціальних реформ;
 - використання природних кліматичних, територіальних, виробничих, трудових переваг;
 - терміни та види забезпечення реформ.

Керована підсистема не спромоглась реалізувати тактику розвитку – нині у нас в країні малопотужний малий та середній бізнес, у торгівлі переважає продукція інших держав, не створюються ефективні робочі місця, тіньові обороти стали вагомим принципом введення бізнесу; інтелект малого, середнього і особливо великого бізнесу був спрямований на пошук тіньових схем, і це породжувало, як супутнє явище, корупцію.

«Правила гри» є вираженням дотримання оптимального податкового, бюджетного, митного законодавства в економіці та відповідних нормативно-правових актів у суспільній сфері. Цього не було зроблено на засадах демократичного суспільства.

Закони універсуму є обов'язковими для виконання всіма суспільними системами. Подамо сутність окремих із них.

1. Закон «точок біфуркації». При переході системи у вищий стан (поліпшення економіки) необхідно накопичити енергію (фінансові ресурси). Україна практично з часів здобуття незалежності отримувала кредити, проте використовувала їх не на приріст енергії (економіка) а на соціальну сферу. Нині державний борг станом на 1 березня 2015 р. сягає за 1,3 трлн. грн. позначку. Отже, апріорі Україна не змогла досягти значних суспільних результатів.

2. Закон «емерджентності». Передбачає появу нових властивостей. На жаль, в Україні за період незалежності не з'явилися принципово нові виробництва, економіка не перебудувалась на ринкові умови господарювання, і нині переважає третій, подекуди четвертий технологічні уклади, тоді коли передові країни Європи освоюють шостий. Не маючи можливості конкурувати із новими технологіями та видами продукції із інших держав, припинили своє існування автомобілебудування, телевізійна, радіотехнічна, швейна промисловість. Нині поки що до певної міри конкурує продукція сільського господарства, хоча за продуктивністю праці відстає в декілька разів.

3. Закон першооснови. Будь-яка країна формуючи вектори розвитку має віднайти ту «ізіюминку», чашу «Грааля», своєрідний еліксир, який би стимулював всю націю до суспільного розвитку. Так, в Німеччині у кінці 40-х

пр. XX - це було відновлення гідності нації, яка суттєво була принижена поразкою у війні; В Китаї – реалізація чисельності населення; в Японії та інших країнах Сходу – розквіт інтелектуальних здібностей у ІТ-технологіях; Швейцарії – протягом останніх століть забезпечення рівня життя населення, який нині один із найвищих у Європі. Україна протягом періоду незалежності активно шукала такі переваги – висувались ідеї щодо єднання нації, дружби із Росією, найпоширеніших демократичних прав тощо. Проте жодна із цих схем не спрацювала.

Економічна слабкість такої суспільної системи очевидна і тому коли почала розповсюджуватись у 2008 р. фінансова криза, Україна практично не була готовою до негативного впливу чинників. Отже, порушення цих постулатів функціонування суспільної системи призвело до того, що у другому десятилітті XX ст. Україна, володіючи значним суспільним потенціалом, є економічно слабкою, а рівень життя населення один із найнижчих у Європі.

Відповідно, вона є вразливою з позицій економіки, політики, військовий дій. Для забезпечення та зміцнення позицій фінансової безпеки необхідно здійснити такі заходи (рис. 2)

Рис. 2. Концептуальна схема реалізації фінансової безпеки

Нині Україна складно торує шлях до цивілізованості, впровадження демократичних принципів, підтримання основ збереження України як держави.

Ці комплексні заходи, зокрема і в напрямку забезпечення фінансової безпеки будуть цьому сприяти.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Наталія Плахотна, аспірант

ДВНЗ «Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузнеця», м. Харків

Науковий керівник: Кузенко Т.Б., к.е.н., доцент

ОРГАНІЗАЦІЯ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СУБ'ЄКТОМ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Антикризове управління суб'єктом підприємництва на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним, бо в сучасних умовах господарювання питання передбачення та відвертання кризових ситуацій на підприємстві постає особливо гостро. Економіка України є нестабільною, і багато підприємств несуть збитки чи навіть стають банкротами в результаті зіткнення з неочікуваними проблемами. Антикризове управління, яке вже довгий час з успіхом провадиться на закордонних підприємствах, могло б значно мінімізувати вірогідність реалізації таких проблем шляхом їх передбачення та завчасної підготовки до них. Проте навіть якщо підприємство вже зіткнулося із проблемами, антикризове управління також може зіграти на користь підприємства, якщо антикризові менеджери вчасно звернуться до інструментів та засобів, які використовуються на відповідних стадіях кризи під час провадження антикризового управління.

Проблемами антикризового управління займалися такі закордонні та вітчизняні вчені, як: І.А. Бланк, Д. Міллер, О.В. Коваленко, С.В. Оборська С.О. Генсон, Д. Хаббард, М.В. Зігер, Р.Р. Ульмер та інші.

Метою статті є дослідження деяких аспектів організації антикризового управління суб'єктом підприємництва.

На наш погляд доцільно буде першим чином розглянути визначення поняття «антикризове управління суб'єкті підприємництва», наведене різними авторами.

Так, Чернявський А. Д. розуміє під антикризовим управлінням таке управління, яке здатне запобігати або пом'якшувати кризові ситуації у виробничо-господарській діяльності, а також утримувати функціонування підприємства в режимі виживання в період кризи і виходити з кризового стану з мінімальними втратами [5, с. 16].

Мехович С. А. вважає, що антикризове управління має бути невід'ємною складовою управління сучасним підприємством і становити систему заходів, спрямованих не тільки на вихід підприємства з фінансової кризи, але й на запобігання виникнення такої ситуації [3, с. 46].

На нашу думку, суть антикризового управління найбільш повно розкрив І. О. Бланк: під антикризовим управлінням слід розуміти постійно діючий процес виявлення ознак кризових явищ та недопущення їх поширення і стагнації розвитку підприємства, який здійснюється протягом усього періоду його функціонування. Сутність даного терміна розкрита І. О. Бланком стосовно антикризового фінансового управління, тобто з акцентом на застосування фінансових засобів та інструментів реалізації даного процесу [1, с. 257–276].

Виходячи з наведених визначень можемо відмітити, що всі автори роблять акцент на тому, що антикризове управління повинно не тільки виводити суб'єкт підприємництва з кризової ситуації, коли вона вже настала, а й передбачати та запобігати реалізації таких ситуацій взагалі. Це є важливим моментом в контексті того, що багато вітчизняних суб'єктів підприємництва на практиці вдаються до заходів антикризового управління лише тоді, коли криза вже почалася. Такий підхід може призвести як мінімум до більших збитків під час кризи порівняно з підходом, коли суб'єкт підприємництва завчасно

готується до кризи, передбачає її та може уникнути її несприятливих наслідків взагалі.

Отже, система антикризового управління на підприємстві як особлива (міжфункціональна) підсистема, повинна виконувати такі функції:

- прискорено та дієво реагувати на зміни у зовнішньому оточенні;
- своєчасно ідентифікувати кризові явища, що існують ззовні та всередині підприємства;
- розроблювати та впроваджувати заходи щодо запобігання, ліквідації або пом'якшення впливу негативних чинників на діяльність підприємства;
- координувати та встановлювати ефективні зв'язки з функціональними підсистемами підприємства для своєчасного визначення та ліквідації локальних кризових ситуацій та криз підсистеми;
- забезпечувати функціонування підприємства у режимі виживання в період кризи;
- розробляти та уможливлювати введення в дію таких механізмів (управлінських, фінансових, організаційних), які б навіть у складній ситуації (наприклад, на межі банкрутства) могли забезпечити вихід підприємства з такого стану з найменшими затратами [4, с. 595].

На основі вищевикладеного можемо перейти до обговорення питання щодо ефективної організації антикризового управління суб'єктом підприємництва. У вітчизняній та зарубіжній літературі існує багато підходів щодо організації антикризового управління суб'єктом підприємництва. Проте більшість авторів так чи інакше виділяють в організації антикризового управління суб'єктом підприємництва наступні етапи: превентивний (передбачення та підготовка до кризи), стабілізаційний (мінімізація збитків під час кризи) та післякризовий (стабілізація стану та протидія повторному виникненню подібної кризи). Розглянемо ці етапи докладніше.

1) Превентивне антикризове управління має за мету забезпечення функціонування та розвитку системи та включає наступні етапи:

- сканування макро-, мезо- та мікросередовища (моніторинг, безперервне сканування параметрів зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства з метою відстежування слабких сигналів про можливі загрози);

- реалізація програми превентивного антикризового управління (формування і впровадження програм, що забезпечують запобігання внутрішніх кризоутворюючих факторів або регламентуючих умови адаптації до зовнішніх кризоутворюючих факторів, контролінг, бенчмаркінг зовнішній та внутрішній, збалансована система показників, аудит бізнес-процесів);

2) Стабілізаційне антикризове управління, мета якого - виживання системи, збереження підприємства як господарюючого суб'єкта та відновлення його життєздатності, містить такі етапи:

- діагностика економічного стану (моніторинг стану підприємства, визначення можливостей, загроз, сильних та слабких сторін діяльності, класифікація і ранжування);

- постановка цілей і завдань (детальний аналіз кризової ситуації, менеджменту, фінансів, виробництва, маркетингу і персоналу підприємства);

- розробка програми дій (формування програми дій шляхом розробки заходів щодо усунення загро, генерація пропозицій з оптимізації функціональних структур і підрозділів підприємства, стратегій розвитку);

- реалізація програми антикризового управління (запровадження розробленої в ході попередніх етапів методики виходу із кризової ситуації, контролінг, бенчмаркінг зовнішній та внутрішній, збалансована система показників, аудит бізнес-процесів).

3) Післякризове управління ставить перед собою мету забезпечення функціонування та подальшого розвитку системи і складається з етапів:

- оцінка посткризового стану (аналіз наслідків кризи, оцінка ступеня та стадії її розвитку і подолання, прогнозування тенденцій і можливостей подальшого розвитку підприємства);

- планування та прогнозування (формулювання місії підприємства, постановка цілей і завдань, розробка стратегій, програм і заходів щодо їх

досягнення з урахуванням наявних ресурсів, загроз і можливостей, бюджетування);

- реалізація бізнес-проекту (впровадження програми післякризового менеджменту, контролінг, бенчмаркінг зовнішній та внутрішній, збалансована система показників, аудит бізнес-процесів) [2, с. 67].

Таким чином нами були розглянуті основні етапи антикризового управління суб'єктом підприємництва, їх цілі та зміст. Було представлено найбільш загальне розуміння етапів антикризового управління, тож організація антикризового управління конкретним суб'єктом підприємництва повинна не тільки охоплювати всі ці етапи, а й на кожному запроваджувати найбільш ефективні методи, засоби, механізми, технології тощо у відповідності до специфіки діяльності суб'єкта підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента: в 2 т. / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, 1999. – 512 с. – Т. 2.
2. Коваленко О. В. Антикризове управління – запорука стабільності роботи підприємства // О. В. Коваленко / Вісник Хмельницького національного університету, 2011, № 2, С. 65-68.
3. Мехович С. А. Сутність антикризового управління підприємством // С. А. Мехович, А. О. Костенко / Энергосбережение, Энергетика, Энергоаудит, №5 (87), 2011. С. 45-48.
4. Оборська С.В. Концептуальні засади формування системи антикризового управління промисловим підприємством // С. В. Оборська / ДВНЗ, Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана, 2008.
5. Чернявський А. Д. Антикризове управління підприємством: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2006. — 256 с.: іл. — Бібліогр.: 242–245.

Євгенія Пожар

викладач кафедри фінансів

Черкаський державний технологічний університет, м. Черкаси

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ

Україна розпочала 2015 рік у надзвичайно складних соціально-економічних умовах. Це пояснюється затяжними суспільними процесами, зокрема веденням військових дій на сході України, млявістю розпочатих економічних умов, загальним зниженням економічної активності.

Згідно даних Державної служби статистики України за січень-лютий 2015 р. у порівнянні із аналогічним періодом минулого року зафіксовано зменшення індексу промислової продукції на 21%, індексу обсягу сільськогосподарського виробництва на 3,6%, обороту роздрібної торгівлі на 21,2%, індексу реальної заробітної плати – 17,0%. Водночас індекс споживчих цін зріс на 8,6% [1].

Також беручи до уваги неможливість хоч якого-небудь способу підтримки значних верств населення, зокрема працівників бюджетної сфери, студентів, пенсіонерів, малозабезпечених верств населення бюджетними коштами є доцільність з'ясування напрямів розвитку фінансового механізму соціальної підтримки населення.

Принагідно можливо зазначити, що у Законі України «Про Державний бюджет на 2015 рік» передбачено:

- мінімальний прожитковий рівень на одну особу працездатного віку у сумі 1218 грн., і лише з грудня 2015 р. – 1378 грн.;
- мінімальну заробітну плату в розмірі 1218 грн., а з 1 грудня 2015 р. – 1378 грн. [2].

Є очевидним, що для значних верств населення України, передбачається протягом року у декілька разів збільшення тарифів на комунальні послуги то проблема соціального захисту набуває актуальності.

У таких реаліях доцільно удосконалити функціонування фінансового механізму за такими напрямками:

1. Впорядкування соціальних пільг. Ця проблема для України є складною, передусім з врахуванням ментальних особливостей українського народу, традиціями якого було масове соціальне забезпечення без врахування реального фінансового та майнового стану. Нині відсутня реальна можливість здійснювати виплати за соціальними пільгами всім попереднім категоріям населення, але в цьому такої потреби немає, оскільки окремі громадяни із числа цих категорій без особливих проблем можуть без них обійтись. Отже, вибравши Європейський вектори розвитку є доцільним формування відповідного фінансового механізму соціальних допомог, зокрема

орієнтованого на індивідуалізацію виплат з врахуванням поточного фінансового стану отримувача такої допомоги.

2. Підтримка безробітних. Безробітні громадяни є в кожній європейській країні, але там створені відповідні умови їх реальної підтримки. В Україні ця проблема є складною з таких причин: несприятливі соціально-економічні умови для розвитку економіки; наявність форс-мажорних обставин, які вимагають значних бюджетних фінансувань, пов'язаних із військовими діями на Сході України; неможливість розвитку малого і середнього бізнесу в депресивних регіонах, сільській місцевості, прифронтових територіях. Проте, незважаючи на такі умови необхідно в кожному населеному пункті знаходити відповідні рішення щодо створення робочих місць.

3. Малозабезпечені громадяни. Нинішні реалії значно підвищили прожитковий рівень (збільшення цін на товари першої необхідності, комунальні послуги, проїзд у транспорті, девальвація національної валюти тощо), а з іншого боку – не сприяють підвищенню рівня доходів населення. Ці «фінансові ножиці» зумовлюють збільшення чисельності малозабезпечених громадян. Заходи щодо вирішення цієї проблеми повинні бути комплексними і включати не лише збільшення соціальних виплат із бюджетних та державних соціальних фондів, але й підтримка вітчизняного виробника, маркетингові заходи щодо розширення ринку збуту, витіснення товарів іноземного виробництва вітчизняними.

4. Підтримка молоді. Молоде покоління, яке відіграло важливу роль у «революції гідності» і нині активно включилась у суспільну перебудову української держави, принаймні, має розраховувати на активну позицію держави щодо забезпечення першого робочого місця після закінчення навчальних закладів, отримання житла хоча б у прийнятливому перспективному періоді. Є фінансові реалії, які у найближчий час не сприяють вирішенню цих проблем молодого покоління, проте, необхідно шукати відповідні резерви, залучати кошти населення на сприятливих умовах для житлового будівництва, відводити безкоштовно вільні земельні ділянки, надавати кредити із іноземних фінансових джерел тощо.

Реалізація цих найбільш важливих заходів фінансового механізму буде сприяти початку вирішення цих проблем.

Список використаних джерел:

1. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Закон України «Державний бюджет України на 2015 рік» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/Laws/Show/80-19>.

Nina Poyda-Nosyk, PhD
Associate Professor of Finance and Banking Department
Uzhhorod National University, Uzhhorod

**FINANCIAL SECURITY IN CONDITIONS OF FINANCIAL
UNCERTAINTY: THE NATURE AND PROBLEMS OF PROVISION**

Financial stability plays a crucial role in the financial system and the economy as a whole, as the current crisis shows. And with the increasing number of financial institutions active in two or more countries or continents, global financial stability has become even more important.

The events of recent years, beginning with the financial crisis of 2008 until now, show us that we live in a world of risk and uncertainty. Frank Knight and John Keynes developed the conceptual distinction between risk and uncertainty ninety years ago and it remains fundamentally important nowadays.

In general, “uncertainty” means a state of limited knowledge where it is impossible or impracticable to describe exactly an existing state or the future outcome [1].

What is financial security? What does this concept mean?

The term "financial security" as an independent management object has been introduced into scientific use relatively recently - since the late 90s. However, despite nearly 15 years of experience in research, even today scientists are debating the interpretation of this concept and determination of its content.

In most cases, in the literature on financial security, this category is considered as a component of economic security. E.g., in the draft of the Concept of financial security in Ukraine, it has been stated: financial security is an economic security

component that describes the state of protection of vital (key) interests of the state, regions, businesses and individuals in the financial sector from the impact of a wide range of negative factors (threats) [2].

Financial security has been considered comprehensively and in sufficient detail by modern researchers at the macro level in the system of more general categories - "national security" or "economic security of the country" and meso- level - "economic security of a region." However, research at the level of financial security of business entities as an independent management object in domestic economic literature only begins to develop.

We have built an understanding of the concept of "financial security", based on the interpretation of the basic concept - "security". In general, according to our research [3], safety (security) - is a characteristic of a system that reflects its ability to:

- protect the object (namely interests of a subject) of any threats;
- maintain balance under the influence of negative factors of internal and external environment;
- create conditions for sustainable development in current and future periods.

Thus, from the standpoint of multipurpose (versatile) approach, summarizing all the definitions, the financial security of the state can be represented as a category that describes:

- 1) the protection of financial interests at all levels of financial relations;
- 2) a degree of independence, stability and resilience of the financial system in conditions of influence of internal and external destabilizing factors that constitute a threat to the financial security;
- 3) the ability of financial system to provide the effective functioning of the national economic system and sustainable economic growth.

At the micro level, financial security of a business entity - a characteristic that reflects the level of protection of the financial interests of the owners from any threats and dynamically stable financial position regarding adverse factors of internal and

external environment and, at last, the ability to create conditions for sustainable development in current and future periods.

In fact, financial security is an extremely complex multi-level system, which is formed by a number of subsystems, each of which has its own structure and logic of development.

We believe that it is appropriate to highlight two main features of separation of structural components - functional and hierarchical.

The hierarchical feature of selecting components of the state's financial security requires consideration of several levels that are interconnected and influencing each other: 1) at the enterprise level; 2) at the branch level; 3) at the regional level.

Regarding the functional features, then it is appropriate to allocate the following components - banking security, security of non-banking financial market (insurance and stock markets), debt security, budget security, monetary and credit security, currency security, tax security, investment security.

Considering different problems of providing financial security of the state I must admit that today there are two main threats to national security in Ukraine - the war and the collapse of the national currency. Military aggression is trying to destroy the country from the outside, and depreciation of the hryvnia together with inflation can blow up the economy and society from within. And in both problems there is much confusion, hundreds of conflicting opinions, continuing mistakes of managers and painful questions of citizens: betrayal, corruption, incompetence, or simultaneously?

For millions of Ukrainian families living on the hryvnia salaries and pensions, depreciation of the hryvnia and galloping inflation is a tragic impoverishment. The disappearance of trust in the government, and particularly, in the National Bank has developed into the threat of social protests.

One of the biggest problems for financial security is the weakness of the banking system of Ukraine. Over the last 13 months 37 banks that controlled 13.5% of deposits of the whole bank system of Ukraine early last year, were officially recognized insolvent. The massive outflow of population deposits was \$10 billion

from foreign currency deposits and over 40 billion - from hryvnia deposits. The banking market is in trance due to currency fluctuations (depreciation of the hryvnia), loss of assets in the Crimea and the war zone (about 15%), decrease in the solvency of borrowers, massive staff downsizing and continuation of a series of defaults in financial institutions [4].

Among other main internal problems that form the threat for financial security of Ukraine are: lack of foreign exchange reserves of the state; low investment activity; inefficiency of the tax system, massive tax evasion; the state budget deficit; high level of shadow economy; payment crisis; underdevelopment of the stock market; growth of domestic and external debts.

Thus, Ukraine's priorities in the field of financial security should be the creation of appropriate legal, economic, social and other conditions aimed at improving monetary, foreign exchange, banking, budget, tax, investment policy, and the development and implementation of effective mechanisms directed at neutralization and minimizing the impact and eliminating phenomena and factors that lead to the creation of external and internal threats to financial security of the state.

Sources:

1. Measurement Uncertainty in Financial Reporting: How Much to Recognize and How Best to Communicate It [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.sec.gov/about/offices/oca/ocafseries-briefing-measurement.htm>
2. Концепція фінансової безпеки України (проект) / Розробники: О.І.Барановський, Ю.О.Блащук, М.І.Пузяк, Л.В.Новошинська та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufin.com.ua/konceptia/008.doc>
3. Пойда-Носик Н.Н. Фінансова безпека суб'єктів підприємництва як основа їх розвитку: теоретико-методологічний аспект // Теорія та практика управління економічним розвитком підприємства: монографія: в 2 т. / За заг. ред. О.В. Кендюхова. – Донецьк: ДВНЗ «ДонНТУ», 2013. – Т. 2. – 316 с. – С.105-116.
4. Корнилюк Р. Рейтинг жизнеспособности банков–2015 [Электронный ресурс] / Р. Корнилюк, Е. Шпитко. – Режим доступа: <http://forbes.ua/business/1388299-rejting-zhiznesposobnosti-bankov2015>

*Ольга Полтініна, к.е.н.
старший викладач кафедри фінансів
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця, м. Харків*

ПІДХОДИ ДО ДЕТАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

Вітчизняні суб'єкти підприємництва в умовах актуальної політичної та економічної кризи потребують дієвих інструментів діагностики загроз їх фінансовій безпеці у зовнішньому та внутрішньому середовищі. Рання діагностика подій або процесів, що можуть зашкодити стабільній діяльності суб'єктів підприємництва, стає одним із найголовніших задач організації якісного фінансового управління суб'єктом підприємництва.

Проблемам діагностики загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва присвячені роботи вітчизняних та зарубіжних дослідників, зокрема: Васильців Т. Г., Пойда-Носик Н. Н., Єпіфанов А. О., Пластун О. Л., Домбровський В. С., Бартон І., Блум Х. Проте динамічне зовнішнє середовище обумовлює потребу подальших наукових розробок у означеній сфері.

Узагальнюючи наукові джерела за досліджуваною проблематикою [1, 2, 3], можна стверджувати, що провідні джерела загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва (ФБСП) – це:

- керівництво самого суб'єкта підприємництва;
- конкуренти;
- працівники (від робочих до вищого менеджменту);
- посадові особи державних органів влади;
- постачальники та інші суб'єкти ринкового середовища.

Враховуючи те, що практично кожен суб'єкт, з яким суб'єкт підприємництва здійснює економічні відносини, може бути джерелом загрози, його необхідно розглядати не тільки з точки зору отримання потенційної вигоди, але й з точки зору тих загроз, які він може нести.

У наукових працях Єпіфанов А. О. [3] деталізує перелік суб'єктів загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва, окремо виділяються загрози з боку фінансових установ. Оскільки для суб'єктів підприємництва зовнішнє середовище є недостатньо прогнозованими, а загрози інформаційно не детермінованими, та на нього неможливо впливати, для розробки заходів із запобігання можливим загрозам необхідно детально розглянути суб'єкти загроз із зовнішнього середовища та їх джерела (табл. 1).

Таблиця 1

Деталізація зовнішніх загроз фінансовій безпеці суб'єктів підприємництва

Суб'єкт загрози ФБСП	Джерело загрози
Органи державної влади	- збільшення податкового навантаження на суб'єкт підприємництва; - введення додаткових податків; - політичний тиск на власників суб'єктів підприємництва; - державна підтримка монопольних структур; - жорстке регулювання діяльності банків; - коливання курсу національної валюти
Фінансові установи	- зміна умов надання позикових коштів; - зміна строків та вартості страхування; - невиконання умов обслуговування в банківських установах
Постачальники сировини та матеріалів	- банкрутство постачальників; - невиконання умов договорів на постачання сировини; - незадовільна якість отриманих матеріалів; - підвищення цін на сировину; - підвищення цін на енергоносії
Споживачі	- зменшення купівельної спроможності населення; - велика кількість відмов від готової продукції (рекламацій); - банкрутство дебіторів; - втрата споживачів на території військових дій; - порушення ринкової інфраструктури через військові дії чи надзвичайні ситуації на території держави
Конкуренти	- промислове шпигунство; - звуження сегменту ринку для збуту продукції; - загроза рейдерських посягань з боку конкурентів; - посилення монополізму; - більша гнучкість конкурентів у адаптації до потреб ринку.

Для суб'єктів підприємництва, що функціонують в умовах ринкової економіки та конкурентного середовища, надзвичайно важливо потрапити в зону допустимого ризику, тобто в зону, де величина можливих втрат від прийняття того чи іншого рішення не перевищує прогнозованого прибутку. Різноманіття процесів, які відбуваються на підприємстві, визначає широкий

спектр загроз, які впливають на його функціонування [1], оскільки загрозу в широкому розумінні визначено [1] як сукупність умов, процесів, чинників, які перешкоджають реалізації фінансових інтересів суб'єктів підприємництва чи створюють небезпеку для них. По суті, загроза фінансовій безпеці не дає можливості досягнути гіпотетичного (прогнозованого) стану суб'єкта підприємництва, прийняття стратегічних та тактичних фінансових і науково-технічних рішень не приводить до отримання очікуваного результату.

Виходячи із цього, одним із основних фінансових інтересів суб'єктів підприємництва є своєчасне виявлення загроз як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Розподіл цілей суб'єктів підприємництва у поєднанні із його фінансовими інтересами наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл цілей підприємства за його фінансовими інтересами

Провідні фінансові інтереси власників суб'єктів підприємництва	Основні фінансові цілі суб'єктів підприємництва
1	2
1. Зростання ринкової вартості суб'єкта підприємництва	1) зростання ринкової вартості акцій суб'єкта підприємництва; 2) підвищення інвестиційної привабливості суб'єкта підприємництва;
2. Максимізація прибутку	1) мінімізація відрахувань до бюджету; 2) оптимізація дивідендних виплат; 3) стимулювання працівників; 4) розвиток виробництва; 5) формування позитивної кредитної історії; 6) зниження витрат на виробництво і реалізацію продукції; 7) мінімізація собівартості продукції
3. Забезпечення поточних потреб виробництва в повному обсязі	1) формування достатньої кількості запасів ТМЦ; 2) визначення та дотримання оптимального співвідношення власного та позикового капіталу; 3) забезпечення постійної фінансової стійкості суб'єкта підприємництва;
4. Забезпечення основним і оборотним капіталом	1) визначення та дотримання оптимальної структури капіталу суб'єкта підприємництва; 2) підвищення рентабельності діяльності суб'єкта підприємництва; 3) дотримання оптимального рівня платоспроможності суб'єкта підприємництва;
5. Забезпечення інвестиціями	1) забезпечення попиту на продукцію; 2) формування інтелектуального капіталу; 3) впровадження досягнень НТП у виробничий процес;

1	2
6. Оптимізація відрахувань до бюджету	1) оптимізація податкового навантаження на суб'єкт підприємництва; 2) зниження обов'язкових платежів до спеціальних державних фондів;
7. Забезпечення комерційної таємниці діяльності суб'єкта підприємництва для убезпечення від рейдерських посягань	1) ефективне функціонування служби безпеки на суб'єкті підприємництва; 2) забезпечення високого рівня фінансової безпеки суб'єкта підприємництва; 3) вибіркова співпраця з контрагентами

Виходячи із систематизації фінансових цілей та фінансових інтересів, що наведена в табл. 2, можна свідчити про те, що забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва дозволяє задовольнити інтереси власників, оскільки простежується тісний зв'язок між цілями діяльності, фінансовими інтересами власників та цілями забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва. Отже, спрямованість ФБСП на захист фінансових інтересів власників суб'єктів підприємництва обумовлює орієнтованість на захист від загроз як зовнішнього, так і внутрішнього середовища.

На основі проведеного аналізу основних теоретичних підходів до визначення сутності фінансової безпеки суб'єктів підприємництва та з'ясування фінансових інтересів і цілей діяльності суб'єктів підприємництва, можна визначитися з тим, що надалі буде розумітися під фінансовою безпекою суб'єкта підприємництва.

Підсумовуючи викладене можна стверджувати, що фінансова діяльність суб'єктів підприємництва в сучасних умовах української ринкової економіки супроводжується значною кількістю загроз, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі суб'єкта підприємництва, та необхідністю протидіяти цим загрозам з метою досягнення фінансових інтересів діяльності. У цих умовах саме забезпечення фінансової безпеки дозволяє суб'єктам підприємництва реалізовувати власні фінансові інтереси та забезпечувати підґрунтя для стабільного стратегічного розвитку суб'єкта підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: монографія. / Т. Г. Васильців // – Львів : Арал, 2008. – 384 с.

2. Пойда-Носик Н. Н. Використання системного підходу в управлінні фінансовою безпекою підприємства / Н. Н. Пойда-Носик // Науковий вісник ужгородського університету. – 2011. – № 3. – С. 158–163.
3. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія А. О. Єпіфанов, О. Л. Пластун, В. С. Домбровський та ін. / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А. О. Єпіфанова / – Суми : ДВНЗ "УАБС НБУ", 2009. – 295 с.
4. Blau F. The four legs of financial security company:/ Frank Blau // Business News Publishing Geographic Place: United States; US , Proquest ABI/INFORM, 2003 – 705 p.
5. Bouchaud J.-P. Theory of financial risk from statistical physics to risk management / J.-P. Bouchaud, M. Potters. -UK.:Press syndicate of the university of Cambridge, 2009. – 219 p.

Світлана Пустовгар,

викладач кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

Науковий керівник: Нескородєва І. І., к.е.н., доцент

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ

В кризових умовах особливо гостро постає проблема фінансової неплатоспроможності підприємств та пошуку джерел відновлення платоспроможності.

Дана проблема перебуває у центрі уваги багатьох науковців [2, 3, 5, 6], проте всі вони розглядають фінансовий потенціал в контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку підприємства, не досліджуючи фінансовий потенціал як джерело відновлення та підтримання платоспроможності, тому невирішеною залишається проблема оцінки фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств.

З огляду на те, що фінансові показники діяльності підприємства є результативними та відображають вплив всіх факторів фінансової неплатоспроможності підприємств, за основу для оцінки фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургії доцільно взяти аналіз фінансових показників.

На основі аналізу компонентних складових поняття фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств, під яким слід розуміти сукупність фінансових ресурсів підприємства, можливість їх

мобілізації, ефективного розподілу та використання для підтримання платоспроможності, визначено 23 показника фінансового потенціалу підприємств металургійної галузі: коефіцієнт мобільності активів, оборотності активів, основних засобів, необоротних і оборотних активів, запасів, готової продукції, дебіторської і кредиторської заборгованості, власного капіталу, коефіцієнт поточної, абсолютної, швидкої ліквідності, коефіцієнт Бівера, коефіцієнт маневреності ВОК, забезпеченості запасів і витрат ВОК, коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел, показник відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу, коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції, коефіцієнт рентабельності продаж, власного капіталу та активів, інтегральний показник зовнішнього середовища, які характеризують достатність фінансових ресурсів для забезпечення платоспроможності підприємства, можливість мобілізації, ефективність розподілу та використання фінансових ресурсів підприємства [4].

У зв'язку з тим, що частина зазначених показників є високкорельованими та дають ідентичний результат, необхідно визначити показники-репрезентанти, за якими буде оцінюватися фінансовий потенціал відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі.

В рамках штучно виділених груп показників за компонентними складовими фінансового потенціалу підприємства, на основі мінімізації Евклідових відстаней, в кожній групі визначено показники-репрезентанти, що найкращим чином описують фінансовий потенціал відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі. Такими показниками у групі достатності власного капіталу є показник відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу; у групі оборотності фінансових та економічних ресурсів – коефіцієнт оборотності основних засобів; серед показників ефективності формування та використання активів – коефіцієнт оборотності активів; у групі ліквідності – коефіцієнт швидкої ліквідності; у групі покриття поточних зобов'язань – коефіцієнт поточної ліквідності. Групу прибутковості продаж формують показники чистої рентабельності реалізованої продукції та

рентабельності продаж. З огляду на те, що до складу фактору входять два показника, серед яких неможливо визначити репрезентативний, з метою оцінки фінансового потенціалу підприємств металургійної галузі обрано ці два показники, один з яких – коефіцієнт чистої рентабельності реалізованої продукції, що додатково входить до групи показників рентабельності, є репрезентативним показником рентабельності.

Окремо для аналізу фінансового потенціалу підприємств металургійної галузі обрано інтегральний показник зовнішнього середовища, що характеризує можливість мобілізації фінансових ресурсів підприємства за рахунок зовнішніх джерел, та коефіцієнт Бівера, який характеризує можливість мобілізації фінансових ресурсів підприємства за рахунок внутрішніх джерел фінансування.

Отже, показниками фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі є показник відношення чистих активів до зареєстрованого капіталу, коефіцієнт оборотності активів та основних засобів, коефіцієнт швидкої та поточної ліквідності, коефіцієнт Бівера, коефіцієнт рентабельності продаж та чистої рентабельності реалізованої продукції, інтегральний показник зовнішнього середовища.

В цілому, всі показники фінансового потенціалу підприємств металургійної галузі за період 2001-2013 рр. мають негативну динаміку зниження [1], особливо в 2013 році, в якому мінімальне значення за досліджуваний період мали показник відношення чистих активів підприємства до зареєстрованого капіталу (1,95), коефіцієнт Бівера (-0,04) та поточної ліквідності (1,06), на низькому рівні знаходились значення показника оборотності активів підприємства (0,92) та оборотності основних засобів (1,02). Від’ємні значення коефіцієнта рентабельності реалізованої продукції (-0,09), чистої рентабельності продаж (-0,13) та інтегрального показника зовнішнього середовища (-0,53) свідчать про неефективність діяльності підприємств та несприятливий вплив зовнішнього середовища, що виражається в відсутності можливості мобілізації фінансових ресурсів підприємства за рахунок зовнішніх джерел, а від’ємне значення коефіцієнта Бівера свідчить про відсутність

можливості мобілізації фінансових ресурсів із внутрішніх джерел. Зазначені факти свідчать про низький рівень достатності фінансових ресурсів для забезпечення платоспроможності підприємства, відсутність можливості мобілізації фінансових ресурсів та низьку ефективність розподілу й використання фінансових ресурсів, що призводить до низького рівня фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі.

Найнижчий фінансовий потенціал відновлення платоспроможності мають підприємства ВАТ «Костянтинівський металургійний завод», ВАТ «Макіївський металургійний комбінат» та ПАТ «Євраз - Дніпропетровський металургійний завод ім. Петровського», які мають надкритичний рівень неплатоспроможності, що підтверджується порушенням провадження у справі про банкрутство; ВАТ «Краматорський металургійний завод ім. Куйбишева» та ВАТ «Завод металоконструкцій» - підприємства, проти яких відкрито ліквідаційну процедуру; ПрАТ «Металопром», загальними зборами акціонерів якого прийнято рішення про припинення функціонування підприємства шляхом перетворення у товариство з обмеженою відповідальністю у зв'язку із необхідністю оптимізації витрат та спрощення процедури управління діяльністю підприємства, а також підприємства ПрАТ «Завод «Металоприлад», ПАТ «Харківський завод металевих конструкцій», ПАТ «Дніпровський меткомбінат», ПАТ «Авдіївський завод металевих конструкцій», ПАТ «Комінмет», ПАТ «Алчевський металургійний комбінат», ПАТ «Луганський трубний завод» та ПАТ «Дніпропетровський трубний завод», які не перебувають в процесі банкрутства, ліквідації чи реорганізації, проте мають критичну неплатоспроможність, що свідчить про існування значної ймовірності їх банкрутства в результаті недостатності фінансових ресурсів для відновлення платоспроможності.

Отже, в результаті дослідження визначено набір показників та на їх основі здійснено оцінку фінансового потенціалу відновлення платоспроможності підприємств металургійної галузі. Отримані результати

дають змогу проведення превентивної діагностики фінансової неплатоспроможності підприємств галузі шляхом моніторингу загроз, породжених недостатністю фінансового потенціалу для підтримання та відновлення платоспроможності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Агентство розвитку інфраструктури фондового ринку України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://smida.gov.ua>.
2. Бритченко І. Управління потенціалом підприємства / І. Бритченко. – Донецьк : ДонГУЕТ, 2005. – 122 с.
3. Ільїна К. Фінансовий потенціал інноваційного розвитку підприємства / К. Ільїна // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – №19. – С. 256-261.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України №14 від 19 січня 2006 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ME06025.html.
5. Сердюк-Копчекчі Ю. Механізм управління фінансовим потенціалом промислових підприємств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук / Ю. Сердюк-Копчекчі. – Донецьк : Донецький національний університет, 2008. – 20 с.
6. Фомин П. Практический инструментарий организации управления промышленным предприятием : монография / П. Фомин, М. Старовойтов. – М. : Высшая школа, 2008. – 382 с.

*Світлана Пухир, к.е.н., доцент
доцент кафедри економічної теорії,
Львівський інститут банківської справи Університету банківської справи
Національного банку України, м. Львів*

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМИ ФІНАНСОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

У Законі України “Про засади державної регіональної політики”, який прийнято Верховною Радою України 5 лютого 2015 року, серед механізмів фінансування державної регіональної політики, у статті 20 визначено фінансові ресурси міжнародних інституцій [1]. Це актуалізує необхідність дослідження кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій як механізм фінансування регіонального розвитку.

Для реалізації регіональної політики в ЄС витрачається третина всього зведеного бюджету – 308 млрд. євро протягом 2007 – 2013 років, з них 81,5 відсотка спрямовується на здійснення заходів щодо зменшення територіальних

диспропорцій, близько 16 відсотків – на підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів та 2,5 відсотка – на європейське територіальне співробітництво [2]. В Україні, як зазначається в Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року, дуже обмежені бюджетні ресурси для здійснення ефективних заходів у рамках такого підходу. Разом з цим, з метою збільшення фінансових можливостей у стратегічному документі наголошується на підвищенні ефективності мобілізації кредитних ресурсів міжнародних фінансових організацій (МФО). Адже, за роки незалежності склались певні напрями співробітництва з МФО, зокрема, з Міжнародним банком реконструкції та розвитку (МБРР), Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейським інвестиційним банком (ЄІБ), яке характеризується системним залученням обсягів фінансових ресурсів на реалізацію проектів у державному секторі, у тому числі проектів-мультиплікаторів, які напряму або опосередковано впливають на регіональний розвиток, а саме: розвиток автомагістралей та реформи дорожнього сектору, підвищення енергоефективності, переоснащення магістральних газопроводів та розвиток міської інфраструктури.

У 2014 році загальний обсяг кредиту 12 інвестиційних програм (проектів) по лінії Міжнародного банку реконструкції та розвитку склав 2,48 млрд.дол.США, при цьому обсяг залучених позик відповідно до Державного бюджету на цей рік встановлено в сумі 2,35 млрд.грн, по лінії Європейського банку розвитку і реконструкції – 2,04 млрд.грн та Європейського інвестиційного банку – 1,7 млрд.грн [3]. Важливо зазначити, що при залученні кредитних ресурсів, кошти акумулюються на найважливіших проектах, які реально впливають на розвиток регіонів.

Згідно із Законом України “Про державний бюджет України на 2015 рік” [4, додаток 9], фінансування інвестиційних проектів, яке здійснюється за рахунок кредитів зазначених міжнародних фінансових організацій залучених державою до спеціального фонду Державного бюджету визначено загальним обсягом понад 14 млрд. грн.

В 2015 році з загального обсягу 4,6 млрд.грн фінансових ресурсів, що спрямовуються МБРР на реалізацію інвестиційних програм (проектів) найбільша частка – 83,7 % припадає на програми, які насамперед, спрямовані на розв’язання регіональних проблем: “Розвиток автомагістралей та реформа дорожнього сектору” – 2 046,6 млн.грн, “Підвищення надійності постачання електроенергії в Україні”- 676,0 млн.грн, “Розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого теплопостачання України, розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкція та розвиток системи комунального водного господарства м. Чернівці” – 1127,1 млн.грн.

При цьому, співробітництво МБРР з Україною ґрунтується на ключових напрямках підвищення якості надання державних послуг та системи державних фінансів, а також бізнес-клімату. Важливим напрямом в співробітництві є підтримка банком кредитування ефективних, самоокупних інвестиційних проектів.

Фінансування шести інвестиційних проектів на загальну суму понад 4,7 млрд.грн. передбачено у 2015 році у рамках співпраці України з ЄБРР. Це проекти: ”Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг на під’їздах до м. Києва (пан’європейські коридори)” (1693,4 млн.грн), “Завершення будівництва метрополітену в м. Дніпропетровську” (400,0 млн.грн), “Будівництво високовольтної повітряної лінії 750 кВт Рівненська АЕС – Київська” (1008,85 млн.грн), “Реабілітація гідроелектростанцій”, “Будівництво повітряної лінії 750 кВт Запорізька АЕС – Каховська” (1100,95 млн.грн), “Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу Уренгой – Помари – Ужгород” (13,6 млн.грн).

Слід зазначити, що протягом останніх років спостерігається позитивна динаміка співробітництва України з ЄІБ. З метою концентрації ресурсів серед інвестиційних проектів, кошти на які спрямовуються ЄІБ, визначені проекти, які фінансуються водночас з кредитних ресурсів МБРР та ЄБРР. Загалом сума кредиту ЄІБ на 2015 рік передбачена в обсязі 4,46 млрд.грн [4].

Отже, співробітництво з МФО набуває статусу стратегічного партнерства, розбудова якого сприятиме активізації економічного розвитку та диверсифікації ризиків нестабільного середовища [5, с. 58].

Проте, кількісні показники співпраці України з МФО нижчі від реальних можливостей, на що впливають як сучасні тенденції європейської економіки, прогнозів провідних міжнародних організацій щодо фінансового розвитку країн ЄС, які наголошують на збереженні істотних ризиків для фінансової стабільності так і нестабільна економічна та політична ситуація в Україні. Зокрема, поглиблення падіння економіки України, значне зниження обсягів ВВП в 2015 – 2017 роках, що передбачено в економічних прогнозах уряду, зростання інфляційних процесів, скорочення обсягів інвестицій в економіку країни.

Зниження ризиків у процесі забезпечення доступу до міжнародних кредитів є складним завданням, адже необхідно забезпечити баланс між нормативним регулюванням і політичною складовою, особливо в питаннях зниження системних ризиків, а також розширення доступу, передусім для довгострокових інвестицій на регіональний розвиток.

Автор підтримує позицію науковців, що для України важливо завчасно враховувати тенденції європейської економіки та зосередити увагу на внутрішніх резервах зростання – насамперед внутрішньому ринку й національному виробництві, для розбудови яких варто завчасно передбачити фінансові механізми їх стимулювання [6, с. 9].

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регіональної політики Закон України (реєстр. № 0908 від 5.02.2015 р.) [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/156-19>
2. Державна стратегія регіонального розвитку на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 6.08.2014 р. за № 385 [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%DO%BF>
3. Про Державний бюджет України на 2014 рік: Закон України від 16.01.2014 за № 719 – VII. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon2.gov.ua/laws/show/719-18>
4. Про Державний бюджет України на 2015 рік: Закон України від 28.12.2014 за № 80 – VIII. [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
5. Базиліук Я.Б. Пріоритетні напрями підвищення результативності співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями /Я.Б.Базиліук// Фінанси України.- 2014.- № 1.- С. 54 – 66.

6. Власюк О.С. Стан та проблеми співробітництва України з міжнародними фінансовими організаціями /О.С.Власюк, Я.Б.Базилюк, С.В.Давиденко, Д.Ю.Венковський// Фінанси України.- 2013.- № 11.- С. 7 – 22.

*Наталія Райтер, к.е.н, доцент
доцент кафедри статистики та аналізу
Львівський національний аграрний університет, м. Львів*

МАТРИЧНИЙ БАЛАНС ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Світовий досвід свідчить, що ефективний розвиток суб'єктів господарювання в різних галузях економіки не може здійснюватись без залучення й ефективного використання фінансових ресурсів. Фінансова стійкість відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами та ефективно використовуючи фінансові ресурси, здатне забезпечити безперебійний процес виробництва та реалізації продукції, а також вкладати кошти в подальше розширене відтворення [1, с.221].

Фінансова стійкість та фінансова стабільність є одними із найважливіших якісних характеристик діяльності підприємства в нинішніх умовах та на перспективу. Особливо важливого значення набула оцінка фінансової стійкості підприємства в умовах запровадження ринкових відносин та інтеграції України до світового економічного простору.

По своїй економічній суті фінансова стійкість підприємства це співвідношення між його власними та позиченими коштами, а управління фінансовою стійкістю передбачає, в першу чергу, оптимізацію структури капіталу. Відмітимо, що в зарубіжній економічній літературі переважає думка, що залучені ресурси є дешевшими і тому вигіднішими, в порівнянні з власними. У вітчизняній же практиці, у зв'язку із високими відсотковими кредитними ставками, нестабільністю банківської системи, навпаки власні кошти вважаються дешевшими за залучені. Окрім того, невругельованість господарських спорів та корупція в судовій системі, значно збільшують ризики

використання залучених коштів. Таким чином, найбільш поширеною і економічно обґрунтованою є стратегія диверсифікації джерел фінансування, що підвищує гнучкість підприємства у мінливому економічному середовищі, оскільки стовідсотковий позиковий капітал і виключно власне фінансування є неоптимальними стратегіями управління. Така стратегія передбачає необхідність розрахунку такої структури капіталу, при якій середньозважена вартість капіталу та величина фінансового левериджу будуть найоптимальнішими. [2]

Важливим інструментом формування оптимальної структури капіталу підприємства є матричний баланс, який по своїй суті є представленням агрегованого балансу підприємства у вигляді матриці, розмір якої повинен повністю відповідати кількості статей активу і пасиву агрегованого балансу. В рядках матричного балансу подаються статті активу (майно), а у графах – статті пасиву (джерела коштів).

Матричний баланс дає можливість виявити взаємозв'язок між статтями активу та пасиву балансу, а також визначити джерела формування окремих видів майна підприємства.

Процес формування матричного балансу відбувається у декілька етапів.

На першому етапі визначаються із розміром матриці. Мінімальний розмір матричного балансу 2x2, тобто поділ активів на необоротні та оборотні, а пасивів – на власні та залучені. Максимальний розмір матриці – це матриця в якій подані всі статті активу та пасиву балансу. Найоптимальніший розмір матричного балансу – це матриця побудовано на основі агрегованого балансу, де більш деталізовано оборотні активи, власний капітал та короткостроковий позичений капітал.

На другому етапі відбувається заповнення підсумкових рядків та граф матричного балансу, відповідно до інформації, яка міститься в формі №1 «Баланс або Звіт про фінансовий стан». При заповненні периметра матриці слід пам'ятати, що III розділ активу балансу «Необоротні активи, утримувані для продажу та групи вибуття» можна віднести до необоротних активів, а не

виділяти окремо. В складі II та III розділу пасиву окремо виділяємо довгострокові та короткострокові забезпечення, оскільки дані джерела фінансування мають конкретне призначення.

Найважливішим та найважчим етапом формування матричного балансу є третій етап, на якому, послідовно починаючи з першого рядка активу балансу здійснюють вибір джерел формування коштів, якими володіє, розпоряджається та використовує у господарській діяльності підприємство. Джерела формування коштів вибирають у послідовності їх у агрегованому балансі, в межах залишку коштів. Використання кожного наступного джерела свідчить про певне зниження якості забезпечення коштами.

На четвертому етапі відбувається перевірка всіх балансових підсумків по вертикалі та горизонталі матриці.

Для ефективного управління фінансової стійкістю підприємств складають чотири матричні баланси:

- ◆ матричний баланс підприємства на початок аналізованого періоду;
- ◆ матричний баланс підприємства на кінець аналізованого періоду;
- ◆ порівняльний матричний баланс підприємства;
- ◆ баланс грошових потоків.[3]

Відмітимо, що перші два баланси мають статичний характер, а два останні – динамічний, і показують зміну структури капіталу, та зміни в джерелах формування окремих видів майна підприємства.

Якщо, в структурі капіталу підприємства переважає власний капітал, за його рахунок фінансуються необоротні активи, запаси і частина дебіторської заборгованості, то такий підхід до формування активів називають консервативним. При тому, консервативний підхід передбачає, що за певних сприятливих обставин частина запасів підприємства та інших оборотних активів можуть фінансуватися за рахунок довгострокових зобов'язань. Така модель фінансування активів забезпечує високий рівень фінансової стабільності компанії у процесі його розвитку.

Якщо, у структурі капіталу власний та позичений капітал займають приблизно однакові частки, при тому, для покриття запасів підприємству або вистачає власного капіталу або залучається довгостроково залучений капітал, в той час як за рахунок короткострокового позиченого капіталу фінансується весь обсяг змінної частини оборотних активів, то такий підхід до формування структури капіталу називають компромісним. Відмітимо, що така модель фінансування активів забезпечує прийнятний рівень фінансової стабільності суб'єктів господарювання.

В ситуації, коли в структурі капіталу підприємства переважає залучений капітал, при тому, власного капіталу та довгострокових зобов'язань вистарчає лише для покриття необоротних активів, тоді як всі оборотні активи фінансуються за рахунок короткостроково позиченого капіталу (за принципом: поточні активи мають відповідати поточним зобов'язанням), то такий підхід до формування структури капіталу називають агресивним. Така модель фінансування активів створює серйозні проблеми в забезпеченні платоспроможності й фінансової стабільності підприємства, хоча дає змогу здійснювати операційну діяльність із мінімальною потребою у власному капіталі.

Таким чином, за результатами складання матричного балансу можна виявити, який підхід (консервативний, компромісний чи агресивний) до формування структури капіталу використовує підприємство, та розробити заходи щодо подальшого управління фінансовою стійкістю.

Список використаних джерел:

1. Лахтіонова Л. А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання: монографія / Л. А. Лахтіонова. – К. : КНЕУ, 2001. – 387 с.
2. Ткаченко І.П. Оцінка фінансової стійкості підприємства та напрями її забезпечення [Електронний ресурс] / І.П. Ткаченко, І. А. Чувачалова, О. А. Чувачалов // Ефективна економіка. – 2012. - №3 – Режим доступу: [http:// www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=988](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=988)
3. Юрчишена Л. В. Застосування матричного підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства / Л. В. Юрчишена, Н. В. Цимбал // Інноваційна економіка. – 2013. - №10 [48]. – С.147-151.

РОЗВИТОК ПІДХОДІВ ДО РОЗРОБКИ СТРАТЕГІЧНИХ ФІНАНСОВИХ РІШЕНЬ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасні економічні реалії характеризуються високою динамічністю та ворожістю, загостренням конкурентної боротьби. Ситуація ускладнюється частими фінансовими та економічними кризами, які дезорієнтують підприємства практично у всіх галузях та практично унеможливають прогнозування та передбачення змін зовнішнього середовища, поведінки споживачів та контрагентів. В таких умовах підвищують вимоги до системи стратегічного управління підприємством. Успішні стратегії сьогодення характеризуються високим ступенем адаптації та гнучкості. Особливе місце тут займають фінансові питання, які власне, і виконують забезпечувальну функцію такої адаптації.

Сьогодні питання розробки та прийняття фінансових рішень займають важливе місце в теорії фінансового менеджменту, зокрема тих, які забезпечують довгостроковий розвиток підприємства. В той же час, методичне забезпечення таких рішень розвинено недостатньо. Категорія «ефективності рішення» підлягає повній формалізації лише у тому випадку, коли мова йде про оперативне управління (відсутність часу або малий проміжок між прийняттям рішення та його наслідками). Однак, у разі 3-5- річного горизонту планування, особливо коли стратегії постійно переглядаються та коректуються, ефективність рішення виміряти дуже складно.

З метою подолання подібних бар'єрів управління в науковій літературі із стратегічного фінансового управління можна зустріти наступні поняття: фінансова політика, фінансова стратегія, фінансові цілі. При чому фінансова політика та фінансова стратегія є взаємообумовлюючими поняттями, а інколи навіть синонімами.

Система стратегічного фінансового управління підприємством ґрунтується на двох основних блоках питань: питання інвестування та питання фінансування. Іншими словами: як витрати кошти та як їх знайти? При чому обидва типи питань вирішуються за умови їх відповідності критерію максимізації акціонерної вартості підприємства (shareholder value). Питання інвестування вирішуються через придбання активів, які забезпечують збільшення доходів та прибутків. Тобто, що необхідно купити, щоб збільшити вартість та цінність компанії? Питання фінансування спрямовані на необхідність оплати поточних рахунків та зобов'язань [3].

Складність у прийнятті обох типів рішень полягає у важливості дотримання балансу між короткостроковими та довгостроковими рішеннями (у разі інвестування), а також власними та залученими коштами (у випадку із питаннями фінансування). Таким чином проблема структури капіталу та фінансової стійкості набуває найбільшого значення в стратегічному фінансовому управлінні.

Сьогодні інструментарій розробки фінансової стратегії та прийнятті фінансових рішень ґрунтується на забезпечувальному їх характері, а тому відповідає загальним стратегіям бізнесу [1, 2]. Так, якщо підприємство обрало стратегію прискореного зростання, то її фінансова підтримка полягає у розширенні потенціалу формування фінансових ресурсів. Стратегії обмеженого зростання відповідають завдання ефективного розподілу та використання фінансових ресурсів. У свою чергу стратегія скорочення вимагає забезпечення прийнятного рівня фінансової безпеки. Такий підхід є достатньо обґрунтованим, зокрема для добре передбаченої галузі. Однак у більшості випадків питання фінансово-економічної безпеки є однаково актуальними для усіх стратегій, оскільки забезпечують адаптивне фінансове управління.

Автор роботи [4] наголошує на необхідності підпорядкування фінансової стратегії та рішень стадії життєвого циклу підприємства та його продуктів. На початковій стадії розробки продукту та входження на ринок перед підприємством постають значні інвестиційні ризики, пов'язані із високими

витратами на продукт, ціноутворенням, маркетинговими дослідження ринкового попиту. Питання фінансування вирішуються за умови підтримки платоспроможності, уникнення великих боргів, фінансових криз та банкрутства. Питання інвестицій залишаються обмеженими, дивіденди не виплачуються з метою поповнення власного капіталу, прибуток після сплати усіх податків максимально зберігається а накопичується.

На другій стадії, зростання, спостерігається розширення продажів, збільшення частки ринку, стабільна грошові потоки та прибуток від реалізації. Однак, фінансування розвитку, розширення потужностей та ринкова частка капітальних витрат досі потребують більше ресурсів. Операційні ризики досі залишаються високими. Фінансування стратегії розширення вимагає нарощування активів. З цією метою підприємство залучає зовнішні можливості (довгострокові кредити та позики, що йдуть виключно на капітальні інвестиції та розвиток). Таким чином досягається ефект фінансового левериджу. Підприємство може помірно нарощувати маркетингові інвестиції з метою втримання та розширення ринкової частки, а також значну уваги приділити організаційним знанням, розвитку компетентності персонал. Що стосується розподілу прибутків, то тут підприємство проводить зважену дивідендну політику (невеликий розмір).

Третя стадія стабільності характеризується надлишковим грошовим потоком, розподіл ресурсів та частка ринку є відносно стабільними. Підвищується частка інтелектуальної складової вартості підприємства. На цій стадії реалізуються інноваційні стратегії, а також стратегії диверсифікації. Завдання фінансового управління полягає у забезпеченні стійкої прибутковості через підвищення ефективності капітальних операцій, оптимізацію витрат, використання досягнутих успіхів в інших продуктах та послугах. Фінансування діяльності відбувається через процеси поглинання, приєднання для ідентифікації нових точок прибутку та збільшення масштабів діяльності.

Стадія спаду вимагає стратегічної переорієнтації підприємства, реінжиніринг бізнес-процесів, нових заходів розробки продуктів, переходу на

нову систем управління якістю.

Таким чином, на рис. 1 представлено основні підходи до розробки стратегічний фінансових рішень. Успіх фінансового управління сучасними підприємствами залежить від здатностей системи менеджменту враховувати одночасно усі ці підходи.

Рис. 1. Основні підходи до розробки стратегічний фінансових рішень

Таким чином, ефективне фінансове управління представляє собою складний процес, що зосереджується на досягненні балансу між вирішенням оперативним та стратегічних завдань, передбачає прийняття рішень фінансування та інвестування, які відповідають стадії життєвого циклу продуктів та підприємства, та забезпечують реалізацію загальної корпоративної стратегії бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О. Фінансова стратегія підприємства : Монографія / Бланк І. О., Ситник Г. В., Корольова-Казанська О. В., Ганечко І. Г. – К. : Київський національний торговельно-економічний університет, 2009. – 147 с.
2. Гениберг Т. В. Сущность и методические основы разработки финансовой стратегии фирмы / Гениберг Т. В., Иванова Н. А., Полякова О. В. // Научные записки НГУЭУ. – 2009. – № 9. – С. 68–88.
3. Тимофеева Е. С. Анализ моделей формирования финансовой стратегии как фактора экономического поведения фирмы / Е. С. Тимофеева // Ярославский педагогический вестник. – 2012. – № 3. – Том I (Гуманитарные науки). – С. 92 – 96.
4. Xuewen L. Analysis on Enterprise Financial Stratagem in Different Lifecycles / L. Xuewen // Journal of accounting [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.seiofbluemountain.com/upload/product/201004/2010jshchx12a1.pdf>

*Наталія Сабліна, к.е.н, доцент
доцент кафедри фінансів
Ірина Каращук, студентка
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
м. Харків*

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Трансформаційні процеси економіки України роблять особливо актуальною проблему достатності та раціонального використання фінансових ресурсів. Необхідність дослідження процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємств обумовлена, насамперед, основними принципами, пов'язаними з проблемами забезпечення ефективної діяльності та досягнення динамічної рівноваги із зовнішнім середовищем, пошуком шляхів виживання підприємств за умов розвитку ринку та інтеграційних процесів, нових факторів їх успіху в конкурентному середовищі [3]. Функціонування підприємств, як складової національної економіки є неможливим без ефективного управління фінансовими ресурсами.

Дослідженню ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств присвячена значна кількість праць як вітчизняних, так і закордонних економістів-науковців. Найбільш широке коло аспектів цієї проблеми висвітлено в працях таких українських вчених як: З.В. Гуцалюк, О.І. Даций, М.Я. Дем'яненко, Я.Д. Крупка, Б.М. Литвин, Є.В. Мних, М.Й. Малік, В.С. Рудніцький, П.Т. Саблук, М.В. Ушакова та інші, а а також таких зарубіжних вчених як: Д.А.Аллахвердяна, І.А.Аветисяна, Г.В.Базарової, А.М.Бірманна, Є.О.Вознесенського, В.С.Павлова, В.Г.Панскова, В.К.Сенчагова та інші. Незважаючи на значні досягнення у сфері дослідження проблем, пов'язаних із удосконаленням системи управління фінансовими ресурсами, питання оцінки ефективності управління фінансовими ресурсами підприємств потребують подальшого дослідження.

Забезпечення ефективного функціонування підприємства потребує економічно грамотного управління їхньою діяльністю, яке багато в чому

визначається умінням її аналізувати. Постійний та своєчасний аналіз є запорукою ефективного управління фінансовою стійкістю, платоспроможністю та фінансовою діяльністю підприємств узагалі. За допомогою аналізу вивчаються тенденції розвитку, глибоко і системно досліджують фактори зміни результатів діяльності, обґрунтовують плани та управлінські рішення, здійснюється контроль за виконанням їх, виявляються резерви підвищення діяльності підприємства, виробляють економічну стратегію його розвитку.

Для оцінки ефективності використання фінансових ресурсів підприємств олійно-жирової промисловості, для більш повного їх порівняння необхідне застосування методів кластерного аналізу. Використання методу кластерного аналізу в процесі управління фінансовою діяльністю підприємства є ефективним аналітичним інструментом та індикатором появи кризових явищ на підприємстві. Перевага кластерного аналізу в тому, що він дозволяє проводити розбиття об'єктів не тільки по одному параметру, а й по цілому набору ознак. Крім того, кластерний аналіз, на відміну від більшості математико-статистичних методів, не обмежує вид об'єктів, що класифікуються, та дозволяє розглядати множину вихідних даних будь-якої природи, достатньо великий обсяг інформації та різко скорочувати великі масиви економічної інформації, робити їх компактними та наглядними [1].

Метою кластерного аналізу в даному дослідженні є утворення груп підприємств олійно-жирової промисловості, схожих між собою за системою управління фінансовими ресурсами. В якості групувальних ознак були відібрані показники: коефіцієнт фінансової стійкості (Кфс), коефіцієнт автономії (Ка), рентабельність діяльності підприємства (Рд).

У даній роботі кластерний аналіз використовувався для групування дванадцяти підприємств олійно-жирової промисловості України за показниками ефективності управління фінансовими ресурсами. Доцільність використання саме цих показників зумовлена тим, що вони дають змогу найбільш точно та детально оцінити рівень фінансових ресурсів підприємства та фінансову незалежність підприємства від зовнішніх джерел фінансування

його діяльності та відповідністю показників критерію Фішера. Вихідні дані для кластерного аналізу представлені у табл. 1.

Таблиця 1

Вихідні дані для кластерного аналізу

Підприємство	Показник		
	Кфс	Ка	Рд
ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат»	0,77	0,66	0,00
ПрАТ "Хімпроект"	0,19	0,19	0,03
ПАТ "Полтавський олійно-екстракційний завод - КернелГруп"	0,98	0,58	0,01
ПАТ "Мелітопольський олійно-екстракційний завод"	0,68	0,20	0,01
ПАТ "Вінницький олійно-жировий комбінат"	0,69	0,40	0,01
ПрАТ "Юніол"	-1,09	-1,09	-1,01
ПАТ "Кіровоградолія"	0,99	0,90	0,00
ПАТ "Одеський олійно-жировий комбінат"	0,39	-0,49	-2,01
ПАТ "Запорізький оліяжир комбінат"	0,32	0,31	-0,04
ПАТ "Іллічівський олійно-жировий комбінат"	0,54	-0,06	-1,86
ПАТ "Пологівський олійно-екстракційний завод"	0,38	0,33	0,03
ПрАТ "Вовчанський олійно-екстракційний завод"	0,88	0,87	-0,01

Для кластеризації підприємств використано ієрархічний метод, сутність якого полягає в послідовності дій щодо формування кластерів різного рангу, підпорядкованих між собою за чітко встановленою ієрархією. Ієрархічні процедури здійснюються шляхом агломеративних дій і передбачають послідовне об'єднання подібних об'єктів з утворенням матриці подібності об'єктів, побудова дендограми, яка відображає послідовне об'єднання об'єктів у кластери, формування із досліджуваної сукупності окремих кластерів на першому початковому етапі аналізу та об'єднання всіх об'єктів в одну велику групу на завершальному етапі [2].

Дендрограму кластерів підприємств олійно-жирової промисловості України за показниками ефективності управління фінансовими ресурсами надано на рис. 1. На представленій дендрограмі простежується можливість групування машинобудівних підприємств, обраних для дослідження, на три кластери (групи).

Таким чином, за допомогою кластерного аналізу ми отримали 3 групи підприємств, які відрізняються за показниками управління фінансовими ресурсами підприємства. До першого кластер увійшли підприємства з високим

рівнем фінансової стійкості, високим коефіцієнтом автономії та високим рівнем рентабельності активів (ПАТ "Іллічівський олійно-жировий комбінат", ПАТ "Одеський олійно-жировий комбінат"), другий кластер утворюють підприємства з середнім рівнем фінансової стійкості, середнім коефіцієнтом автономії та низьким рівнем рентабельності активів (ПрАТ "Юніол"), а третій кластер утворюють підприємства з низьким рівнем фінансової стійкості, низьким коефіцієнтом автономії та середнім рівнем рентабельності активів (ПрАТ "Хімпроект", ПАТ "Полтавський олійно-екстракційний завод - Кернел Груп", ПАТ "Мелітопольський олійно-екстракційний завод", ПрАТ «Вовчанський олійно-екстракційний завод», ПАТ "Пологівський олійно-екстракційний завод", ПАТ "Вінницький олійно-жировий комбінат", ПАТ «Чернівецький олійно-жировий комбінат», ПАТ "Запорізький оліяжиркомбінат", ПАТ "Кіровоградолія").

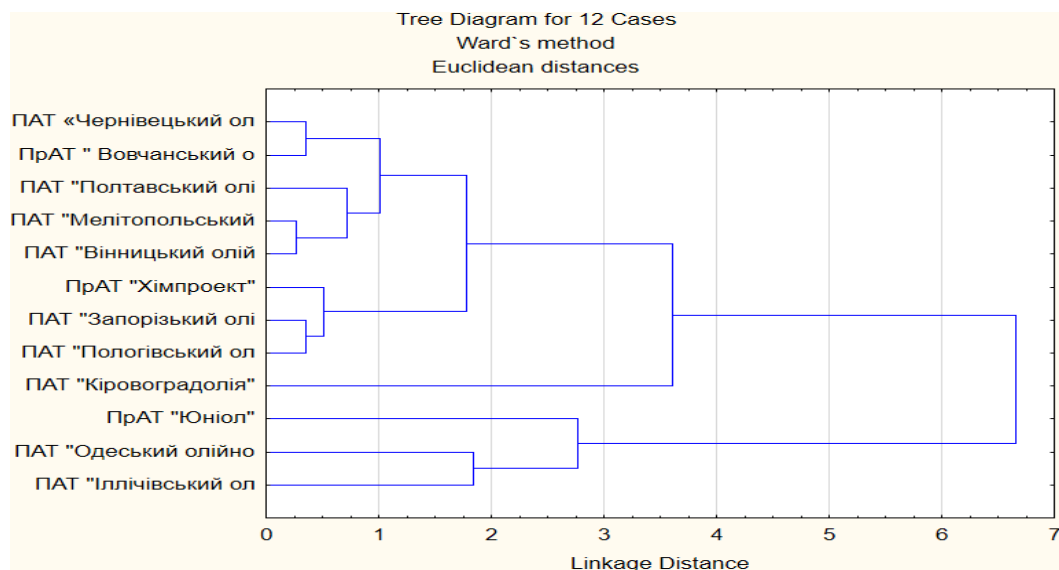

Рис. 1. Результати кластерного аналізу підприємств

Отже, проведений кластерний аналіз дав змогу виявити основних лідерів та аутсайдерів серед підприємств олійно-жирової промисловості України, сприяв спрощенню проведення заходів щодо аналізу та діагностування стану підприємств-конкурентів. У даному випадку кластерний аналіз виконує роль індикатора. Тобто перехід підприємства з кластера підприємств-лідерів до менш стабільного кластера сигналізує керівництво про занепад фінансової діяльності або загрози появи кризових явищ.

Список використаних джерел:

1. Коваленко А. В. Кластерный анализ финансово-экономического состояния предприятий строительной отрасли / А. В. Коваленко, М. Х. Уртенев, Л. Н. Заикина // Научный журнал КубГАУ. – 2010. – № 60(06).
2. Попова Л. М. Методичний підхід до оцінки розподілу пріоритетів сфер діяльності з метою ефективного проведення диверсифікації діяльності підприємства [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/SocGum/Aprer/2009_51/36.pdf.
3. Ушакова М.В. Управління фінансовими ресурсами підприємств / М.В. Ушакова [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://visnyk-onu.od.ua/journal/2013_18_4_3/38.pdf

Любов Савчин

асистент кафедри фінансів

ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу»

м. Івано-Франківськ

ФІНАНСОВИЙ ЛІЗИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ НАФТОГАЗОВИДОБУВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Фінансовий лізинг є одним з найбільш ефективних фінансових інструментів, які дають змогу підприємствам оновлювати свої основні виробничі засоби, знижувати податкові та оперативні витрати і підвищувати конкурентоспроможність своєї продукції в умовах недостатності обігових коштів, що є особливо актуальним у нинішній ситуації фінансової кризи. Фінансовий лізинг - це сукупність економічних і правових відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією договору лізингу, в тому числі з придбанням предмета лізингу [1], і включає в себе три види організаційно-економічних відносин: орендні, інвестиційні та торговельні. Лізинг має велике значення особливо для нафтогазовидобувних підприємств, які на даний момент часу не мають фінансової можливості здійснювати інвестиції у необхідне обладнання. Застосування лізингу як механізму забезпечення інвестиційних процесів в економіці і, зокрема, в нафтовій галузі є дуже перспективним напрямком.

Знос основних засобів у нафтогазодобувній промисловості на сьогоднішній день перевищує 50%, знос трубопроводів становить близько 65%, знос обладнання нафтопереробної галузі на сьогоднішній день складає більше 50% [3]. Тому очевидно є необхідність заміни застарілого обладнання, будівництва нових і реконструкції діючих магістральних нафтопроводів.

Сьогодні нафтогазовидобувній галузі потрібні величезні кошти на розвідку, облаштування та розробку нових родовищ, введення в експлуатацію нових свердловин. Необхідне вдосконалення існуючих виробничих процесів, підвищення їх потужностей; підвищення рівня автоматизації та механізації виробництва; створення автоматизованих систем управління технологічними процесами; вдосконалення методів виробництва; поліпшення технічних і економічних характеристик. Необхідно на всіх стадіях виробничого процесу: геологорозвідки, видобутку, переробки сировини, транспортування кінцевого продукту до споживачів здійснювати необхідні перетворення шляхом впровадження нової техніки і технології. Все це створює найширші можливості та перспективи для використання лізингових технологій фінансування у нафтогазовій галузі.

Слід зазначити, що широке впровадження фінансового лізингу може сприяти потужному розвитку вітчизняної нафтогазової промисловості. Передача дороговартісного обладнання лізингоодержувачу на умовах фінансового лізингу пов'язана із забезпеченням лізингоодержувача повернення коштів лізингодавцю, які той витратив на її придбання і кредитування під її придбання. Лізингоодержувач здійснює повернення коштів лізингодавцю з доходів, отриманих в результаті експлуатації придбаного у лізинг нафтогазового обладнання, наростаючим підсумком у вигляді періодичних виплат за схемою лізингових платежів протягом тривалого часу, визначеного в контракті лізингової угоди як термін (період) лізингу [4]. Таким чином, для банків та інших кредитних установ участь у фінансовому лізингу дорогої нафтогазової техніки та іншого промислового обладнання пов'язано з тривалим періодом роботи кредитних ресурсів. Це не дає швидких фінансових надходжень, але забезпечує стабільний дохід протягом тривалого періоду часу.

Усі компанії, що здійснюють лізинг нафтогазової техніки на території України, можна розділити на: лізингові компанії, створені в рамках корпорацій, створені банками та державні. Метою діяльності перших є розподіл коштів самої компанії з використанням податкових переваг. Лізинг в цьому випадку

може застосовуватися як інструмент розподілу довгострокових інвестицій (10 - 15 років) з використанням податкових переваг. Прямої залежності між потребою цих компаній в інвестиціях та використанням лізингової схеми немає, тому що залежно від ситуації можуть застосовуватися різні методи податкового планування.

Державні лізингові компанії створені при міністерствах і фінансуються з бюджету. У сучасних економічних умовах, коли нафтогазові підприємства через відсутність необхідних фінансових коштів не в змозі придбати необхідне обладнання і здійснювати розробку родовищ, транспортування сировини та її переробку, створення державних лізингових компаній сприятиме придбанню високоякісного дорогого устаткування, можливо під гарантії закордонних партнерів, і, отже, надасть розвитку нафтогазовій галузі в цілому. З іншого боку створення таких компаній буде ускладнено різними конкурсами, тендерами на участь і може утворити «перекіс» через використання бюджетних коштів.

Компанії, створені банками здаються нам найменш ефективними у сьогоdnішній ситуації, адже у таких компаніях за рахунок подовження ланцюга руху грошових коштів зростає вартість таких обладунк для лізингоотримувача.

Для розвитку фінансового лізингу промислового обладнання та нафтогазової галузі в цілому, на нашу думку, необхідно проведення наступних заходів:

- удосконалення правової бази. На сьогоdnішній день багато питань, що виникають при проведенні лізингових операцій (правові та податкові аспекти лізингової діяльності), до цих пір є неврегульованими. Вдосконалення правової та нормативної бази фінансового лізингу дозволить лізинговим компаніям розвиватися більш стрімкими темпами і акумулювати великі фінансові ресурси з метою їх подальшого інвестування у вітчизняну промисловість.

- покращення фінансування. На даний час лізинг нафтогазової техніки в Україні здійснюється за принципом коротких кредитів під достатньо високі відсотки. Існує необхідність у більш дешевому довгостроковому фінансуванні.

- удосконалення оподаткування. Для розвитку лізингу нафтогазової галузі необхідно створити сприятливе податкове середовище за рахунок надання різного роду податкових пільг і звільнень для всіх суб'єктів лізингу.

- розширення страхування. Усім вітчизняним і іноземним інвесторам, які вкладають грошові кошти в реалізацію лізингових проектів з нафтогазової технікою необхідно надати державні гарантії. Існує також необхідність більш надійного захисту прав та інтересів лізингодавця у разі неплатежів.

У всьому світі фінансовий лізинг визнається як один з ефективних і надійних методів інвестування коштів в основні засоби. Переваги лізингу порівняно з іншими формами інвестування в основний капітал підприємств полягають у наступному [5, с. 35]: інвестування у вигляді обладнання на відміну від грошового кредиту знижує ризик неповернення коштів, так як за лізингодавцем зберігається право власності на передане обладнання; лізинг не вимагає негайного початку платежів. Це дозволяє без різкого фінансового напруження оновлювати матеріально-технічну базу підприємства; умови договору лізингу більш гнучкі, ніж кредитні відносини. Вони дозволяють учасникам виробити зручну для них схему виплат, скласти гнучкий графік лізингових платежів відповідно до операційним циклом і потоком готівки у лізингоодержувача; договір лізингу часто містить в собі умови про технічну підтримку обладнання лізингодавцем; для лізингоодержувача зменшується ризик морального і фізичного зносу обладнання, оскільки обладнання не купується у власність, а береться в тимчасове користування; лізингове майно не обліковується на балансі у лізингоодержувача, воно не збільшує його активи і звільняє від сплати податку на це майно; лізингові платежі відносяться на витрати виробництва та обігу, і, отже, знижують оподатковуваний прибуток; для лізингодавця існують амортизаційні і податкові пільги, якими він може «поділитися» з лізингоодержувачем за допомогою зменшення розміру лізингових платежів.

Серед недоліків лізингу відзначимо наступні: лізингодавець має ризик неотримання лізингових платежів і морального старіння обладнання; для

лізингоодержувача вартість лізингу більша, ніж ціна покупки або банківського кредиту; лізингоодержувач у разі потреби банківської позики не може надати свої основні засоби в якості застави, оскільки він не є їх власником. Це знижує шанси лізингоодержувача до отримання такої позики на більш вигідних умовах.

Отже, фінансовий лізинг відіграє важливу роль в оновленні виробництва, активізації інвестиційної діяльності підприємств нафтогазового сектора, він стимулює ефективне використання основних засобів. Завдяки використанню фінансового лізингу, нафтовидобувні компанії мають змогу зберегти свої кошти, а потім направити їх на капіталізацію, на здійснення соціально-економічних та інших важливих завдань.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансовий лізинг» (із змінами згідно ЗУ N 394-XIV (394-14) від 14.01.99, ВВР, 1999, N 9-10, ст.67; в редакції ЗУ N 1381-IV (1381-15) від 11.12.2003, ВВР, 2004, N 15, ст.231). – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>
2. Башкатова С.В. Лізингове фінансування інноваційної діяльності в Україні. / С.В. Башкакова// Вісник Хмельницького національного університету. – 2007. – № 6. – С. 67-71.
3. Зайцев В. Ю. Роль лизинга в техническом перевооружении нефтегазовых предприятий [Текст] / В. Ю. Зайцев, Ю. И. Федчишин // Молодой ученый. — 2012. — №9. — С. 111-113.
4. Подік А.В. Використання лізингу як фінансового інструменту інвестування розвитку економіки. / А.В. Подік // Інвестиції: практика та досвід. – 2008. – № 9. – С. 5-8.
5. Шевчук Д.А. Корпоративные финансы. /Д.А. Шевчук. - М.: ГроссМедиа, РОСБУХ, 2008. – 224 с.

*Віталій Сержанов, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів і банківської справи
декан економічного факультету
ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет», м. Ужгород*

БОРГОВА БЕЗПЕКА КРАЇНИ, ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Однією з основних тенденцій сучасного світу є наростання глобалізаційних процесів і в першу чергу у сфері фінансових взаємовідносин. Фінансова глобалізація – як явище, що охопило світ протягом останніх десятиліть несе в собі як можливості для світової та національних економік так і загрози для економік країн, що розвиваються, або які є реципієнтами фінансових ресурсів, що отримуються шляхом отримання коштів в борг. Головну небезпеку для зростання боргової залежності країни несе зовнішня

заборгованість, що виникає перед іноземними урядами, міжнародними фінансово-кредитними інституціями, іноземними банками та компаніями, іноземними інвесторами.

В останні роки проблема зовнішньої заборгованості особливо гостро постала перед Україною. Можливість обслуговування державного зовнішнього боргу – одна з головних умов економічної стабільності та можливого економічного розвитку у майбутньому. Сьогодні від того яким чином буде вирішена боргова проблема України залежить бюджетна дієздатність, стан золото-валютних резервів, стабільність національної валюти, рівень відсоткових ставок, інвестиційний клімат, характер поведінки всіх сегментів фінансового ринку і стан фінансової системи країни загалом.

Зауважимо, що на превеликий жаль протягом майже всіх років незалежності України спостерігається відсутність загальної державної політики залучення і використання зовнішніх фінансових ресурсів, що веде до зростання зовнішньої заборгованості і стає потужною перепорою на шляху розвитку фінансової системи і економіки країни загалом. Більше того, України дійшла ситуації, коли борги залучаються з метою погашення строї заборгованості – тобто основна частина боргу використовується для рефінансування існуючого боргу, замість того, щоб вкладати кошти у ефективні інвестиційні проекти, що приносили б прибуток у майбутньому за рахунок частини якого і можна було б погашати борги. Борги використовуються лише для підтримки життєдіяльності економіки і виконання частини передвиборчих обіцянок.

Українське законодавство дає наступне визначення боргової безпеки: «Боргова безпека - це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення нагальних соціально-економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи».

В Україні передбачені наступні індикатори боргової безпеки країни:

Таблиця 1

Індикатори боргової безпеки країни

№	Індикатор, одиниця виміру	Порогове значення індикатора
1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55
2	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25
3	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200
4	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70
5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 12
6	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 20
7	Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30
8	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 25
9	Відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %	не більше 30

Державний борг є джерелом погашення дефіциту державного бюджету, разом з тим зростаючий державний борг стає все більшим тягарем для видаткової частини бюджету і призводить до ще більшого дефіциту. Таким чином боргова залежність держави напряду впливає на фінансову систему країни та її фінансову безпеку, адже всі юридичні і фізичні особи прямо чи опосередковано вступають у бюджетні взаємовідносини.

Показники співвідношення валового зовнішнього боргу до ВВП країни за останні роки характеризуються наступними показниками:

Таблиця 2

Співвідношення ВЗБ до ВВП України за період 2006-2014 роки

період	Валовий зовнішній борг, млн. дол. США	Номінальний ВВП, млн. дол. США	Номінальний ВВП на душу населення, дол. США	Співвідношення ВЗБ/ВВП
01.01.2007	54512	107753	2310,0	50.6%
01.01.2008	79955	142719	3077,7	56.0%
01.01.2009	101659	179382	3887,5	56.7%
01.01.2010	103396	117152	2548,8	88.3%
01.01.2011	117343	136420	2980,0	86.0%
01.01.2012	126236	165239	3621,0	76.4%
01.01.2013	135065	176308	3870,4	76.6%
01.01.2014	142079	182026	4007,1	78.1%
01.01.2015	126307	130908	3049,4	96.5%

Як бачимо, співвідношення зовнішнього валового державного боргу (що включає державний борг та недержавний борг банків, корпорацій тощо) до

ВВП сягає критичного показника 96,5%, що є свідченням негативного впливу стану зовнішньої заборгованості на боргову безпеку країни зокрема та на фінансову безпеку загалом.

За даними НБУ валовий зовнішній борг України на кінець 2014 року становив 126.3 млрд. дол. США, скоротившись з початку року на 15.8 млрд. дол. США. Відносно ВВП² обсяг боргу зріс за рік з 74.6% до 95.1% від ВВП. Фінансовий та корпоративний сектори економіки скоротили обсяги зобов'язань перед нерезидентами на 19.1 млрд. дол. США, натомість борг державного сектору зріс на 3.4 млрд. дол. США внаслідок залучення позик від міжнародних фінансових організацій. Зовнішні зобов'язання секторів загального державного управління (далі – ЗДУ) та органів грошово-кредитного регулювання (далі – ОГКР) зросли до 35.1 млрд. дол. США в результаті залучення Урядом у 2014 році кредитів від ЄС (1.6 млрд. євро), Світового банку (1.3 млрд. дол. США), Канади (0.2 млрд. дол. США) та Японії (0.1 млрд. дол. США). У рамках кредиту “Стенд-бай” Уряд та Національний банк України отримали 4.6 млрд. дол. США, планове погашення за кредитами МВФ становило 3.7 млрд. дол. США. Борг секторів ЗДУ та ОГКР щодо ВВП зріс за рік з 16.6% до 26.4%. Зовнішній борг банківського сектору України на кінець 2014 року становив 18.7 млрд. дол. США (14.1% від ВВП). Борг українських банків скоротився на 3.8 млрд. дол. США (на 16.9%) завдяки зменшенню довгострокових зобов'язань, у т.ч. за: кредитами (на 1.7 млрд. дол. США) та облігаціями (на 0.7 млрд. дол. США); депозитами і залишками на рахунках нерезидентів (на 1.3 млрд. дол. США). Зовнішній борг інших секторів економіки (разом із міжфірмовим боргом) скоротився на 15.3 млрд. дол. США – до 72.5 млрд. дол. США у результаті зменшення зобов'язань за: довгостроковими кредитами (на 7.0 млрд. дол. США) та облігаціями (на 1.6 млрд. дол. США); кредиторською заборгованістю за зовнішньоторговельними операціями (на 10 млрд. дол. США). Водночас прострочена заборгованість за негарантованими кредитами зросла на 2.7 млрд. дол. США

Основною валютою зовнішніх запозичень України станом на 1 січня 2014 року залишається долар США (78.2%). Питома вага зобов'язань у СПЗ перед

МВФ зростає з 5.1% на початок року до 6.0%. Частка зовнішньої заборгованості в гривнях залишилася незначною – 1.7% від валового обсягу боргу. Зобов'язання в російських рублях становили 1.9% від валових зовнішніх зобов'язань українських резидентів.

Як висновок, зауважимо, що протягом останніх років рівень боргової безпеки України постійно погіршується і, на жаль, заходи, які б сприяли його зростанню не здійснюються.

Список використаних джерел:

1. www.bank.gov.ua – сайт Національного банку України
2. Міністерство Економіки України наказ від 02.03.2007 N 60 «Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України»
3. www.minfin.com.ua - Фінансовий портал

*Галина Скрипник, к.е.н., доцент
Національний університет біоресурсів і
природокористування України, м. Київ*

ІНСТРУМЕНТИ МІНІМІЗАЦІЇ РИЗИКІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Сільськогосподарське виробництво є одним із найбільш ризикованих видів підприємницької діяльності. Ризиковість аграрного бізнесу визначає ряд факторів, таких як: сезонність виробництва, залежність від погодних та кліматичних умов, тривалий період обороту капіталу, велика складність зміни асортименту продукції та технології, ряд інших причин.

В Україні процеси реформування аграрного сектору проходять непросто. На сьогодні їх результатом є складний фінансовий стан сільськогосподарських підприємств, значне зменшення поголів'я сільськогосподарських тварин, збитковість тваринницької галузі, зниження рівня життя в сільській місцевості. Однією з причин такого стану є те, що на початку реформ в аграрному виробництві не були враховані можливі ризики реформування та їх вплив на результати діяльності сільгосппідприємств, а також не були напрацьовані адекватні інструменти та механізми їх мінімізації.

Стає зрозумілим, що система мінімізації агроризиків, як комплекс ефективних механізмів та інструментів держави та приватного сектору, є необхідною складовою частиною ринкової інфраструктури та одним з базових елементів сталого розвитку галузі.

Розглянемо поняття ризику. Ризик – це можливість втрати частини активів, недоотримання або неотримання прибутку в результаті впливу несприятливих факторів під час проведення господарської діяльності.

Ризик – імовірність виникнення непередбачених втрат очікуваного прибутку, доходу, майна, коштів у зв'язку з випадковою зміною умов економічної діяльності, впливом несприятливих обставин.

До наявних механізмів та інструментів мінімізації ризиків відносимо: диверсифікацію виробничої діяльності; складські свідоцтва на зерно; фінансово-кредитне забезпечення; ринкова інфраструктура; лізинг; страхування; державні програми підтримки сільськогосподарського виробництва.

Диверсифікація, як власне і спеціалізація, є інструментами зниження існуючих ризиків, та, відповідно, сталого розвитку підприємства. Як правило, природно кліматичні та ринкові ризики мають різнонаправлений вплив на виробництво різних видів сільськогосподарської продукції і, відповідно, їх негативний вплив на одних напрямках компенсується позитивним на інших.

Для мінімізації ризиків та отримання стабільних фінансових результатів сільськогосподарське підприємство може вибрати поглиблену спеціалізацію, зберегти існуючі способи та обсяги виробництва або піти шляхом диверсифікації своєї діяльності.

Диверсифікація діяльності сільгоспвиробників має як ряд економічних, так і соціальних переваг - забезпечується більша зайнятість населення, реалізація ширшого кола соціальних та матеріальних потреб селян.

Серед елементів інфраструктури сільськогосподарського ринку особливу роль відіграють фінансово-кредитні установи. Специфіка аграрного виробництва та особливості роботи сільськогосподарського ринку зумовлюють

необхідність відмінних від інших секторів економіки підходів до формування фінансово-кредитної інфраструктури. Ці відмінності полягають у необхідності формування кооперативних, приватно-комерційних і державних кредитних інституцій, які відрізняються функціями, схемами надання кредиту, принципами роботи з позичальниками, кредитними пільгами, механізмами застави тощо. Зазначені відмінності практично виключають конкуренцію між ними та об'єднують їх в єдину інтегровану систему.

Розвинена система фінансово-кредитного забезпечення з розгалуженою інфраструктурою та доступна для більшості сільгоспвиробників є важливим механізмом мінімізації ризиків сільськогосподарського виробництва.

Головна мета страхування агроризиків – це компенсувати сільгоспвиробнику майнові збитки врожаю, що виникли через вплив природно-кліматичних явищ. Іншою метою страхування є покращення фінансового становища аграріїв, забезпечення кращого доступу до кредитних ресурсів. Таким чином, страхування є ефективним інструментом мінімізації природо-кліматичних та фінансових ризиків.

Добровільне страхування врожаїв сільськогосподарських культур розвивається повільно. Причинами цього є незадовільний фінансовий стан сільгоспвиробників, а також нерозуміння ними переваг страхування як методу мінімізації погодних ризиків. Значна частина аграріїв не довіряє страховим компаніям, вважаючи існуючі умови страхування складними та такими, що не дають можливості в разі настання страхового випадку отримати відшкодування. Інформація про існуючі страхові продукти є важкодоступною.

З 2005 року набув чинності Закон України № 1877–IV “Про державну підтримку сільського господарства України”, який передбачає спеціальний режим державного регулювання страхування сільгосппродукції.

Закон визначає наступні види страхування, за якими держава здійснює субсидування страхових платежів сільгоспвиробникам:

- комплексне страхування, яке передбачає страхування практично від усіх природно кліматичних ризиків (град, бурю, зливу, ураган, вимерзання тощо);

- індексне страхування, за яким страхується врожай сільськогосподарської культури відносно до середньої врожайності даної культури в регіоні [1].

Закон передбачає державну підтримку (субсидіювання) страхування ризиків аграрного виробництва в частині компенсації страхової премії сільгоспвиробникам при укладанні ними договору страхування за комплексним (мультиризиковим) та індексним страхуванням.

Як приклад ефективного інструменту мінімізації ризиків можна назвати складські документи на зерно. Система складських документів на зерно працює в Україні з 2004 року з прийняттям Закону України “Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва”. Відповідно до якого, сертифіковані зернові склади, приймаючи зерно на зберігання, повинні видати власникові зерна один з таких документів: складську квитанцію, просте складське свідоцтво, подвійне складське свідоцтво [2].

Система взаємовідносин при використанні складських свідоцтв передбачає, що зерно, яке знаходиться на зберіганні на сертифікованому зерновому складі повинне бути захищене від ризиків. Тому, згідно з Законом України “Про зерно та ринок зерна в Україні” (ст-37) зерно, прийняте на зберігання за простим або подвійним складським свідоцтвом, має бути застрахованим [3].

Для оновлення машинно-тракторного парку аграрних підприємств на рівні технологічної потреби необхідно щорічно понад 15 млрд. грн. З них на оновлення парку тракторів – 3 млрд. грн., зернозбиральних комбайнів – 3,5-4,0 млрд. грн., бурякозбиральних машин – 0,35-0,40 млрд. грн., кормозбиральних – 1,0-1,2 млрд. грн., машин для тваринництва – 1,6-1,7 млрд. грн., техніки загального призначення - на 3,5-4,0 млрд. грн. Нині ж на придбання сільськогосподарської техніки суб’єкти господарювання щорічно можуть використати не більше 2 млрд. грн. Крім того, для підтримання машинно-тракторного парку в працездатному стані необхідно 2,0-2,5 млрд. грн. для закупівлі запасних частин і ремонтних матеріалів. Зазначений вище обсяг

інвестицій на оновлення та ремонт машинно-тракторного парку аграрний сектор з його нинішнім фінансовим станом виділити неспроможний.

Сучасним та ефективним фінансовим інструментом забезпечення сільськогосподарського виробництва технікою та обладнанням, а відтак і мінімізації виробничих ризиків, є лізинг.

Переваги лізингу для сільгоспвиробників визначає ряд факторів:

- має потреби у заставі (сам предмет лізингу виступає в якості застави);
- мінімізація грошових потоків;
- більш гнучкий графік лізингових платежів порівняно з виплатою кредитних платежів.

До проблеми низької платоспроможності лізингоотримувачів додається ще і проблема нерівних умов для приватних та державних лізингових компаній.

Основою ефективного функціонування сільськогосподарського ринку є всебічний розвиток і постійне удосконалення його інфраструктурних елементів – системи підприємств, організацій, закладів виробничої та невиробничої сфери, які покликані обслуговувати рух продукції від виробника до споживача. Зазначена інфраструктура виконує функції виявлення ринкових цін як цін реального попиту та реальної пропозиції.

Особливої уваги держави потребує найменш розвинена комунікаційна та інформаційна складова ринкової інфраструктури. До системи комунікацій належать транспортна, телефонна, радіотелефонна, телевізійна і комп'ютерна системи, які забезпечують підприємницьку діяльність розосереджених у просторі сільськогосподарських підприємств та індивідуальних сільських товаровиробників. Аграрний ринок не може розвиватися без вирішення проблеми своєчасної доставки продукції, виробленої в сільському господарстві, до місць її зберігання, пакування, тарування, перероблення і споживання. Будівництво доріг для переміщення товарних потоків сільськогосподарської продукції, як і розвиток телефонної, радіотелефонної, телевізійної систем зв'язку в сільській місцевості, потребує реальної державної підтримки.

Інструментами із управління політичними та інституційними ризиками є ретельне планування розвитку галузі, розробка спільно з громадськими організаціями аграрного комплексу, прийняття та наступне виконання стратегічних планів, а також вчасне інформування зацікавлених сторін про майбутні події чи можливі наслідки.

Окрім економічних інтересів товаровиробників, метою яких є отримання прибутку, уряд має забезпечити достатній рівень виробництва продуктів харчування для всього населення. Додатковою метою державних органів є використання наявних природно-кліматичних та економічних переваг при виробництві того чи іншого виду сільськогосподарської продукції.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про державну підтримку сільського господарства України” № 1877-IV від 24.06.2004 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
2. Закон України “Про зерно та ринок зерна в Україні” № 37-IV від 04.07.2002р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/37-15>
3. Закон України “Про сертифіковані товарні склади та прості і подвійні складські свідоцтва” № 2286-IV від 23.12.2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2286-15>

Лілія Терешкун, студентка

ДВНЗ «Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу», м. Івано-Франківськ

Науковий керівник: Савчин Л.М., асистент кафедри фінансів ІФНТУНГ

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА ФІНАНСОВЕ СТАНОВИЩЕ ДЕРЖАВИ

Сучасні тенденції розвитку національної та світової економіки є свідченням високого рівня залежності різних сегментів світової господарської системи і, водночас, низького рівня їхньої стійкості до зовнішніх ризиків. На фоні світової фінансової кризи суттєвим за масштабами впливу дестабілізуючим чинником стала наростаюча боргова залежність, яка дестабілізує практично всі сегменти розвитку економіки України. Наслідком неефективної політики зовнішніх запозичень, яка полягає в їх надмірності і

нераціональному використанні, є обмеження свободи проведення фінансової політики в майбутньому.

Боргова політика держави та управління зовнішніми запозиченнями знаходяться в колі наукових інтересів сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів, серед яких Т.Бондарук [2], Т.Вахненко [3;4], С.Вітте [5], А.Гальчинський [10], Д.Головачов [5], Я.Жаліло [7], І.Луніна [4], І.Лютий [5], С.Кораблін [3], Ю.Пасічник [7], О.Рожко [14], В.Калитчук [10].

Теоретичні дослідження доводять взаємозв'язок між рівнем боргової залежності, макроекономічною стабільністю та зростанням економіки [2,9,10; 13; 14]. Наявність державного боргу, його розміри, розміщення і методи погашення прямо чи опосередковано впливають практично на всі складові фінансової системи країни: дефіцит державного бюджету, розмір грошової маси в обігу, що визначає темпи інфляції, звуження чи розширення сукупного попиту і пропозиції тощо. підприємства не в змозі приймати обґрунтовані рішення, коли рівень інфляції високий, а державний бюджет виходить з-під контролю. Фінансовий ринок не може бути прогнозовано керованим, якщо в державному бюджеті спостерігається гігантський реальний та прихований дефіцит. Ефективність функціонування державних структур та їх послуг знижується, оскільки значна частка надходжень бюджету йде на виплату відсотків за колишніми боргами. Оскільки джерелом покриття державного боргу є доходи бюджету, то можна стверджувати, що величина боргу — це взяті авансом податки, тобто випередження (антиципація) податків.

Розробці теоретичних засад державного боргу та боргової політики присвячені праці видатних економістів минулого Дж. Кейнса [8], Т. Мальтуса [6], Д. Рікардо [8], Ж.-Б. Сея [15], А.Сміта [16]. Так, А.Сміт у своїй праці «Дослідження про природу і причини багатства народів» наголошував, що коли державний борг акумулюється до відповідного рівня, то надзвичайно рідко, лише в поодиноких випадках, він чесно і повністю погашається [16]. Д. Рікардо вважав, що державний борг призводить до відпливу капіталу, а дефіцитне фінансування скорочує приватні заощадження [8]. Натомість кейнсіанська

теорія, яка рекомендувала дефіцитне фінансування в період кризи як засіб стимулювання економічного зростання, певною мірою сприяла зростанню заборгованості країн [8]. К. Маркс у своїй праці „Капітал” наголошує на такому: державні запозичення виступають засобом переміщення грошових ресурсів з виробництва у сферу непродуктивного державного споживання [13].

Характерною особливістю фінансового стану України останніх років є активне нарощування корпоративного зовнішнього боргу. Дослідження історії фінансових криз XX–XXI ст. доводить, що однією з причин їх виникнення є високий зовнішній борг корпоративних позичальників. Враховуючи, що позичальниками на міжнародних ринках є важливі системоутворюючі суб'єкти (як державні, так і приватні), їхні проблеми можуть поширюватися на всю економіку. Для запобігання дефолту корпорацій-боржників і переходу їх в іноземну власність уряд вдається до істотних впливів державних коштів, фактично перебираючи на себе корпоративні борги (рис.1) [3].

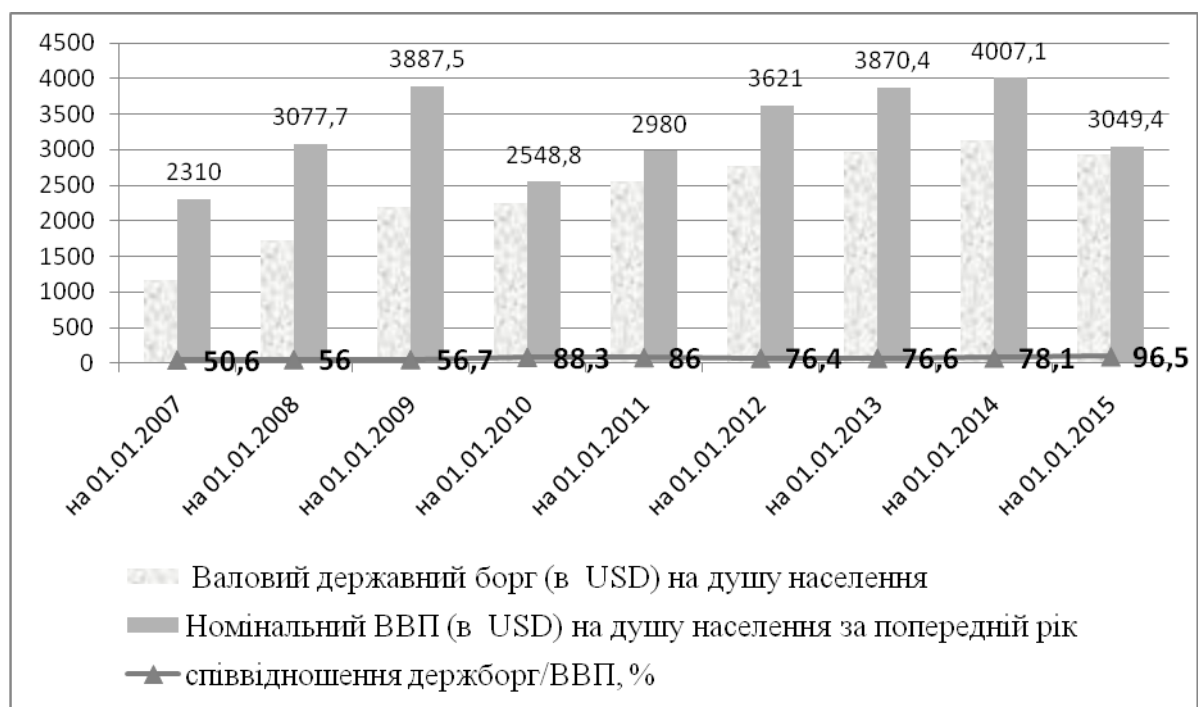

Рис. 1. Динаміка зміни обсягу валового державного боргу та номінального ВВП, (в USD) на душу населення, за середнім курсом НБУ у досліджуваному році [12]

Фахівці визначають рівні боргу відносно ВВП, які є безпечними для країни та загрожують її дефолтом, для України він складає близько 35% від

ВВП. Згідно Бюджетного кодексу України, величина основної суми боргу не має перевищувати 60 % фактичного річного ВВП - це такий рівень, при якому держава може своєчасно і в повному обсязі виконувати свої боргові без проведення реструктуризації цих зобов'язань чи оголошення дефолту, а також здійснювати державні запозичення за прийнятними відсотковими ставками.

Для забезпечення стійкості фінансової системи України й оцінки безпеки подальшого зростання державного боргу важливе значення має порівняння приросту обсягу ВВП та ставки відсотка на обслуговування боргу. Станом на 01.01 2015 р. Україні необхідно погасити близько валового державного боргу 38,79 млрд. USD.[12] З них 65,4 % зовнішнього боргу та 34,6% - внутрішнього. Навіть за оптимістичним сценарієм приріст ВВП в 1,5% є недостатнім для обслуговування зовнішньої заборгованості: В цьому випадку обслуговування державного боргу фактично здійснюється за рахунок фонду нагромадження і споживання, тобто за рахунок зниження життєвого рівня населення.

Забезпечення керованості зовнішнім боргом у теоретичному плані потребує вдосконалення методики визначення ліміту зовнішнього боргу шляхом введення додаткових індикаторів боргового навантаження з урахуванням структури зовнішнього боргу за термінами та позичальниками і джерел його покриття. Враховуючи високий ступінь ризикованості зовнішніх корпоративних запозичень, і з огляду на те, що держава несе відповідальність за борги як свої, так і всіх резидентів, для забезпечення керованості боргової політики оцінку фінансової спроможності і макроекономічної стабільності країни необхідно здійснювати за показником сукупної зовнішньої заборгованості.

При формуванні боргової стратегії необхідно брати до уваги напрями використання зовнішніх запозичень, виходячи з пріоритетних напрямів розвитку економіки. Доведено, що фінансування погашення дефіциту бюджету спричиняє збільшення державного боргу без створення майбутньої бази його погашення; капіталотворче використання коштів призводить до збільшення ВВП у майбутньому при сталому рівні оподаткування на всіх проміжках часу

та до зростання добробуту населення. Зовнішні державні запозичення України використовуються здебільшого на поточні потреби, тобто для забезпечення стабільності грошово-кредитної системи, підтримки Державного бюджету, поповнення валютних резервів НБУ та здійснення «критичного імпорту» (переважно енергоресурсів). І тільки невелика частина цих коштів спрямована безпосередньо на розвиток економіки. Значна питома вага реструктуризованої в державний борг заборгованості за енергоресурси свідчить про те, що скорочення їх споживання повинно бути однією з пріоритетних цілей структурної перебудови економіки.

Управління державною заборгованістю є одним із ключових факторів забезпечення макроекономічної стабільності в державі. Від характеру врегулювання боргової проблеми залежить бюджетна дієздатність країни, стан її валютних резервів, а відповідно і стабільність національної валюти, рівень відсоткових ставок, інвестиційний клімат, характер поведінки всіх сегментів фінансового ринку. Тому управління державним боргом має бути зорієнтоване на застосування ефективної боргової стратегії, а не базуватися на короткострокових ситуативних орієнтирах.

Список використаних джерел:

1. Методика розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України від 02.03.2007 №60 // me.kmu.gov.ua.
2. Бондарук Т.Г. Механізм управління та обслуговування державного боргу // *Фінанси України*. – 2007. – №4. – С. 94–102.
3. Вахненко Т. Політика державних запозичень та управління корпоративними боргами в умовах фінансової кризи // *Економіст*. – 2009. – №3. – С. 48–51.
4. Луніна І.О., Федоренко А.В., Вахненко Т.П. Стратегія фінансової політики держави у перехідній економіці / НАН України; Інститут економічного прогнозування; І.О. Луніна (ред.). – К.:ІЕП НАН України, 2004. – 115 с.
5. Лютий І.О. Державний кредит та боргова політика України: Монографія. – К.: Вид-во ЦУЛ, 2007. – 360 с.
6. Мальтус Т. Принципы политической экономии, рассмотренные в плане их практического применения, 1820 // 25 ключевых книг по экономике. – Челябинск: Урал-LTD, 1999. – С. 138–154.
7. Пасічник Ю.В. Методологічні підходи західної фінансової науки до проблем державного боргу // *Фінанси України*. – 2006. – №4. – С. 83–91.
8. Рикардо Д. Начала политической экономии // Петти В., Смит А., Рикардо Д., Кейнс Дж. Фридмен М. Классика экономической мысли: Соч. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 403 – 474.

9. Кукурудза О. В. Вплив державного боргу на соціально-економічний розвиток держави : теоретико - концептуальні засади. [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.rusnauka.com/7._DN_2007/Economics/20704.doc.
10. Калитчук В. Вплив державного боргу на економічне становище в Україні. [електронний ресурс] / Режим доступу <https://sites.google.com/site/debtrm>
11. Новосьолова О.С.. Державний борг: діалектика теоретичних уявлень та оцінка сутності. - Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Економіка. - 2013. - Вип. 23. - С. 169-173
12. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. – Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua>.
13. Панкратова Д.М. Державний борг України його вплив на стан державних фінансів. - Режим доступу: http://www.rusnauka.com/36_PVMN_2013/Economics/3_154023.doc.htm
14. Рожко О.Д. Державний борг у забезпеченні економічного зростання // Фінанси України.– 2008.– №1. – С. 82–87.
15. Сей Ж.-Б. Трактат по политической экономии. – М.: Дело, 2000. – 232с.
16. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй / Пер. с.англ. – К.: Port-Royal, 2001. – 594 с.

*Мирослава Тимошук, к.е.н., доцент
доцент кафедри фінансів
Львівський інститут банківської справи УБС НБУ, м. Львів*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

Найчастіше під фінансовою безпекою підприємств розуміють кількісний і якісно детермінований рівень фінансового стану підприємства, що забезпечує стабільну захищеність його пріоритетних збалансованих фінансових інтересів від ідентифікованих реальних і потенційних загроз зовнішнього та внутрішнього характеру, параметри якого визначаються на основі фінансової філософії і створюють необхідні передумови фінансової підтримки стійкого зростання в поточному і перспективному періодах [1, 24]. Завдання забезпечення фінансової безпеки набувають особливого значення для національної економіки в умовах трансформаційних змін і глобалізації. Як показує світовий досвід, високий рівень фінансової безпеки є гарантією незалежності країни, визначальною передумовою її стабільного поступу.

Мале підприємство є структурним елементом економіки, яке історично і логічно відіграло роль необхідної передумови створення ринкового середовища. Воно було первинною, вихідною формою господарювання у

вигляді дрібнотоварного виробництва. Ця специфіка та своєрідне функціональне призначення малого підприємництва мають особливе значення для країн, які йдуть шляхом становлення ринкової системи господарювання.

Об'єктом забезпечення фінансової безпеки підприємств виступає сформована система пріоритетних збалансованих інтересів підприємства, які потребують захисту у процесі його господарської діяльності. До фінансових інтересів підприємств малого бізнесу можна віднести: зростання рівня дохідності власного капіталу, достатність фінансових ресурсів, високий рівень результативності інвестицій, ефективну нейтралізацію фінансових ризиків, швидке та дійове подолання кризових явищ, фінансову стабільність у процесі розвитку тощо. Утім в силу своїх функціональних особливостей малі підприємства стикаються з низкою загроз, ще перешкоджають досягненню означених інтересів. До таких загроз можна віднести: відсутність дієвої державної політики щодо розвитку; обмеженість у джерелах формування фінансових ресурсів, труднощі у придбанні виробничих площ та обладнання; відсутність фінансових резервів і загроза швидкого банкрутства; надто вузьке коло постачальників, недостатній розвиток інфраструктури збуту продукції; локальність ресурсів і збутових ринків, а відтак обмеженість зростання; низька конкурентоспроможність продукції, у виробництві якої важлива економія на масштабах, відповідно – конкуренція з боку великих підприємств; висока вразливість щодо несприятливих економічних і соціально-політичних чинників; нестабільність доходів підприємств і зайнятих на них осіб; соціальна незахищеність працівників, що створює труднощі найму; висока вага особистісного чинника в управлінні та виробництві; недостатня методологічна забезпеченість (бухгалтерської діяльності, менеджменту, маркетингу тощо) та брак підприємливості тощо.

Крім зазначених об'єктивних чинників, значного впливу у перехідних економіках також набувають специфічні інституційні чинники, зокрема – громадська думка стосовно підприємництва та ставлення до підприємців з точки зору суспільно-масової свідомості.

Говорячи про малі підприємства в спектрі фінансової безпеки, слід наголосити на їх певній обмеженості у протидії щодо зазначених вище загроз.

Насамперед це стосується суб'єктів управління, оскільки на малих підприємствах служби управління фінансовою безпекою, як правило, не створюються. Окреслена проблема доповнюється також обмеженням складом фінансових ресурсів, оскільки в їх формуванні не беруть участі цінні папери і, передусім, акції.

Загалом можна констатувати, що сучасні ринкові умови не спроможні повною мірою забезпечити успішний розвиток малих підприємств, що підкріплений високим рівнем фінансової безпеки. Відтак, у багатьох країнах світу проводиться цілеспрямована державна політика щодо створення сприятливих умов для розвитку малого бізнесу та спрямування його діяльності відповідно до встановлених стратегічних пріоритетів національного рівня.

Державна політика у сфері малого підприємництва полягає в розробленні та реалізації програм підтримки, які являють собою сукупність важелів та механізмів, спрямованих на усунення об'єктивних проблем розвитку малих підприємств, що мають компенсувати їх природну слабкість щодо більш крупних суб'єктів господарювання [2, 18].

Завдання забезпечення фінансової безпеки підприємств потребує вміння оцінювати її рівень, а відповідно, вимагає від менеджера достатньо глибоких знань теорії та практичних навичок прийняття управлінських рішень та можливостей використання оптимальної методики оцінювання. Однак проблема створення методики, використання якої забезпечувало б об'єктивну та всебічну оцінку фінансової безпеки підприємства, залишається невирішеною. Перш за все це стосується підприємств малого бізнесу, у структурі яких відсутні повноцінні фінансові служби. Відповідно, методика оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства має бути адекватною, доступною та однозначною щодо трактування результатів проведеного дослідження.

Аналіз методів оцінювання рівня фінансової безпеки підприємства дозволяє зробити висновок, що більшість науковців схильються до необхідності використання комплексного підходу, що базується на технології інтегрального оцінювання, яка покладена в основу Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Ця методика передбачає встановлення інтегральної оцінки рівня економічної безпеки на основі визначення стану її основних складових: макроекономічної, демографічної, фінансової, виробничої, інвестиційно-інвестиційної, соціальної, енергетичної, зовнішньоекономічної та продовольчої. Незалежно від рівня, на якому проводиться оцінювання, застосовується такий порядок розрахунку інтегрального показника: формування множини індикаторів, визначення значень та їх нормалізація, знаходження вагових коефіцієнтів, розрахунок інтегрального індексу [3]. Аналогічний підхід, на нашу думку, доцільно застосувати й для оцінювання фінансової безпеки малих підприємств.

Розглянемо проведення процесу аналізу фінансової безпеки малих підприємств у такій послідовності:

1. Формування групи індикаторів, що впливають на рівень фінансової безпеки, та поділ їх на дві підгрупи: стимулятори – зростання яких веде до поліпшення фінансової безпеки підприємства (динаміка капіталізації, динаміка дохідності, загальна ліквідність, оборотність активів, фінансова незалежність, рентабельність активів, рентабельність продукції); дестимулятори – зростання яких призводить до зниження рівня фінансової безпеки (співвідношенні між кредиторською та дебіторською заборгованістю, частка дебіторської заборгованості в активах, ризик втрати платоспроможності).

2. Визначення фактичних значень індикаторів фінансової безпеки на основі показників фінансової звітності підприємств.

3. Нормалізація показників. У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України нормалізовані значення показників-стимуляторів пропонується розраховувати як відношення статистичних значень індикаторів до граничних. Для показників-

дестимуляторів застосовується обернене співвідношення. Застосування такого підходу зумовлює втрату певної частини даних, які можуть вплинути на значення інтегрального показника. З метою усунення вказаного недоліку пропонуємо використовувати підхід до нормалізації статистичних показників, за яким для показників-стимуляторів як нормувальне значення обирається максимальне значення показника за п'ять останніх років, а для показників-дестимуляторів – мінімальне значення.

Зазначений підхід дозволить більш повно врахувати позитивні і негативні тенденції зміни окремих індикаторів при розрахунку інтегрального показника фінансової безпеки.

Другий метод нормалізації індикаторів полягає у порівнянні фактичних значень індикаторів та їхніх характеристичних значень – граничних, порогових та оптимальних.

4. Визначення інтегрального показника фінансової безпеки як середнього значення індексів, розрахованих за двома методами нормалізації показників. За кожним із підходів індекс визначається на основі методу «зважених сум» як сума добутків нормованих значень кожного індикатора на його ваговий коефіцієнт. Значення вагових коефіцієнтів можна розраховувати за допомогою моделі головних компонент у програмі «Статистика» (пакет «Факторний аналіз»).

Запропонована модель розрахунку фінансової безпеки малих підприємств дасть змогу підприємцям, які не достатньо обізнані з елементами фінансового аналізу, проводити оцінку фінансової безпеки власного бізнесу для успішного ухвалення управлінських рішень. Окрім цього, модель може використовуватись для розробки та реалізації державних і регіональних програм розвитку малого бізнесу, які покликані мінімізувати вплив зовнішніх загроз і створити сприятливе середовище для розвитку малого бізнесу в Україні.

Список використаних джерел:

- 1.Бланк И. А.Управление финансовой безопасностью предприятия / И. А. Бланк. — К. : Эльга, Ника-Центр, 2009. — 776 с.
- 2.Варналій З. С. Державна політика підтримки малого підприємництва : Монографія / З. С. Варналій — К. : Національний ін-т стратегічних досліджень, 2006. — 130 с.

3.Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

*Світлана Фрунза, к.е.н.
доцент кафедри фінансів та планування
Кіровоградський національний технічний університет, м. Кіровоград*

НАПРЯМКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Сучасний ризиковий характер підприємницької діяльності в Україні та високий рівень конкурентної боротьби визначають необхідність формування економічної та фінансової безпеки суб'єктів господарювання. У свою чергу, надійної фінансової безпеки потребує сільське господарство. Проблеми економічної безпеки підприємства та її фінансової складової знайшли своє відображення у наукових працях відомих дослідників, зокрема О.Л. Груніна, В.І. Кириленка, А.В. Козаченка, В.П. Пономарьова, О.М. Ляшенка, В.В. Шликова, В.І. Ярочкіна та інших. Однак, фінансова складова економічної безпеки сільськогосподарських підприємств потребує більш детального вивчення.

В контексті недосконалості ринку фінансових послуг для сільськогосподарських підприємств та обмеженості їх власних фінансових ресурсів найважливішою складовою економічної безпеки є фінансова, оскільки являється основою для усіх інших складових.

Фінансова безпека підприємства – це якісна характеристика його фінансової системи, що характеризується рівнем фінансових ресурсів підприємства, достатнім для його нормального функціонування, а також ступенем захищеності та здатністю протидіяти негативним впливам внутрішнього та зовнішнього середовищ. Фінансова безпека сільськогосподарського підприємства є складовою його економічної безпеки [4].

Отже, фінансова безпека аграрного підприємства – це його здатність функціонувати в якості суб'єкта господарювання за існуючого рівня ресурсного

забезпечення та обраної спеціалізації виробництва за будь-якого ступеня впливу можливих ризиків і загроз. Водночас, в умовах кризи значна частка ризиків і загроз виникає для підприємства тоді, коли воно виходить на відповідні ринки в якості покупця чи продавця. Тому достатній рівень конкурентоспроможності є вагомим показником здатності підприємства подолати негативний вплив цих ризиків і загроз, а отже досягти необхідного рівня його фінансової безпеки [3].

Серед ключових загроз фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств доцільно виділити такі: 1) непрозорі механізми формування цін на сільськогосподарську продукцію, що деформує кон'юнктуру ринку; 2) недостатня кількість практик розвитку інтеграційних відносин та співпраці вітчизняних сільськогосподарських підприємств з суб'єктами фінансово-кредитної системи, що своєю чергою, породжує ризики виникнення неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств у результаті зниження рівня ліквідності галузі; 3) недосконалість інституційного середовища розвитку сільськогосподарських підприємств, що продукує різного роду перешкоди (інституційні бар'єри); 4) зростаюча частка трансакційних витрат суб'єктів ринку, що знижує прибутковість їх виробничо-господарської діяльності; 5) недосконалість та неповнота нормативно-правової бази у сфері регулювання фінансових відносин, зокрема в аграрному секторі економіки; 6) порушення умов підписаних договорів і контрактів, що призводить виникнення прострочок та невиконання платежів за поставлену продукцію, виконані роботи, надані послуги; 7) низький рівень інвестиційної привабливості галузі, що стримує процеси залучення грошових коштів у сільськогосподарське виробництво

Важливими напрямками забезпечення фінансової безпеки підприємств аграрного сектору можуть бути: оперативне управління фінансово-господарською діяльністю підприємства; бюджетування як найефективніший метод планування з метою забезпечення фінансової безпеки; організація поточного контролю за виконанням планів (програм) діяльності підприємства [2].

Зміцнення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств неможливе також без державної підтримки.

Державна підтримка аграрного виробництва в Україні має певну специфіку, яка негативно проявилася після вступу до СОТ. Тривалий час пільгове оподаткування займало домінуюче значення в структурі бюджетного фінансування. Нині державна підтримка орієнтована на збільшення віддачі кожної гривни бюджетних коштів. В основному, кошти з бюджету спрямовуються на часткове відшкодування суб'єктами господарювання вартості будівництва і реконструкції тваринницьких ферм, здешевлення кредитів та на розвиток садівництва. Тому крупні підприємства мають більш високій рівень віддачі фінансових вкладень за рахунок масштабів виробництва. В світовій практиці при розподілі бюджетних коштів на підтримку сільського господарства враховується не лише економічний, а й соціальний, культурний, історичний, екологічний аспект. В цьому контексті будується й концепція сталого розвитку аграрного виробництва та сільських територій, яка домінує в економічній та аграрній політиці розвинутих країн. Наприклад, в США біля 70 % бюджетних дотацій отримують найменші за розмірами виробництва сільськогосподарські товаровиробники [5].

Наступною проблемою аграрних фінансів є проблема організації та науково-методичного забезпечення управління фінансами як окремих сільськогосподарських підприємств, так і галузі в цілому. Окрім функціональних аспектів фінансового менеджменту (аналіз і діагностика, планування і прогнозування, контроль і моніторинг фінансових процесів, методологія обґрунтування фінансових рішень, оптимізація руху фінансових потоків, методологія фінансового забезпечення операційної та інвестиційної діяльності), потребують більш активних досліджень і такі аспекти аграрних фінансів як фінансова політика, фінансова безпека, фінансова адаптивність, формування фінансового потенціалу.

Незважаючи на зростання обсягів фінансування сільського господарства, його потреби у фінансових ресурсах постійно збільшуються. Це актуалізує

проблему розвитку недержавних фінансових інститутів підтримки малого підприємництва.

Така форма фінансування включає два компоненти: міжнародну донорську допомогу та прямі фінансові зв'язки з великими промисловими підприємствами. Перший з них представлений кредитними лініями і грантами ЄБРР, Американського фонду підтримки підприємств у нових незалежних країнах, Фонду "Євразія", Інвестиційного фонду "Україно", Міжнародної фінансової корпорації, Агентства США з міжнародного розвитку. Обсяги цього виду фінансування незначні і немає підстав для прогнозування їх збільшення в майбутньому.

Більш вагоме значення у фінансуванні аграрних підприємств має фінансова підтримка вітчизняних великих промислових підприємств у вигляді надання грошових та товарних кредитів, фінансування через субпідряд, лізинг та франчайзинг, що мають непогані перспективи розвитку. Проте є певні специфічні особливості, які обмежують сферу застосування. Крім того, в останні роки активно розвиваються агрохолдинги, які мають родинні зв'язки з промисловими підприємствами, що проявляють інтерес до диверсифікації свого бізнесу в аграрну сферу.

Таким чином, забезпечення фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств здійснюється в основному за власні кошти, інвестиції та державні дотації. Напрямами вдосконалення забезпечення фінансової стійкості сільськогосподарських підприємств можна виділити: покращення управління власними оборотними коштами, оптимізація їх обсягів, забезпечення ліквідності балансу, прискорення оборотності активів та диверсифікація виробництва. Домінантними напрямами в цьому плані є активізації державної аграрної політики та її фінансової складової, розвиток і вдосконалення системи управління фінансами підприємств та галузі в цілому, формування і розвиток спеціалізованої фінансової інфраструктури, орієнтованої на обслуговування підприємств галузі.

Список літературних джерел:

1. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия: [навч. посіб.] / И.А. Бланк. — К.: Ника-Центр; Эльга, 2006. — 776 с.
2. Васильчак С.В. Финансова безпека підприємств аграрного сектора / С.В. Васильчак, Б.Б. Бричка, Т.П.Музика, Н.А. Доманська // Науковий вісник НЛТУ України. — 2011. — Вип. 21.6. — С.91-97.
3. Єлістратова Ю.О. Економічна безпека сільськогосподарських підприємств та її складові на макро-та макрорівнях / Ю.О. Єлістратова // Інноваційна економіка, 2010.-№19.- С.81-85
4. Петрина О.Б. Теоретичні аспекти поняття «фінансова безпека підприємства» та його складових елементів / О.Б. Петрина // Науковий вісник ЛНУВМБТ ім. С.З. Гжицького, 2010. — Т. 12, № 3 (45), ч. 5. — С. 214-223.
5. Шапурова О. О. Сутність, завдання та принципи антикризового управління /О. О.Шапурова // Держава та регіони. Економіка та підприємництво. — 2009. — №1. — с. 228-232
6. Рекомендації щодо розробки антикризових програм дій підприємств – членів ОПОЛ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.opol.org.ua/index.php/2009-04-11-18-57-30/10-anticrisis.html>.

*Світлана Шаповалова, к.е.н, доцент
доцент кафедри банківської справи*

*Анна Шаповалова
асистент кафедри банківської справи
Східноукраїнський національний університет ім. В.Даля,
м. Сєвєродонецьк*

ПРО ДЕЯКІ ПІДХОДИ ДО ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОГО АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ БАНКАМИ В УКРАЇНІ

Збільшення кількості проблемних банків на фоні узгодження національних регуляторних актів з вимогами європейського ринку зумовлюють необхідність модернізації антикризового управління комерційними банками.

Незважаючи на неоднорідність прояву криз у різних сферах (споживче чи іпотечне кредитування, клірингові операції чи діяльність банку на фондовому та валютних ринках) необхідно мати як специфічні, так і універсальні методи антикризового управління, що зможуть комплексно вплинути на всю банківську систему країни.

Враховуючи досвід антикризового управління комерційними банками в 2008-2009 роках, в цілому можна вказати на нерозвиненість їх превентивної складової, використання надто м'якого та вибіркового набору санаційних і ліквідаційних заходів.

Сьогодні така низька ефективність законодавчо-нормативних заходів вказує не тільки на слабкість банківської системи України, але й на

незавершеність її формування. Зокрема, спрямованість превентивних регуляторно-правових актів на окремі проблеми банківської системи (формування курсу, ліквідність, достатність капіталу) дуже слабо пов'язана з концепцією умови збереження банками своєї квазісуспільної природи. Це не виховує і не формує у власників банку високої відповідальності перед суспільством, а навпаки створює підстави для спокуси отримати максимальні прибутки під час загальноекономічної кризи.

Ще одним яскравим прикладом сьогоденної інституційної нерозвиненості банківської системи є наявність вузькості місць в механізмах рефінансування, що також обумовлює активізацію можливостей отримання надто прибутків шахрайськими методами в період кризи.

Несприятливими є умови для довгострокового інвестування коштів банками в іпотеку, що створює переваги для інвестиційної привабливості секторів з високою ліквідністю та якнайшвидшим обігом коштів, і спонукає власників банків відвертати увагу від кредитування нерухомого майна в країні.

Все це не тільки посилює ризики дестабілізації окремих банків та створює інфляційний потенціал, але й підриває довіру до всієї банківської системи з боку основного кредитору країни – її суспільства.

Таким чином, існує двоєдиний початок: схильність до вразливості перед кризовими явищами, що є визначальною характеристикою банківської системи, та паніка серед населення у періоди економічної та політичної нестабільності, котра є головним каталізатором виникнення та розвитку банківських криз.

Криза, що виникла в Україні у 2013-2014 роках, великою мірою викликана панікою населення на тлі економічної та політичної нестабільності. Її наслідки не вдалося подолати і досі. Проблеми у банківському секторі виникли аналогічні: відтік депозитів, масова несплата кредитів, велика кількість банків визнана неплатоспроможними.

Класичні підходи антикризового менеджменту, що полягають у використанні методів, спрямованих на внутрішнє середовище комерційного

банку, що є цілком зрозумілим (адже банки майже не можуть впливати на своє зовнішнє середовище) не дали очікуваних результатів.

В цьому випадку важливо зауважити, що банківська криза є не лише внутрішньою проблемою банків та їх клієнтів, а і загальнодержавним злом, каталізатором недовіри до банківської системи та влади. Тому на сучасному етапі ключем запобігання кризи банку є загальнодержавний важіль, що має безпосередній вплив на інсайдерів банку, котрі одночасно формують маркро- та мікроекономічну поведінку, а врешті-решт і статус банку.

Незважаючи на вживані нині заходи та на велику кількість прийнятих НБУ постанов, довіра до банківської системи продовжує падати, і громадяни не поспішають розміщати в депозити свої домашні заощадження. Таке явище цілком зрозуміло за умов, коли НБУ контролює та регулює діяльність комерційних банків, орієнтуючись переважно на кількісні показники діяльності, дотримання нормативів і т.д., у той час, як самі власники та керівники комерційних банків докладають максимум зусиль для створення лише штучної стабільності та надійності. Для цього збільшується кількість джерел надходження коштів до банку за рахунок залучення депозитів за завищеними ставками, зарплатних та соціальних проектів та інших ресурсів.

Створення штучної банківської стабільності та надійності в подальшому викликає проблему ошуканих кредиторів, найбільш постраждалим з яких виявляється держава, яка в особі НБУ видає багатомільйонні кредити рефінансування, або компенсує кошти для відшкодування вкладниками, а потім врешті-решт на тлі підірваної довіри лишається без джерел надходження коштів.

Таким чином потрібна персональна відповідальність керівників та власників банків за видачу кредитів як зовнішнім позичальникам, так і інсайдерам, що сприяють розкраданню коштів населення та держави, а тому є злочином тяжчим, аніж шахрайство чи недбалість. Розкриттям таких важких злочинів повинні займатися правоохоронні органи та суд, а покаранням за них має бути позбавлення волі.

Отже, дуже своєчасним є переосмислення представникам державної влади заходів щодо зупинки та попередження неплатоспроможності банків, спираючись не лише на дотримання банками нормативів, але й на їх реальний стан стабільності та надійності. Тому прийняття Верховною радою нормативно-правових актів, щодо встановлення кримінальної відповідальності посадових осіб банків за доведення їх до банкрутства, та контролю за діяльністю фіктивних суб'єктів господарювання для унеможливлення отримання ними кредитів в той час, як вони є завідома неплатоспроможними позичальниками, є дуже своєчасним. Такі нормативно-правові акти можуть стати важливим підґрунтям для детінізації економіки, підвищення довіри населення до банківської системи та держави в цілому, для модернізації країни та виходу її на Європейський простір.

Список використаних джерел:

1. Поливана М. А. Аналіз стану банківської системи України в період світової економічної кризи [Електронний ресурс] / М. А. Поливана, Т. В. Стринковська // Publishing house Education and Science s.r.o. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/17_APSN_2009/Economics/48455.doc.htm.
2. Скогорева А. Как бороться с банками-зомби [Електронний ресурс] / А. Скогорева // Национальный банковский журнал. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://nbj.ru/publs/banki-i-biznes/2014/03/20/kak-borot-sja-s-bankami-zombi/index.html>.
3. Чуб П. М. Антикризове управління у банківській діяльності [Електронний ресурс] / П. М. Чуб // Фінанси, облік і аудит № 20. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/3472/1/Chub.pdf>.

*Володимир Шемаєв, д.військ. наук, професор
завідувач сектору військово-технічного співробітництва
Національний інститут стратегічних
досліджень при Президентіві України, м. Київ*

РОЗВИТОК ВІЙСЬКОВО-ТЕХНІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ З ІНОЗЕМНИМИ КРАЇНАМИ ЯК ЧИННИК ПОСИЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

За останній рік в Україні посилилися дисбаланси у бюджетній сфері внаслідок скорочення доходів за основними дохідними статтями держбюджету, що зумовлено зниженням ВВП і тимчасовою втратою контролю над частиною території країни й різкого зростання витрат бюджету, детермінованого

необхідністю збільшення фінансування оборони країни та девальвацією національної валюти. Зазначене негативно вплинуло на стан фінансової безпеки держави в бюджетній та валютній сферах.

В цих умовах для вирішення завдань фінансового забезпечення потреб обороноздатності держави в умовах зовнішньої агресії, збільшення валютних надходжень в країну від експорту озброєння та здійснення його імпортозаміщення актуальним постає питання вдосконалення воєнно-економічної, військово-технічної та військово-промислової політики.

Важливою складовою військово-технічної політики держави є військово-технічне співробітництво України з іншими країнами.

Останнім часом в Україні сформовано систему підготовки та прийняття політичних рішень у сфері встановлення, обмеження, призупинення або припинення ВТС України з іноземними державами, створено концерн «Укроборонпром» та систему експортного контролю.

В сучасних умовах згортання взаємовідносин з Росією щодо виробництва озброєнь, проведення АТО та загрози воєнної агресії актуалізується проблема посилення військово-технічного співробітництва України з іншими державами та корегування відповідної політики, в тому числі, на інституційному та законодавчому рівнях.

Перспективними напрямками розвитку системи ВТС є: а) сервісне обслуговування, ремонт, модернізація; б) підготовка спеціалістів з експлуатації і обслуговування озброєння та військової техніки; в) проектування та будівництво за кордоном спеціалізованих підприємств військово-промислової спрямованості (наприклад для виробництва та/або ремонту літаків, кораблів, бронетанкової техніки тощо).

Потенційні можливості наукових, проектних установ, а також безпосередніх виробників озброєнь та військової техніки мають перспективу реалізації, головним чином, через співробітництво з іноземними партнерами. З огляду на це, ще одним стратегічним завданням державної політики збройового

експорту є встановлення та розвиток взаємовигідного міжнародного воєнно-економічного співробітництва.

В сучасних умовах пріоритетними напрямками такого співробітництва стають наступні: збільшення імпорту озброєнь з країн ЄС та НАТО; формування нових коопераційних зв'язків для українських виробників озброєнь; збереження можливостей українського ОПК виконувати експортні контракти.

На інституційному рівні необхідно:

- активізувати діяльність Міжвідомчої комісії з політики військово-технічного співробітництва та експортного контролю при Раді національної безпеки і оборони України щодо координування заходів військово-технічного співробітництва та здійснення контролю за діяльністю органів виконавчої влади у сфері державного експортного контролю. Це стосується посилення ефективності роботи двосторонніх комісій з питань військово-технічного співробітництва, а також діяльності Спільної робочої групи Україна – НАТО з оборонно-технічного співробітництва;

- забезпечити використання в інтересах розвитку військової промисловості України можливостей співробітництва України з НАТО у сфері озброєнь і технічних стандартів, зокрема участь України в багатонаціональних проектах за ініціативою НАТО «Розумна оборона». Доцільно впровадити на підприємствах ОПК міжнародні стандарти з управління якістю ISO 9001. Забезпечити застосування нормативних документів з державного гарантування якості, які діють в країнах – членах ЄС і НАТО, що створить умови для співпраці підприємств ОПК з підприємствами оборонної галузі країн ЄС і НАТО. У межах військово-технічного співробітництва доцільно негайно опрацювати питання щодо укладання між Україною та країнами – партнерами, зокрема країнами ЄС, довгострокових Угод на постачання комплектуючих та елементної бази.

На законодавчому рівні для вдосконалення політики військово-технічного співробітництва України необхідно:

- пришвидшити розгляд та прийняття Верховною Радою Законів України «Про військово-технічне співробітництво», який би конкретизував основні принципи державної політики, види діяльності, способи державного регулювання, напрями державного контролю у сфері військово-технічного співробітництва з іноземними державами, а також повноваження учасників і суб'єктів військово-технічного співробітництва, зокрема функції державних органів влади, концерну «Укроборонпром», приватних компаній військової промисловості та спецекспортерів у сфері військово-технічного співробітництва; «Про державно-приватне партнерство у сфері озброєнь, військової техніки та технологій оборонного і подвійного використання»;

- запровадити офсетні схеми військово-технічного співробітництва при експорті та імпорті товарів військового та подвійного призначення, що надають можливість здійснювати як технічну модернізацію Збройних Сил, так і зміцнення військово-промислової бази; підготувати до прийняття законопроекти «Про офсетні угоди у сфері озброєнь і військової техніки іноземного виробництва» та низку інших;

- Кабінету Міністрів України прискорити доопрацювання Проекту Стратегії військово-технічного співробітництва України з іноземними державами, яка має бути спрямована на вирішення проблем імпортозаміщення, формування нових коопераційних зв'язків українських виробників озброєнь, зокрема з країнами ЄС.

Отримані в результаті експортної діяльності фінансові ресурси повинні виступати засобом розв'язання проблем ОПК, зокрема: його структурної перебудови; зміцнення науково-технічної та експериментальної бази оборонної галузі, її науково-дослідних інститутів та конструкторських бюро; проведення ефективної конверсії. Це завдання також має стратегічний зміст.

Стратегічним питанням внутрішнього характеру є участь в реалізації державної політики експорту ОВТ національних банківських установ. Для підвищення її ефективності необхідно на урядовому рівні розглянути питання про створення спеціалізованого банку для обслуговування експортно-

імпортних операцій при здійсненні ВТС. Виходячи з того, що збройовий експорт є виключно державною монополією, вітчизняних суб'єктів ВТС має обслуговувати державний банк, що керується лише національними інтересами. Крім того, державне кредитування оборонних проектів та контрактів здатне надійно забезпечити конфіденційність цього виду діяльності.

Отже, стратегічним завданням забезпечення воєнно-економічної безпеки держави є розвиток ВТС, завдяки чому країна могла б міцно утримуватися серед провідних гравців на світовому ринку озброєнь. Це позитивно вплине на бюджетну та валютну складові фінансової безпеки держави. До числа пріоритетних завдань державної політики в сфері ВТС слід віднести: збільшення імпорту озброєнь з країн ЄС та НАТО; формування нових коопераційних зв'язків для українських виробників озброєнь; збереження можливостей українського ОПК виконувати експортні контракти.

Важливим завданням є удосконалення системи ВТС у напрямку виконання нею не тільки організаційних та контролюючих функцій, але й активного сприяння розвитку експорту ОВТ та максимальному використанню експортного потенціалу українського ОПК. Вирішення цього завдання передбачає, поряд з іншим, якісного інформаційного супроводження, тому вирішення цього питання є перспективою подальшого розвитку у даному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами ” (проект) www.rada.gov.ua
2. Бегма В.М. Ринок озброєнь: проблеми маркетингу продукції військово-технічного призначення. - К.: НІПМБ, 2001. - 192 с.
3. Проскуркін С. Маркетинг військово-технічної продукції і розвиток експортного потенціалу України. - К. ГРОТ, 1999. – 88 с.
4. Лященко В.П. Торговля оружием: мировая конъюнктура и конъюнктурный анализ. – М.: “Издательский дом “НОВЫЙ ВЕК”, Институт микроэкономики, 2001, 168 с.
5. Чумак В.М., Бегма В.М., Кукін А.Ф., Заборський В.Л. Україна і світовий ринок озброєнь: Монографія. - К.: НІСД, 1997. - 118с.
6. Кузык Б., Новичков Н., Шварев В., Кенжетаев М., Симаков А. Россия на мировом рынке оружия. - М., 2001. - 792 с.
7. Галака С. Україна та сучасні проблеми нерозповсюдження ядерної зброї // Нерозповсюдження та контроль озброєнь. – 1999. - №1. С 15-18.

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА ПІДПРИЄМСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Питання пошуку шляхів забезпечення безпеки як на макро- так і на мікрорівні останнім часом набувають все більш актуального характеру. Гарантування сталого розвитку діяльності підприємства в умовах ринку, що стрімко та різноспрямовано змінюється, неможливо без забезпечення безпеки. Для вітчизняних підприємств це питання особливо важливим, адже саме сьогодні відбувається зростання рівня динамічності і невизначеності зовнішнього середовища, які суттєво впливають на всі сфери їх діяльності, в т.ч. і на фінансову, та спричинені у найбільшій мірі дією наступних чинників: наслідками впливу фінансових криз, які систематично виникають з початку ХХІ ст. і є за масштабами поширення або локальними, або світовими; зростанням конкуренції як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках; посиленням інфляційних процесів, які спричиняють високу динаміку руху капіталу; систематичною та непрогнозованою зміною податкового і регуляторного законодавства тощо.

Зростання рівня невизначеності умов господарювання вимагає від підприємницьких структур гнучкості та адаптивності, досягнення чого є неможливим без ефективно діючої системи економічної безпеки, а в її складі – фінансової безпеки, яка в умовах сьогодення на мікрорівні відіграє роль ключової.

Проблема забезпечення безпеки, як проблема самозбереження та виживання людини і суспільства, розглядалась ще з часів античності (Демокріт, Аристотель, Платон). Попри численні наукові праці, завдання забезпечення безпеки залишається надзвичайно актуальним, а від ефективності його вирішення залежить існування людини, суспільства, держави, а в контексті глобалістичних процесів – і світової спільноти.

Особливої гостроти проблема забезпечення безпеки постала перед Україною, яка у короткі терміни прагне провести революційні за сутністю, глибокі і масштабні трансформації соціально-економічної системи і суспільного ладу. Значне послаблення економічної безпеки нашої країни в кін. ХХ на початку ХХІ ст., на думку О. Власюка, стало наслідком запозичення та одночасного використання без належної адаптації еволюційних моделей економічного зростання розвинених економік та наздоганяючих моделей країн, що розвиваються [1, с. 6]. Усе це негативно вплинуло на розвиток, ефективність функціонування та й рівень безпеки ключової ланки економіки — підприємницькі структури. Хорошою ілюстрацією процитованої тези є динаміка фінансових результатів діяльності підприємств та частки серед них збиткових (див. рис. 1) [2, с.157].

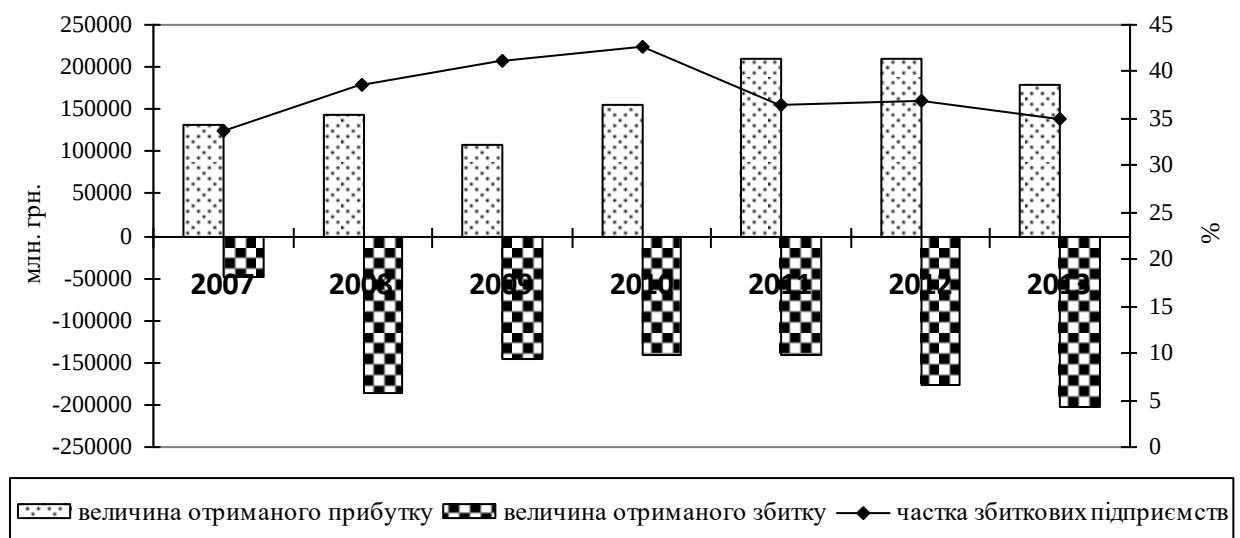

Рис. 1. Динаміка фінансового результату та частки збиткових підприємств

Поруч із критично високою частковою збиткових підприємств (2007 р. – 33,8 %, 2008 р. – 38,7 %, 2009 р. – 41,1 %, 2010 р. – 42,7%, 2011 р. – 36,5 %, 2012 – 37%, 2013 – 36 %), про важливість розгляду та удосконалення методичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки на мікрорівні, в т.ч. її фінансової складової, засвідчує факт значних за розмірами збитків не лише у кризові 2008-2009 рр., але і у посткризові – 2010-2013 рр.

Спираючись на офіційні статистичні дані, можна стверджувати, що

проблема гарантування безпеки є ключовою і особливо важливою в умовах вітчизняної економіки. Забезпечення необхідного для розвитку рівня економічної безпеки в значній мірі залежить від виконання цього завдання стосовно кожної окремої функціональної складової, у сукупності яких ключову та результуючу роль виконує фінансова безпека.

Здійснене теоретичне дослідження дозволило виявити, що окремо питанням фінансової безпеки підприємства достатньо уваги не приділялося, що було спричинено з однієї сторони трактуванням її суто як складової економічної безпеки, а відтак наданням другорядної ролі, а з іншої – намаганням частково вирішити специфічні завдання фінансової безпеки при розробленні фінансової політики і управління фінансами. Попри зазначені обставини, в науковій літературі існують визначення категорії «фінансова безпека підприємства», які певним чином різняться між собою за суттю, ключовими пріоритетами та завданнями. У нашому трактуванні забезпечення фінансової безпеки суб'єктів господарювання полягає в розробці заходів, спрямованих на запобігання збитку від негативних впливів на їхню фінансову діяльність, а ступінь захищеності пріоритетних фінансових інтересів, можливості забезпечення необхідного рівня безпеки підприємства багато в чому залежать від своєчасної ідентифікації загроз фінансовій безпеці підприємства, із застосуванням комплексного підходу при їх аналізі. У цьому контексті зазначимо, що на нашу думку, загрозу потрібно трактувати як одну із форм небезпеки, сукупність негативних чинників та умов зовнішнього і внутрішнього середовища соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня безпеки. Це дії, які прямо або побічно направлені на зменшення рівня стабільності, тобто порушення умов стійкого існування і розвитку суб'єкта господарювання.

Стосовно фінансової безпеки підприємства, то загроза – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, яке створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства:

- така загроза у найбільшій мірі притаманна для діяльності підприємств в умовах ринкової економіки;

- вона супроводжує реалізацію всіх видів фінансових операцій;
- ця загроза є результатом виникнення суперечностей між фінансовими інтересами підприємства та зовнішнього фінансового середовища та між суб'єктами внутрішнього середовища;
- в результаті негативного впливу загрози її дія наносить безпосередній або опосередкований збиток підприємству. Цей збиток може приймати форму прямої втрати (втрату доходу, капіталу тощо) або непрямой (упущена вигода, зниження фінансової репутації підприємства тощо).

Загрози, що впливають на фінансову безпеку, умовно можна розділити на зовнішні і внутрішні. Для кожного підприємства «зовнішні» і «внутрішні» загрози суто індивідуальні. Разом з тим, зазначені категорії містять елементи, які характерні для діяльності практично будь-якого суб'єкта господарювання.

Зовнішні і внутрішні загрози фінансовій безпеці тісно взаємозалежні між собою і посилення дії однієї загрози може викликати ланцюжок реакцій, пов'язаних із посиленням чи послабленням дії інших загроз. Забезпечення фінансової безпеки підприємства повинно ґрунтуватися на комплексному аналізі взаємодії всієї системи загроз з врахуванням їх структурних взаємозв'язків при розробці захисних заходів [3, с. 54]. Тому, на нашу думку, можна сформулювати наступну сукупність основних завдань для підсистеми фінансової безпеки кожного підприємства:

- 1) прогнозування тенденцій, які ведуть до порушення нормального функціонування системи та її розвитку;
- 2) встановлення причин і умов, які сприяють нанесенню збитку та загрожують реалізації фінансових інтересів системи, порушенню нормального функціонування;
- 3) своєчасне виявлення і усунення загроз для фінансової безпеки, зниження ризиків у діяльності;
- 4) створення ефективного механізму забезпечення фінансової безпеки системи, умов оперативного реагування на загрози, їхнього своєчасного виявлення;

5) дотримання адекватності витрат для забезпечення виконання рішень в процесі гарантування фінансової безпеки можливим втратам від реалізації зовнішніх та внутрішніх загроз.

Подальшого дослідження потребує удосконалення процедури ідентифікації загроз та прийняття адекватних рішень з метою забезпечення необхідного для розвитку підприємства рівня фінансової безпеки.

Список використаних джерел:

1 Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк; Нац. ін.-т проблем. міжнарод. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. — К., 2008. — 48 с.

2 Діяльність суб'єктів господарювання за 2013 рік / за ред. М. С. Кузнєцова; Держкомстат України. — К. : Техніка, 2014. — 480 с.

3 Муравых А. И. Философия экологической безопасности (опыт системного подхода). / А. И. Муравых — М. : 1997. — 180 с.

Надія Юрків, аспірант

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

Науковий керівник: Туниця Т.Ю., д.е.н., професор

ФОРМУВАННЯ «СТРАТЕГІЧНОГО НАБОРУ» ЛІСОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

В умовах сьогодення загострення проблем лісового сектора економіки України, що виразилися в низькому і незбалансованому попиті на основні види лісопродукції, неконкурентоздатних цінах можна виправити шляхом вироблення та послідовної реалізації довгострокової стратегії підвищення конкурентоздатності лісових підприємств [4].

Виробнича діяльність лісових підприємств ґрунтується на використанні лісових ресурсів, тому до стратегічного набору підприємств обов'язково слід віднести стратегії екологічної безпеки (екологічні стратегії).

О. Віханський описує стратегічний набір підприємства як систему стратегій різного типу, що їх розробляє підприємство на певний відрізок часу, яка відбиває специфіку функціонування та розвитку підприємства, а також рівень його претензій щодо місця і ролі у зовнішньому середовищі [2].

Стратегії, які входять до стратегічного набору підприємства розробляються на різних рівнях управлінської ієрархії.

Вагомий внесок у розуміння поняття “стратегічного набору” підприємства зробили дослідження сутності стратегій організації відомого фахівця стратегічного управління І. Ансоффа. Він, виходячи із загального визначення стратегії, трактує стратегію організації як перелік правил для прийняття рішень, якими організація користується у різних напрямках своєї діяльності. Кожен напрям діяльності повинен мати свої правила, і, відповідно, свій тип стратегій, які й формують “стратегічний набір” підприємства [1].

Сутність екологічних стратегій описує Н. Гавриленко, який стверджує, що екологічна стратегія – це довгострокові цілі та задачі підприємства щодо ліквідації руйнувань чи компенсації порушень природного середовища, які стали наслідками його господарської діяльності [3].

Стратегія екологічної безпеки експортної діяльності лісових підприємств – це довгострокові цілі та система заходів, що дозволяють компенсувати природі вилучені деревинні ресурси, а також відновити можливі порушення екологічних і соціальних функцій природного середовища територій підприємства і регіону в процесі експортного виробництва.

За такого визначення, з одного боку екологічні стратегії експортної діяльності в стратегічному наборі підприємства претендують на ієрархічний рівень загальних стратегій підприємства, тому що вони спрямовані на забезпечення підприємству стану екологічного балансу в певних природних, соціальних і загальноекономічних умовах, які генерує зовнішнє середовище підприємства. З іншого боку, вони охоплюють певний вид виробництва або певні види товару, що схиляє стратегії екологічної безпеки експортної діяльності до типу товарно-продуктових стратегій.

Стратегічний набір лісогосподарського підприємства, на відміну від стратегічного набору підприємств інших галузей господарювання, має специфічну складову – екологічні стратегії, які акумулюють у собі зусилля суб’єкта господарювання щодо сталого природокористування – збереження

загальноприродного балансу. Враховуючи те що різні види виробничої діяльності можуть по різному впливати на екологічну ситуацію, загальні екологічні стратегії реалізуються через систему функціональних екологічних стратегій, зокрема через стратегію екологічної безпеки експортної діяльності.

Запропонований стратегічний набір лісового підприємства дозволяє визначитися із системним характером стратегічної діяльності підприємства, спрямованої на досягнення стратегічних орієнтирів, які сформульовані в загальних стратегіях підприємства. Цілком зрозуміло, що кожне підприємство обирає головною метою своєї діяльності розвиток і зростання, що корегуються реаліями сьогодення. Досить часто виникають умови, за яких намічені значні перспективи розвитку не є найкращим результатом.

Саме наявність умов, які ставлять можливості експортного виробництва у жорсткі екологічні рамки, є характерним для лісових підприємств. Маючи значний власний ресурсний потенціал, а також високий рівень попиту на лісосировинну продукцію на зарубіжному ринку, більшість лісових підприємств здійснюють свою виробничу діяльність в умовах жорстких екологічних норм і вимог. Організувати в цих умовах експортне виробництво дозволяють саме стратегії екологічної безпеки експортної діяльності, головною метою яких є створення балансу між матеріальним навантаженням на природні ресурси і фінансовими, технологічними та управлінськими можливостями підприємства щодо компенсації природі вилучених ресурсів.

Розробляючи екологічні стратегії експортної діяльності, потрібно враховувати те, що лісове підприємство, в більшості випадків, вилучає з екологічних об'єктів різні обсяги і види (породи) деревинних ресурсів, що несуть в собі певне загальноекологічне і соціальне навантаження. Процеси вилучення і відновлення ресурсів у кожному екологічному об'єкті можуть по різному впливати на локальну і регіональну екологічну безпеку. Тобто, експортне виробництво носить поліекологічний характер, що зумовлює необхідність формування "портфелю стратегій екологічної безпеки експортної діяльності екологічних об'єктів". Отже, загальна стратегія екологічної безпеки

експортного виробництва формується на основі оптимізації “портфеля стратегій екологічної безпеки експортної діяльності екологічних об’єктів”.

Список використаної літератури:

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 1989. – 398с.
2. Виханский О.С. Стратегическое управление / О.В. Виханский. – М.: Изд-во Моск. ун-та, 1995. – 318 с.
3. Гавриленко Н.М. Географические проблемы стратегии устойчивого развития природной среды и общества. – М.: География, 1996. – 346 с.
4. Фурдичко О.І. Перспективи розвитку лісового сектора економіки України / О.І. Фурдичко // Науково-практичний журнал. Збалансоване природокористування. – 2012. – №2. – С.7-15.

Наукове видання

**ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА СИСТЕМА: ВЕКТОР РОЗВИТКУ ДЛЯ
УКРАЇНИ**

**Збірник матеріалів
I Міжнародної науково-практичної конференції**

(23-25 квітня 2015 року, м. Ужгород)

